Uluslararası Turizm ve Mimarlık Konferansı
International Conference on Tourism and Architecture

24-27 Ekim 2018 / 24-27 October 2018

Safranbolu / Türkiye

ITCAC 2018
CONFERENCE ON TOURISM AND ARCHITECTURE
KARABUK UNIVERSITY / SAFRANBOLU

ITCAC '18
SAFRANBOLU
www.itcac18.org

BİLDİRİLER KİTABI
PROCEEDINGS BOOK

KARABÜK UNIVERSITESI

BUKHARA STATE UNIVERSITY
1930

Karabük Üniversitesi Yayınları - 36 / Karabük University Publications - 36

ISBN: 978-605-9554-33-6

Her hakkı saklıdır. Yazarından ve yayınevinden yazılı izin alınmaksızın bu kitabın fotokopi veya diğer yollarla kısmen veya tamamen çoğaltılması, basılması ve yayınlanması yasaktır.

All rights reserved. No part of this publication may be produced, stored in a retrieval system or transmitted, in any form, or by any means, electronic mechanical, photocopying, recording or otherwise, without the prior permission from the author or the publisher.

© Copyright

Karabük Üniversitesi 1. Uluslararası Turizm ve Mimarlık Konferansı

Karabuk University 1st International Conference on Tourism and Architecture

Editörler / Editors

Prof. Dr. Aysun ÖZKÖSE

Doç. Dr. Nuray TÜRKER

Karabük'te basılmıştır. Printed in Karabük

Basım Tarihi / Printing Date: Aralık / December 2018

Kapak Tasarım / Cover Page Design by

Bilgehan Bakırhan

Yayına Hazırlayan / Prepared for publication by:

Mehmet Uçar

ÖNSÖZ / PREFEACE

Günümüz insanı çok çeşitli nedenlerle; rekreasyon, din, iş, kültür, spor v.b. amaçlarla seyahat etmektedirler. Şehirlerin sahip olduğu kültür, miras ve mimari eserler ziyaretçilerin ilgilerini bu destinasyonlara çekmektedir. Saraylar, tapınaklar, kiliseler, camiler, geleneksel konutlar, tiyatrolar, köprüler, anıtsal binalar bir destinasyonun tarihini ve kültürünü yansıttığından insanların seyahat hareketinin önemli birer nedeni olmaktadır. Turistlerin kültürel değerlere yönelik olarak artan ilgisi son yıllarda ünlü mimarlar tarafından tasarlanmış olan çağdaş binaların ve tarihi önemi olan ya da bir yerin geleneksel mimari özelliklerini yansıtan binaların ziyaret edilmesi için organize edilen ve "mimari turizm" olarak adlandırılan bir özel ilgi turizmi türünün ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Mimari eserler, bir yerin tarihi ile ilgili bilgi edinmede önemli birer kaynaktırlar ve orada yaşayan yerel halkın kültürünü, yaşam biçimini ve ruhunu yansıtırlar. Osmanlı sivil mimarisinin yansıtan evleri, cami, arasta, han, çeşme gibi kültürel miras unsurlarıyla Safranbolu, bu kültürel zenginliğin ve geleneksel mimarinin en iyi örneklerini sunmaktadır. Bununla birlikte, günümüzde modern mimarinin en iyi örneklerinin (örneğin, Sydney Opera Binası gibi) bulunduğu şehirler turistik çekicilik anlamında önemli bir potansiyele sahiptir.

Turizm endüstrisinin üstyapısını oluşturan otellerden müzelere kadar pek çok bina mimarların eseridir. Bu yapıları turizmin hizmetine sunan turizm mimarisi turizm sektörü açısından büyük önem taşımaktadır. Turistik ihtiyacın karşılanması için otel, restoran, havalimanı, müze, kongre ve sergi merkezi gibi turistik alt ve üstyapıya dikkate değer miktarda yatırım yapılmaktadır. Böylece, mimari eserler turistik tecrübeleri zenginleştirdiğinden, kültür, mimarlık ve turizm arasındaki bu karşılıklı ilişkinin incelenmesi önemlidir. Bu konferansın temel amacı; tarihi binaların, ibadethanelerin, köprülerin, çarşıların v.b. pek çok mimari eserin ve günümüzdeki turistik alt ve üstyapının yaratıcısı olan mimarlık disiplini ile turizm disiplinini bir araya getirmek ve bu disiplinlerarası ortaklığa vurgu yapan bilimsel bir ortam yaratmaktır.

24-27 Ekim 2018 tarihleri arasında gerçekleştirilen bu konferansta 6 farklı ülkeden (Türkiye, ABD, Endonezya, İngiltere, Özbekistan, KKTC) 70 bildiri sunulmuştur. Bildirileri ile önemli katkılarda bulunan katılımcılara, davetli konuşmacılara, oturum başkanlarına, konferans ortağımız olan Özbekistan Buhara Üniversitesi'ne, hakemlere, organizasyon komitesine, konferansın gerçekleştirilmesinde sundukları hizmetler nedeniyle öğrencilerimize ve sponsorlarımıza teşekkür ederiz.

People travel for different reasons such as recreation, pilgrimage, business, culture, sports, etc. Culture, heritage, architecture of the cities have a basic role in attracting visitors traveling to a specific destination. Palaces, temples, churches, mosques, traditional houses, theaters, bridges, monumental buildings attract large crowds as they represent the history and the culture of a certain destination. Besides, architecture has recently generated a specialized type of tourism called architecture tourism whereby specialist trips are organized around the cities worldwide to visit contemporary buildings designed by well-known architects as well as historically important or traditionally characteristic buildings.

Architecture is a source of information about the history and it expresses cultures in which it arises and the lifestyle and spirit of the people. Safranbolu offers the best examples of this cultural richness and traditional architecture with the cultural heritage elements such as houses reflecting the Ottoman civil architecture, mosques, arasta, inn, and fountains. However, the cities with the best examples of modern architecture (such as the Sydney Opera House) have a significant potential in terms of tourist attraction.

Many buildings, ranging from hotels to museums that constitute the superstructure of the tourism industry, are the work of architects. The tourism architecture, which represents these structures to the service of tourism, is of great importance for the tourism sector. Tourism industry invests enormous amounts of money in constructing and designing hotels, restaurants, airports, museums, exhibition centers in order to meet the needs of tourists. Therefore, examining the reciprocal relationship between the culture, architecture and tourism is significant as architecture enhances the tourist experiences. The main purpose of this conference is to bring together the tourism and architectural discipline which are the creators of many architectural works such as historical buildings, places of worship, bridges, bazaars etc. and today's touristic substructure and superstructure and to create a scientific environment that emphasizes this interdisciplinary partnership.

The 70 papers that were presented in this conference held on 24-27 October 2018, were from 6 different countries (including Turkey, USA, Indonesia, the U.K, Uzbekistan, Northern Cyprus). We are very grateful to the participants who have made important contributions with their papers, the invited speakers, the session chairs, our conference partner, the Uzbekistan Bukhara State University, the referees, the organizing committee and our students for the services they provided during the conference, as well as our sponsors.

Aysun ÖZKÖSE - Nuray TÜRKER

Editörler / Editors

DÜZENLEME KOMİTESİ / ORGANIZING COMMITTEE

Prof. Ali GÜNEŞ	Karabuk University
Dr. Abror JURAEV	Buhara University
Prof. Aysun ÖZKÖSE	Karabuk University
Assoc. Prof. Nuray TÜRKER	Karabuk University
Assoc. Prof. Taşkın DENİZ	Karabuk University
Assoc. Prof. Hüseyin Avni KIRMACI	Karabuk University
Dr. Özlem ÖZER ALTUNDAĞ	Karabuk University
Dr. Nurettin AYAZ	Karabuk University
Dr. Süheyla BİRLİK	Karabuk University
Dr. Halim HAMRAEV	Bukhara University
Dr. Hülya AKDEMİR CENGİZ	Karabuk University
Dr. Fahri DAĞI	Karabuk University
Dr. A. Emre DİNÇER	Karabuk University
Dr. A. Esra B. ERTÜRK	Karabuk University
Dr. Mustafa İNCE	Karabuk University
Dr. Cenk Murat KOÇOĞLU	Karabuk University
Dr. Ayşe KURTLU	Karabuk University
Dr. Mehmet MUTLU	Karabuk University
Dr. Merve T. KAYILI	Karabuk University
Dr. Halime GÖKTAŞ KULUALP	Karabuk University
Dr. Botir SHAHRİYAROV	Deputy Major of Bukhara Region on Tourism
R. A. Ayşegül ACAR	Karabuk University
R.A. Bilgehan BAKIRHAN	Karabuk University

DÜZENLEME KOMİTESİ / ORGANIZING COMMITTEE

R.A. Samet GÖKKAYA	Karabuk University
R.A. A. Bilgehan İYİCAN	Karabuk University
R.A. H. Sacide KILIÇ	Karabuk University
R.A. Yaprak ÖZBOZKURT	Karabuk University
R.A. E. Begüm ÖZEREN	Karabuk University
R.A. Özkan SÜZER	Karabuk University
R.A. S. Cansu TEMEL	Karabuk University
Lecturer Mehmet UÇAR	Karabuk University
Lecturer F. Gonca ER	Karabuk University
Nilüfer ZENGİN	Karabuk University

BİLİMSEL KOMİTE / SCIENTIFIC COMMITTEE

Prof. Faruk ALAEDDİNOĞLU	Van Yüzüncü Yıl University
Prof. Selma ÇELİKYAY	Bartın University
Prof. Eka DEVİDZE	European University
Prof. Yüksel EKİNCİ	Porstmouth University
Prof. Zeynep ENLİL	Yıldız Technical University
Prof. Murat GÜL	İstanbul Technical University
Prof. Şengül ÖYMEN GÜR	Beykent University
Prof. Kurtuluş KARAMUSTAFA	Erciyes University
Prof. Aysun ÖZKÖSE	Karabuk University
Prof. Muharrem TUNA	Gazi University
Prof. Hülya TURGUT	Özyeğin University
Assoc. Prof. Carel BERTRAM	San Francisco State University
Assoc. Prof. Özge CORDAN	İstanbul Technical University
Assoc. Prof. Suat ÇABUK	Namık Kemal University
Assoc. Prof. Taşkın DENİZ	Karabuk University
Assoc. Prof. Nazan KIRCI	Gazi University
Assoc. Prof. Sevgi ÖZTÜRK	Kastamonu University
Assoc. Prof. Nuray TÜRKER	Karabuk University
Assoc. Prof. Tayfun YILDIRIM	Gazi University
Assoc. Prof. Hülya YÜCEER	Adana Science and Technology University
Assist. Prof. Dr. Nurettin AYAZ	Karabuk University
Assist. Prof. Dr. Aydoğan AYDOĞDU	Kastamonu University
Assist. Prof. Dr. Süheyla BİRLİK	Karabuk University

BİLİMSEL KOMİTE / SCIENTIFIC COMMITTEE

Assist. Prof. Dr. Oğuz DİKER	Çanakkale Onsekiz Mart University
Assist. Prof. Dr. Ahmet Emre DİNÇER	Karabuk University
Assist. Prof. Dr. Yasin DÖNMEZ	Karabuk University
Assist. Prof. Dr. Esra B. ERTÜRK	Karabuk University
Assist. Prof. Dr. Ewa FERENS	Warsaw University of Life Sciences
Assist. Prof. Dr. Amra HADZİMUHAMEDOVİC	International University of Sarajevo
Assist. Prof. Dr. Halim HAMRAEV	Bukhara State University
Assist. Prof. Dr. Alma HUDOVİC-KLJUNO	International University of Sarajevo
Assist. Prof. Dr. Abror JURAEV	Bukhara State University
Assist. Prof. Dr. Merve TUNA KAYILI	Karabuk University
Assist. Prof. Dr. Cenk Murat KOÇOĞLU	Karabuk University
Assist. Prof. Dr. Mehmet MUTLU	Karabuk University
Assist. Prof. Dr. Lamila SİMİSİC-PASİC	International University of Sarajevo
Assist. Prof. Dr. Şahin YILDIRIM	Bartın University
Assist. Prof. Dr. Fulya ÖZMEN	Gazi University
Assist. Prof. Dr. Gökçe GÜNEL	University of Arizona

İÇİNDEKİLER / TABLE OF CONTENTS

Önsöz / Prefeace ..... **i**

Düzenleme Komitesi / Organizing Committee ..... **iii**

Bilimsel Komite / Scientific Committee ..... **v**

İçindekiler / Table of Contents ..... **vii**

Davetli Konuşmacılar / Keynote Speakers ..... **x**

Şengül Öymen Gür ..... **x**

Carel Bertram ..... **xxi**

Maddi Kültür ve Turizmdeki Yeri - Kilistra Kırsalı için Analizler **1**

Hatice Aktaş, Dicle Aydın

Turizme Konu Olan Tarihi Kentlere Bir Örnek Eski Van Kenti **13**

Faruk Alaeddinoğlu, Erkan Konyar

Evaluation of Traditional Milas Houses from Sustainable Tourism Perspective **22**

Bora Aldemir, Banu Büyükgün Çelebi

The Effects of Constructions for Tourism on Geological Heritage: Gilindire Cave **35**

Rozelin Aydın, Hülya Yüceer

Akseki Emiraşıklar Geleneksel Konut Mimarlığı ve Turizm Potansiyellerinin Değerlendirilmesi Üzerine Bir Çalışma **43**

Fatma Nur Bacak, Esra Yaldız

Kruvaziyer Limanlarında Kullanım Süreci Kalite Değerlendirmesi: Bodrum Yolcu İskelesi Örneklemesi **56**

Aycan Bahadır, Tayfun Yıldırım, E. Fulya Özmen

Mimarlık Turları Bağlamında Yöresel Kültür ve Tarihi Açısından Safranbolu Turizmi Örneği **70**

Bilgehan Bakırhan, Murat Oral

Tarihi Endüstri Yapılarının Yeniden İşlevlendirilmesi ve Rahmi Koç Müzesi Örneği **79**

Selcem Bayır, Bilge Yararel

Kırsal Turizm Planlama Stratejilerinde Paradoksların Etkisi **93**

Banu Bekci, Deryanur Dinçer, Çiğdem Bogenç

Renkleri ile Kimliklenmiş Destinasyonlar: Bo-Kaap/Cape Town Örneği **99**

Süheyla Birlik

Dünya Mirası Alanlarda Toplum Temelli Turizm Üzerine Kuramsal Bir Çalışma **113**

Burak Murat Demirçivi

Antakya'da İnanç Turizmi ve İbadet Yapıları İlişkisinin Değerlendirilmesi 127

Melisa Diker, Nilgün Çolpan Erkan

Antakya'da Tarihi Yapıların Yeniden İşlev Kazanmasının Turizm Açısından Değerlendirilmesi 139

Melisa Diker, Canan Nalça

Rize İli Kırsal Turizm Potansiyeli: Güneysu İlçesi Handüzü Yaylası Örneği 153

Deryanur Dinçer, Banu Bekci, Çiğdem Bogenç

Kültürel Mirasın Korunmasında Bir Yöntem Olarak Ekomüzeler..... 158

Elmas Erdoğan, D. Merve Çetinkaya

Kentsel Arkeoloji ve Turizm..... 169

Elmas Erdoğan, Selin Temizel

Turizm ve Dünya Mirası Kaynaklarının Entegrasyonunda Sürdürülebilir Peyzaj Planlamanın Önemi: Safranbolu Kenti Örneği..... 178

Cumhur Güngöroğlu

1960'lı Yıllardan Bir Konaklama Yapısı ve Burdur Kentine Etkileri: Çendik Motel ve Tesisleri 191

Ülkü Çelebi Gürkan

Safranbolu Uluslararası Altın Safran Belgesel Film Festivalinde Yarışan Belgesel Filmler Üzerine Bir İçerik Analizi..... 205

Mustafa İnce

Kültürel Mirasın Korunmasında ve Turizm Bilincinin Geliştirilmesinde Yerel Basının Rolü: Safranbolu Ekspres Gazetesi Üzerine Bir İnceleme 213

Mustafa İnce

Alternatif Turizme Yönelik Güncel Yapıların Kente Katkısı: Konya Örneği 225

Yelda Korkmaz, Ahmet Alkan

The (Lost) Majapahit Heritage: Brick Industry versus Trowulan Cultural Heritage..... 238

Nia Nur Malasari, Lukiyati Ningsih, Fitra Riyanto

Yeniden İşlevlendirilen Geleneksel Bir Konutun Turistler Üzerinde Mekânsal Algı Etkisi 246

Edibe Begüm Özeren, Mine Ulusoy, Ömer Özeren

Kültür Turizmi Bağlamında Kültürel Mirasın İncelenmesi: Sille Örneği..... 257

Merve Özkaynak, Mine Ulusoy

Spatio-temporal Variation of Forest Trees Surrounding the Bartın-Kirazlıköprü Dam Reservoir: Landscape Evaluation around the Concept of Tourism and Recreation 272

Melih Öztürk, Ercan Gökyer

Kastamonu İli Çiftlik Turizmi Potansiyelinin Belirlenmesi 282

Sevgi Öztürk, Öznur Işınkaralar

Tarihsel Çevre Yenileme Uygulamalarının Kullanıcılar Tarafından Değerlendirilmesi: Şehreküstü-Gaziantep Örneği 286

Sevgi Öztürk, Öznur Işınkaralar, Özge Vural

Safranbolu'nun Kültürel Çekiciliklerine Yönelik Ziyaretçi E-Yorumlarının Değerlendirilmesi: TripAdvisor Örneği 292

Nuray Türker, Zuhal Yaşar

İnanç Turizmi Bağlamında Konya Kenti 309

Semiha Sultan Tekkanat, Bilge Gazel

Endüstriyel Miras ve Turizm İlişkisinin Türkiye Turizm Planlaması Kapsamında Değerlendirilmesi 321

Mehmet Uysal

A Study on the Evaluation of Contemporary Art Museums in the Context of Tourism for All - Case Studies from Central Europe 337

Selin Yıldız

Kültür ve Turizm Coğrafyası Açısından Türük Korgan Projesi 348

Güzin Kantürk Yiğit, Ünal Özdemir

Adaptive Reuse of Architectural Heritage for Tourism: The Importance of Intangible Values 361

Hülya Yüceer, Hacer Başarır

DAVETLİ KONUŞMACILAR / KEYNOTE SPEAKERS

Şengül Öymen Gür

Prof. Dr., Beykent Üniversitesi, senguloymengur@beykent.edu.tr

Tarih ve Modern Turizm Arasındaki En Önemli İlişkiler: Bilgi, Kültür, Adap ve Zevk

Relationships Between History and Modern Tourism: Knowledge, Culture, Convenance and Taste

Seyahatlerin en erken tarihinden beri mimarlığın önemli bir çekim gücü olduğu bilinmektedir. Kentlere ve mimariye değmeyen seyahatname yok gibidir. Son iki yüzyıldır dünyada turist rotalarının belirlenmesinde müthiş bir artışın yaşandığı da bilinmektedir. Tarihi anıtlardan en egzotik tatillere kadar her bir şey turizm planlayıcısının ajandasında olabiliyor ve bir tüketim paketi şeklinde sunulabiliyor. Bu nedenle belli bazı uğraklar yeniden kavramsallaştırılıp dönüşüme tabi kılınabiliyor. Turizm potansiyeline sahip olanlar geliştirilirken diğerleri çürümeye ve yok olmaya bırakılıyor. Destinasyonlar pazar pozisyonlarını korumak için eski anıtları veya yerleşmeleri onarıyor, işlevlendiriyor. Mimari elden geçiriliyor. Bu süreçte kentler ve ülkeler siyasi, kültürel, akademik ve en çok da ekonomik amaçlar doğrultusunda turizm tarafından yeniden ve yeniden haritalandırılıyor. Bu süreç içinde "yerler" birikmiş kapitalin medyası haline geliyor (Debord, 1967). Artık buluşlar ve yenilikler sosyal bir hedefe yönelik olarak ortaya çıkmak yerine medyada bir yenilik yaratarak dikkat çekmek amacıyla yapılıyor (Baudrillard, 1998). Yenilik, yenilik ile yarışıyor.

Bunun sonucunda rekreasyonel potansiyele, ilginç doğal değerlere veya tarihi eserlere ve kalıntılara sahip her yer sözcüğün tam anlamında tüketiliyor. Oysa yer bir kere giderse bir daha geri getirilmesi zor olan bir varlıktır. Oluşması zaman ister ve zaman ne yazık ki geri getirilmesi imkânsız olandır. Yunus tanrının ağzından şöyle sözlendirmiştir yerin önemini (Divan 59, s. 170):

"Düz döşedim bu yerleri,
Baskı kodum bu dağları,
Yayvan gerdim bu gökleri,
Yeri sonra düren benim"

İnsan yaşamında bu denli öneme sahip yerlerin kimlik ve karakterlerinin korunabilmesi için **bilgi, kültür, adap ve zevk** en önemli kavramlardır. Bunlara sahip olmadan iyi bir turizm planlaması yapılamayacağı gibi turizmin sunacağı nesnelerin dayanıklılığının, görkeminin ve dolayısıyla anlamının yitirilmesi de önlenemez! Yunus bunun önemini de çok özlü bir biçimde anlatmıştır (Divan 45, s.151):

"Sakıngil yarin gönlün,
Sırçadır sınmayasın,
Sırça sındıktan gerü,
Bütün olası değil."

Bu noktada bilgi, kültür, adap ve zevk kavramlarını okurla paylaşmakta yarar vardır. Çünkü daha sonra farklı ölçeklerde olan ve farklı anlamlara bürünmüş turizm amaçlı korumaya alınmış kentsel ve mimari örnekler üzerinden bu ilkesel kavramların varlığı/yokluğu durumunda ortaya çıkan sonuçlar üzerinden bilgi, kültür, adap ve zevk kavramlarının altı bir kez daha çizilecektir.

Bilgi, epistemolojik olduğu kadar fenomonolojiktir. Mekânsal algı ve bilme kapsamında insan vücudunun önemi, Maurice Merleau-Ponty (1962) tarafından çok önceleri vurgulanmıştır. Merleau-Ponty'nin "embodied mind-vücut bulan zihin" kavramı tasarım disiplinlerini neurobilimle bağlantılı hale getirir. Bu bilme biçimi duyuları içerir. Duyusal deneyimlerimiz genel olarak bilgimizin büyük bir kısmını oluşturur. Yemeğin yandığını biliriz çünkü burnumuz yanık kokusunu tanır. Duyusal deneyimlerimiz yoluyla bilme olgusundan fenomonolojik bilgi diye de söz etmek olanaklıdır. Fenomonolojik bilgi kimi zaman epistemolojik (kuramsal ve kitabi) bilgiden daha önemlidir, zira etik ve estetik konular deneyim yoluyla daha iyi kavranır ve bellekte uzun süre saklanır.

Kültür belli konularda ve değerlerde hemfikir olmuş bir grup insanın paylaşımıdır. Gadamer (1960) "Truth and Method" konulu kitabında 'Kültür' konusunu, 'Hümanizmin Temel Kavramları' çerçevesinde 'Bildung=Kültürel Biçimlenme' şeklinde ele almıştır. Gadamer, kültürel biçimlenme kavramını 'insanlığın eğitim ve kültür yolu ile gelişimi' üzerinden incelemektedir. Kişinin doğal yetenek, kapasite ve becerilerinin bir biçimde geliştirilmesini ifade eden bu kavram, kişinin kendi kendini geliştirmesini de kapsamaktadır. Bilgilenme süreci olarak da değerlendirilebilecek olan kültürel biçimlenme sürecinin belleğe dayalı bazı bilme işlevleri de bulunmaktadır.

Hegel tarafından "zihnin evrensel olana yükselme süreci" olarak ifade edilen kültür biçimlenmesi, Gadamer tarafından sorunlu bulunmakta ve evrenselliğe ulaşmanın "kişinin kendini ötekine (başka olana) açık tutması, kendi görüş ve ilgilerine mesafeli bir tavır alarak onları aşması" ile mümkün olabileceğini savunmaktadır. Buradan da kültürün, kişiyi değiştirip geliştirmekle kalmayıp, sürekli yenilenen ve gelişen bir kavram olduğu da anlaşılmaktadır. Gadamer, tin bilimleri doğrultusunda yapılacak araştırmaların, hümanist geleneği dikkatle ele alması gerektiğini düşünmüş ve bu sebeple Vico'nun "De nostri temporis studiorum ratione"sinden ve "Yeni Bilim" adlı yapıtındaki söylemlerinden faydalanmıştır. Gadamer'e göre Vico, hem modern bilim anlayışının hem de kuramsal bilginin insanın her türlü bilme ihtiyacını azaltamayacağının farkında olmuş ve modern bilimleri bu esnek anlayışla tanımlamıştır.

Vico'ya göre ortak akıl, doğru ve haklı olanın anlaşılmasında geçerli olan ve bu nedenle güdümlü düşünceden farklı bir yoldur. Bu sebeple, ortak akıl gelişiminin ortak yaşam için belirleyici önemi vardır. Bunun sebebi, ortak aklın, tarihsel ve toplumsal araştırmaların (tinsel bilimler) konularını oluşturan ahlaki ve tarihsel varoluşu biçimlendirmesidir. Gadamer, ortak akıl kavramının, retorik ve phronesis (pratik bilgi) kavramları doğrultusunda oluşturulduğunu söyler. Buradan yola çıkarak, Vico'nun, bilimsel yöntemin, critica (eleştirel yorum) olarak belirlenen yeni yaklaşımı karşısında, eski ansiklopedik yüksek eğitim geleneğini savunduğunu ve yaklaşımının retorik geleneğine dayandığını belirtir. Retoriği ağdalı ve şaşırtmacalı bulan Gadamer'e göre ise, ortak akla bağlı bir edim olan yargı, doğru ile yanlışı, uygun olan ile olmayanı ayırt etmektedir.

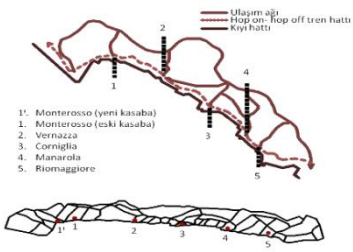
Adap (convenance). Gadamer, yargı ediminin, zihne ait saf öznel bir edime dönüşmesine karşıdır. Kant öncesi dönemde, özelikle estetik ve ahlaki alanda devreye sokulan duyu karakterine sahip bir yeti olan yargı, aynı zamanda öğrendiği ve bildiği şeyleri doğru şekilde sınıflama ve uygulama anlamına gelen entelektüel yeti olarak da anlaşılmaktaydı. Gadamer'e göre, İngiliz filozoflar; ahlaki ve estetik yargıları, aklın iradesine uymayan, duyuya dayalı algılamaya ve beğeniye bağlı yargılar olarak değerlendirmekteydi. Almanlar ise, ortak aklı yansıtmaya dayanmayan yargı olarak görmekteydi. Bu farkın nedenini yargının mantıksal temelinin gösterilememesine dayandıran Gadamer, böyle bir temeli oluşturabilmek için, bir tekili bir genelin altına yerleştirebilmek veya bir şeyi, bir genel kuralın örneği olarak gösterilebilmek gerektiğini savunmuştur. Bu sav, yargıdaki "içtihat" olgusuna benzetilebilir. İçtihat, yasada veya örf ve âdet hukukunda uygulanacak kuralın açıkça ve tereddütsüz olarak bulunmadığı konularda, yargıcın veya hukukçunun düşüncelerinden doğan sonuçların bir kaynak ve dayanak olarak kullanılma durumudur. Uygulamalı disiplinlerin de buna benzer bir kaynakları vardır. Daha önce üzerinde anlaşma sağlanmış kararlar ve uygulamalar ki ben bunlara adap (convenance) diyorum. Kişisel ve toplumsal kültürlenme olgusunda bunlar en sağlam dayanaklar olduğu kadar, koruma, yenileme ve turizm gibi disiplinlerin de içtihatları-adapları vardır.

Zevk, höristik sorguda önem taşıdığı gibi, höristik yargıyı da anlatmaktadır. Gadamer, zevk kavramının, Kant tarafından ele alınmasından önce, estetik değil ahlaki, dolayısıyla ortak akıl ile ilgili bir kavram olarak ele alındığını söyler. Aydınlanma öncesi dönemde, zevkin, şeyleri yargılamakta gerekli olan entelektüel farklılaşmanın başlangıç noktasında bulunduğunu tartışır. Zevk kavramında eğitime ve gelişime bağlı bir zihinselleşme söz konusudur. Gadamer, zevki, bir bilme tarzı (modu) olarak görür. Zevk, kişinin kendi özel ilgilerinden ve arzularından vazgeçebileceği bir kültürel oluşum gerektirdiğinden, zevk sahibi olmak, bir bilgilenme süreci olup toplumsal bir olgudur. Gadamer'e göre zevk sahibi insan moda olan eğilimleri kendi zevkini de kapsayan bir bütünle ilişkilendirerek bütün ile uyum içindeki şeyi kabul ettiğinden, 'güzel' veya 'değil' yargısında bulunmaz ve bütünsel bakış taşır. Gadamer, ayrıca, zevk kavramında kurallara ve kavramlara indirgenemeyen 'özel bir bilme yetisi' olduğundan da söz eder. Bu durum, bireyselde yakalanan bir evrensellik duyusudur. Zevk duygusuna ait yargı, sanat ve doğa alanlarını kapsadığı gibi, ahlak ve eğitim alanlarını da kapsamaktadır. Kant'ın kuramına göre, güzel oldukları yargısına varılan nesnelerin kendisine dair bilgi olmamasına rağmen, bilincimizde bu nesnelerin farkındalığına eşlik eden bir 'hoşlanma' duygusu oluşur. Gadamer ise, bu kuramdan hareket ederek, zevki "real common sense=gerçek ortak duyu" şeklinde adlandırmıştır. Özetlersek, uygulamalı disiplinlerde **zevk** çok önemli ve geliştirilebilir bir olgudur. Bilgi, kültür, adap, görgü ve gelişme isteği zevki durağanlıktan kurtarır ve seçkin bir düzeye taşır; bu koşullarda üstün zevk gerçek ortak duyu haline gelebilir

Ancak bilgi, görgü, içtihatlara saygı koşullarında bir toplumun tarihi ve doğası utanıp sıkılmadan üstün bir zevkle turizme açılabilir. Bu konuşmamda bunlar arasında yapılı çevrenin farklı ölçeklerini inceleyip işin adabına ve estetiğine dikkatleri toplamak istiyorum.

ÇEVRE İÇİNDE YER (GEZİ ve KEŞİF)

İtalya'nın Monterosso, Vernazza, Corniglia, Manarola ve Riomaggiore kasabalarının doğal ve kültürel zenginliği sebebiyle ulusal milli park olarak ilan edilmiş olan Cinque Terre bölgesi, 1997 yılından itibaren Unesco dünya mirası listesinde yer almaktadır. Kendiliğinden oluşmuş, tasarlanmamış Cinque Terre kasabaları, tıpkı sakinleri gibi rahat ve özgür, mimari tavırları ile ilginç birer mimari doku olma özelliğine sahiptir. Rengârenk, dik yamaçlar üzerine yaslanmış ve koyların arkasına gizlenmiş binaları ile özgün birer mimari doku örneğidirler. Cinque Terre kasabalarına ait yere özgü durumlar; konumdan biçimlenmeye, deniz ve kara ilişkisinden yapılaşmaya, kamusal alanlardan anıtsal yapılara, sokaklardan binalara, renkli yapı cephelerinden kapı ve pencere detaylarına kadar farklılık gösterirler (Resim 1-5) (Durmuş Öztürk ve Kalfa, 2018).

Şekil 1. Turistik rota

Resim 1. Monterosso

Resim 2. Vernazza

Resim 3. Corniglia

Resim 4. Manarola

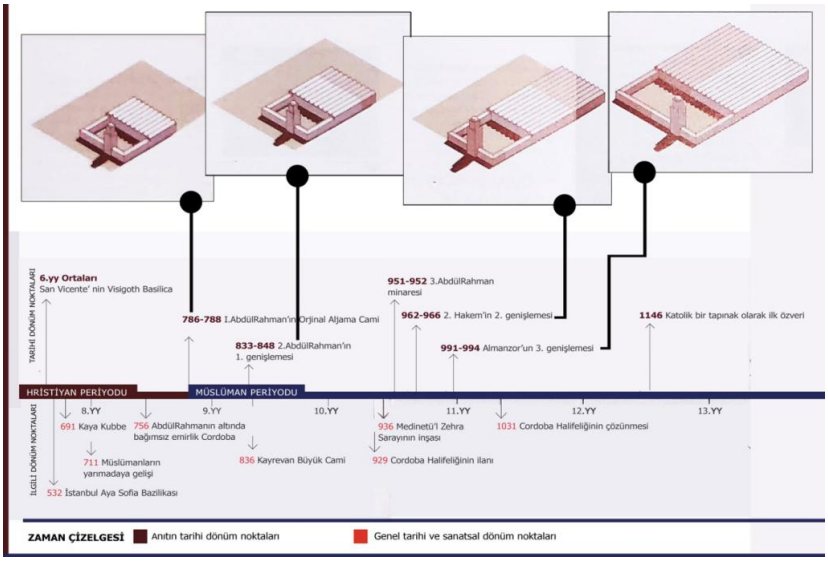
Resim 5. Riomaggiore

Özellikli bir yerleşim örneği olan Cinque Terre, ilk bakışta ayırt edilemeyecek kadar birbirine benzeyen ancak ayrıntılarda özgelikler barındıran doku örnekleridir. Kasabaların topoğrafyaları, tarihleri, üretim biçimleri, ulaşım ağları içinde bulunma biçimleri kasabaları, değişen gereksinmelere göre tarih içinde değişen ve/veya ulaşım biçimlerinin yer ayrıcalıklı kılar. İtalya kıyılarında hala varlığını sürdüren ve modern mimarlık temposuna ayak uydurma kaygısı olmayan bu mimari dokunun önemli bir örnek olduğu açıktır. Burada kanımca asıl vurgulanması gereken nokta öncelikle bu kasabaların kimlik ve karakterlerini korumuş olmaları, sonra yerel ve merkezi yönetimlerin koruma ve turizm konusunda işbirliği içinde olmaları ve yerel turizmi destekleme konusundaki yaratıcı fikirleridir. Turizmin temel hedeflerinden biri olan gezme ve keşif arzusunu kışkırtan bu yerleşmeler dizisi tam da turizmden beklendiği gibi hop-on ve hop off tren hattına kadar kusursuzca planlanıp turistlerin beğenisine sunulmuştur (Şekil 1). Burada bilgi, görgü, adap ve estetik yorumların **yaratıcı bütünlüğüne** tanık oluyoruz.

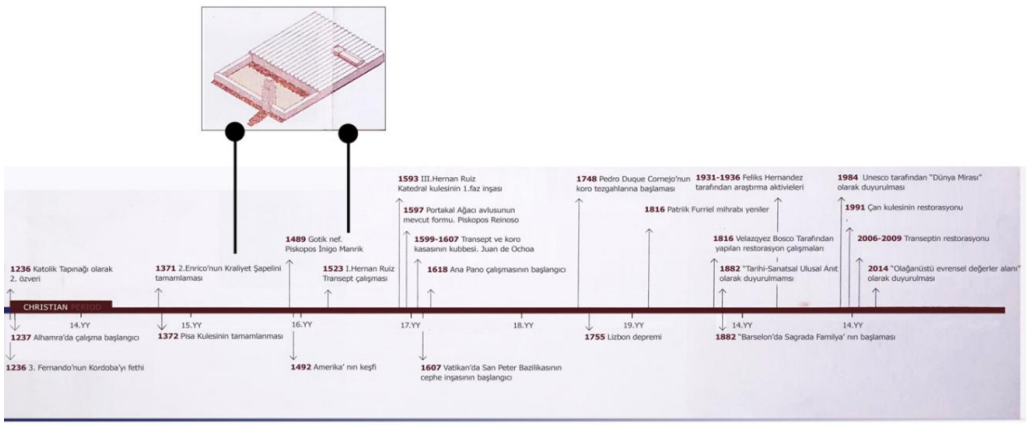
YER İÇİNDE YER (ZAMAN ALGISI/PARALAKS)

Sunumdaki 'yer içinde yer' örneği, uzun bir yaşam serüveni olan Cordoba kentindeki Cordoba Camisidir (Şekil 2a,b). 6.yy ortalarında San Vincente Vizigot Bazilikası olarak

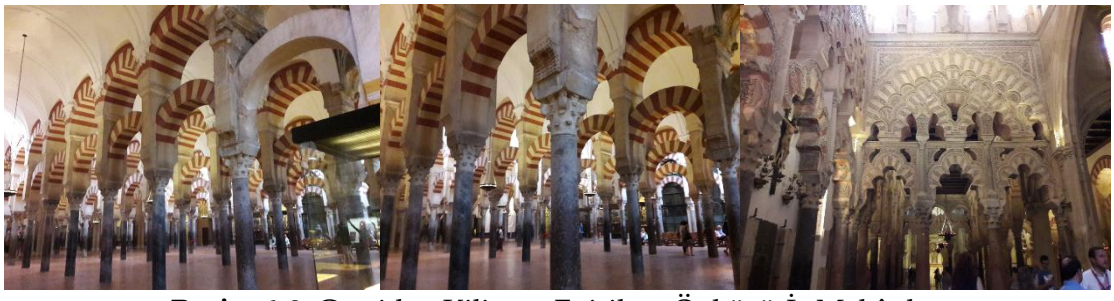
mimari serüvenine başlayan Cordoba Camisi, 711 yılında Müslümanlar bu topraklara girene değin bir Hıristiyan tapınağıydı. I. Abd al Rahman özgün camiyi yaptırdı (786-788). Kıbleye dik gelen, en ortadaki diğerlerinden yüksek ve geniş olan 11 neften oluşmaktaydı. Diğer İslami oratoryolardan farklı olarak bu camide kıble duvarı Mekke'ye değil doğrudan Güney yönüne bakmaktadır. II. Abd al Rahman döneminin zenginliği ve haşmetine koşut olarak cami ilk büyütülme sürecini 833-848 yılları arasında yaşamıştır. Güneye bakan 8 adet nefin ilavesiyle ibadet mahalli büyütülmüştür. 951 yıllarında Halife III. Abd al-Rahman Sevil ve Marakeş'teki minarelere esin kaynağı olan bir minare inşaatı başlattı. Bunu izleyen yıllarda Halifelik tam anlamıyla siyasal, sosyal ve ekonomik bir ihtişam dönemine girdi. Öyle ki, Cordoba'nın ünü Şam'ı aştı. II. Al-Hakam, ikinci ve en muhteşem büyütmeyi gerçekleştirdi (962-66). Camiye Güneye bakan 12 bölüm eklendi ve böylece mihraba ve maskuraya dikkatler yoğunlaştırıldı. Halife II. Hisam'ın habibi Almanzor'un en son büyütme işi tam bir güç gösterisiydi. Doğu yönünde eklenen 8 nef vasıtasıyla mekan büyük ve etkileyici bir dikdörtgen mekana dönüştü. 1236 yılında III. Fernando, Cordoba'yı fethettiğinde Cordoba Camisi Katolik kilise olarak kutsandı. II. Al-Hakam'ın fenerinin altına ana altar yerleştirildi. Ana şapelin de camiye monte edilmesi ve transeptin 1607 yılında tamamlanmasıyla yeni oluşumdan Vilaviciosa Şapeli olarak söz edilir oldu.

Şekil 2a. Cordoba Camisi evrimi

Şekil 2b. Cordoba Camisi evrimi

Resim 6-8. Camiden Kiliseye Evirilme Öyküsü-İç Mekânlar

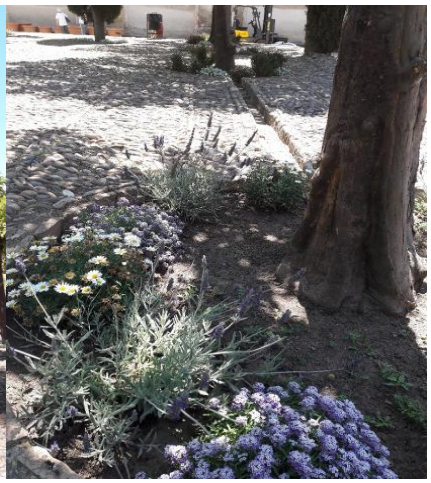
Resim 9. III. Abd Al-Rahman Zamanından Kalma Minare Parçalarından III. Herman Ruiz 'İn Derlediği ve Mimarın En Üste Oturttuğu Çan Kulesi; Yanında Af Kapısı (Door Of Forgiveness).

Resim 10. Gerek Kilise ve Gerekse Cami İbadete Açıktır.

Cordoba camisi tam bir simbiyoz (ortak yaşam) örneğidir ve toplulukların karşılıklı saygısının, birlikte varoluşunun simgesidir. Asırlardır portakal çiçekleriyle bezenip bir bakraç suyun dahi israf edilmediği bir doğa koruma örneğidir (Resim 11, 12). Bu örnek gelişmiş bir kültürel değer sistemine, adap ve zevkin varlığına işaret etmektedir.

Resim 11. Portakal Ağacı Avlusu

Resim 12. Su Kanalları

İNSAN MEKÂN İÇİNDE (MEKÂNIN VADETTİĞİ YAŞAM)

Ülkemizin kentlerinde veraset davası onlarca yıl süren taşınmazlar mevcuttur. Bunlar sokak sürekliliğini ve estetiğini bozarlar ve değerlendirilmeleri olanaklı görünmez (Resim 13, 14). Oysa kentsel boşluklar insan tarafından kullanılabilir; hem kentsel estetiği hem de turizme hizmet edebilirler. Szimpla Kert (Ruin Bar)-Kazinczy Utca No. 14, buna olağandışı bir örnektir. Benzerleri gibi…«Kert» Macarca bahçe-boşluk anlamlarına gelir. Binalar arasında kalan boşlukları imar izni alınana kadar çeşitli amaçlar için kullanmak yasaldır. Bunların bir kısmı o denli başarılı olur ki kimse artık dokunmak bile istemez. Burada tamamen birinci elden çiftçilerden sağlanan ürünler servis edilir; sanat ve kültür çağdaş yüzüyle sergilenirken her türlü geleneksel nesne tasarımda kullanılır. Zaten kendisi kendiliğinden bir tasarım ürünü olan kertlerde içki servis edilir, müzik ziyafeti sunulur, kitabevi ve sanat çarşısı mevcuttur. Herkes karşı takımın golünü alkışlar ve gruplar birbirlerine kadeh kaldırırlar. Ruin Bar korumanın insan için olanıdır. Kullanıcı insan değilse pek bir işe yaramayabilir. Bir başka deyişle korunan mekânlar insan için korunur.

Resim 13, 14. İstanbul'un Boşlukları **Resim 15.** Szimpla Kert (Ruin Bar)-Kazinczy Utca

Resim 16-18. Ruin Bar'ın İç Mekânları-İnsanca Yaşamayı Bilen İnsanlar İçin

ANILAR MEKÂN İÇİNDE (DUYUSAL VE DUYGUSAL ÖZELLİKLERİN GÜÇLENDİRİLMESİ)

Kimi zaman korumaya konu olan mekân kendini değil anıları korur. 1859 yılında tamamlanan Nagy Zsinagoga (Büyük Sinagog)-Budapeşte, Avrupa'nın en büyük sinagogudur (Resim 19). Binanın tasarımından Yahudilerin Macar toplumunun bir parçası olmak istedikleri belirgindir. Örneğin, sinagogun ikiz kulelerinin Hıristiyan kiliselerinden esinlendiği söylenebilir. Şimdilerde kentin Yahudi gettosunun merkezi haline gelen sinagogu Almanlar II. Dünya savaşında toplama kampına çevirdiler. Yaşamayı başaramayan 3.000'den fazla Yahudi avludaki toplu mezara gömülmüştür. Savaşlar, siyasi ve dini bağnazlıklar sonucu zarar gören ırklar iyi insanlara acı verirler. Avrupa bu acıyı ve utancı

koruyarak tekrar tekrar aynı şeylerin yaşanmasını lanetleyerek önlemeye çalışır. Daniel Libeskind'in tasarladığı Yahudi müzelerinin en derin anlamı budur. Macaristan parlamentosuna Tuna'nın sağ kıyısı boyunca yürürken demirden yapılıp yere raptedilmiş her yaşa ve cinse uygun pabuçlar görürsünüz. Bunlar Tuna'nın yuttuğu Yahudilerden arda kalanlardır (Resim 20, 21). Buna mekânda anıları ve acıları korumak denebilir ve kanımca çok vurucu ve önemlidir. Çok turistik olduğunu da söylemeden geçmeyelim.

Resim 19. Nagy Zsinagoga (Büyük Sinagog)-Budapeşte
Resim 20, 21. Katledilenlerden arda kalanlar

BİR TOPLUMUN BİLGİ, KÜLTÜR, ADAP VE ZEVK ANLAYIŞI UYGULAMALARINDAN OKUNUR

Trabzon Ayasofya Kilisesi, İstanbul'un Latinler tarafından işgal edilmesinden sonra kaçan ve Trabzon'da 1204 yılında yeni bir devlet kuran Kommenos ailesinden Kral I. Manuel (1238-1263) tarafından 1250-1260 yılları arasında inşa ettirilmiştir. Ayasofya adı "Kutsal Bilgelik" manasına gelir. Fatih Sultan Mehmed'in 1461 yılında Trabzon'u fethinden sonra da kilise olarak kullanılan yapı 1584 yılında sultanın emriyle camiye dönüştürülmüştür. 1610'da kente gelen Julian Bordier, camiye dönüştürülen yapının onarılmadığı için boş tutulduğunu bildirmiştir. Uzun süre ibadete kapalı olan yapı 1865'de Müslüman cemaatin topladığı 95.000 kuruş ile Rum ustalar tarafından onarıldıktan sonra yeniden camiye dönüştürülmüşse de I. Dünya Savaşı sırasında Trabzon'u işgal eden Rus ordusu tarafından karargâh, depo ve hastane olarak kullanılmıştır. 1958-1962 yılları arasında Edinburg Üniversitesi ve Vakıflar Genel Müdürlüğü işbirliği ile restore edilerek, 1964 yılında müze haline getirilmiştir. Geç Bizans Kiliselerinin en güzel örneklerinden biri olan Trabzon Ayasofya Kilisesi, kapalı kollu haç planlı olup, yüksek kasnaklı bir kubbeye sahiptir. Batı, kuzey ve güneyinde revaklı üç kirişi bulunmaktadır. Yapı ana kubbenin üzerine değişik tonozlarla örtülmüş ve çatıya farklı yükseltiler verilerek kiremitle kapatılmıştır. Üstün bir işçiliğin görüldüğü yapıda Hristiyan sanatının yanı sıra Selçuklu dönemi İslam sanatının da etkileri görülmektedir. Kuzey ve batıdaki revak cephelerinde görülen geometrik geçmeli bezemeleri içeren madalyonlarla, batı cephesinde görülen mukarnaslı nişler Selçuklu taş işlemelerindeki özellikleri taşımaktadır (Resim 22-24).

Resim 22-24. Trabzon Ayasofya Kilisesi

Ayasofya 25 Haziran 2013 tarihinde AK Parti hükümeti tarafından freskleri kapatılıp, müze statüsüne son verilerek yeniden cami olarak ibadete açılmıştır. Ne yazık ki turizmde bir araç olarak kullanılması beklenen kilise "sunu" niteliğinin önemini idrak edememiş kişi ve gruplar tarafından son derece itici bir duruma sokulmuştur. Turist sadece açık narteksi görme şansına sahiptir ve eğer kadınsa kadınların namaz kılması amacıyla kullandıkları sağ apside girebilmektedir. Son derece itici, temizlik malzemesiyle dolu olan girişi, freskoların kapatılması için kullanılan suntalar arasındaki geçit izlemekte ve nihayet pis, düzensiz, dağınık bir namaz nişine varılmaktadır. Kıble yönü özensiz bir kağıt parçasına karalanmış olarak niş içinde asılmıştır (Resim 25-28).

Resim 25-28. Ayasofya Kilisesi Bu Zevksiz Haliyle Turizm Yörüngesinden Çıkarılmalıdır!

Tarih-doğa-turizm konusunda tüm toplumun bilgi ve görgüsünün arttırılması gerektiğine işaret eden uygulamaların sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Toplum olarak ya bu içtihatları hiç bilmiyorduk ya da tüm bildiklerimizi unuttuk. Fethiye odeonu onarılınca etrafını lüks konutlar doldurdu. Odeon seyirlik bir manzara gibi sanki! (Resim 29). Van'ın Gevaş ilçesi Halime Hatun Kümbeti Selçuklulardan kalma 700 yıllık bir kümbet. Hemen yanı başına TOKİ tarafından öğrenci yurdu yapılması yersiz bir şaka gibi duruyor (Resim 30).

Harran evleri endemiktir (Resim 31, 32). Yeni yapılması planlanan baraj nedeniyle Harran'ın ve Hasankeyf'in bir kısmı sular altında kalacak. Zeynel Bey Mozolesi Akkoyunlu Döneminden (1462-1482) kalan tek anıt (Resim 34). Bu nedenle yeni Hasankeyf'e taşınma kararı alındı ve taşındı (Resim 35). Harran ve Hasankeyf için yeni konut projeleri tarihi eserlerin yeni yuvası olacak! (Resim 33, 36). Ve artık ülkemizin ciddi, entelektüel turist beklentisi de kalmayacak. Oysa ülkemizde bu işleri çok bilinçli ve mükemmel yapan ekipler mevcut. Hatta bizim ülkemizde turistik olmaya elverişli katılımlı koruma örnekleri dahi var.

SİDE ÖRNEĞİ

Antik Side'nin üstüne zamanında bir köy kurulmuş (1886 gibi). Eski şehir planı hakkında pek kanıt yok, görünürde. 5 sene önce yeni bir imar planı yapılmış. 'Ruhsatı olmayan binalar yıkılarak yeniden yapılırsa ruhsat verilecek, ama yeni yapımdan önce alanda kazı yapılacak' şeklinde bir zorunluluk getirilmiş. Ayrıca, parsel sahipleri tarihi kalıntı bulurlarsa sergilemek zorundalar. Pİ tapınağının arkeolog mimarı Dr. Gamze Kaymak-Heinz aktarıyor: "Aslında ilk uygulamayı Side'li turizmle uğraşan bir arkeolog yaptı üç yıl önce. Barının yapımında çıkan iki yazıtı cam döşeme altında sergiledi. Onu bir mücevher dükkânı sahibi izledi. Bu sene birçok parsel sahibi «mış» gibi Türk evlerini yaparken sokak olan parsellerindeki bulguları sergilemelerini Pi Tapınağı kazı başkanının da aralarında olduğu bir kurul istemiş. Tüm dükkân sahiplerinin mimarı aynı kişi imiş. Biraz kendiliğinden gelişen bir olay aslında. Kazı başkanının da bu yolla üstü yeni yapılanmış olan Side'nin eski planına ulaşma amacı var. Uygulama bu kış gerçekleşti. Ben Nisan sonunda geldiğimde henüz inşaatlar devam ediyordu. Mayıs 15'i inşaat bitimi olarak belirlemişler. Turistik sezon sınırlaması var. Açılışı 2018 yazı denebilir." Sonuçlar olağanüstü! (Resim 37-40). Belki ülke genelinde **katılmalı koruma** bir çıkar yol olabilir ve turizme hizmet edebilir.

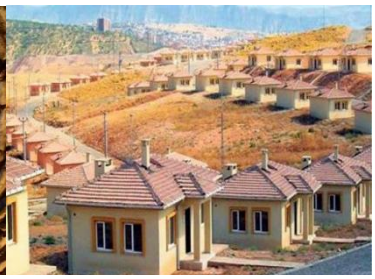
Özetle şöyle sonlandırayım: Bir işin adabını biliyorsan yap, bilmiyorsan bırak bir bilen yapsın.

Resim 29. Fethiye Odeonu **Resim 30.** Halime Hatun Kümbeti ve Öğrenci Yurtları

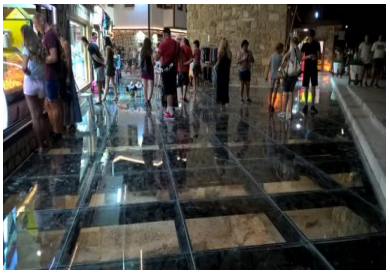
Resim 31, 32. Endemik Harran Evleri. **Resim 33.** Yeni Harran Projesi

Resim 34, 35. Zeynel Bey Mozolesi ve Taşınma Süreci
Resim 36. Mozolenin Teklif Edilen Yeni Ortamı

Resim 37-40. Katılmalı Koruma Örneği-Side

KAYNAKÇA

Bauldrillard, J (1998). The Consumer Society, Myths and Structures, SAGE; First edition 1998 (Tüketim Toplumu, çev. Hazal Deliceçaylı ve Ferda Keskin, Istanbul: Ayrıntı, 2016).

Debord, G. (1967). Gösteri Toplumu, çev. Ayşen Ekmekçi ve Okşan Taşkent, Ayrıntı Yay. İstanbul, 1996 ve 2006.

Durmuş Öztürk, S., Maçka Kalfa, S. (2018). "Olağan, Sıra Dışı, Özgü(n) Bir Temsiliyet: Cinque Terre", Mimarlık Dergisi, Sayı: 402, Temmuz-Ağustos, s. 44-49.

Merleau-Ponty, M. (1962). Phenomenology of Perception (translated from the 1945 publication by Colin Smith, London: Routledge and Kegan Paul.

Carel Bertram

Assoc. Prof., San Francisco State University, USA, carel@sfsu.edu

The Mysterious Plus of Tourism: The House, the Neighborhood and its Streets

Turizmin Gizemli Artıları: Ev, Mahalle ve Sokaklar

We generally speak about tourism in terms of what the tourist wants, or, even what the tourist has been made to want. Today I would like to suggest that the most deeply felt outcome, and the most remembered tourist experiences may be those that are unexpected. I will also show that it is these unexpected experiences that are the most enduring.

Perhaps the space that most powerfully offers these unexpectedly resonant, even existential experiences are streets, neighborhoods, and especially the houses encountered by tourists in geographies that span major towns to small villages. As destinations, we think about houses and neighborhoods with their historical draw or architectural specialness. But the richest and most memorable experiences of them do not come from what the tourist learns about their history or their architecture, but from spatial experiences themselves.

I'm going to speak about those spatial experiences. This may be one of the reasons why tourists are so besotted by the air B and B (Airbnb) phenomenon. Besides cost considerations, these accommodations allow tourists to stay in ordinary places that make them feel as if they were *not* tourists. Here, they may meet a "real local," the owner, or become comfortable as they negotiate a regular neighborhood; or they may find their own corners in its cafes; enough to feel a sense of familiarity, enough to even have a sense of spatial ownership.

The combination of real people and "living" in quotidian spaces allows one to imagine that they are experiencing something surpassingly authentic. And this is an experience that they take home with them.

I would like to bring this idea of the authentic to the visits the tourists make to historic neighborhoods, which are understood as having a spatial or architectural integrity. And I especially want to talk about their houses, ----whether one stays in them or visits them, because these houses are their beating heart. Here, I offer that the tourist hears their heart beat not through their historical context or the techniques of their built form, but because of the imaginative universe that they open in the tourist--- One that allows them to inwardly experience these houses as alive with people, ---- - the most important of whom is ourselves. It is this experience gives the tourist, or any of us, the exquisite pleasure of being there.

How does this happen?

Gaston Bachelard's seductive book, *The Poetics of Space*, reminds us that houses shelter daydreaming. With an endlessly positive nostalgia, he suggests that houses carry an archetypal felicity. What a marvelous idea! Houses embody and thus can offer back to us -- an inner well- being.

Carl Jung suggested that home is a primal collective symbol, giving this power to houses in general. But Bachelard goes further. He sees the house as a protected space that allows the individual's own experiences, own images, and own emotions to flourish. It does this by being the childhood space where day dreams begin to produce our inner home. These day-dreams or reveries, become a fundamental source of knowledge that nurture us throughout our lives. I suggest that the houses that tourists visit, along with their neighborhoods and streets – invoke those day-dreams, call them forth from the tourists' knowledge of home, add to them and become a part of them; and so the tourist returns home with their inner homes, their imagined home of memory, enlarged to include a somewhere else.

This is a gift that is unexpected, it is an enduring mysterious plus. The Mysterious plus is a concept introduced by the philosopher William James in which a totality of attributes produces an affective understood meaning.

The most expected place to find Tourist experiences where houses invoke memory might be in heritage travel. This is a special type of tourism that has picked up enormous speed, and I am sure most of you have encountered it. Maybe you've even participated in it. Heritage travelers are looking for ancestral spaces.: if possible their family houses and neighborhoods, or , when they are no longer there, they look for places that might activate memory so that the tourist might live for a moment in what they consider the essence of their being.

In 1951, in a Turkish magazine story called "Bygone Days" ("Gecçmiş Günler"), a father takes his young- adult daughter back to his old family house in an unnamed provincial town, where he has not been since before she was born. It could have been here. Inside, the daughter sees her reflection in a mirror and is startled, it feels as if she were coming out to greet herself--, or as if she is seeing the image of who she might have been if times had not changed. Although her father feels the loss of the people who are missing, both father and daughter feel that houses are spiritual centers that can bring the past to the present in ways that revise their image of home in satisfying ways.

Heritage tourists who are also exiles, however, will have different experiences. This is true in Ghassan Kanafani's important novella from 1970, *Return to Haifa*. As Hage would suggest, when a returning exile's reveries of home are triggered not only by what is emotionally missing, but by what is emotionally irreplaceable, that is, beyond the existential irreplaceability of lost childhood or losses due to time, nostalgic memory is infused with pain.

In this story, a Palestinian couple, exiled from their home since the war of 1947, visit their lost house, now in Israel. Like most exiles, they travel with the ironic understanding that they are tourists in their own home. Nonetheless, the may encounter a sense of familiarity with spaces, foods, language or culture, and this permanently augments and revises their imagined roots.

Yet even tourists, with no roots in the places they visit will be affected by houses. So, for most tourists, houses will call forth images of other houses, because of the way we collect stories and daydreams in them.

In 1931, Peyami Safa wrote the short novel, *Fatih Harbiye*, about a young woman named Neriman -- who lived in a traditional wooden Ottoman house --in the traditional neighborhood of Fatih-- in Istanbul. But Neriman longed for the lights and westernization of Beyoglu, almost at the end of the Fatih Harbiye tram line. She was already in many ways a very modern girl; but her wooden house with its cumbas overlooking the street was a protective character in the novel, standing between her and the loss of her Ottoman past.

In the story, Neriman sits at her housekeeper, Gülter's knee, hearing about that past as it was exemplified by the house. In this way, stories fashioned a poetics of the past that would eventually shape Neriman's values as she faces a modernizing world.

"Your grandmother always had a book in her hand. Said Gülter. "Now, what history book was it. ?. . . You can be sure it was one of the great ones. . . .Your grand- mother knew Arabic, and Persian too. . ... She would read to us and explain it to us. [the house was like a school!--- What a refined woman she was! Everything was in its place. . . . The covers, the curtains, the shades, everything was as white as snow. if a person sat in those rooms for half an hour they would cheer up, and all their sorrows would disappear. . Ah, they knew how to be 'rahat,' to let go of their troubles."

The reveries induced by these stories became a source of knowledge for Neriman, showing how stories can poetically transform objects into values.

As a tourist/researcher myself, the clean white curtains inside the historic houses of towns like Safanbolu, Amasya and Sarajevo called to mind my own stories; How my mother would tell me that, as a child staying at her grandmother's, she would hesitate to get up and go to the bathroom in the middle of the night for fear she would return to find her bed made.

In this way, the houses of Safranbolu, Amasya and Sarajevo have entered my own reverie of home, changing its imagery forever. My mother's stories --in some ways-- have come to take place in those clean, neat rooms with their white curtains.

In fact, for the tourist, the story of Neriman would be well understood as a type of architectural information. It is this type of architectural information that is central to my book about Ottoman Turkish Houses, *Imagining The Turkish House, Collective Visions of Home* [OR Türk Evini Hayal Etmek, from İletişim Yayınları.]. This book has these Turkish stories; and it also explores the Mysterious plus.

A mysterious plus emerges from the day dreams in the traditional courtyard houses of Morocco too; and more and more of these old houses welcome tourists as boutique hotels. How wonderful if the traveler could know little Fatima whose childhood daydreaming became the poetic book, *Dreams of Trespass.*

In it she wrote:

"I was born in a harem in 1940 in Fez, a ninth-century Moroccan city"--"Our harem in Fez was surrounded by high walls and, with the exception of the little square chunk of sky that you could see from the courtyard below, nature did not exist."

Like little Fatima, the tourists in these houses, who lift their eyes to the Moroccan sky also see "an elegant two-story structure with the top floors repeating the square [of the courtyard] And finally, you had the sky – hanging above but still strictly square."

What is it that satisfies the tourist in this foreign space?

Perhaps this house satisfies--- by calling up reveries of past protections, enclosures, or embraces, perhaps space melts what is seen and felt with homes that are hoped for, inaugurating incipient plans.

Following Bachelard, we understand that the dreamer of houses "inhabits" a house's essence ——"well-being, felicity, tranquility, and love."

Tourists do not become little Fatima, yet they feel the spatial protection that, as a poetic image, calls forth reveries of their own, images of what Bachelard called motionless childhood.

With Moroccan independence from the French in 1956, the doors to Fatima's motionless childhood were finally opened, and her harem came to represent a system changed from within. Fatima went on to live what her mother had taught her to value, to walk out the door; to go to the movies; to go a university; and finally, to become a professor who could write a story that interrupted orientalist fantasies of any kind, yet still preserved in memory the house's inherent virtues.

Tourists to Cairo, or to cities such as ar-Rashid [the Rosetta of the Rosetta stone] find traditional houses that are visually different but conceptually similar to Fatima's, with rooms whose windows look into an inner court, offering a dream of intimacy, order and family.

The tourist can have it all, as they can experience enclosure, but also the freedom inaugurated a generation--- or --even two generations== earlier than Fatima's, by reading the nobel author Naguib Mahfouz's Bayn al Qasrayn [Between the Palaces]-a novel that takes place in one of these houses.

At the end of WWI, the family daughter, Aishe, shockingly and perturbing to all, opened a window to the street –her revolutionary act was merely to fulfill a wish to be seen when the young officer she hoped to attract walked by. The son, Fahmi, took his little brother to the rooftop because it shared a wall Maryam's rooftop, and he was in love with her. With no way else to tell her, he gave his younger brother reading lessons there, asking him to loudly pronounce and spell "heart," "love," and "marriage."

I would like to emphasize here that Bachelard's reveries are not made up of free-floating fragments, but captured poetic images that he expected to find reified in poetry itself, or perhaps even in the poetic novels, as I find them in those of Peyami Safa, Fatima Mernissi and Naguib Mahfouz.

But travelers and tourists, in houses away from their homes, access a poetry deep inside themselves or even their own possible novel. This is an experience that changes ---or adds to -- or revises its contents.

Bacheard suggested that all our reveries --of all the homes we have ever lived in-- "co=penetrate" and "retain the treasures of former days." I have suggested that these existential reveries of past dwellings may be enlarged--- by visiting other houses. I have spoken about traditional houses in places like Safranbolu, but the idea can be felt in modern houses and neighborhoods, too.

In fact, the significance of this co-ownership for cross cultural acceptance could be profound.

Bachelard writes that

"It is not knowledge of the real which makes us passionately love it. It is --- rather--feeling ---which is the primary and fundamental value."

Houses that have become our houses through a co-mingling of poetic images make people into neighbors, compatriots, hemşeri

What I am suggesting, then, is that a home-centered spatial reverie may be one of the most authentic experiences of the tourist; it is existential in depth ---and generous in breadth. And as a newly active source of our own poetic souls, the houses we visit can become us in ways we could never have expected, ---and can never remove.

A mysterious plus, indeed.

I so wish I were in Safranbolu with you. But from here in California, I wish to thank Karabük University and your Rector, Prof. Refik Polat, and I also thank the Conference Oganizers for their kind invitation to participate: Dr. Nuray Turker. Vice Dean of the Tourism Faculty, who has been so gracious, and my dear colleague Prof. Aysun Ozkose, chair of the Department of Architecture, with whom I worked last year at San Francisco State University.

Genellikle turizmden bahsedildiğinde turistin ne istediğini hatta turistin ne istemeye yönlendirildiğini anlıyoruz. Bugün ben en derinden hissedilen sonuçların ve en çok hatırlanan turistik deneyimlerin en beklenmedik olanlar arasından çıktığından bahsetmek istiyorum. Ayrıca en kalıcı olanların da bu beklenmedik deneyimler olduğunu göstermeye çalışacağım.

Belki de bu beklenmedik şekilde etkileyici ve hatta varoluşsal deneyimleri en güçlü biçimde sunan mekanlar; sokaklar, mahalleler ve özellikle küçük köylerden büyük şehirlere uzanan coğrafyalarda turistlerin karşılaştıkları evlerdir. Ziyaret edilen ev ve mahalleleri tarihsel veya mimari özellikleri ile düşünüyoruz. Fakat onlara ilişkin en zengin ve en hatırlanabilir deneyimler turistin tarihleri ya da mimarileri hakkında öğrendiklerinden değil mekânsal deneyimlerin kendisinden kaynaklanıyor.

Bugün bu mekânsal deneyimler hakkında konuşmak istiyorum. Turistlerin AIRBNB fenomeninden bu kadar etkilenmelerinin nedenlerinden biri de bu olabilir. Maliyet endişelerinin yanı sıra bu konaklamalar turistlerin sıradan yerlerde kalarak kendilerini turist *değilmiş* gibi hissetmelerine olanak tanıyor. Burada gerçek bir yerel insan olan ev sahibi ile tanışabiliyor veya sıradan bir mahallede pazarlık yaparken rahat hissediyorlar veya kafelerde kendilerine ait bir köşe bulabiliyorlar – bunlar tanıdıklık (aşinalık) hissini tatmak ve hatta mekânsal sahiplenme hissetmek için yeterli olabiliyor.

Gerçek insanlarla yerleşim yerlerinde yaşama hissinin birleşimi otantik bir şey deneyimlediğimizi tahayyül etmemize imkan veriyor. Ve turistler evlerine dönerken beraberlerinde götürdükleri şey bu deneyim oluyor.

*Melike Akkaraca Köse tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir.

Turistlerin mekânsal ya da mimari bütünlüğe sahip tarihi mahallelere yaptıkları ziyaretleri otantik olarak nitelendirmek istiyorum ve özellikle evlerden bahsetmek istiyorum. İddiam o ki ister sadece ziyaret etsinler isterse bu evlerde konaklasınlar bu evler onların atan kalbidir. Buralarda turistler evlerin kalp atışlarını hissediyorlar. Evlerin inşa edilme teknikleri veya tarihsel konumları aracılığı ile değil- turistlere hayali bir evrenin kapılarını araladıkları için. Bu evren turistlerin bu evleri insanlarla birlikte yaşayan nefes alan varlıklar olarak içsel şekilde deneyimlemelerine olanak veriyor.

Bu nasıl gerçekleşiyor?

Gaston Bachelard'ın baştan çıkarıcı kitabı 'Mekanın Şiirselliği' (*The Poetics of Space*) bize evlerin gündüz hülyalarına dalmak için barınaklar olduğunu hatırlatır. Ebedi bir pozitif nostalji ile evler özgün bir mutluluk taşırlar. Ne kadar muhteşem bir düşünce! Evler içsel bir ferahlığı somutlaştırırlar ve böylece bunu bize sunabilirler.

Carl Jung ilkel ve kolektif yuva sembolünün evlere bu kuvveti verdiğini iddia eder. Ancak Bachelard daha da ileri gider. Evi, kişinin kendi deneyimlerinin, hayallerinin, duygularının tomurcuklandığı korunaklı bir mekan olarak betimler. Çünkü ev, gündüz hülyalarımızın içsel yuvamızı inşa etmeye başladığı çocukluk mekanımızdır. Bu gündüz rüyaları ya da tahayyüller bizi tüm hayatımız boyunca besleyecek temel bir bilgi kaynağı olurlar. Turistlerin ziyaret ettiği evler - mahalle ve sokaklarla birlikte – bu gündüz hülyalarını yeniden canlandırır, onlara eklenir ve onların bir parçası olur. Ve böylece turistler evlerine kendi içsel yuvaları ile dönerler- hatıralarındaki hayali yuvaları bir başka mekanı kapsayacak şekilde çoğalmış olarak.

Bu beklenmedik bir armağandır- bu kalıcı gizemli bir artıdır. Gizemli artı (Mysterious Plus) William James'in ortaya attığı bir kavramdır. Özeliklerin bir bütünsel toplamı duygusal olarak anlaşıla bir anlam üretir.

Evlerin hatıraları canlandırdığı turistik deneyimler arasında en bilineni miras seyahati olmalıdır. Bu hızlı biçimde yaygınlaşan özel tip bir turizmdir ve eminim birçoğunuz onunla karşılaşmıştır. Hatta belki aranızda katılanlar olmuştur Miras gezginleri atalarına ait mekanları ararlar. Eğer mümkün ise kendi aile evlerini ve mahallelerini ve ya artık bunlar orada değilse hatıralarını canlandıracak mekanları ararlar. Böylece turist bir anlığına kendi varoluşlarının özü olarak düşündüğü şeyi yaşayıp deneyimleyebilir.

1951'de bir Türk dergisindeki "Bygone Days" (Geçmiş Günler) isimli öyküde bir baba, genç yetişkin kızını ismi verilmeyen bir kasabadaki- kendisinin de kızı doğduğundan beri ziyaret etmediği - eski aile evine götürür. İçeride, kızı aynada kendi yansımasını görür ve sarsılır. Sanki kendisi kendini karşılamak için çıkmış gibidir. Ya da zaman hiç değişmeseydi olabileceği kişinin imgesini görür gibidir. Babası artık orada olmayan kişilerin kaybını hissetse de hem baba hem kızı evlerin, geçmişi şimdiki zamana taşıyabilen tinsel merkezler olduğunu hissederler. Öyle ki bu deneyim onların yuva/ev imgesini tatminkar şekilde değişime uğratır.

Öte yandan sürgün (diaspora) olan miras turistleri farklı tecrübeler yaşayacaklardır. Hage'in bahsettiği gibi geri dönen sürgünün (diasporanın) ev anıları sadece artık orada olmayan nedeniyle duygusal olarak canlanmaz: ayrıca duygusal olarak artık yeri

doldurulamayacak olan tarafından da tetiklenir. Bunun anlamı şudur; kayıp çocukluğun varoluşsal yeri doldurulmazlığının ötesinde nostaljik hafıza acıyla kaynaşmıştır.

Bu durum Ghassan Kanafani'nin 1970'lerden önemli romanı Return to Haifa (Hayfaya Dönüş)de gözlenebilir. Bu hikayede 1947 savaşından beri evlerinden sürgünde olan bir Filistinli çift şimdi İsrail'de olan kayıp evlerini ziyaret ederler. Tüm sürgünler gibi, kendi evlerinde turist oldukları ironik anlayışıyla seyahat etmektedirler. Yine de mekanlarla yemekle dil ile veya kültür ile bir tanıdıklık hissi taşırlar ve bu sürekli olarak hayali köklerini güçlendirir ve dönüştürür.

Diğer yandan ziyaret ettikleri yerlerle hiçbir kökleri olmayan turistler de evlerden etkileneceklerdir. Evlerden hikayeler ve gündüz hülyaları toplama şeklimiz nedeniyle, birçok turist için evler diğer evlerin imajlarını çağrıştıracaktır .

1931'de Peyami Safa Istanbul'da geleneksel Fatih mahallesindeki geleneksel ahşap Osmanlı evinde yaşayan Neriman isimli genç bir kadın hakkındaki Fatih Harbiye isimli kısa romanını yazdı. Fakat Neriman Fatih Harbiye tramvay hattının neredeyse sonundaki Beyoğlu'nun ışıklarını ve Batılılaşmasının hasretini çekiyordu. Neriman birçok anlamda çok modern bir kızdı fakat caddeye bakan cumbalarıyla ahşap evi romanda korumacı muhafazakar bir karakterdeydi. Onunla kayıp Osmanlı geçmişi arasında durmaktaydı.

Hikayede Neriman hizmetçisi Gülter'in dizinde oturarak geçmişini dinlemektedir. Böylelikle modernleşen dünya karşısında romantik bir geçmişi resmeden hikayeler Neriman'ın değerlerini yavaş yavaş şekillendirmektedir.

'Büyük validenizin elinden kitap düşmezdi. Ne tarihidir o? Hani meşhur bir tarih vardır.. Daha böyle neler okurdu. Arapça da bilirdi, Farsça da.. Bize okur, okurdu da anlatırdı. Adeta bir mektepti o konak!...O ne tertipli kadındı, yarabbi, ne tertipli, diye içini çeke çeke durdu Gülter, o koskoca konaktakilere varıncaya kadar, her şey yerli yerinde dururdu. Bir kopçanın bile kendine göre bir yeri vardı ve hiç değişmezdi bu. . . Her tarafta kar gibi beyaz örtüler, perdeler, tenteler... İnsanın öpeceği, koklayacağı gelir... O odalarda yarım saat oturdu mu insanın içi açılır, gamı kasaveti gider… Ah.. rahatını onlar bilirlerdi.'

Hikayelerin objeleri nasıl şairane bir şekilde değerlere dönüştürebildiğini göstererek, bu hikayelerin uyandırdığı hayaller Neriman için bir bilgi kaynağı olurlar.

Bir turist, bir araştırmacı olarak benim için Safranbolu, Amasya, Sarayevo gibi kasabalardaki tarihi evlerin içindeki beyaz perdeler aklıma kendi hikayelerimi getirir – Annemin bana çocukken ananesinin evinde kaldığı zamanlarda, döndüğünde yatağını düzeltilmiş bulma kaygısıyla nasıl gece kalkıp tuvalete gitmek istemediğini anlattığını hatırlarım.

Bu şekilde Safranbolu, Amasya ve Sarayevo evleri benim kendi ev tahayyüllerimin içine girerek, onların imgelerini sonsuza kadar değiştirdi. Annemin hikayeleri bir anlamda bu beyaz perdeli temiz düzenli odalarda yaşanmış oldu.

Aslında turist için Neriman'ın hikayesi bir nevi mimari bilgi olarak da anlaşılabilir. Bu tip bir mimari veri benim Osmanlı Türk Evleri hakkındaki kitabımın merkezindedir. Imagining The Turkish House, Collective Visions of Home [Türk Evini Hayal Etmek, İletişim Yayınları.]. Bu kitap Türk evlerinin hikayelerinin yanı sıra ayrıca 'gizemli artı' kavramını irdelemektedir.

Gizemli artı Fas'ın geleneksel avlulu evlerindeki gündüz hülyalarından da ortaya çıkar. Ve bu eski evler gitgide butik oteller olarak turistleri ağırlamaktadır. Çocukluk hayalleri 'Dreams of Trespass' isimli kitaba dönüşen küçük Fatima'yı seyahat edenler tanıyabilselerdi ne harika olurdu!

Bu kitapta Fatima şöyle yazar;

'1940'da bir 9. yüzyıl şehri olan Fez'deki bir haremde doğdum….Fez'deki haremimiz yüksek duvarlarla çevriliydi ve doğa bizim için aşağıdaki avludan görebildiğiniz küçük bir kare şeklindeki gökyüzünden ibaretti.'

Küçük Fatima gibi bu evlerde gözlerini Fas göğüne kaldıran turistler de avlunun kare biçimini tekrar eden üst katlarıyla iki katlı kibar bir yapı görürler ve en nihayetinde - yukarıda asılı olan ancak mutlaka kare biçimindeki - gökyüzünü görürsünüz.

Turisti bu yabancı mekanda hoşnut kılan nedir?

Belki de evin kendisi- geçmiş hülyaları hatırlatarak, yeni başlangıçlar yaratarak, mekan evlerle görülen ve hissedilen karşısında erimektedir.

Bachelard'ın dediği gibi ev hayalperestleri bir evin özünü yaşar – yani iyiliği, saadeti, huzuru ve aşkı.

Turistler küçük birer Fatima olmazlar belki ama bir ideal imge olarak kendi devinimsiz çocukluk imgelerini -Bachelard'ın adlandırmasıyla- hatırlatan mekânsal sığınağı hissederler.

Fas'ın 1956'da Fransa'dan bağımsızlığını kazanmasıyla, Fatima'nın devinimsiz çocukluğuna kapılar en nihayetinde açıldı ve haremi içeriden değişen bir sistemi temsil etmeye başladı. Fatima annesinin ona öğrettiği gibi yaşamaya devam etti, kapıdan çıktı, sinemaya gitti, üniversiteye gitti ve her çeşit oryantalist fanteziyi sekteye uğratan, yine de evin tabiatında var olan erdemleri muhafaza eden bir hikaye yazdı.

Kahire'ye veya ar-Rashid (Rosetta) gibi şehirlere giden turistler, camları iç avluya bakan odalarıyla, mahremiyet, düzen ve aile hayali sunan Fatima'nınkinden görsel olarak faklı ancak kavramsal olarak ona benzer geleneksel evler bulurlar.

Turist hem muhafazayı hem de bir kuşağın özgürleşmesini aynı anda hissedebilir. Naguib Mahfouz's Bayn al Qasrayn'ın Saraylar Arasında romanı [Between the Palaces]-bu evlerden birinde geçer.

I. Dünya savaşı sonunda ailenin kızı Ayşe, herkesi huzursuz edip dehşete düşürerek, caddeye bakan bir pencere açar. Bu devrimsel hareketinin tek amacı yoldan geçen genç memur tarafından görülüp onun dikkatini çekmektir. Ailenin oğlu Fahmi, küçük kardeşini çatı katına çıkarır çünkü burası Meryem'in çatı katı ile bir duvarı paylaşmaktadır ve Fehmi Meryem'e aşıktır. Ona bunu söylemenin hiçbir yolu olmadığı için burada küçük kardeşine okuma dersleri verir ve ondan 'kalp', 'aşk', 'evlilik' gibi sözcükleri yüksek sesle okumasını, hecelemesini ister.

Burada, Bachelard'ın hülyalarının dağınık parçalardan oluşmadığını vurgulamak istiyorum. Bu hülyalar, Bachelard'ın şiirin kendisinde, hatta belki de romanlarda, somutlaşmış şekilde bulmayı beklediği şiirsel imgeleri yakalar. Benim Peyami Safa, Fatima Mernissi ve Naguib Mahfouz'da bulduklarım gibi.

Fakat gezginler ve turistler, kendi evlerinden uzaktaki evlerde kendi içlerinde derinlerdeki bir şiire ve hatta kendi olası romanlarına ulaşırlar. Bu deneyim bu romanın içeriğine eklemeler yapar, onu değiştirir, dönüştürür.

Bacheard, tüm yaşadığımız evlerdeki tüm hülyalarımızın eski günlerin hazinelerine işlediğini ifade eder. Bana göre geçmişin bu varoluşsal hülyaları başka evleri ziyaret ederek çoğalabilir. Safranbolu gibi yerlerdeki geleneksel evler hakkında konuştuysam da bu düşünce modern ev ve mahallelerde de hissedilebilir.

Aslında bu kültürler arası kabullenişin sahiplenilmesi çok derinden önemlidir.

Bachelard şöyle yazar;

'Onu böylesine tutku ile sevmemizi mümkün kılan gerçeğin bilgisi değildir. Daha çok, esas ve temelde değerli olanı hissetmemizdir.'

Şairane imgelerin birbirine karışması ile bizim evlerimize dönüşen evler, insanları da komşuya, ahbaba, hemşeriye dönüştürür.

O zaman burada ortaya koyduğum fikri şöyle özetleyebiliriz. Ev-merkezli mekânsal tahayyül, turistin en otantik deneyimlerinden biri olabilir. Bu deneyim, derinlemesine varoluşsal ve uzamsal olarak cömerttir. Kendi şairane ruhlarımızın yeni canlanmış bir kaynağı olarak ziyaret ettiğimiz evler hiç beklemediğimiz şekillerde bizim bir parçamız olabilirler ve bir daha bizden ayrılamayabilirler.

Gerçekten gizemli bir artı!

Sizlerle Safranbolu'da olmayı çok isterdim. Fakat, buradan Kaliforniya'dan, Karabük Üniversitesi'ne ve Rektörünüz Prof. Refik Polat'a teşekkür etmek isterim. Ayrıca Turizm Fakültesi Dekan Yardımcısı Dr. Nuray Türker'e ve geçen yıl San Francisco Devlet Üniversitesinde birlikte çalıştığım sevgili meslektaşım Prof. Aysun Özköse'ye Konferans Organizatörleri olarak nazik davetleri için teşekkür ederim.

I. Uluslararası Turizm ve Mimarlık Konferansı
1st International Conference on Tourism and Architecture
24-27 Ekim/October 2018
ISBN: 978-605-9554-33-6

Maddi Kültür ve Turizmdeki Yeri - Kilistra Kırsalı için Analizler

Hatice Aktaş

Yüksek Lisans Öğrencisi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, haticeyarar@gmail.com

Dicle Aydın

Prof. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, dicleaydin@konya.edu.tr

Öz

En geniş anlamıyla bir toplumun tarih boyunca elde ettiği maddi ve manevi miras olarak tanımlanan kültür kavramı, bir dizi sosyal sürecin bileşkesi, toplumların yaşama biçimi ve çevreye uyumu, doğanın sunduklarına karşılık, insanoğlunun ortaya koyduğu hemen her şeydir. Kültür bir toplulukla ve o topluluğun bulunduğu/yaşadığı yer ile ilgilidir. Dolayısıyla coğrafya, kültürel sisteme ait olan bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde kırsal alanlar, kültürü en yalın olarak okuduğumuz coğrafyalar olarak zenginliklere sahiptir. Söz konusu zenginlikler "kırsal turizm" adı altında sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma araçları olarak üzerinde durulan ve kazanımları olan bir uygulama alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Kırsal alanların turizm amaçlı kullanımı, doğal olma, doğal güzelliklere sahip olma, bilinçli kullanıcının tercihi, kültürel miras zenginliği, kentlerin yoğunluğundan uzaklaşma gibi nedenlerle yaygınlaşmaktadır. Maddi kültür unsuru olarak kırsal mimari ve nitelikleri, ait olunan toplumun yaşam tarzı, geçim kaynakları, davranış örüntüleri ve bulunan coğrafyanın biçimlendirmesiyle kırsal turizmde ilgi çekici değerler olmaktadır. Bu çalışma da Kilistra antik kentinin maddi kültür yönüyle turizm açısından analiz edilmesi hedeflenmiştir. Kilistra (Gökyurt) Konya şehrinin 34 km güney batısına, bir höyük üzerine konumlanmış, Aziz Paulus'un Hristiyanlığı yaymak amacıyla havari olarak gönderildiği, dinler tarihi açısından önemli yerleşim yerlerindendir. Kilistra kırsal mimarisi, topografyaya ve yaşam tarzına uyumlu mekân organizasyonu, ailedeki birey sayısına uygun esnek kullanımı, dış mekâna uzanan ahşap strüktürlü cumbası ile karakteristik özelliklere sahiptir.

Anahtar Sözcükler: *Kilistra, Maddi Kültür, Kırsal Turizm, Kırsal Mimari.*

Material Culture and Its Place in Tourism – Analysis of Kilistra Rural

Abstract

The concept of culture – identified in the widest sense as the material and nonmaterial heritage gained by a society through history - is almost everything revealed by humans in response to the things served by nature, a series of social process, life styles of societies and adaptation to environment. Culture is related to a society and the place where that society is located/lived. Therefore, geography is seen as an element belonged to cultural system. Today rural areas have wealth as geographies where the culture is read in the simplest form. Aforesaid wealth can be seen as an application area where sustainability and sustainable development tools are discoursed under the name of "rural tourism". The usage of rural areas with the purpose of tourism become widespread with the causes such as being natural, having natural beauties, choice of conscious user, wealth of cultural heritage and becoming distant from intensity of cities. As material culture elements; rural architecture and characteristics, life style of the society, means of living, behavior patterns and formation of geography are interesting values in rural tourism. In this study, it is aimed to analyze Kilistra ancient city from the point of tourism by material culture direction. Kilistra (Gökyurt) – where is located on a mound in 34 km southwest of Konya and Saint Paulus was sent to spread Christianity - is one of the important settlements from the point of religions history. Rural architecture in Kilistra has characteristic properties with its spatial organization in harmony with topography and life style, flexible usage appropriate to the number of family members and its oriel with wooden structure projected through outer space.

Keywords: *Kilistra, Materialculture, Ruraltourism, Ruralarchitecture.*

1. GİRİŞ

Kültür bir toplumun yaşama tarzı olarak ifade edilen ve bilgi, inanç, gelenek görenek, örf ve adet, ahlak, sanat, teknik gibi maddi ve manevi unsurlardan oluşan karmaşık bir bütündür. Kültür, öğrenilen bir kavram olması itibariyle, geçmişin geleceğe aktarılması, sürekliliği sağlanarak, yeni olanın bu sürece dâhil olması ile değişimi ihtiva eden bir niteliğe sahiptir. Kültür bir toplulukla ve o topluluğun bulunduğu/yaşadığı yer ile ilgilidir. Dolayısıyla coğrafya, kültürel sisteme ait olan bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte, toplumsal kurumların temelinde yer alan roller, ilişkiler, simgeler ve değerler toplumsal bir yapım sürecinden geçerek anlam kazanmaktadırlar.

Kültür, maddi ve manevi olarak ikiye ayrılmıştır. Maddi kültür, bir toplum ya da grubun sahip olduğu teknoloji, üretim, teknik, hüner ve becerilerini, kısaca, toplumun fiziksel yönünü gösteren unsurlar olarak tanımlanmakta ve toplumun teknolojik ve ekonomik seviyesinin de bir göstergesi olmaktadır. Kültür ögelerinin, elle tutulup gözle görülebilen kısmını oluşturan maddi kültürün içeriğine, imalatın şeklini ifade eden üretim teknikleri, yol ve bina inşaatları, ev dekorasyonları, giyim kuşam şekilleri, her türlü ulaşım araçları, köprüler, barajlar, fabrikalar gibi somut fiziksel unsurlar girmektedir. Manevi kültür isebireyin düşüncesinin, inançlarının ve değerlerinin hafızada yer alması, maddeleşmeden insan yasayışını etkilemesi, belleksel değerler ve bu değerlerin oluşturduğu hayat tarzını içermektedir. Bireyleri belli bir toplumun üyesi yapan ve toplumları da diğer toplumlardan farklı yapan ayırıcı ögeler, manevi kültür ögeleridir. Manevi kültür ögeleri, elle tutulup gözle görülebilen ögeler değildir. Toplumda yerleşik olan inançlar, konuşulan dil, hukuk, din, ahlak anlayışı, çocuk yetiştirme biçimleri, evlilik ve cenaze törenlerine kadar her alanda oluşan gelenek ve görenekler, toplumun manevi kültürünü oluşturmaktadır.

Bir toplumun maddi kültür değerleri bulunduğu coğrafyanın karakteristik özelliklerinin de tanımlanma aracıdır. Bu değerleri en yalın ve bozulmamış bir şekilde kırsal alanlarda okumak mümkündür. Kırsal alanların bu niteliği son yıllarda kırsal turizm kavramı altında farklı coğrafyaların ekonomik katkı amaçlı paylaşımlarını karşımıza çıkarmaktadır. Kırsal turizm, kırsal alanlarda tarım ve hayvancılığın canlanması, kırsal mimarinin sürdürülebilirliği, doğal varlıkların korunması ve geleneksel kültürün devam etmesi için bir araç olarak kullanılabilmektedir. Dünyada ve Anadolu'da kırsal anlamda değer taşıyan ve turizm amaçlı değerlendirilen yerler bulunmaktadır. Konya kentinin 40 km güney doğusunda yer alan Kilistra köyü de kırsal turizm açısından değerlendirilebilecek maddi kültür değerlerini taşımaktadır. Bu çalışmada Kilistra kırsalının maddi kültür değerleri kırsal turizm potansiyeli açısından analiz edilmiştir.

2. KIRSAL YERLEŞMELER VE TURİZM

2.1. Kırsal Yerleşme

Kırsal yerleşmeler kentsel alanlara göre belirli yönlerden farklılık göstermektedirler. Nüfusu yirmi bin kişiden daha az olan yerleşim yerleri kırsal alanlar olarak tanımlanmış (Resmî Gazete Sayı: 30024) olsa da buniceliksel tanımlama tüm ülkeler için geçerli olmayacaktır. Tarımsal faaliyetlerin yapılmaya devam edildiği ve geleneksel yaşam kültürünün devam ettiği yerler, kırsal yerleşim alanlarının belirleyici özelliği olabilmektedir (Kuşat, 2006). Kırsal alanlar, kom, oba, mezra, mahalle, divan, dam ve köy yerleşimlerini kapsamaktadır. Tüm bu alanlar kırsal alan kavramı içerisinde olmakla birlikte nüfus

açısından farklılık göstermektedirler. Köyler, kırsal yerel kültürün, kimliğin ve mimarinin en güzel örneklerini barındıran yerleşmelerdir.

2.2. Kırsal Turizm

Kırsal turizm, yörenin ekonomik, sosyo-politik, kültürel, tarihi, coğrafi, beşeri yapısına uygun olarak gelişen ve o yörenin gelişmesini teşvik eden çok boyutlu alternatif bir turizm türü olarak ve "insanların sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını karşılayan, bina ve çevreyi geliştiren ve koruyan, turizm alanlarına ekonomik fayda sağlayan ve sürdürülebilir turizmi amaçlayan" turizm olarak tanımlamıştır (Kuşat, 2014). Kırsal turizm, kırsal alanlarda tarım ve hayvancılığın canlanması, doğal varlıkların korunması, kırsal bölgedeki farklı etkinliklerin geliştirilmesi, geleneksel kültürün maddi ve manevi olarak devam etmesi için bir araç olarak kullanılabilmektedir. Kırsal turizm kavramını bileşenlere dayalı olarak; doğal güzellikleri kapsayan kırsal alan; geleneksel yerel mimari ve tarihi kalıntıları kapsayan kırsal miras; el sanatları, yerel etkinlikler, yerel yiyecekleri kapsayan kırsal yaşam; ata binme, bisiklete binme, balık tutma, yürüyüş, su sporları gibi aktiviteleri kapsayan kırsal etkinlikler olarak tanımlanabilmektedir (Çeken ve ark, 2007) (Şekil 1).

Şekil 1. Kırsal Turizm Kavramı (Çeken ve ark. 2007).

Türkiye'de kırsal turizm denildiğinde genel olarak akla doğa yürüyüşleri ve doğa sporlarını içine alan açık hava rekreasyon etkinlikleri, alışveriş ve yeme içmeyi kapsayan günübirlik köy ziyaretleri gelmektedir. İstanbul, İzmir gibi büyük kentlerin çevresinde, Muğla ve Antalya gibi turistik illerde ve Safranbolu, Beypazarı gibi tarihsel, kültürel zenginliklere sahip yerleşmelerin çevrelerinde; antik kentlerin yakınlarındaki köylerde bu yönlü kırsal turizmin geliştiği görülür. Bu köylerin çoğu hafta sonu doğa yürüyüşlerinde gezi güzergâhı üzerinde oldukları için uğranılan, fotoğrafçılık gibi etkinliklere ev sahipliği yapan, çevrelerinde piknik yapılan, kır lokantasında yemek yemeğe gidilen, doğal ve fiziki güzelliklerin görüldüğü ve gezildiği yerlerdir. Örneğin; İzmir/Selçuk yakınlarındaki Şirince, Tire ve Birgi Köyü, Bursa ili yakınlarındaki Cumalıkızık Köyü, Trabzon ili yakınlarındaki Uzungöl bu yerlerden bazılarıdır (Avcıkurt ve Köroğlu, 2008'den aktaran Çolak,2009).

Kırsal turizm, kırsal kalkınmanın temel araçlarındandır. Kırsal turizmin kırsal kalkınmaya, ekonomik ve sosyo-kültürel etkisi bulunmaktadır. Kırsal turizmin kırsal kalkınmaya etkisi daha çok yöredeki tarihi, doğal, kültürel ve tarımsal kaynakların etkin bir şekilde kullanılmasıyla orantılı olup aynı zamanda kırsal alanlar için istihdam ve gelir fırsatı

teşkil etmektedir. Kırsal turizm geleneksel mimari tarzının korunmasını da olumlu yönde etkilemektedir (Akyol ve ark. 2014).

3. KIRSAL ALANLARIN MADDİ KÜLTÜR DEĞERLERİ VE TURİZM AMAÇLI DEĞERLENDİRİLMESİ

Kırsal çevreler, gelenekselliğin ön planda hissedildiği, kültürel yayılmanın yavaş olduğu ortamlardır. Bu sebeple kırların kültür coğrafyasıkısa mesafelerde bile birbirinden farklılıklar göstermektedir (Soykan, 2003). Kırsal alanlarda yöreye özgü özelliklere ve malzemeye bağlı olarak oluşan mimari, özgünlüğün, dolayısıyla yerel mimarinin en önemli niteliğidir. Kırsal yerel kültür ile kimlik kazanan kırsal mimarinin ortaya çıkmasında var olan bileşenler Rapoport'a (1969) göre;

1. İklim ve barınma ihtiyacı,
2. Malzeme, yapım tekniği ve teknoloji,
3. Konum,
4. Koruma,
5. Ekonomi ve
6. Din, mimariyi biçimlendiren etkenlerdir.

Sümerkan'a (1990) göre mimarlık ürünlerinin yapı ve formunu belirleyen unsurlar;

1. Kültür (Yaşayış, Ekonomi, Üretim Biçimi, Din, Sosyal Çevre; Teknik, Strüktür ve Konstrüksiyon Gelenekleri),
2. Malzeme (Geleneksel, Çevresel Yapı Malzemeleri, Malzemeye Bağlı Geleneksel Eleman ve Strüktürleri),
3. Çevre koşullarıdır (Tüm İklim Parametreleri, Arazi Dokusu, Topoğrafya, Örtü, Yönlenme).

Özgüner'e (1970) göre; mimarinin çerçevesini oluşturan faktörler ise;

1. İklim,
2. Arazi,
3. Topoğrafya,
4. Yapı malzemesi,
5. Yaşama ve çalışma,
6. Yerleşme,
7. Çevre olarak belirtilmiştir (Özgüner,1970).

Farklılıkların ve yerel mimari karakterin oluşmasını sağlayan farklı şekillerde sınıflandırılabilen tüm bu bileşenler, doğal-çevresel etkenler, demografik ve ekonomik etkenler ile sosyo-kültürel etkenler olarak özetlenebilmektedir. Geleneksel kırsal konut bütün bu bileşenlerin sentezini yansıtmaktadır. Yerleşmeler fiziki olarak mimari unsurlardan, yerleşme içinde yollardan ve bir takım donatılardan oluşmaktadır. Yere özgü olan oluşumlar aynı zamanda turizmi çeken unsurlardır. Kırsal alanlarda turizm, yerleşmelerle iç içe olan, çevrenin sunduğu değerler üzerinde şekillenen ve doğal kaynaklara dayalı bir turizm türüdür. Kültür temelli kırsal turizm, otantik değerlerin yaşatılması, gelenek göreneklerin devamlılığının sağlanması, yerel üretim teknikleri ve kültürel miras anlamında mimari ve yerleşimin fiziksel niteliklerini, gündelik yaşamın eylemlerini içermektedir (Tablo 1). Geleneksel-yerel mimari, otantik mekânlar, yapı kültürü ve

geleneksel mekân donatıları, yerel yiyecekler ve üretimi, yerel el sanatları maddi kültürü oluşturan unsurlar olarak kültür temelli kırsal turizmin içeriğini oluşturmaktadır. Mimari anlamda fiziksel yapı-yerleşmenin niteliği ve mimari sonuç ürünün oluşmasında etkili olan tüm faktörler kültür turizminin de o yerde var olma nedenleri olmaktadır.

Anadolu'da kültür temelli kırsal turizm amaçlı kullanılan birçok yerleşim yeri bulunmaktadır. Tablo 2'de kırsal turizm amaçlı kullanılan yerleşim yerleri, nitelikleri ve turizm etkinlikleri olarak ele alınmıştır.

Tablo 1. Kırsal Turizm Etkinlikleri Tür ve Sınıflandırma Ölçütleri

Doğa Temelli Kırsal Turizm	Hobi Temelli Kırsal Turizm	Kültür Temelli Kırsal Turizm	İş/Eğitim Temelli Kırsal Turizm
Atlı Gezi	Balık Tutma	Köy Ziyaretleri	Doğal Çiftlik
Avcılık	Kamp-Karavan	Otantik Değerlerin	Ürünlerinin Satılması
Bisiklet Turları	Foto Safari	Yaşatılması	Dokumacılık
Botanik Turizmi	Mağara Turizmi	Kültür Gezileri	Dikiş-Nakış
Çim Kayağı	Balon Turizmi	Gelenek-Göreneklerin	Örgü İşleri
Dağcılık	Tarım Ve Çiftlik	Yaşatılması	Seramik
Doğa Sporları	Turizmi	Şenlik	Bakır
Doğa Yürüyüşleri	Resim Yapma	Festival	Demir
Golf Turizmi	Koleksiyonerlik	Panayır	Ağaç Ve Cam İşleri
Kamp Yapma	Ören Yeri Gezisi	Köy Düğünü	Bilimsel İnceleme
Kano-Rafting	Macera Tatili	Halk Dansları	Gözlem
Kış Sporları	Çiftlik Deneyimi	Fuar	Araştırmalar
Kuş Gözlemciliği	Tarım Deneyimi	El Sanatları Turları	Okuma Salonu
Su Altı Dalış	Şifalı Bitkiler	Gurme Turları	Konferanslar
Su Sporları	Güneşlenme	Müzik	Eğitim Amaçlı Turlar
Yamaç Paraşütü	Ata Binme	Yerel Üretim	
Yelken		Teknikleri	
Yüzme		Kırsal Miras	
Yayla Turizmi		Çalışmaları	
Manzara Seyretme		Kasaba Turları	

Kaynak: (Pamukçu ve ark.,2015)

Tablo 2. Kültür Temelli Kırsal Turizm Yerleşim Yerlerine Anadolu'dan Örnekler

		Turizm etkinlikleri
Şirince	 Şirince'nin özgün mimari dokusu, köydeki kırsal ve kültürel turizmini ivmelendiren en önemli unsurdur. Diğer taraftan Selçuk, Meryem Ana, Efes, Kuşadası gibi tarihi, dini, arkeolojik, turistik merkezlere yakınlığı, Şirince'nin turistik önemini daha da artırmaktadır (Kaya, 2012).	Genellikle yerli halkın kullanımında olan ve köyün kendine özgü kırsal mimarisi ile biçimlenmiş konutlarının dışında eski Rum İlkokulu, kiliseleri, köy meydanı, çarşısı ve ilginç topografyası, önemli turistik merkezlere yakınlığı ile Şirince, gerek yerli ve gerekse yabancı turistlerin sıkça ziyaret ettikleri bir yerleşim haline dönüşmüş, pansiyon kullanımı yaygınlaşmıştır. Şirince'nin geçim kaynakları olan zeytincilik, bağcılık ve şarapçılık da, turizme katkı sağlayan önemli iş kolları niteliğine bürünmüştür. Her sene bağbozumu zamanı yapılan festival, yerli ve yabancı çok sayıda turisti yerleşime çekmektedir. Zeytinyağları, doğal sabunlar, zeytin ile ilgili seramik ve porselenler, turistik ürünler olarak pazarlanmaktadır (Kaya, 2012).
Beypazarı	 Ankara'nın İlçeleri arasında kırsal turizm potansiyeli ile öne çıkan Beypazarı İlçesi doğal, kültürel-tarihi özellikleri, kırsal turizmi destekleyen işletmeleri ile kırsal turizm potansiyeli yüksek bir ilçedir. Beypazarı İlçesi'nde önemli doğal potansiyeller olsa da kültürel-tarihi potansiyellerin çok daha zengin olduğu söylenebilmektedir (Tatar ve Köroğlu, 2017)	Beypazarı İlçesi doğal, kültürel-tarihi özellikleri, merkezde yer alan, kırsal turizm işletmeleri ve kırsal alanları ile kırsal turizm potansiyeli yüksek bir ilçedir. Beypazarı kırsal turizm potansiyelleri "doğal" ve "kültürel-tarihi" potansiyeller açısından zengin bir yerleşim yeridir. Beypazarı ev tarhanası, göveç, Beypazarı dolması, uruş kapaması, erişte, 80 katlı Beypazarı baklavası, höşmerim, perçem tatlısı, Beypazarı kurusu, Beypazarı simidi, Beypazarı ekmeği, havuç suyu, havuç lokumu, dut pestili, vb.gibi yöresel lezzetler, turistlerin ilgisini çekmektedir. Beypazarı Yöresi Festivali, Uçurtma Şenliği, Kızak Şenliği, Yayla Şenlikleri gibi etkinlikler turizm potansiyelini arttırmaktadır. Çok sayıda kültür varlığı, müzeler ve geleneksel konutlar kültürel, sosyal ve tarihi yönden Beypazarı'nı sergilemektedir (Tatar ve Köroğlu, 2017).

3.1. Kilistra Yerleşimi ve Turizm Yönünden Maddi Kültür Değerleri

3.1.1. Kilistra Antik Kenti'nin Genel Özellikleri ve Tarihsel Nitelikleri

Kilistra köyü, İç Anadolu Bölgesi'nde, Konya İli, merkez Meram İlçesi'ne bağlı bir yerleşimdir. Konya'nın 34km güneybatısında, Hatunsaray'ın 14 km kuzeybatısında, Gökyurt Höyüğünün üzerinde yer almaktadır. Kilistra bölgesi, doğu-batı ve kuzey-güney ulaşımında Orta Anadolu'nun merkezi olması nedeni ile sık sık farklı uygarlıkların kullanımında ve siyasi sınırları içerisinde kalmıştır. Kilistra'nın yakınında bulunan Mula Höyükte yapılan araştırmalara göre yerleşimin tarihi M.Ö. 2 binli yıllardaki Demir Çağına kadar inmektedir

(Mimiroğlu, 2014). Arkeolojik çalışmalar sonucu Lystra'da Helenistik ve Roma çağında (M.Ö. II. yy-M.S. 3. yy) yerleşimin başladığı tespit edilmiştir (Ulutürk, 2011). Bu dönemlerde yerleşimin yoğun olduğu bilinmekte, erken Hristiyanlık döneminde Kilistra'nın hızla büyüdüğü belirtilmektedir. Hristiyanlığın yayılması ile yerleşimin önemi artmıştır. Aziz Paul (Pavlus) ve rahip Barnabas yeni dinî yaymak için Konya'ya geldiklerinde, Yahudilerin çıkarmış olduğu Hristiyanlık karşıtı olaylarda, Konya'ya yakın olan bu bölgeye sığınmış oldukları düşünülmektedir (Arıtan,2010).Bu dönem M.S VIII.- X.yüzyıllara tarihlendirilmektedir. Lystra'ya ulaşan ve kent içinde de devam eden taş döşemeli Kral Yolu'nun Pavlus tarafından da kullanılmış olabileceği Ulutürk'ün (2011) çalışmasında belirtilmektedir. Günümüzde Sümbülini Kilisesinin bulunduğu yerin adı "Paulönü Mevkii" olarak geçmektedir. Ortaçağ dönemine ait çok sayıda kaya oyma eser barındıran Kilistra kentinde kaya mezarları, manastırlar, kilise ve şapeller, çeşmeler, su sarnıçları ve su kemerleri de yer almaktadır.

Kilistra yerleşimi üç tarafı tüf esaslı kayalarla çevrili Gökyurt Höyüğü üzerine konumlanmıştır. Günümüzde kullanılan yerleşim ise Bizans dönemi kaya yerleşmesinin üzerinde yer almaktadır. Yerleşim yerinde 330 adet konut yapılarının dışında 6 adet cami, 2 adet sağlık yapısı, 1 adet ilköğretim okulu, bir adet Kur'an kursu, 2 adet ticaret yapısı (bakkal), 12 adet konutlardan bağımsız ahır, 1 adet köy konağı ve 2 adet eşya deposu bulunmaktadır (Arıtan, 2010). Meskenlerin topoğrafyaya uygun biçimde birbirinin güneşini ve havasını kesmeyecek şekilde yerleştiği görülür. Kıvrımlı ve eğimli toprak yollar yerleşmenin genel karakterini oluşturmaktadır (Resim 1).

Resim 1. Kilistra Genel Görünümü (D. Aydın).

3.1.2. Kilistra Kırsal Mimarisi

Plan Özellikleri

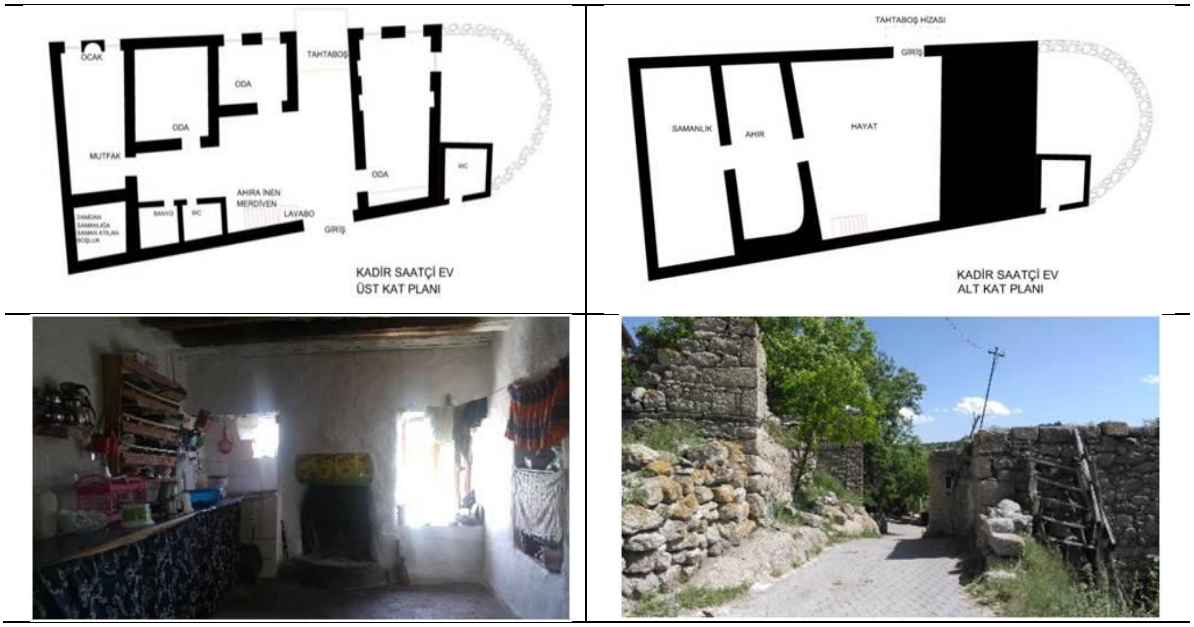
Kilistra antik kenti üzerine yerleşmiş olan meskenlerle ilgili olarak yaklaşık 100–150 yıllık bir geçmişi bulunmaktadır. *"Meskenlerde yaşama birimi ve ahır olmak üzere iki ana bölümden bahsetmek mümkündür. Ana şemayı yaşama katı oluşturmaktadır. Ahır ve samanlık alt kotta, yaşama birimiyle aynı büyüklükte olabildiği gibi, topografyadan yararlanılarak daha geniş de tutulabilmektedir. Meskenler yol cephesinden tek kat, diğer yönlerden iki kat olarak algılanmaktadır. Meskenlerin barınma bölümüne doğrudan girilmektedir. Eğime göre ahır ve samanlık bölümünde de aynı yönden girilebildiği örneklerde bulunmaktadır. Ahır ve samanlık meskenin konumuna göre başka bir yönden de doğrudan dışa açılmaktadır"* (Aydın, 2008).

Konutların ortak özelliği yaşama katında odaların orta mekâna açılmasıdır. Orta mekân farklı büyüklüklerle ve biçimlerde olabilmekte, oda sayıları hane halkına göre değişmektedir. Eğimli arazide yer alan konutun yüksek kotta kalan cephesi tek katlı, alçak kotlu yerlerdeki cephesi 2 katlı olarak algılanmaktadır. Topoğrafyanın niteliğinden dolayı, hem ahıra hem de yaşama alanına düz kottan giriş yapılabilmektedir (Tablo 3 ve Tablo 4'de Mevlüt ve Kadir Saatçi evi plan kurgusuna örnek teşkil etmektedir). Yapılardan kaya oyma mekânlar üzerinde konumlanmış olanlarda, arazinin durumuna göre kaya oyma mekânlar alt ya da üst katta kullanılmaktadır. Bu oyma mekânlar alt katta samanlık ya da ahırın bir parçası olurken üst katta konumlandığı durumda konutun diğer mekânlarına göre daha soğuk olması nedeniyle depo olarak kullanılırlar. Alt katlarda halk tarafından hayat olarak adlandırılan ahır ve samanlık mekânları bulunmaktadır. Bu mekânların döşemeleri taş ya da topraktır. Üst katlarda, halkın "çardak" diye adlandırdığı giriş sofası, odalar ve mutfak mekânları bulunur (Aydın, 2008).

Tablo 3. Kilistra Konutlarından Örnekler-Mevlut Saatçi Evi.

Tablo 4. Kilistra Konutlarından Örnekler-Kadir Saatçi Evi

Cephe Özellikleri

Ana malzemesi taş olan Geleneksel Kilistra konutlarının cephelerinin en dikkat çekici unsuru cumbalardır. Çoğunlukla ahşap olmakla birlikte tastan yapılmış cumbalar da görülmektedir. Bu cumbaların ahşap olanlarına "tahtaboş" adı verili (Resim 2). Çardakta bulunan ve her konutta yer alan tahtaboş genelde hâkim manzara yönü ve eğime göre konumlanmış olup genelde güneye doğru yönlenmiştir. Alt katta bulunan duvar yüzeyinden 1 m kadar dışarı çıkarak cumbayı oluşturan bu mekân Kilistra evlerinin önemli bir özelliğidir. Ev halkının oturup vakit geçirdiği, misafirlerini ağırladığı çardak zemininden birkaç basamak ile yükseltilen bir alan olarak biçimlendirilmiştir. Bazı yapıların cephelerinde, kitabeler ve antik yapılara ait olan devşirme malzemeler kullanılmıştır (Resim 3) (Aydın, 2008; Arıtan, 2010).

Resim 2. Cephede Konsol Yaparak Sonlanan "Tahtaboş" Mekânı (D. Aydın).

Resim 3. Meskenlerin Cephelerinde Devşirme Malzeme Kullanımı (D. Aydın)

3.1.3. Maddi Kültür Değerleriyle Kilistra

Kilistra yerleşimi, M.Ö. 2 binli yıllara kadar uzanan geçmişi ve o dönemlerin somut yapıları ile kültürel bir değere sahiptir. Günümüze kadar ulaşmış olan tarihi mekânlar geçmişin tanıkları olarak gündelik yaşama ve inanca ilişkin farklı medeniyetlere ait bilgilere ulaşmamızı sağlamaktadır. Kilistra kırsal yerleşimi ise kültürel mirasın önemli bir parçasını oluşturmakla birlikte, sahip olduğu yapım pratikleri ile ekolojik bağlamda incelemeye uygun bir dokudur. Bu değerlendirmeye göre; Kilistra topografyaya uygun olarak, organik formda gelişmiştir. Yapı malzemesi, doğal çevreye zarar vermeyecek şekilde, geri dönüşümü kolay, yerel ve bitkisel malzemelerin beraber kullanılması ile oluşturulmuştur. Meskenlerin yönlenmesi, hava akımlarından ve gün ışığından doğru şekilde yararlanma, ekolojik yerleşime uygun özellikler göstermektedir. Yapılar minimum bina kabuğu ilkesi gözetilerek kare veya dikdörtgen formda yapılmıştır. Yaşam tarzına uyumlu mekân organizasyonu, ailedeki birey sayısına uygun esnek kullanımı, dış mekâna uzanan ahşap strüktürlü cumbası ile karakteristik özellikleri olan bir kırsal mimariye sahiptir. Yalın plan kurgusu, değiştirilebilir, esnek mekânlar ve fonksiyonel çözümler içermektedir. Yapılar doku içerisinde birbirinin gün ışığını kesmeyecek şekilde konumlanmaktadır. Yerleşim genelinde malzeme seçimi, yapı formu ve plan şeması ile ısı konforu ve enerji kazanımı sağlamaya yöneliktir.

4. DEĞERLENDİRME ve SONUÇ

Kilistra, milattan önceki yıllara kadar uzanan zengin tarihi geçmişi ve yerel mimari nitelikleriyle kültür temelli kırsal turizm potansiyeline sahip önemli bir destinasyondur. Hıristiyanlığın yayılmaya çalışıldığı bir yer olarak tanımlanmasından dolayı dinler tarihi yönünden değeri tartışılmazdır. Kilistra'da coğrafi niteliklere uygun fiziksel yapılaşma, maddi ve manevi kültürü okumamızı sağlayan mekânlar, yerleşmenin topografyaya uygun yapılanması, günümüz mimarisinde bulamadığımız yere özgü olma değerini yansıtması bakımından önemli olmaktadır. Kültür turizmi ülkeye sağlayacağı ekonomik katkı yanında kültürel değerlerin korunması yönünde de önemlidir. Bu noktada Kilistra yerleşimiiçin alınacak kararlar da önemli olmaktadır. Bu çalışmada Kilistra'nın özetle tarihi değerlerine, maddi kültür yönüyle, yapı kültürüne ve geleneksel meskenlerinin niteliğine yer verilmiştir. Yerleşmenin turizm amaçlı değerlendirilmesi için;

Kilistra'nın maddi ve manevi kültürel değerlerinin kapsamlı bir şekilde envanter çalışmasıyla ele alınması, yörenin dinamiklerinin araştırması ve ortaya çıkarılması, strateji ve projelerin geliştirilmesi,

Miras, şehir, arkeoloji, tarih, inanç, doğa, spor turları kapsamında ne şekilde değerlendirilebileceğinin düşünsel altyapısı oluşturularak analizlerin sentezlenmesi,

Yöre halkının turizm konusunda bilgilendirilerek gündelik yaşamın özgün bir biçimde devam etmesini sağlayacak ve nüfus kaybının yaşanmasını engelleyecek stratejilerin geliştirilmesi,

Yerel halkın yaşam şartlarının iyileştirilmesi için nitelikli çözümlerin sunulması,

Gelen turistlerin gereksinimlerinin karşılanabilmesi amaçlı mekânsal, işlevsel düzenlemelerin koruma ve sürdürülebilir amaçlı öngörülmesi, yeni binalar için ilkelerin (mekânsal program, mekânsal büyüklük, mimari biçimlenme ve gabari) belirlenmesi,

Kültürel değer olarak tanımlanan her unsura zarar vermeden, maddi ve manevi kazançları elde etme amaçlı disiplinler arası çalışmalarla stratejik kararların oluşturulması, mevcut mimari değerlerin zarar görmesine neden olacak kalabalık olma riskine karşı tedbirler alınması,

Mimari değerlerin ticari kaygı ile bilinçsiz restore edilmesine ve ehil olmayan insanların idaresine bırakılması, yörenin ve halkın sahip olduğu kültürel değerlerin bozulmadan devamlılığını sağlayacak stratejilerin geliştirilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Akyol, C., Güner, S., Oğan, Y., Aydın, E., Yüce, R., Uluyurt, T., (2014), Kırsal Alanların Turizm Potansiyelinin Belirlenmesi – Artvin İli Arhavi İlçesi Örneği", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 18 (1): 249-271

Avcıkurt, C. ve Köroğlu, Ö. (2008). "Kırsal Turizm", Turistik Ürün Çeşitlendirmesi, Derl.: N.Hacıoğlu ve C. Avcıkurt (Nobel Yayın Dağıtım: Ankara), ss. 61-82.

Aydın, D.,(2008), "Halk Mimarisi Bağlamında Kilistra'da (Gökyurt) Yerleşme ve Mesken Nitelikleri" Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi, 38. ICANAS, 10-15 Eylül 2007 Ankara, Cilt:1, Vol :1, s:175-188.

Çeken, H. Karadağ, L. ve Dalgın, T. (2007), Kırsal Kalkınmada Yeni Bir Yaklaşım Kırsal Turizm ve Türkiye'ye Yönelik Teorik Bir Çalışma, *Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 8(1), 1-14.

Çolak, O., (2009), "Turistik Ürün Çeşitlendirme Kapsamında Kırsal Turizm ve Kırsal Turizm İşletmeciliği: Şirince Örneği", Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Kaya, N.,(2012), "Şirince Köyü Örneğinde Kırsal Mimari Mirasın Kırsal Turizmin Gelişmesine Katkısının Tartışılması", KMÜ Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 14. 119-123, İzmir.

Kuşat, N., (2014), Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma İçin Bir Alternatif Olarak Kırsal Turizm ve Türkiye'de Uygulanabilirliği,*Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 10, Yıl 10, Sayı 2, Isparta

Mimiroğlu, İ.M., (2014), *Kilistra Gökyurt*, Servet Ofset Matbaacılık Ltd. Şti. Konya Meram Belediyesi.

Özgüner, O., (1970), *Köyde Mimari, Doğu Karadeniz*, Ankara, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi Basımevi, Türkiye.

Pamukçu, H., Aydoğdu A., Gemici E., Samgar B. (2015), Kırsal Turizm Etkinlikleri Tür ve Sınıflandırma, *Doğu Karadeniz Bölgesi, Sürdürülebilir Turizm Kongresi*, 14-16 Mayıs 2015, Gümüşhane, s:520-529

Rapoport, A.,(1969), *House Form andCulture*, Prentice-Hall, USA.

Soykan, F.,(2003),Kırsal Turizm ve Türkiye Turizmi İçin Önemi, *Ege Coğrafya Dergisi*, 12, 1-11, İzmir.

Sümerkan, M. Reşat, 1990, Biçimler Etkenler Açısından Doğu Karadeniz Kırsal Kesiminde Geleneksel Evlerin Yapı Özellikleri, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.

Tatar, F., Armatlı Köroğlu, B., (2017),Ankara İli Beypazarı İlçesi Kırsal Turizm Gelişimi ve Yerel Kalkınmaya Etkisi, *Planlama* 2017, 27(2), 115-128, Ankara

Ulutürk, M., (2011), "Lystra'da İlk Hıristiyanlar ve Lystra'nın Hıristiyanlıktaki Yeri", "Uluslararası Hatunsaray (Lystra) ve Çevresi, Tarih, Kültür ve Turizm Sempozyumu, https://s3.amazonaws.com/academia.edu.documents/30452190/Muammer_Uluturk_Lystrada_Ilk_Hiristiyanlar_ve_Lystranin_Hiristiyaliktaki_Yeri.pdf?AWSAccessKeyId=AKIAIWOWYYGZ2Y53UL3A&Expires=1541874849&Signature=Zk9KdWtCDL8xgpRsa%2BxGU%2FAwesE%3D&response-content-disposition=inline%3B%20filename%3DLYSTRADA_ILK_HIRISTIYANLAR_VE_LYSTRANIN.pdf (Erişim Tarihi: 1 Ekim 2018)

*Kaynak belirtilmeyen görseller yazarlara aittir.

I. Uluslararası Turizm ve Mimarlık Konferansı
1st International Conference on Tourism and Architecture
24-27 Ekim/October 2018
ISBN: ISBN: 978-605-9554-33-6

Turizme Konu Olan Tarihi Kentlere Bir Örnek Eski Van Kenti

Faruk Alaeddinoğlu

Prof. Dr., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, alaeddinoglu@yyu.edu.tr

Erkan Konyar

Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi, konyar@istanbul.edu.tr

Öz

Yirminci yüzyılın sonları ve yirmi birinci yüzyılın tamamında yerel ve ulusal yöneticiler turizmi bir değişim ve kalkınma aracı olarak görmüş ve insanlık tarihinde izler bırakmış eski kent dokularını turizme konu etmişlerdir. Ancak eski kent dokularını turizme kazandırmak oldukça zor ve maliyetlidir. Ayağa kaldırma masrafları ve daha da önemlisi insanların zihinlerinde kalabilmesi için yapılan pazarlama masrafları bunlardan sadece ikisidir. Ancak bazı kentler vardır ki onlar için çok şey yapılmasına gerek yoktur. Çünkü onların muazzam bir geçmişleri ve büyülü atmosferleri vardır. İşte Eski Van Kenti bu çekiciliklere güzel bir örnektir. Bu bağlamda Eski Van Kenti turistlerin zihnine sadece bu doğal oluşumu ve görselliğiyle yer almayacak, ayrıca yüzlerce ve hatta binlerce yıllık hikâyesiyle de herkesi büyüleyecek turistik bir çekiciliktir.

Dolayısıyla Eski Van Kenti'nin binlerce yılın hikâyesini bünyesinde barındıran bir kent niteliğinde olması onu özel yapmaktadır. Ancak kentin ayağa kaldırılması işlevi, başta zihinlerde iletişim kurabilir nitelikte olması yanında, duygu, cazibe, duyarlılık ve heyecan verecek nitelikte de olmalıdır. Ulusal ve uluslararası turizme rahatlıkla konu edilebilecek bir yerleşme olan kentle ilgili, şüphesiz cevap aranması gereken sorular olduğunu da söylemek mümkündür. Bu soruları; Eski Van Kenti bir bütün olarak turizme açarken turistlerin zihninde doğru yere oturmak için ne yapılmalıdır? Eski Van Kenti'nin kendine has bir kişiliğinin yaratılması gerekli midir? Eski Van Kenti'nin tüketicilerce hangi "kişilik ve kimlik" öğeleri ile hatırlatılması gerekmektedir? şeklinde çoğaltabiliriz. Dolayısıyla bu çalışmayla öncelikle, yukarıdaki sorulara cevaplar aranacak ve Urartu'ya başkentlik yapmış, Selçuklu ve Osmanlı İmparatorluğunun derin izlerini taşıyan Eski Van Kenti'nin dünyanın yeni entelektüel turistlerinin ilgisini çekip çekmeyeceği konuları tartışılacaktır.

***Anahtar Kelimeler**: Eski Van Kenti, Urartu, Tarih Turizmi, Selçuklu*

Old Van City as an Example of Historical Cities That are Subject to Tourism

Abstract

By the end of the twentieth century and throughout the twenty-first century, local and national managers found tourism as a mean of change and development, so they turned to historical cities that have traces of human history. However, it is very difficult and costly to develop the old urban cities. The main two cost of developing these properties are the cost of preparing the area for restoration and development, and more importantly the cost of marketing which has to create an image in the visitors mind of these cities. However, there are some cities that do not need much work for them as they have a tremendous history and a magical atmosphere. Old Van City is an excellent example of these cities.

In this context, Old Van City is a tourist attraction site that will not only be noticed in the minds of tourists with its natural formation and visibility, but also with its history that extends for hundreds or even thousands of years which makes it special for having a great story. However, the purpose of developing the city should not only be communicated in the minds of visitors, but it should also be capable of giving emotion, attraction, sensitivity and excitement. It is also possible to say that there are doubts about promoting for the city in the national and international tourism level in an easy way. We can expand more on the following questions: What image should be created in the mind of visitors for the old city of Van? Is it necessary to create a unique personality of the Old Van City? What "personality and identity" elements of Old Van City should be addressed to visitors? And so on. Therefore, in this paper, mainly, the answers to the above questions will be sought and

the issues of the Old Van City, which has been the capital city of Urartu and bearing the deep traces of the Seljuk and Ottoman Empires, will attract attention of the new intellectual tourists of the world.

Keywords: *Old Van City, Urartu, Historical Tourism*

1. GİRİŞ

Turizm olgusunun ortaya çıkışı ve bu günlere gelişi (19. yüzyılda başlayan) farklı bölgelerin doğal ve tarihsel güzelliklerini görmek farklı kültürleri yakından tanıma düşüncesinden kaynaklanmıştır. Bu düşünce turizm olgusunun gelişmesinde olduğu gibi turistin gideceği ülkeyi seçmesinde de belirleyici rol oynamıştır. Birçok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de doğal ve tarihsel alanlar korunmak suretiyle, turistlerin kullanımına açılmaktadır. Turizm amaçlı kullanılan bu alanlar, turistlere farklı destinasyonların doğal ve tarihi zenginliklerini göreme ve farklı kültürleri tanıma zevk ve heyecanını tattırmaktadır. Türkiye, coğrafi konumu, tarihsel geçmişi ve zengin kültürel birikimiyle dünya turistleri için önemli ve büyük bir destinasyon oluşturmaktadır. Bu büyük destinasyonu olağan üstü kılan birçok çekicilik vardır. Ancak Gunn'ın da ifade ettiği gibi bu çekiciliklerin bir kısmının popüler ve değerli olması turistler için diğer çekiciliklerle kıyaslandığında daha anlamlı olmaktadır (Gunn. 1998: 115). Bununla birlikte özellikle Van'da olduğu gibi henüz turizme konu edilmemiş çekicilikler vardır ve bu çekicilikler yeterince değerlendirilememektedir.

Dünyada ve ülkemizde uzun yıllardır süre gelen deniz, güneş ve kum üçlüsü temel turizm çekiciliği olarak popülaritesini korumuştur. Ancak özellikle son yıllarda tarihsel ve kültürel çekicilikler lehine olan gelişmeler var olan bu değerlerin daha dikkatli kullanılmasını zorunlu kılmıştır. Çünkü, dünya ülkelerinin bir çoğunda yapılmış olan anketlerde, ortaya çıkan sonuç turizmin yeni gözdelerinin doğal, tarihi ve kültürel çekicilikler olduğu yönündedir. Deniz, güneş ve kum üçlüsüne bağlı olarak gelişen ve kitleleri etkileyen turizm olgusu, günümüzdeki turizm eğilimleri doğrultusunda, alternatif arayışlar içine yönelmişlerdir. Bu bağlamda bütün turizm destinasyonları bu yeni pazardan pay alabilmek için doğal, tarihi ve kültürel değerlerini korumak ve geliştirmek suretiyle doğrudan veya dolaylı bir şekilde turizm amacına yönelik kullanma çabası içine girmişlerdir. Bu amaçla, tarihi kent dokuları, kale yerleşmeleri, dini ibadet yerleri, müzeler, sanat tarihi açısından değerli yapılar, yöresel mimari ve diğer tarihi eserler değerlendirilerek turizme kazandırılmıştır. Kazandırılan bu çekicilikler içinden iyi bilinen, büyük ve önemli olanları bölgeye geniş anlamda bir ziyaretçi ilgisi doğurabilir ve o bölge ziyaret için bir ilk adım veya yer yapabilir. Zamanla bölgenin çekicilik gücünün artması ile birlikte, iyi bilinen bu çekicilik bir bakıma turistlerin ziyaret etmeleri için bir zorunluluk yaratabilir (Prideaux, 2003: 62).

Bilindiği üzere turizmin harekete geçmesi ve sistemin devamı için turizmin bütün elemanları önemlidir. Ancak asıl gücü çekicilikler oluşturur. Ticari aktivitelerin varlığı ve işletmelerden sağlanan ekonomik katkı destinasyonun turistleri çekebilme açısından sahip olduğu çekim gücüne bağlıdır (Gunn,1998: 107). Bu anlamda Van'da turizmin harekete geçmesi için birçok çekiciliğin olduğunu söylemek mümkündür. Dolayısıyla mevcut çekicilikler Van'ın turizm strateji ve politikalarının belirlenmesinde önemli rol oynayacağı muhakkaktır. Şüphesiz Van'daki çekiciliklerin varlığı kadar bu çekiciliklerin türü ve sahip oldukları özellikler, nasıl korunacakları, nasıl geliştirilecekleri, mevcut çekicilikler bağlamında ne tür turistik faaliyetlerin ve atraksiyonların geliştirileceği, hem fiziksel ve hem de kurumsal altyapının ne şekilde belirleneceği sorularının cevap bulması da bir o kadar

önemlidir. Çünkü turizm çekicilikleri çok geniş bir kapsama ve çeşitlenmeye sahiptirler. Bu çeşitlilik ve geniş kapsam turizm karar vericilerin işini şüphesiz ki zorlaştırmaktadır. Bu değişkenlerin (çeşitliliğin) çok olması başta planlamacılar olmak üzere, politikacılar, yatırımcılar ve yöneticilerin turistik çekiciliklerin geliştirilmesi noktasında oldukça zorlamaktadır (Gunn.1998: 112).

Çekicilikler konusunda üzerinde durulması gereken bir diğer konu ise Van'da var olan çekiciliklerin konaklama yaratıp yaratmadıkları sorusudur. Bu bağlamda çekicilikleri, doğal çevre kaynaklarına göre ortaya çıkmış doğal çekicilikler, insan faaliyetleri sonucu şekillenmiş kültürel çekicilikler ve sanatsal olarak ortaya konan özel tür çekicilikler (İnskeep 1987: 76) şeklinde sınıflandırabileceğimiz gibi, Çekicilikleri uzun süre kalmayı gerektiren çekicilikler ve çevre turları yaratan çekicilikler şeklinde de tanımlayabiliriz. Birinci çekicilikler bir bölge veya alanda toplu olarak bulunan, uzun süre kalmayı gerektiren, aynı ziyaretçiler tarafında tekrar tekrar kullanılabilen çekiciliklerdir. İkici gurup ise, tur talebi yaratan ancak tekrar tekrar kullanılmayan çekiciliklerdir (Gunn., 1988: 113) (Tablo 19).

Bu bakımdan düşünüldüğünde eski Van Kenti kompleks bir yapıyı bünyesinde barındırdığı ve bir çok etkinliğin gerçekleşmesine olanak tanıdığı için Van'a gelen turistlerin kalış sürelerini olumlu yönde etkileyecek ve daha da önemlisi eski kent dokusu tek başına önemli çekim noktası olarak ortaya çıkabilecektir. Van'ın turizm talebi yaratabilmesi ve ekonomik gelişme sağlayabilmesi için hem ürün hem de pazar eğilimli yaklaşımları birleştirmesi ve ona göre bir strateji belirlemesi zorunluluğu bulunmamaktadır. Tam da bu noktadan bakıldığında Eski Van Kenti'nin istenen çekicilik (değer, kaynak...) olduğu anlaşılmaktadır.

2. ESKİ VAN KENTİ'NİN TURİZME KONU OLMASI

Geçmiş medeniyetlerin ve geçmiş çağların yaşayan fiziksel kalıntıları olarak tanımlanan tarihsel kaynaklar (Özgüç, 1998: 80), anıtlar veya kentsel dokular bulundukları zamana göre eski olan ve bir zaman aşımını ifade eden miraslardır. Bununla birlikte bu alanların büyük bir kısmı turizme hizmet ederler. Tarihi ve turistik yerleşmeleri aynı anda bünyesinde taşıyan bu alanlarda tarihi eserler turizm için aktif olarak kullanılırlar (Ashwort and Tunbridge, 1990). Bu alanlara en güzel örneklerden bir tanesi de eski Van Kenti'dir. Zira Eski Van Kenti'nin mevcut dokusu, kuruluş yeri ve diğer çevresel dinamikleri kenti turizme konu yapmaktadır. Kent alanınında belli bölgelerin ayağa kaldırılması projesi Van adına entelektüel ve seçkin turistlere açık bir davetiye niteliği taşımaktadır. Her ne kadar içinde bulunduğumuz süreçte Van'ı ziyaret eden turistlerin profili bu durumu desteklemiyor görünse de, ayağa kaldırma sürecinin doğru tamamlanması neticesinde eski Van kenti, Van ilinin temel turizm çekiciliği olabilir.

Yirminci yüzyılın sonları ve yirmi birinci yüzyılın tamamında birçok kent turizmi bir değişim ve kalkınma aracı olarak görmüş ve insanlık tarihinde izler bırakmış eski kent dokularını turizme konu etmişlerdir. Büyük ölçüde eski görkemini ve ekonomik kaynaklarını yitirmiş olan bu kentler farklı yaklaşımlarla eski varlıklarını ya da görkemlerini yeniden kazanmanın yollarını aramaya başlamışlardır. Bu kentler sermaye ve insan çekmek için farklı yöntemler kullanmışlardır. Ancak kullandıkları en önemli araç, geçmişlerini yeniden devreye sokmak ve bu durumu farklı biçimlerde pazarlanabilir hale getirmek olmuştur (Judd and Fainstein, 1999; Sadler, 1993). Bu yaklaşım Van için oldukça yeni olmasına karşın üzerinde durulması ve hayata geçirilmesi gereken bir yaklaşımdır. Doğru

yönetilmesi halinde eski Van Kenti hem il hem de Bölge turizmi adına önemli bir kazanım olacaktır.

Bazı eski kent dokularını turizme kazandırmak oldukça zor ve maliyetlidir. Ayağa kaldırma masrafları ve daha da önemlisi insanların zihinlerinde kalabilmesi için yapılan pazarlama masrafları bunlardan bir kaçıdır. Ancak bazı kentler vardır ki bu konuda oldukça şanlıdırlar. Çünkü onların muazzam bir geçmişleri ve büyülü bir atmosferleri vardır. İşte Eski Van Kenti bu çekiciliklere güzel bir örnektir. Zira, bir düzlüğün (ovanın) içinden heybetli bir şekilde yükselen ve çevresine hâkim bir kütle, o kütlenin hemen güney kenarında kurulmuş ve bir tarafı Van Gölüne kadar uzanan bir kent, doğrusu filmlere konu olabilecek güzellikte, fantastik bir yerleşme. Evet, Eski Van Kenti'nin doğru adlandırması fantastik ve göz alıcı olmalı. Eski Van Kenti turistlerin zihnine sadece bu doğal oluşumu ve görselliğiyle yer almayacak, ayrıca yüzlerce ve hatta binlerce yıllık hikâyesiyle de herkesi büyüleyecek turistik bir çekiciliktir. Bu bağlamda düşünüldüğünde eski Van Kenti'nin binlerce yılın hikâyesini bünyesinde barındıran bir kent niteliğinde olması onu özel yapmaktadır. Dolayısıyla kentin ayağa kaldırılması, başta zihinlerde iletişim kurabilir nitelikte olması yanında, duygu, cazibe, duyarlılık ve heyecan verecek nitelikte de olmalıdır. Ulusal ve uluslararası turizme rahatlıkla konu edilebilecek bir yerleşme olan kentle ilgili, cevap aranması gereken sorular olduğunu da söylemek mümkündür. Bunlar;

- Eski Van Kentini bir bütün olarak turizme açarken turistlerin zihninde doğru yere oturmak için ne yapılmalıdır,
- Eski Van Kenti'nin kendine has bir kişiliğinin yaratılması gereklimidir,
- Eski Van Kenti'nin tüketicilerce hangi "kişilik ve kimlik" öğeleri ile hatırlatılması gerekmektedir,
- Eski Van Kenti'nde oluşturulacak park, bahçe ve mimari düzenlemeler ziyaretçiler tarafından çekici bulunur ve talep oluşturur mu?
- Eski Van Kenti'nin altyapısı ve yaratılacak olanakların yeterliliği bölgeyi varış noktası olma durumuna getirebilir mi?
- Farklılıklar yaratarak, mümkün olduğunca çok sayıda ziyaretçi bölgeye çekilebilir mi?
- Eski Van Kenti bir çekim alanımıdır… şeklindeki sorulara cevaplar aranmalıdır.

Bilindiği üzere, dünyada eğitim ve sosyal refahın artmasına paralel olarak ortaya çıkan yeni entelektüel insan, geçmişin tarihsel birikimini ve yaşatılan kültürel değerleri öğrenmek ve araştırmak eğilimi içine girmiş ve bu eğilim dünyada hızla gelişen bir turizm çeşidi olan kültürel turizmin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ortaya çıkan bu yeni turizm çeşidi, Anadolu gibi tarihi geçmişi zengin olan ülkeler için bir turizm çeşitliliği yaratmış ve turizmi hem alana hem de zamana yayarak turizm altyapısının verimli kullanılmasını sağlamıştır. Bu turizm çeşidinin başlıca çekicilikleri, tarihi kent dokuları, eski uygarlıklara ait sanat eserleri, müzeler, tarihi yapıtlar ve tarihi sit alanlarıdır. Bu çekiciliklere sahip birçok ülke, özellikle turizm endüstrisinin gelişmekte olduğu ülkeler, tarihi geçmişlerinden kalan mirası, turizm endüstrisinde temel turizm çekicilikleri olarak kullanmaktadırlar. Birçok Amerikalı ve Kanadalı, uzun tarihsel mirası sayesinde Avrupa'yı ziyaret etmektedirler. (Robinson, 1976: 46).

Bu bağlamda Eski Van Kenti, Urartu'ya başkentlik yapmış olması yanında Selçuklu ve Osmanlı İmparatorluğunun da temsil edildiği bir alan olması nedeniyle dünyanın yeni entelektüel turistlerinin ilgisini kesinlikle çekecektir.

Van Gölü'nün doğu kıyısında kurulmuş olan eski Van Şehri, Urartulardan Osmanlılara tarihin her döneminden izler taşıyan kadim bir kenttir. Van Kalesinin güneyinde çift sur dizisiyle çevrili ve yaklaşık 45 hektarlık bir alan kaplayan kent, dönemine göre oldukça geniş bir alana yayıldığı anlaşılmaktadır. Dini yapıların, kamu binalarının, askeri yapıların, okulların, sivil mimarinin devlet eliyle geliştirilen yapıların ve konutların bulunduğu kent yerleşmesi yine seyyahların verdiği bilgilere göre birlikte yaşama kültürünün hayat bulduğu bir kent olmuştur. Zira kentte, Ermeniler ve Müslümanlar (Türkler ve Kürtler) birbirlerinden ayrılmış mahallelerde yaşıyor olmalarına rağmen aralarında bulunan sınırların fiziksel sınırlar olmayıp yaşayanların gereksinimlerine göre gelişmiş mimari unsurlarla takip edilebilen sanal sınırlar olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca zaman içerisinde bu mahallelerde yaşayan halkların yer (mekan) değiştirdiği gözlemlenmiştir. Şöyle ki, Ermenilerin yaşadığı bir mahallenin zaman içerisinde Müslüman mahallesine, Müslümanların yaşadığı mahallenin ise Ermeni mahallesine dönüştüğü anlaşılmaktadır. Örneğin, Eski Van Şehri'nin en önemli ve eski yapılarından olan Ulu Cami ile Kızıl Minare Camii'nin arasında kalan bölgenin hemen sınırında Çifte Kilise'nin yer alması bu duruma örnek gösterilebilir. Esas olarak, çeşitli dini ve etnik grupların bir arada ve aynı zamanda kendi içinde yaşadığı kent kültürünü, Osmanlı kentlerinin birçoğunda görmek mümkündür (Konyar, 2017). Eski Van şehrinin bu özelliği kuruluş yeri ve diğer değişkenlerle birleştirilip yorumlandığında, entelektüel turistlerin heyecanla ziyaret edebilecekleri bir alana dönüşecektir.

Cami, kilise, han, hamam gibi yapılardan oluşan (800 yıllık) bir kent dokusunu restorasyon, renovasyon ve konservasyon projeleriyle tekrar görünür kılmak ve aynı zamanda kent kültürü ile kültürel miras bilincini oluşturmak amacıyla gerçekleştirilecek olan çalışmalar hem Van ölçeğinde hem de ulusal ölçekte turizm adına bir farkındalık yaratacak çalışmalardır. Kentin ayağa kaldırılması, özellikle yerel ölçekte, başta kültürel mirasın korunması olmak üzere, ekonominin canlandırılması, yaşam kalitesinin artırılması, yeni istihdam alanlarının yaratılması, yerel halk ve turistlerin faydalanacağı yeni fiziki mekânlar ve çevre düzenlemeleri noktasında önemli katkılar sunacaktır.

Eski kent dokularına sahip bütün yerleşmeler bu alanlarını birer cazibe merkezi yapmak suretiyle turizme konu etmektedirler. Ancak tarihsel derinliği olan kentlerin yeniden inşa edilmesi süreci oldukça sorunludur. Çünkü söz konusu alanlar bazen yüzlerce bazen binlerce yıla yayılan bir yerleşme geçmişine sahiptirler. Dolayısıyla ***kentlerin katmanlardan oluştuğu*** ve her dönemin bir önceki dönemin kalıntıları üzerine inşa edildiğini söylemek yanlış olmasa gerek. Bu nedenledir ki doğru bir strateji geliştirilmez ve bütün kent inşa edilmeye çalışılırsa aslında ayağa kaldırılan yapı sadece ***son dönemi temsil*** edecektir. Oysa bu yaklaşım doğru değildir. O tarihi kentin kimliği ve yüklendiği anlam bir anda kaybolabilir ve kent sıradanlaşır. Yapılması gereken gizemi korumak adına alanın tamamının kazısının yapılıp ayağa kaldırılması yerine, yapı bütünlüğünün kısmen bilindiği, bütünlükçü bir dokunun yakalanabileceği ve kentin özgün dokusunun yansıtılabileceği alanlar kazı ve proje kapsamında değerlendirilmesidir. Bu alanlarda temel seviyesinde yapılar ortaya çıkarılmalı, kamusal ve dönemi en iyi yansıttığı düşünülen mekânlar ile

bugün ayakta olan ve bazılarının restorasyonu tamamlanmış olan yapılar arasında organik ilişki ortaya çıkarılmak suretiyle ayağa kaldırma süreci gerçekleştirilmelidir.

Söz konusu süreç, özellikle anıt yapılarının çevresindeki alanların özgün dokusunun ortaya çıkarılması ve bazı alanlarda restorasyon ve konservasyon uygulamaları yapılmak suretiyle yapıların görünürlülüğünün artırılması şeklinde devam etmelidir. Diğer bir ifadeyle yapıların tamamının restorasyonundan çok bugünkü halinin belli ölçüde korunmasına dönük çalışmaların gerçekleştirilmesinde büyük fayda vardır. Aksi takdirde eski Van şehrini ziyaret edecek ***turistlerin beklenti ve ilgilerinin farklı olması*** ve şehre ilişkin zihnilerinde yaratmış oldukları kent imajı kaybolacaktır. Dolayısıyla bir açık hava müzesi veya müze kent özelliğinde olması gereken eski Van şehri, temel seviyesinde ortaya çıkarılmalı ve özgün dokusunu belli ölçüde korumalıdır. Ayrıca anıt yapıların çevresinde, yapının görünürlüğünü engelleyecek, yeniden yapım çalışmalarına gidilmemeli ve anıt yapıların çevresinde gerçekleştirilecek çalışmalar daha çok tarihsel-kültürel peyzaj alanları olarak değerlendirilmelidir. Aksi durumda yapıların tamamının restore edilmesi veya ayağa kaldırılması yaklaşımı kente yüklenen anlamı ortadan kaldıracak ve turistlerin (ziyaretçilerin) beklentilerini karşılamayacaktır. O nedenle, kazılarda açığa çıkarılmış bir veya iki yapı ayağa kaldırılmalı ve günümüze ulaşmış ancak restorasyona gereksinim duyan yapılardan bir veya birden fazlası restorasyon ve yeniden işlevlendirmeyle canlandırılmalıdır.

3. ESKİ VAN KENTİ'NDE PAZARLANMASI GEREKEN TURİZM ÇEŞİDİ VE KENTİN YENİDEN YAPILANDIRILMASI

Eski Van Kenti hem fiziki yapılanması ve bünyesinde barındırdığı binalar ile hem de yaşanan ve çoğaltılan hikayeleriyle kültür turizmine konu olmaktadır. Dolayısıyla bir bütün olarak Van ilinin kültürel turizm ürünlerini uluslararası turizm pazarına sunulabilmesi için öncelikle kültürel çekimlerini neler üzerine oturtacağına karar vermesi gerekmektedir. Bunlar, tarihi eski kent dokuları mı, müzeler mi, sanat galerileri mi, folklor mü veya eşsiz kabul edilen binalar veya yapıtlar mı?. Çünkü insanları deniz ve kumdan uzaklaştırabilecek şeylerin gerçekten kültürel temelli çekicilikler olması gerekmektedir. Günümüzde kültürel paket turların çoğu eski tarihi kentlere (kültürel kentler), sanat galerileri ve müzeler üzerine yoğunlaşmış olduğu gerçeği unutulmadan yapılmalı ve bu turlara katılan insanların özellikle sanatsal etkinlikler konusunda hassas ve talepkâr oldukları bilinmelidir. Dolayısıyla eski Van Kenti çevresinde müzeler ve sanat galerileri bu paket turların oluşturulmasında temel belirleyicilerden olmalıdır. Ayrıca bölge veya ilin özelliklerini yansıtan uluslararası festivallerin de önem arz ettiği bilinmektedir. Bütün bu özellikleri bir arada; ancak diğer turizm altyapısı çalışmalarıyla da desteklenirse uluslararası turistler eski Van Kenti'nin tercih edebilir ve daha önemlisi Van'da turizmi hem zamana hem de alana yayma düşüncesi gerçek bir yaklaşım olarak karşımıza çıkmış olur (Alaeddinoğlu, 2017). Bu bağlamda turist profili de düşünüldüğünde görüleceği üzere eski Van Kenti gibi alanlara yönelik yönelik turizm hareketine katılan turistler, daha bilgili, algılama gücü yüksek, zeki, araştırmalara katılan, geniş bir şekilde seyahat edebilen, zengin, iyi eğitim almış orta ve üst yaş olarak kabul edebileceğimiz gruplardan oluşmaktadır. Dolayısıyla kadınlar, orta yaşın üstündeki insanlar, eğitim düzeyi yüksek kişiler, profesyoneller, idareciler ve kültürel mesleklerde uğraşanların kent eksenli bir tatile çıkmalarını görmek muhtemelen çok daha anlamlıdır. Bu tarz bir turist profili, kentin sunduğu hizmetin veya ürünün fiyatlandırılmasına çok önem vermez aksine, onlar için asıl önemli olanın yüksek kaliteli hizmet ve ürünün bizzat kendisi

olduğu söylenebilir. Bu sadece turistik varlıkların ve çevresinin ferah, temiz, güvenilir olmasını değil aynı zamanda konaklama işletmelerini ve sunulan hizmetleri de kapsamaktadır.

Eski kent dokuları modern turizmin başlangıcından günümüze her dönem turizme konu olmuşlardır. Ancak bu alanlara yönelik kitlesel hareketler 1990'lı yıllarla başlamıştır. Bu noktada bir bütün olarak Türkiye ve daha küçük ölçekte iller eski kent dokularını turizme konu yapmak için yeni yaklaşımlar geliştirmektedirler. Bunlardan biri de Van ilidir. Van'ın karar vericilerinin bu konudaki yaklaşımı hem bölge turizmine hem de insanına önemli kazanımlar sunacağı muhakkaktır. Zira, yüzbinlerin hatta milyonların ziyaret ettiği eski kent dokuları turistlerin keyifli anlar geçirdiği mekanlar olurlarken aynı zamanda yöre insanının ekonomisine ve sosyal yaşamına da olumlu katkılar sunarlar. Tam da bu nedenden dolayı, eski Van Kenti gibi tarihi dokuya sahip bütün kentler geçmişlerini turizme konu etmişledir. Çünkü turizmin bir bölgede başarılı olmasında çok güçlü ve farkındalık yaratan çekiciliklere ihtiyacı vardır. Eski Van Kenti bu ihtiyacı karşılayabilecek bir üründür. Zira turizmde her kaynak bir ürün olarak görülmeli ve bu kapsamda pazarlanmalıdır. Ancak ürünün tek ve değerli olması ona yönelik özel bir stratejinin izlenmesini zorunlu kılmaktadır. Bu nedenledir ki ayağa kaldırma yaklaşımı ürünü yok etmemelidir. Aksine zihinlerde özel bir yere oturmalı ve zamanla kendini çoğaltmalıdır. O nedenledir ki, Davidson'un (1985) ifadesiyle yaratılacak olan kent turistlerin kafası olmalı kimliği değil. Dolayısıyla eski Van Kenti'ne yüklenen anlamları somutlaştırmak imkansızı başarmaktır. Yapılması gereken belli yapıları restorasyon, renovasyon ve konservasyon projeleriyle tekrar görünür kılmak olmalı, yoksa kentin tamamını yeniden ayağı kaldırmak değil. Diğer bir ifadeyle kent, bir döneme sıkıştırılmamalı aksine olabildiğince uzun bir zaman derinliğini temsil etmelidir. Ayrıca anlam derinliğini zenginleştirmek için de Müslüman eserleri yanında Ermeni eserlerinin de ayağa kaldırılması gereklidir.

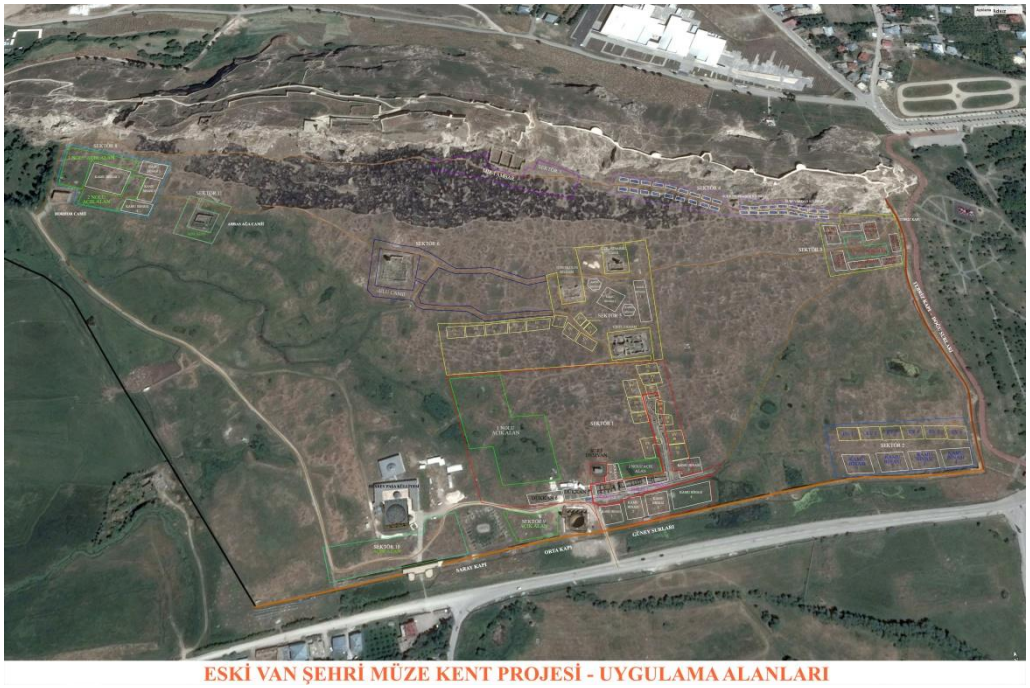

Foto 1. Eski Van Kenti

Bu bağlamda dünya mirası olan eski Van Kenti'nin dokusunu ve bütünlüğünü bozmadan turizme nasıl kazandırılması gerektiği, kentin hangi alanlarının ne ölçüde ayağı kaldırılacağı ve hangi eserlerin fonksiyonel olarak kullanıma açılacağı sorularına cevap verilmelidir. Bu bağlamda öncelikle eski Van Kenti'ne bütüncül bir bakış sergilenmesi gerekmektedir. Hatta kentin Van Gölüyle temas etmesi ve bu çerçevede ele alınması daha anlamlı olacaktır. Bilindiği üzere yeşil alan ve rekreasyon alanları hem kent sakinleri hem de bölgeyi ziyaret edecek turistler açısından atraksiyon motivasyonunu artıran bileşenlerdir. O nedenledir ki, Van Kalesi, Eski Van Kenti ve Van Gölüne kadar olan alanlar birlikte ele alınmalı ve belli bir plan çerçevesinde zamana yayarak yeniden ayağa kaldırılmalıdır. Şüphesiz bütün bunlar yapılırken eski dokuya zarar vermeden, ancak alanı ziyaret eden turistlerin ihtiyaçlarını karşılamak amaçlı modern eklentileri de inşa ederek süreç desteklemelidir. Bu bağlamda, Van ilinin ve yakın çevre illerin rekreasyon ve sosyalleşme alanı olarak da görev yapabilecek Eski Van Kenti turizme konu edilirken hangi yapılara neden öncelik verilmesi gerektiği konusu irdelenmelidir.

4. SONUÇ

İnsanlık tarihinde iz bırakmış ve medeniyet olma yeterliliğini ve gücünü sağlayabilmiş çok az sayıda millet ve devlet bulunmaktadır. Bu medeniyetlerden biri de Van Gölü Havzası ve yakın çevresinde kurulmuş ve Başta İran ve Ermenistan olmak üzere diğer bölgelerde de hüküm sürmüş Urartulardır. Özellikle su kanalları ve barajlar konusunda zamanın gelişmiş yapılarını inşa eden bu medeniyet oldukça ileri düzeyde kaleler ve şehir yerleşmeleri inşa etmişlerdir. Urartu medeniyetinin başkenti olan Tuşba kenti de tam da bu birikimin kendini gösterdiği ve sonrasında farklı imparatorluklar ve daha küçük devletlerin izini taşıyan bir kent kimliğine sahiptir. Şüphesiz bu kentin ayağı kaldırılması ve turizme konu edilmesi oldukça zor ve uzmanlık isteyen bir iştir. Zira kent o kadar çok birikimi bünyesinde barındırıyor ki bunun bilgisini turiste sunmak ciddi çalışmaların yapılmasını gerektirmektedir. Ya kimliksiz ve sıradan bir kent yaratacaksınız ki bunu yapmak hem kente hem de tarihe yapılmış bir haksızlık olur ya da kentin derinliğini olabildiğince sunarak hem tarihe hem de insanlığa hizmet etmiş olacaksınız. Bu bağlamada ele alınan ve konunun tartışılmasını amaçlayan bu çalışma Eski Van Kentini bir turistik ürün olarak değerlendirmiştir.

KAYNAKÇA

Alaeddinoğlu, F., 2017, Türkiye'de Turizmin Gelişimi ve Alternatif Turizm Arayışları, Türkiye Coğrafyası Araştırmaları, Pegem Akademi

Ashwort. G, and Tunbridge. J.E., 1990, Touristic Historic City London, New York

Davidson T., L., 1985, "Strategic Planning: A Comparative Necesing, Travel and Tourism Research Association, Salt Lake City Graduate School of Business, University of Utah. pp,103 -108

Emekli, G., 2003, Kültür Mirasının Kültürel Turizm Yaklaşımıyla Değerlendirilmesi, 2. Coğrafi Çevre Koruma ve Turizm Sempozyumu, 16-18, Nisan 2003, İzmir, Ss, 43-49

Goodall, B. 1989: "Tourist Accommodation" Built Environment, Volume:15, Number:2. pp.75-77.

Gunn, C, A., 1988, Tourism Planning, Second Edition, Taylor &Francis, New York

Hoofman, L. M. (2003). The Marketing if Diversity in the Inner City: Tourism and Regulation in Harlem. International Journal of Urban and Regional Research, Volume: 27, Issue: 2, 286-299.

Hughes H., L., 2002, "Culture and tourism: a framework for further analysis", Managing Leisure 7, Routledge Taylor&Francis Group, pp. 164-175.

İnskeep, E., 1987, *Environmental Planning For Tourism*, Annals of Tourism Research, Vol. 14. S,118-135

Konyar, 2017, Eski Van Kentinin Yeniden Ayağa Kaldırılması, Kazı Çalışmaları Raporları.

Özgüç, N., 1998, Turizm Coğrafyası, Özellikler-Bölgeler, Çantay Kitapevi, İstanbul.

Prideaux, B. 2003, "Creating Visitor Attractionsin Peripheral Areas", Managing Visitor Attractions (Edited By Alan Fyall, Brian Garrod And Anna Leask, s.58-73, Elsevier Printed, Burlington

Richards, G. 2001a. "Development of Cultural Tourism in Europe" Cultural Attractions and European Tourism (Edited by Greg Richards), 3-31, CABI Publishing, UK.

Richards, G. 2001b. "Cultural Attraction Distribution System", Cultural Attractions and European Tourism (Edited by Greg Richards), CABI Publishing, UK. s.57-76,

Robinson, H. 1976. A Geography of Tourism, Mac Donald and Evans Limited, London.

I. Uluslararası Turizm ve Mimarlık Konferansı
1st International Conference on Tourism and Architecture
24-27 Ekim/October 2018
ISBN: ISBN: 978-605-9554-33-6

Evaluation of Traditional Milas Houses from Sustainable Tourism Perspective

Bora Aldemir

Öğr. Gör., Muğla Sıtkı Koçman University, boraaldemir@mu.edu.tr

Banu Büyükgün Çelebi

Öğr. Gör., Muğla Sıtkı Koçman University, banubuyukgun@gmail.com

Abstract

Tourism is evaluated as an economic tool for development of local regions. Main local triggers for tourism can be evaluated as nature, cultural heritage and entertainment. Sustainability has a growing attention both in architecture and tourism literature. Sustainability can be defined as the respectfulness to nature and resources while corresponding the needs of modern humanity. Sustainable tourism takes attention to conserve resources of touristic activities and protect natural and cultural features of the region supporting touristic activities with the participation of local community. Milas region is surrounded by touristic destinations which have significant tourism resources. Natural and cultural resources of the region contribute to the increase in tourist numbers. However, architectural features of old Milas houses is not given enough importance. In addition, conservation and restoration of these houses facing financial and cultural difficulties which can be overcome by the development of tourism industry. In order to preserve traditional Milas houses and to develop local economy, sustainable tourism should be considered. Residents/owners of traditional houses complain about strict preservation policies and restoration applications as they take long bureaucratic approval processes and cost huge amounts of financial resources. In addition, old architectural features of traditional houses limit the comfort of modern daily life. For these reasons, residents lose their intention to preserve traditional houses. If the residents recognize the financial and cultural benefits of sustainable tourism, their desires to preserve these traditional houses will increase. This study aims to promote the traditional Milas houses and to use them in order to develop sustainable tourism activities. In this sense, a brief history and typology of architectural features of traditional Milas houses are explained and functional use of these traditional houses is evaluated.

Keywords: *Sustainability, Sustainable Architecture, Sustainable Tourism, Cultural Tourism, Traditional Milas Houses.*

Geleneksel Milas Evlerinin Sürdürebilir Turizm Açısından Değerlendirilmesi

Öz

Turizm bölgesel olarak ekonomik kalkınma araçlarından birisi olarak değerlendirilmektedir. Turizmi bölgesel olarak tetikleyen üç unsur doğa, kültürel miras ve eğlencedir. Sürdürebilirlik kavramı hem mimari yayınında hem de turizm yayınında artarak ilgi çekmektedir. Sürdürebilirlik çağdaş insanlığın ihtiyaçlarını karşılarken doğaya ve doğal kaynaklara zarar vermemek olarak tanımlanabilir. Sürdürebilir turizm turistik aktiviteler sırasında doğal ve kültürel kaynakların korunmasının yanı sıra yerel toplulukların da süreçlere dahil edilmesini amaçlamaktadır. Milas bölgesi önemli turizm kaynaklarını barındıran turizm noktalarıyla çevrilidir. Bölgenin doğal ve kültürel kaynakları bölgeye gelen turist sayısını arttırmaktadır. Ancak, geleneksel Milas evlerinin mimari özellikleri hakkettikleri ilgiyi görememektedirler. İlaveten, bu yapıların korunması ve restore edilmesi turizm kaynaklarıyla çözülmesi mümkün olan finansal sıkıntılarla karşılaşmaktadır. Geleneksel Milas evlerinin korunması ve yerel ekonominin güçlendirilmesi için sürdürülebilir turizm değerlendirilmelidir. Geleneksel yapıların sahipleri ya da kullanıcıları uzun süren bürokratik süreçlere ve yüksek maliyetlere neden oldukları için koruma politikalarından şikâyet etmektedirler. İlaveten, geleneksel yapıların mimari özellikleri bu yapılarda yaşayanların günlük yaşamlarına uygun olmayabilmektedir. Tüm bu nedenlerden ötürü, yapıların sahipleri yapıları koruma yönündeki motivasyonlarını yitirebilmektedir. Eğer yapı sahipleri sürdürebilir

turizmin sağlayabileceği faydaları görebilirlerse, yapıları korumak için isteklerinin artacağı öngörülmektedir. Bu çalışmada geleneksel Milas evlerinin mimari özelliklerinin kısa bir özeti verilmekte ve bu yapıların sürdürülebilir turizm açısından yeniden nasıl işlevlendirilebileceği değerlendirilmektedir.

Anahtar Sözcükler: *Sürdürebilirlik, Sürdürülebilir Mimari, Sürdürebilir Turizm, Kültür Turizmi, Geleneksel Milas Evleri*

1. INTRODUCTION

Tourism is evaluated as an economic tool for development of local regions in developing countries. Main local triggers for tourism can be evaluated as nature, cultural heritage and entertainment (Açıcı, Ertaş, & Sönmez, 2017). Sustainability has a growing attention both in architecture and tourism literature. Sustainability can be defined as the respectfulness to nature and resources while corresponding the needs of modern humanity (Beyhan & Ünügür, 2005). Sustainable tourism takes attention to conserve resources of touristic activities and protect natural and cultural features of the region supporting touristic activities with the participation of local community (ibid.).

Milas region is surrounded by tourism centers having features of these triggers. Natural and cultural opportunities of the region increase the number of tourists visiting close locations. However, architectural features of old Milas houses fall behind of its surroundings. In addition, conservation and restoration of these houses are facing financial and cultural problems which may be eliminated by touristic activities. In order to conserve traditional Milas houses and develop local economy, the opportunity of sustainable touristic activities has to be considered. Residents of traditional houses complain about strict preventive policies as they take long bureaucratic approval processes and cost huge amounts of financial resources. In addition, old architectural features of traditional houses limit modern daily life of residents. For these reasons, residents lose their desire to conserve traditional Milas houses. If financial and cultural benefits are gained by sustainable tourism, the desire for conservation of traditional will gain importance.

This study aims to introduce tourism in the region, the concept of sustainable tourism, the traditional Milas houses and evaluate them as a means for sustainable tourism activities. In order to do this, after a review of the literature, a brief history and typology of architectural features of traditional Milas houses are explained and a spatial assessment is executed to analyze functional suitability of these houses for sustainable tourism activities.

2. A BRIEF INTRODUCTION OF TOURISM ACTIVITIES IN MILAS REGION

Milas region is located at southwest of Anatolia. Milas has an airport and is located at the intersection of motorways which serve to tourism industry nearby. Most attracting tourism centers are Bodrum, Didim, Akbük, Ören and Güllük. Although there are close cultural heritage sites such as Labranda, Beçin, Didyma and Miletos, most of the touristic activities are depended on mass tourism activities (Please see Figure 1.).

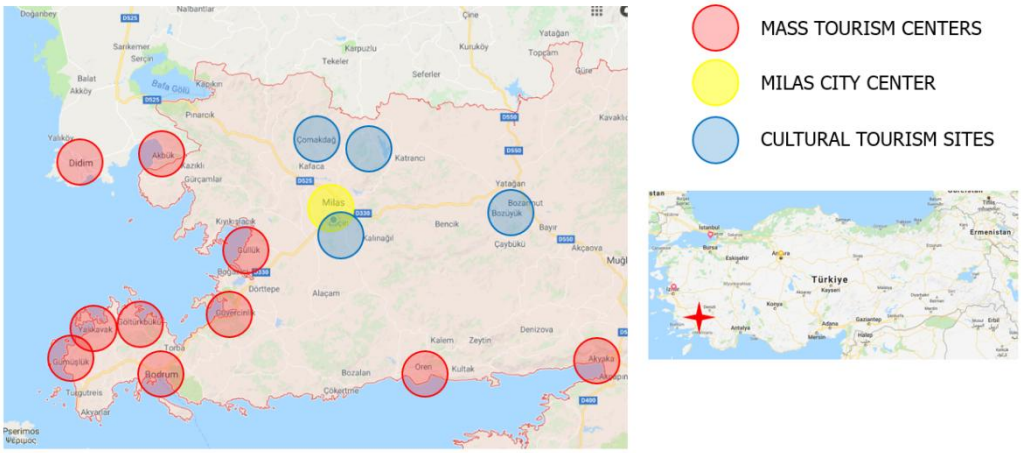

Figure 1. Location of Milas (Google, 2018)

Bodrum peninsula and villages of Milas have beautiful seaside. In coastal areas of these locations, luxury touristic hotels have been constructed. Tourism industry in these locations can be criticized as they support local economic environment very limitedly. These hotels sell packages including most of the needs of tourists and aim to keep their customers inside their facility. Apart from very limited sectors such as transportation, local economy does not benefit from high economic mobility.

Although millions of tourists visit Milas, Bodrum and Didim region annually - mostly in summer season (ntv.com.tr, 2018), location of Milas city center is out of touristic activities. Tourists pass through Milas to access other touristic centers. For this reason, there is a need for enlarging the limited touristic activities which are mainly limited to mass tourism activities at seaside to emerging alternative tourism activities.

Öztürk and Yazıcıoğlu (2002, pp. 184-185) define alternative tourism activities for developing countries as follows:

- Congress Tourism,
- Golf Tourism,
- Sport Tourism,
- Adventure Tourism,
- Culture Tourism,
- Ecotourism,
- Thermal Tourism,
- Youth Tourism.

In parallel to Öztürk and Yazıcıoğlu (2002)'s alternative tourism activities, ecotourism and culture tourism may offer opportunities for sustainable tourism in Milas. In addition, as Milas already has an improved tourism transportation infrastructure, a sustainable tourism based economic development can be applied without needs of infrastructure investments. In this scenario, tourism activities will spread to whole year instead of limited summer season. In addition to their special architectural attractive features, Milas houses has spatial features to meet necessary needs of tourists for accommodation and other social activities for alternative tourism. Alternatives for reusing Milas houses have possibilities of sponsoring and motivating conservation of local architectural heritage. Furthermore, use of old existing structures for tourism activities may decrease the level of consumption of new facility

constructions. In this sense, next section explains the concept of sustainable tourism and its emerging necessities to be applied.

3. LITERATURE REVIEW: SUSTAINABLE TOURISM

In the 20th Century, developments in the social life and economics increased rapidly. Technological progress and industrial revolution helped people to improve their living standards. As a result, consumption and defects on nature increased. As a reaction to negative effects on nature caused by increasing consumption and production; environmentalist protests, whose aims later enlarged to the prevention of built heritage and traditional societies, started to occur (Bramwell & Lane, 1993).

Tourism is one of the most import tools to support economy as it needs relatively lower amounts of investment in comparison to other industries at developing countries. Like other industries, improvements in transportation and increasing level of wealth increased the demand for mass tourism (mostly based on sun and sea) activities at 1980s (Beyhan & Ünügür, 2005). Therefore, consumptions and wastes of touristic activities started to take attention like any other industry.

In order to deal with negative consequences of economic and sociocultural developments on nature, effective use of resources gained attention instead of avoiding use of them. Concepts of 'sustainability' and 'sustainable development' started to be a subject of international meetings (Hopwood, Mellor, & O'Brien, 2005). In Brundtland Report, sustainable development is defined as *"… meeting the needs of present without compromising the ability of future generations to meet their needs."* (Hopwood et al., 2005, p. 39; World Commission on Environment and Development, 1987). Sustainable development concept started to express the links between nature and human activities such as industry and economy (Hopwood et al., 2005).

As the effects of human activities on nature started to be criticized and sustainable development concept started to gain attention, the effects of mass tourism on nature also started to be criticized and the concept of 'sustainable tourism' started to gain attention consequently (Maxim, 2016). Although it is an old trend to define mass tourism as a nature friendly industry as it does not consume hazardous waste material as much as mass production industries, their effects on nature and local culture can be intensively destructive (Alkan, 2015). As an alternative to mass tourism; sustainable tourism, which is based on the concept of sustainable development, aims to use natural resources in the most optimal manner (Alkan, 2015; Maxim, 2016). Alkan (2015) defines sustainable tourism as a balance between economic progress, protection of natural resources and social benefits of local community (p. 6692). In addition, alternative touristic activities to mass tourism such as cultural tourism give opportunity to extend tourism to whole year instead of summer season (Açıcı et al., 2017).

Sustainable tourism is not only related with environmental concerns. Beyhan and Ünügür (2005) state that in principles of sustainable tourism protection of nature; support of weak elements, locations and communities; and conservation of local architecture, traditions, culture and folklore are also included. Nasser (2003) expresses that local cultures are sensitive to the pressure of global culture. Local architectural heritage, which is one of the aspects of cultural heritage, also a subject of conservation according to the principles of

sustainable development. In addition, Alkan (2015) mentions that in order to increase benefits of tourists at touristic locations, featured touristic products have to be developed. Local architectural heritage can also offer features which can increase the benefits of tourists by visiting a touristic location.

It is not too difficult to expect the change in tourism industry from consuming mass tourism to sustainable tourism. Accordingly, Milas houses and other cultural heritage located at Milas have to be aligned with this new era of tourism. Sustainable tourism is an opportunity to develop local Milas economy and conserve old Milas houses. Next sections aim to note the spatial conditions of Milas houses and the opportunities to be used in sustainable touristic activities.

3.1. Literature Review: Milas Houses

In Milas, in addition to Turkish houses; Greeks, Jewish and Hungarian designed houses are found. Greek houses show similar features of Turkish houses. There are three registered Hungarian houses designed and constructed by invited Hungarian builders. Hungarian houses are restored and used for public purposes such as dorms (please see **Figure 2.** Hungarian Houses in Milas (Photo: Bora Aldemir)**Figure 2**). Jewish houses (please see **Figure 3**) have differentiating features from Turkish or Greek houses (Tekin, 2003). Unfortunately, quantity of Jewish houses is relatively low due to the lack of conservation. This text is constructed upon Turkish houses due to their more quantity.

Figure 2. Hungarian Houses in Milas (Photo: Bora Aldemir)

Küçükerman (1985) states that two fundamental elements of Turkish house are rooms and the 'sofa' (p. 53). Sofa is the space between rooms of the Turkish house used for circulation mainly (Please see **Figure 4** and **Figure 5**). In addition to circulation feature of the sofa, it is also used for meeting purpose of the house members. Furthermore, another feature of Turkish house, which is usually inward-oriented, is the limited number of floors. The design and organization of the house is based on top floor (Please see **Figure 6**). Besides, rooms in Turkish house are not constructed for one function only. Sleeping, living and eating activities are executed in the same room.

Figure 3. A sample of Jewish houses in Milas (Tekin, 2003) (Photo: Bora Aldemir)

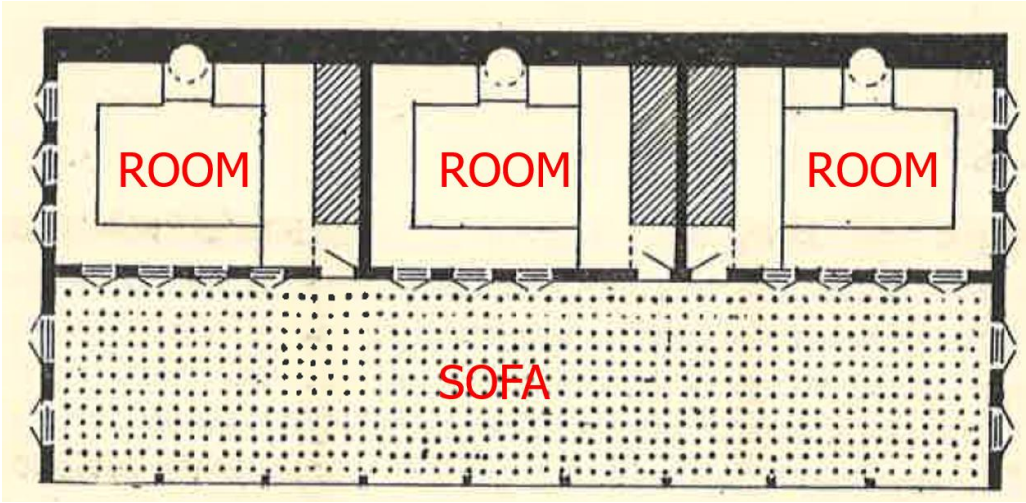

Figure 4. Outer Sofa and Rooms in Typical Turkish House (Eldem, 1954, p. 34)

Figure 5. Sofa in Turkish house (Küçükerman, 1985, p. 52)

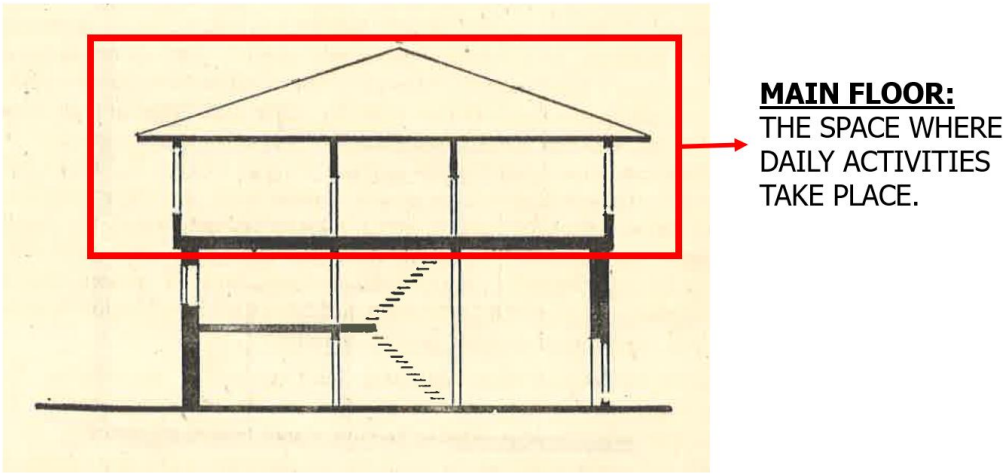

Figure 6. Floor Organization in Turkish House (Eldem, 1954, p. 13)

Milas houses are mostly dated to 19th Century. Most of the features of Turkish house are also valid for Milas houses. Akarca and Akarca (1954) label Milas houses as typical Turkish houses. All houses have courts (avlu) and entrance of the houses are organized from the court. It is impossible to see direct entrance from street to the house. Entrance doors are located under or near the house (please see **Figure 7**). Most of the houses' rooms open to the court via an open hall called "önlük" (please see **Figure 8**). In parallel to the common

characteristics of Turkish houses, Milas houses are consist of two floors. Actually, these houses have one main (upper) floor which is used for living activities. Ground floors are mainly used for storage and cellar (kiler) purposes to raise main floor from ground. Originally, windows of ground floor do not open to the street. Kitchen, toilet and barn are constructed separately from the house and located inside the court. First floor (main floor) is the bases of design and main activities such as living, and sleeping are executed here. Access to main floor is organized by a stair from the court (avlu) (Akarca & Akarca, 1954, pp. 106-115; Tekin, 2003).

Figure 7. Entrance of Milas Houses: Near of Under The House (Photo: Bora Aldemir)

Tekin (2003) defines Milas houses as rich in openings (windows, doors) as Milas' climate is relatively warm. As a feature of Aegean architecture, walls are plastered both from inside and outside. In some houses, it is possible to observe hand-drawn ornaments (please see Figure 9) on the plastered walls. Chimneys and court doors have special design in Milas houses (Tekin, 2003).

Akarca and Akarca (1954) and Tekin (2003) classify Milas houses into two categories as "önlüklü" and "divanhaneli" according to their plan organization (please see Figure 10. and Figure 11.). The difference between "önlük" and "divanhane" is while önlük is a semi-open access hall, divanhane is a closed access hall. Akarca and Akarca (1954) state that most of the Milas houses are in "önlüklü" style.

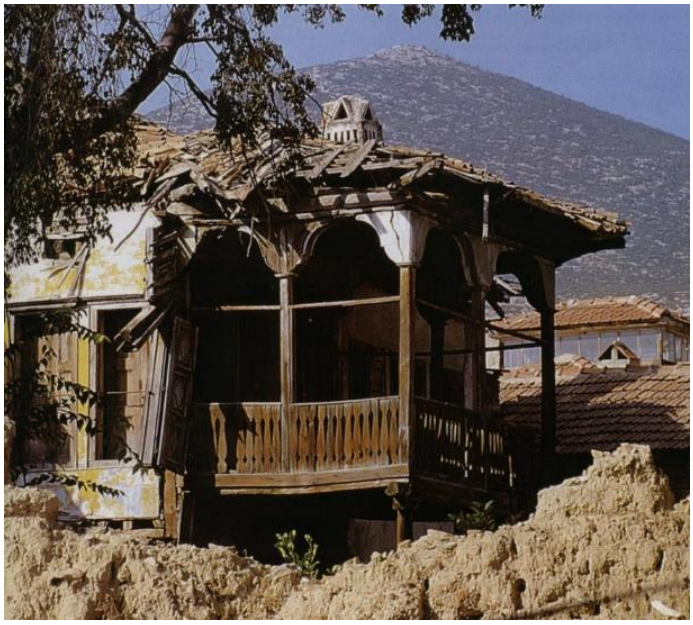

Figure 8. "Önlük" (Tekin, 2003, p. 68)

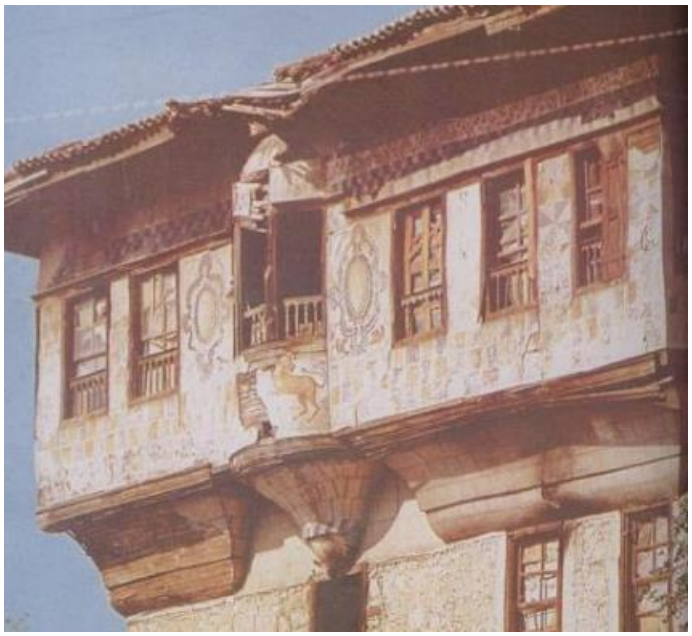

Figure 9. Hand-Drawn Ornaments at Façade (Tekin, 2003, P. 68)

Most of the houses are consist of four rooms. Two of these rooms are located at ground floor and other two rooms are located at the main floor. All houses have main room (or summer room-yaz odası). Ground floors of Milas houses stone structured and first floors are wooden structured. Empty spaces inside the wooden structure are filled by bricks and other filling materials (Akarca & Akarca, 1954; Tekin, 2003).

In Anatolia, some settlements such as Safranbolu could resist to external impacts (Küçükerman, 1985). However, Milas could not resist that much. Some of the traditional houses are lost and the city is a mixture of traditional and modern buildings. Furthermore, remaining houses are badly conserved in most cases (for instance jerry-built additions, inappropriate material usage during renovation). It can be argued that it is too late for Milas

and Milas houses for application of a holistic conservation strategy. However, before losing all architectural heritage, a sustainable policy financed by touristic activities can be a solution alternative for preservation of architectural heritage of Milas.

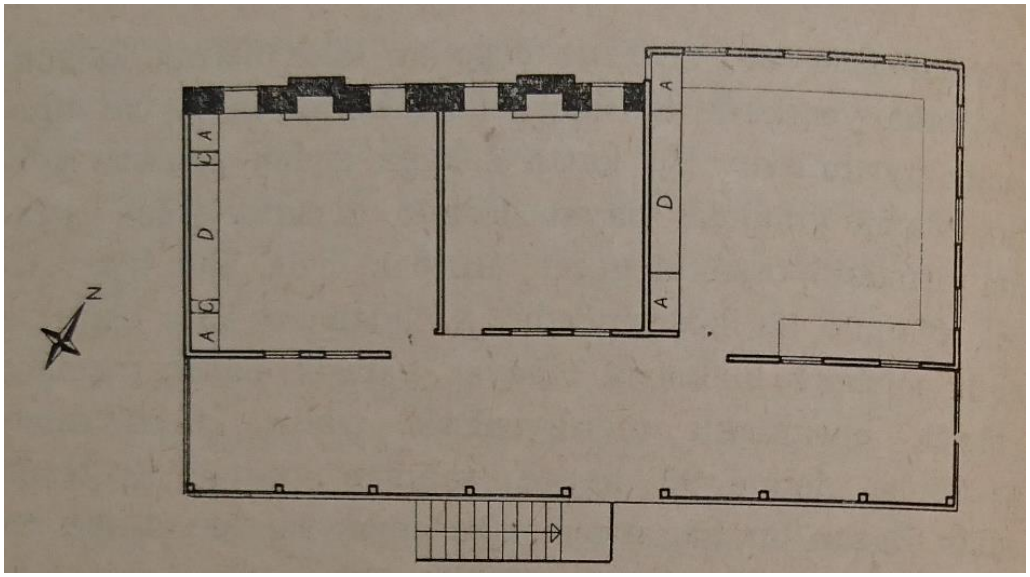

Figure 10. "Önlüklü" plan design (Akarca & Akarca, 1954, p. 108)

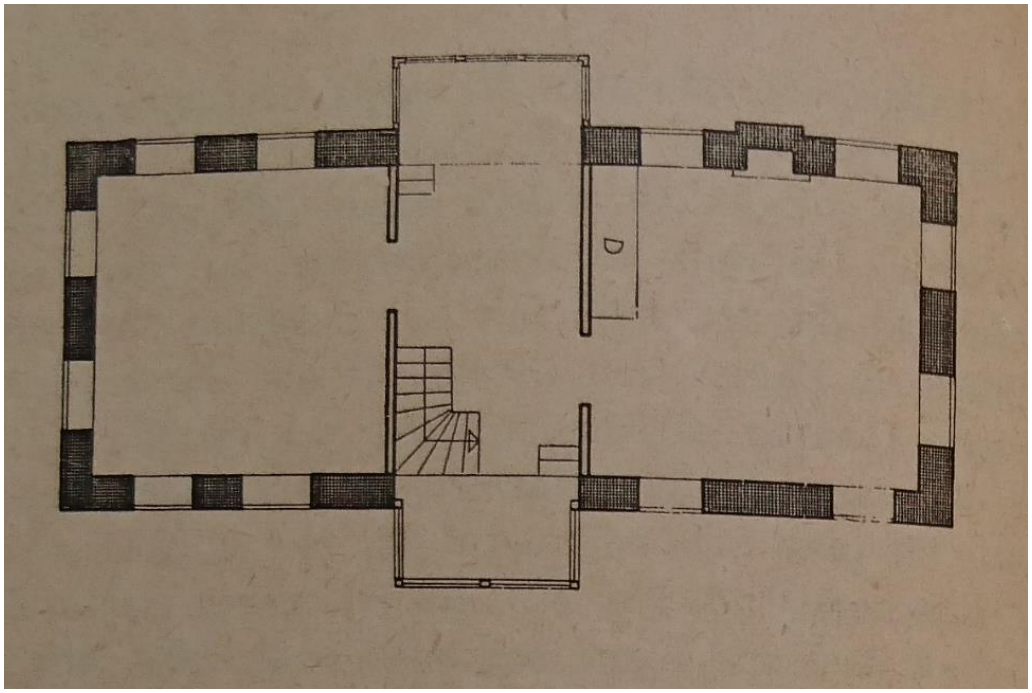

Figure 11. "Divanhaneli" plan design (Akarca & Akarca, 1954, p. 112)

4. METHODOLOGY

This study is mainly constructed upon literature review for both the concept of sustainable tourism and architectural features of traditional Milas houses; and spatial assessment of these houses. In order to review Milas houses in the literature, availability of resources is very limited, however, available resources give sufficient information in detail. Consequently, literature review of Milas houses are based on these limited resources. In

order to comprehend the concept of sustainable tourism and its relations with architecture, a scan of Google Scholar and other library databases was executed.

In spatial assessment, after getting sufficient information about spatial features of traditional Milas houses, availability of tourism functions such as accommodation, trade spaces or cultural functions are evaluated. This analysis evaluates the quantity of spaces, their area, their features such as availability of sunlight or ventilation in order to enquire whether old structures of Milas are suitable for space needs of sustainable tourism activities.

4.1. Spatial Assessment of Milas Houses in Sustainable Tourism Perspective

Ahunbay (2016) state that old structure may lose its original function by time. In order to conserve this kind of buildings, different functions can be adapted to these buildings. Especially, buildings with special old functions such as public baths (hamam) are necessarily adapted to new functions. Buildings like residences or hotels' functions still sustain today, however these structures may not provide comfort requirements provided by modern structures. If revisions on the buildings are not applied, these structures become abandoned and they may not be protected (Ahunbay, 2016, p. 97).

Similar to most restoration of old houses around Anatolia, Milas houses' restorations require functional and structural modifications. For this reason, it is impossible to support a romantic view for prevention of old structures to keep them pure originally. Accordingly, old structures cannot provide comfort requirements of modern life. Traditional life in Turkish houses is developed according to common family life and agriculture activities. Originally, locations of the kitchens and toilets are outside of the houses (in the court) in contrast to modern housing designs. Another contrast to modern life is the original design of the rooms. In traditional design of Milas houses; people use rooms for living, eating and sleeping, especially most of the daily activities take place in the room. There are not specialized spaces such as living rooms or bedrooms. Whole family preferred to use a single room for most of the daily activities. In contrast, modern people prefer to use different rooms for different purposes such as living or sleeping. In addition, family members choose to have personal bedrooms. This situation causes modifications in the houses such as division of rooms, installation new systems such as plumbing or electrical equipment to have kitchens and toilets inside.

Instead of prevention of old structures with no modification, the necessity of modifications stimulates another idea of application of alternative functions. Milas houses offer opportunities for various refunctioning with limited modifications during restoration works. Social centers, commercial spaces, accommodation facilities are examples of alternative functions which are still respectful to the originality of the houses. In order to improve sustainable touristic activities in Milas and sponsor conservation of architectural heritage, alternative functional options have to be considered and applied with respect to heritage value of these structures.

However, there are limitations which may be faced during restoration and refunctioning of these structures like other restoration projects. First limitation can be identified as limitation of spaces in existing structure. Regardless of the "önlüklü" or "divanhaneli" typology of Milas houses, most of the houses consist of maximum four rooms, two of them located at the main floor offering enough comfort conditions to be used for

accommodative activities such as houses or hotels. In contrast, two rooms located at the ground floor are less comfortable due to lack of windows and old functions of such as cellar usage. In refunctioning of these houses, ground floor rooms may be evaluated as service spaces. Functioning as hotels means limited number of rooms for customers of the hotel. Consequently, accommodative functions bring limitations which may be solved by additions. Second limitation is the location of kitchen and toilets. Especially, accommodating tourists or house residents in these buildings may face uncomfortable conditions while using outer toilets. For this reason, revisions for relocating toilets inside the old structure have to be applied.

Refunctioning of these structures as commercial spaces or cultural centers necessitates relatively lower amounts of modifications. Outer kitchens and toilets are less problematic if the functions of these are organized for public use. In addition, refunctioning of these structures as public places may increase the quantity of people experiencing architectural features of old structures.

Whatever the benefits or limitations of prevention of the architectural heritage in Milas, prevention of old structures is a necessity for sustaining local architectural heritage. In order to motivate owners of old structures to conserve their houses, refunctioning these structures with suitable functions for sustainable tourism offers opportunities.

5. CONCLUSIONS and LIMITATIONS

Similar to many settlements of Anatolia, Milas has a significant architectural heritage. Although houses of Milas could not be preserved adequately like Safranbolu, there are still eligible samples representing old architectural features of Milas local architecture. However, motivation for preserving them is relatively low. To deal with preservation obstacles and motivate owners, sustainable tourism offers opportunities.

During restoration, instead of accomodation functions such as houses or hotels; public functions such as commercial use or cultural centers offer more limited solutions. One of the most important points in restoration works is preservation of old structures in its original design and structural characteristics as much as possible. For this reason, public functions may be evaluated as more applicable to these structures.

In an economic point of view, by application of sustainable tourism policies, enlargement of touristic activities to whole year become possible. In addition, sustainable tourism activities have a possibility of supporting local economic environment accordingly with sustainable development concept's ideas.

Nevertheless, it should be kept in mind that evaluation of these houses individually may not provide sustainable solutions. All the houses of Milas should be evaluated in a holistic manner and proper local conservation strategies should be developed by local authorities. Accordingly, the main limitation of this study is the evaluation of Milas houses in building scale. In order to make effective decisions, evaluations have to be executed in the urban scale considering the availability of urban services supporting sustainable tourism.

For further studies, evaluation of other sources for sustainable tourism activities in Milas such as attractive agriculture products like olive (rural tourism) or cultural heritage sites such as Labranda can be suggested. In the holistic perspective, other elements of

cultural tourism and rural tourism have possibility of supporting all sustainable tourism activities and preservation of local heritage of Milas Houses.

REFERENCES

Açıcı, F. K., Ertaş, Ş., & Sönmez, E. (2017). Sürdürülebilir Turizm: Kültür Turizmi ve Kültürel Miras. *Akademia Disiplinlerarası Bilimsel Araştırmalar Dergisi, 3*(1), 52-66.

Ahunbay, Z. (2016). *Tarihi çevre koruma ve restorasyon (8. Baskı)*. İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi.

Akarca, A., & Akarca, T. (1954). *Milâs: coğrafyası, tarihi ve arkeolojisi*: Istanbul Matbaasi.

Alkan, C. (2015). Sürdürülebilir Turizm: Alaçatı Destinasyonuna Yönelik Bir Uygulama. *Journal of Yaşar University, 10*(40), 6692 - 6710.

Beyhan, Ş. G., & Ünügür, S. M. (2005). Çağdaş gereksinmeler bağlamında sürdürülebilir turizm ve kimlik modeli. *İTÜDERGİSİ/a, 4*(2), 79-87.

Bramwell, B., & Lane, B. (1993). Sustainable Tourism: An Evolving Global Approach. *Journal of Sustainable Tourism, 1*(1), 1-5. doi:10.1080/09669589309450696

Eldem, S. H. (1954). *Türk evi plan tipleri*: Pulhan Matbaası.

Google. (2018). Google Maps. Retrieved from maps.google.com

Hopwood, B., Mellor, M., & O'Brien, G. (2005). Sustainable development: mapping different approaches. *Sustainable Development, 13*(1), 38-52. doi:doi:10.1002/sd.244

Küçükerman, Ö. (1985). *Kendi mekânının arayışı içinde Türk evi*: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu.

Maxim, C. (2016). Sustainable tourism implementation in urban areas: a case study of London. *Journal of Sustainable Tourism, 24*(7), 971-989. doi:10.1080/09669582.2015.1115511

Nasser, N. (2003). Planning for Urban Heritage Places: Reconciling Conservation, Tourism, and Sustainable Development. *Journal of Planning Literature, 17*(4), 467-479. doi:10.1177/0885412203017004001

ntv.com.tr. (2018). Bodrum'a yabancı akını başladı turist sayısı bu yıl yüzde 38 arttı.

Öztürk, Y., & Yazıcıoğlu, İ. (2002). Gelişmekte olan ülkeler için alternatif turizm faaliyetleri üzerine teorik bir çalışma. *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi, 2*, 183-195.

Tekin, İ. (2003). *Milas ve Yakın Çevresinde Geleneksel Konutların Özellikleri Üzerine Gözlemler.* (Masters Degree), Istanbul Technical University, Unpublished.

World Commission on Environment and Development. (1987). *Our Common Future*. Retrieved from Oxford University Press: Oxford.

I. Uluslararası Turizm ve Mimarlık Konferansı
1st International Conference on Tourism and Architecture
24-27 Ekim/October 2018
ISBN: ISBN: 978-605-9554-33-6

The Effects of Constructions for Tourism on Geological Heritage: Gilindire Cave

Rozelin Aydın

Dr. Öğretim Üyesi, Adana Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, Biyomühendislik Bölümü

raydin@adanabtu.edu.tr

Hülya Yüceer

Doç. Dr., Adana Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, Mimarlık Bölümü

hyuceer@adanabtu.edu.tr

Abstract

The geological heritage sites are the geological formations that accommodate extraordinary scientific, educational and aesthetic values having the potential for tourism development, as well as keeping records of the geological history of the earth. Developed in the last thirty years, geotourism is defined as a sustainable tourism approach aiming to visit and experience these areas. In this context, the caves constitute a significant place among the sources of geo-touristic attractions. Likewise in Turkey, the caves, which are thought to be about forty thousand, form one of the important potentials in terms of tourism diversity. It is clear that opening these areas to visitors in an unplanned way, in order to increase the economic well-being of the region, will threaten the sustainability of both tourism and the values that need to be protected. Gilindire Cave, which is one of the important geological heritage sites of our country, exemplifies this situation. The cave that is located at the coastline in Aydıncık town of Mersin was formed by wave erosion on a very steep slope rock. Unlike other caves registered in the inventory of our country, the Gilindire Cave is one of the three caves, which was discovered during the Cambrian period. The other features of the cave, which are not observed in other caves in our country, are the presence of stalactites, stalagmites and columns in the water of Lake Hall (Mirror Lake) that is the last formed part and the witness of the last known climate change in the Eastern Mediterranean Region. Thus, any datato be detected in this environment is of scientific importance. However, service buildings constructed in the upper elevation of the cave and the visitor stairs in the interior, which were built with the opening of the cave to visitors in an unplanned way, as well as the acceptance of a large number of visitors, constitute a threat in the acquisition of this valuable information. In this context, the aim of this study is to examine the caves in the scope of geo-tourism, and to examine the new constructions for tourism in these areas through the example of Gilindire Cave. The study explores the importance of caves as geological heritage sites, necessary conditions for their protection, tourism opportunities and construction of service buildings through literature survey, which is later followed by the evaluation of new constructions for tourism in the case study area. As a result, the study presents recommendations and principles for the location, design and construction system of the service structures to be built in such geological heritage sites.

Keywords: *Geo-Tourism, Geological Heritage Sites, Gilindire Cave, Climate Change, Sustainability*

Turizme Yönelik Yapılaşmanın Jeolojik Mirasa Etkisi: Gilindire Mağarası

Öz

Jeolojik miras alanları yeryüzünün jeolojik tarihinin kayıtlarını tutmanın yanı sıra, turizm geliştirme potansiyeli barındıran olağanüstü bilimsel, eğitsel ve estetik değerlere sahip jeolojik oluşumlardır. Bu alanları gezmek ve deneyimlemek amacıyla son otuz yıldır gelişen sürdürülebilir turizm yaklaşımı ise jeoturizm olarak tanımlanmaktadır. Bu kapsamda, önemli bir turistik cazibe merkezi de mağaralardır. Sayılarının yaklaşık kırk bin olduğu düşünülen mağaralar, turizm çeşitliliği yönünden ülkemizin önemli potansiyellerden birini oluşturmaktadır. Bu alanların, sadece bulundukları bölgenin ekonomik refahını artırmaya yönelik plansız şekilde turist ziyaretine açılmaları uzun vadede hem turizmin hem de korunması gereken değerlerin sürdürülebilirliğini

tehdit edeceği açıktır. Ülkemizin önemli jeolojik miras alanlarından biri olan Gilindire Mağarası bu duruma uygun bir örnek teşkil etmektedir. Mersin'in Aydıncık Beldesinde deniz kıyısında yer alan mağara oldukça sarp bir kaya yamacında dalga aşınmasıyla oluşmuştur. Ülkemizdeki envantere kayıtlı diğer mağaraların aksine Gilindire Mağarası Kambriyen döneminde oluştuğu saptanan ülkemizdeki üç mağaradan biridir. Mağarayı özel kılan ve ülkemizdeki diğer mağaralarda gözlenmeyen diğer özellikleri ise son gelişen kısmı olan Göllü Salon (Aynalı Göl) tabanında, su içerisinde sarkıt, dikit ve sütunların bulunması ve Doğu Akdeniz Bölgesindeki bilinen son iklim değişikliğinin tanığı olmasıdır. Bu ortamda tespit edilecek her veri bilimsel açıdan önem arz etmektedir. Ancak, mağaranın plansız olarak turizme açılmasıyla inşa edilen mağara üst kotundaki hizmet yapıları ve içerideki ziyaretçi merdivenleri, aynı anda içeriye çok sayıda ziyaretçi kabulü gibi hususlar çok değerli bu bilgilerin edinilmesinde tehdit unsuru oluşturmaktadır. Bu bağlamda, çalışmanın amacı jeoturizm kapsamında mağaraları ele alarak, bu alanlarda turizme yönelik yapılaşmaları Gilindire Mağarası örneği üzerinden irdelemektir. Çalışmada mağaraların jeolojik miras alanı olarak önemi, korunmaları için gerekli koşullar, turizme açılmaları ve hizmet yapıları literatürde araştırılmış; ardından örnek alandaki yapılaşmalar sürdürülebilirlik bağlamında değerlendirilmiştir. Çalışma sonuç olarak bu tür önem arz eden jeolojik miras alanlarında inşa edilecek hizmet yapılarının konumu, tasarımı, yapım sistemi ve işletilmesine ilişkin öneriler sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Gilindire Mağarası, Jeoturizm, Jeolojik Miras, İklim Değişikliği, Sürdürülebilirlik,*

1. GİRİŞ

Mağaralar içinden bir insanın geçebileceği genişlikteki kilometrelerce uzunluk ve metrelerce derinlik ve/veya yüksekliklere sahip olan yerin altındaki boşluklardır. Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü'nce yapılan araştırmalar sonucunda beşte ikisi karstlaşmaya uygun karbonatlı ve sülfatlı kayaçlarla kaplı olan ülkemiz de diğer Avrupa ülkeleri ile kıyaslandığında karstik alanların büyüklüğü bakımından ilk sırada yer almaktadır. Ülkemizde mağaraların tamamı bilinmediğinden ve bulunan mağaraların bazılarının etüt çalışmaları devam ettiğinden dolayı kesin bir rakam vermemekle beraber, ülkemizdeki mağara sayısının 40.000 civarında olduğu düşünülmektedir. Mağaraların büyük bir bölümü Batı ve Orta Toros Dağlarında (Muğla, Antalya, Isparta, Burdur, Konya, Karaman, İçel ve Adana) yer almaktadır.

Ülkemizde ilk olarak mağara araştırmaları 1964 yılında kurulan Mağara Araştırma Derneği tarafından yapılmaya başlanmıştır. 1979 yılında MTA Jeoloji Etütleri Dairesi bünyesinde oluşturulan Karst ve Mağara Araştırmaları Birimi günümüzde mağara araştırmalarının büyük bir bölümünü gerçekleştirmektedir. Şimdiye kadar tüm yerli ve yabancı mağaracı gruplarının inceleyerek belgelendirdiği mağara sayısı yaklaşık 800'dür. Turizm çeşitliliği yönünden mağaralar ülkemizin önemli potansiyellerden birini oluşturmaktadır. Mağaralar geçmişten günümüze kadar insanlar tarafından tarım ve hayvancılıktan elde edilen ürünlerin depolanmasında, ürünlerin korunmasında ve olgunlaştırılmasında, sıvılaştırılmış gaz, doğalgaz ve akaryakıt depolanmasında, askeri amaçlarla sığınak ve korunak olarak, Guano (yarasa gübresi) üretiminde ve daha birçok alanda yararlanıldığı gibi (Öcal ve Özcan 2013; Arpacı vd., 2012) aynı zamanda da alternatif turizm kapsamında eko-turizmin bir dalı olarak turizm amaçlı kullanılmaktadır (Külekçi ve Sezen, 2018).

Gilindire Mağarası, Mersin ilinin batısındaki Aydıncık Beldesi'nin 7,5 km doğusunda sarp bir yalıyarın yamacında bulunmaktadır. Mağaranın toplam uzunluğu 560 metredir (Şekil 1). Türkiye'de envantere kayıtlı mağaralar Mesozoyik (ikinci zaman) yaşlı birimlerde oluşmuşken, Gilindire Mağarası daha yaşlı olan Kambriyen döneminde oluşmuştur (Nazik

ve diğ., 2000). Polisiklik ve polijenik oluşum özellikleri gösteren mağara bu nedenle çok farklı ve zengin mağara oluşumlarını bünyesinde barındırmaktadır (Erdoğan ve diğ., 2014). Ülkemizin en süslü mağarası olarak bilinmektedir. Gilindire Mağarası'na ilişkin en kapsamlı bilimsel çalışma 2000 yılında MTA Genel Müdürlüğü bünyesindeki Karst ve Mağara Araştırma Birimi tarafından gerçekleştirilmiştir (Nazik ve diğ., 2001). Gilindire Mağarası, Kambriyen yaşlı kireçtaşı veya dolomitik kireçtaşları içinde gelişmiştir.

Şekil 1. Gilindire Mağarası Plan Ve İzdüşürülmüş Boyuna Profili

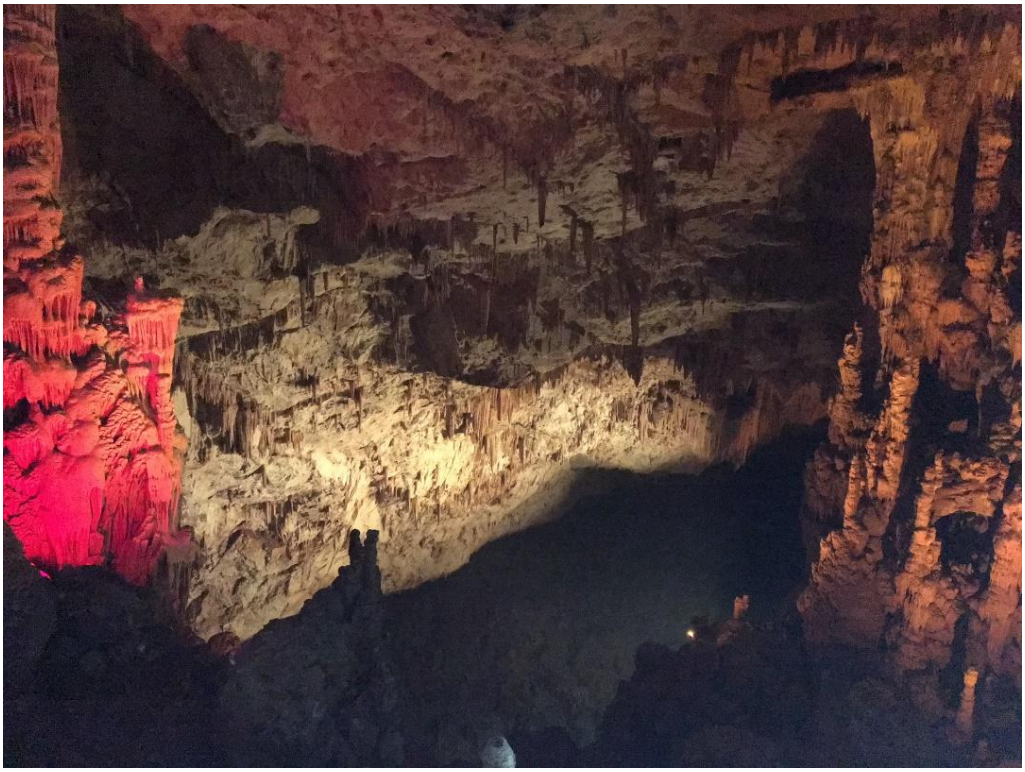
Kaynak: (Nazik Ve Diğ., 2001, MTA Karst ve Mağara Araştırma Birimi)

2. Gilindire Mağarası

2.1. Mağaranın Oluşumu

Başlangıçta geçit konumlu (Nazik ve diğ. 2001) gelişen ve girişleri olmayan mağara, Akdeniz'in Pleyistosen'deki seviye değişimlerine bağlı olarak şekillenmiştir. Bu dönemde denizin yükselmesi sonucu boğulmaya uğramıştır. Tireniyen'de erime ve dalga aşındırması sonucu iki girişi oluşarak dışarıya açılan mağara, vadoz zona geçmiş ve damlataşların oluşumu hızlanmıştır. Deniz düzeyinin -90 metrelere indiği Würm'de, bölgede görülen jeomorfolojik gençleşmeye Gilindire Mağarası'da ayak uydurmuş ve son bölümünde bulunan fay üzerindeki zayıf zonda derinleşerek Göllü Salon'u oluşturmuştur. Aynı zamanda fosil salon (Damlataşlar Salonu), askıda kalmış ve tersine gelişim (Nazik ve diğ. 2001) başlamıştır. Gelişimi sırasında duvarlarında sarkıtlar oluşan bu yeni bölüm girişe göre -93 metreye kadar inmiştir. Würm sonrası, deniz düzeyinin yükselerek günümüz konumunu alması sonucu, gerek dışarıda gerekse mağara içinde boğulmalar meydana gelmiştir. Bunun sonucu olarak da Göllü Salon'da vadoz dönemde oluşan sarkıtlar, sualtında kalmışlardır (Erdoğan ve diğ., 2014). Gilindire Mağarası'nın son gelişen kısmı, Göllü Salon'un (Aynalıgöl) tabanında, deniz seviyesi olan sıfır kotunun altında, su içerisinde sarkıt, dikit, sütun gibi speleotemler yaygın şekilde görülmektedir (Şekil 2). Mağara oluşumlarının deniz seviyesinin günümüzden yaklaşık 70 metre daha düşük olduğu Würm buzul döneminde çökelmiş, daha sonra Würm sonunda (6.000 yıl önce) buzulların erimesiyle

Akdeniz'in hızla 70 metre yükselmesi ve söz konusu oluşumların su altında kalmış olmasıdır.

Şekil 2. Gilindire Mağarası Aynalı Göl

2.2. Mağaranın Önemi

Gilindire Mağarası'nın Göllü Salonu'ndaki su altında kalmış oluşumlar son buzul dönemine ait hidrolojik, iklimsel verileri bünyesinde saklı tutmuş yaşayan bir arşiv durumundadırlar. Mağara Malta'nın doğusunda kalan Doğu Akdeniz Bölgesi`nde bilinen tek tespit noktasıdır. Gilindire Mağarası'nın bu özelliğini kaybetmesi, 18.000 yıl öncesine ait çok değerli olan bilimsel arşivin yok olması demektir. Türkiye farklı bölgelerinde farklı özelliklerde binlerce mağaraya ev sahipliği yapmaktadır. Temel olarak jeolojik özelliklerin ve yağış rejiminin belirlediği mağaralarda sarkıt, dikit, sütun, akmataşı gibi oluşumlara sıkça rastlanır. Bunların yanı sıra özgün hidrolojik-klimatolojik şartlar altında gelişen duş başlığı, şişe fırçası, heliktit (aykırı oluşumlar) ve raftaşı gibi oluşumlar da vardır. Ancak tüm bu oluşumları veya çok büyük bir kısmını aynı mağarada görmek her zaman mümkün değildir. Gilindire Mağarası endemik olanlar dışında, bir mağarada karşılaşılabilecek neredeyse tüm oluşumları bünyesinde barındırır. Sarkıt, dikit ve sütunların yanı sıra mağara incisi, patlamış mısır, damlataş havuzu, mantar dikit, duş başlığı, şişe fırçası, konülit, heliktit (aykırı oluşum), makarna sarkıt, soda çubuğu gibi oluşumların en güzel örnekleri mağarada mevcuttur. Bu jeoçeşitlilik zenginliği Gilindire Mağarası'na yerbilimleri ve mağarabilim (speleoloji) konularında çalışan veya eğitim görenler açısından eşsiz bir laboratuvar niteliği kazandırmaktadır. Bu kaynak değerlerinden ötürü Gilindire Mağarası Türkiye mağaraları arasında "temsil edici" ve "nadir" nitelikleriyle öne çıkmaktadır.

Ancak tüm bunlardan da önemlisi Gilindire Mağarası'nın sahip olduğu bilimsel değerdir. Mağaranın üçüncü ve en genç bölümü olan Göllü Salon'da bulunan Aynalıgöl'ün

tabanı da tıpkı mağaranın geri kalanı gibi oluşumlar açısından zengindir. Aynalıgöl'e yapılan dalışlarda dikit, konülit gibi taban yapıları yaygın şekilde gözlenmiştir. Bu oluşumların bilimsel önemi ise oluştukları dönemden ileri gelmektedir. Buzul döneminde oluşmuş olan bu speleotemler son bölgesel/küresel iklim değişikliğine tanıklık etmiş, bünyelerinde o döneme ait hidrolojik, klimatolojik, ekolojik ve mikrobiyolojik verileri saklamışlardır. Aynalıgöl tabanından alınacak dikit örneklerinin kimyasal-jeokimyasal analizleri sonucunda günümüzden yaklaşık 12.000 yıl öncesine ait iklim verileri, o döneme ait atmosferik bileşim bulguları elde edilebilir. Söz konusu bulgular güncel iklim değişikliği tartışmalarına da ışık tutacak paleoiklimsel markerların bulunmasına da olanak sağlayacaktır. Anılan bu özelliğiyle Gilindire Mağarası "buzul dönemi arşivi" niteliği tartışılamayacak derecede kanıtlanmış Doğu Akdeniz bölgesindeki bilinen tek noktadır (Erdoğan ve diğ., 2014).

Gilindire Mağarası 2013 yılı sonunda Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü tarafından 2873 sayılı Milli Parklar Kanunu kapsamında "Tabiat Anıtı" statüsüyle koruma altına alınmıştır (Erdoğan ve diğ., 2014). 2011 yılında turizme açılması gayesiyle Çukurova Kalkınma Ajansı'nın maddi desteğiyle Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Mersin Valiliği işbirliğinde turizm altyapı çalışmaları yapılan Gilindire Mağarası Aydıncık Belediyesi tarafından işletilmektedir.

Pek çok turistik mağarada yaşanan ekosistem tahribatının önüne geçmek ve Gilindire Mağarası'nın eşsiz özelliklerini muhafaza etmek ve mağaranın "bilimsel laboratuvar olarak kullanılması" özelliğini ön plana çıkartmak ve bu yaşayan şahane arşivi korumak gerekmektedir. Bu nedenle Gilindire Mağarası'nın bilimsel niteliğini koruması ve ziyaretçilere aktarılması önem taşımaktadır. Mağaranın araştırmacıların çalışmalarını sürdürebileceği canlı bir laboratuvar görevini üstlenerek bir eğitim merkezi ve arşivi olarak değerlendirilmesi daha uygun olacaktır.

3. GİLİNDİRE MAĞARASİ İÇİN TEHDİT OLUŞTURAN UNSURLAR

3.1. Çöp ve Cam Atık Sahaları

Gilindire Mağarası Tabiat Anıtı içerisinde Aydıncık Belediyesi`ne ait çöp depone sahası yer almaktadır. Çöp depone sahasının yarattığı kirliliğin mağaraya da ulaşması muhtemeldir. Bu nedenle görsel kirliliğin de ötesinde Gilindire Mağarası açısından ciddi bir kontaminasyon tehlikesi de söz konusudur. Ana yoldan mağaraya doğru giden kaplama yolun yaklaşık 600. metresinde sol koldan başlayarak dağınık ve kontrolsüz şekilde cam atıklar depolanmıştır. Söz konusu alan Aydıncık Belediyesi'nin planlı faaliyeti olmayıp tümüyle kaçak dökümden oluşmaktadır.

3.2. Ziyaretçiler

Mağaraya gelen ziyaretçiler için beton zeminli bir otopark yapılmıştır. Otopark zemininin yaklaşık 15-20 cm kalınlığında betonla kaplanmıştır. Ziyaretçi tesisleri ve tuvaletler mağara iç mekan düşey aksı üzerinde konumlandırılmıştır (Şekil 3). Bu alanın mağara tavanına rastlayan kesiminde yeraltına sızma olayı duracağından, mağaranın bu kesiminde oluşumların gelişimi de duracak ve muhtemel olarak kararmalar başlayacaktır.

Şekil 3. Mağara Üst Kotunda Otopak ve Tesisler

3.3. Ziyaretçi Kullanım Alanları

Gilindire Mağarası'nın turizme açılması için Çukurova Kalkınma Ajansı'nın desteğiyle 2009 yılı *Küçük Ölçekli Altyapı Projeleri Mali Destek Programı* kapsamında "Mersin İli Aydincik İlçesi Aynaligöl Mağarasi Aydinlatma ve Çevre Düzenlemesi" adıyla Mersin Valiliği İl Özel İdaresi tarafından gerçekleştirilen proje kapsamında mağara içi ve dışı aydınlatması, yürüyüş yolları ile otoparkın düzenlenmesi ile iki büyük 3 küçük binanın inşası gerçekleştirilmiştir.

Sonuçta turistik olarak kullanıma sunulan mağara içinde yapılan elektrifikasyon, armatür yerleşimi, yürüyüş yolu düzenlemesi, platform ve korkuluk yerleşimi gibi uygulamalar boyunca hiçbir şekilde mağaranın korunmasına yönelik ayrı bir önem gösterilmediği ortadadır (Şekil 4). Armatürlerin tümü ısı yayan ve oluşumlar üzerinde yosunlaşmaya yol açan ünitelerden oluşmaktadır. Yani yapay ışık mağara ekosistemi üzerinde bizzat çok büyük bir tehlike oluşturmakta ve karanlıkta yaşamaya adapte olmuş makro ve mikro düzeydeki canlıların yaşamını tehlike etmektedir. Bu itinasız uygulamanın sonuçları armatürlerin çevresindeki oluşumlarda kuruma/kararma şeklinde kendisini çoktan göstermeye başlamıştır. Armatürler arası bağlantılar ve trafodan gelen hattın hemen hemen büyük bir kısmı açıktan geçmektedir. Metal korkulukların neredeyse tümünde korozyon ve paslanma olduğu gözlenmiştir. Yürüyüş yolunun sonundaki metal platformun inşası sırasında kullanılan keski disklerinin mağara dışına çıkartılmayıp gelişigüzel şekilde Aynalıgöl'e atıldığı dalış ekipleri tarafından saptanmıştır.

Şekil 4. Mağara İçerisinde Yer Alan Merdiven Metal Konstrüksiyonu ve Aydınlatma Elemanları

4. SONUÇ ve ÖNERİLER

Gilindire Mağarası'nın jeomorfolojik zenginliğinin, ekosistem işlev ve değerlerinin mevcut haliyle ve doğal yapısına hiçbir zarar vermeksizin korunması esastır. Mağaranın turizm uygulama projesi aşamasında gördüğü zararın giderilmesi ve korumaya yönelik bir an önce önlemlerin ivedilikle alınması gerekmektedir. Gilindire Mağarası Tabiat Anıtı ziyaretçilere rekreasyonel amaçlı hizmet verecek bir alan değildir. Gilindire Mağarası Tabiat Anıtı, "tabiat anıtı" statüsüne uygun şekilde, alanı ziyaret edecek yerli/yabancı ziyaretçilerin mağaralar, mağaraların önemi ve mağara koruma konularında bilgi edinecekleri bir merkez ve araştırmacıların yararlanacağı canlı bir laboratuvar olarak kullanılması daha doğru olacaktır.

Gilindire Mağarası'nı turizme açmak maksadıyla inşa edilen tüm yapıların bu doğrultuda revize edilmesi gerekmektedir. Mağara ile otoparkın kesişip kesişmediğinin anlaşılması açısından otopark alanında bir jeofizik etüd yapılması faydalı olacaktır. Otopark ile mağara galerisinin kesiştiğinin belirlenmesi halinde otopark zemininin tabana su sızdıracak şekilde revize edilmesi bir zorunluluk olacaktır.

KAYNAKÇA

Arpacı, Ö., Zengin, B., ve Batman, O. (2012). Karaman'ın Mağara Turizmi Potansiyeli ve Turizm Açısından Kullanılabilirliği. *K.M.Ü. Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 14 (23), 59-64.

Erdoğan, S., Ergeneli, H.S. ve Delibaş, M. (2014). *Gilindire Mağarası Yönetim Planı*. Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü. Ankara.

Külekçi, E.A. ve Sezen, I. (2018). Bir Ekoturizm Aktivitesi Olarak Mağara Turizmi; Erzurum İli Elmalı Mağarası Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Mimarlık Fakültesi E-Dergisi*, 3 (1), 66-75. http://dergipark.gov.tr/download/issue-full-file/35619 (Erişim tarihi: 8 Eylül 2018)

Nazik, L., Derici, Ş., Kutlay, H., Törk, K., Özel, E., Mengi, H., Aksoy, B., Güner, İ. N., ve Acar, C. (2000). Gilindire Mağarası'nın (Aydıncık-İçel) araştırma raporu, mimari ve elektrifikasyon uygulama projesi, Ankara: MTA Raporu (Yayınlanmamış), Derleme No:10321.

Nazik, L., Derici, Ş., Kutlay, H., Törk, K., Özel, E., Mengi, H., Aksoy, B., Güner, İ. N., ve Acar, C. (2001). Deniz kenarında bulunan polijenik bir mağara: Gilindire Mağarası (Aydıncık, İçel). 54. Türkiye Jeoloji Kurultayı Bildiri No: 54-31, 7-10 Mayıs 2001, Ankara: Türkiye Jeoloji Kurumu.

Öcal, T. ve Özcan, F. (2013). Çamlık Mağaraları ve Turizm Potansiyeli. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 28 (7), 423 – 433.

I. Uluslararası Turizm ve Mimarlık Konferansı
1st International Conference on Tourism and Architecture
24-27 Ekim/October 2018
ISBN: ISBN: 978-605-9554-33-6

Akseki Emiraşıklar Geleneksel Konut Mimarlığı ve Turizm Potansiyellerinin Değerlendirilmesi Üzerine Bir Çalışma

Fatma Nur Bacak

Yüksek Lisans Öğrencisi, Gazi Üniversitesi, fatmanur.bacak@karatay.edu.tr

Esra Yaldız

Doç. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, eyaldiz@erbakan.edu.tr

Öz

Geleneksel konut mimarlığı, yöresel kimliğin mekân üzerinden okunabilmesi için önemli bir kavramdır. Bu kavram aynı zamanda kültürel mimari mirasımızı yansıttığı için ve yörenin sahip olduğu yerel olma, plan ve cephe karakterleri, yapım tekniği ve yapı malzemesi, süsleme özellikleri gibi özgün değerler taşıması açısından da önem arz etmektedir. Kültür ve insan bileşeninin kesişim noktası olan bu yapıların korunması ve gelecek nesillere aktarılması gerekmektedir. Ancak gelişen teknoloji, kentlere yapılan göçler, çağdaş yaşam konfor arayışı ve buna benzer sebeplerden ötürü geleneksel konutlarda yaşayanların sayısı gitgide azalmaktadır. Yapıların sahipsiz kalması, terk edilmesi, bakım onarım geçirmemesi de bu yapıları yok olma safhasına getirmektedir. Antalya ili Akseki - İbradı bölgesinde yoğunlaşan "Düğmeli evler" yere ve yöreye özgü yapı malzemelerinin özgün yapım tekniği ile kullanıldığı geleneksel konut mimarlığı örneklerindendir. Kuru duvar tekniği kullanılarak inşa edilen bu yapılar hem yapım tekniği ve yapı malzemesi açısından hem de ve 15- 30 cm uzunluklara sahip cepheye dik olarak yerleştirilen ahşap uzantılarla cephe değeri açısından özgündür. Akseki ilçesine bağlı Emiraşıklar köyü de geleneksel düğmeli evleri bünyesinde barındırmakta ve yöreye kültür turizmi açısından fırsatlar sunmaktadır. Köy, turizm potansiyelleri açısından değerlendirilecek olursa, köyde 4 adet tescilli düğmeli evin yer almasıyla kültür turizmi, doğal güzellikleri ve yerleşim biçimi açısından yayla turizmi, Emir ve Genç Dede türbelerinin varlığıyla inanç turizmi, devekuşu çiftliğinin bulunmasıyla tarım ve çiftlik turizmi açısından değerlendirilebilir nitelikte olduğu saptanmıştır. Yapılan bu çalışmada Akseki ilçesine bağlı olan Emiraşıklar köyündeki turizmin canlanmasını sağlayacak potansiyeller değerlendirilmiş, Swot analizi ile artı eksi yönler ve çevresel durum saptanmış, gelecek kuşaklara aktarılması için belgeleme çalışmaları yapılmıştır.

Anahtar Sözcükler: *Kırsal Mimarlık, Geleneksel Konut Mimarlığı, Akseki, Düğmeli Evler, Emiraşıklar*

A Study on the Evaluation of Tourism Potentials and Traditional Houses of Akseki Emiraşıklar

Abstract

Traditional housing architecture is an important concept for local identity to be evaluated through space. This concept is also important role because it reflects our cultural architectural heritage and has unique elements such as plan characteristic and facade characters, construction technique and construction material, ornamental feature and being local role,. These structures, which are the intersection of culture and human, need to be protected and carried out for future generations. However, the number of people living in traditional residences are gradually decreasing due to developing technology, migrations to cities, comfort conditions offered by contemporary life and so on. The condition of the buildings to remain unattended, abandoned and not repaired also cause these structures to disappear. "The buttoned houses" in Akseki-İbradı basin having of unique construction techniques and local building materials are examples of traditional residential architecture. The walls constructed via 'timber-reinforced rubble stone masonry technique are unique in terms of façade value with wooden

*Bu çalışma Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim dalında Fatma Nur Bacak tarafından devam etmekte olan yüksek lisans tez çalışmasından faydalanılarak hazırlanmıştır.

extensions, horizontal wooden beams on the fronts and lengths of 15-30 centimeters, placed perpendicular to the façade. Emiraşıklar village of Akseki contains traditional buttoned houses and offers opportunities for cultural tourism to the region. If the village is evaluated in terms of tourism potentials; there is a potential of cultural tourism because of 4 registered houses in the village, plateau tourism in terms of natural beauty and settlement style, religious tourism due to the being of Emir and Genç Dede tombs, farm tourism due to being of lama farm. In this study, these potentials to revive tourism in Akseki Emiraşıklar were evaluated, strong and weak points and environmental inputs were assessed via swot analysis, documentation studies were carried out for future researchers.

Keywords: *Rural Architecture, Traditional Housing Architecture, Akseki, Button Houses, Emiraşıklar*

1. GİRİŞ

Turizm, insanların değişik kültürleri tanımak, tarihi eserleri ve doğal güzellikleri görmek, eğlenmek, dinlenmek gibi nedenlerle devamlı yaşadıkları yerlerin dışına düzenlemiş oldukları gezilerdir (Seyidoğlu, 1992).

Turizm kavramı geçmişte sadece sahil bölgelerinde yapılan dinlence, aktivite ve eğlenceleri kapsarken; günümüzde insanların monoton kent hayatından uzaklaşmak, günlük hayatın stresinden kaçınmak, standartlaşan yaşam tarzlarının dışına çıkmak için yaptığı başka etkinlikleri de kapsayacak şekilde genişlemiştir (Briedenhann ve Wickens, 2004). Bu düşünceyle yeni nesil tatil arayışında olan insanlar, doğa ile bütünleşen, merak ettikleri yörelerin yaşam biçimlerine dair bilgiler edinebildikleri, çeşitli spor aktivitelerine yönelebildikleri, kültürel faaliyetlerin yürütülmesine olanak sağlayan alternatif turizm modellerine ilgi göstermeye başlamışlardır.

Gelişmekte olan ülkeler turizm hizmet ve ürünlerini farklı alternatifler doğrultusunda genişleterek turizm pazarından alacakları payı arttırmayı hedeflemektedirler. Bu anlamda da turizm faaliyetlerinde çeşitlilik sağlamaya çalışmaktadırlar (Öztürk ve Yazıcıoğlu, 2002). Bu durumda turistler alternatif turizm çeşitlerine de ilgi duymaya başlamışlardır. Alternatif turizm çeşitlerine yönelen turistlerin tercih ettiği turizm faaliyetleri arasında köy turizmi, çiftlik turizmi, tarım turizmi, dağ turizmi, eko-turizm, yayla turizmi olarak da adlandırılabilen kırsal turizm yer almaktadır. Buna ek olarak yeşil turizmi, kır ve orman turizmi, yabani hayvan turizmi, kültürel turizm, macera turizmi ve aktivite turizmi de kırsal turizm türlerinden kabul edilebilmektedir (Şerefoğlu, 2009).

Alternatif turizm çeşitlerinden biri olan kırsal turizm, hem kırsal yerleşmelerle iç içe olan, hem de doğal kaynaklara dayalı bir turizm türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Birçok olumlu etkilerinden dolayı, turizmde gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde, mevcut turizm türlerinin alternatifi ya da tamamlayıcısı olarak, önemi her geçen gün daha iyi anlaşılmaktadır. Doğal ve kültürel mirasımızın korunmasında ve dünyaya tanıtılmasında kırsal turizm, sürdürülebilir bir turizm anlayışı olarak değerlendirildiğinde önemli bir yere sahiptir (Soykan, 2003). Alternatif turizmin bileşenlerinden olan kırsal turizmin yönlendiricilerinden biri de kültürel mekânlardır. Bu bağlamda kültür ve turizm kavramlarının birbiriyle ilişkili olması kaçınılmaz bir gerçektir. Kültürel mekanlar, bu mekanlarda yapılan etkinlikler ve kültürel seyahatler

de kendi içinde bir kavramı oluşturmakta ve daha spesifik bir tüketim biçimi olarak kültür turizmini karşımıza çıkarmaktadır (Richards, 2018).

Kırsal alanlar, sanayileşme ve küreselleşmenin etkilerinden kentsel alanlara kıyasla daha uzak kalmaları sebebiyle, kendilerine özgü olan kültürü daha iyi koruyabilme olanağına sahiptirler (Bahçe, 2009). Yerelliğini koruyan bu kırsal alanlar da gün geçtikçe insanların ilgisini çekmeye başlamıştır. Kültür turizmi, diğer turizm faaliyetlerinden farklı olarak ziyaret edilecek yerle ilgili, turistin o yöredeki değerlerin özgünlüğünün farkında olması ve özellikle bu yönünden ötürü cazip gelmesi anlamında önem arz etmektedir. Şimdilerde, tercih edilen yere bağlı olarak o yörenin şartları gözetilerek oluşturulan imkânlar sayesinde turizm hareketlerinin yönlendirildiği bir oluşuma gidilmektedir. İnsanlar kültür turları aracılığıyla bölgeye dair bilgi sahibi olmayı, doğa faaliyetlerine katılıp aktiviteler gerçekleştirmeyi, sportif etkinliklerle günlük yaşamın stresinden uzaklaşmayı en az deniz-kum-güneş üçlüsü tatil seçenekleri kadar tercih etmeye başlamışlardır.

Turizm faaliyetlerinin önemli olduğu bir nokta da kültürel miras ürünlerinin, sürdürülebilir turizm girdisi olarak öne çıkmasıdır. Bu ürünler geçmişte belli bir zaman diliminde var olmuş izleri gelecek kuşaklara aktarabilmek açısından iyi bir araç olarak kabul edilmektedir. Doğal ve kültürel miras turizm açısından çekici hale getirildiğinde ise o yörenin gelişmesine katkıda bulunabilmektedir (Uluslararası Kültürel Turizm Tüzüğü, 1999).

Bu kavramlardan yola çıkılarak, çalışmada özgün kültürel mimari mirası, kendine has geleneksel yapım tekniği ve yapı malzemeleri, cephe karakteri ve süsleme özellikleriyle ön plana çıkan Antalya'nın Akseki - İbradı havzasında görülen düğmeli evler adı verilen mimari ürünleri barındıran Emiraşıklar köyünün geleneksel konut mimarlığı ve getirileri irdelenip, köydeki turizm potansiyelleri değerlendirilerek, buna yönelik SWOT analizleri yapılarak ve öneriler getirilecektir.

2. EMİRAŞIKLAR KÖYÜ VE GELENEKSEL KONUT MİMARİSİ

2.1. Emiraşıklar Köyü Genel Bilgiler

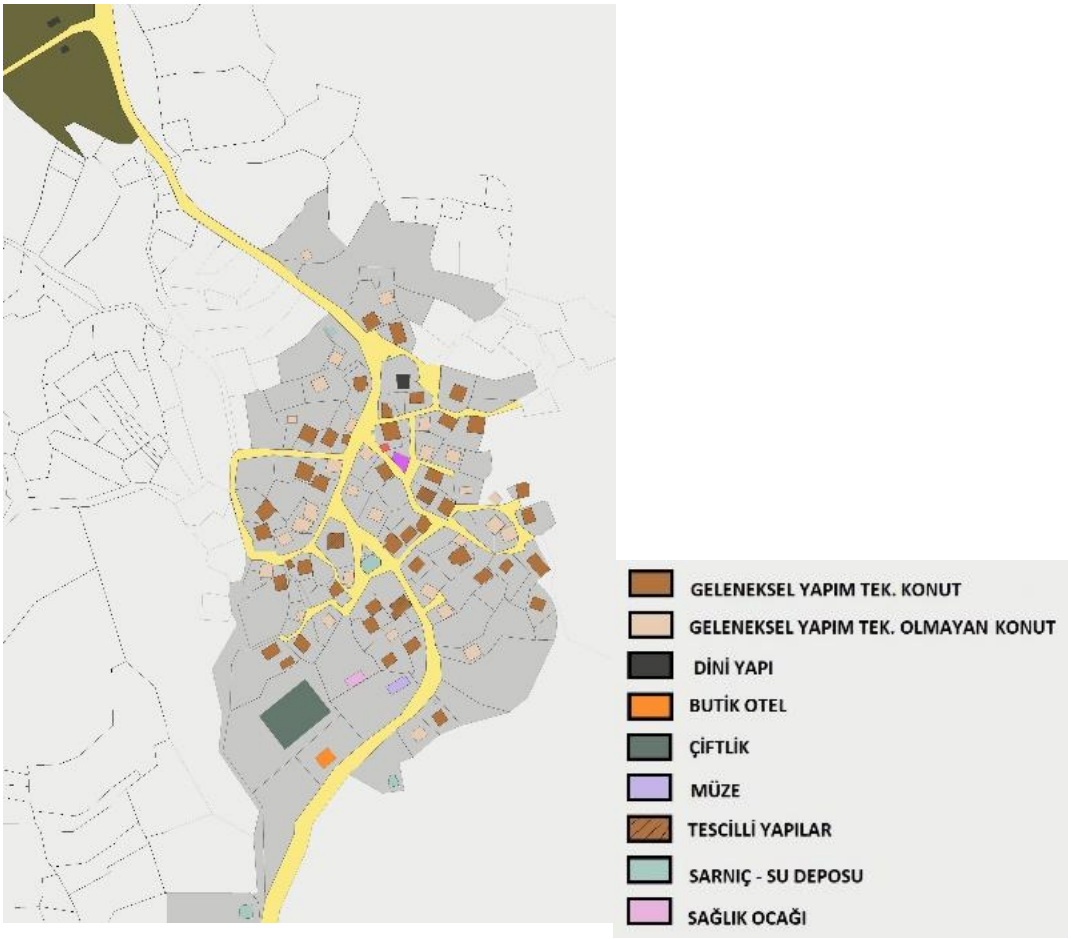
Emiraşıklar köyü, Antalya ilinin Akseki ilçesine bağlı bir köy olup, Akseki merkezin batısında yer almaktadır. Kuzeyinde Bucakkışla, kuzeybatısında Akşahap, güneybatısında Sarıhaliller köyü ve daha ilerisinde Minareli ve Menteşbey köyü, güneydoğusunda Sarıhacılar ile Belenalan, Bucakalan ve Büyükalan'dan oluşan İlvat köyleri yer almaktadır. Emiraşıklar köyünün Akseki merkeze olan uzaklığı 7 km dir. Konya - Manavgat karayolunun batısında kalan köy, Akseki - İbradı yolunun kuzeyindedir. Ömer Duruk tesislerine 6 km uzaklıktadır. Köyün içinden geçen yol direkt olarak İbradı yoluna bağlanmaktadır (Resim 1).

Resim 1. Emiraşıklar Köyü Haritadaki Konumu

Köy 9,3 km2 büyüklüğündedir. 970 metre yükseltisinde yer almaktadır. İklim tipi olarak Akdeniz ve karasal iklimin etkisindedir. Köyün bitki örtüsünü meşe - ardıç ağaçları oluşturmaktadır (Hadimli, 2008).

Emiraşıklar köyünün tarihine bakacak olursak kuruluşunun, 11.yüzyıl olduğu tahmin edilmektedir (Özkaynak, 1954). 11. yüzyıldan beri varlığını sürdüren köyde, günümüzde 70 adet konut, Emir ve Genç Dede'ye ait türbe yapıları, 2 adet su deposu, 3 adet sarnıç, düğmeli teknikte inşa edilmiş bir cami, 14 yatak kapasiteli otel, lama ve alpaka yetiştiriciliği için inşa edilen bir çiftlik, 1 adet köy odası, 1 muhtarlık binası, 6 adet çeşme, 4 adet serander, hediyelik ve süs eşya satışına elverişli bir adet dükkân, 1 çocuk oyun alanı, 3 adet de depo yapısı bulunmaktadır (Şekil 1). Bu yapıların bir kısmı kullanılmakta bir kısmı ise terk edilmiş durumdadır. Köyün yerlileri kışın köyde ikamet etmedikleri için sadece yazın belli bir döneminde köye gelmektedirler. Kışın sadece birkaç aile köyde yaşamaktadır. Genellikle İstanbul, Ankara, Antalya ve Bursa gibi büyük şehirlerde yaşayan sakinler için, köy bir kaçış noktası anlamına gelmektedir.

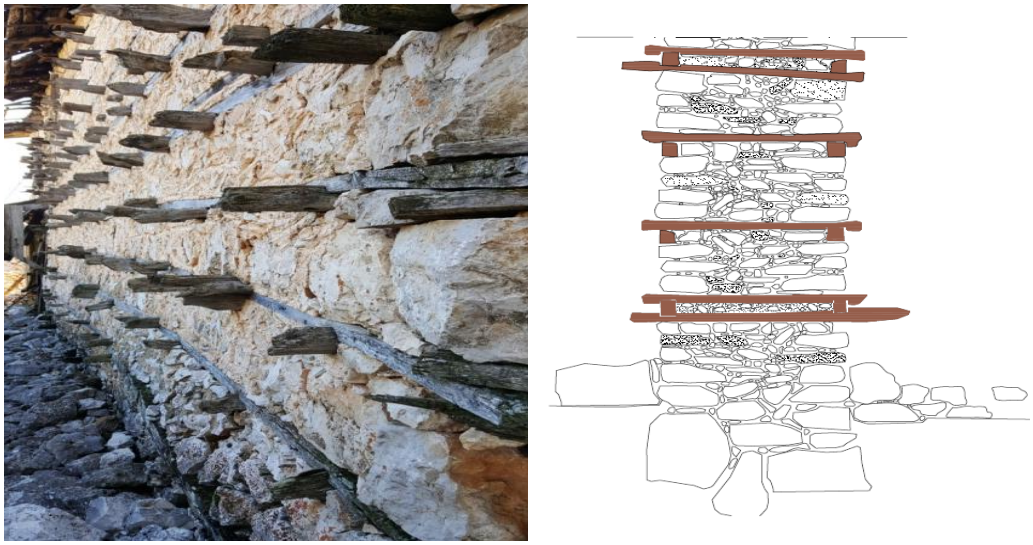
Şekil 1. Köyde Bulunan Yapılar

Akseki merkez dâhil olmak üzere birçok köyde yaz aylarında çeşitli festivaller düzenlemektedir. Bu festivallerin başında ayran, elma, erik, kardelen festivalleri bulunmaktadır. Şenliklere katılım sağlayan köylüler hem çeşitli aktiviteler ile sosyalleşmekte hem de yöresel sanatçıların müzik dinletilerinin keyfini sürmektedirler. Ayrıca civar köylerde yaşayan insanlar festivallerde kurulan panayırlarda yöresel motiflerle bezenmiş, el becerilerini ortaya koyan çeşitli yazma, bez bebek, kil işleri, halıcılık gibi kendilerinin tasarladıkları işçilikleri satışa sunabilmektedirler. İklim koşulları, köyde istihdamın sağlanmayışı, sağlık imkânlarının kısıtlı oluşu, eğitim öğretim faaliyetlerinin gerçekleşmemesi gibi nedenlerden dolayı hem köy halkı, hem de ziyaretçiler tarafından Emiraşıklar köyü daha çok yaz mevsiminde değerlendirilmektedir.

2.2. Emiraşıklar Köyü Geleneksel Konut Mimarisi

Antalya ili Akseki ilçesindeki yer alan Sarıhacılar, Cemerler ve İlvat bölgesinde yer alan Bucakalan, Belenalan, Büyükalan köyleri gibi kırsal yerleşmeler yapım tekniği, malzemesi, plan özellikleri, cephe elemanları, bezemeleri ve yerleşim dokusu bakımından özgünlüğünü yansıtmaktadır. Bu yerleşmeler düğmeli evler olarak anılan kuru duvar yapım tekniği ile inşa edilen geleneksel mimari ürünleri bünyesinde barındırmaktadır. Helik adı verilen taşların yatayda ahşap hatıllarla 40-50 cm arası

desteklenmesi ile onlara dik olarak 30-50 cm dışarı doğru uzamış ahşap düğmelerden oluşan bu teknik sadece bu yörede bulunmaktadır (Tayla, 2007). Akseki ilçesine bağlı olan Emiraşıklar köyü de ilçedeki diğer kırsal yerleşmeler gibi yöreye özgü nitelikleri taşımaktadır (Resim 2).

Resim 2. Düğmeli Duvar Tekniği Çizimi

Emiraşıklar köyünde 19. Yüzyıl itibariyle inşa edilmiş 70 adet konut bulunmaktadır. Konutların yüzde 61'i geleneksel yapım tekniği ile inşa edilmiştir. 4 adet tescilli konut bulunan köyde, kat yüksekliği ele alındığında yapılar çoğunlukla iki kattan oluşmaktadır (Resim 3). Geleneksel yapım tekniği kullanılan yapılar zemin ve üst kat olarak inşa edilirken, sonradan yapılan betonarme binalar iki veya üç katlı olarak karşımıza çıkmaktadır. Konutlar bir bahçe içerisinde yer almakta ve bu bahçe duvarları da kuru duvar tekniği ile örülmektedir.

Resim 3. Köyde Bulunan Tescilli Yapılar

Akseki yöresinde bulunan geleneksel konutlarda görülen sofa biçimleri I, L, T şeklinde olup, sofadan üç veya dört odaya ulaşılmaktadır. Emiraşıklar köyünde de bu şekilde dış sofalı konut tipi görülmektedir. Zemin katta bulunan mekânlar hayvanların barınması için kullanılmakta, üst kata giden ahşap merdivenin çıktığı koridor aralık olarak adlandırılmaktadır. Aralık mekânının bitişinde helanın bulunduğu örnekler de bulunmaktadır. Genellikle aralıktan dışarı açılan bir kapı ile ayazlık denen, ahşap direkler üzerine yükselen bir mekâna çıkılmaktadır. Sofada ve sofanın açıldığı mekânlarda bulunan ocaklara başmak adı verilmektedir (Şekil 2).

Şekil 2. Köydeki Tescilli İki Yapının Şematik Planı

Sofanın bir köşesinden sokağa doğru çıkma yer almakta ve bu yapı bileşeni kafesönü olarak adlandırılmaktadır (Sağıroğlu, 2017) (Resim 4). Sofanın bağlantılı olduğu odalarda tavanların ve dolapların süslemeli olduğu görülmektedir. Dolapların üst kısımlarında kışlık yiyeceklerin saklandığı musandıralar mevcuttur.

Resim 4. Köydeki Yapılara Ait Aralık, Kafesönü ve Başmak Fotoğrafları

Yapı bileşenlerinden dıştan kafesle içten ise kepenkle kapatılan pencereler, ahşap işçilikleri oldukça fazla olan elemanlardır. Sokak giriş kapılarının birçoğu yalın olmakla beraber evlerin odalarının kapılarında geometrik ve bitkisel motifler yer almaktadır. Oda giriş kapılarının hemen yanında yer alan dolaplar ve nişler yoğun süslemelerin olduğu elemanlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Resim 5).

Resim 5. Köydeki Yapılara Ait Kapı, Pencere, Dolap ve Tavan Göbeği Fotoğrafları

Geleneksel yapım tekniği ile inşa edilen yapıların çatıları alaturka kiremitle kaplıdır, ancak müdahalede bulunulan yapıların kiremit çeşitlerinin dalgalı veya marsilya olarak değiştiği gözlemlenmektedir.

3. EMİRAŞIKLAR KÖYÜ TURİZM POTANSİYELLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Turizm ve mimarlık iki yönlü bir etkileşim içerisindedirler. Turizm o bölgedeki mimariyi canlı kılıp anlamlandırırken, mimarlık ürünü yapıtlar da turizmi destekleyici bir potansiyeli oluşturmaktadırlar (Erkal,2017). Bu bağlamda devlet eliyle yapılan destekleyici politikalar çok önemlidir. Kültür ve Turizm Müdürlüğü tarafından hazırlanan 2023 yılına yönelik strateji dosyasına göre Antalya ili Akseki bölgesi için yapılabilecek başlıca turizm türleri mağaracılık turizmi, yayla turizmi doğa yürüyüşü

turizmi, botanik turizmi, kültür turizmi, kırsal turizm, tarım ve çiftlik turizmi, sağlık turizmi, bisiklet turizmi, yaban hayatı ve kuş gözlemciliği turizmidir (Sağıroğlu ve Karayazı, 2017).

Köyün potansiyelleri göz önünde bulundurulacak olursa birçok turizm türüne olanak sağladığı gözlemlenebilmektedir. Öncelikle doğal güzellikleri, yürüyüş, tırmanış gibi sporlar yapmaya elverişli topoğrafik konumu, temiz havası, fauna ve florasıyla öne çıkan özelliklere sahip olan köyde birçok aktivite turizmi imkanı vardır. Köydeki potansiyeller göz önünde bulundurulacak olursa, Emir ve Genç Dede Türbeleri inanç turizmi açısından önemli yere sahiptir. İnanç turizmi bir yerleşimin kültürel varlığını geliştirmesinde ve kültür turizminin çekici hale gelmesinde büyük ölçüde rol oynamaktadır (Usta, 2012). Akseki - İbradı karayoluna 500 m mesafede olan türbeler rahatlıkla ziyaret edilebilir konumdadır (Resim 6). Çiftlik turizmi açısında değerlendirilecek olursa köyde bulunan lama, alpaka, devekuşu gibi hayvanların yetiştiriciliğinin yapıldığı çiftliğin varlığı da turizm açısından avantajlar sağlamaktadır. Böylece turistler çiftlik hayatının gerektirdiği sorumlulukları çiftlik görevlilerine eşlik ederek yerine getireceklerdir (Resim 7). Turistler ayrıca hem bölgenin iş ve yaşam stilini öğrenerek hem de doğal ortamında hayvanlarla vakit geçirerek karşılıklı bir etkileşim içerisine girebileceklerdir (Sü Eröz ve Bozkurt, 2015). Doğal çevreye uyumlu yapılaşmalar, yerel malzeme ve yapım tekniği kullanımı, kültürel kimliğin vurgulandığı ögeler, iç mekan bileşenlerindeki bezemeler, geçmişin kültürüne dair bilgileri saptamaya yarayan tasarımlarıyla yerleşimde bulunan yapılar o yörenin gelecek nesillere aktarılması açısından önem arz etmektedirler (Yaldız, 2017). Bu durumda köyde bulunan yapıların sürdürülebilirliği açısından hâlihazırda bulunan özgün konutlar kullanıma elverişli hale getirilerek, ev pansiyonculuğu açısından değerlendirilebilir. Var olan yapı stokundan faydalanılarak yapılan ev pansiyonculuğunun yöreye çok yönlü faydalar sağladığı görülmektedir (Akyol, 2012). Konaklama ihtiyacına karşılık, var olan yapı stoku haricinde 14 yatak kapasiteli Ali Paşa Konağı butik oteli de kullanılabilir durumdadır (Resim 8).

Resim 6,7,8. Köyde Bulunan Emir ve Genç Dede türbeleri (Üstte), Devekuşu Çiftliği ve Ali Paşa Konağı (Altta)

Emiraşıklar Köyü, geleneksel mimarisiyle son derece önemli bir yere sahiptir. Düğmeli evler olarak adlandırılan yapım tekniği ve yerel malzeme kullanımıyla özgünlüğünü yansıtan bu yerleşimde birçok konutun kullanılmadığı için yıkılma tehlikesiyle karşı karşıya olduğu tespit edilmiştir (Resim 9). Ayrıca çağdaş yaşam konfor koşulları göz önünde bulundurularak birçok yapıya müdahalelerin yapıldığı gözlemlenmektedir. Bu durumda yapıların birçoğu özgünlüğünü kaybetme riski içerisindedir. Yapı bu hale gelmeden, içerisinde aktif bir yaşam oluşturulursa bu durum önlenebilir (Bektaş, 2001). Turizm bu doğrultuda bir araç olabilmektedir. Kültür turizmi, geliştiği yerlerin tarihi ve kültürel mirasının korunması konusunda etkilidir (Meydan Uygur ve Baykan, 2007) . Doğal ve kültürel miras, kültürel çeşitlilik ve yaşayan kültürler turizm açısından büyük çekim gücüne sahiptirler. Turizm ev sahibi topluluğa yararlar sağlamalı, onlara kültür miraslarını ve kültürel geleneklerini korumaları ve sürdürmeleri için olanaklar sunmalı; onları bu yolda heveslendirmelidir (Uluslararası Kültürel Turizm Tüzüğü, 1999).

Resim 9. Köyde Bulunan Yıkık Yapılar

Çalışma kapsamında Emiraşıklar köyünün turizm potansiyellerinin belirlenmesi için doğal, yapay, sosyo-kültürel çevre girdilerinin; güçlü ve zayıf yönleri ele alınıp, fırsat ve tehditleri değerlendirilmiştir. Bu bağlamda aşağıdaki analiz tablosunda yer alan sonuçlar ortaya çıkmaktadır (Tablo 1).

Tablo 1. Emiraşıklar köyüne dair Swot Analizi

	GÜÇLÜ	ZAYIF	FIRSAT	TEHDİT
DOĞAL ÇEVRE	-Aktivite turizmine yönelik tırmanış, trekking gibi outdoor sporlarına elverişli arazi koşullarının olması -Yöredeki havanın temiz olması -Altınbeşik Düdensuyu Mağarasına yakın olması -Fauna ve flora bakımından potansiyele sahip olması	-Doğal alanların yeterince düzenlenmemiş olması -İklim koşullarının sert olması -Rekreasyon alanlarının doğal çevreye uyumlu olmaması	-Köyün ana aksının Akseki İbradı yoluna alternatif olarak kullanılır olması -Doğa fotoğrafçılığına elverişli ortamın bulunması -Doğal güzelliklerinin tanıtılmasıyla kırsal turizmin vurgulanabilir olması -Torosların yayla turizmine elverişli olması	-Tarım alanlarına ayrılan alanların azalması -Çevre ve gürültü kirliliğinin artmasıyla oluşabilecek olumsuzluklar -Turizmle birlikte doğal çevrenin zarar görmesi -Bilinçsiz müdahalelerle ortamdaki eko dengenin bozulması
YAPAY ÇEVRE	-Yörenin karakterini yansıtan özgün mimari dokusunun olması -Geleneksel yapım tekniğinin sadece bu yöreye has olması -Hâlihazırda köyde bir butik otelin varlığı -Ömer Duruk tesislerine yakın olması -Köyde tescilli 4 adet, tescile değer birçok yapının bulunması	-Kış mevsiminde köy sakinlerinin büyük şehirlere göç etmesiyle birlikte yapıların kullanılmaması -Ulaşım için gerekli altyapının eksikliği -Tarihi yapıların bakımsızlığı -Tescilli yapıların yıkılma tehlikesiyle karşı karşıya olması durumu	-Geleneksel kimliği ve bünyesinde barındırdığı potansiyelleri -Lama alpaka çiftliğinin varlığı -Köyde bulunan seranderlerin sergileme ve satış alanları olarak yeniden değerlendirilebilir olması	-Yeni yerleşmelerin doğal konut dokusuna zarar vermesi -Kimliksiz yeni yapıların yapılması -Çağdaş yaşam konfor koşullarına bağlı olarak yapılara zarar verecek eklemelerin yapılması -Yapılan eklerin estetik bozulmaya yol açması
SOSYO KÜLTÜREL ÇEVRE	-Yerel festivallerin çeşitli aylarda gerçekleştirilmesi -Halkın konukseverliği -Emir ve Genç Dede türbelerinin varlığı	-Eğitim öğretim faaliyetlerinin gerçekleştirilememesi -Sağlık faaliyetlerinin kısıtlı imkânlar dâhilinde olması -Yöreye özgü ürünlerin satılabileceği bir pazarın olmayışı -Köyde istihdamın sağlanamaması -Çocuk oyun alanlarının niteliksizliği, yetersizliği -Halkın turizm anlamında bilinçsizliği	-Turizmle birlikte kültüreler arası iletişimin sağlanabilmesi -Yöreye has kültürün tanıtımı -İnanç turizmine açık olması -Çiftlik turizmiyle yörenin günlük yaşam faaliyetleri hakkında bilgi edinebilme	-Yaşam biçiminin değişimi -Turizm sezonuyla birlikte popülasyon dengesinin değişimi -Doğal çevrenin bozulmasıyla oluşan psikolojik etki -Toplumsal katmanlar arasında oluşan çatışma

4. SONUÇ

Gelişen teknoloji ve çağdaş yaşam şartları, kırsal yerleşimlerin birçok anlamda değişime maruz kalmalarına neden olmuştur. Bu sebeple kırsal bölgelerin özgün değerlerinin ve güçlü yönlerinin yitirilmemesi adına turizm, önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda Emiraşıklar köyü doğal, yapay ve sosyo kültürel çevre bazında değerlendirildiğinde, doğal ve kültürel miras anlamında zengin çeşitliliği göz önünde bulundurularak turizm potansiyellerinin olduğu tespit edilmiştir. Yapılan analizler göz önünde bulundurulduğunda doğal çevre bazında değerlendirilecek olursa, aktivite turizmine olan elverişliliği, fauna ve flora bakımından zengin bir potansiyele sahip olması yöreye ait güçlü yönler olarak görülürken, doğal alanların düzensiz oluşu ve iklim koşullarının olumsuzluğu da zayıf yönler olarak karşımıza çıkmaktadır. Yapay çevre anlamında değerlendirme yapıldığında köyde yöre karakterini yansıtan özgün mimari dokunun bulunması, tescilli yapıların var oluşu ve hâlihazırda butik otelin varlığı güçlü yönlerden olup, kış mevsiminde köydeki sakinlerin şehre gitmeyle birlikte yapıların kullanılmaması, köyde bulunan tescilli yapıların kullanılmadığı için yıkılmaya mahkûm oluşu, teknik donanım anlamında yapıların yetersiz olması da zayıf yönlerdendir. Köyün girişinde yer alan seranderlerin aktif olarak kullanılması ve köyde bulunan çiftliğin bakım onarım yapılarak kullanılır duruma getirilmesi köy için fırsatlar sunarken, yeni yerleşmelerin doğal konut dokusuna zarar vermesi bu yüzden kimliksiz yapıların oluşması ve çağdaş yaşam konfor koşullarına bağlı olarak yapılara zarar veren eklerin bulunması, estetik kaygıya ve yapıların özgünlüklerinin bozulmasına neden olarak tehdit oluşturmaktadır. Sosyo-kültürel çevre bağlamında ele alındığında ise, halkın konukseverliği ve yerel festivaller güçlü yönler olarak karşımıza çıkarken, köyde eğitim öğretim faaliyetlerinin gerçekleşememesi, sağlık faaliyetlerinin yetersiz olması, istihdamın sağlanamaması ve çocuk oyun alanlarının yetersizliği de zayıf yönler olarak kabul edilebilmektedir. Turizmle birlikte kültürler arası etkileşimin sağlanabilmesi, köyün inanç turizmine ve çiftlik turizmine açık olması köy için birer fırsat olarak değerlendirilirken, turizm sezonuyla birlikte köydeki popülasyon dengesinin değişimi ve doğal çevrenin bozulmasıyla oluşan psikolojik etki de tehditler arasında yer almaktadır.

Emiraşıklar köyü kırsal yerleşimi yapım tekniği, malzemesi, plan özellikleri, cephe elemanları, bezemeleri ve yerleşim dokusu açısından birçok özellik taşımaktadır. Ancak köydeki yaşam şartlarının elverişsizliği, yapılarda malzeme değişimi, mekânsal ihtiyaçlar, teknolojik cihazların cephede kötü bir etkiye neden olması, plansız yapılaşma, koruma bilinci anlamında eğitimsizlik, şehre göç etme, tahribat ve vandalizm gibi koruma sorunları karşımıza çıkmaktadır. Kırsal yerleşimin temeline baktığımızda çok fazla müdahale gören bu geleneksel yerleşimin bir artı değere dönüştürülebilmesi için turizm potansiyelleri değerlendirilmeli ve bölgede bulunan ve yerel olma özelliği ile ön plana çıkan kültürel mimari miras ürünlerinin sürdürülebilirliği sağlanması gerektiği görülmektedir.

KAYNAKÇA

Akyol, C. (2012), Kırsal Turizmde Ev Pansiyonculuğu Modeli Ve Karadeniz Örneklemesi - Artvin, *Uluslararası Sosyal Ve Ekonomik Bilimler Dergisi*, s.79-83

Bahçe, A. (2015), Kırsal Gelişimde Kültür (Mirası) Turizmi Modeli, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:25, s.1-12

Bektaş, C. (2001), *Koruma onarım*, Literatür yayınları, İstanbul, s.140

Briedenhann, J., Wickens, E. (2004), Tourism routes as a tool for the economic development of rural areas—vibrant hope or impossible dream?,*Tourism Management*,25(1), s.72

Erkal, N. (2017), Gösteri olarak mimarlık: turizmin güncel mimarlığa etkileri üzerine, *Mimarlık*, Sayı: 336, s.1-3

Hadimli, H. (2008), Akseki İlçesi'nin Coğrafyası, *Doktora Tezi*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, s.122

Meydan Uygur, S., Baykan, E. (2007), Kültür Turizmi Ve Turizmin Kültürel Kültür Turizmi Ve Turizmin Kültürel Varlıklar Üzerindeki Etkileri, *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı:2, s. 30-49

Özkaynak, K. (1954), *Akseki Kazası*, Akgün Matbaası, Ankara, s.99

Yazıcıoğlu, İ. (2002), Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Alternatif Turizm Faaliyetleri Üzerine Teorik Bir Çalışma, *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı:2, s.183-195

Richards, G. (2018), Cultural tourism: A review of recent research and trends, *Journal of Hospitality and Tourism Management*, Cilt: 36, s.13

Sağıroğlu, Ö. (2017), Characteristics and Construction Techniques of Akseki Bucakalan Village Rural Dwellings, *International Journal of Architectural Heritage*, 11(3),s.437

Sağıroğlu, Ö., Karayazı, S., S. (2017), Akseki Belenalan Köyü Geleneksel Kırsal Konut Dokusunda Korumanın; Ekoturizm Yolu İle Sürdürülebilirliğinin Tespiti, *TÜBAV Bilim Dergisi*, 10(1), s.15-18

Seyidoğlu, H. (1992), *Ekonomik Terimler Ansiklopedik Sözlük*, Güzem Yayınları, Ankara, s.883

Soykan, F. (2003), Kırsal Turizm ve Türkiye Turizmi İçin Önemi, *Ege Coğrafya Dergisi*, Sayı: 12, s.1-11

Şerefoğlu, C. (2009), *Kalkınmada Kırsal Turizmin Rolü- 2007-2013 Yılları Arasında Ülkemizde Uygulanacak Olan IPARD Kırsal Kalkınma Programındaki Yeri, Önemi Ve Beklenen Gelişmeler*, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Uzmanlık Tezi, Ankara, s.26-42

Sü Eröz, S., Bozkurt, M. (2015), Kırsal Turizm Kapsamında Çiftlik Turizmi Ve Rize İlinde Uygulanabilirliği, *Journal Of Recreation And Touism Research*, Sayı: 2, s.1-9

Tayla, H. (2007), *Geleneksel Türk Mimarisinde Yapı Sistem Ve Elemanları*, İstanbul, TAÇ Vakfı Yayınları, s.207

Uluslararası Kültürel Turizm Tüzüğü, Kültürel Miras Değeri Taşıyan Alanlarda Turizm Yönetimi (1999)

Usta, N. (2012), İnanç Turizminden Kültür Turizmine: Midilli Adası'nın Agiasos Dağ Köyü Örneği, *KMÜ Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 14(22), s.163-168

Yaldız, E. (2017), Ermenek Turkuaz Gölü Sürdürülebilir Turizm Potansiyeli; Mimari Karakterleri Ve Mevcut Olanakların Değerlendirilmesi, *1. Ermenek Kültür Ve Turizm Çalıştay Raporu*, Konya, s.85

I. Uluslararası Turizm ve Mimarlık Konferansı
1st International Conference on Tourism and Architecture
24-27 Ekim/October 2018
ISBN: ISBN: 978-605-9554-33-6

Kruvaziyer Limanlarında Kullanım Süreci Kalite Değerlendirmesi: Bodrum Yolcu İskelesi Örneklemesi

Aycan Bahadır

Yüksek Lisans Öğrencisi, Gazi Üniversitesi, aycanbahadir@gmail.com

Tayfun Yıldırım

Doç. Dr., Gazi Üniversitesi, mtayfun@gazi.edu.tr

E. Fulya Özmen

Dr. Öğr. Üyesi, Gazi Üniversitesi, ful.61@hotmail.com

Öz

Dinlenme, eğlenme, deniz, kültür, inanç, sağlık vb. amaçlarla yapılan turizm türlerinden ülkemizde hem yerli hem de yabancı turistler tarafından en tercih edilen turizm türü deniz turizmidir. Deniz turizminin önemli bileşenlerinden biri olan kruvaziyer turizmin son yıllarda büyük gelişme göstermektedir. Fakat bu gelişim sürecinde, bazı sorunlarla karşılaşılmış olsa da, ülkemizin de kruvaziyer turları destinasyonlarında yer alması için büyük çabalar sarf edilmektedir. Liman yapılarının çevresel ve fiziksel özellikleri bir limanın tercih edilmesinde önemli bir etkendir. Kruvaziyer limanlarının tercih edilmesi, limanın konumuna, rıhtım boyutuna, limanın derinliğine, güvenliğine, yolcuların ihtiyaçlarını karşılayabilmesine vb. gibi özelliklere göre değişmektedir. Bu özellikler kapsamında da en iyi limanlar büyük kruvaziyer gemilerinin destinasyonlarına girmektedir. Bu nedenle kruvaziyer turizmi bir ülkenin gelişmesinde büyük paya sahiptir. Bu bağlamda, bu çalışma kapsamında, kruvaziyer limanlarının kullanıcı gereksinim ve beklentileri yönünde oluşan üstyapı kalitesi, kullanım süreci değerlendirmesi yoluyla, Bodrum Yolcu İskelesi üzerinden örneklenmektedir. Çalışmanın amacı, dünya standartlarında kruvaziyer limanı özellikleri taşıyan liman binalarının hazırlanmasına yönelik olarak, Türkiye pazarında, kriter oluşumuna olanak sağlamaktır. Söz konusu araştırma, 4 ana bölümü içermektedir. Bunlardan ilki kruvaziyer turizmi ve türleri üzerine biçimlenmektedir. İkinci bölüm ise, ilgili ulusal ve uluslararası standart, yönetmelik, genel ve özel teknik şartname ile uluslararası önemli kruvaziyer limanlarını kapsamaktadır. Üçüncü bölümde, Bodrum Yolcu İskelesi binası, farklı kullanıcı gereksinimleri açısından ele alınmakta ve mevcut ulusal ve uluslararası bağlamlarda kullanım süreci kalitesi açısından değerlendirilmektedir. Elde edilen bulgular olumlu ve olumsuz yönleriyle tartışılmaktadır. Dördüncü bölüm ise, sonuç ve önerilerden oluşmaktadır.

Anahtar Sözcükler: *Bodrum Yolcu İskelesi, Kruvaziyer Limanları, Kullanım Süreci Kalite Değerlendirmesi*

Quality Assessment of Use Process in Cruise Harbors: Bodrum Passenger Pier Sampling

Abstract

Sea tourism is the most preferred type of tourism among rest, recreation, sea, culture, faith, health, etc. both by domestic and foreign tourists. Cruiser tourism, a major component of sea tourism has improved significantly in recent years. Despite experiencing some setbacks during this development process, great effort is being spent to add our country into the destinations of cruiser tours. Environmental and physical properties of port structures are major factor in preference of a port. Selection of cruiser ports depend on factors such as jetty length, port location, port depth, safety, ability to meet the needs of the passengers, etc. only the best ports, within the framework of these properties, can become the destination of large cruiser ships. Therefore cruiser tourism has a strong share in development of a country. With this respect, this study examines superstructure quality of cruiser ports shaped by user needs and expectation through post occupancy evaluation on Bodrum passenger qua example. Aim of the study is to enable creation of criteria in Turkish markets for preparation of port structures bearing qualities of world class cruiser ports. Study consists of 4 parts. First part is structured

on cruiser tourism and its types. Second part covers relevant national and international standards, regulations, special and general technical specifications and major international cruiser ports. Third part assesses Bodrum Passenger Quay post occupancy quality considering different passenger requirements current national and international standards. Findings are discussed for their merits and drawbacks. Fourth part covers conclusion and suggestions.

Keywords: *Bodrum Passenger Quay, Cruiser Ports, Post Occupancy Quality Evaluation*

1. GİRİŞ

Türkiye, üç tarafının denizlerle çevrili olması, Akdeniz havzasındaki destinasyonlara yakın olması, kültürel zenginliği ve doğal güzellikleri barındırmasıyla kruvaziyer sektörü açısından avantajları olan bir ülkedir. Kruvaziyer yolcularını ağırlayacak modern liman sayısının az olmasından ve mevcut limanların da ihtiyaca tam cevap verememesinden ötürü dezavantajları da bulunmaktadır.

Uluslararası turizm hareketlerine bakıldığında, her ne kadar deniz, kum, güneş gibi klasik kitle turizm anlayışı ağırlığını korusa da, alternatif turizm hareketleri de belli oranda artmaktadır (UNWTO – Tourism Highlights 2014). Turizm talebindeki bu değişim, farklı turizm arz kaynaklarına sahip destinasyonlara da yansımakta ve bu yerlerde yeni turizm olanakları yaratılarak, alternatif turizm türleri geliştirilmektedir. Bu turizm türlerinden biri de kruvaziyer turizmidir (Dilek, Kaygalak, Türksoy ve Timur, 2015: 34).

Kruvaziyer turizminin iki önemli bileşeni kruvaziyer gemi ve liman işletmeciliğidir. Dünyada, kruvaziyer gemi işletmeciliği yapan işletmelerin sayısı çok azdır. Bu nedenle kruvaziyer gemi pazarı az sayıda kruvaziyer gemi işletmecisi tarafından kontrol edilmektedir. Gerek pazarın az sayıda gemi işletmecisinin kontrolünde olması, gerekse kruvaziyer gemi yatırımının çok yüksek olması, gemi işletmecisi olarak pazara girişi zorlaştırmaktadır. Kruvaziyer turizminde rekabet daha çok, kruvaziyer liman işletmeciliğindedir ve kıyı ülkeleri kruvaziyer turizmindeki gelişmelerden pay almaya çalışmaktadır. Yaşanan rekabetin en önemli göstergesi ülkelerin kruvaziyer turizmine yönelik alt yapı yatırımlarıdır. Akdeniz'de İspanya, İtalya, Yunanistan, Rusya, Tunus, Hırvatistan, Malta ve Türkiye kruvaziyer turizminden pay almaya çalışan ülkelerdir (Oral ve Esmer, 2010: 825).

Kruvaziyer liman işletmeciliği 2 farklı tip liman işletmeciliğinden oluşmaktadır."Turnaround" yani "Seyahat Başlangıç ve Bitiş Limanları" ve "Transit" yani "Uğrak Limanları" Bunlardan bilhassa "Turnaround" limanlar büyük önem taşımaktadır. Çünkü gemi ile seyahat edecek olan tüm yolcular, geminin kalkacağı ülkeye ve/veya liman şehrine önceden seyahat etmekte, yolculuk öncesi ve sonrasında otelde konaklamakta, şehri ve civarını gezmekte, alışveriş ve yeme-içme aktivitelerinde bulunmaktadır. Dolayısıyla ekonomiye sağladığı katma değer çok daha yüksek olmaktadır. Oysa "Transit" limanlardaki gemi kalışları genel olarak yalnızca 6 ila 14 saat arası sürmekte ve sürenin kısıtlı olması yolcuların yarattığı katma değer sınırlı olmaktadır. Ancak genel olarak, destinasyon ülkelerinde limanların kullanım amacı "Transit" liman şeklinde olmaktadır (Deniz Ticareti, 2015: 27).

Ülkemiz önemli bir destinasyon ülkesi olması nedeniyle, genel olarak kruvaziyer limanları transit yani uğrak limanlarından oluşmaktadır. Bu özelliği ile ülkemizin en yoğun

gemi ve yolcu ağırlayan limanları Kuşadası, İstanbul ve İzmir Limanlarıdır (Deniz Ticareti, 2015: 28).

Ancak, mevcut durumlarıyla, bu limanların yolcu trafiği açısından, önemli sorunlar taşıdığı gözlemlenmektedir (Bayazıt, Ş., 2015, Yılmaz, S., 2015, Sezer, İ., 2014). Söz konusu sorunlar genellikle ya terminal binasının yetersizliği ya limanın kentle ilişkisi bağlamında oluşan trafik sorunları ya da yolcuların gemiden ve gemiye transferinde yaşanan problemlerden kaynaklanmaktadır.

Bu bağlamda, bu çalışma kapsamında Bodrum Yolcu İskelesi'nde, kruvaziyer limanlarının üst yapı kalitesi, kullanıcı gereksinim ve beklentileri açısından, belirli performans göstergeleri kapsamında ele alınarak, kullanım süreci değerlendirmesi yapılmaktadır. Günümüzde kalite anlayışı, kullanıcı gereksinim ve beklentilerinin karşılanması ile doğru orantılı olarak biçimlenmektedir. Kullanım süreci değerlendirmesi yoluyla, var olan ve kullanıma geçmiş bir bina üzerinden, kalite sorunlarına çözüm aranması ve kullanıcı gereksinimlerinin karşılanmasına yönelik bir model oluşturulması amaçlanmaktadır. Bu şekilde, geri ve ileri beslemeli bir süreç oluşumuyla, hem mevcut sorunlar ele alınarak, düzeltici eylemler planlanabilmekte, hem de gelecekte oluşturulacak terminal binaları için altyapı oluşturulmasına olanak sağlanmaktadır.

2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE YÖNTEMİ

Araştırmanın temel amacı, kullanıma geçmiş bir bina üzerinden, saptanan kalite ve performans sorunlarının, kullanım süreci değerlendirmesi (KSD) yoluyla, düzeltilmesi ve/veya ileride yapılacak liman binalarında ortaya çıkabilecek sorunların önlenmesine yönelik olarak biçimlenmektedir.

Bu doğrultuda, öncelikle, ilgili literatür araştırması yapılarak, kruvaziyer limanlarının üstyapı gerekliliklerine yönelik kalite kriterleri sorgulanmıştır. İlgili alan araştırmasında, mimarlık ve yapı sektörü açısından, öncelikli kriterler tanımlanmış ve uluslararası limanların özellikleri araştırılarak, belirlenmiştir. T.C. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığınca oluşturulmuş yönetmelikler de ele alınarak, incelenmiştir. Çalışmada, kalite değerlendirme yaklaşımı 2 ana doğrultuda biçimlenmiştir (Özmen, 2003: 59).

- Bina tipolojisi kapsamında mekânsal gereksinimler ve yapı eleman ve bileşenleri,
- Mekansal özellikler doğrultusunda, performans gereklilikleri kalite değerleridir.

Oluşturulan kalite analiz modelinde geliştirilen ölçütler "var olan-nesnel" bir yapı üzerinden "bilgi geliştirmeye" yönelik olarak sorgulanmaktadır. Amaç, kullanıma geçmiş bir binanın kalite değerlendirmesi yapılması yolu ile var olan yapay çevrenin kullanıcı gereksinim ve beklentileri yönünde geliştirilmesi; mevcut duruma geri besleme sağlanması ve aynı zamanda gelecekteki üretimler için girdi oluşturulmasıdır (Özmen, 2003: 58).

Gelecek vaat eden bir liman olarak, Bodrum Yolcu İskelesi kullanım süreci değerlendirmesi (KSD) yapılmak üzere seçilmiştir. Seçilen yapının, işlevsel ve mekânsal sorunları, gözlem, yüz yüze görüşmeler ve çalışanlara açık uçlu sorular sorma yoluyla saptanmıştır.

3. KRUVAZİYER LİMANLAR

Denizcilik sektörünün en önemli unsurlarından biri olan limancılık sektöründe temel amaç yük ve yolcu taşımacılığıdır. Denizyolu taşımacılığının en önemli altyapısını oluşturan limanlar, hammadde, ürün ve insanların taşınmasında önemli rol oynamaktadır (Karataş Çetin ve Arabelen, 2012: 76).

Limanların tarihsel gelişimleri incelendiğinde, ilk zamanlarda limanların sadece kara ve deniz arası bir bağlantı aracı olarak görüldüğü, sonraları ticaret merkezleri olarak algılandıkları ve günümüzde ise uluslararası ticaretin bir parçası ve ulaştırma sisteminin önemli halkalarından biri olarak tanımlandığı görülmektedir (Köseoğlu, 2015: 2).

Bir limanın başarılı bir liman sayılabilmesi için birçok kriteri (coğrafi, tarihi, ekonomik, insan vb.) bünyesinde barındırması gerekir. Kruvaziyer limanların yapılacağı alanlar seçilirken hem konum hem de sağladığı katkı bakımından değerlendirilerek liman alanları belirlenmektedir.

Turizm sektöründe Dünya'da değişen talepler ve farklı destinasyon arayışları ile beraber deniz turizmi esaslı olan kruvaziyer turizmi ile, turizme yeni fırsat kapıları aralanmaktadır.

Kruvaziyer turizmi, belli bir program çerçevesinde iki veya daha fazla gün için en az 100 yolcu kapasiteli gemilerde gerçekleştirilen, gemi içinde düzenlenen çeşitli aktiviteler dışında, liman ziyaretleri, limana yakın yerleri ziyaret ve alışverişlerden oluşan bir turistik ürün çeşididir. Diğer bir ifade ile kruvaziyer turizmi, deniz yoluyla çeşitli limanlara uğrayarak gerçekleştirilen keyif amaçlı seyahat olarak tanımlanabilir. Kruvaziyerler yüzen oteller niteliğinde olup, otellerin sağladığı tüm imkânları misafirlerine sağlarlar. Bu anlamda kruvaziyer turizminin belirgin özellikleri şu şekilde sıralanabilir (Güzel, 2006: 10):

- Seyahat süresi yolcu açısından bellidir (5, 7, 10, 15, 30 veya 90 gün),
- Yolcu bindiği yere geri getirilmektedir. Binilen ve inilen limanlar aynı genellikle aynı olmakla beraber, farklı destinasyonlar da söz konusu olmaktadır,
- Gezi sırasında uğrak yerleri ve uğrak zamanları tarifeye dayandırılmıştır,
- Uğrak yerleri ağırlıklı olarak turizm merkezleri (kumsal, güneş, tarih, doğa, alışveriş vb.) arasından seçilmektedir,
- Hizmet, ulaştırmadan çok gezi niteliğindedir (Güzel, 2006: 10).

4-5 yıldızlı yüzer otel şeklinde olan bu gemiler, alışveriş, eğlence merkezleri, balkonlu/balkonsuz kamaralar; kumarhane, bar, restoran hizmetleri; dinlenme, okuma, terapi ve spor salonları; konferans salonları, tiyatro ve kütüphane, uydu haberleşme ağı gibi yolcuya yönelik hizmetlerle çok güverteli birer "yüzer şehir" şekline dönüşmüştür (Güzel, 2006: 27).

Kruvaziyer gemi seyahati belirli limanlardan başlar. Belirli sayıda limanlar arasında ve belirli sürede sürecek olan seyahatte kruvaziyer limanları, kruvaziyerin kendisinden sonra ikinci önemli bileşendir (Bircan, 2014: 98).

Şekil 1. Barselona Kruvaziyer Limanı

Kruvaziyer limanlar, organize turlar ile seyahat eden kişilerin taşındığı yolcu gemilerinin (kruvaziyer gemilerinin) bağlandığı, günün teknolojisine uygun yolcu gemisine hizmet vermek amacıyla, liman hizmetlerinin (elektrik, jeneratör, su, telefon, internet ve benzeri teknik bağlantı noktaları ve hatlarının) sağlandığı, yolcularla ilgili gümrüklü alan hizmetlerinin görüldüğü, ülke tanıtımı ve imajını üst seviyeye çıkaracak turizm amaçlı (yeme-içme tesisleri, alışveriş merkezleri, haberleşme ve ulaştırmaya yönelik üniteler, danışma, enformasyon ve banka hizmetleri, konaklama üniteleri, ofis binalar) fonksiyonlara sahip olup, kruvaziyer gemilerinin yanaşmasına ve yolcuları indirmeye müsait deniz yapıları ve yan tesislerinin yer aldığı limanlardır (www.idarehukuku.net).

Modern bir transit limanının; donanımlı bir terminal binası, eksiksiz ekipmanı ve güvenlik tedbirlerinin alınmış olması gerekir. İndi-bindi yani turnaround limanının ise, uluslararası bir havalimanına yakın olması, çevresinde oteller bulunması ve ulaşım açısından elverişli bir konumda yer alması, terminal binası içerisinde gümrük, polis ve pasaport sisteminin sorunsuz ilerlemesi ve güvenlik tedbirlerinin üst düzeyde olması gerekir.

Birçok kruvaziyer limanı daha çok tarihi şehir merkezlerine yakın kurulmuştur. Limanın varlığı ile birlikte artan turist potansiyeli ile şehir ve çevresinde gelen yolculara yönelik barlar, restoranlar, alışveriş olanağı sunan dükkanlar gibi çarpan etkisi ile yerel ekonomide bir artış görülmektedir. Gemi seyahati öncesi, sonrası ya da uğrak yapıldığı sırada liman kenti ve çevresinde gezen yolcu ziyaretleri esnasında yaptıkları harcama ile liman kentinde ekonomik canlılık sağlamaktadır. Ayrıca kruvaziyer gemilerin limana uğramasından kaynaklanan pilotaj, römorkaj, gemi personeli liman harcamaları, gemilerin ihtiyaçları doğrultusunda yakıt ve kumanya temini, gerekli durumlarda gemi denetimi, yolcuların şehir turu ve gezileri için otobüs ve taksi gibi yerel ulaşım araçlarının kullanımı, gemi işlemleri için yerel acenta kullanılması gibi olası gemi harcamaları da liman kentine katkı sağlamaktadır (Rodrigue ve Notteboom, 2012: 1-26).

3.1. Kruvaziyer Limanı Standartları

Kruvaziyer limanların, seyahat programlarına dahil olabilmeleri ve uğrak sayılarını arttırabilmeleri için sahip oldukları potansiyeli etkin kullanabilmeleri ve kruvaziyer müşterilerin ilgilerini çekebilmeleri gerekmektedir (Akpınar ve Bitiktaş, 2016).

2004 yılında Uluslararası Kruvaziyer Hatları Birliği tarafından yaptırılan bir araştırmada kruvaziyer turizminin cazip olmasının nedenlerini şu şekilde sıralanmaktadır:

Bir kruvaziyer gemisi, kullanıcıların bir tatilde isteyebileceği hemen hemen her şeyi sunmaktadır.

Yapılan araştırma ve anketler kruvaziyer gemileri ile tatile çıkanların tatillerini "tahminlerinin ötesinde iyi" ve "çok iyi" bulduklarını ortaya çıkarmıştır. Aynı zamanda, kruvaziyer gemi yolcularının büyük çoğunluğu, yolculuklarında kendilerini mutlu eden şeylerin başında şunları sıralamaktadırlar "geminin konforu" "kendilerine iyi davranılması" ve "pek çok yeri ziyaret etme fırsatının olması".

Kruvaziyer turizmi fiyat/satınalınan değer oranı açısından diğer tatil türlerine oranla daha uygun durumdadır. Denizde yapılan tatilde barınma, lezzetli yemekler, eğlence, birinci sınıf hizmet ve diğer lüks seçeneklerin de fiyata dahil olması bu tatil türünün cazibesini arttırmaktadır.

Her yıl kruvaziyer gemilerle yolculuğa çıkanların yaklaşık %40-45 ini ilk kez katılanlar oluşturmaktadır.

ABD'deki kruvaziyer turizm yolcuları genelde evli, yıllık geliri 99.000 dolar civarında, kolej ve üniversite mezunu ve bir işte çalışan kişilerden oluşmaktadır. Genelde partnerleriyle birlikte ortalama 6,2 gün gemide kalmaktadırlar ve bu süre içerisinde kişi başı ortalama 1,650 ABD Doları harcama yapmaktadırlar. Bu fiyata hava transferleri dâhil değildir.

İster ilk kez kruvaziyer yolcusu olanlar olsun, isterse düzenli olarak bu seyahate çıkan müşteriler olsun, kruvaziyer turizmini tercih edenler bir kruvaziyer tatilinin en iyi yönlerini istediklerini istedikleri kadar çok ya da az yapma özgürlüğü, eğlence ve hesaplı fiyat olarak göstermektedirler.

Günümüzün lüks kruvaziyer gemilerinde tam teşekküllü SPA merkezlerinden sağlık kulübüne, özel restoran ve gurme seçeneklerinden profesyonel çocuk kulüplerine; spor etkinliklerinde golften dağcılığa kadar ve internet merkezleri de dahil olmak üzere her yaşta ve zevkte yolcuya hitap eden seçenekler bulunmaktadır.

Günümüzün kruvaziyer gemileri gerek ana makine gerekse pervane sistemlerinde; atıkların değerlendirilmesinde ve haberleşmede en son teknolojik yenilikleri kullandıklarından çevreye daha duyarlı, daha güvenli ve daha kullanışlı gemiler olarak öne çıkmaktadırlar.

Kruvaziyer seyahati yolculara güvenli ve konforlu bir şekilde dünyanın en uzak ve bazen de vahşi bölgelerine, tarihi değerdeki şehirlere; güneşle yıkanan adalara ulaşmaları olanağını vermektedir.

Kruvaziyer endüstrisi eğitime ve seyahat acentelerine desteğe yaptığı yatırım sonucunda; tüketicilere kendi kişisel yaşam tarzlarına, zevklerine ve bütçelerine uygun seçimi yapmalarını sağlayacak profesyonel destek sunmaktadır. (http://www.turizmguncel.com/makale/kruvaziyer-turizmi-ve-turkiye-m219.html).

24.07.2009 tarih ve 27298 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Deniz Turizmi Yönetmeliği'nde kruvaziyer liman türleri aşağıdaki şekilde sınıflandırılmıştır.

A-Tipi Kruvaziyer Gemi Limanı: 4 adet Kruvaziyer geminin yanaşacağı yanaşma yeri, iki adet terminal binası, yönetim binası, yolcuların giriş ve çıkışlarına dinlenme,

konaklama, yeme, içme ve alış veriş gibi sosyal ve ticari ünitelere sahip deniz turizmi liman tesisleridir.

B-Tipi Kruvaziyer Gemi Limanı: En az bir kruvaziyer geminin yanaşabileceği, yeterli uzunlukta güvenli fonksiyonel yolcu indirme yeri, bir terminal binası, gümrüklü ve gümrüksüz satış üniteleri ile yolcuların giriş ve çıkış ve yeme, içme, alış veriş gibi sosyal ve ticari ünitelere sahip deniz turizmi liman tesisleridir. Fonksiyonları A Tipine göre daha sınırlı olanakları olan B Tipi Kruvaziyer limanlar çok amaçlı limanlarda terminal bazında hizmet verebilmektedir.

Kruvaziyer limanında yer alması gereken altyapı ve üstyapı özellikleri "Deniz Turizmi Yönetmeliği" nde verilmiştir. Söz konusu yönetmeliğin 6. 7. ve 8. maddelerinde yer alan temel nitelikler altyapı ve üstyapı nitelikleri olarak 2 ana grupta ele alınmaktadır.

Tablo 1. Deniz Turizmi Yönetmeliği'ne Göre Kruvaziyer Limanlarında Sunulan Hizmetler

Hizmetin İşlevi	A Tipi Kruvaziyer Gemi Limanı	B Tipi Kruvaziyer Gemi Limanı
Kruvaziyer Limanı Genel Hizmetleri		
Rıhtım - İskele	+	+
Fener ve Emniyet İşaretleri	+	+
Aydınlatma Sistemi ve Jeneratör	+	+
Temiz Su Deposu, Kullanma Suyu ve Sıcak Su Tesisatı	+	+
Yangın Önleme İstasyonu	+	+
Katı ve Sıvı Atıklar İçin Depolama ve Arıtma Tesisatı	+	+
Kara Park Sahası, iskele ve rıhtımlarda Su ve Elektik Tesisatı, Televizyon ve Telefon Bağlantısı	+	+
Bedensel Engelliler İçin Bağlama Kapasitesinin %10'u kadar Otopark	+	+
Tesis İçi Araç Yolları	+	+
Gürültü Azaltılmasına İlişkin Yapı ve Sistem	+	+
En Az Bir Kruvaziyer Geminin Yanaşabileceği, Yeterli Uzunlukta Güvenli Fonksiyonel Yolcu İndirme Yeri	+	+
Tur Otobüsleri İçin Park Yeri ve Taksi Durağı	+	+
Kapalı Devre Güvenlik Sistemleri	+	+
Anons Yayın Sistemleri	+	+
Aynı Zamanda Dört Adet Kruvaziyer Geminin Yanaşabileceği, Aynı Anda Birden Fazla Kruvaziyer Geminin Yolcularını İndirebileceği Güvenli Fonksiyonel Yolcu İndirme Yerleri	+	-
Tesislere Emniyetli ve Kontrollü Giriş Sistemi	+	+
Kadın ve Erkekler İçin Yeterli Sayıda Duş ve Tuvalet	+	+
İlk Yardım Malzeme ve Gereçleri Bulunan Dolap	+	+
Personel İçin Yeme, İçme, Duş, Tuvalet ve Dinlenme Yeri	+	+
Akaryakıt İkmal İmkânı Veren Sistem veya Ünite	+	+
Palamar Botu	+	+
Söndürme Botu veya Yangın Söndürme Sistemi	+	+

Kruvaziyer Terminali	+	+
İlk Yardım Ünitesi	+	+
Bedensel Engelliler İçin Tuvalet ve Özel Düzenlemeler	+	+
İki Adet Terminal Binası	+	-
Yolcu Nakliyesi İçin Körük Sistemleri	+	-
Valiz Nakliye Alanı, Yükleme ve Boşaltma Sistemi	+	-
Revir	+	-
Kruvaziyer Limanı Ofis Hizmetleri		
Telefon, Faks, Post Cihazı, Data, İnternet ve Haberleşme Sistemleri	+	+
Çok Kanallı VHF Bantlarına Haiz Telsiz Alıcı-Verici Cihazları	+	+
Ön Büro ve Yönetim Ünitesi	+	+
Gümrüklü veya Gümrüksüz Satış Ünitesi	+	+
Deniz Araçları İçin Emanet ve Malzeme Depoları	+	+
Kamu Hizmet Binası	+	+
Personel, Yolcu ve Bagaj Güvenlik Kontrol Ünitesi	+	+
Danışma Ünitesi	+	+
Posta ve Diğer İletişim Hizmet Ünitesi	+	+
Personel Toplantı Salonu	+	+
İşletme ve Yönetim Birimleri	+	-
Turizm Seyahat Acenteleri ve Tur Operatörleri İşletme Ofisleri	+	-
Kruvaziyer Limanı Sosyal Hizmetleri		
Yeme, İçme Yerleri ve Dinlenme Salonları	+	+
Spor Tesisleri	+	+
Sergi Ve Gösteriler İçin Uygun Mahaller	+	+
Yakın Çevrede Yoksa Banka Hizmet Ünitesi	+	+
Konferans ve Toplantı Salonu	+	-
Eğlence Mekânları	+	-
VIP Hizmeti Salonu	+	-
Yeme, İçme Tesisleri	+	-
Helikopter Pisti	+	-

Kruvaziyer limanların kara saha planlaması, limanın ana liman (home port) veya uğrak limanı olmasına göre büyük farklılıklar göstermektedir. Ara limanlarda kısa süreli kalışlar ve yolcunun gezi amaçlı iniş-binişleri söz konusu iken, ana limanlarda, yolcuların eşya ve bagaj lojistiği de ortaya çıkmaktadır. Bu tür ana limanlarda terminal planlaması, uluslararası hava limanının terminalleri ile benzerlik taşımaktadır (AYGM, 2016: 235).

Kruvaziyer limanı planlaması yapılırken, araç, eşya ve yolcu trafiğinin doğru düzenlenmesi önemlidir. Gemi geliş sıklığı, yolcu sayısı, personel sayısı gibi faktörler, transferlerde kullanılacak kara ve deniz taşıtlarının miktarında belirleyici olacaktır (AYGM, 2016: 235).

4. BODRUM YOLCU İSKELESİ TERMİNAL BİNASI KULLANIM SÜRECİ KALİTE DEĞERLENDİRMESİ

"Kullanım Süreci Değerlendirmesi (KSD)" binaların pozitif ve negatif yönleri hakkında fikir verebilecek önemli bir değerlendirme mekanizmasıdır. Kalite kavramı ise,

kısaca, kullanıma uygunluk ve bir ürünün ilgili olduğu konuda gereksinim ve gereklilikleri yerine getirme özelliği olarak tanımlanabilir (Özmen, 2003: 58).

Bu doğrultuda, bir bina programlama tekniği olan KSD' den bir araç olarak yararlanılmaktadır. Kullanım süreci değerlendirmesinin "Gösterici (Indicatif) KSD" düzeyi kullanılmaktadır. Gösterici KSD uygulamaları, bir yapıdaki temel hata ve başarıları ortaya çıkarmaya yönelik değerlendirmelerdir. 2-3 saat ile 1-2 günlük bir gerçekleştirme süreleri vardır. Yapıya ilişkin tüm performans türlerinin karşılanma durumlarının kabaca saptanması, bu konularda yönetimden görüş alınması, tüm yapının gezilerek olumlu-olumsuz yönlerinin not edilmesi ve belgelenmesi, çalışanlar ve/veya kullanıcılarla açık uçlu görüşmeler yapılması gibi teknikler Gösterici KSD için yeterli görülmektedir (Özmen, 2003: 59).

Gösterici KSD değerlendirmesi, literatürde yer alan örneklerin ve ilgili değerlendirmelerin incelenmesi, ilgili kalite gerekliliklerinin belirlenmesi ve çalışanlarla yapılan açık uçlu görüşmeler Bodrum Yolcu İskelesi Terminal Binası kalite değerlendirmesinin temelini oluşturmaktadır.

4.1. Bodrum Yolcu İskelesi Özellikleri

Bodrum Yolcu İskelesi, Muğla İli, Bodrum İlçesi'nde yer almaktadır. Geniş bir hinterlanda sahip olan Bodrum Yolcu İskelesi deniz ulaşımı açısından Ege denizin merkezinde Karadeniz – Akdeniz rotası üzerinde bulunmaktadır. Bodrum Yolcu Limanı, 2008 yılında özelleştirilmesinden bu yana Bodrum Yarımadası civarında ve Türkiye ile Yunanistan'ın İstanköy Adası (Kos) arasında kruvaziyer gemilerine, feribotlara ve mega yat trafiğine hizmet vermektedir (www.globalyatirim.com.tr).

Şekil 2: Bodrum Yolcu İskelesi

Toplam 22.000 m² alan üzerinde kurulu olan Bodrum Yolcu İskelesi, kruvaziyer gemilerinin yanaşması için, 240 m. uzunluğunda kazıklı iskele, 60m, 115m ve 120 m uzunluklarında rıhtım, 3 adet kapak atma rampası bulunmaktadır. Liman, iki büyük kruvaziyer gemisini ya da daha küçük dört kruvaziyer gemisini aynı anda barındırma kapasitesine sahiptir. Liman max. kapasiteye 2015 yılında 90 gemi ve 62.050 yolcu ile ulaşmıştır. (Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı verisinden yararlanılmıştır).

4.2. Bodrum Yolcu İskelesi Terminal Binası Kullanım Süreci Kalite Değerlendirmesi

Kruvaziyer limanlarının en önemli altyapısını, yolcu terminali oluşturmaktadır. Yolcu terminali, gemiye erişimi kolay bir yerde konumlanmalı, büyüklüğü aynı anda hizmet alan gemilerin yolcu sayısı ile orantılı olmalıdır (Oral, Özerden, 2010: 6).

Terminal Binası, 2030 m² alana sahip olup, zemin kat, asma kat ve çatı katından oluşmaktadır. Terminal binasında, liman işletme müdürlüğüne ait idari bölümler, gümrük ve emniyet mensuplarına ait idari bölümler, gelen ve giden yolcu salonları, acente, restoran, WC, depo, teknik oda vb. bölümler bulunmaktadır.

2000'li yılların başında kruvaziyer gemileri, ortalama 2600-3800 yolcu kapasitesine sahip iken, 2010'lu yıllarda bu sayı ortalama 4200-6000 yolcu kapasitesine ulaşmıştır.

Bodrum Yolcu İskelesi, yolcu trafiği irdelendiğinde, binanın maksimum yolcu kapasitesine, yolcuların pasaport işlemlerini yaptıkları zaman aralığında ulaştığı görülmektedir.

2003 yılında, günün ihtiyaçlarına ve max. yolcu kapasitesine göre tasarlanan yolcu salonları, günümüz artan kruvaziyer turizm talebi karşısında büyüklük olarak yolcu kapasitesini karşılayamamaktadır. Gelen yolcuların pasaport işlemleri yapılırken kontuarda oluşan kuyruklar terminal binası dışına kadar çıkmaktadır. Yapılan incelemeler doğrultusunda yolcu salonu boyutlarının genişletilmesi ya da kontrol noktalarının artırılmasının, gelen yolcuların konforunu sağlamaya yardımcı olacağı tespit edilmiştir.

Şekil 3. Bodrum Yolcu İskelesi Gelen Yolcu Salonu

Terminal binalarında, giden yolcuların sefer saatleri gelene kadar vakit geçirebilecekleri ve ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri alanların bulunması gerekir. Bodrum Yolcu İskelesi Terminal Binası bu bağlamda incelendiğinde sosyal mekanların yetersiz olduğu tespit edilmiştir. Liman binasında ticari amaçla kullanılabilecek alanlar bulunmasına rağmen duty free dışında bu alanlar yolcuların vakit geçirebilecekleri (alışveriş, yeme-içme vb. gibi) nitelikteki işletmeler değildir. Limandaki restoran sadece akşam vakitleri faaliyet gösterdiği için, gün içerisinde seyahat eden yolcular bu imkandan yararlanamamaktadır. Söz konusu yolcular bu ihtiyaçlarını karşılayabilmek için liman dışındaki kafeyi kullanmaktadırlar.

Kruvaziyer turizminin genel karakteristiği, geminin ziyaret ettiği liman şehirlerinde, gemi yolcularının bölgedeki önemli turizm cazibe merkezlerini gezmeleridir. Gemi ile gelen turistlerin cazibe merkezlerine ulaşımı genellikle tur operatörlerinin sağladığı otobüsler ile karayolu ile sağlanmaktadır. Bu nedenle, kruvaziyer limanlarının en önemli bölümlerinden birisi otobüslerin bekleme alanı ve yolcu indirme bindirme peronudur (Oral, Özerden, 2010: 7).

Şekil 4. Bodrum Yolcu İskelesi Otoparkı

Kruvaziyer yolcuları, ziyaretlerini belli tarihi/turistik merkezleri görmek amacıyla destinasyonlar belirleyerek yapmaktadır. Bodrum tarihi antik kentleri, koyları, Kalesi, Mindos Kapısı, Halikarnas Mozolesi, doğal güzellikleriyle birçok turisti kendisine çekmektedir. Limana gelen yolcular bu gibi destinasyon merkezlerine turların sağladığı otobüslerle ulaştırılmaktadır.

Bodrum Yolcu İskelesi'nin otopark alanı tur otobüsleri ve personel araçları için ikiye ayrılmakta iken, yolcu yoğunluğu fazla olduğunda sadece tur otobüslerine hizmet edecek şekilde düzenlenmektedir.

Şekil 5. Bodrum Yolcu İskelesi Isıtma – Soğutma Üniteleri

Kent sıcak bir iklimde yer aldığından, bina içerisinde ısısal problemler yaşanmaktadır. Bina içinde merkezi ısınma sistemi bulunduğundan kış aylarında sorun yaşanmasa bile, yüksek sıcaklıkta bina klima sistemi yetersiz kalmaktadır. Ayrıca binanın ısıtma ve soğutma üniteleri her odaya özel olmayıp, bina bölümler halinde iklimlendirilmektedir. Bu da bölüm içindeki bir odada sorun yaşandığında, sorunun lokal kalmayıp bölümün tümüne etki etmesine sebep olmaktadır.

Yolcu bekleme salonlarında kullanılan malzemelerin karakteri ve estetiği bakımından modern, tasarımı açısından ilgi çekici, kullanışlılığı bakımında ise kaygan olmayan malzemelerden seçilmesi gerekmektedir. Bodrum Yolcu İskelesi Terminal Binasında kullanılan zemin malzemesi kaygan olmayan kaliteli malzemeden yapılmıştır. Dış cephede kullanılan malzeme ise modern ve görsellik olarak çevreye uyumludur.

Bodrum Yolcu İskelesi konumu ve işlevselliği bakımdan Türkiye'deki önemli limanlardan birisi olup, aynı zamanda deniz hudut kapısıdır. Limanda güvenlik sistemleri en iyi şekilde alınmış ve kör nokta oluşmasına izin verilmemiştir. Bilindiği üzere hudut kapısı olan limanlarda güvenlik önlemlerinin en üst seviyede tutulması gerekmektedir.

Yolcu sayısının pik noktaya ulaştığı durumlarda güvenlik zafiyetinin yaşanmaması için ilgili personel sayısına zaman zaman takviye yapılması gerekebilmektedir.

Terminal binalarında fiziksel engelli bireylerin kimsenin yardımı olmadan ulaşım ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri tüm önlemlerin alınmış olması gerekir. Bodrum Yolcu İskelesi Terminal Binası'nda fiziksel engelli kişiler için de gerekli önlemler alınmıştır. Binaya giriş kotu sıfır olduğundan, girişte rampaya ihtiyaç duyulmasa da, deniz tarafından terminal binasına ulaşım yolunda engelli bireyler için rampa yapılmıştır.

Şekil 6. Bodrum Yolcu İskelesi Engelli Rampası Düzenlemesi

İdari personelin terminal binasına daha hakim olabilmesi ve estetik amaç güdülerek bina merkezinde tasarlanan asma katın dış cephe ile bağlantısı bulunmamaktadır. Gün ışığından yararlanma imkanı bulunmayan bu birimlerin ihtiyaçları mecburi olarak yapay havalandırma ve aydınlatma sistemleriyle karşılanmaktadır. Bu nedenle de sürekli enerji tüketimi olmaktadır.

Yapılması yönünde yasal bir zorunluluk olmamakla birlikte, terminal binası içerisinde tüm limana hakim bir görüş açısına sahip, kaptanın yaşamsal ihtiyaçlarını (dinlenme ve uyuma mekanları, wc vb.) karşılayacak bir alana gereksinim duyulduğu gözlemlenmiştir. Bodrum Yolcu İskelesi Terminal Binası bu kapsamda incelendiğinde planlamasal sorunları da olsa terminal binası içerisinde bir kaptan köşkü bulunduğu tespit edilmiştir.

5. SONUÇ

Deniz turizminin en önemli bileşeni olan kruvaziyer turizmi, dünya genelinde turizm ve seyahat endüstrisi içerisinde hızlı büyüyen segmentlerden birini oluşturmaktadır. Bu turizm türü bir yandan yolcuların güzel vakit geçirmesini sağlarken, diğer yandan da ziyaret edilen liman kentinin gelişmesini sağlamaktadır.

Kruvaziyer gemiler konaklayacağı limanları, destinasyon merkezlerinin yanı sıra kendilerine sunulan uygun ve modern bir liman oluşuna, yolcularına kaliteli ve beklentilerini karşılayacak bir hizmet sunuluşuna göre de değerlendirmektedirler.

Türkiye hem zengin kültür mirası, hem doğal güzellikleri hem de coğrafi konumu itibariyle, bugün dünyanın önemli turizm merkezlerinden biri konumundadır. Fakat, Türkiye'nin kruvaziyer gemilerin uğraması için uygun, modern liman sayısı çok azdır.

Çalışma kapsamında, Bodrum Yolcu İskelesi'nin işlevsel ve mekânsal sorunları, gözlem, yüz yüze görüşmeler ve çalışanlara açık uçlu sorular sorma yoluyla incelenmiştir.

Bodrum yolcu iskelesi terminal binası ile rıhtım arası yürüme mesafesinde yapılmış olup, yolcuların kısa sürede terminal binasına ulaşımı sağlanmıştır. Ayrıca bina dış cephesi ve dış cephe malzemesi çevreye uyumlu olacak şekilde tasarlanmıştır.

Bodrum Yolcu İskelesi yapıldığı dönemin max. yolcu kapasiteli yolcu gemilerine ve yolcuların ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde yapılmış olsa dahi, günümüz artan kruvaziyer turizm talebi mevcut binada bazı mekânsal problemlere yol açmaktadır. Bu nedenle, gelen ve giden yolcu salonlarının genişletilmesi, sosyal donatı alanları oluşturulması, pasaport kontrol noktalarının arttırılması, çeşitli ticari alanların oluşturulması gibi farklı fonksiyonların sağlanabilmesi için küçük düzenlemeler yapmak tesisin kullanım kalitesini artıracaktır.

Sonuç olarak; Türkiye gelişmekte olan bir ülkedir. Yapılan binalar o dönemin mimari ve inşaat teknikleri ile yolcu ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde yapılmış olsa dahi, denizcilik sektörü de her geçen gün gelişmekte ve buna bağlı olarak da deniz turizmine olan ilgi ve talep de artmaktadır. Bu çalışmada da asıl amacımız artan talep karşısında mevcut yapılarımızın yetersiz olduğu kısımları tespit ederek bu eksikliklerin giderilmesi ve yeni yapılacak yapılara kullanıcı gereksinimleri doğrultusunda bir altlık oluşmaktır. Bu durum kuşkusuz gerek ekonomik bağlamda, gerekse kullanıcıların gereksinimlerinin karşılanması bağlamında önemli getiriler sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Akpınar, H., Bitiktaş, F. (2016) Türkiye'deki Kruvaziyer Limanlarının Mevcut Durumu, Potansiyeli Ve Gelişimine Yönelik Öneriler, 3. Ulusal Deniz Turizmi Sempozyumu, İzmir.

AYGM (2016), Kıyı Yapıları Planlama ve Tasarım Teknik Esasları, s:235

Bayazıt, Ş. (2015) Kruvaziyer Pazarı ve Destinasyonlarının Analizi: Türk Yolcuları ve Kruvaziyer Limanları Hakkında Ampirik Bir Çalışma, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Deniz Ulaştırma Mühendisliği Anabilim Dalı Deniz Ulaştırma Mühendisliği Programı, İstanbul, s:22,65-66.

Bircan, K. (2014) Kruvaziyer Yolcu Taşımacılığı Kapsamında Kruvaziyer Limanların Etkinliğinin Değerlendirilmesi: Alternatif Liman Önerisi, Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Aydın, s:98.

Deniz Ticareti, Temmuz, 2015, İMEAK Deniz Ticareti Odası, s:4, 12.

Dilek, E.,Kaygalak S., Türksoy, S.S., Timur, A., (2015) Kruvaziyer Turizmi: İzmir Merkez Liman Olabilir mi, Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi, Cilt 5, Sayı 2, s:34,47.

Güzel, K. (2006) Kruvaziyer Turizminin Türkiye'deki Geleceği (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, s:10, 26-28.

Karataş Çetin, Ç. ve Arabelen, G. (2012) Türkiye'de Limancılık Eğitimi Üzerine Değerlendirme, Dokuz Eylül Üniversitesi Denizcilik Fakültesi Dergisi. Cilt:4 Sayı:1, s:76.

Köseoğlu, B. (2015) Limanlarda Tasarım, Planlama ve Modelleme Süreçlerinde Kullanılan Yöntem ve Teknikler Üzerine Bir Literatür Araştırması, Dokuz Eylül Üniversitesi Denizcilik Fakültesi Dergisi, s:2.

Oral, E.Z., Esmer, S. (2010) Ege Bölgesi Kruvaziyer Turizminin Mevcut Durumu ve Geleceği, Türkiye Kıyıları'10 Türkiye'nin Kıyı Alanları ve Deniz Alanları VIII. Ulusal Kongresi, Cilt II, s:825.

Oral, E.Z., Özerden, A. (2010) İzmir Alsancak Limanı'nda Kruvaziyer Hizmet Olanaklarının Geliştirilmesi, İzmir Ticaret Odası, İzmir, s:6-7.

Özmen F., A. (2003) Yapı Üretimind Kalite Yönetimi Değerlendirme Modeli: Otel Yapısı Kullanım Süreci Örneklemesi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktara Tezi, Ankara, s:58, 59.

Rodrigue,J.P. ve Notteboom,T. (2012). The Geography of Cruise Shipping: Itineraries, Capacity Deployment and Ports of Call, IAME 2012.

Sezer, İ. (2014) Kruvaziyer Turizminde Dikkat Çeken Bir Nokta: Kuşadası Limanı, Doğu Coğrafya Dergisi, Sayı 32.

Yılmaz, S. (2015) Kentsel Dönüşüm Projelerinin Yaşam Kalitesine Etkisi: İstanbul Karaköy Salıpazarı Örneği, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Kentsel Tasarım Anabilim Dalı Kentsel Tasarım Yüksek Lisans Programı, İstanbul.

Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı. (2018). İstatistik http://atlantis.udhb.gov.tr/istatistik_kruvaziyer.aspx (Erişim Tarihi: 1 Ocak 2018)

http://www.idarehukuku.net/sozluk/terim/Kruvaziyer-liman.html (Erişim Tarihi: 29 Aralık 2017)

http://www.radikal.com.tr/ekonomi/bes-gemi-ayni-anda-yanasinca-izmir-limani-karisti-1011835/ (Erişim tarihi: 9 Şubat 2018)

http://www.turizmguncel.com/makale/kruvaziyer-turizmi-ve-turkiye-m219.html (Erişim Tarihi: 12 Eylül 2018)

https://www.globalyatirim.com.tr/tr/yatirimlar/liman/global-liman-isletmeleri/138-bodrum-yolcu-limani (Erişim Tarihi: 08 Ekim 2018).

I. Uluslararası Turizm ve Mimarlık Konferansı
1st International Conference on Tourism and Architecture
24-27 Ekim/October 2018
ISBN: ISBN: 978-605-9554-33-6

Mimarlık Turları Bağlamında Yöresel Kültür ve Tarihi Açısından Safranbolu Turizmi Örneği

Bilgehan Bakırhan

Arş. Gör., Karabük Üniversitesi, bilgehanbakirhan@karabuk.edu.tr

Murat Oral

Dr. Öğr. Üyesi, Selçuk Üniversitesi, oralm@selcuk.edu.tr

Öz

Kültürel turizm, kültürler arası farklılıkların paylaşılmasıyla ortaya çıkar. İnsanların farklı kültürleri öğrenme merakı ve arzusu kültür turizmlerini oluşturmaktadır. Mimari kültür ve eserler, turizm sektörünün oluşmasında önemli bir rol üstlenmektedir. Dünyada pek çok gelişmiş ülkenin turizm potansiyelinin büyük bir bölümünü mimarlık ürünleri oluşturmaktadır. Bu ürünlerin tanıtımında; mimarlık turları, yöresel kültür ve tarihin tanıtılmasında ve turistik programların oluşturulmasında büyük önem taşımaktadır. Mimarlık turları, tarihi değere sahip başyapıtlarla beraber çağdaş mimariye sahip güncel ve modern yapıtlar için de kullanılmaktadır. Ülkemizde de turizm sektörü mimari ve kültürel anlamda tercih edilirliği bakımından önemli bir konuma sahiptir. Türk kentsel tarihinin en iyi korunmuş mekânlarından biri olan Safranbolu örneği, turistik açıdan en çok ziyaret edilen yerlerdendir. Ahşap, taş, kerpiç malzeme ile inşa edilen konak görünümlü karkas evleri, camileri, çeşmeleri, hanları, hamamları, arastaları ve geleneksel şehir dokusuyla bütünü sit alanı olarak ilan edilen kent; 1994 yılında UNESCO Dünya Miras Listesi'ne dahil edilmiş ve ülkemiz turizm sektöründe en çok tercih edilen mekânlardan biri haline gelmiştir. Bu çalışmada mimarlık turları bağlamında yöresel kültür ve tarihi açısından Safranbolu turizmi örneği, bireysel gezilerle kıyaslanarak incelenecektir.

Anahtar Sözcükler: *Mimarlık Turları, Mimari Kültür, Kültürel Turizm, Safranbolu Turizmi, Mimarlık ve Turizm*

Local Culture and History in the Context of Architectural Tours Safranbolu Tourism Example

Abstract

Cultural tourism includes travels to be done for trying different cultures. The curiosity and desire about learning different cultures for people have also created cultural tourism. Architectural works and artifacts have an important role in the development of the tourism industry. A great deal of the tourism potential of many developed countries in the world is consist of architectural monuments. In Introduction of local culture and history, in forming of turistic trips architectural tours have also great importance. The architectural tours consist of modern and contemporary architecture along with masterpieces which having historical values. The tourism sector in our country has an important position in terms of architectural and cultural sense of preference. Safranbolu which is one of the best preserved places of Turkish urban culture has made progress in the development of cultural tourism. With its mansion houses which were built with wooden, stone, mud-brick materials and also mosques, fountains, cervanserais, bazaars and traditional texture were listed on UNESCO World Heritage Sit in 1994. During this studying by paying attention to regional culture and history with together architectural tours, tourism in Safranbolu has been examined by comparing with individual trips.

Keywords: *Architectural Tours, Architectural Culture, Cultural Tourism, Safranbolu Tourism, Architecture and Tourism*

1. GİRİŞ

Safranbolu, Karabük şehrinin en büyük ve en gelişmiş ilçesidir. Şehir, Klasik Osmanlı Mimarisi' nin izlerini yansıtan geleneksel üslûbu ile dünya çapında

tanınmaktadır. Bu özelliği sayesinde 17 Aralık 1994 tarihinde Dünya Miras Listesi'ne girmiş ve turistlerin ilgi odağı haline gelmiştir. Safranbolu, ismini bölgede yetişen safran çiçeğinden almaktadır.

Homeros'un eseri İlyada destanında *''Paphlagonia''* olarak isimlendirilen bölgenin tarihi; arkeolojik kazılar sonucunda çeşitli tümülüs ve höyüklerin bulunmasıyla M.Ö. 3000'li yıllara dayandığını göstermektedir. Safranbolu, ekonomik ve stratejik konumu sebebiyle tarih boyunca pek çok uygarlığa ev sahipliği yapmıştır. Bölgede Hititler, Frigler, Lidyalılar, Persler, Helenistik Krallıklar, Bizanslılar, Selçuklular, Çobanoğulları, Candaroğulları ve Osmanlılar hüküm sürmüşlerdir. Şehir, 1196 tarihinde Anadolu Selçuklu Devleti Sultanı II. Kılıç Arslan'ın oğlu Muhiddin Mesut Şah tarafından Türklerin hükmü altına girmiştir. Osmanlı Devleti zamanında bölgenin büyük bir bölümü idari olarak Kastamonu'ya bağlanmıştır. Cumhuriyet döneminde ise Zonguldak iline bağlanan il, Karabük'ün 6 Haziran 1995'de il olması ile Karabük iline bağlanmıştır.

Safranbolu şehri, ipek yolu üzerinde olmasından dolayı ticari ve idari yönüyle önem taşımaktadır. 17.yy'da İstanbul-Sinop kervan yolu üzerinde konaklama amacıyla kullanılan şehir, ekonomik ve kültürel çeşitliliğin artışını sağlamıştır. Cinci Han ve hamamı bu dönemlerde etkin olarak kullanılmış ve Lonca teşkilatı ile üreticiler ve esnaf müşterek bir ticaret ortamı oluşturmuştur. Karabük Demir Çelik Fabrikası'nın 1938 yılında kurulmasıyla Safranbolu ekonomik gücünü yitirmeye başlamışsa da 1970'li yıllardan sonra turizm sektörü ivme kazanarak Safranbolu'nun ekonomisini yeniden canlandırmıştır.

18. ve 19.yy'ın geleneksel mimari kültürünü yansıtan evleri; dönemin yöre halkının yaşama biçimini, teknolojisini, sosyal ve kültürel çeşitliliğini ortaya koymaktadır. Çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapan şehirde, özellikle Osmanlı döneminden kalma han, hamam, arasta, konak, çeşme, köprü ve camiler turistlerin ilgisini çekmektedir. UNESCO tarafından 17 Aralık 1994 tarihinde Dünya Miras Listesi'ne girerek tescillenen şehir, ülkede bulunan yaklaşık 50 bin eserin 1125'ine sahiptir. Bu nedenle şehir, ''Müze Kent'' kimliğine de sahiptir.

Koçan ve Çorbacı'ya (2012) göre tarihi yerleşimler, yöresel kent dokuları ile kültürel ve mekânsal olarak sosyo-kültürel yaşanmışlığı yansıtan elemanlardır. Toplumların yaşam tarzı, sanatsal anlayışları ve sosyo-kültürel yapıları gelecek kuşakları etkilemesi bakımından önem taşır. Geçmişte yaşayan medeniyetlerin mimari özellikleri, yaşam felsefeleri ve sosyal yaşam tarzları kültürel mirası etkilemektedir. Kültürel mirasın oluşmasında etkin rol üstlenen geleneksel mimari değerler, bölgesel ve ulusal anlamda turistik, ekonomik, markalaşma ve tanınırlık anlamında büyümeye ve gelişmeye etki etmektedir. (Doğaner ve Dupont, 2015). Kültürel miras değerlerine sahip mekânlar, turizm faktörüyle ekonomik açıdan büyüme sağlamasıyla beraber; bölgeyi ziyaret eden turistlerin ilgisini çekerek, yeni mekânları deneyimleme arzusunu arttırmış ve bu da ulusal ve uluslararası anlamda yeni destinasyonlar oluşturarak kültürel turizm faaliyetlerinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. (Uslu ve Kiper, 2006; Boz ve Uğur, 2015).

Kültürel miras kavramı, 'Turizm' in hayat kaynağı olarak ifade edilir. Kültürel turizm, kültürel mirasın ürünleştirilmesiyle; turistlerin motivasyonları doğrultusunda gerçekleşmektedir (Boniface ve Fowler, 1993).

Safranbolu, sahip olduğu mimari ve kültürel değerleri ile dünya çapında turistik faaliyetlere ev sahipliği yapmaktadır. Şehrin, 1994 yılında UNESCO tarafından Dünya Miras Listesi'ne girmesi turistler için cezbedici bir etken olmuş ve global anlamda önemini arttırmıştır (Gürbüz, 2002a; Türker, 2013). Mimari ve kültürel elemanlar açısından birçok güzelliklere sahip olmasının yanı sıra Safranbolu, sahip olduğu doğal güzellikleri ile de turistik ürünlerin çeşitlenmesini sağlamaktadır (Gürbüz, 2002b).

Bu çalışmada, mimarlık turları bağlamında yöresel kültür ve tarihi açısından Safranbolu turizmi incelenecektir. Araştırma kapsamında, kültürel turizm faktörünün yöresel kültür ve tarih açısından önemi vurgulanarak, Safranbolu'nun ulusal ve uluslararası destinasyonunun turistik verileri analiz edilmiş ve bu bağlamda mimari tur gezileri, bireysel gezilerle kıyaslanarak irdelenmiştir.

2. KÜLTÜR ve TARİHİN TURİZME ETKİSİ

Kültür, 19.yy'dan itibaren insanların zanaatlarını, tarımsal üretimlerini, kabiliyetlerini, gelenek ve göreneklerini ifade eden bir yaşam biçimi olarak tanımlanmıştır (Usal ve Kuşluvan 1998). Bilim insanları, kültür kavramının, bir toplumun sahip olduğu tüm maddî ve manevî değerler olduğunu söylemektedir. Kültür aynı zamanda, toplumdaki bilgi, alışkanlık, değer yargıları, genel tutum ve davranışların tümünün bir araya gelmesiyle oluşur (Turhan, 1994). Ayrıca kültür kavramı; dil, sanat, din, mimari, tarih gibi ögeleri kapsayan bir olgudur.

Turizm; dinlenme, eğlenme, gezme gibi amaçlarla ve planlanmış zamanlarda yapılan bütün etkinlikler olarak ifade edilebilir (UNWTO, 2018). Bir başka tanıma göre, eğlenme, dinlenme, görme, tanıma ve benzeri amaçlar doğrultusunda yapılan gezi; bir bölgeye veya ülkeye turistlerin ziyaret etmesini sağlamak amacıyla yapılan ekonomik, teknik ve kültürel çalışmalar bütünüdür (TDK, 2018). Sanatsal, mimari, tarihi, dini vb. ögelerin oluşturduğu kültürel değerleri tanıma merakı, farklı kültürlerdeki insanların turizm eylemini gerçekleştirmelerine sebep olmuştur. Böylece turistler farklı medeniyetlere ait kültürleri yerinde görüp, tanıma fırsatı elde etmişlerdir.

Kültür turizmi, ülkeler için ekonomik olarak fayda sağladığı gibi kültürel değerlerin korunması açısından da fayda sağlayan alternatif bir turizm şeklidir (Öztürk ve Yazıcıoğlu, 2002). Kültür turizmi, insanların ait oldukları kültürler arası farklılıkların paylaşılmasıyla ortaya çıkmaktadır. İnsanların farklı kültürleri öğrenme arzuları turizm kavramının oluşmasını sağlamıştır (Richards 2001). Dünya Turizm Örgütü'ne (UNWTO) göre uluslararası turizm faaliyetlerinde, turistlerin %37'si kültür amaçlı seyahatleri tercih etmektedir (du Cluzeau 2000).

2.1.Safranbolu'nun Geleneksel Mimari Kültürü

Türk kentsel tarihinin en iyi korunmuş mekânlarından biri olan Safranbolu örneği, turistik açıdan en çok ziyaret edilen yerlerdendir. Safranbolu'yu ülkemizde

ve dünyada üne kavuşturan Safranbolu evleri, kentin Çarşı, Kıranköy ve Bağlar semtlerinde toplanmıştır. Ahşap, taş ve kerpiç malzeme ile inşa edilen konak görünümlü karkas evleri, camileri, çeşmeleri, han ve hamamları, arastaları ve geleneksel şehir dokusuyla, bütünü sit alanı olarak ilan edilen ve ülkemiz turizm sektöründe en çok tercih edilen mekânlardan biridir. Her yıl yüzlerce turistin kente gelmesine olanak sağlayan Safranbolu Evleri 18. ve 19' yy. Türk toplumunun geçmişini, kültürünü, ekonomisini, teknolojisini ve yaşama biçimini yansıtan bir mimarlık tarzı ile yapılmışlardır (Resim 1).

Resim 1. Safranbolu'nun Geleneksel Mimari Dokusu

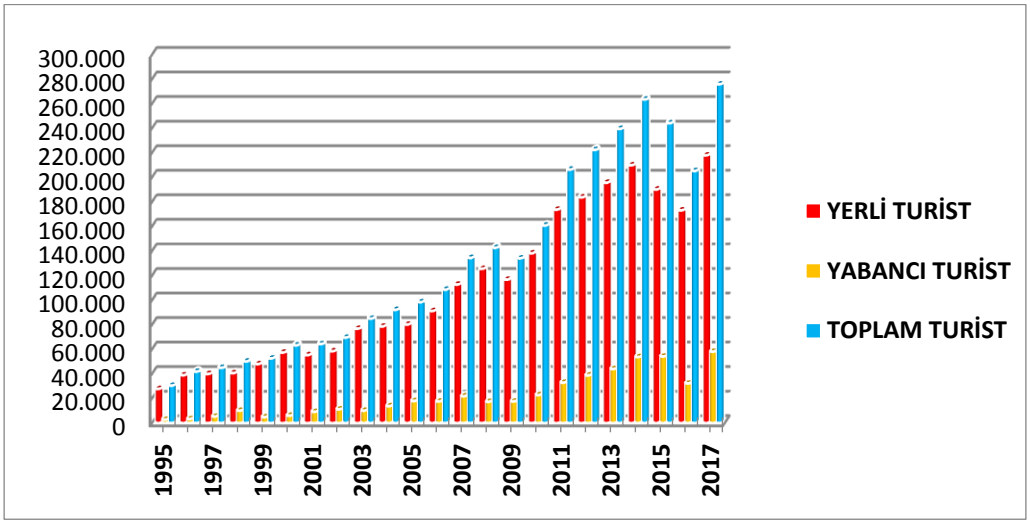
Safranbolu evleri, bölge halkının sosyal yaşam tarzını ve kültürünü yansıtır. Genellikle 2-3 katlı, 6-8 odalı, ahşap ve kerpiç malzemeler kullanılarak yapılan geniş evler, Klasik Osmanlı mimarisi tarzı ile yurtiçi ve yurtdışında ün kazanmıştır. Bu evlerin geniş yapılmasının sebebi, bölgenin iklim koşullarının yağışlı olması ile ilgilidir. Kapalı alanların geniş olmasının sebebi, aynı ev içinde birden fazla çekirdek aile yaşama geleneğinin olmasıdır.

Safranbolu turizminde, geleneksel mimari, gelenek ve görenekler, yöreye özgü yiyecek ve içecekler, yaşam tarzı gibi kültürel miras değerleri kültürel turizm faaliyetlerinin oluşmasında rol oynamaktadır.

Yüksek Anıtlar Kurulu'nun 1975 yılında Safranbolu'yu "Kentsel Sit" alanı olarak ilan etmesiyle, şehre olan ilgi zamanla bütün dünyaya yayılmıştır. Bu dönemlerde Safranbolu halkı, evlerine konuk ettikleri ziyaretçilerden maddi bir kazanç sağlamadan turizm olgusu ile tanışmıştır.

1990'lı yıllarda küçük ve orta sınıf turistik tesislerin artışı ile turizm gelirleri il ve ilçe bazında artış sağlamış, Safranbolu turizm sektörü ulusal ve uluslararası anlamda önem kazanmıştır. Safranbolu, sahip olduğu mimari kültürel mirası ve bu mirası koruma anlayışı ile dünya çapında tanınır hale gelmiştir. Bu anlamda 1994 yılında Dünya Miras Kenti unvanını alarak turizm sektörüne ivme kazandırmıştır. Yörenin kültürel mirasını merak eden turistler her yıl artan sayıda ziyaret gerçekleştirmektedir (Tablo 1).

Tablo 1. Safranbolu'yu Ziyaret Eden Turist Verileri

Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Safranbolu Turizm Danışma Bürosu

2.2.Turizm'de Mimarlık Turları Kavramı

Çağımızda mimarlık ve turizm kavramları birbirleriyle kapsamlı bir ilişkiye sahiptir. Turizme hizmet eden yapılar, turistik gezileri artırmasıyla mimarlık mesleği içinde önemli bir tasarım alanını oluşturmaktadır. Bu durum, ''turizm mimarlığı'' nın bir uzmanlık dalı olmasına olanak sağlamıştır (Kahvecioğlu ve Ciravoğlu, 2007).

Mimarlık turları, bir bölgeye, yöreye özgü mimari kültür ögelerinin gezilip görülmesi amacını taşıyan turistik etkinliklerdir. Dünyada pek çok gelişmiş ülkenin turizm potansiyelinin büyük bir bölümünü mimarlık ürünleri oluşturmaktadır. Bu ürünlerin tanıtımında; mimarlık turları, yöresel kültür ve tarihin tanıtılmasında ve turistik programların oluşturulmasında büyük önem taşımaktadır.

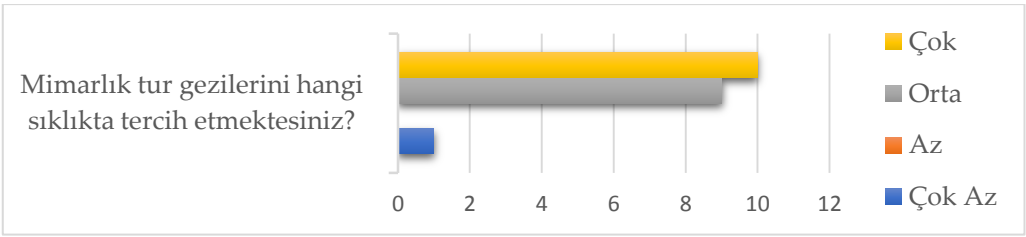
Pek çok gelişmiş ülkede turizm sektörünün gelir kaynağının büyük bir bölümünü mimari ögeler oluşturur. Bu sebeple mimarlık turları, bu ülkeler için vazgeçilmez öneme sahiptir. Ziyaret edilen mimari unsurlar, tarihi açıdan büyük değere sahip olan başyapıtlar kadar, güncel, modern, çağdaş unsurlardan da oluşmaktadır. Bunun yanı sıra mimari etkinlik ve organizasyonlar da mimarlık turizminin oluşmasında rol oynamaktadır. Pek çok şehirde mimarlık sergileri, çalıştaylar, seminer, bienal vb. organizasyonlar, kentin, turistler için ilgi odağı haline gelmesini sağlar. Örneğin Venedik Bienali 16. Uluslararası Mimarlık Sergisi' ne altı aylık süreçte toplam 615 bin 152 kişi katılarak İtalya'nın mimarlık turizmine katkıda bulunmuştur (Resim 2).

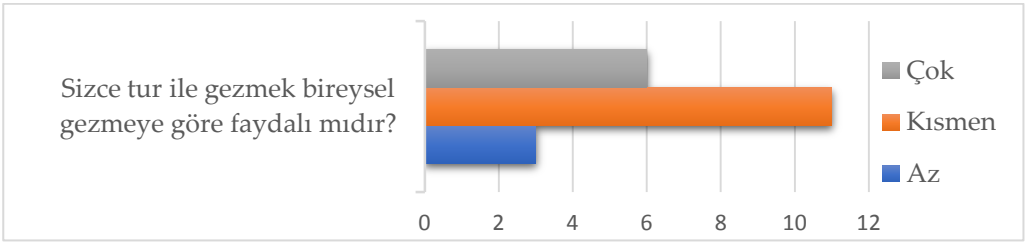
Resim 2. Venedik Bienali 16. Uluslararası Mimarlık Sergisi

Safranbolu mimari ögelerinin ve yöresel kültürünün tanıtımında ülke ve dünya ölçeğinde pek çok mimari turlar düzenlenmektedir. Bu çalışmada; mimarlık turlarının kullanımı, Safranbolu'nun turistik özelliklerinin analiz edilmesi ve farkındalık oluşturması, mimarlık turlarının bireysel gezilere kıyasla ne derecede verimli olduğu, mimari tur ile yapılan gezilerin kültür ve tarih açısından hangi ölçüde tanıtıldığı ve genel anlamda turlar ile yapılan gezilerin tur kapsamında gelen turistler açısından memnuniyet analizi sorgulanarak irdelenmiştir. Buna göre tur kapsamında gelen 20 yerli turiste aşağıdaki sorular yöneltilmiştir.

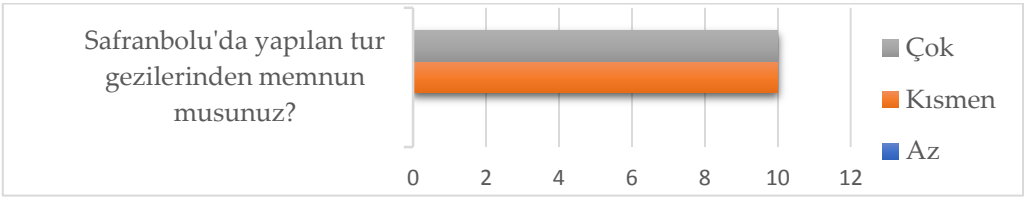
Tablo 2. Mimarlık Tur Gezilerini Hangi Sıklıkta Tercih Etmektesiniz?

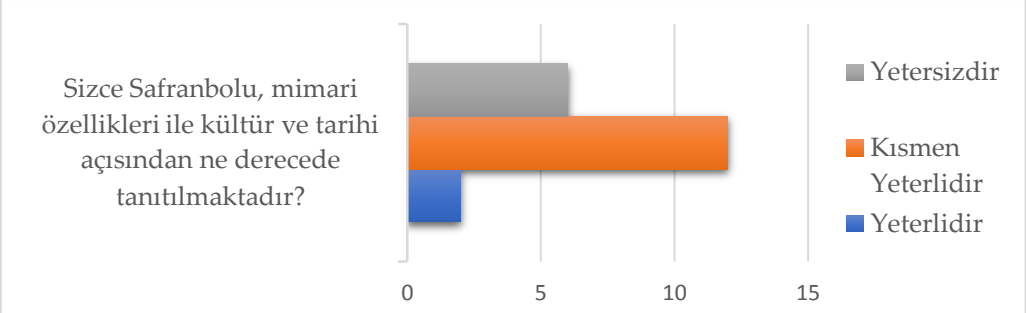
Tablo 3. Sizce Tur İle Gezmek Bireysel Gezmeye Göre Faydalı Mıdır?

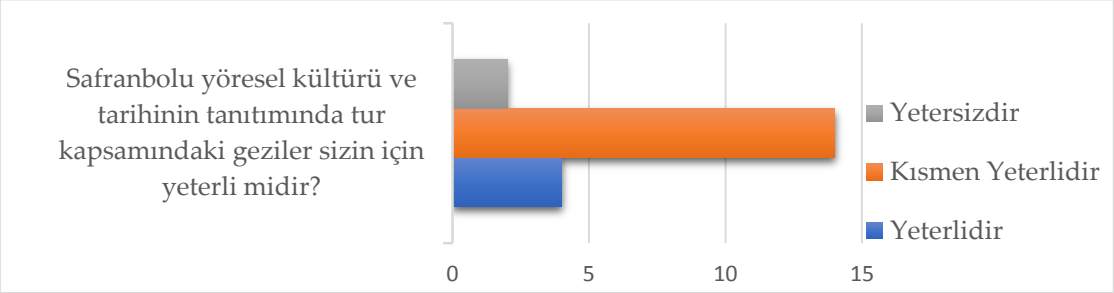
Tablo 4. Safranbolu'da Yapılan Tur Gezilerinden Memnun Musunuz?

Tablo 5. Sizce Safranbolu, Mimari Özellikleri İle Kültür ve Tarihi Açısından Ne Derecede Tanıtılmaktadır?

Tablo 6. Safranbolu Yöresel Kültürü ve Tarihinin Tanıtımında Tur Kapsamındaki Geziler Sizin İçin Yeterli Midir?

3. DEĞERLENDİRME ve SONUÇ

Yapılan test-anket verilerine göre; mimarlık turlarının kullanımının, bireysel gezi faaliyetlerine göre daha çok tercih edildiği, Safranbolu kentine yapılan tur gezilerindeki memnuniyet oranının, ortalamanın üzerinde olduğu, tur ile gezmenin, bireysel olarak gezmeye nisbeten, kısmen daha faydalı olduğu, Safranbolu yöresel kültürü ve tarihinin tanıtımında tur kapsamındaki gezilerin kısmen yeterli olduğu, yörenin mimari özellikleri ile kültür ve tarihi açısından kısmen yeterli derecede tanıtıldığı sonucu ortaya çıkmaktadır.

Mimarlık turları, bireysel gezilere göre daha verimli ve etkili olması yönüyle yöresel kültürün ve tarihinin tanıtımında daha kapsamlı sonuçlar vermektedir. Ayrıca tur rehberleri vasıtasıyla, önceden planlanmış gezilerin tarihi ve kültürel tanıtımları detaylı bir şekilde anlatılabilmektedir. Ancak tur ile gezilerde kısıtlı sürelerde serbest gezi zamanlarının verilmesi ve sadece planlanan yerlerin gezilmesi yöreyi ziyaret eden turistlerin özgürce gezebilmelerini engellemektedir. Bireysel gezilerde ise; özgürce istenilen yerler gezilebilmekte, herhangi bir zaman kısıtlaması olmadan istenilen yerlerin gezilebilmesi mümkün olmaktadır. Fakat, tanıtım olanağı rehber tarafından sağlanmadığı için yanlış ve eksik bilgiler ile karşılaşılabilmektedir. Bireysel gezilerde zamanlama ve planlama gibi parametrelerin uygun biçimlerde ayarlanamaması geziler için dezavantajlar oluşturabilmektedir.

Mimarlık turları, alternatif turistik faaliyetler olması yönüyle insanlar arasında farklı özel ilgilere hitap etmektedir. Günümüz turisti, doğal çevreyi, geleneksel kültürü tanımayı ve yerel kültürü görme ve gezme arzusunu taşımaktadır. Bu turistik talep doğrultusunda ülkeler kendi tarih ve kültürlerini

tanıtmak amacıyla turistleri ülkelerine yönlendirmektedirler. Bu bakımdan doğal ve kültürel değerler, günümüz turistinin, turistik etkinliklere katılmasına olanak sağladığından, mimarlık turları ekonomik anlamda bir pazarlama aracı olarak da kullanılabilmektedir.

Ülkemizin sahip olduğu mimari kültür ve köklü tarihi, mimarlık turizmi için büyük bir potansiyel oluşturmaktadır. Türk toplumunun kimliğini oluşturması konusunda, kültürel değerlerinin korunması, tarihi ve kültürel miras değerleri için önem arz etmektedir. Bu kültürel miras ve tarihi değerlerin korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması için, tarihi çevre ve yapıların korunması, geliştirilmesi ve bu değerlerin turistik amaçlı kullanımı doğrultusunda gereken önemin verilmesi gerekmektedir. Bununla beraber anıtsal nitelik taşıyan eserlerin korunması, gerekiyorsa mimari eserlerin restore edilmesi, mimarlık turizmlerinin geliştirilmesi ve çeşitlendirilmesi açısından teşvik edici olmalıdır. Mimarlık turizmi geliştirilirken, gerek toplumsal gerekse bireysel yönden etkileri iyi irdelenmeli ve gelişim süreci takibe alınarak kültürel değerler boyutundaki değişimleri de göz önünde bulundurularak gerekli politikalar uygulanmalıdır.

KAYNAKÇA

Ayaz, N., Apak, Ö. C. ve Sünbül, K. (2018). Kültürel Miras Alanları Üzerine Bir Meta Analizi: Safranbolu İlçesi Örneği, *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, Cilt.2, Sayı.1, ss.1-14.

Bıçkı D. (2013). Avrupa'da ve Türkiye'de Sosyal Turizm, *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* Sayı.31, ss.49-73.

Boniface, P. and Fowler, P. J. (1993). Heritage and Tourism in 'The Global Village'. London: Routledge.

Boz, M. ve Uğur, İ. (2015). Tarihi Kentler ve Turizm: Konaklama İşletmeleri Yöneticilerinin Safranbolu'da Turizm Gelişimine İlişkin Algıları. *II. International Congress of Tourism & Management Researches*, 01-03 Mayıs, Kuşadası.

Du Cluzeau, C. O. (2000). Le Tourisme Culturel. *Paris: Presses Universitaires de France*.

Doğaner, S. and Dupont, W. (2015). Accelerating Cultural Heritage Tourism in San Antonio: A Communıty-Based Tourism Development Proposal for The Missions Historic District. *International Journal of Sustainable Development and Planning*, 10(1):1-19.

Gürbüz, A. (2002a). Yerel Kalkınma Stratejisi İçinde Turizm ve Safranbolu. *Bilig-Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(Bahar): 29-48.

Gürbüz, A. (2002b). Turizmin Sosyal Çevreye Etkisi Üzerine Bir Araştırma. *Teknoloji Dergisi,* (1-2):49-59.

Kahvecioğlu, H., Ciravoğlu, A. (2007). Dosya: Mimarlık Turizmi: Turizmin Nesnesi Olarak "Mimarlık", *Mimarlık Dergisi*, Sayı.336.

Koçan, N. ve Çorbacı, Ö. L. (2012). Tarihi Çevreleri Koruma Sürecinde Yeni Yaklaşımlar: Kongre Turizmi, Safranbolu Çarşı Örneğinde Bir Araştırma. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 3(2):31-36.

Öztürk, Y. ve Yazıcıoğlu İ. (2002). Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Alternatif Turizm Faaliyetleri Üzerine Teorik Bir Çalışma, *Gazi Üniversitesi Ticaret Ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, (2), 183-195.

Richards, G. (2001). Cultural Tourists or a Culture of Tourism: Developments in the European Cultural Tourism Market İçinde J. Butcher (Editor), *Innovations in Cultural Tourism* (ss. 1-9), Tilburg: ATLAS Association for Tourism and Leisure Education.

Turhan, M. (1994). Kültür Değişmeleri (Sosyal Psikoloji Bakımından Bir Teknik), *İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları*.

Usal, A. ve Kuşluvan Z. (1998). Davranış Bilimleri: Sosyal Psikoloji. 2. Baskı, *İzmir: Barış Yayınları*.

Uslu, A. ve Kiper, T. (2006). Turizmin Kültürel Miras Üzerine Etkileri: Beypazarı/Ankara Örneğinde Yerel Halkın Farkındalığı. *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 3(3):305-314.

Uygur S. M. ve Baykan E. (2007). Kültür Turizmi Ve Turizmin Kültürel Varlıklar Üzerindeki Etkileri. *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı.2, ss.30-49.

http://212bosphorus.com/tr/haber/212-bosphorus-mimarlik-haberleri

http://www.karabukkulturturizm.gov.tr/TR-63747/safranboluda-turizm.html

Türk Dil Kurumu (2018) http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5c0c06736faf55.95554669, (Erişim Tarihi: 1 Aralık 2018).

Türkçe Bilgi (2018) https://www.turkcebilgi.com/safranbolu, (Erişim Tarihi: 1 Aralık 2018).

United Nations World Tourism Organization (2018) http://www2.unwto.org/en/, (Erişim Tarihi: 28 Kasım 2018).

I. Uluslararası Turizm ve Mimarlık Konferansı
1st International Conference on Tourism and Architecture
24-27 Ekim/October 2018
ISBN: ISBN: 978-605-9554-33-6

Tarihi Endüstri Yapılarının Yeniden İşlevlendirilmesi ve Rahmi Koç Müzesi Örneği

Selcem Bayır

Arş. Gör., Haliç Üniversitesi, selcem_bayir@hotmail.com

Bilge Yararel

Dr. Öğr. Üyesi, Haliç Üniversitesi, bilgeyararel@gmail.com

Öz

Çağlar boyu üretim ve tüketime dayalı bir düzen bulunmaktadır. Bu düzen ilk başlarda küçük ölçekte olup daha sonraki dönemlerde hızla artarak toplumsal ve kültürel değişikliklerin yaşanmasına neden olan endüstrileşme sonuçlarını da beraberinde getirmiştir. Kırsal alanlardan kentlere göçün başlamasıyla çoğalan nüfus yeni sanayi bölgelerinin kurulmasına, bunun sonucu olarak da toplumda değişikliklerin yaşanmasına sebebiyet vermiştir. Dev sanayi yapıları, düşük ücretle çalışan işçi sınıfı ve hızlı üretim yepyeni bir sistemin doğmasını sağlamıştır. Endüstriyel yapılar bu bağlamda tarihsel ve kültürel süreçte oldukça önemli olmuştur. Günümüzde yok olmaya yüz tutmuş yapılar arasında bulunan endüstri yapıları artık kullanılamaz hale gelmişlerdir. Tarihi yapılara çeşitli fonksiyonların yüklenmesiyle birlikte verilen yeni işlevler sayesinde bu binaların yeniden kullanılmasına olanak sağlanmaktadır. Yeniden işlevlendirme bu anlamda tarihi yapıların kazanılmasında oldukça önemlidir. Osmanlı Devletinin son dönemlerinde dünyanın genelinde yaşanan endüstriyel gelişmelere uzak kalması ve içe kapalı bir politika izlemesi sonucu hızla gerileme süreci başlamıştır. Sonrasında bazı endüstriyel girişimlerde bulunulmuşsa da yeterli donanım ve bilgiye sahip olunmadığından başarı sağlanamamış ve Osmanlı Devleti bu anlamda geri planda kalmıştır. Bu çalışmada Osmanlı Devletinin geçirdiği ekonomik süreç ve endüstrileşmenin mimariye olan etkileri, günümüze ulaşmış ender yapılardan biri olan Lengerhane binası üzerinden ele alınarak incelenecektir. Kültürel Mirasımızın önemli yapılarından biri olan bu yapı kendi dönemini, yaşam şeklini, kültürel çevreye ait izlerini yansıtmakta ve bu izleri nesilden nesile aktarılmasını sağlaması bakımından önemli bir yere sahiptir. Zaman içinde ihtiyaçlar doğrultusunda özgün işlevini yitirerek yeniden işlevlendirilmiş ve müze binası olarak yeniden kullanıma sunulmuş olan Lengerhane ve Hasköy Tersane binasının değişimine, bugünkü kullanımına etki eden faktörler sebep ve sonuç ilişkisi içerisinde incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: *Endüstri, Endüstri Devrimi, Endüstri Yapıları, Yeniden İşlevlendirme, Lengerhane*

Redesign of the Historical Industrial Constructions: Example of the Rahmi Koç Museum

Abstract

It has been an order basesd on production and consumption down the edges. This order was on a small scale early on but in the process of time it turned into a large scale order. As a consequence of that there were some results like industrialisation which leads to changes on social and cultural sphere. With the beginning of migration from the country to town and increase in population result in establishment of new industrial zones and social changes. Huge industrial buildings, underpaid working class and fast production make way for a new system. In this historical and cultural context, industrial buildings have an important position.At the present time, facing extinction industrial buildings become unusable for some reasons. However historical buildings can reuse thanks to refunctioning/redesigning of them. Therefore, it can be said that redesigning plays a key role in recovering of historical buildingsThe process of devolution of the Ottoman Empire started because of protective policies and being behind the industrial progress in the last period of the empire. Even if there were some industrial attemptions, they failed to satisfy due to lack of knowledge and equipment. In this text, the economic process of the Ottoman Empire and industrial effects on architecture will be analysed through the medium of extant and rare building "the Lengerhane". One of the most important buildings of our cultural heritage "the

Lengerhane", which was redesigned and turned into a museum, shows history of its period, life style and cultural enviroment. In addition to this, she brings these historical and enviromental traces from generation to generation. This study aims to analyse the changes and ifluencing factors on daily use of the Lengerhane and Hasköy Dockyard, which lost their functions in time and reused as a museum building, in consideration of causal connection.

Key Words: *Industry, Industrial Revolution, Industrial Buildings, Redesign, Lengerhane*

1. ENDÜSTRİLEŞME SÜRECİ VE ENDÜSTRİYEL YAPILARIN OLUŞUMU

1.1. Endüstri Devrimi

Endüstri (sanayi), göçebelikten yerleşik hayata geçen ve sonrasında tarım ve hayvan gücüne dayalı üretim yapan insan, zamanla makine gücünün hâkim olduğu bir üretim tarzına geçmiştir. Bu tarz üretim 18. yüzyılda ilk olarak İngiltere'de, özellikle dokuma sektöründe ortaya çıkmış, daha sonra diğer sektörlere yayılarak hızla gelişmeye başlamıştır.

Şekil 1.Toprağa Bağlı Köylüler

17. yüzyılda Aydınlanma Çağı'nın ve 18. yüzyılda Endüstri Devrimi'nin temelini hazırladılar. Özgür düşünceyi öven bu yeni dönemde sanatçılar ve bilim adamları çalışmak için daha elverişli koşullara sahip oldular. Teknolojideki gelişmeler ise doğrudan Endüstri Devrimi'nin oluşumunu başlattı. Avrupa'da 18. ve 19. yüzyıllarda yeni buluşların üretilmeye başlanması ve buhar gücüyle çalışan makinelerin makineleşmiş endüstriyi doğurmasıyla birlikte Avrupa'daki sermaye birikiminin artması *'Endüstri Devrimi'* olarak adlandırılmıştır. Batı uygarlıklarında oluşmaya başlayan yeni oluşumlar endüstri devriminin doğmasını sağlamış ve bu oluşumla birlikte toplumların yaşamlarında köklü değişimler görülmeye başlanmıştır.[1] Bu süreçte yaşanan teknolojik gelişmelerin ve artan üretimin sonucu olarak endüstri devrimi dünya tarihinde önemli bir yere sahip olmuştur.

Endüstri devrimi, nüfusun ve gelirin oldukça düşük seviyeli olduğu, üretimin ve ekonominin çok hızlı yükseliş gösterdiği, nüfusun korkutucu bir hızla arttığı ve kişi başına düşen gelirin önemli oranda düştüğü tarihi bir dönüşüm sürecidir. Modern ekonominin ilk örneği olarak gösterilebilecek endüstrileşme sonucu makine ve fabrikalar önderliğinde yaşanan gelişmeler, hızlı büyüme, sosyal ve politik alanda da bir dönüşümün başlamasına sebep olmuştur.

1.2. Endüstri Devriminin Osmanlı Devletine Etkileri

Osmanlı Devletinde zamanla artan nüfus; üretim ve tüketim konularında sorunların ortaya çıkmasını beraberinde getirmiştir. Askeri temeller üzerine kurulmuş olan Osmanlı Devletinde sanayi ile uğraşmak yerine elle üretimin devam ettirilmeye çalışılması yavaş ve yetersiz üretimden başka bir sonuç getirmemiştir. 1827 yılında ilk buharlı gemi İngilizlerden satın alınmış, on yıl sonra buna örnek olarak buharlı bir gemi inşa edilmiştir. Osmanlı devleti buna benzer birçok atılım yaptıysa da batılı devletlerin seviyesine ulaşamamıştır (H.C. Güzel, 2012, 7.cilt, ss.8000).

Şekil 2. Osmanlı Endüstrileşme Süreci

Bu genel ekonomik tablo içerisinde, Tanzimat Dönemi öncesi Osmanlının endüstrileşme süreci içerisinde yüzyıllar boyunca değişmeden yapısını koruduğu söylenebilir. Fakat Osmanlı Devletinin endüstrileşme dönemine bakıldığında küçük el zanaatları ve gedik usulüne dayalı olduğu görülmektedir. İş hayatını düzenleyen kurallar loncalar tarafından konulmuştu ve bu şekilde değişmeden yürütülmekteydi. Osmanlı sanayi faaliyetini düzenleyen ve mamulün kalitesini koruyan lonca sistemi, gelişmeye uygun olmayan, rekabete izin vermeyen kuralları ve yapısı itibariyle endüstrinin gelişmesini önlemiş ve sermaye birikimine imkân tanımadan girişimci bir zihniyetin oluşmasını engellemiştir (Eldem, 1970, ss. 111-112).

2. YENİDEN İŞLEVLENDİRME VE ESKİ ESERLERE UYGULANMASINA ETKİ EDEN UNSURLAR

Bir toplumu toplum yapan özelliklerin başında kültürel değerleri ve gelenekleri gelmektedir. Toplum bu özelliklerini koruyamadığında sağlıklı bir gelişme olanağı bulamaz. Koşulların, değer yargılarının ve sosyo-ekonomik yapıların değiştiği, toplumsal yapının yeni biçim ve düzenlemeler gösterdiği bir dönemde; her yapıt geçmişten geleceğe bir köprü görevi görmektedir (Seven, Yusuf, 2008). Buna paralel olarak yeniden işlev verme aşamasında karşımıza bazı zorluklar çıkar. Bu zorluklar da yapıları yok etmek yerine mevcut olanın yaşatılması ve aktif bir şekilde kullanılmasını sağlamaktır.

Geçmişte yapının işlevsel değeri, sürekli bakımının yapılması ve yaşamını sürdürebilmesi için bir gereklilik olmuş, bu sayede birçok yapı korunarak günümüze kadar ulaşabilmiştir (Ahunbay 2009: 8). Bir yapının içerisinde insan yaşamaması binayı terk

edilmiş konuma getirmekte ve yıpranma sürecini hızlandırmaktadır. Yeniden işlevlendirme konusuna sadece eski yapıların yıkımdan kurtarılması olarak değil günümüze kazandırılması olarak bakılmalıdır. Bu bağlamda yeniden işlevlendirmeye bir amaç değil bir araç olarak bakmak gerekmektedir.

Ancak, geçmiştekinin ve gelecektekinin korunması ile yetinilemez; sadece geçmiştekini korumak, tarihi varlığı kanıtlamak anlamına gelir. Günümüz insanının en önemli görevi; bugünü ve yarını inşa ederken, geçmişi ve geleneği insanoğlu için vazgeçilmez değerler açısından hatırlamak, bunların özünü çağdaş bir yorum ile günümüz mimarisine aktarabilmek olmalıdır (Özer, Bülent, 1989, S:36-38).

Yeniden işlevlendirme aşamasında oldukça fazla kural ve zorunluluk bulunmaktadır. Bu durum yapının işlevlendirilmesi konusunda çeşitli kısıtlamaları da beraberinde getirmektedir. Tarihi endüstri yapılarının geneline bakıldığında genellikle okul, otel veya müze olarak işlevlendirildikleri görülmektedir. Lengerhane-Hasköy Tersanesi (Rahmi Koç Müzesi) yukarıda açıklanmakta olan gereksinimler göz önüne alınarak iç mekâna verilen işlev ve yapılan müdahalelere dikkat edilmiş, yapının özgünlüğü bozulmadan ele alınmış bir projedir.

3. HASKÖY BÖLGESİ, TERSANE VE LENGERHANE YAPISI

Haliç'in kuzey kıyısında, Beyoğlu İlçesi'nin kurulu olduğu üç tepeden biri olan Hasköy semti güneyde Aynalıkavak (Tersane) sarayı arazisi batıda Halıcıoğlu Mahallesi, doğuda Okmeydanı ile sınırlıdır. Semtin asıl merkezi Piri Paşa Mahallesidir. 1147 tarihinde Bizans İmparatoru I. Manuel Komnenos döneminde Pikridion ismi ile anılan Hasköy bölgesi bir imparatorluk ikamet yeri idi. Dönemin imparatorları tarafından avcılık ve dinlenme yeri olarak kullanılan bu bölgede Yahudilerin ikamet ettiği bilinmektedir" fakat Yahudi yerleşiminden bugüne ancak mezar taşları ve sokak adları dışında pek bir şey kalmamıştır. (Göncüoğlu, S. Faruk., 2005). Osmanlı döneminde bölgenin Hasköy ismini alması Fatih Sultan Mehmed'in İstanbul'un fethi sonrasında otağını bu bölgede kurmuş olmasına ya da buradaki has bahçelerin varlığına dayandığı söylenmektedir.

Şekil 3. Tarihi Hasköy Fotoğrafı

Hasköy Tersanesi, 1861 yılında Şirket-i Hayriye tarafından kendi vapurlarının bakım ve onarımını amacıyla inşa edilmiştir. Yapılan araştırmalar ve 1819 tarihli Kauffer ve 1852 tarihli Montke haritalarında bakıldığında "U " formunu oluşturan yapılar mevcuttur. Önceleri atölye düzeyindeki birkaç binadan oluşan bu kuruluş zamanla eldeki olanaklar oranında genişletilmiştir. 1884 yılında 45 metre boyunda ağaç bir kızak yapılarak çekme gücü olarak itsimle çalışan bir ırgat yerleştirilmiştir.1910 yılında itsimle çalışan ırgat

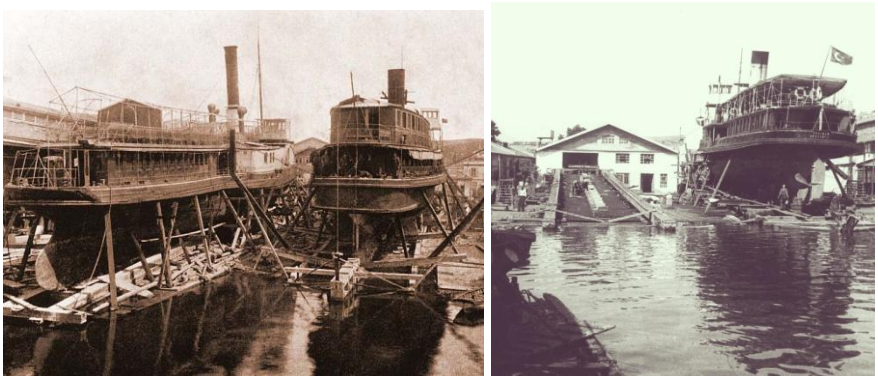
elektrikle çalışır duruma getirilmiştir. Torna tezgâhları, inşaat atölyesi ve marangozhane kurulmuştur (R. Koç Müzesi Tas. Der. Arş.).

1938 yılında yönetici Necmettin Kocataş'ın döneminde 75 baca numaralı Kocataş ve 76 baca numaralı Sarıyer olarak bilinen iki şehir hattı vapuru burada yapılmıştır. Şirket-i Hayriye 1945'te Ulaştırma Bakanlığı tarafından satın alınınca bu tersane Devlet Deniz Yolları ve Limanları Umum Müdürlüğü'ne devredilmiştir. 1952 yılında Denizcilik Bankasına devredilen kuruluş,1954 yılından itibaren Gemi İnşaa ve Tamir İşletme Müdürlüğü adıyla anılmaya başlanmıştır.1984 yılında Türkiye Gemi Sanayi A.Ş.' ye bağlanan Hasköy Tersanesi birçok şehir hattı vapurunun ve küçük teknelerin bakımıyla onarımını üstlenmiştir. Tersane 20 Kasım 1996 yılında Rahmi Koç Müzecilik ve Kültür vakfı tarafından satın alınmıştır (R. Koç Müzesi Tas. Der. Arş.). Şuan müze koleksiyonun zamanla çoğalması ve alanın yetersiz kalması nedeniyle lengerhane binası ile birleştirilmiş ve Rahmi Koç Sanayi Müzesi olarak işlevini sürdürmeye devam etmektedir.

Müze İstanbul Beyoğlu İlçesi'nin Hasköy semtinde Piri Paşa Mahallesinde Hasköy caddesinde yer almaktadır. Batısında eski Hasköy Tersanesi'nin bulunduğu yapının etrafı duvarla çevrilidir. Haliç'e akan Kalaycıbahçe Deresi ise bugün mevcut olmayıp üzerinde Hasköy İplik fabrikası yer almaktadır (Göncüoğlu, S. Faruk., 2005). Lengerhane Binasının restorasyonu 1991 yılında başlanmış ve 2,5 yıl süren restorasyon süreci sonucunda Aralık 1994 tarihinde ise müze olarak hizmete açılmıştır.

Osmanlı Devletinde gemiyi sabitlemek amacıyla denize atılan zincir ve ucundaki çapaya "lenger" bu aksamların yapıldığı yere ise "lengerhane" denilmektedir. Haliç kıyısında yer alan yapı 12 yy'den kalma Bizans temelleri üzerine inşa edilmiştir. 1703-1730 tarihleri arasında III. Ahmet döneminde inşa edilen yapı ilk olarak Osmanlı donanmasına dökümhane olarak hizmet vermiştir. Osmanlı Devletinde ıslahat hareketleri III. Selim döneminde devam etti ve yapı bu dönemde onarım sürecine girdi. Cumhuriyet döneminde ise Maliye'ye ait depo ve Tekel Cibali Tütün Fabrikası tarafından ispirto deposu olarak kullanılmıştır (R. Koç Müzesi Tas. Der. Arş.).

Lengerhane binası kare planlı ve almaşık örgülüdür. Orta mekânı örten analitik ana kubbe dört büyük ayak üzerine oturmaktadır. Ana kubbenin iki ekseninde yer alan aynalı tonozlar ile köşelerde birer kubbenin olduğu dokuz bölümlü bir üst örtüye sahip Lengerhane binası iki katlıdır. İç mekânda ayaklar arasında sivri kemer kullanılmıştır. Yapının cephelerinde her katında dörder adet pencereye yer verilmiştir. Birinci kat pencereleri ise dikdörtgen taş söveli ve boşaltma karelidir. İkinci kat kemeri ise dairesel kemerli ve tuğla sövelidir. Taş bir saçağın dolandığı üst örtüde kubbeler birer kasnak üzerine oturmaktadır. Altıgen kasnakların dört yönünde aydınlatma pencereleri bulunmaktadır. Binanın esas girişi caddenin ön tarafta olması sebebiyle yol kotunun altında kalmaktadır. Eski haritalarda yol arka kısımdan geçtiği için binanın önündeki bahçenin Haliç'e kadar uzandığı görülmektedir. Ana girişten; dar bir tünel ve merdivenler ile birinci kata ulaşılmaktadır. Binanın galeri şeklinde ahşap bir katı olduğu duvar ve ayaklarda ki izlerden anlaşılmaktadır (R. Koç Müzesi Tas. Der. Arş.).

Şekil 4. Hasköy Tersanesi'nin Görüntüsü

3.1. Lengerhane ve Hasköy Tersanesinin Rahmi Koç Müzesi Olarak Yeniden İşlevlendirilmesi

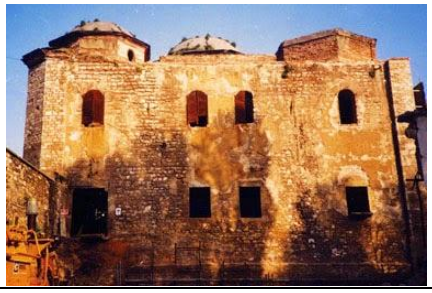
Kültür miras öğeleri geçmiş ile bugün arasında köprü vazifesi gören ve bir toplumun ortak değerlerini bulmasına katkı sağlayan bağlardır. Aynı zamanda insanların tarihinin derinliklerine estetik ölçülerle bakabilmelerini amaçlayan ve gelecek kuşaklara sağlıklı bir şekilde aktarılması gerekli olan öğelerdir (James Marston Fitch, 1982).

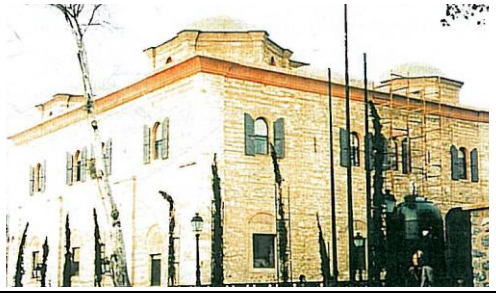
Bu doğrultuda lengerhane ve Hasköy tershanesini yeniden işlevlendirme kapsamı altında açıklayacak olursak kamu yararına açılan bu müze sanayi ve teknolojik gelişme ürünlerinin sergileneceği bir yer olup, gerçek büyüklükteki eserleri, modelleri bünyesinde barındıran, diğer bir deyimle antik, notik ve mekanik ilginç bilimsel parçaları bir araya getiren koleksiyon olmuştur.

Lengerhane binası ve Hasköy Tersanesinde zamanla var olan tahribatlar aynı zamanda yangınla oluşan yıkımın giderilmesi için İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu kararı ile rölöve, restorasyon ve restitüsyon çalışmaları yapılmıştır. Bu doğrultuda yapılan raspa ve kazı çalışmaları sonucunda 2993 ada, 1 parselde bulunan koruma kurulunun 26.9.1990 gün 2109 sayılı kararıyla korunması gerekli kültür varlığı olarak tescil edilmiş ve koruma kurulunun 23.10.1991 gün ve 3080 sayılı kararıyla rölövesi onaylanan, koruma grubu II olarak belirlenmiş, 30.12.1991 gün ve 3319 sayılı kararla restorasyon projesinin uygun olduğuna karar verilmiştir (Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu, 2001). Kurul raporu doğrultusunda çalışmalara başlanmış ve gerekli müdahale yöntemleri analiz edilmiştir. Yapıya verilecek olan müze fonksiyonuna uygun olarak yeni iç mekân durum yöntemi belirlenmiştir.

3.1.1. Lengerhane Binası Restorasyon Aşaması

Restorasyon projesi arsadaki var olan yapıları bağımsız bir bodrumla birleştirmiş ve müze fonksiyonu verilerek kullanılması sağlanmıştır. Yapının güney doğu kısmında ana bina, güney batıda Hasköy Caddesi kenarında küçük bina yer almış olup, kuzey-doğu ve kuzey-batı sınırları duvar ile çevrilmiştir.

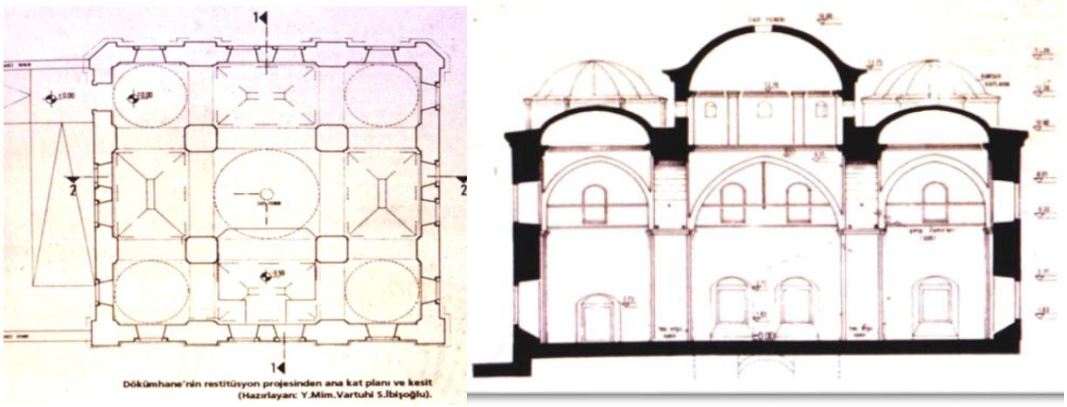

Şekil 5. Restorasyon Öncesi **Şekil 6.** Restorasyon Aşaması

Ana bina kare planlı olup, dört ayaklıdır. Dört ayak üzerini örten yüksek kaideli orta kubbe, köşelerde dört küçük kubbe vardır. Kubbe araları tonozla örtülmüştür.Yapı bir sıra taş, iki sıra tuğla olarak örülmüştür. Ayaklar kesme taştır. Binanın esas girişi mevcut yol seviyesinin altında kaldığı için arsanın içindeki daha sonra yapılan rampalı giriş kullanılmaktadır. Binanın içindeki kül ve toprak yığını temizlendiğinde giriş tam karşısında bir tünel ortaya çıkmıştır. Bu tünelden sonra iki yöne çıkan merdivenler, giriş seviyesini bir üst kota bağlamaktadır. Bina temelleri bir yönde bağlanmış ve bunlar cepheye ayak olarak yansımıştır. Giriş cephesinde köşe ayaklar kare, arka cephede ayaklar pahlıdır (Lengerhane Binası Açıklama Rap.).

Küçük bina dikdörtgen planlı olup, çatısı ahşap makaslarla geçilmiş ve marsilya tipi kiremit ile kaplanmıştır.Mevcut binaların müze için yeterli alana sahip olmaması nedeni ile mevcut üç eleman yani Lengerhane, küçük bina ve bunların oluşturduğu iç avlunun özüne dokunmadan tasarımın gerçekleştirilmesine çalışılmıştır. Bodrum kat seviyesinde oluşturulan bir sergileme alanı, şeffaf bir galeri ile ana binaya bağlanmıştır. Lengerhane binasına ilave dilen çelik konstrüksiyonlu asma kat taş duvarlara yaslanmadan yüzer kat olarak tasarlanmıştır. Galeri katı Lengerhane Binası'nın iç mekanını bozmadan izleyicilere mekanı bir başka kottan gezme imkanı vermektedir (R. Koç Müzesi Tas. Der. Arş.).

Yapılan rölöve ve sonrajlara dayalı olarak yeterli belge ve fotoğraflardan yararlanılaral projeleri oluşturulmuştur. Rölöve projelerinde binalara ayrı ayrı verilmiş olan kotlar restorasyonda bahçe kotu + 0. 00 alınarak kotlandırılmıştır.

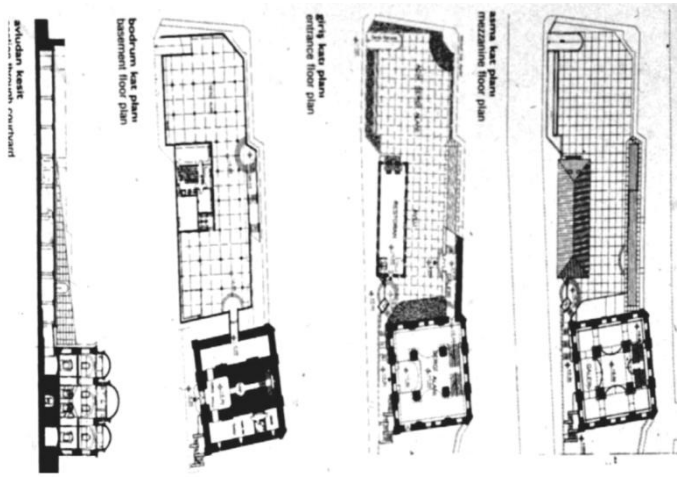
Şekil 7 . Lengerhane Binası Kat Planı ve Kesit Rölövesi

Restorasyon'un ana prensibi yapıya makyaj yapmak değil tarihe sadık kalınarak konstrüksiyonunu bozmadan yeniden işlevlendirmektir. Tasarım da bu amaç esas dikkate alınarak uygulanmıştır. Yapının geçirdiği dönemler, fiziki değişimler işlevi hakkında fikir

vermektedir. Bu fikirler doğrultusunda mekân içerisinde işlevsel olarak farklı malzeme kullanımlarıyla yapının orijinalinde bulunmayan fakat ihtiyaç doğrultusunda yapıya eklenen taşıyıcı eleman olan merdiven sistemleri dikkat çekmektedir.

Lengerhane binasında, bodrum kapatılmasında +1.60 kotunda betonarme tonoz, ilave edilmesi düşünülen ara katta +6.80 duvarların bütünlüğünü koruması düşünülerek yüzer çelik konstrüksiyon tabliye, birinci kat ile yüzer ara kat arasında çelik merdiven, mevcut pencereler de kasalı bölüntüsüz camlar, tek tonozun saydam olarak imali yapılmıştır (Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu, 2001).

Mevcut olan tek tonozda bulunan çatlaklar statik açıdan iyi durumda olmadığından tonoz formu kalıbı alınarak yeni 3 tane tonoz imal edilmiştir. Sağlam olan 3 kubbe içte sıva raspası yapılarak temizlenmiş, derzlenmiş ve tuğla dokusu ortaya çıkarılmıştır. Yıkık tonoz ise altıgen kasnağa oturtularak betonarme olarak yeniden ihya edilmiştir.

Şekil 8. Lengerhane Binası Kat Planları Restorasyon Projesi

Orijinal giriş kapısının mevcut yol seviyesinin altında olması, Lengerhane binası ile Hasköy Caddesi arasında kalan arsaya ait kısmın tasarımına uygun bir şekilde -2.40 seviyesine getirilmesi ile, eski şekline dönüşmüştür. Bu bina Orijinal giriş güney-batı duvarında bodrum seviysinde yeni açılacak bir geçiş ile birinci katta mevcut sonradan ilave yapı kullanarak yapılan yer altı binasına bağlanılmıştır (Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu, 2001).

3.1.2. Hasköy Tersanesi Restorasyon Aşaması

11.068 m2'lik bu arsaya doğudaki Hasköy Caddesinden girilmektedir. Yapının üç tarafını çevreleyen 14 bina mevcuttur ve büyük bir u oluşturmaktadır. Güney tarafında bulunan Haliç, avlu içine kadar girmektedir. Avlu ortasında bulunan binanın altında tarihi kızağın ırgatı yer almaktadır. Yapıların tamamı zeminde toplam 4300 m2'ye oturmaktadır. Ara katlarıyla toplam 7800 m2'dir. Yapılar tek katlı yüksek taş binalar halinde inşa edilmiştir. Zamanla kullanım ihtiyaçlarından kaynaklanan nedenlerle yer yer ara katlar ilave edilmiştir. Bazı binalarda C ve D bloklarda ara katların ilavesi ile çatı makasları kaldırılmış ve binalar yükseltilmiştir. Binaların çoğunda ahşap makaslar kullanılmıştır (R. Koç Müzesi Tas. Der. Arş.).

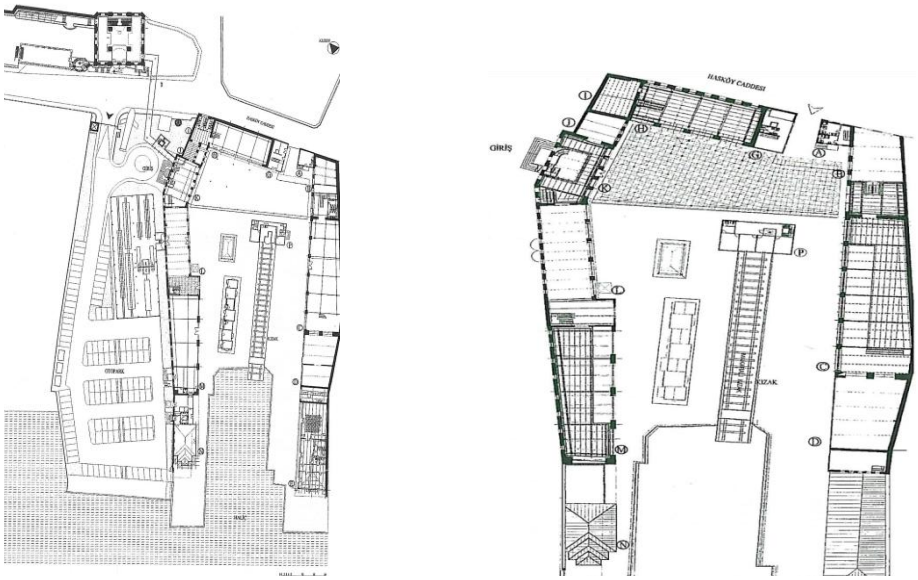
Hasköy Tersanesinin; Hasköy caddesinden olan ana girişi restorasyon çalışmalarında aynen korunmakla birlikte, Müze girişi Tersanenin batısındaki arsa tarafından verilmiştir.

6.670 m2'lik bu arsa, açık teşhir alanı ve otopark olarak kullanılmak üzere tasarlanmıştır. Yapıya sonradan ilave edilmiş olan betonarme ara katlar binalardan arındırılarak kaldırılmıştır. Yapılan asma katlarda asıl amaç binanın bütünlüğünü algılanmasına engel olmamaktır. Asma katların yarım kesilmesi yoluyla bina boyutlarının ve çatı makaslarının alt katlardan hissedilmesi sağlanmıştır (R. Koç Müzesi Tas. Der. Arş.).

Ahşap asma çatı makasları aynen korunarak duvarlardaki taş tuğla dokusu açığa çıkartılmıştır. Haliç kıyısında bulunan ve Sonradan ilave edilmiş olan 3 katlı betonarme bina yıkılmıştır. Müze tasarımı yapılırken rampa ve özürlü asansörleri düşünülerek tasarım yapılmıştır. Müzede kullanılan meteryaller yüksekliklere bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Sergileme yapılırken ziyaretçilerin net olarak algılaması hedeflenmiştir.

Şekil 9. Hasköy Tersanesi Sergi Alanı

Şekil 10. Restorasyon Projesi Zemin Kat ve 1.Kat Planı

3.1.3. Çatı Konstrüksiyonu

Geleneksel endüstri yapıları arasında yer alan lengerhane çatı sistemi dış cephe ana kubbesi kaideli ve köşelerde küçük ölçekli kubbeler mevcuttur. Örtü elemanı olarak ne yazık ki çimento sıva kullanılmıştır. Yapı dış görünüşüyle gelenekselliği korurken, malzeme olarak çağdaş mimari öğeleri de yer verilmiştir. İç kısımda ise kubbeler arası tonoz bulunmaktadır. Yapının geçirmiş olduğu yangın yüzünden çatısı çökmüş tekrar kalıbı alınarak tuğla örgü sistemi ile örülmüştür. Çökmeyen kısımlar ise raspalanarak özgün tuğlası ortaya çıkarılmış ve yapının yeni verilen işlevine uyumlu biçimde yeniden inşa edilmiştir.

Şekil 11. Restorasyon Sonrası Cephe ve İç Kısım Fotoğrafı

Hasköy Tersanesinin çatı sistemi; çelik konstrüksiyon üzerine ahşap kaplama yapılmıştır ve örtü sistemi olarak alaturka kiremit kullanılmıştır. Çatı aynı zamanda çelik makaslarla, profillerle desteklenmiş ve koyu bir tona boyanmıştır. Kullanılan çelik çatı modüler olduğundan işlevsel açıdan büyük önem taşımaktadır. Çatının iç kısmına bakıldığında kapatılmaması ve yalın olarak gözükmesi bir zıtlık kazandırmıştır. Bu durum mekân atmosferinin daha iyi algılanmasını sağlamaktadır.

3.1.4. Duvarlar

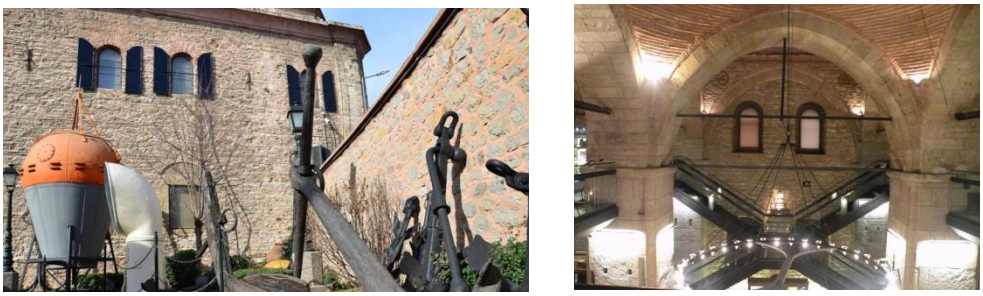
Lengerhane ve Hasköy Tersane binasının iç ve dış duvarlarının deformasyonları tespit edilmiş ve müdahale oranına karar verilmiştir. Yüzey temizliği yapılmıştır. Onarım sırasında elde edilecek yeni bulgulara göre müdahale şekline karar verilmiştir.

Şekil 12. Hasköy Tersanesi Restorasyon Sonrası Cephe Fotoğrafı

İç ve Dış Duvarlar

Lengerhane binasının duvarları geçirdiği yangın ve zamanla oluşan hasarlar sonucunda fazla yıpranmıştır. Cepheler raspa yapılarak sıvasından arındırılmış tuğla hatıllı moloz taş duvar ortaya çıkmıştır.

Şekil 13. Lengerhane Binası Dış Cephe ve İç Cephe Fotoğrafı

Daha önce sıvalı yüzeye sahip olan lengerhane binası iç duvarları şimdi sıvasızdır. Taş ve tuğla yüzeylerin temizliği ve derzlerin onarımı yapıldıktan sonra emprenye edilmiş

ve korunmuştur. Daha Büyük olan Hasköy Tersanesinde de bu işlemler uygulanmış gerekli görülen taşlarda çürütme yapılarak korunmuştur. Bu sayede mekân karakteri iyi analiz edilmiş olup yapının işlevlendirilmesinde büyük rol oynamış ve şimdiki zamana yansıtılmasıyla müzeyi gezenlere hoş bir görüntü sağlamıştır.

3.1.5. İç Mekân

Mekânın çağdaş fonksiyonunun bir işleve göre tasarlanması gerektiği göz önünde bulundurularak ihtiyaçlara cevap vermesi gerekir. Korumaya değer yapıda, mekânın sahip olduğu atmosfer, zamanla mekândaki yapısal elemanların doku ve renklerinde oluşan değişiklerle kendine has özelliğini kazanır. Tam bu noktada, yeni işleve uygun olarak yaratılacak olan mekân atmosferinin, yapının orijinal atmosferiyle birlikte zaman içinde geçirdiği değişikliklerin mekâna eklediği atmosfer zenginliği çerçevesinde değerlendirilmesi gerekir. Yeniden işlevlendirilecek mekân içinde kişi, tarihsel belleğin bütünlüğü bağlamında eskiyi hissedebilmeli, eski dokuların ve renklerin oldukları şekilde korunmasıyla zaman içinde şekillenen yapıya özgü atmosferi algılayabilmelidir (Kaşlı, Bilge, 2009).

Bunlar ele alındığında yeniden işlev verilen lengerhane ve Hasköy Tersanesi binasında zeminde kullanılan tuğla döşeme elemanları zamana ayak uydurmuş ve görsel anlamda zenginlik katmıştır. İç kısımlarda ihtiyaç doğrultusunda koruma kurulundan da izin alınarak merdiven, rampa ve özürlü asansörü yapılarak müzeye gelenlere her kottan dolaşım imkânı sağlamıştır.

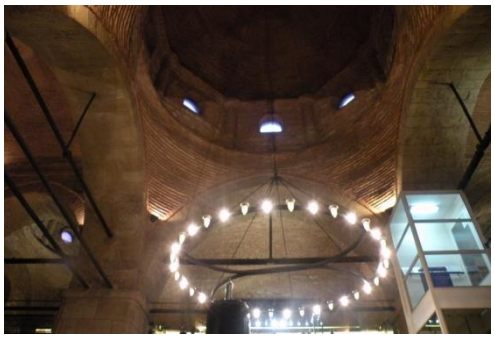
Yapı, kütle ve forma ilişkin herhangi bir kaygı gözetilmeksizin, tamamen mekanik donanımın boyutlarından kaynaklanan işlevsel kaygılarla biçimlenmiştir. Koruma değeri taşıyan Lengerhane ve Hasköy Tersanesi büyük boyutlarda mekân sağlamanın ötesinde bir mimari değere sahiptirler (Sinan A.-Didem Ç.-Yüksel P.,1999).

Şekil 14. Lengerhane Binası İç Mekân Fotoğrafı

3.1.6. Aydınlatma

İç mekânda kullanılan aydınlatma elemanları amber sarısı ve beyaz renk yansıtmakta böylece mekânın "yaşanmışlık" hissini koruma amacında olması sonucunda, mekân içerisinde zamanın eskittiği fakat hala yeniden işlevlendirilerek yaşamını sürdüren bir mekân atmosferi hissedilebilmektedir (Kaşlı, Bilge, 2009).

Şekil 15. Lengerhane Binası İç Mekân Fotoğrafı

Lengerhane Binasında kullanılan kubbeden indirilen kandil şeklinde olan aydınlatma elemanı yapıda bütünlüğü korumuş insanlarda tarihi bir yapı içinde olduğunu hissettirmiştir.

3.1.7. Doğramalar

Lengerhane binası zemin kat pencereleri dikdörtgen planlı olup yonu taşı sövelidir. Üst kat pencereleri ise kemer şeklinde ve kenarları tuğla ile örülmüş olup aynı boyuttadırlar. Kubbe kasnak kısmında ise aydınlatma amaçlı kemerli küçük doğrama bulunmaktadır. Kapı doğramaları ise yeniden detaylandırılarak yol cephesindeki giriş kapısı temizlenerek korunmuştur. Can güvenliği sağlaması acil çelik çıkış kapısı mevcuttur.

Hasköy Tersanesinin pencereleri alüminyum olup büyük ölçekli ve kare planlıdır. Bazı bölümlerde pencereler küçük ölçekli basık kemerlidir lokma demir korkuluk mevcuttur.

Şekil 16. Hasköy Tersanesi İç Mekân Fotoğrafı Cafe Bölümü

Yeniden işlevlendirilmesi planlanan korunmaya değer yapılara mimari yaklaşım ve müdahaleler, oldukça önemli ve çok boyutta düşünülmesi gerekmektedir. Yapının kültürel ve tarihsel kimliğini oluşturan değerlere zarar vermeyen ama aynı zamanda yeniden işlevledirilerek hizmet edeceği insanların ihtiyaç ve yaşamlarına cevap vermeyi sağlayan müdahaleler gerekmektedir. Bu amaçla müzede oluşan değişimler ve günümüzdeki durumu detaylı olarak belirtilmiştir.

4. SONUÇ

Bildiri kapsamında başlangıç olarak Avrupa da başlayan ve hızla yayılarak etkisi tüm dünyada hissedilen Endüstri Devrimi incelenmiştir. Devrimden en çok etkilenen ülkelerin başında İngiltere gelmiş fakat çeşitli uyguladığı gümrük politikalarıyla ekonomiyi tekrar canlandırmıştır. Endüstri Devriminin etkisiyle Osmanlı Devleti de maddi ve manevi olarak

oldukça hırpalanmıştır. Osmanlı Devletinin Avrupa Devletlerine vermiş olduğu kapitülasyonlar nedeniyle rekabet edecek gücü kalmamıştır. Eskiden İhracat artarken bunun tam tersi olarak İthalat artmış, ihracat azalmıştır. Ayrıca coğrafi bakımından elverişli ve zengin olması diğer ülkeler için açık pazar haline gelmesini sağlamış ve bunun sonucu olarak zamanla Endüstri yapıları inşa ettirmiştir.

Osmanlı tarafından inşa edilmiş olan bu Endüstri yapıları gelişen teknoloji ve artan üretim-tüketim sonucunda artık kullanılmamaya başlamıştır. Zamana karşı ayakta durmayı başaramayan tarihi Endüstri yapıları, insanoğlunun istekleri karşısında çaresiz kalarak özgün işlevini yitirerek başka bir işlev verilmektedir.

İlkçağlardan bugüne kadar gelmiş tarihsel ve kültürel yapılara gereken ve beklenen hassasiyet gösterilmediğinden yıkılarak zamanla yerlerine ekonomik anlamda daha çok kazanç getireceği düşünülen yapılar inşa edilmeye başlanmıştır. Endüstri yapılarını yeniden işlevlendirirken yapının mevcut bulunduğu yerde ki halkla etkileşim içinde olunması ve orada yaşayan insanların ihtiyaçları göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Bu sayede yapı aracılığıyla halkla bütünleşme olacak ve insanların yapıyı kabullenmesi hızlanacaktır. Çevresel etkenler diğer taraftan zamana bağlı olarak yıpranmalar, tahribatlar, coğrafi şartlar karşısında gerekli özeni gösterememe ve ekonomik durumun olmayışı gibi etkenler yapıyı olumsuz olarak etkilemektedir. İnsanların bu olumsuzluklar karşısında yeterli hassasiyeti göstermeleri koruma anlamında önemli bir ölçüye sahiptir. Yapının bulunduğu konum yapıya verilecek olan işlevle doğru orantılıdır. İşlev verilirken yapının bulunduğu çevrenin fiziki ve coğrafi özellikleri de göz ardı edilmemelidir.

Hasköy Tersanesi ve Lengerhane binasının zamanla işlevini kaybetmiş olmaları nedeniyle ihtiyaç doğrultusunda müze olarak işlev verilerek Rahmi Koç Müzesi adını almıştır. Bu doğrultuda yapılan yeniden işlevlendirme geçmiş ile bugün arasında bir bağ kurmuş ve böylelikle insanların tarihe daha estetik olarak bakmaları sağlanmıştır.

Lengerhane ve Hasköy Tersanesi geçirmiş olduğu tahribatlar ve yangın sonrasında çok fazla zarar görmüştür. Rahmi Koç Müzesi Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu onayıyla restorasyon projesi onaylanarak restorasyonu başlamıştır. Kurul raporu doğrultusunda gerekli görülen müdahalelere karar verilmiştir. Bu kapsamda yapının strüktürüne çok fazla müdahale edilmeden yeniden işlev seçiminde, mekân atmosferi ve mekânın boyutları önemli bir etken olmuştur. Tarihi yapılara müdahale etmede yaşanan zorluklar nedeniyle planın aslına uygun olarak muhafaza edildiği söylenebilir.

Yapının yeniden işlevlendirilmesi sırasında iç mekân tasarımında daha çağdaş ve şimdiki zamana uyum sağlayabilecek nitelikte yapı elemanları kullanılması gerekmektedir. Lengerhane binası ve Hasköy Tersanesinde ’de yapı elemanları, malzemeler, renk ve ışık birbirine uyumlu bir şekilde olduğu gözlemlenmektedir. Müzede bulunan koleksiyonların sınıflandırılmasında kullanılmış olan maket ve mankenler hoş bir kurgu yaratarak ziyaretçilerde eski zaman hissi yaratmaktadır.

Sonuç olarak zamanın yarattığı olumsuz etkiyle ve yaşam şartlarının farklılaşması nedeniyle tarihi yapılar işlevlerini kaybetmektedirler. Bu durum zamanla bu yapıların yıpranmalarına ve yıkılmalarına yol açmaktadır. Buna örnek olarak Lengerhane binası ve Hasköy Tersanesi bu bildiride ele alınmış geçirdikleri evreler nedenleriyle birlikte açıklanmıştır.

KAYNAKÇA

Ahunbay, Z. (2009). Tarihi Çevrede Koruma ve Restorasyon, İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi Yayını.

Göçer, Pehlivaner, Ö. (2003).“Devingen Toplum Esnek Mekânlar İster”, Arredomento Mimarlık Dergisi, Sayı02.

Göncüoğlu, S. F. (2005).”Tarihte Hasköy” Sinpaş Yayınları, İstanbul.

Güran, T. (1990).” İktisat Tarihi”, Damla Ofset, İstanbul.

Güzel, Hasan C. (2012). “Genel Türk Tarihi”, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.

James Marston Fitch,(1982), “The Heritage as Cultural Resources”, Historic Preservation, USA: Hill Book Company

Kaşlı, Bilge,2009,İstanbul’da Yeniden İşlevlendirilen Korumaya Değer Endüstri Yapıları Ve İç Mekân Müdahaleleri: Santral istanbul Örneği, İTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Özer, Bülent, (1989) “Olumlu ve Olumsuz Uygulanışlarıyla Mimari Yaratmada Tarih ve Geleneğin Yeri”, Yapı Dergisi, Sayı 35, S:36-38.

Rahmi K. Müzesi Tasarım Dergisi Arşivi.

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu. 2001,” Mimari Açıklama Raporu”.

Seven, Yusuf. (2008),” Kültür Merkezi Şeklindeki Tarihi Binalarda Mekân Dönüşümü: Edine Deveci Han Kültür Merkezi ve Muğla Kültür Merkezi Örnekleri, ”Uzmanlık Tezi, Ankara

Sinan Akyutlaklı-Didem Çaylan-Yüksel Pögün,(1999), Ege Mimarlık,

Yararel, B. (2013). Endüstri Devrimiyle Birlikte Değişen Üretim-Tüketim Kavramlarının Günümüz Mobilya Tasarımı Üzerindeki Etkileri, (Doktora Tezi). Mimar Sinan Üniversitesi, İstanbul.

I. Uluslararası Turizm ve Mimarlık Konferansı
1st International Conference on Tourism and Architecture
24-27 Ekim/October 2018
ISBN: ISBN: 978-605-9554-33-6

Kırsal Turizm Planlama Stratejilerinde Paradoksların Etkisi

Banu Bekci

Doç. Dr., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, banu.bekci@erdogan.edu.tr

Deryanur Dinçer

Dr. Öğr. Üyesi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, deryanur.dincer@erdogan.edu.tr

Çiğdem Bogenç

Dr. Öğr. Üyesi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, cigdem.bogenc@erdogan.edu.tr

Öz

Howard'ın 1850 yılında ele aldığı 'Bahçe Kent' kavramı 20. yüzyılın kent modelinin yol açtığı toplumsal ve çevresel sorunlara karşı radikal bir almaşık olarak karşımıza çıkmakta olup kentsel ve kırsal yaşamın olumlu öğelerinin bileşimi olarak görülmektedir. Toplumsal düzenin mekânsal ifadesi olarak geliştirilen bu model planlamanın kentsel alanlarda salt estetik ya da yaratıcı işlevlerinin ötesinde yaklaşımlar içermektedir. Bahçe kent kavramının oluşturulmasında tüm modern kırsal ve kentsel planlamalar Howard'ın geliştirdiği fikirler ve abartılı planlama stratejilerinden etkilenmiştir. Günümüzde Howard'ın kırsal planlama yaklaşımlarına karşıt görüşler olsa da fikirler planlamacılar ve tasarımcıları olumlu yönde etkilemeye devam etmektedir. Bu çalışmada kırsal alanların korunmasına yönelik paradoksların seçimini oluşturan en önemli kriterler; (i) tahribatı azaltacak, (ii) kırsal alanın taşıma kapasitesini dengeleyecek ve (iii) koruma-kullanma stratejilerinin geliştirilmesi sorularına planlamacılardan yanıt alabilme üzerine kurgulanmıştır. Seçilen bu kriterler doğrultusunda estetik ve yararcı işlevler kırsal peyzaj planlamada 'Parça/Bütün, Tasarlama/Planlama, Kısa Vade/Uzun Vade' paradoksları ele alınarak irdelenmiş olup kırsal planlama stratejileri geliştirilerek, sorunlara tek yönlü bakma ve çözüm geliştirmek yerine farklı bakış açılarıyla farklı yönlerden bakabilen planlama ve tasarım stratejileri vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Paradoks, planlama, kırsal planlama, peyzaj, Ebenezer Howard*

Impact of Paradoxes in Rural Tourism Planning Strategies

Abstract

The concept of 'Garden City', which Howard addressed in 1850, emerged as a radical alternative to the social and environmental problems caused by the urban model of the 20th century. It appears to be a composition of positive elements of urban and rural life. Developed as a spatial expression of social order, this model includes approaches to planning in urban areas beyond merely aesthetic or beneficial functions. All modern rural and urban planning in the creation of the concept of the garden city was influenced by Howard's ideas and exaggerated planning strategies. Though there are opposing views of Howard's rural planning approaches, ideas continue to affect planners and designers positively. The most important criteria in the selection of paradoxes for the protection of rural areas are; (i) to mitigate destruction, (ii) to balance the carrying capacity of the rural area; and (iii) to be able to obtain advice from planners for the development of conservation-use strategies. In accordance with these selected criteria, aesthetic and utilitarian functions are examined in rural landscape planning by considering 'Parts/Whole, Design /Planning, Short Term/Long Term' paradoxes and developing rural planning strategies, looking at different aspects with different perspectives instead of looking one way and developing solutions. Planning and design strategies are emphasized.

Keywords: *Paradox, planning, rural planning, landscape, Ebenezer Howard*

1. GİRİŞ

1.1. Kentsel ve Kırsal Planlama

Mekânsal planlama ya da daha dar kapsamlı olarak kent planlama fikri ve uygulaması tarım devrimi ile yerleşik yaşama geçilen ve ilk kentsel yerleşmelerin oluşmaya başladığı neolitik çağa denk gelir. Ancak, bugün anladığımız anlamda planlamayı, salt mekânsal düzeyde, mimari öğelerin birbiriyle ilişkilerinin estetik bir düzenlemesi ile sınırlı görmeyen ve daha karmaşık ve girift toplumsal ilişkiler ağının bir ifadesi ve etkileyicisi olarak karşılıklı ilişkisellik içinde ele alan yaklaşımın geçmişi, sanayi devrimini izleyen dönemle başlar (Ersoy, 2007).

Kent planlama anlayışının ortaya çıkışı ve kurumsallaşması 19. yy'ın sonlarına tarihlendirilebilir. Kent planlamanın tarihsel bir gereksinim olarak bu dönemde ortaya çıkışının ardında yatan gelişmeler ise sanayi devriminin yol açtığı büyük nüfus hareketleri ile kent-kır ilişkisinin yeniden tanımlanmasında ve bunlara bağlı olarak oluşan yeni yerleşme kademelenmesinde aranmalıdır. Kırsal alanlardan sanayinin yoğunlaştığı kentlere yapılan göç, bu yerleşmelerin nüfuslarının büyük bir hızla artmasına yol açarken yeni nüfus yoğunluğunun beraberinde getirdiği altyapı, konut, ulaşım ve çevre sorunlarına karşı hazırlıksızdı (Jacobs 1993).

1.2. Kırsal Planlama Stratejileri

Kırsal alan planlamaya yönelik çok farklı yaklaşımlar yapılmış olsa da tüm yaklaşımların bir eşgüdüm içerisinde ele alınması gerekmektedir. Planlama anlayışı içerisinde kırsal yapıyı analiz ederken ve planlarken, yukarıdan aşağıya doğru olan yaklaşım ile aşağıdan yukarı doğru olan yaklaşım birlikte kurgulanmalıdır. Yukarıdan tabana doğru olan süreçte belirlenecek olan ana hedefler, rehberler ve düzenlemeler ile tabandan yukarı doğru olan süreçteki yerel dinamikler arasında eşgüdümün sağlanacağı bir süreç izlenmelidir (Çelik, 2006).

1.3. Kırsal Planlamada Karşılaşılan Sorunlar

Günümüzde kırsal alandaki planlamalara çevresel problemler ve küresel iklim değişikliği çerçevesinde bakmak artık bir zorunluluk haline gelmiştir (MSGSÜ, 2013: 18). Bu zorunluluk planlama ve tasarımlarda işleyecek süreçlerde de kaçınılamazdır. Çünkü kapitalis üretim anlayışı iklim değişikliğini hızlandırmış, kırsal alanlar üzerindeki ekolojik dengenin bozulması ve yıpranma sürecini de arttırmıştır. Sadece ekolojik dengenin bozulması değil kontrolsüz turizm aktiviteleri kırsal alanlar üzerinde ciddi baskılara da sebep olurken bu kırsal alanların yıpranmasını da hızlandırmıştır. Özetle turizm baskısı beraberinde çevre kirliliği ve çevre tahribatına yol açarken ekosistem üzerinde de ciddi bir baskıya neden olmaktadır.

1.4. Ebenezer Howard'ın Bahçekent Modeli

1870'lerde bir grup toprak sahibi ve sosyal reformcu, sıradan insanlar için düzgün konutlar tasarlamaya başlayarak, geniş bahçeleri olan ferah yerleşim alanları yarattılar; bunlar ilk "bahçe banliyöler" oldu. Yüzyılın bitiminde bu fikir geliştirildi ve bütünüyle yeni kentlerin inşasıyla birlikte genişleyerek, konut geliştirme projelerinin planlanmasında kalıcı bir etki bırakan bahçekent hareketine dönüştü (Wilkinson, 2010).

Ebenezer Howard'ın vizyonu; Bedford Park ve Bournville gibi yerleşim yerleri öncü planlamacı Ebenezer Howard'ı etkiledi ama onun vizyonu daha genişti. Tüm şehirlerin bu ilkeler temelinde, geniş yeşil alanlar, ferah mekânlar ve ortak hizmet tesisleriyle inşa edilmesini istiyordu. İstediği bir şey daha vardı: kendi topluluk değerlerini yansıtan tipte bir planlama mantığı. Howard, bahçekentlerin yarının kentleri olduğuna emindi. Howard hem kentin hem de kırın kendine has cazip tarafları olduğuna inanıyor ve her ikisini de yeni bir kent tipinde birleştirmeyi arzu ediyordu. Bedford Park veya Bourville gibi bir bahçe yerleşiminde yaşamak hoş olurdu, ancak bir kent söz konusu olduğu için yerleşimin daha geniş olması müze, kütüphane ve belediye sarayı gibi ortak hizmet binaları bulundurması gerekiyordu (Wilkinson, 2010).

Şehri yeşillendirmek tasarımı Howard'ın devrimiydi. 19. yüzyılın sonunda çoğu kent sakini sıkışık mekânlara ve ağaçsız sokaklara katlanmak zorundaydı. Howard'ın önerdiği kent ise onlara bir mekân duygusu, yeşil alan ve sanat harikası kamusal tesisler sunuyordu. Ancak 19. Yüzyılın Britanyası'nda eğilim bütünüyle yeni kentler inşa etmek yerine mevcut kentlere eklemeler yapmak yönündeydi, dolayısıyla Howard'ın gelecek vizyonunun hayata geçme ihtimali düşük görünüyordu. Buna rağmen Almanya'da bahçekentler inşa edildi. 1907'de Dresden yakınlarında inşasına başlanan Hellerau ve 1912'de başlanan Neudorf (Strasbourg) kayda değer örneklerdi. Britanya'da iki yeni şehir Howard'ın fikirlerinden yararlanmıştı: 1903 yılında yapımına başlanan Letchworh ile1920'lerin başında planlanan Welwyn Bahçekenti Howard'ın ideallerine yakındır (Wilkinson, 2010; Jacobs, 1993).

1.5. Planlama ve Tasarımda Paradoks Yaklaşımları

Kentsel peyzaj içerisinde yapılan planlama ve tasarımlarda bazı paradokslar sıkça karşımıza çıkmaktadır. Bu paradokslar tasarımcılar ve plancılar tarafından sıklıkla tartışılmakta olup zaman içerisinde kaybolmaktadır. Paradoks, görünüşte doğru bir ifade veya ifadeler topluluğu olarak görülse de içerisinde çelişki ve sezgisel bir sonuç barındırır. Paradokslar çoğu zaman kendiliğinden oluşsa da matematikçiler ve ünlü düşünürler tarafından oluşturulan dünyaca ünlü paradokslarda bulunmaktadır. Bu tip paradokslar bilimde yeni buluşlara yol açarken, soyut düşünceyi de beslemektedir. Paradokslar sonucu ortaya çıkan sorular hem ilginç hem de eğlencelidir (Ersoy, 2007).

Popüler bir mimarinin 'etnik' ve 'yüksek' değerlerde yaratılma gerekliliği vardır. Mimarın, salt mekân yaratmak fikrinden uzaklaşıp, ikonografik bir anlatım diline sahip olması; bu nedenle soyutlamalardan çok sembolik içerikler barındırması gerekmektedir. Venturi popüler kültürün dengeli bir biçimde harmanlanması gerekliliğini savunurken, mimari yaklaşımların ancak form ve kültürün dengeli sentezinden meydana gelebileceğini söylemektedir (Ersoy, 2007). Bu tarz olumlu yaklaşımlara paradokslar, bilimsel düşüncenin kavramsal anahtarları demek yanlış olmaz. Çünkü soru sormamıza ve kökleşmiş yargıları sorgulamamıza yardımcı olacaktır. Bu bakımdan planlamalarda karşımıza sık sık çıkan, ancak sistematik biçimde ele almadığımız ve tartışmadığımız paradokslar ayrıca önemlidir.

Planlama ve tasarımlarda sıklıkla kullanılan paradokslar; Süreç/Sonuç Paradoksu, Parça/Bütün Paradoksu, Bilme/Planlama Paradoksu, Tasarlama/Planlama Paradoksu, Grup/Birey Çalışması Paradoksu, Önermek/Karar vermek Paradoksu, Soru/Sorun Paradoksu, Kısa Vade/Uzun Vade Paradoksu, Sosyal/Mekânsal Paradoksu, Aktif/Pasif Paradoksu, Tepeden inmeci/Katılımcı Paradoksu, Koruma/Kullanma Paradoksu, Yığılma/Dağılma Paradoksu, Büyük/Küçük Paradoksu şeklinde sıralanmaktadır (Ersoy,

2007). Paradokslar kendi içerisinde bir döngü oluştursa da birbirleri ile bir bütünlük içerisindedir. Planlamalarda asıl açıklanması güç ve belki de değiştirilmesi en zor olan husus, mekânsal planlama anlayış ve yaklaşımlarımız (teoriler) ile yapılanlar ve uygulamalar (pratik) arasındaki kopukluktur. Bu nedenle kurgulanacak planlama ve tasarım stratejilerinde değerlendirilebilecek bütüncül yaklaşımlar ele alınarak planlama ve tasarımlara yönelik kurgular oluşturulmalıdır.

1.6. Kentsel ve Kırsal Peyzaj Planlamada Paradoksların Etkisi

Yakın geçmişte kentsel yaşamın hayat koşullarından bunalan kentliler zamanla kırsal alanlarda daha fazla vakit geçirme isteği duymaya başlamışlardır. Dolayısıyla kırsal alanlar üzerinde kullanıcı baskısı hissedilmeye başlanmıştır. Kırsal alanlar turizm aktivitelerine yönelik planlanmadığından bu baskılar sonucunda kırsal alanlarda geri dönüşümü mümkün olmayacak tahribatlar gündeme gelmeye başlamıştır. Bu durum kırsal alanların planlamasında çeşitli paradoksları gündeme getirmiştir. Kırsal alanların korumasına yönelik paradokslarda aranan en önemli kriterler; tahribatı azaltacak, kırsal alanın taşıma kapasitesini dengeleyecek, koruma-kullanma stratejilerinin geliştirilmesidir.

Planlama ve tasarımlarda paradokslar çeşitlilik göstermektedir. Bu çalışmada ele alınan üç paradoksun "kısa vade/uzun vade, parça/bütün, tasarlama/planlama" seçilmesindeki en önemli unsur planlama ve tasarım meslek disiplini içerisinde yer almasıdır. Seçilen bu üç paradoks gelecekte yapılması düşünülen planlama ve tasar stratejilerinin güncel sorunlara cevap verebilen çalışmalarda kullanılmasında önemli roller üstlenecektir (Tablo 1).

Tablo 1. Seçilen Paradoks Yaklaşımlarının İrdelenmesi

PARADOKS	TANIM	ÖRNEKLEM
Kısa Vade/Uzun Vade	Planlama ve tasarım stratejisi geliştirilirken kısa vade ve uzun vadeli planlamalar birlikte düşünülmektedir. Bu iki paradoksta birbirlerinin etkisi altında geliştiğinde başarılı ve sürdürülebilir planlama ve tasarımlar ortaya çıkmaktadır.	
Parça/Bütün	Planlama alanının tüm detay parçaları bütünü oluşturmaktadır. Çalışmalarda parça ve bütün ilişkisi başarılı bir şekilde kurgulandığında olumlu sonuçlar elde edilmektedir. Böylece çözümlenmiş bütüncül bir planlama geliştirilmiş olacaktır.	
Tasarlama/Planlama	Uzun vadeli planlama stratejileri geliştirilirken bütüne yönelik detay tasarımlar planlamanın bütüncül bir başarı elde etmesini sağlayacaktır. Özellikle peyzaj tasarımlarının bütüncül planlama disiplini altında kurgulanması gerekmektedir.	

Bu üç paradoksta farklı bir şekilde algılansa da aslında birbirini tamamlayan paradokslar olarak literatürde yer almaktadır. Bütüncül planlama ve tasarımlarda bu paradokslar doğru bir şekilde tamamlandığında başarılı planlama yaklaşımlarının gelişmesine de olanak sunacaktır.

1.7. Kırsal Turizm Planlama Stratejilerinde Paradoksların İrdelenmesi

Çalışma doğrultusunda, günümüzdeki kent planlama stratejilerinin temelinde Ebenezer Howard'ın 1850 yılında geliştirdiği Bahçekent kavramının oluşturulmasında tüm modern kırsal ve kentsel planlamalar onun geliştirdiği fikirler ve abartılı planlama stratejilerinden etkilenmiştir (Jacobs, 1993). Bunun yansımaları günümüz planlama anlayışını da etkilemektedir. Hem bu planlama yaklaşımına karşıt görüşler hem de farklı paradoks yaklaşımları kırsal planlamanın olumlu yönde gelişmesine olanak sağlayacaktır.

2. SONUÇ VE ÖNERİLER

Tüm ütopyalarda olduğu gibi, anlamlı planlar yapma hakkı sadece görevli plancılara aittir (Jacobs, 1993). Howard planlamayı sadece plancının yapmasını öngörürken, günümüzde planlama ve tasarım yaklaşımları farklı meslek disiplinleri ve gruplar tarafından yönlendirilmektedir. Howard'ın 20. yy'da karşılaştığı eleştiriler ile benzerlik göstermektedir. Jane Jacobs'un Büyük Amerikan Şehirlerinin ölümü ve yaşamı (1993) kitabında Howard'ın Bahçeşehir modeline eleştirel bir bakış açısıda getirilmiştir (Jacobs, 1993).

Bahçe kent yaklaşımında Howard sadece yeni bir fiziksel ortam ve toplumsal hayat değil halkın söz sahibi olmadığı, yönetim tarafından belirlenen kurallar çerçevesinde bir yaşam sürmelerini ve ekonomik toplum öngörülüyordu. Plancılar tarafından rant odaklı planlama anlayışının oluşmaması için halkın istek ve ihtiyaçları gözetilmeden planlama stratejileri geliştirilmiştir. Howard'ın Bahçeşehir modelini eleştiren şehir plancı Nothan Glazer bir röportajında "düşüncedeki imaj İngiliz kasabasıydı, konak ve çevresindeki yeşilliğin yerine kasaba merkezi geçirilmiş iş ihtiyacını karşılamak adına da ağaçların arkasına bir fabrika yerleştirilmiştir" şeklinde ifade etmektedir. Bu durum günümüzde de geçerliliğini korumaktadır (Jacobs, 1993).

Planlama ve tasarımların temelinde önemli bir yere sahip olan Ebenezer Howard'ın Bahçeşehir modeli günümüzde şehir plancıları ve tasarımcıları üzerinde etkisini sürdürmeye devam etse de zaman içerisinde bu yaklaşıma antitezlerde gelişmiştir. Ancak diyebiliriz ki geçmişten günümüze tüm planlama yaklaşımları Bahçeşehir modelinin ilkelerinden azda olsa etkilenmiştir.

Bu çalışmayı yönlendiren paradokslar planlama ve tasarım çalışmalarının "kısa vade/uzun vade, parça/bütün, tasarlama/planlama" bu doğrultuda şekillendirilmesi güncel kentsel problemlere cevap verebilen, kent planlama yaklaşımlarını ortaya koyacaktır. Planlamayı yönlendirecek olacak temel girdilerin doğru tespit edilmesi ve bunların başarılı bir şekilde çözümlenmesi sağlanmış olacaktır. Örneğin, İskoç Biyolog Sör Patrick Geddes Bahçeşehir modeli kent planlama disiplinine bölge planlama anlayışını ve Bahçeşehir modelini savunarak bu yaklaşımın doğal kaynaklar ile uyumlu, tarım ve orman alanları ile denge kurulacak ve geniş kapsamlı mantıksal bir bütünlük oluşturacağını ifade etmiştir.

Bu çalışmanın yazarları olarak, sorunlara tek yönlü bakmaya ve çözüm geliştirmeye yönelik çabaların sonuç vermeyeceğini aksine planlamacı ve tasarımcıların sorunlara farklı bakış açılarıyla farklı noktalardan bakabilmesi ile planlama ve tasarımın başarıya ulaşacağını savunmaktayız.

KAYNAKÇA

Çelik, Z. (2006). *Türkiye'de Kırsal Planlama Politikalarının Geliştirilmesi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir

Ersoy, M. (2007). *Kentsel Planlama Kuramları*, İmge Kitabevi Yayınları, ISBN: 978-975-533-521-6, s: 21-49

Jacobs, J. (1993). *Büyük Amerikan Şehirlerinin Ölümü ve Yaşamı*, Meltis Yayıncılık, ISBN-13: 978-975-342-784-5, s: 32-45

Wilkinson, P. (2010). *Gerçekten Bilmeniz Gereken 50 Mimarlık Fikri*, Domingo Yayıncılık ISBN: 978-605-4729-55-5, s: 96-99

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi. (2013). *Kırsal Alan Planlaması Tartışmaları (1999- 2009)*. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.

I. Uluslararası Turizm ve Mimarlık Konferansı
1st International Conference on Tourism and Architecture
24-27 Ekim/October 2018
ISBN: ISBN: 978-605-9554-33-6

Renkleri ile Kimliklenmiş Destinasyonlar: Bo-Kaap/Cape Town Örneği

Süheyla Birlik

Dr. Öğr. Üyesi, Karabük Üniversitesi, suheylabirlik@karabuk.edu.tr

Öz

Farklı güzelliklere sahip yerleşimlerden rengârenk olma özellikleri ile ayrıcalıklı oldukları kabul edilen destinasyonlar, kendine özgü doğal ve toplumsal formasyonlarının yanısıra insan eli ile üretilmiş yapıları ile seyahat severlerin rotasına girebilmiş, turistik çekim merkezleri haline dönüşmüşlerdir. Yüzeyleri gökkuşağından rol çalan farklı pastel ya da cıvıl cıvıl renkler ile boyanmış, âdeta görsel şölen sunan ve ses getiren bu gözde popüler mekânlar, birer açık hava müzesi gibi olup, mutlaka görülmesi gereken yerler olarak nitelendirilebilirler. Çünkü -alışılmışın dışında- bir çocuğun hayalini canlandıran, insanın içini ısıtan-ferahlatan ve insana enerji veren renk cümbüşü ile gün yüzüne çıkmış dokuları ziyaretçilerini büyülemekte; birbirinden güzel manzaralara -fotoğraf karelerine ve sanatsal tablolara- hayat vermektedirler.

Bulundukları alanlarda şehir mimarilerini rengârenk görüntüleri ile süsleyen, bir çeşit yaşam kalitesini arttıran küçük ama sevimli-sempatik, huzur dolu ve masalsı destinasyonların sayısı dünya çapında az denemeyecek kadardır. Bo-Kaap (Cape Town-Güney Afrika), renklendirme hareketi ekseriya bir hikâyeye bağlı doğan ve gelenekselleştirilen bu destinasyonlardan sadece biridir; dolayısıyla, yerel mimarisine has renkli yapıları semantik açıdan da ilgi toplamaktadır.

Bir yamaç yerleşimi olan Bo-Kaap, Cape Town'un Müslüman mahallesi olarak bilinir; özgün mimarisi, parlak renkli evleri, Arnavut kaldırımlı sokakları ile popülerlik kazanmıştır. 1700'lü yıllarda Hollandalılar, Malezya, Endonezya gibi ülkelerden binlerce ve çoğunlukla Müslüman Malay halkını sömürgesi Güney Afrika'ya (Ümit Burnu/Cape Town) köle olarak sürmüşler ve 1900'lü yıllarda Bo-Kaap bölgesini bu kölelerin soyundan gelenlere ayırmışlardır. 1990'larda ülkede ırk ayrımcılığı sona erdirilmiş; Bo-Kaap halkı da hem esaretlerini unutabilmek hem de Ramazan kutlamaları için beyaz renkli olan evlerini birbirinden güzel renklere boyamışlardır. Günümüzde evlerin rengi solmaya başladığında ve hatta her Ramazan ayında evleri boyamak, bir gelenek haline gelmiştir. Bo-Kaap, -neredeyse hiç boşluk bırakılmadan- yan yana dizilmiş rengârenk yapılarından yöresel kıyafetli sıcakkanlı insanlarına ve dahi geleneksel yemeklerine kadar cazibesini hemen hissettiren bir semt olma özelliğini hâlâ korumaktadır.

Renkli şehirler kapsamında araştırılacak bu çalışma, bazı yerleşimler ve Bo-Kaap Mahallesi üzerinedir.

Anahtar Kelimeler: *Kimlik, Renkli Şehirler, Bo-Kaap*

Identified Destinations with their Colors: Bo-Kaap/Cape Town Example

Abstract

Destinations, which are accepted to be privileged by settlements having different beauties along with colorful features, have managed to enter travel lovers' itineraries with their own natural and social formations as well as hand-made structures have turned into touristic attraction centers. These popular places; having surfaces that are painted with iridescent different pastels or lively colors resembling rainbows, offering a visual feast and making a tremendous impact, are like open air museums and can be characterized as places that should be visited. Because their array of bright colors and patterns; visualizing a child's -exceptional- imagination, and refreshing and energizing the human beings, have been enchanting the visitors and giving life to sceneries -photo frames and artistic paintings-, one more beautiful than the other.

The number of small but charming, peaceful and fairytalelike destinations that decorate urban architectures with their colorful images and enhance the life quality is not insignificant. Bo-Kaap (Cape Town-South Africa) is only one of those destinations where the coloring movement is born and traditionalized and is mostly related to a tale. Therefore, its colored buildings which are unique to local architecture are also of interest from semantic point of view.

Bo-Kaap, a slope settlement known as the Muslim quarter of Cape Town, has earned popularity with its unique architecture, brightly painted houses, and cobblestone streets. In the 1700's, the Dutch banished thousands of Malaysian, Indonesian, and mostly Muslim Malay people to South Africa (Cape Cape) which was their colony, and in 1900 they spared the Bo-Kaap region for descendants of these slaves. In 1990s, racial discrimination was brought to an end in the country and the people of Bo-Kaap painted their white-colored houses with beautiful colors in order to forget their enslavement period and to celebrate the Ramadan. Nowadays, it has become a tradition to paint the houses every Ramadan and when the color of houses begins to fade. Bo-Kaap still maintains the characteristics of being a neighborhood that immediately makes feel its charm with its buildings lined up side-by-side –almost without any gap left-, its traditional clothes, warm-hearted people and even traditional food.

This study, which will be conducted within the scope of colored cities, is about some settlements and the Bo-Kaap Quarter.

Key Words: *Identity, Colorful Cities, Bo-Kaap*

1. GİRİŞ

Şehirler bazı zamanlar bilinçli bazı zamanlar da rastlantısal olarak renklendirilirler. Belirli bir renk paleti bir sokak, bir cadde, bir küçük mahalle, bir köy, bir kasaba ve hatta tüm bir şehir için seyahatlerimizde kıskandırtacak gezi fotoğrafları yapar; anılarımızda kalıcı bir iz bırakabilir, akılda yer eder ve ilham verir.

2. KİMLİK

> Her bağımsız beden kendi perisine, kendi koruyucu ruhuna sahiptir.
> Bu ruh insanlara ve yerlere hayat verir.
> Doğumdan ölüme dek onlara eşlik eder ve onların karakter veya niteliklerini belirler.
>
> eski bir Roma sözü (Norberg-Schulz, 1979)

Kimlik, ayrıcalıkları yansıtır; benzerleri içinde özel olanı tanımlar. Kolayca seçilebilen ana karakter, işaret, sembol, ileti, bilgidir; algı ile açıklanabilen bir kavramdır.

3. RENKLİ ŞEHİRLER

Birçok şehir simgesel yapıları, tarihi olayları, kültürü ile tanımlanır; bazıları modern binaları, yenilikçi ve sürdürülebilir yaklaşımları ile dikkat çeker; bazı şehirler de renkleri ile sevilir, kodlanır, ünlenir. Renkler bulundukları yere fevkalade bir güzellik, görsel bir hoşluk, hayranlık katar; ruhu okşar; kimlik kazandırır. Dünyanın en güzel şehirlerinden bazıları bir rüyadan ya da bir masaldan çıkmış gibi fazlasıyla renklidir ve insan renkli şehirlerin içinde iken ekstra mutludur. Seyahat severler için yakaladıkları enstantane fotoğrafları daha da iyi görünen bu sıra dışı eğlenceli yerlerin, gökkuşağı renkli mimarinin, şerbet renkli şehirlerin bazıları aşağıdaki gibi listelenebilir:

Antigua Guatemala, Guatemala (Şekil 1)

İspanyol Barok dönemi sömürge mimarisi sarı, pembe, mavi, kırmızının pastel tonları ve beyaz ile gerçeküstü-bir tablo gibi boyanmış, dumanlı volkanlarla çevrili bir şehir *Antigua Guatemala*

Şekil 1. Antigua Guatemala (Seis planes novedosos que hacer en Antigua Guatemala, 2018)

Balat, Fatih-İstanbul, Türkiye (Şekil 2)

bir zamanlar bir Yahudi mahallesi iken 1960'larda ve 1970'lerde terk edilmiş, zamanla farklı kültürlerdeki çeşitli sakinleri cezbetmiş; parlak boyalı döküntü sarı, pembe, turuncu, mavi, yeşil, kırmızı renkli ve cumbalı evleri ile *Balat*

Şekil 2. Balat (Birlik, 2010)

Brighton Plajı, Melbourne, Avustralya (Şekil 3)

bulunduğu körfezin sularından daha çok dikkat çeken-ilgi toplayan, her biri sahipleri tarafından özellikli dekore edilmiş bir dizi (82 adet) parlak renkli ahşap plaj kulübesine sahip *Dendy Street Beach-Brighton Plajı*

Şekil 3. Brighton Plajı (Zonneveldt, 2011)

Bristol, İngiltere (Şekil 4)

Avon nehri boyunca uzanan ve limana bakan, yamaç üzerindeki teraslı görünümü de suya yansıyan parlak pastel renkli evleri ile *Bristol*

Şekil 4. Bristol (Murray, 2018)

Burano Adası, İtalya (Şekil 5)

Venedik Lagünü'nde yer alan bir takımadada -köprülerle birbirine bağlanmış 4 ada- balıkçıların kanalların her iki tarafındaki mülklerinin nerede başlayıp nerede bittiğini tasvir etmek ve böylece -özellikle yoğun sisli havalarda- parlak renkleri tanıyarak ve takip ederek evlerini kolaylıkla bulabilmek için, bir gelenek haline getirip, iki yılda bir, resmi talep sonrası devletin müsaade ettiği bir renkte, her biri tek renk olacak şekilde ve yan yana gelenler aynı renk olmayacak düzende âdeta bir renk cümbüşü yaşatarak boyadıkları evleri, gökkuşağına benzeyen sokakları, teknelerin arasında kanalların sularına yansıyan pitoresk görüntüleri ile *Burano Adası*

Şekil 5. Burano Adası (Birlik, 2013)

Cartagena, Kolombiya (Şekil 6)

taş duvarlarla çevrili tarihi nüveyi oluşturan merkezin somon renginden turkuaza bir renk patlamasını andıran sarı, turuncu, kırmızı, pembe, mavi tonlarında boyanmış sömürge evleri ile Karayip sahilinin mücevheri *Cartagena*

Şekil 6. Cartagena (Diez lugares imperdibles para visitar en Cartagena, 2017)

Charleston, Güney Karolina, Amerika Birleşik Devletleri (Şekil 7)

1931 yılında varlıklı bir hâkim ve eşinin satın aldıkları ve parlak pastel renkte boyadıkları, sonrası komşularının da aynı işlemi devam ettirdikleri Georgian mimarisi evleri ile *Rainbow Row-Charleston*

Şekil 7. Charleston (14 of the Most Colorful Places to Visit)

Colmar, Fransa (Şekil 8)

kıvrımlı kanalları arnavut kaldırımlı sokaklar ve küçük, ahşap çatkılı, renkli evler ile çevrili bir ortaçağ masal diyarı *Colmar*

Şekil 8. Colmar (Alex, 2017)

Favela Santa Marta, Rio de Janeiro, Brazilya (Şekil 9)

şehrin insanları arasındaki sosyal farklılaşmaya bir köprü olabilmek amacı ile, 2010 yılında, Hollandalı sanatçılar Haas&Hahn tarafından ahşap ve tuğla evlerin -cephelerinden yayılan şeritli ışınların farklı tonlardaki gökkuşağı renkleri ile- boyanması sonucu dev bir tuvale dönüştürülen -yamaç üzerindeki- gecekondu mahallesi *Favela Santa Marta*

Şekil 9. Favela Santa Marta (Chin, 2011))

Gamcheon, Busan, Güney Kore (Şekil 10)

1950-1953 yıllarında Kuzey Kore ile Güney Kore arasında yapılan Kore Savaşı ülkeyi ikiye bölünce, -sadece Kore'de inanılan- Taegeuk-do adlı bir dini benimsemiş yaklaşık 4000 mülteciye ev sahipliği yapmış; 2009'da bazı öğrencilerin sanatsal dokunuşları sonucu, ancak bir kişinin geçebileceği daracık merdivenli sokakları yığılmış legolara benzetilen renkli tuğla -öncesi teneke- evler ile çevrelenmiş bir labirent yamaç köyü *Gamcheon*

Şekil 10. Gamcheon (Chan, 2017)

Guanajuato, Meksika (Şekil 11)

sarmaşıklı meydanları, en ünlüsü 68 cm. genişliğindeki küçük geçitler ile birbirlerine bağlanmış arnavut kaldırımlı dar sokakları ve kurulduğu vadi ile vadinin sarp yamaçlarını tıkıştırarak süsleyen, hemen hemen hepsi birbirinden farklı renklere sahip Barok, Neoklasik, sömürge mimarisi yapıları ile akılda kalıcı, büyüleyici bir maden (gümüş) şehri *Guanajuato*

Şekil 11. Guanajuato (Prabhakar, 2018)

Guatapé, Kolombiya (Şekil 12)

bir baraj gölü kıyısında yer alan, önceleri varlıklı ailelerin sonraları -2007'de- belediye başkanının verdiği malzemelerle zengin-fakir fark etmeksizin herkesin evlerinin -duvarları, kapıları, pencereleri, kepenkleri, zócalos olarak isimlendirilen özenle nakşedilmiş üç boyutlu kabartma çizimleri/motifleri- en az 5 farklı renkte boyalı olduğu kasaba *Guatapé*

Şekil 12. Guatapé (Villola, 2017)

Havana, Küba (Şekil 13)

uzun yıllar İspanyol sömürgesi altında varlığını sürdüren, devrim sonrası melodileri, dans eden neşeli insanları, sokakları süsleyen 1950'lerden kalma üstü açık, klasik Amerikan arabaları, göz alıcı yapıları ile yaşamı renklerde yansıtan bir şehir *Havana*

Şekil 13. Havana (Birlik, 2018)

Ilulissat, Grönland (Şekil 14)

Kuzey Kutup Dairesi'nin kuzeyindeki Ilulissat Buz Fiyordu'nda yılda ~20 milyar ton buzdağına neden olan buzullar, gri kayalar, kahverengi arktik tundra otları arasında 1700'lü yıllarda başlatılan bir renk kodlaması -siyah renk karakolları, sarı renk hastaneleri, kırmızı renk ticari yapıları, mavi renk balık fabrikalarını ifade eder- geleneği sonrası yerlilerin âdeta bir lego dünyası gibi birbirlerinden farklı renklerde boyadıkları parlak-canlı, ancak mesafeli-içine kapanık ahşap evleri ile bir balıkçı kasabası *Ilulissat*

Şekil 14. Ilulissat (Tokmakoğlu, 2018)

Isla Mujeres, Cancún, Meksika (Şekil 15)

Mayaların ay tanrıçası Ixchel'e adanmış, köpek balığı popülasyonunun yoğun olduğu turkuaz renkli denizi (Karayip Denizi), bembeyaz kumları, palmiye ağaçları, tropikal renkli evleri, birbirinden güzel duvar resimleri, sokaklarında dans edip eğlenen insanları ile bohem havasındaki bir ada *Isla Mujeres*

Şekil 15. Isla Mujeres (La Isla Cancun Centro Comercial, 2018)

Kampung Pelangi, Semarang, Endonezya (Şekil 16)

Nisan 2017'de, bir öğretmenin/köyün ortaokul müdürünün çabaları ile, köylülerin de desteği sonucu, belediye başkanının gözetiminde çok az bir kaynak ile turist çekmeye, yerel ekonomiyi canlandırmaya, bölgesel kalkınmaya yönelik bir girişim olarak tüm köhne evlerin -232 adet gecekondu görünümlü baraj evlerinin- çizgisel tasarımlarla ve en az 3 farklı parlak renkte boyandığı bir masal diyarı-gökkuşağı köyü *Wonosari-Kampung Pelangi*

Şekil 16. Kampung Pelangi (Santosa)

Kampung Warna-Warni Jodipan, Malang, Endonezya (Şekil 17)

-bir sosyal sorumluluk projesi olarak- Malang Muhammadiyah Üniversitesi'nden bir grup öğrencinin (8 kişi) bir yerel boya firması ile iş birliği yapması sonucu, Haziran 2016'da, sakinleri, hava kuvvetleri üyeleri ve sanatçılar tarafından dar sokaklar üzerindeki ~107 adet evin, çatısı dahil her köşesinin en az 3 farklı renk olacak şekilde -yeşil, sarı, turuncu, kırmızı, pembe, mavi, mor gibi- canlı-parlak renklerle boyanan ve renkli şemsiyeler ile süslenmiş bir sokak ile özellikle nehir kıyısındaki birkaç derme çatma dükkânı bulunan; kısa bir süre önce ekonomik kaynaklardan yoksun bakımsız bir gecekondu bölgesi iken yeniden canlandırılan-yaşam standardı değişen bir köy *Kampung Wisata Jodipan-Kampung Warna-Warni Jodipan*

Şekil 17. Kampung Warna-Warni Jodipan (Jejaka, 2017)

Key West, Florida, Amerika Birleşik Devletleri (Şekil 18)

tropikal iklimi ve Latin yaşam tarzı açısından Küba ile benzerlikler gösteren; pembe, beyaz, sarı, çok açık mavi renkli Viktorya dönemi verandalı ahşap evleri ile dar sokaklarında üzgün olmak neredeyse imkânsız olan bir cennet ada, Kuzey Amerika'nın en güney noktası *Key West*

Şekil 18. Key West (Burciaga, 2009)

La Boca, Buenos Aires, Arjantin (Şekil 19)

1830'lu yıllarda -çoğu Cenova (İtalya) ve İspanya olmak üzere- Avrupa'dan gelen ve doklarda çalışarak geçinen fakir göçmenlerin Matanza-Riachuelo nehrinin Río de la Plata'ya dökülen ağzındaki limana demirlenmiş gemilerin hurda malzemelerinden yaptıkları ve aynı renkten yeterli boya olmadığı için her birini sarı, kırmızı, mavi, turuncu, yeşil gibi 4-5 farklı renk ile boyadıkları, içerisinde 3 veya 4 ailenin yaşadığı, oluklu saç çatılı, ahşap derme çatma evleri, 1950'lerde de yerel ressam Benito Quinquela Martìn'in yardımlarıyla farklı renklerde yeniden boyanan ve hayat bulan, bugün, tango müziğinin doğduğu yer olarak her köşesinde yerel dansçıların canlı performanslarıyla görülebildiği, müzeleri, tiyatrosu, tango kulüpleri, İtalyan tavernaları, hediyelik eşya dükkânları, kafeleri, sergileri, grafitileri ile gerçek bir işçi sınıfı mahallesi *La Boca*

Şekil 19. La Boca (Fletcher, 2018)

Longyearbyen, Spitsbergen Adası-Svalbard Takımadası, Norveç (Şekil 20)

-sarp karlı dağlar ve buzullar ile çevrili- Advent Körfezi (Adventfjorden) kıyısında ve Longyear nehri boyunca rüzgâra korunaklı bir vadide yer alan, hem donmuş topraktan hem de havalar ısındığında buz tabakasının erimesiyle oluşan batmalardan uzak tutmak için ağaç kazıklar üstüne inşa edilmiş küçük, sıralı, renkli, ahşap evleri ile sert-soğuk hava koşullarına ve kutup ayıları ile tanınan bir yaban hayatına rağmen neşeli hissettiren bir maden (kömür) kasabası, dünyanın en kuzeyindeki yerleşim yeri *Longyearbyen*

Şekil 20. Longyearbyen (Longyearbyen cruises, Svalbard and Jan Mayen)

4. BO-KAAP, CAPE TOWN, GÜNEY AFRİKA

Cape Dutch ile Cape Georgian mimarisinden oluşmuş; ırk ayırımı sonlanınca, beyaz olan yüzeyleri sakinleri (etnik grup Müslüman Malaylar) tarafından hem özgürlüklerini hem de Ramazan Bayramı'nı kutlamak için parlak-canlı renklerle boyanmış sıraevleri ve arnavut kaldırımlı sokakları ile Cape Town'ın en eski yerleşimlerinden biri *Bo-Kaap* (Şekil 21)

Şekil 21. Bo-Kaap (Birlik, 2016)

Bo-Kaap, Masa Dağı'nın yanındaki Signal Tepesi'nin yamaçlarına kurulu olduğu için, şehir merkezine olan konumdan dolayı 'Yukarı Cape Town' olarak adlandırılır ve muhteşem bir manzara sunar (Şekil 22).

Şekil 22. Masa Dağı ve Malay Mahallesi 'Bo-Kaap'
(Featured location: Bo-Kaap, Cape Town's multi-coloured neighbourhood, 2017)

16.-17. yy.larda, Hollandalılar tarafından Asya'dan (Malezya, Endonezya, Hindistan, Sri Lanka) ve diğer Afrika ülkelerinden çalıştırılmak üzere Cape Town'a getirtilen Malaylar için; Bo-Kaap bölgesinde, Hollanda ve İngiliz (Georgian-Viktorya) mimari stillerinde, beyaz badanalı evler inşa edildi ve bu evler sakinlerine kiraya verildi. Siyasi sürgün, mahkûm, dini lider, âlim, tüccar, zanaatkâr (terzi, marangoz, gümüşçü, ayakkabıcı, yapı ustası), balıkçı olan bu köleler, daha sonra -verilen izin ile- evlerini satın aldılar ve kölelik kaldırılınca da acılarını unutmak, özgürlüklerini ve mutluluklarını ifade etmek için cephelerini her renkte (turuncu, sarı, kırmızı, mavi, mor, pembe, turkuaz, yeşil gibi) boyadılar. Çoğu müslüman olan şimdiki yaşayanları da eski kölelerin soylarından gelmektedirler. Ancak, gayrimüslimlerin -1994'den itibaren- bölgede yaşamaları ile birlikte, yükselen emlak vergilerini ödeyemeyenler bölgeden taşınmışlardır.

Tuğla duvarlı ve badanalı Bo-Kaap evleri (Şekil 23), ekseri tek katlıdır; ön cephesi dar (~6 m. genişliğinde), yan yüzeyleri derindir. Buluşma ve sosyalleşme yeri olarak alçak tuğla duvarlı taraçasındaki girişleri, sokaktan yükseltilmiştir. Gabarisi, altında korniş ile süslenmiş parapet ile sonlanır. Tik ağacından ya da çamdan yapılmış pencereleri, yatay bir biçimde -alt bölüm kapatıldığında üst bölüm açık olacak şekilde- iki tablalıdır. Genellikle çift kanatlı olan kapılarının üstünde pencereleri vardır. Çatıları düzdür.

Şekil 23. Bo-Kaap evleri (Birlik, 2016)

Bo-Kaap'taki camiler (Şekil 24); -Güney Afrika'daki ilk ve en eski cami- Auwal Camii 1794, Palm Tree Camii 1820, Nurul İslam Camii 1844, -imtiyazlı bir arazi üzerine yapılmış ilk cami- Jamia Camii (Kraliçe Viktorya Camii) 1850, Shafee Camii (İmam Hadjie Camii) 1859, Hanafee Camii 1881, -Cape Town'da ulusal anıt olarak bildirilen tek cami- Boorhaanol Camii 1884, Quawatul İslam Camii 1892, -imamın ve cami üyelerinin haklarını belirten bir anayasa sonrası yapılmış ilk cami- Nurul Mohamadia Camii 1899, Nurul Huda Camii 1958 tarihlidir (Mosques). Evlerin arasında, bitişik nizam yer alırlar.

Şekil 24. Auwal Camii, Jamia Camii, Safee Camii, Boorhaanol Camii
(Elowitt, 2016; Bo Kaap Malay Quarter Fotogalerie - Kapstadt Malayenviertel; Birlik, 2016; File:Longmarket St Boorhaanol Mosque.jpg, 2015)

71 Wale Caddesi üzerinde yer alan ve Osmanlı âlimi müderris Mahmud Fakih Emin Efendi'ye ait olan (Gençoğlu, 2015) -1760'lardan kalma- en eski ev, bugünkü Bo-Kaap Müzesi (Şekil 25); Cape Dutch mimari stilindedir ve dalgalı parapete sahiptir. Müze, Cape Town'un tarihini siyah-beyaz fotoğraflarla tanıtır; tipik bir müslüman Cape Malay ailesinin 19. yy.dan kalma yaşamını (mobilyalarını, dekore edilmiş gelin yatak odasını, geleneksel kostümlerini, antika eşyalarını) sergiler.

Şekil 25. Bo-Kaap Müzesi (Birlik, 2016; Long Street - Bo Kaap Museum; Iziko Bo Kaap Museum, 2012)

Cape Malay mutfağı (Şekil 26); genellikle sebze, et, kurutulmuş meyve ve baharattan oluşur. Hafif, doyurucu ve aromatiktir.

Şekil 26. Tomato Bredie, Bobootie, Samosas, Koeksister
(Cape Malay Tomato Bredie, 2014; Cape Malay Bobotie served with yellow rice and chutney; Sofat, 2015; Nan's Malay koeksisters)

5. SONUÇ

Renklerin insan yaşamı üzerinde önemli etkileri vardır; dikkat çektirebilir, duygulara anlam kazandırabilir, ömür boyu bellekte kalabilir. Doğal ve toplumsal özellikleri ile birlikte, mimari kimliğine renkleri ile ulaşan yerleşimler de, çevresine farklı bir ambiyans katarak sıra dışı güzellikler sunar; insanı çeker ve enerjisi ile mutlu eder.

Dünyada, hem rengârenk tablolara dönüştürülmüş hem de hikâyeleri ile popülerlik kazanmış mutlaka görülmesi gereken yerler vardır.

Sadece korunması gereken değerler için değil; ayrıca plansız, bakımsız, fakir ve hatta dışlanmış ya da terk edilmiş alanları da -yıkımdan kurtararak- korunması gereken değerlere ve turistik alanlara dönüştürmek için şehirler renklendirilebilir, sanat kamusallaştırılabilir.

... çünkü masallar bazen tesadüfler ile gerçekleşir.

KAYNAKÇA

Gençoğlu, H. (2015). The forgotten Effendi: Ottoman Muslim theologian, Mahmud Fakih Emin Effendi, and the real story of the Bo-Kaap Museum, c.1894-1978, https://repository.nwu.ac.za/handle/10394/15330 (Erişim Tarihi: 07 Aralık 2018).

Mosques. http://www.bokaap.co.za/mosques/ (Erişim Tarihi: 07 Aralık 2018).

Norberg-Schulz, C. (1979). *Genius Loci: Towards a Phenomenology of Architecture*, New York: Rizzoli International Publications, Inc..

Resim Kaynakçası

14 of the Most Colorful Places to Visit. https://www.southernliving.com/travel/colorful-streets-houses-scenic-drive?slide=274316#274316 (Erişim Tarihi: 07 Aralık 2018).

Alex, A. (2017). The picturesque medieval town of Colmar, known as both "the capital of Alsatian wine" and "Little Venice", https://www.thevintagenews.com/2017/11/03/this-picturesque-medieval-town-in-france-is-a-perfect-location-for-a-winter-christmas-break/ (Erişim Tarihi: 07 Aralık 2018).

Birlik, S. (2010), İstanbul albümü.

Birlik, S. (2013), İtalya albümü.

Birlik, S. (2016), Güney Afrika albümü.

Birlik, S. (2018), Küba albümü.

Bo Kaap Malay Quarter Fotogalerie - Kapstadt Malayenviertel. https://kapstadt-net.de/pages/sehenswuerdigkeiten/stadtzentrum/bo-kaap/fotogalerie.php?pic880=7#prettyPhoto (Erişim Tarihi: 07 Aralık 2018).

Burciaga, J. (2009). Row of Homes, https://freerangestock.com/photos/7123/row-of-homes.html (Erişim Tarihi: 07 Aralık 2018).

Cape Malay Bobotie served with yellow rice and chutney, http://www.cookingwithfuni.com/cape-malay-bobotie/ (Erişim Tarihi: 07 Aralık 2018).

Cape Malay Tomato Bredie. (2014). https://themuddledpantry.com/2014/06/23/tomato-bredie/ (Erişim Tarihi: 07 Aralık 2018).

Chan, W.Y. (2017). The Top 10 Things To Do and See in Busan, https://theculturetrip.com/asia/south-korea/articles/the-top-10-things-to-do-and-see-in-busan/ (Erişim Tarihi: 07 Aralık 2018).

Chin, A. (2011). favela painting by haas&hahn, https://www.designboom.com/art/favela-painting-by-haas-hahn/ (Erişim Tarihi: 07 Aralık 2018).

Diez lugares imperdibles para visitar en Cartagena. (2017, 14 Şubat). https://www.lagaceta.com.ar/nota/718687/deportes/diez-lugares-imperdibles-para-visitar-cartagena.html (Erişim Tarihi: 07 Aralık 2018).

Elowitt, K. (2016). Beautiful Bo Kaap, The Most Picturesque Neighborhood In Cape Town, https://afktravel.com/59595/beautiful-bo-kaap/9/ (Erişim Tarihi: 07 Aralık 2018).

Featured location: Bo-Kaap, Cape Town's multi-coloured neighbourhood. (2017, 24 Ağustos). http://www.glofilms.tv/featured-location-bo-kaap-cape-towns-multi-coloured-neighbourhood (Erişim Tarihi: 07 Aralık 2018).

File:Longmarket St Boorhaanol Mosque.jpg. (2015). https://commons.wikimedia.org/wiki/File:

Longmarket_St_Boorhaanol_Mosque.jpg (Erişim Tarihi: 07 Aralık 2018).

Fletcher, K. (2018). Caminito, La Boca, https://www.trover.com/d/13d9G-caminito-la-boca-buenos-aires-argentina (Erişim Tarihi: 07 Aralık 2018).

Iziko Bo Kaap Museum. (2012). https://www.tripadvisor.ie/Guide-g1722390-k343-Cape_Town_ Western _ Cape.html (Erişim Tarihi: 07 Aralık 2018).

Jejaka. (2017). Place to Visit: Code Village, Jodipan Village, Rainbow Village – Indonesia, https://steemit.com/life/@jejaka/3-colorful-village-in-indonesia (Erişim Tarihi: 07 Aralık 2018).

La Isla Cancun Centro Comercial. (2018). https://unifeed.club/view/cd31f5-la-isla-cancun-centro-comercial/ (Erişim Tarihi: 07 Aralık 2018).

Long Street – Bo Kaap Museum. https://www.parkercottage.co.za/long-street-bo-kaap-museum (Erişim Tarihi: 07 Aralık 2018).

Longyearbyen cruises, Svalbard and Jan Mayen. https://www.pocruises.com/cruise-destinations/longyearbyen-port-overview/ (Erişim Tarihi: 07 Aralık 2018).

Murray, R. (2018). The Guardian names Bristol pub Grain Barge as having one of the UK's best views, https://www.bristolpost.co.uk/whats-on/food-drink/guardian-names-bristol-pub-grain-2160826 (Erişim Tarihi: 07 Aralık 2018).

Nan's Malay koeksisters, http://www.picknpay.co.za/recipe-search-results/nans-malay-koeksisters (Erişim Tarihi: 07 Aralık 2018).

Prabhakar, M. (2018). Some Famous Tourist Destinations in Mexico which you will never wish to get Missed, https://travduck.com/mexico/ (Erişim Tarihi: 07 Aralık 2018).

Santosa, H. Kampung Pelangi Kalisari, Semarang, Indonesia (2), https://www.deviantart.com/hanisantosa/art/Kampung-Pelangi-Kalisari-Semarang-Indonesia-2-683129276 (Erişim Tarihi: 07 Aralık 2018).

Seis planes novedosos que hacer en Antigua Guatemala. (2018, 18 Mayıs). https://www.uber.com/es-GT/blog/que-hacer-en-antigua-guatemala/ (Erişim Tarihi: 07 Aralık 2018).

Sofat, A. (2015). Eat Like a local in South Africa, https://www.aluxurytravelblog.com/2015/02/19/eat-like-a-local-in-south-africa/ (Erişim Tarihi: 07 Aralık 2018).

Tokmakoğlu, A.B. (2018). Dünyanın En Destansı 10 Macera Destinasyonu, https://www.turna.com/blog/dunyanin-en-destansi-10-macera-destinasyonu (Erişim Tarihi: 07 Aralık 2018).

Villola, M.I. (2017). Guatapé, el colorido pueblo colombiano pintado por sus propios vecinos, http://buenas.com.ar/index.php/guatape-el-colorido-pueblo-colombiano-pintado-por-sus-propios-vecinos/ (Erişim Tarihi: 07 Aralık 2018).

Zonneveldt, S. (2011). Brighton Beach Boxes, https://www.deviantart.com/djzontheball/art/Brighton-Beach-Boxes-264638252 (Erişim Tarihi: 07 Aralık 2018).

I. Uluslararası Turizm ve Mimarlık Konferansı
1st International Conference on Tourism and Architecture
24-27 Ekim/October 2018
ISBN: ISBN: 978-605-9554-33-6

Dünya Mirası Alanlarda Toplum Temelli Turizm Üzerine Kuramsal Bir Çalışma

Burak Murat Demirçivi

Dr. Öğr. Üyesi, Aksaray Üniversitesi, burak_murat_de@hotmail.com

Öz

Dünya Mirası alanlarda ziyaretçiler ve yerel halkın ortak mekân kullanımından kaynaklı problemleri önlemek, turizmden sağlanan faydayı arttırmak ve toplumun çıkarlarını en iyi şekilde korumak için yerel halkın etkin bir biçimde planlama, geliştirme, uygulama ve yönetim politikalarının içinde yer alması gerekmektedir. Bu nedenle, toplumda genel olarak kabul gören amaçlar ve beklentiler dikkatli bir biçimde tespit edilmelidir. Bir Dünya Mirası varlık turistik anlamda değerlendirilirken tüm politikaların toplumun çıkarlarını, hassasiyetlerini, kültürel geçmişini ve kimliğini hesaba katması ve bu ölçütlere göre belirlenmesi gerekmektedir. Hem doğal hem de kültürel niteliklere sahip bir Dünya Mirası olan Nevşehir Göreme Millî Parkı ve Kapadokya Kayalık Bölgeleri, 1985 yılında Sivas Divriği Ulu Cami ve Darüşşifası ve İstanbul Tarihî Alanları ile birlikte Türkiye'den Dünya Mirası Listesi'ne dâhil olan ilk üç mirastan biridir. Bu çalışma, turizmden kaynaklı sorunların çözümlerini toplum temelli yönetim anlayışı ile toplum, çevre ve ekonomi gibi çeşitli boyutlarda ele alarak bir Dünya Mirası olan Göreme Millî Parkı ve Kapadokya özelinde birtakım öneriler sunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Sözcükler: *Dünya Mirası Varlıklar, Göreme Millî Parkı ve Kapadokya Kayalık Bölgeleri, Kültürel Miras Turizmi, Toplum Temelli Yönetim, Yerel Halk*

A Theoretical Study on Community-Based Tourism at the World Heritage Sites

Abstract

Planning, development, implementing, and management policies must effectively involve the locals in order to prevent the problems stemming from common utilization of areas by visitors and locals, to maximize benefits from tourism, and to protect the community's interests in the best way at the World Heritage sites. Therefore, commonly-held goals and expectations in the community should be identified carefully. While a World Heritage property is evaluated as a tourism product, all policies should take the community's interests, sensitivities, cultural background, and cultural identity into consideration and should be determined according to these criteria. Nevşehir Göreme National Park and the Rock Sites of Cappadocia, a World Heritage property which has both natural and cultural features, is one of the three properties inscribed on the World Heritage List from Turkey for the first time in 1985 along with Sivas Great Mosque and Hospital of Divriği and Historic Areas of İstanbul. This study aims to handle the solutions of the problems caused by tourism via community-based management approach along with several aspects such as community, environment, and economy and to make some suggestions within the scope of Göreme National Park and the Rock Sites of Cappadocia which is a World Heritage.

Keywords: *Community-Based Management, Göreme National Park and the Rock Sites of Cappadocia, Heritage Tourism, Locals, World Heritage Properties*

1. GİRİŞ

Dünyada insanlık için olağanüstü değere sahip doğal ve kültürel mirasın tanınmasını, korunmasını ve sürdürülmesini teşvik etmenin yollarını arayan Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO), bu anlamda 1972 yılında kısa adı 'Dünya Mirası Sözleşmesi' olan 'Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme'yi hayata geçirmiştir. Bu Sözleşme'nin kabulünden sonra 1976 yılında Dünya Mirası Komitesi ve Dünya Mirası Fonu oluşturulmuştur. Komite, ilk olarak 1978 yılında

dünyanın çeşitli yerlerinden 12 mirası Dünya Mirası olarak kabul etmiş ve Dünya Mirası Listesi'ne almıştır. Dünya Mirası Listesi'nde 1 Ekim 2018 itibariyle 167 ülkeden 845 kültürel, 209 doğal ve 38 de doğal-kültürel olmak üzere toplam 1.092 miras bulunmaktadır (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization [UNESCO], 2018a). Türkiye, 16 Mart 1983 tarihinde UNESCO Dünya Mirası Sözleşmesi'ne taraf olmuştur. Bu tarihten sonra, ilk olarak 1985 yılında Nevşehir Göreme Millî Parkı ve Kapadokya'nın da dâhil olduğu üç miras Türkiye'den Liste'ye girmiştir. 1985 yılından 2018 yılına kadar gelinen süreçte Türkiye'den toplam 18 miras Dünya Mirası Listesi'ne girmiştir (UNESCO, 2018b).

Bir yerin UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne girmesi, oranın kültürel, doğal veya kültürel-doğal nitelikte önemli bir miras olduğu anlamına gelmektedir. UNESCO, belli ölçütler ışığında değerlendirdiği önemli miraslar için Dünya Mirası kavramını kullanmaktadır. Dünya Mirası, geçmişimizi ve bugünümüzü temsil eden üstün evrensel değere sahip doğal ve kültürel harikalardır. Bu miraslar, tüm insanlığa ait olup insanlığın eşsiz hazineleridir (UNESCO, 2017: 8). Üstün evrensel değer ise "ulusal sınırları aşacak derecede olağanüstü ve tüm insanlığın şimdiki ve gelecekteki nesilleri için ortak öneme sahip kültürel ve/veya doğal değerdir" (UNESCO, 2016: 11).

Bir yerin UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde bulunmasının o yere başka türlü elde edebileceğinden daha büyük bir görünürlük verdiğine dair görüş dünya genelinde hâkimdir. Bunun nedeni, Dünya Mirası logosunun (Şekil 1) kalite ve özgün deneyimin onayı olarak turistlerce dünya çapında tanınırlığının artmasıdır. Tanınma, aynı zamanda medya ilgisini de çekmektedir (UNESCO, 2017: 13). Özgünlük ve tanınırlık gibi nitelikler bir sertifikasyonla tescillendiğinde bu nitelikler özellikle önemli olmakta ve ziyaretçiyi çekmektedir. UNESCO'nun belli ölçütlere sahip miras varlıklarını Dünya Mirası olarak tanıması ve tescillemesi sonrası o alanlar turizm pazarı için anlamlı bir kültürel varlık ve destinasyon hâline gelmektedir.

Şekil 1. UNESCO Dünya Mirası Logosu

Kaynak: UNESCO, 2018c.

Bir yerin Dünya Mirası Listesi'ne alınması o yer için çeşitli fırsatlarla birlikte tehlikeleri de beraberinde getirmektedir. Bir yer, Dünya Mirası olarak ilan edilince oraya yönelik duyumlar artmakta ve insanlar önemli bir kültürel-doğal varlık anlamına gelen o yeri ziyaret edip görmek istemektedirler. Bu durumda da söz konusu yerde özellikle ziyaretçileri memnun etmek için turizm hizmetleri iyileştirilmekte, altyapı yenilenmekte ve insanlar para kazanmak için turizm sektörüne yönelmektedir. Bunlar yapılmazsa bölge,

gelen ziyaretçileri ağırlamada ve turizmi yönetmede yetersiz kalmaktadır. Öte yandan, insanların ziyaret için belli bir yere yönelmeleri o yerin korunması ile tezat oluşturabilmektedir. Bu durum, turizmin fiziksel ve doğal çevre üzerindeki olumsuz etkileri başlığı altında işlenmiş ve sürdürülebilir turizm başlığı altında koruma-kullanma dengesi, taşıma kapasitesi gibi çeşitli kavramlarla birlikte değişik çözümler getirilmeye çalışılmıştır. Bununla birlikte, her yer farklı doğal, tarihî ve kültürel özelliklere sahip olduğundan o yerlere özgü turizm yönetim planı oluşturulması daha isabetlidir.

Bu çalışma, turizm ürünü olarak Dünya Mirası varlıklardan sağlanan faydayı arttırırken turizmin olumsuz etkilerini en aza indirebilmek için yapılabilecekleri toplum temelli yönetim anlayışı ile toplum, çevre ve ekonomi gibi çeşitli boyutlarda ele alarak bir Dünya Mirası olan Göreme Millî Parkı ve Kapadokya özelinde birtakım öneriler sunmayı amaçlamaktadır.

2. DÜNYA MİRASI LİSTESİ'NE KAYIT ÖLÇÜTLERİ

Dünya Mirası Listesi'ne dâhil olmak için ilgili yerler, üstün evrensel bir değere sahip olmalı ve 10 seçim ölçütünden en az birini karşılamalıdır. Sözleşme'ye taraf ülkeler, üstün evrensel değere sahip olduğunu düşündükleri kültürel ve/veya doğal varlıklarının Dünya Mirası Listesi'ne kaydı için adaylık başvurusu yapmaya davetlidirler. Dünya Mirası Listesi'ne kayıt ölçütleri şunlardır (UNESCO, 2018d):

1. *İnsanlığın yaratıcı dehasının başyapıtını temsil etmek;*
2. *Belli bir zamanda veya dünyanın bir kültür bölgesinde mimarlık veya teknoloji, anıtsal sanatlar, şehir planlaması veya peyzaj düzenlemesindeki gelişmeler üzerine insani değerlerin önemli bir değişimini göstermek;*
3. *Yaşayan veya yok olmuş bir kültürel gelenek veya uygarlığın özgün ya da en azından özel kanıtını taşımak;*
4. *İnsanlık tarihinin önemli bir evresini gösteren bir tip binanın, mimari veya teknolojik topluluğun veya peyzajın seçkin bir örneği olmak;*
5. *Bir kültürün (ya da kültürlerin) temsilcisi olan geleneksel insan yerleşiminin, kara ya da deniz kullanımının veya özellikle de geri dönüşü olmayan değişimin etkisi altında zedelenmiş insan-çevre etkileşiminin göze çarpan bir örneği olmak;*
6. *Üstün evrensel öneme sahip olaylar veya yaşayan geleneklerle, fikirler veya inançlarla, sanatsal ve edebî çalışmalarla doğrudan ya da somut bir biçimde ilişkili olmak (Komite, bu ölçütün tercihen diğer ölçütlerle bağlantılı olarak kullanılması gerektiğini düşünmektedir.);*
7. *En üstün derecede doğal görüngüler veya ender doğal güzellik ve estetik öneme sahip alanlar içermek;*
8. *Yaşam kaydı, yeryüzü şekillerinin gelişiminde devam eden önemli jeolojik süreçler ya da önemli jeomorfik veya fizyografik özellikleri içeren dünya tarihinin başlıca evrelerini yansıtan sıra dışı örnekler olmak;*
9. *Toprak, taze su, sahil ve deniz ekosistemleri ve bitki ve hayvan topluluklarının evriminde ve gelişiminde devam eden önemli ekolojik ve biyolojik süreçleri yansıtan sıra dışı örnekler olmak;*
10. *Bilim ya da koruma açısından göze çarpan evrensel değerde tehlike altındaki türler de dâhil biyolojik çeşitliliğin yerinde korunması için en önemli ve belirgin doğal yerleşim alanlarını içermek.*

Ölçütler, Dünya Mirası kavramının evrimini yansıtmak için Dünya Mirası Komitesi tarafından düzenli olarak gözden geçirilmektedir. Dünya Mirası Sözleşmesi'nin nihai amacı, üstün evrensel değerdeki kültürel ve doğal mirasları insanlık adına korumak ve gelecek nesillere aktarmaktır. Bir yerin sahip olduğu UNESCO Dünya Mirası Alanı logosu, o yerin UNESCO ölçütlerinden en az birini taşıdığı; uygunluk, bütünlük ve özgünlük koşullarını sağladığı ve o alanın koruma ve yönetim gerekliliklerini yerine getirdiği anlamına gelmektedir (UNESCO, 2017: 10).

Dünya Mirası Sözleşmesi'nin uygulanmasına geniş kapsamlı bakış açısı kazandırmak üzere Dünya Mirası Komitesi tarafından 2002 yılında deklare edilen Dünya Mirası Budapeşte Deklarasyonu'nda Dünya Mirası Sözleşmesi'nin uygulanması çalışmalarına katılacak hedef kitlenin özel sektör, yerel yetkililer ve medya olduğu vurgulanmış; ayrıca, söz konusu çalışmalara gençlerin katılımlarının teşvik edilmesi gerekliliği ifade edilmiştir. Deklarasyonda Dünya Mirası varlıkların etkili ve sürdürülebilir biçimde korunmaları için ilgili tüm taraflara iş birliği çağrısı yapılmıştır (UNESCO, 2002).

3. DÜNYA MİRASI LİSTESİ'NDE TÜRKİYE

Türkiye, 16 Mart 1983 tarihinde Dünya Mirası Sözleşmesi'ne taraf olmuştur. Bu tarihten sonra yapılan başvurular neticesinde ilk olarak 1985 yılında Türkiye'den üç miras Dünya Mirası Listesi'ne dâhil edilmiştir. Bu miras varlıklarından kültürel nitelikteki ikisi İstanbul Tarihî Alanları ve Sivas'taki Divriği Ulu Cami ve Darüşşifası olmuştur. Göreme Millî Parkı ve Kapadokya (Kayalık Bölgeleri) ise hem doğal hem de kültürel niteliklere sahip bir Dünya Mirası olarak aynı yıl Liste'ye girmiştir. Tablo 1, 1985 yılından 2018 yılına kadar gelinen süreçte Türkiye'den Dünya Mirası Listesi'ne dâhil olan 18 mirası göstermektedir.

Tablo 1. Dünya Mirası Listesi'nde Türkiye

	Miras	Nitelik	Kayıt Yılı
1	Göreme Millî Parkı (Nevşehir) ve Kapadokya Kayalık Bölgeleri	Doğal-Kültürel	1985
2	Divriği Ulu Cami ve Darüşşifası (Sivas)	Kültürel	1985
3	İstanbul Tarihî Alanları	Kültürel	1985
4	Hattuşaş: Hitit Başkenti (Boğazköy/Çorum)	Kültürel	1986
5	Nemrut Dağı (Kahta/Adıyaman)	Kültürel	1987
6	Hierapolis-Pamukkale (Denizli)	Doğal-Kültürel	1988
7	Xanthos-Letoon (Antalya-Muğla)	Kültürel	1988
8	Safranbolu (Karabük)	Kültürel	1994
9	Troya/Truva Antik Kenti (Çanakkale)	Kültürel	1998
10	Selimiye Cami ve Külliyesi (Edirne)	Kültürel	2011
11	Çatalhöyük Neolitik Kenti (Çumra/Konya)	Kültürel	2012
12	Bursa ve Cumalıkızık	Kültürel	2014
13	Bergama ve Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alanı (İzmir)	Kültürel	2014
14	Diyarbakır Kalesi ve Hevsel Bahçeleri Kültürel Peyzaj Alanı	Kültürel	2015
15	Efes (İzmir)	Kültürel	2015
16	Ani Arkeolojik Alanı (Kars)	Kültürel	2016
17	Afrodisias (Aydın)	Kültürel	2017
18	Göbekli Tepe (Şanlıurfa)	Kültürel	2018

Kaynak: UNESCO, 2018b.

3.1. Göreme Millî Parkı ve Kapadokya (Kayalık Bölgeleri)

UNESCO'nun 1985 yılında Dünya Mirası olarak tescil ettiği Göreme Millî Parkı ve Kapadokya, Orta Anadolu platosunda volkanik erozyonla oluşmuş dağ sıraları, vadiler ve 'peri bacası' tabir edilen oluşumların birbirini izlediği Nevşehir ili, Ürgüp ve Avanos ilçeleri, Karain, Karlık, Yeşilöz ve Soğanlı yerleşimleri ve Kaymaklı ve Derinkuyu yer altı şehirleri arasındaki alanı kapsamaktadır (Tablo 2). Bölge, güneyde Hasan Dağı (3.253 m) sıraları ve doğuda Erciyes Dağı (3.916 m) ile çevrilidir. Yontulmuş kayalardan odalar, kiliseler, ilkel köyler, yer altı şehirleri ve peri bacaları denilen kaya oluşumları Bölge'yi dünyanın en göz alıcı ve en büyük mağara yerleşimi komplekslerinden biri yapmaktadır. Bölge, jeolojik ve etnolojik açıdan ilginç olmakla beraber Hristiyan mabetlerinin dekorları (freskleri) Kapadokya'yı ikonoklazm (dinî ikona ve diğer sembollere ya da anıtlara saldırılar yapılan 725-842 yılları arası dönem) sonrası Bizans sanatının öncü örneklerinden biri yapmaktadır (UNESCO, 2018e).

Tablo 2. Kapadokya'da Dünya Mirası Alanı Yerler

Alan	İli	İlçesi
Göreme Tarihî Millî Parkı	Nevşehir	Merkez-Avanos-Ürgüp
Kaymaklı Yer altı Şehri	Nevşehir	Merkez
Derinkuyu Yer altı Şehri	Nevşehir	Derinkuyu
Karain Köyü	Nevşehir	Ürgüp
Karlık Köyü	Nevşehir	Ürgüp
Yeşilöz Köyü	Nevşehir	Ürgüp
Soğanlı Mahallesi	Kayseri	Yeşilhisar

Göreme kasabasında bir vadi oluşturan alanda kaya bloklarının içine oyulmuş kiliseler, şapeller, yemekhaneler ve oturma mekânları içeren Göreme Açık Hava Müzesi, MS 4. yüzyıldan 13. yüzyıla kadar yoğun bir şekilde manastır hayatına ev sahipliği yapmış bir kaya yerleşim yeridir. Söz konusu alanda bulunan kiliselerde Hristiyanlığın ilk dönemlerinde kullanılan geometrik süslemeler ortaya çıkarılan ilk boya katmanlarında görülebilirken daha sonraki tarihlerde yapılan freskler, İncil'den ve İsa'nın hayatından sahneleri betimlemektedir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, n.d.). Göreme Açık Hava Müzesi'nde sırasıyla Kızlar ve Erkekler Manastırı, Aziz Basil Kilisesi, Elmalı Kilise, Azize Barbara Kilisesi, Yılanlı Kilise, Mutfak-Kiler, Yemekhane, Karanlık Kilise, Azize Catherine Şapeli, Çarıklı Kilise'yi gezip görmek mümkündür. Ayrıca, müze girişinde yolun diğer tarafında Tokalı Kilise mevcuttur.

Hem doğal hem de kültürel niteliklere sahip Göreme Millî Parkı ve Kapadokya, UNESCO'nun Liste'ye kayıt için belirlediği 10 ölçütten (1), (3), (5) ve (7) numaralı ölçütlere sahiptir. Söz konusu UNESCO ölçütleri, Göreme Millî Parkı ve Kapadokya açısından şu şekilde değerlendirilmektedir (UNESCO, 2018e):

1. *Kalite ve yoğunluklarından dolayı Kapadokya'nın kayalık mabetleri, ikonoklazm (725-842) sonrası Bizans sanatının yeri doldurulamaz tanıklığını sunan sanatsal bir başarıyı oluşturmaktadır.*
3. *Kaya yerleşimleri, köyler, manastırlar ve kiliseler, Bizans İmparatorluğu'nun bir ilinin 4. yüzyıl ile Selçukluların (1071) gelişi dönemleri arasındaki eski imajını sürdürmektedir. Bundan dolayı Bölge, yok olmuş bir medeniyetin önemli kalıntılarına sahiptir.*

5. *Kapadokya, doğal erozyon ve daha yakın dönemlerde de turizmin bileşik etkisi altında zarar gören geleneksel insan yerleşiminin seçkin bir örneğidir.*
7. *Çarpıcı biçimde erozyonun gücünü gösteren görülmeye değer manzarasıyla Göreme Vadisi ve çevresi, müthiş güzelliğe sahip ve Bölge'nin kültürel öğeleriyle etkileşmiş peri bacası şekilleri ve erozyondan oluşan diğer şekillerin dünya çapında meşhur ve erişilebilir görüntüsünü barındırmaktadır.*

4. DÜNYA MİRASI ALANLARDA ZİYARETÇİ VE YEREL HALK ETKİLEŞİMİ

Dünya Mirası alanlarda ziyaretçi ve yerel halk etkileşimine bakıldığında Dünya Mirası alanların sürdürülebilirliğinin ancak karşılıklı sorumluluk ve saygı ile gerçekleşebileceği açıktır. Öte yandan, Dünya Mirası varlığın olduğu yerde gelen ziyaretçilerden dolayı bazı mekânlar istismar edildiğinde ve ticarileştirildiğinde; atıklar ve dolayısıyla çevre kirliliği arttığında; kalabalık, izdiham, gürültü vb. olumsuz sonuçlar ortaya çıktığında ziyaretçiler ile yerel halk arasındaki ilişki olumsuz etkilenmekte ve taraflar arasında çatışmalara sebep olmaktadır. Dünya Mirası alanlarda ziyaretçiler ile yerel halk etkileşiminde tezat oluşturabilen hususlar şunlardır (Mansfeld, 2018: 33):

1. *Dünya Mirası varlık ve onun ziyaretçileriyle yerel halkın aynı alanları paylaşmaları;*
2. *Dünya Mirası varlığın kendisinin bulunduğu yerdeki mevcut yerleşik toplumun kültüründen farklı bir somut ya da soyut kültürü temsil etmesi;*
3. *Dünya Mirası varlık, çok çeşitli kültürlerden ve dünyanın birçok yerinden ziyaretçi çektiği için mevcut alandaki kültürün ve toplumsal davranışların sapması;*
4. *Herhangi bir yerin Dünya Mirası Listesi'ne kaydı, esasen o yerin Üstün Evrensel Değere sahip olmasından kaynaklıyken yerel halkın bu durumu kendi kültürlerine ve topraklarına el konulması biçiminde yorumlamaları;*
5. *Pazarlama ve ticari amaçlardan dolayı Dünya Mirası varlıkların medyada yer alması yerel halkta rahatsızlık yaratırsa halkın aktif ya da pasif biçimde turizm ve alanı ziyaret etmek isteyenlerin karşısında durması.*

5. TOPLUM VE TOPLUM TEMELLİ YÖNETİM

Toplumla ilgili dikkat çekilmesi gereken ilk hususlardan biri toplumun farklılık barındırmayan bir bütün olmadığıdır. Toplum farklı ekonomik sınıflardan, ailelerden, etnik gruplardan ve farklı ilgilerden oluşan insanlardır. Her toplum farklıdır ve kaynaklarla doğrudan ya da dolaylı olarak ilgisi olan birçok grubu (ör. esnaflar, çiftçiler, kamu çalışanları, turizm işleriyle meşgul olanlar vb.) içerir. Toplumu bir bölgedeki koruma ve kalkınma planlamalarına dâhil etme çalışmaları, bu farklı grupları tanımalı ve saygı duymalıdır. Ayrıca, toplum kavramının iki farklı boyutu olduğu da hesaba katılmalıdır:

1. Coğrafi topluluk: Belli bir coğrafi alan içindeki insanlardır.
2. Fonksiyonel topluluk: Aynı coğrafik alan içinde olmayabilen fakat gelenek, görenek, dil, inanç gibi ortak hayatın önemli boyutlarını paylaşan birey ve ailelerdir (Marasigan, Hamili ve Miclat, 1992: 171). (Bu bağlamda, farklı coğrafik alanlarda turizm işiyle uğraşanlar ortak endişeleri paylaştıkları için fonksiyonel topluluğa bir örnek olarak verilebilir.)

Yukarıdan aşağı yönetim, merkezî bir planlama ile nitelendirilir. Bu yaklaşımda kararlar, ulusal (ve uluslararası) mevzuata uygun alınır ve ekonomik kalkınma, çevre koruma, dezavantajlı grupların desteklenmesi vb. çok yönlü ve çeşitli amaçları içerir.

Aşağıdan yukarı yönetimdeki amaç ise toplum temelli kaynak yönetimi anlayışı ile yerel kaynak kullanıcılarına ve toplum üyelerine kaynakların korunmasında aktif rol aldırarak onların kaynakların sorumluluğunu ve yönetimini üstlenmelerini sağlamaktır. Aşağıdan yukarı yönetim, kaynaklar için yerel kullanıcılara sorumluluk verilirse yerel halkın kaynakları sürdürülebilir biçimde kullanacağını ve toplum güdülü kuralları işleteceklerini varsayar. Aşağıdan yukarı yönetim anlayışı, daha merkezî yönetim anlayışlarının başarısızlık göstermeleri ve yerel yönetimin daha etkili olabileceği düşüncesinden türemiştir (Burkey, 1993; Chambers, 1983). Toplum temelli yaklaşım, sürdürülebilir kaynak kullanımı konusunda farkındalık oluşturmada ve yeri geldiğinde yapılacak değişiklikler karşısında yerel toplumun direnç göstermelerini sağlamada başarılı olabilmektedir (Christie ve White, 1997: 162). Sürdürülebilir kaynak yönetimi bağlamında kıyı yönetimine ilişkin yapılan çalışmalar (Clark, 1996; Olsen, 1993; Pomeroy, 1995), yerel toplumun değerlendirme ve yönetim süreçlerine katılımlarının başarılı bir kıyı yönetimi için esas olduğunu ortaya koymuştur. Bununla birlikte, her iki yaklaşım da tek başına uygulandığında birtakım sınırlılıklara sahiptir. Bu iki yönetim anlayışını birleştiren karma anlayış ise yönetim yapısında payı olan tüm birey ve grupların katılımı esasına dayanmaktadır. Toplumsal, kültürel ve ekonomik amaçlar yönetim yapısının bütünleyici parçalarıdır (Christie ve White, 1997). Karma anlayışta yerel toplum günlük yönetimde büyük rol oynarken genel politikaların belirlenmesi ve koordinasyonundaki sorumluluk merkezî yönetimde kalmaktadır. Bu anlayış, genellikle yerel toplumun dışında bulunan bilimsel ve teknik bilgi ile yerel toplumun tarih, kültür ve gelenek bilgisinin bir arada kullanılmasının avantajını sunabilmektedir.

5.1. Dünya Mirası Alanlarda Turizm ve Toplum Temelli Yönetim

Nüfus artışı, teknoloji ve küreselleşme gibi faktörler, birçok yerin mevcut hâlinin muhafazasını güçleştirmektedir. Bu yüzden birçok yerdeki yerel ve merkezî yönetimler yerel endüstrileri desteklemektedir. Turizmde faaliyet gösteren yerel işletmeler de yaratıcı ve farklı ziyaretçi aktivite ve eğlenceleri bulmaya çalışarak sahip oldukları somut ve somut olmayan (kültürel) varlıklarına daha fazla değer katma arayışına girmektedir. Bu noktada Dünya Mirası varlıklar da tanıtım ve destinasyon markası yaratmada devreye girmektedir. Dünya Mirası varlık, bulunduğu yerdeki mevcut toplumun kültüründen farklı bir kültüre aitse bu durum destinasyonda kültürel farklılıklardan kaynaklı tezatlara ve ayrışmalara yol açabilmektedir. Özellikle, turizme açılan kırsal yerlerde bu durumla karşılaşılabilmektedir. Böyle yerlere yabancı ziyaretçilerin gelmesi yöre halkı için farklılık arz eden bir durum olmaktadır. Böyle durumlarda turizmden elde edilecek geliri yerel halkın yaşam kalitesinin önüne geçirmeden yerel halkı da turizm olgusuna dâhil eden turizm planlamalarına ve yönetimine ihtiyaç vardır. Bir destinasyonda sosyoekonomik ilerleme sağlamak, iyi bir destinasyon markası yaratmak ve özgünlük, otantiklik ve sürdürülebilirlik gibi kavramlarla barış içinde olmak isteniyorsa toplumu temel alan bir yönetim anlayışının benimsenmesi isabetli olacaktır. Turizmin toplumla barışık olması sonucunda turizmin gelişmesi, yaşaması ve sürdürülmesinde en büyük rolü oynayan kesim toplumun kendisi olacaktır.

Dünya Mirası bir alan, çevresinde yaşayan topluma turizm potansiyeli sunmada önemli bir avantajdır. Fakat bunun başarılabilmesi için söz konusu potansiyel, yerel toplumla birlikte tüm paydaşların iş birliğine dayandırılmalıdır (UNESCO, 2017: 13). Dünya Mirası varlıkların bulunduğu yerlerde turizmden sağlanan faydayı arttırırken turizmin olumsuz etkilerini en aza indirmek ve toplumun çıkarlarını korumak için yerel halk

planlama, geliştirme, uygulama ve yönetim politikalarında etkin bir rol oynamalıdır. Dünya Mirası bir varlık, turizm amaçlı değerlendirilirken tüm politikaların toplumun çıkarlarını, hassasiyetlerini, kültürel geçmişini ve kimliğini hesaba katması ve bu ölçütlere göre belirlenmesi gerekmektedir. Öte yandan, toplum adına hangi amaçların belirleneceği sorusu, toplum homojen bir yapıda değilse daha karmaşık bir hâle gelmekte ve çıkar çatışmalarını doğurmaktadır.

Turizmde yerel toplumlar, tarih boyunca yalnızca görüntüsel bir temsil rolüne indirgenmişlerdir. Bir turizm destinasyonunun planlanması ve yönetiminde toplumun rolü, ziyaretçiler daha otantik ve yerel toplumla daha yakın deneyimler aradığından son yıllarda artan biçimde önemli bir hâl almaktadır. Farklı kültürlerden ziyaretçilerle yerel toplumu bir araya getirmek kolay bir şey değildir, ancak yerel toplumun katılımı ve katkısı ziyaretçilerin deneyimlerine büyük değerler katacağından bu birlikteliği sağlamak turizm endüstrisi için caziptir. Bu birliktelik, aynı zamanda yerel toplumun turizm alanlarına dair daha güçlü bir sahiplik duygusu geliştirmesini mümkün kılmaktadır ve böylece onları ziyaretçi deneyimini geliştirmek için aktif biçimde fikirlerini söylemeye ve faaliyetler yapmaya teşvik etmektedir (UNESCO, 2017: 16).

Katılımcı yaklaşımlar paylaşımlı karar alma, iş birliği, dayanışma, karşılıklı saygı, güven inşası ve yetkilendirmeyi teşvik eder. Bu ögeleri kalkınma faaliyetlerinin tüm aşamalarıyla birleştirmek yoluyla toplumlar daha ilgili, bilgili ve kendi sürdürülebilir kalkınmasından sorumlu hâle gelmektedir. Bu tarz bir yaklaşım, kapasiteyi ve öğrenmeyi arttırmakta ve yapılanlara ve proje faaliyetlerinin altında yatan stratejilere yönelik katılımcı sahipliğini güçlendirmektedir. Yerel toplumu Dünya Mirası alanlarla ilgili çalışmalara katmanın uygulamada gözlenen üç türü vardır (Mansfeld, 2018: 34-35):

1. *İhmal etme/görmezden gelme: Yerel toplumu Dünya Mirası Listesi'ne dâhil olma sürecinin dışında bırakmak ve bununla ilgili toplumun tutumunu ve beklentilerini tamamen görmezden gelmektir.*
2. *Bilgilendirme: Yerel toplumu süreç hakkında bilgilendirmek, ancak yerel toplumun alanın planlama, geliştirme ve yönetimine katılmalarını ve bu süreçte kendi çıkarlarını belirlemelerini beklememektir.*
3. *Dâhil etme: Yerel toplumun görüşlerini ve çıkarlarını dinleyerek onları tüm sürecin bir parçası olarak kabul etmektir.*

Yerel halkın yaşadığı yörede planlanan gelişmelere dair söz sahibi olma süreci Şekil 2'deki gibi özetlenebilir.

Pasif ⇨ Bilgilendirilmiş ⇨ Aktif ⇨ Karar alıcı

Şekil 2. Yerel Halkın Söz Sahibi Olması Süreci

Yerel toplumun bulundukları yerlerdeki Dünya Mirası alanla ilgili çalışmalara uygulamada gözlenen üç muhtemel katılım seviyesi vardır (Mansfeld, 2018: 35):

1. *Birinci/alt seviye: Yerel toplum, Dünya Mirası alanla ilgili planlama, geliştirme ve yönetimde yalnızca küçük bir rol oynamaktadır.*
2. *İkinci/orta seviye: Yerel toplum, Dünya Mirası alanla ilgili planlama, geliştirme ve yönetimde diğer paydaşlarla eşit seviyede bir rol oynamaktadır.*

3. *Üçüncü/üst seviye: Yerel toplum, Dünya Mirası alanla ilgili planlama, geliştirme ve yönetimde sürecin öncüsüdür ve katılım seviyeleri yüksektir. Yerel toplumun çıkarları ve sınırları sürecin merkezindedir.*

Burada not edilmesi gereken bir husus da yerel toplumun sürece katılım seviyesi ve merkeziyetinin dinamik olabileceği ve Dünya Mirası varlıkla ilgili çalışmalar zamanla planlama aşamasından geliştirme ve uygulama aşamalarına geçtikçe değişebileceğidir (Mansfeld, 2018: 35). Dünya Mirası yerlerin yönetimine toplumu dâhil etmek için yapılabilecekler şunlar olabilir:

1. Paydaşları tanımlamak ve ortaklığı şekillendirmek: Toplum temelli veya ortak yönetim anlayışlarında ilk adım önemli paydaşları ve potansiyel katılımcıları belirlemektir.
2. Toplum seferberliği: Paydaşlar organize edilirlerse daha erişilebilir olur ve çalışmalara dâhil olmak için daha çok fırsata sahip olurlar. Sivil toplum kuruluşları ve yerel yönetimlerin topluma yardımcı olmak için bu noktada devreye girmeleri yerinde olacaktır.
3. Bilgilendirme, eğitim ve iletişim: Koruma ve gelişim planlamalarına dair kamu farkındalığını arttırmak ve bu planlamaların amaç ve stratejilerini yaymak için planlama ve uygulama süreçleri boyunca yerel halkla iletişim kurarak onları bilgilendirmek ve gereken konularda eğitim vermek son derece önemlidir.

Yerel halkın Dünya Mirası alanlarda koruma ve gelişim planlaması ve uygulaması süreçlerine katılımları önemlidir. Planlamanın toplumla birlikte yapılması yasal düzenlemeler yoluyla sağlanabilir. Planlama sonrası hayata geçirilenlerin toplumun amaçlarını karşılamaya devam edip etmediği yapılacak izleme ve değerlendirmeler yoluyla kontrol edilmelidir. Dünya Mirası alanlarla ilgili planlama, geliştirme ve yönetim çalışma ve projelerine yerel halk dâhil edilirken şu soruların cevaplanması çalışmaların ve ortaklığın başarılı olabilmesi için gereklidir:

1. Tanımlanan proje faaliyetlerine hangi kişi ve gruplar dâhil olacaktır?
2. Bu kişi ve gruplar hangi yollarla dâhil olacaktır?
3. Dâhil olmalarının faydaları neler olacaktır (olabilir)?
4. Gelecekte hangi sorunlar ortaya çıkabilir?

Bir bölgedeki doğal ve kültürel varlıkların mevcudiyetinden ve kullanılmasından doğrudan ya da dolaylı olarak olumlu ya da olumsuz olarak etkilenen bu kaynaklarla ilgili birey ya da gruplar o bölgedeki planlamalara dâhil edilmesi gereken toplum üyeleridir. Dünya Mirası alanlardaki koruma ve gelişim planlamalarına dâhil edilecek bireylerin, grupların, organizasyonların ve kurumların belirlenmesi bir envanter çalışması sürecidir. Tüm paydaşlar aynı riskte ve ilgide olmadıklarından planlamada ve yönetimde aynı derecede aktif rol üstlenmemeleri olağandır. Dünya Mirası alanlardaki planlama ve yönetim çalışmalarında yer alabilecek katılımcılar şunlar olabilir:

1. Yerel toplum seviyesinde ortaklar: Alanda ikamet eden, alandaki kültürel ve turistik kaynakları doğrudan ya da dolaylı kullanan ya da bunlara etkisi olan ve yerel sivil toplum kuruluşları ve dernekler tarafından temsil edilen paydaşlar;

2. İdare ortakları: Merkezî (valilik) ve yerel yönetimler (belediyeler, il özel idareleri ve muhtarlıklar) ile alandaki kaynaklara ilişkin işlevleri olan bölgesel ve ulusal ajanslar (ör. kalkınma ajansları);
3. Kaynak yönetim organizasyonları: İdareden ve toplumdan temsilcileri barındıran kaynak yönetimine ilişkin iş birliği için oluşturulmuş kurul ve konseyler (ör. kültür varlıklarını koruma bölge kurulları);
4. Diğer katılımcılar: Teknik destek ve fon katkısı sağlayan ulusal ve uluslararası sivil toplum kuruluşları, yardım ajansları, araştırma ve/veya eğitim kuruluşları (ör. UNESCO, Türkiye Ulusal Ajansı).

Katılımcılar belirlendikten sonra yapılacak planlamalara ve çalışmalara geçilerek bu çalışmalarda her bir paydaşın (çıkarına göre) oynayabileceği rol belirlenecektir. Dünya Mirası alanlarda bulunan planlamacılar, uygulayıcılar, faydalardan yarar sağlayanlar ve yöneticilerin hepsi ilgili çalışma ve projelerin sonuçlarından ve sürdürülebilirliğinden sorumludur.

5.2. Göreme Millî Parkı ve Kapadokya Dünya Mirası Alanı Özelinde Toplum Temelli Turizm Yönetimi

Kapadokya'da gözlenen başlıca olumsuzluklar peri bacaları, kaya kiliseleri gibi varlıkların yoğun kullanımlarından kaynaklı aşınma, kalabalık, trafik ve yer yer de çevre kirliliği gibi sorunlardır. Bu sorunların başlıca nedenleri ise doğal kaynaklara erişimin açık olması, yerel toplumun ve yerli turistlerin farkındalıklarının zayıf olması, kaynakların korunması için Kapadokya'ya özgü bir koruma çalışmasının olmayışındandır. Bu sorunların ortadan kalkması için alana ilişkin çalışan planlamacılar ve karar alıcıların yerel toplumun alana verebileceği desteği dikkatli bir biçimde inceleyerek ortaya koymaları ve yaptıkları planlamalarda toplum üyelerine de rol vermeleri gerekmektedir. Bir Dünya Mirası olan Göreme Millî Parkı ve Kapadokya Bölgesi'nde toplumu temel alan bir turizm yönetimi anlayışı ile turizmden sağlanan faydayı arttırırken turizmden kaynaklı olumsuz etkileri azaltabilmek için yapılabilecekler şunlar olabilir:

Toplumsal düzeyde:

1. Yerel topluma fayda sağlayacak bir destinasyon yönetim organizasyonu açmak (veya toplumu bölgesel bir destinasyon yönetim organizasyonuna katmak): Bu organizasyon özellikle koruma-kullanma dengesi, kalabalık, gürültü, kirlilik, trafik vb. hususlar üzerine yoğunlaşarak günlük hayatı zora sokan olumsuz faktörleri en aza indirmek için yapılması gerekenleri çalışabilir.
2. Bölge'deki ilk ve ortaöğretim düzeyinde eğitim kurumlarının müfredatlarına Dünya Mirası, sürdürülebilirlik, turizm vb. konuların işlendiği bir ders koymak veya bu konuları yakın derslerde işlemek: Böylece toplum üyelerinin erken yaşlardan itibaren ilgili kavramlara ve konulara aşina olmalarını sağlayarak onları bu konularda bilinçlendirmek hedeflenebilir.
3. Miras varlıklarının korunması ve muhafazası çalışma ve organizasyonlarına özellikle genç nesli de dâhil ederek onların yaşadıkları yeri daha iyi tanımalarını sağlamak: Öğrenciler, böylece derslerde geçen yerleri görebilir ve yaşadıkları yerleri daha

yakından tanıyabilirler. Ayrıca bu tarz çalışmalar, gençlerin sahip oldukları mirası benimsemelerine ve ileride de korumalarına katkı verecektir.

4. Dünya Mirası Listesi'ne girmeyi toplumsal bağları güçlendiren bir araç olarak kullanmak: Bunun bir ayrıcalık olduğu ve az sayıda yerin bu ayrıcalığa sahip olduğu fikri eğitim kurumları ve sivil toplum kuruluşları kanalıyla toplum üyelerine iletilirse toplumun bulundukları yere dair sahip oldukları imaj daha olumlu olacaktır.
5. Araştırmalar yoluyla sosyokültürel değişimi kayıt eden, belgeleyen, bu değişimleri tanımlayan, söz konusu değişimi ilgili yöneticilere ileten ve ziyaretçi yönetim politikalarını kolaylaştıran bir izleme sistemi kurmak: Böylece geleneksel hayat tarzlarında meydana gelebilecek değişimler izlenebilir ve bu değişimleri hem toplumun çıkarlarını hem de ziyaretçilerin memnuniyetlerini gözeterek yönetecek çözümler üretilebilir.

Çevresel düzeyde:

1. ATV kullanımını sonlandırmak: Söz konusu araçların gürültü ve titreşim ile çevreye ve doğal varlıklara verdikleri zarar ve trafikte yarattıkları riski ortadan kaldırabilmek için seyahat acentelerinin ATV kiralama işine son vermeleri gerekmektedir.
2. Bölge'de turizm gelişimini hâlihazırdaki çevresel zararları onaracak itici bir güç olarak değerlendirmek: Turizmin teşvik edilmesi amacıyla alınan fonların altyapının iyileştirilmesi ve metruk yerlerin temizlenmesi, ıslah edilmesi ve yeşillendirilmesi gibi çalışmalar için kullanılması görsellik ve sağlık açısından topluma ve çevreye katkı sağlayacaktır.
3. Bölge'de turizmden elde edilen gelirin bir kısmını çevre yönetimine ve Dünya Mirası varlıkların bakımına aktaran zorlayıcı bir politika uygulamak: Ören yeri ziyaretlerinden toplanan gelirlerin bir kısmının yanı sıra Bölge'de faaliyet gösteren işletmelerden birtakım ilave vergiler alınması ve bu vergilerin Dünya Mirası varlıkların korunması için oluşturulacak bir fonda değerlendirilmesi için (kamuoyu baskısıyla) yasal düzenlemelere gidilmesi sürdürülebilirlik adına değerlendirilmelidir.
4. Bölge'de (turizmden kaynaklı) çevresel değişimleri izleyen bir mekanizmanın kurulması ve kayıt altına alınması: Bu noktada yerel toplumu ihbar, uyarı, izleme ve koruma eylemlerine girişmeye teşvik etmek ve desteklemek gerekmektedir.

Ekonomik düzeyde:

1. Eğitim, finansal teşvikler ve girişimcilik merkezleri gibi araçlarla toplumu yerel turizm ekonomisine dâhil etmek: Bölge'de kurulacak işletmelerde ve yapılacak işlerde çalışacak personel seçiminde önceliğin yerel toplum üyelerinin olduğu bir sistemi kurmak Dünya Mirası alandan turizm yoluyla ekonomik kazanç elde edilirken yerel halkın dışlanmamasını sağlayacaktır. Bu durum, fırsat eşitliğine aykırı gibi görünebilir, ancak Turizm için Küresel Etik Kodunun beşinci maddesinin ikinci fıkrasında yetenekler eşit olduğunda önceliğin yerel iş gücüne verilmesi tavsiye edilmiştir (Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü [BMDTÖ], n.d.).
2. Bölge'de zaman zaman yapılabilen restorasyon çalışmalarının yerel toplumun hayatında sebep olduğu ekonomik olumsuzlukları tespit edip ortadan kaldırmak:

Turistik yerlerin önünde gerek hediyelik eşya gerek de tarım ürünlerini satan yerli halk, restorasyondan dolayı kapalı olan yerlere ziyaretçi gelmediğinde ekonomik bakımdan restorasyondan olumsuz yönde etkilenebilmektedir. Bu sebeple, yerel halka satış yapabilecekleri başka bir zemin sunmak önemlidir.

6. SONUÇ ve DEĞERLENDİRMELER

Ender doğal kaynakların korunmasında yerel halkın bilinci ve farkındalığı hayati bir önem taşımaktadır. Yerel halkın katılımı ve desteği olmadan doğal kaynakları korumak ve sürdürülebilir kılmak mümkün değildir. Toplumda tarihî, kültürel ve doğal mirasla ilgili yeterli bilinçlenme sağlanamadığında bazı alanlar geriye dönüşü olmayacak derecede zarar görmektedir. Sürdürülebilir bir turizm programı, kendi kaynakları ve kültürel mirasını yönetmeleri için yerel paydaşları güçlendirerek doğal-kültürel mirasların korunmasını ve somut ekonomik faydalar sağlanmasını amaçlayan toplum temelli yönetimi gerektirir. Toplum temelli yönetim, bir toplum için planlama, araştırma, geliştirme, yönetim, politika belirleme vb. her ne yapılıyorsa bir bütün olarak tüm bu faaliyetlere yerel paydaşların katılımını amaçlayan aşağıdan yukarıya bir yönetim anlayışıdır.

Bir turizm yönetim planı hazırlanması sürecinde amaç, uygulama stratejisi ve beklenen sonuçlar tanımlanırken planın başarılı olması için paydaşların katılımları ve iş birlikleri gerekir. Yeterli miktarda paydaş katılımı ve desteği olmadan istenen sonuçlara ulaşmak için planlanan faaliyetler gerçekleştirilemeyecektir. Amaçların ve performans göstergelerinin belirlenmesi ve başarının ölçülmesi gibi faaliyetlerin tamamı katılımcı bir sürece dayandırılmalıdır. Sonrasında periyodik değerlendirmeler yapılmalı ve öncelikler takip edilmelidir. Bu bağlamda yerel toplumun turizm kalkınma planlarına dâhil edilmeleri, hem planların daha bütüncül ve kapsayıcı olmasını sağlayacak hem de bu planların uygulanmasında yerel toplumun desteği sağlanarak yerinde uygulama ve müdahaleler kolaylaşacaktır. Yerel toplum, ortaya koyduğu çabalardan ve turizmden sağlanacak faydalardan yararlanacaksa miras kaynakların korunması için kendilerini en fazla adayan kesim olacaktır. Öte yandan, yerel toplum geliştirilmekte olan turizme yönelik planlama ve yönetim çalışmalarının dışında tutulursa toplumun tepkisi daha bariz biçimlerde ve karşıt olarak ortaya çıkabilmektedir. Ayrıca yerel toplumun ziyaretçilere sergilenenin kendileri olduklarını düşünmeleri, yerel topluma hayvanat bahçesi sendromu (human zoo syndrome) adı verilen (Krippendorf, 1987: 60) rahatsızlığı yaşatabilmektedir (Suvantola, 1996: 246).

Turizm, Dünya Mirası alanlardaki sakinlerin bulundukları yerin değerini anlamalarını ve bu sayede bulundukları yere, topluma ve ülkeye olan aidiyet bağlarının güçlenmesini, yerel sakinlerin farklı kültürleri tanımalarını, yabancı dil öğrenmeye ve kendilerini geliştirmeye yönelmelerini sağlayarak yerel topluma olumlu etkiler yapmaktadır. Turizm, ayrıca yerel ve daha geniş ölçeklerde ortaya çıkarttığı iş olanakları ile turistik yörelere gelir akışı sağlamaktadır. Turizm politikalarının yoksulluğu azaltma ve girişimcilik politikalarına dâhil edilmesi özellikle gelişmekte olan yerler için isabetli bir karar olmaktadır. Bunun yanı sıra, turizmin bazı alanlarının düşük yetenekli işleri gerektirmesi dezavantajlı gruplar için bir fırsat olabilmektedir. Bununla birlikte, turizmden sağlanan faydanın ancak planlama, sürekli gözetim, denetim ve değerlendirmelerle sürdürülebilir olacağı unutulmamalıdır.

Büyük şehirler kalabalık, gürültü ve karmaşadan dolayı turizm için bazı dezavantajlara sahip olabiliyorken Göreme gibi küçük ve kırsal yerler ise çoğunlukla daha

sakin ve sessiz olduklarından bu hususlarda avantajlara sahiptir. Bu avantajlar daha kaliteli bir turizm deneyimi için fırsatlar sunmaktadır. Yerel halkın turizm olayına en iyi biçimde dâhil olması ile ziyaretçilere daha yüksek kalitede bir turizm deneyimi yaşatılabilir. Bunun yanı sıra, Dünya Mirası alanları ziyaret eden turistlerin (genellikle yabancı) daha çok para harcayan, daha çok geceleyen ve oralardaki üstün evrensel değer kavramının cazibesindeki insanlar oldukları ifade edilmektedir. Bu turistlerden bu alanların korunması ve sürdürülebilirliğine katkı yapmak isteyip öneriler sunanlar da olmaktadır (UNESCO, 2017: 13).

Sürdürülebilir turizm, kaynaklar büyüyen dünya nüfusu karşısında tükenmeye devam ettikçe endüstrinin tartışmasız önceliği olacaktır. Dünyanın yerel toplumların ihtiyaçlarını gözetirken sürekli büyüyen turist hareketliliği ve erişilebilirliği ile nasıl başa çıkacağı, turizm endüstrisi için yarınların olup olmayacağını belirleyen faktör olacaktır (UNESCO, 2017: 15). Bundan dolayıdır ki Göreme Millî Parkı ve Kapadokya gibi Dünya Mirası yerlerin korunması, yapılan planlamaların kısa vadeli yüksek ekonomik getirili olmak yerine düşük ekonomik getirili olsa bile Bölge'deki kaynakları ve turizmi uzun vadeli sürdürülebilir kılan -başka bir deyişle niceliğe değil niteliğe odaklanan- planlamalar olması hayatidir.

KAYNAKÇA

BMDTÖ/UNWTO. (n.d.). Global Codes of Ethics for Tourism – Article 5, http://ethics.unwto.org/en/content/global-code-ethics-tourism-article-5, (Erişim Tarihi: 01 Kasım 2018).

Burkey, S. (1993). *People first: A guide to self-eeliant, participatory rural development*. Londra, İngiltere: Zed Books.

Chambers, R. (1983). *Rural development: Putting the last first*. New York, NY: Longman.

Christie, P. ve White, A. T. (1997). Trends in development of coastal area management in tropical countries: From central to community orientation. *Coastal Management, 25*(2), 155-181. doi: 10.1080/08920759709362316

Clark, J. R. (1996). *The coastal zone management handbook*. Boca Raton, FL: CRC Lewis Publishers.

Krippendorf, J. (1987). *The holiday makers: Understanding the impact of leisure and travel*. Londra, İngiltere: Heinemann.

Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü. (n.d.). Nevşehir Göreme Açık Hava Müzesi, http://www.muze.gov.tr/tr/muzeler/goreme-acik-hava-muzesi-goreme-orenyeri, (Erişim Tarihi: 30 Eylül 2017).

Mansfeld, Y. (2018). Tourism and local communities: The interplay between tourism and the community. S. Ascaniis, M. Gravari-Barbas ve L. Cantoni (Yay. Haz.). *Tourism management at UNESCO World Heritage Sites* içinde (ss. 31-38). Lugano, İtalya: Università della Svizzera.

Marasigan, R. R.; Hamili, M. S. L. ve Miclat, A. N. (1992). *Working with communities: The community organization method*. Manila, Filipinler: National Association for Social Work Education.

Olsen, S. B. (1993). Will integrated coastal management programs be sustainable; The constituency problem. Ocean & Coastal Management, 21(1-3), 201-225. doi: 10.1016/0964-5691(93)90027-V

Pomeroy, R. S. (1995). Community-based and co-management institutions for sustainable coastal fisheries management in Southeast Asia. *Ocean & Coastal Management*, 27(3), 143-162. doi: 10.1016/0964-5691(95)00042-9

Suvantola, J. (1996). *Tourist's experience of place* (Doktora tezi). Adelaide Üniversitesi, Adelaide, Avustralya, https://digital.library.adelaide.edu.au/dspace/bitstream/2440/19079/2/02whole.pdf, (Erişim Tarihi: 22 Haziran 2018).

UNESCO. (2002). *The Budapest Declaration on World Heritage*, (24-29 Haziran 2002), http://unesdoc.unesco.org/images/0012/001257/125796e.pdf, (Erişim Tarihi: 03 Ekim 2018).

UNESCO. (2016). *Operational guidelines for the implementation of the World Heritage Convention*, Paris, Fransa, http://whc.unesco.org/en/guidelines/, (Erişim Tarihi: 18 Haziran 2017).

UNESCO. (2017). *Sustainable tourism strategy document*. Penang, Malezya: George Town World Heritage Incorporated, http://unesdoc.unesco.org/images/0026/002609/260925m.pdf, (Erişim Tarihi: 10 Ekim 2018).

UNESCO. (2018a). World Heritage List Statistics, http://whc.unesco.org/en/list/stat, (Erişim Tarihi: 01 Ekim 2018).

UNESCO. (2018b). The States Parties: Turkey, http://whc.unesco.org/en/statesparties/tr/, (Erişim Tarihi: 02 Ekim 2018).

UNESCO. (2018c). World Heritage Emblem, http://whc.unesco.org/en/emblem/, (Erişim Tarihi: 10 Ekim 2018).

UNESCO. (2018d). The Criteria for Selection, http://whc.unesco.org/en/criteria/, (Erişim Tarihi: 02 Ekim 2018).

UNESCO. (2018e). Göreme National Park and the Rock Sites of Cappadocia, http://whc.unesco.org/en/list/357, (Erişim Tarihi: 15 Eylül 2017).

I. Uluslararası Turizm ve Mimarlık Konferansı
1st International Conference on Tourism and Architecture
24-27 Ekim/October 2018
ISBN: ISBN: 978-605-9554-33-6

Antakya'da İnanç Turizmi ve İbadet Yapıları İlişkisinin Değerlendirilmesi

Melisa Diker

Arş. Gör., İskenderun Teknik Üniversitesi, melisa.diker@iste.edu.tr

Nilgün Çolpan Erkan

Doç. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, nilerkan@yildiz.edu.tr

Öz

Antakya, 2300 yıl önce Yahudilerin yerleştiği bir kent iken Helen, Roma, Bizans, Haçlılar Dönemlerinde Paganlık ve sonrasında Hristiyanlık dinlerinin odağı; Arap, Selçuklu, Memlük ve Osmanlı Dönemlerinde ise İslamiyet'in hâkim olduğu bir kent olmuştur. Dünyanın ilk mağara kilisesi kabul edilen St. Pierre kilisesinin ve Anadolu'nun ilk camisi kabul edilen Habibi Neccar camisinin Antakya'da konumlanması, bu kenti inanç turizmi açısından değerli kılmaktadır. Ayrıca Yahudilerin Anadolu'da ilk yerleştiği yer olarak bilinen Antakya farklı inanışları bünyesinde barış içinde barındırabilen bir hoşgörü kentidir. Günümüzde, Antakya kent dokusunda, farklı inanışlara ait ibadet yapılarını aynı sokak üzerinde görebilmek mümkündür. Fakat Antakya, kültürel olarak sahip olduğu bu zenginliği Türkiye'de ve dünyada yeterince tanıtamamaktadır. Bu çalışmanın amacı ibadet yapılarının yoğunlaştığı kentsel dokuda bu yapıların algılanmasını, bilinmesini ve bağlı olarak ziyaret edilmesini engelleyen tasarım sorunlarını saptayarak, bunların ortadan kaldırılması için çeşitli önerilerin geliştirilmesidir. Bu kapsamda öncelikle ibadet yapıları ile kimlik kazanan Antakya kent dokusunda inanç turizminin yeterli düzeyde gelişememesinin kentsel tasarım sorunlarına bağlı nedenleri ortaya konulmaktadır. Çalışmada literatür taraması, fotoğraf ve çizimlerle belgeleme yanında, gözlemler sonucu yerli ve yabancı turistlerin kentsel doku içinde izlediği güzergâhlar belirlenmiştir. Daha sonra bu güzergâhlardaki ibadet yapıları ve çevreleri ile ilgili tasarım sorunları irdelenmiştir. Gözlemler ve görüşmelerden sağlanan bilgiler ışında kentin inanç turizmi açısından geliştirilmesi yönünde katkı sağlayacağı düşünülen bazı tasarım fikirleri sunulmuştur. Çalışma sonucunda kimlik öğesi olan ibadet yapılarının algılanabilirliğini arttıran fikirler ile birlikte Antakya yöresi için inanç turizmini destekleyecek ve geliştirecek, başta olası gezi güzergâh alternatifleri olmak üzere öneriler sunulmaktadır.

Anahtar Sözcükler: *İnanç Turizmi, Antakya, İbadet Yapıları, Algılanabilirlik.*

Evaluation of Religious Building and Faith Tourism Relations in Antakya

Abstract

Antakya was a city where Jews were settled 2300 years ago. Paganism belief was prevalent in the periods of Helen, Rome, Byzantine, Crusaders and then Christianity was prevalent. Islam was dominant religion in periods of Arab, Seljuk, Mamluk and Ottoman. St. Pierre church which is accepted as the first cave-church of the world and Habibi Neccar mosque which is accepted as the first mosque in Anatolia, located in Antakya, thus makes city valuable in terms of faith tourism. Antakya where Jews first settled in Anatolia, is a city of tolerance where different beliefs can be found in peace in its on-site. Today, it is possible to see religious buildings which belong to different beliefs on the same street in Antakya city. But in Antakya, this cultural richness have not recognized enough in Turkey and in the World. The purpose of this study, to detect the design problems that prevent the perception, knowing and visiting of these buildings in the urban pattern where religious buildings are concentrated and to development of various proposals to remove them. In this context, firstly, in the city of Antakya, which gained identity through religous buildings, the reasons for the inadequate development of faith tourism due to the urban design problems are revealed. In the study, interviews with the local people were conducted and in addition to make the literature survey and documentation with photographs, drawings. And as a result of the observations, the routes that local and foreign tourists traveled in the urban pattern were determined. Later on, design problems related to religious buildings and their surroundings on these routes were examined. Some design ideas, which are thought to contribute to the development of the city in terms of faith

tourism, have been presented in the light of information provided from observations and interviews. As a result of the study, ideas that increase the perceptibility of the religious buildings which are the identity items, together with suggestions to support and to develop faith tourism for Antakya region and possible alternative travel route are presented.

Keywords: *Faith Tourism, Antakya, Religious Building, Perceptibility.*

1. GİRİŞ

Bu çalışma kapsamında turizm, inanç turizmi, Antakya ve inanç turizmi ilişkisi, algı, imge, çevresel imge ve Antakya'da ibadet yapılarının algılanabilirliği anlatılmaktadır. Çalışmada Antakya'da önemli bir kimlik ve işaret öğesi olan ibadet yapılarının algılanmasındaki sorunlar belirlenerek, bölgedeki turizm potansiyelini geliştirmek için çözüm önerileri ifade edilmektedir. Ayrıca bu çalışma, turistlerin gezi güzergâhları hakkında bilgi vermekte ve Antakya'da ibadet yapılarının turizm açısından algılanmasının önemini belirtmektedir.

2. TURİZM, İNANÇ TURİZMİ, ANTAKYA VE İNANÇ TURİZMİ İLİŞKİSİ

Turizm, Türk Dil Kurumuna göre, dinlenme-eğlenme-görme-tanıma vb amaçlarla yapılan gezi olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2018). Turizm rekreasyon-dinlenme-eğlenme içinde, hizmetlerin ticari anlamda kullanılırken evden uzakta zaman geçirme eylemi ve sürecidir (Walten, 2018).

Ülkemizde birçok turizm çeşidi vardır. Bunlar, sağlık ve termal turizmi, kış turizmi, yayla turizmi, mağara turizmi, av turizmi, kongre turizmi, golf turizmi, yat turizmi, İpekyolu turizmi, inanç turizmi, hava sporları turizmi, dağcılık turizmi, akarsu-rafting turizmi, sualtı dalış turizmi, kuş gözlemciliği turizmidir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2018).

Bu çalışmada inanç turizmi üzerinde durulmaktadır. İnanç Turizmi, insanların dini inançlarını gerçekleştirmek, inanç çekim merkezlerini görmek amacıyla yaptıkları turistik amaçlı gezilerin turizm olgusu içerisinde değerlendirilmesi olarak tanımlanmaktadır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2018). İnanç turizmi, hac seyahati veya dinsel açıdan önemli sayılan kutsal yerlere yapılan seyahatler olarak tanımlanmaktadır (Ingle ve diğerleri, 2010).

Türkiye'de inanç turizmi kapsamında, turistik açıdan gezilecek önemli yerler bulunmaktadır. Türkiye Turizm Stratejisi'ne bakıldığında inanç turizm koridoru başlığı altında, Tarsus-Hatay-Gaziantep-Şanlıurfa ve Mardin yörelerini kapsayacak şekilde bir gezi koridoru belirtilmiştir. Bu alanda bütüncül bir yol yapımı, tarihi yapıların restorasyonu, mevcut konaklama kapasitelerinin artırılması düşünülmektedir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2007).

Türkiye'de inanç turizmi kapsamında bazı önemli yapıların aşağıdaki özelliklere göre tespiti yapılmıştır. Bunlar: (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2018).

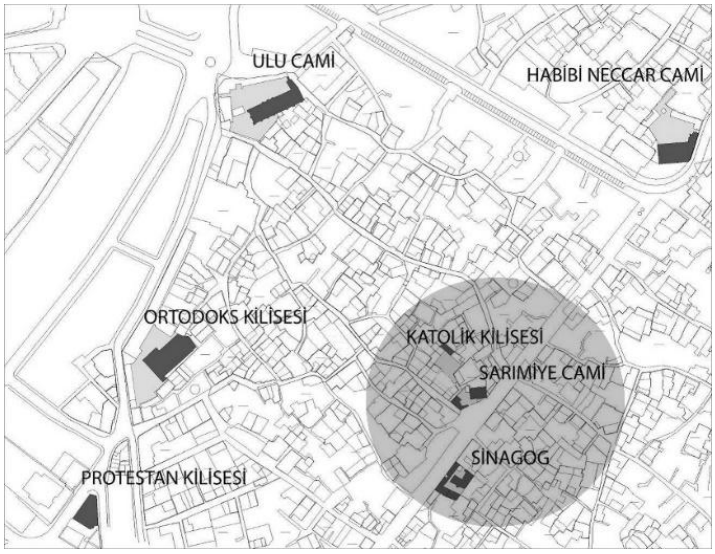
- Dini yönden önemi bulunan ve büyük oranda ziyaret edilen,
- Sanat tarihi açısından önemli olan,
- Mimari özelliği nedeniyle türünün ilk ve ilginç örneği olan,
- Ulaşımı kolay bir noktada bulunan ve seyahat acentaları tarafından tur programlarına dâhil edilen yapılardır.

Hatay genelinde **St. Pierre Kilisesi, Habibi Neccar Camii, Ulu Camii** gibi yapılar inanç turizmi için önemli durak noktaları olarak gösterilmiştir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2018).

Bu çalışmada Akdeniz Bölgesinin doğu tarafında yer alan Hatay Bölgesinin merkez ilçesi olan Antakya yöresine ait ibadet yapıları ve inanç turizmi ilişkisi irdelenecektir.

Antakya, kuzeyde Amanos Dağı ile güneyde Kel Dağı arasında kalan Aşağı Asi Vadisi'nin başlangıcında, Kel Dağı'nın kuzeydoğusunda, 440 m. rakımlı Habib-i Neccar Dağı'nın eteklerinde konumlanmıştır (Demir, 1996). Antakya'nın denizden yüksekliği yaklaşık 80 metre, Akdeniz'e olan uzaklığı ise 22 metre mesafededir (Hatay Kültür Envanteri, 2014). Antakya'da bir sınır eleman olup kenti iki parçaya bölen Antik Çağ'ın Orontes'i yani Asi Nehridir. Asi Nehrinin Antakya içinden geçen ve bir kanal haline getirilmiş olan yatağı, yaklaşık 2 km. uzunluğunda ve 30-35 m. genişliğindedir (Demir, 1996).

Antakya, Antiokheia adıyla Seleucus kralı I. Seleucus tarafından M.Ö. 300 tarihinde kurulmuştur (Tekin, 1993). Antakya'da sırasıyla Helenistik, Roma, Bizans, Arap, Bizans, Selçuklu, Haçlı, Memlükler, Osmanlı, Fransız medeniyetleri bulunmuştur ve sonrasında Türkler Antakya'ya yerleşmiştir. Bütün bu kültürlerin harmanlanması ile Antakya'da farklı dine (Yahudi, Hristiyan, Müslüman) ve mezhebe ait insanlar geçmişten günümüze hoşgörü içinde yaşamaktadır. Antakya kent dokusunda Helenistik-Roma-Bizans dönemlerinde tapınak ve kiliseler, Arap, Selçuklu, Memlükler, Osmanlı dönemlerinde ise camiler belirmiştir. Günümüzde Antakya'da üç dine ait ibadet yapılarını 100 metrelik mesafe içerisinde yan yana görebilmek mümkündür (Bakınız: Şekil 1).

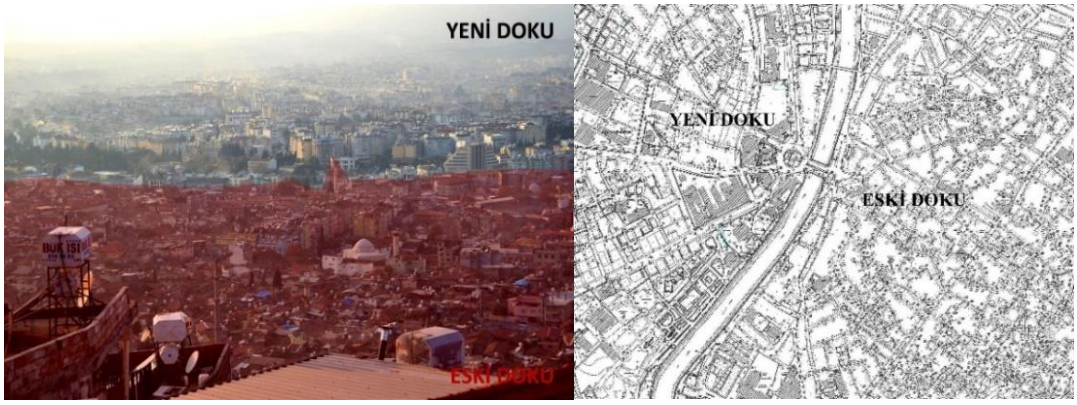

Şekil 1. Kent Dokusunda Kilise-Sinagog-Cami Birlikteliği (Diker, 2014)

Demir (1996), 19.yy'dan beri nehrin karşı tarafında kuzeybatı düzlüklerde kurulan yeni mahallelerle büyüyen alanı Yeni Antakya olarak, nehir ile Habibi Neccar Dağı arasında kalan alanı Eski Antakya olarak tariflemektedir. Şekil 2'de yeni ve eski Antakya dokusundan görseller bulunmaktadır.

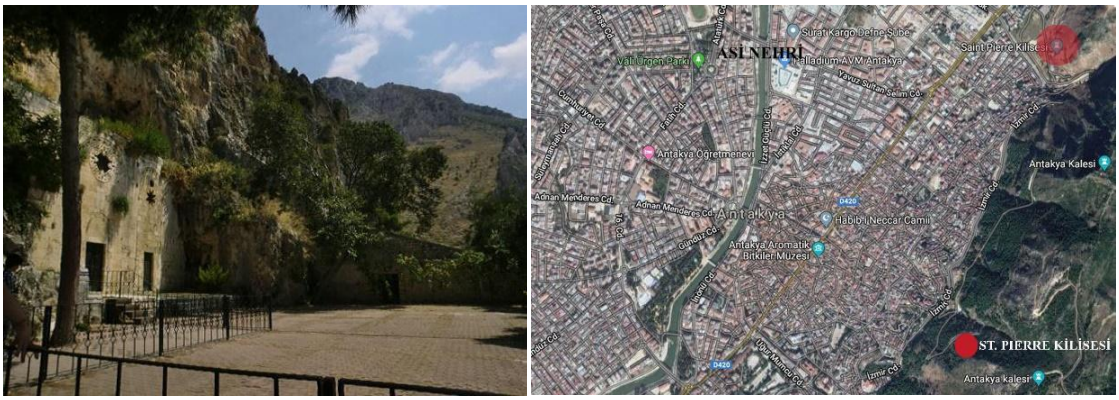
Antakya'nın özgün mimarisi ise, iklimin etkisiyle iç içe geçmiş avlulu yapılar ve dar (yer yer çıkmaz) sokaklardan oluşmaktadır. Kent kimliğinde yer edinen ve doku içerisinde sıkça rastlanan ibadet yapıları da avluludur ve yöresel kesme taş malzemeden yapılmıştır. Bunun haricinde, eski kent dokusunda inanç turizmi için önemli noktalar olan ibadet yapıları bulunmaktadır. Habibi Neccar Camii, Katolik Kilisesi, Ulu Camii, Ortodoks Kilisesi,

Sarımiye Camii, Nacip Camii eski kent dokusunda yer alan, turistlerin gezi güzergâhında olan yapılardır.

Şekil 2. Yeni Ve Eski Antakya Kent Dokusu (Diker, 2014) Ve Antakya Haritası[1]

Antakya'da önemli bir işaret ve kimlik öğesi olan St. Pierre Kilisesi ise kent dokusundan uzakta bulunmaktadır. St. Pierre Kilisesi, Antakya-Reyhanlı yolu üzerinde kentten 2 km. uzaklıkta, Silpius (Hac) Dağı yamacındadır (Yurt Ansiklopedisi, 1982). St. Pierre Kilisesi, Aziz Petrus'un Antakya'ya geldiğinde vaaz verdiği yer olarak Hristiyanlığının ilk mabetlerinden sayılmaktadır (Demir, 1996). Papalık tarafından 1963 yılında Hac yeri olarak ilan edilen kilisede, her yıl 29 Haziran gününde ayin yapılmaktadır (Demir, 1996). Dünyadan birçok turistin ve din adamının katıldığı bu ayin, Antakya'nın inanç turizmi açısından önemli bir kent olduğunu göstermektedir (Şekil 3).

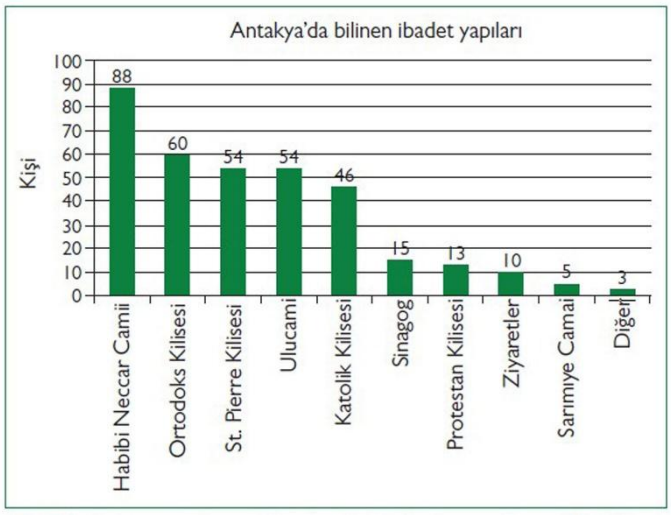

Şekil 3. St. Pierre Kilisesi, Fotoğraf (Diker, 2014) ve Konumu[2] (Google Haritalar, 2018)

2016 yılında, yerli ve yabancı turistlerden olmak üzere 100 kişiye uygulanan anket sonuçlarına bağlı olarak bilinen/tanınan ibadet yapıları Şekil 4'de gösterilmiştir. En fazla bilinen/tanınan ibadet yapıları Habibi Neccar Camii, Ortodoks ve St. Pierre Kilisesi, Ulu Cami, Katolik Kilisesi gibi yapılardır. Diğer ibadet yapıları çok fazla bilinmemektedir. Bunun nedeni ibadet yapılarının kent dokusu içerisinde araç trafiğinden ya da başka nedenlerden (yetersiz tanıtım, yetersiz yönlendirme vs.) dolayı algılanmamasıdır.

[1] Antakya'nın Hâlihazır haritası, 2018 yılında Hatay Büyükşehir Belediyesinden alınmıştır ve yazılar haritaya yazar tarafından eklenmiştir.

[2] Google haritalardan alınan görsel üzerine St.Pierre Kilisesinin konumu eklenmiştir.

Şekil 4. Antakya'da Bilinen-Tanınan İbadet Yapıları (Diker Ve Erkan, 2017)

Antakya'da, antik dönemlerde tapınak ve kiliselerin, Arap ve Memlük Dönemi'nde Ulu Cami ve Habibi Neccar Camisi'nin, 18.yy'da (Osmanlı Dönemi) Sarımiye Camisi ve Nacip Caminin, 19.yy'da (Osmanlı Dönemi) Affan Camisinin, Ortodoks ve Katolik Kilisesi'nin, Sinagog'un, 21.yy'da ise Protestan Kilisesi'nin yapıldığı bilinmektedir.

Bu yapılardan Habibi Neccar Camii, İsa'nın havarilerine (Yuhanna ve Pavlos'a) ilk inanan ve şehit edilen Habibi Neccar'ın ve havarilerin türbelerinin bulunduğu, Anadolu'da yapılan ilk cami olarak bilinmektedir (Hatay Büyükşehir Belediyesi, 2018). Sinagog'un ise eski bir Yahudi konağından dönüştürülmüş bir yapı olduğu görülmektedir. Katolik Kilisesi de aynı şekilde avlulu konutların ibadet yapısına dönüştürülmesi ile oluşmuştur. Protestan Kilisesi, eskiden Fransız Elçilik Binası iken günümüzde ibadet yapısı olarak kullanılmaktadır. Diğer ibadet yapıları başlangıçtan itibaren ibadet işlevinde yapılmıştır.

3. ALGI, ÇEVRESEL ALGI, ÇEVRESEL İMGE

Bu çalışmada Antakya'da ibadet yapılarının yeterli düzeyde algılanamamasının bir sonucu olarak inanç turizmine yeterince katkı koymadığı düşünülmektedir. Bu nedenle çalışma kapsamında algılama kavramının anlaşılması gerekmektedir.

3.1. İbadet Yapılarının Algılanması

Algılama, çevreden kaynaklanan uyarıcı etkilerin, duyu organları ve zihinsel işlemler yardımıyla kavranması -amaçlı bilgi alma- sürecidir (Aydınlı, 1993). Algılama, zihinsel bir süreç olduğu için kişiden kişiye değişmektedir. Nasar'a göre (1998) algılanabilirlik; çevrede yönelimi sağlamakta ve yaşanılan çevreden keyif alınmasına yardımcı olmaktadır. İnsanlar çevresel/kentsel algısına dayanarak çevreyi gezmekte ve yön bulmaktadır. Lynch'in ifade ettiği biçimle, çevrede yol bulma sürecinin stratejik halkası çevresel bir imgedir. Çevresel imge, bireyin dış dünyayı zihninde genellediği bir resimdir (Lynch, 1973).

Net bir imge, kişinin kolay ve hızlı hareket etmesini sağlamaktadır. Ayrıca iyi bir çevresel imge duyusal olarak da güven sağlar (Lynch, 1973). Çevresel imgenin sağlam yapılandırılmasını ve canlı şekilde tanımlanmasını sağlayan şeyler biçim-renk veya düzenlemelerdir. Nesneler sadece görme duyusuna değil diğer duyulara da hitap ederse, çevre okunaklı-görülebilir bir çevre olmaktadır (Lynch, 1973).

Lynch'in "Kent İmgesi" adlı kitabı, kenti *yollar, sınırlar, düğümler, işaret öğeleri ve bölgeler* oluşturacak şekilde fiziksel olarak bölümlere ayırmakta ve kent imgesini somut bir şekilde ifade etmektedir. Buna ek olarak, bir mekânın sosyal ilişkiler açısından anlamı, işlevi, tarihiyle ilişkisi ve ismi bile onun imgelenebilirliğini etkilemektedir (Lynch, 1973).

İyi bir çevresel/kentsel imge kentin belirgin özelliklerinin hafızada kolayca kalmasını sağlamaktadır. Antakya'ya gelen turistler kentte gezerken ya rehber eşliğinde ya da kentsel imgeye ve içgüdülerine dayanarak bir gezi güzergâhı izlemektedir.

4. YÖNTEM

Bu çalışmada turistlerin yaya olarak güzergâhını incelemek için hafta içi 20.09.2018 tarihinde (Perşembe günü) ve hafta sonu 13.10.2018 (Cumartesi günü) tarihinde alana gidilmiş ve yerli-yabancı turist grubunun (rehber eşliğinde ve bireysel) takip ettiği yol güzergâhları incelenmiştir. Bu yol güzergâhı, Hatay Büyükşehir Belediyesinden 2018 yılında alınan hâlihazır harita üzerine işlenerek turistlerin kullandığı rotalar hakkında fikir sahibi olunmuştur.

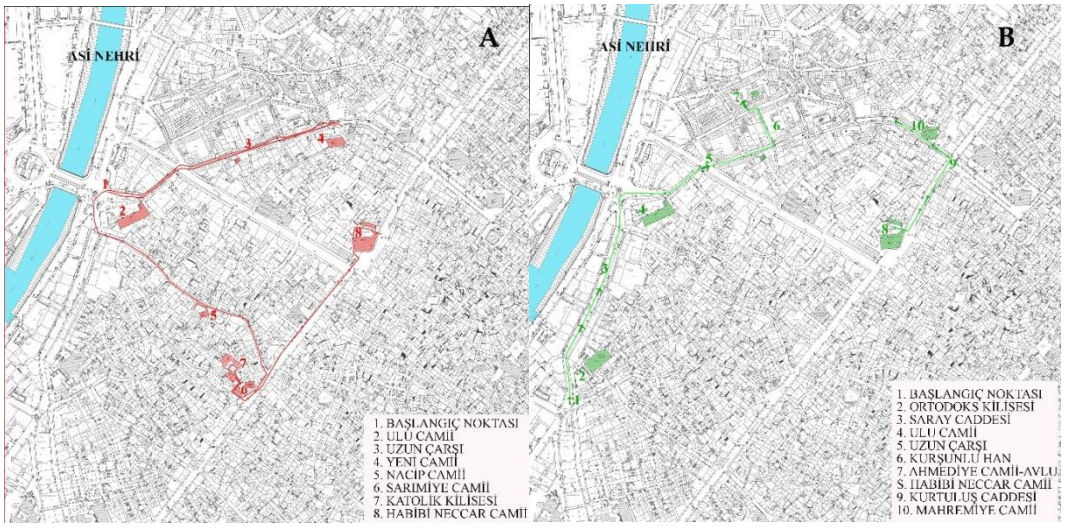
5. BULGULAR

Hafta içi 20.09.2018 tarihinde saat 14.00-16.00 sularında gezen tur grubunun izlediği rota haritası Şekil **5A'da** görülmektedir. Turist grubu Ulu Camii'nin önünden hareketle, tarihi Antakya Uzun Çarşı'ya girmektedir. Turistler, Yeni Camii'nin önünden geçerek bir mekânda yemek yedikten sonra, geldikleri noktadan geri dönmektedir. Tekrar Ulu Camii'nin önünden hareketle, Antakya'nın eski dar sokakları ve evlerinin bulunduğu bölgeden geçen turistler Nacip Camii'yi de görerek Kurtuluş Caddesine çıkmaktadır. Grup, rehber eşliğinde Kurtuluş Caddesi'ndeki Sarımiye Camii'nin önünden geçip Katolik Kilisesini ziyaret etmektedir. Daha sonrada turist grubu, Kurtuluş Caddesi üzerinden Habibi Neccar Camii'ye doğru yürümektedir. Turistler, tarihi dokudan uzak konumda bulunan St. Pierre Kilisesi ve Mozaik Müzesine otobüsle ertesi gün hareket etmektedir.

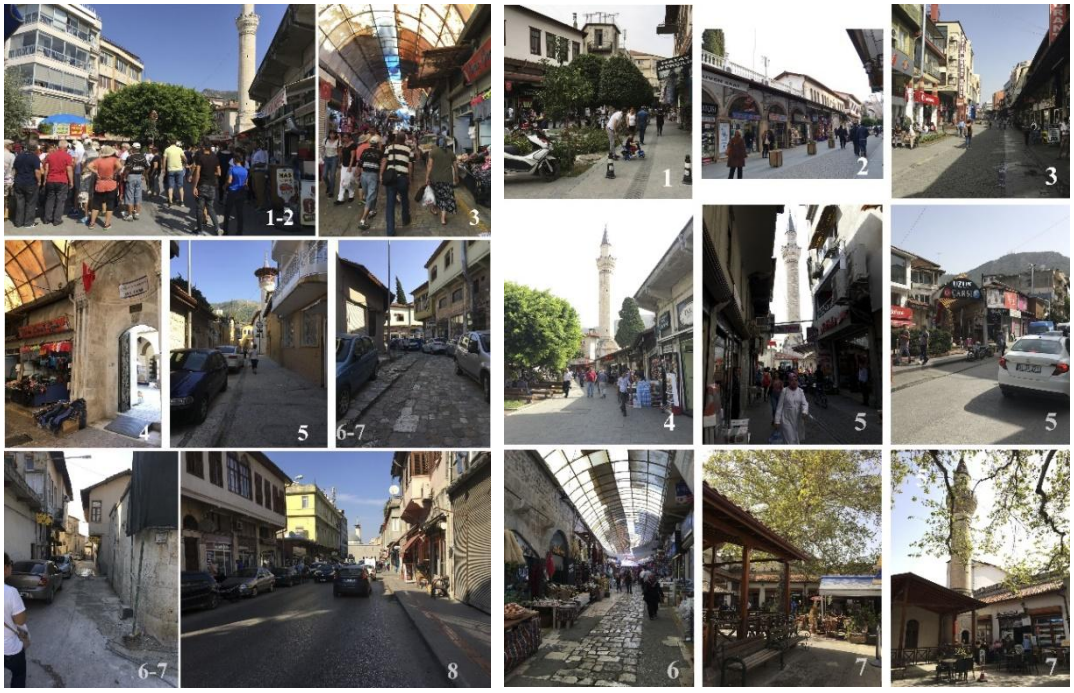
Hafta sonu 13.10.2018 tarihinde tur rehberi olmadan gelişigüzel dolaşan yerli turistler gözlemlenmiştir (Şekil **5B**). Saat 11.00 sularında Saray Caddesi'nden geçerek gelen turistler Ortodoks Kilisesi'nin ve Ulu Camii'nin önünden geçmektedir. Uzun çarşıya giren turistler genellikle yeme-içme mekânlarını aramaktadır. Kurşunlu Han'ın yanından geçerek Ahmediye (Meydan) Camii'nin avlusuna gelen yerli turistler burada közde künefe yemektedirler. Camii avlusunun dörtkenarında yeme-içme birimleri bulunmaktadır ve burası aktif olarak kullanılmaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken nokta cami avlusunun çarşı ile birlikte turistleri çekmede üstün bir rol oynamasıdır.

Diğer turist grubu rehber olmaksızın Habibi Neccar Camii'ni gezdikten sonra, Kurtuluş Caddesi'ne çıkmaktadır. Buradan Uzun Çarşı'nın diğer girişine ulaşmakta, Mahremiye Camii'nin önünden geçerek Antakya'nın yöresel tatlarının satıldığı dükkânlara uğramaktadır.

Gezilen her noktada (Kurtuluş Caddesi ya da Uzun Çarşı) ibadet yapılarının kent ile bütünleşmiş bir yapıda olması dikkat çekmektedir.

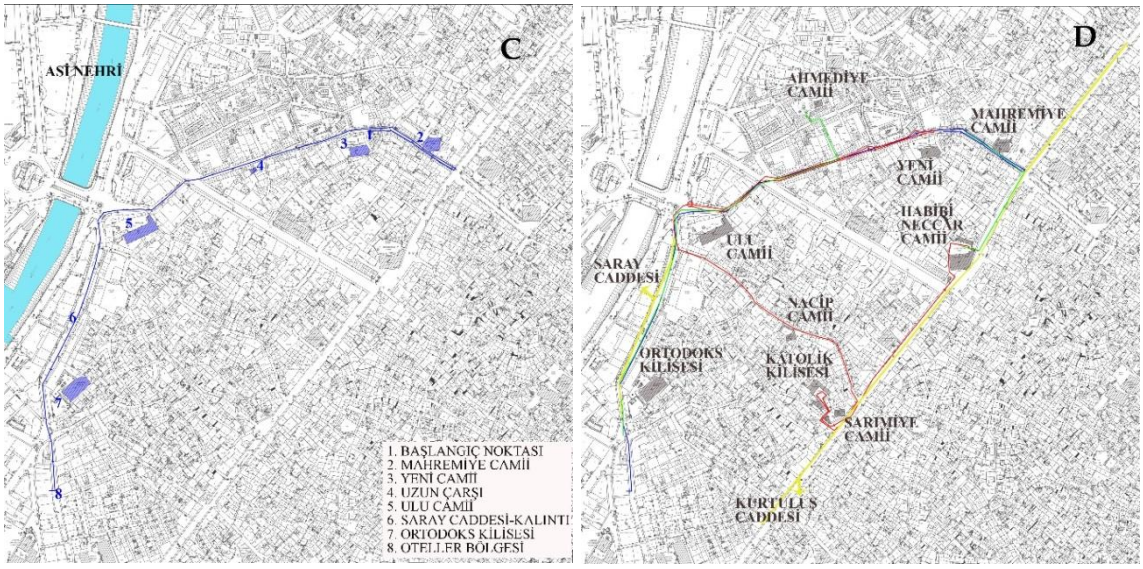

Şekil 5. Hafta İçi Yerli Turistlerin Gezdiği A ve B Numaralı Farklı Rota Haritaları.

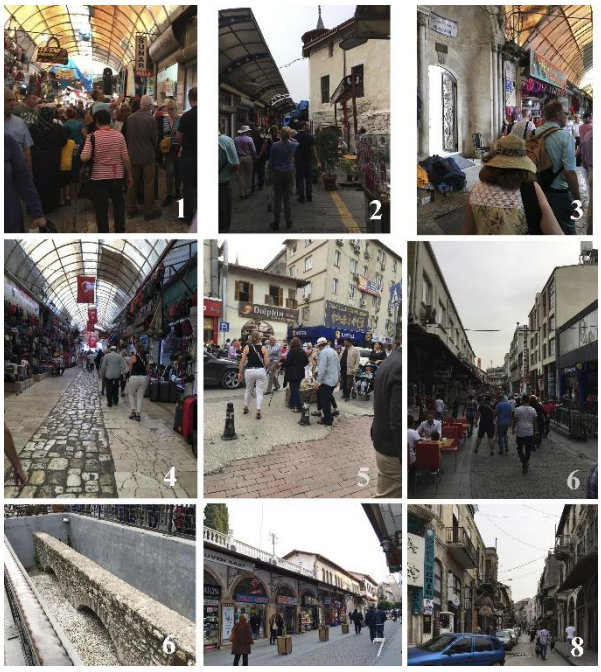

Şekil 6. A Ve B Numaralı Rota Haritalarından Sırasıyla Görüntüler (Diker, 2018)

Uzun Çarşı içerisinde gözlem yapılırken tur rehberi eşliğinde gezen yabancı turistlerle karşılaşılmıştır. Yabancı turistler Uzun Çarşı'da yöresel tatları tatmakta, Kurtuluş Caddesi'ndeki tarihi değerleri dinleyip geldiği noktadan geri dönmektedir (Şekil **7C**). Uzun Çarşı içerisindeki Mahremiye-Yeni Camii ve çarşı birlikteliğini gören turistler Ulu Camii'nin önünden geçerek Saray Caddesi'ne ulaşmaktadır. Saray Caddesi'nde tarihi Bizans kemeri kalıntılarını izleyen grup, Ortodoks Kilise 'sinin önünden geçerek butik otellerin yoğun bulunduğu bölgede kaldıkları yere varmaktadır.

Şekil 7. Hafta Sonu Yabancı Turist Rotası (**C**) Ve Çakıştırılan Rotalar, Gezilen İbadet Yapıları (**D**)

Şekil 8. C Numaralı Rota Haritasından Fotoğraflar (Diker, 2018)

Hem hafta içi hem hafta sonu yerli ve yabancı turistlerin yol güzergâhları incelendiğinde Kurtuluş Caddesi-Saray Caddesi-dar Antakya sokakları-Uzun Çarşı'nın sıklıkla kullanıldığı tespit edilmiştir. Şekil **7D**'de turistlerin gezdiği yol güzergâhları ve önünden geçilen ya da gezilen ibadet yapıları görülmektedir. Tüm bu akslar ibadet yapıları ile zenginleşmiş olmasına rağmen ibadet yapıları pek de gezi güzergâhlarına katılmamaktadır. Bunun nedeni doku içerisinde ibadet yapılarının uyumsuz eklentilerden dolayı ilgi çekmemesi, Kurtuluş Caddesi aksındaki trafiğin ve araçların ibadet yapılarının algılanmasını zorlaştırmasıdır. Bilinçli tur rehberleri Habibi Neccar Camii-Katolik Kilisesi gibi yapıları anlatmakta ve turistlere ibadet yapılarını tanıtmaktadır. Fakat çoğu turist Antakya kent dokusunda işaret öğesi olan ibadet yapılarının önünden geçip gitmektedir.

İbadet yapılarının üzerindeki uyumsuz eklentiler değinilmesi gereken önemli bir konudur. Antakya'daki ibadet yapılarının; kapılarının, duvarlarının ve çevresindeki yapıların üzerindeki reklam panoları, afişler, tabelalar, tarihi dokuya uyumsuz üst örtüler ibadet yapılarının kavranabilirliğini bozmaktadır. Sokaktan ibadet yapılarına bakıldığında sarkan telefon telleri, elektrik direkleri, çevre yapıların üzerindeki klimalar, gelişigüzel sokak lambaları ibadet yapılarının ve çevresinin bakımsız gözükmesine neden olmaktadır (Diker, 2014). (Şekil 9)

Şekil.9 İbadet Yapılarındaki Uyumsuz Eklentiler (Diker, 2018)

Yapılan gözlemlere göre, turistler tarihi doku içerisinde yürüyerek Antakya sokaklarını keşfetmektedir. İbadet yapılarının önünde park etmiş olan araçlar, ibadet yapılarının algılanmasını zorlaştırmakta ve dinlerin buluşma noktası ile kimlik kazanan Antakya şehrinin kimliği tam olarak anlaşılamamaktadır. Ayrıca ibadet yapılarını görmeye gelen turistler için tabela, yönlendirme, bilgilendirme panoları da eksiktir. Var olanlar da yeterince algılanmamaktadır. Antakya içinde yürürken turist bilgilendirme ya da gezi/güzergâh haritaları veren bir danışma birimi görülmemiştir (Şekil 10).

Şekil 10. Tabelalar ve Araç Trafiği (Diker, 2018)

Tarihi Kurtuluş Caddesi aksının çift yönlü araç ulaşımı için kullanılması, kaldırımların dar (yak. 1.60 metre) olması turistlerin yürürken yapıları ve kenti algılamasını zorlaştırmaktadır. Dar sokaklarda yer alan ibadet yapılarının önünden geçerken, park halindeki araçlar hem ulaşımı hem de kenti tanımayı engellemektedir (Şekil 11).

Şekil 11. Araç Trafiği ve Kaldırım Darlığı (Diker, 2018)

Bir diğer kentsel tasarım sorunu; kent mobilyalarının yetersiz olmasıdır. Kent içinde turistler için tek oturma, dinlenme noktası Ulu Camii önündeki yeşil alan ve Saray Caddesinde sıralı banklardır. Bunun haricinde uzun çarşı içerisinde avlulu yapılara girerken oturma birimlerinin yeterli olduğu söylenebilir.

İncelenen ibadet yapılarının çoğu yöresel beyaz kesme taş malzemeden yapılmıştır. Bu durum ibadet yapılarının tarihi dokuya uyumlu olmasını sağlamaktadır. Bu durumda turistler ibadet yapılarını gezerken ya da yapıların önünden geçerken Antakya'nın yöresel mimari malzeme detaylarını görebilmektedir.

6. SONUÇ ve ÖNERİLER

Antakya farklı inanışları geçmişten günümüze hoşgörü ile barındıran bir kenttir. Bu kentin kimliğini yansıtan önemli işaret öğelerinden biri farklı dinlere ait ibadet yapılarıdır. Bu yapıların tarihi dokuya ve çevreye uymayan eklentilerden arındırılması gerekmektedir.

Kentin inanç turizmi konusunda gelişme gösterebilmesinin en etkin yollarından birisi tanıtımdır. Bunun için yerel yönetimin uzmanlar eşliğinde kentte yer alan Habibi Neccar Camii, Ulu Camii, Ortodoks Kilisesi, Katolik Kilisesi, Sarımiye Camii, sinagog gibi yapıları gezdiren yeni bir turizm güzergâh haritası yapılmalıdır. Kentin ibadet yapılarının yanı sıra diğer kültürel değerlerinin sırasıyla gezilmesini sağlayan bu haritaya paralel çeşitli aktiviteler de tasarlanabilir. Bunun yanı sıra yine harita ile ilişkili ibadet yapılarının kısa tarihçelerini, önemlerini turistlere anlatan görsel ve görme engelliler için işitsel sunumların da olduğu dijital bilgilendirme panoları hazırlanmalıdır. Ayrıca gelişen teknoloji sayesinde daha detaylı bilgi almak isteyenler akıllı cep telefonlarına yükleyecekleri sistem ile ilgili web sayfalarına yönlendirilebilir. Bu çalışmaların hepsinin tek elden, ilgili uzmanlar danışmanlığında, titizlikle hayata geçirilmesi büyük önem taşımaktadır. Bilgilendirme panoları sadece turistler için değil, yerli kullanıcı için de yaşadıkları yeri tanımaları, benimsemeleri, sahip çıkmaları ve tanıtmaları için önemli kent mobilyalarıdır.

Kent dokusundan uzakta yer alan St. Pierre Kilisesi için kent için de yönlenmeyi sağlayan ilgi çekici tabelalar tasarlanmalı, ulaşımı kolaylaştırıcı öneriler geliştirilmelidir. Buna ek olarak;

- Kentte önemli duraklarda turist bilgilendirme panoları, danışma birimi ve kent haritası konulmalıdır.

- Kurtuluş Caddesinin Antik dönemden bu yana önemli bir cadde olması ve birçok tarihi yapıyı (Sinagog-Habibi Neccar Camii-Sarımiye Camii) barındırması nedeniyle yayalar için daha konforlu bir hale getirilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu caddenin yayalaştırılması bu sürecin gerçekleştirilmesi için uygulanabilecek yöntemlerden biridir. Bu konu kapsamlı bir yaklaşım ve planlama gerektirmektedir. Ancak daha kısa vadede kaldırımların genişletilmesi gibi uygulamalar yayalar için kullanımı rahatlatacaktır.
- Bu güzergâh üzerinde dokuya uygun bilgilendirme ve yönlendirme panolarının yer alması da kullanıcı için ilgi çekici olacaktır.
- Üç dinin bir arada hoşgörü ile yaşadığı Antakya kent dokusunda ibadet yapılarının daha algılanabilir hale getirilmesi gereklidir. Bunun sağlanması için birinci adım bu yapıların çevresinin park halindeki araçlardan arındırılması ve görüşü engelleyen her türlü unsurun kaldırılmasıdır.
- İbadet yapılarını tanıtan tabelalar hazırlanmalı ve kentsel mekânda konumlandırılmalıdır. Bunlar da kent kimliğine ve estetiğine uygun biçimde tasarlanmalıdır.
- Kent dokusunda turistlerin dinleneceği, mümkün olan yerlerde ibadet yapılarını izleyebileceği kent mobilyaları tasarlanmalıdır.
- Kentin uygun bir yerinden ibadet yapılarının topluca izlenebileceği seyir alanları tasarlanıp, düzenlenmeli ve bu noktalar da güzergâhlara dâhil edilmelidir.
- Bu kentsel tasarım düzenlemelerinde, yerel yönetimler ve üniversitenin işbirliği içinde çalışması önemlidir. Bu kültür yatırımlarının daha sonra turizm geliri olarak geri kazanılacağı önemsenmelidir.

KAYNAKÇA

Aydınlı, S., (1993). Mimarlıkta Estetik Değerler, İTÜ Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, İstanbul.

Demir, A., (1996). Çağlar İçinde Antakya, Akbank Yayınları, İstanbul

Diker, M., (2014), "Kent Kimliğinin Oluşmasında İbadet Yapılarının Yeri ve Önemi: Antakya Örneği" YTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek lisans Tezi, İstanbul.

Diker, M., & Erkan, N.Ç. (2017), "Kent Kimliğinde İbadet Yapıları: Antakya Örneği", Planlama Dergisi, No: 2, 180-192

Google Haritalar, (2018), https://www.google.com.tr/maps/@36.2046684,36.1768951,1949m/data=!3m1!1e3, (Erişim Tarihi: 6.12.2018)

Hatay Büyükşehir Belediyesi, 2018, "*Habibi Neccar Camii*" www.hatay.bel.tr/hatay/gezi-rehberi/gezilecek-yerler/habib-i-neccar-cami/ (Erişim Tarihi: 1.10.2018)

Hatay Kültür Envanteri, (2014), Cilt I, Antakya, Hatay Valiliği.

Ingle, S. & Jefferies, M., Kerr, A., King, C., Rock, T., Spencer, C., (2010), Travel and Tourism, İngiltere.

Kültür ve Turizm Bakanlığı, (2007), Türkiye Turizm Stratejisi 2023 Eylem Planı 2007-2013, T.C. Turizm ve Kültür Bakanlığı, Ankara, (Erişim Tarihi: 1.10.2018)

Kültür ve Turizm Bakanlığı, (2018), *Hatay*, http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR-9970/hatay.html (Erişim Tarihi: 1.10.2018)

Kültür ve Turizm Bakanlığı, (2018), "*İnanç Turizmi"*, http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR-10173/inanc-turizmi.html (Erişim Tarihi: 1.10.2018).

Kültür ve Turizm Bakanlığı, (2018), "*İnanç Turizmi"*, Http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,9952/inanc-turizmi.html (Erişim Tarihi: 2.10.2018).

Kültür ve Turizm Bakanlığı, "*Turizm Çeşitleri"*, www.kultur.gov.tr/TR-96269/turizm-ceşitleri.html (Erişim Tarihi: 2.10.2018).

Lynch, K., (1973). Kent İmgesi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

Nasar, L, J., (1998). The Evaluative Image Of The City, Sage Publication, The United States of America.

TDK, (2018), "*Turizm"*, http://www.tdk.gov.tr (Erişim Tarihi: 1.10.2018).

Tekin, M., (1993). Hatay Tarihi, Hatay Kültür Sanat ve Turizm Vakfı Kültür Ofset Basımevi, Hatay.

Walten, J.K, (2018), "*Tourism*" www.britannica.com/topic/tourism (Erişim Tarihi: 1.10.2018)

Yurt Ansiklopedisi Türkiye, İl İl: Dünü, Bugünü, Yarını, (1982). Anadolu Yayıncılık A.Ş., İstanbul, 5: 3369-3504.

I. Uluslararası Turizm ve Mimarlık Konferansı
1st International Conference on Tourism and Architecture
24-27 Ekim/October 2018
ISBN: ISBN: 978-605-9554-33-6

Antakya'da Tarihi Yapıların Yeniden İşlev Kazanmasının Turizm Açısından Değerlendirilmesi

Melisa Diker

Arş. Gör, İskenderun Teknik Üniversitesi, melisa.diker@iste.edu.tr

Canan Nalça

Arş. Gör, İskenderun Teknik Üniversitesi, canan.nalca@iste.edu.tr

Öz

Antakya; tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır ve kent dokusu içinde bu medeniyetlerin izlerini barındırmaktadır. Bu çok katmanlı yapı, Antakya'nın kentsel gelişimini ve mimarisini de etkilemiştir. Buna ek olarak Antakya'nın iklimi, konumsal verileri, kültürel değerleri ve buna benzer özellikler Antakya'da, avlulu yapı biçimini ve kent dokusunda dar sokak ile ilişkilenen yapı birlikteliğini oluşturmuştur. Dolayısıyla Antakya, geleneksel yapıları ve sokak dokusu ile yöresel mimariyi yansıtan, turizm açısından dikkat çeken önemli bir kenttir. Günümüzde tarihi dokunun yer aldığı bölgede hızlı bir değişim gerçekleşmekte ve tarihi yapılara yeni işlevler yüklenmektedir.

Değişen zamanın istek ve ihtiyaçlarını karşılamak için yeni işlevler yüklenen tarihi yapılar, sürekli kullanılmakta ve kent içinde sürdürülebilir olmaktadır. Fakat sadece ticari ve turistik kaygılar gözetilerek gerçekleştirilen yeniden işlevlendirmeler, yapıların kültürel miras niteliği kazanmalarını sağlayan değerlerine zarar verebilmektedir. Yapıların özgünlüğüne ve mimari karakteristiklerine zarar vermemek amacıyla, yapılan müdahaleler ve ekler koruma bilinciyle yapılmalıdır. Bunun için yapıya atfedilen işlevin hem fiziki hem de sosyal anlamda tarihi yapıya uyumlu olması önemli bir konudur.

Bu çalışmada, Antakya'dan seçilen bir sokak kesitinde, tarihi yapılarda gerçekleşen yeniden işlevlendirmelerin tarihi dokuya ve turizme olan etkisi, koruma bileşenleri çerçevesinde araştırılmaktadır. Belirlenen sokaktaki sosyal ve fiziksel değişimler fotoğraf ile belgeleme, kullanıcı sakinleri ile yapılan görüşme yöntemiyle analiz edilmiştir. Çalışma sonucunda geleneksel-tarihi yapılara yüklenen yeni işlevlerin, turizm ve koruma açısından olumlu ve olumsuz sonuçları açıklanmaktadır. Çalışmanın tarihi ve kültürel değerleri ön plana çıkararak kentte turizmi canlandırmak için yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Yeniden İşlevlendirme, Antakya, Tarihi Yapılar, Turizm, Koruma*

Evaluation of the Re-Functioning of Historical Buildings in Antakya from the Perspective of Tourism

Abstract

Antioch has hosted many civilizations throughout history, and it has traces of these civilizations in the urban fabric. This multilayered structure has also affected Antakya's urban development and architecture. In addition, Antakya's climate, spatial data, cultural values and similar features have formed courtyard structure and the buildings associated with the narrow street in the city. Therefore, Antakya which reflected local architecture with traditional buildings and street pattern, is an important city that draws attention in terms of tourism. Today, a rapid change is occur at the region where historical pattern is taking place and new functions are being obtained to the historical constructions.

In order to meet the demands and needs of today, historical building which is given new functions, constantly being used and be sustainable within the city. However re-functions which are only taking into account commercial and touristic concerns, can damage the values that make them acquire the character of cultural heritage. For this reason, doing socially and physically compatible refunctioning is an important issue.

In this study, the impact of re-functions of historic buildings on historical fabric and tourism is investigated within the framework of protection components in the street cross section selected from Antakya. The social and physical changes in that street have been analyzed by photo-documentation, survey with user residents and tourists. As a result of the study, the positive and negative consequences of the new functions, which are obtained to traditional-historical construction, are explained in terms of tourism and conservation. It is thought that the work will lead to revitalize tourism in the city by giving priority to historical and cultural values.

Keywords: *Re-Functioning, Antakya, Historical Constructions, Tourism, Conservation*

1. GİRİŞ

Bu çalışmada tarihi yapıda yeniden işlevlendirme kavramı, Antakya'da tarihi yapıların ve kentin mimari açıdan incelenmesi, çalışma alanı olan Gazipaşa Sokağı, çalışma yöntemi, bulgular ve sonuçlar anlatılmıştır. Çalışmanın amacı tarihi yapıları yeniden işlevlendirmenin turizm açısından olumlu ve olumsuz etkilerini araştırmaktır. Bunun için yapıların yeniden işlevlendirilmesi sonucu yapılan restorasyon uygulamaları gözlem yöntemi ile araştırılmıştır. Yeniden işlev kazanan yapıların tarihi dokuya ve turizme etkisi, gözleme ek olarak yapıları kullanan işletmeciler ve yapıları ziyaret edenler ile görüşme yöntemi sayesinde anlaşılmıştır. Görüşme sonuçlarına göre tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesinin genel anlamda turizmi olumlu yönde etkilediği belirtilmektedir. Ayrıca tarihi yapılarda iyi restorasyon uygulamalarının önemi üzerinde durulmaktadır. Gözlem sonuçlarına göre tarihi yapılar arasında iyi restorasyonlar geçiren yapılar olmasına rağmen işlev değişikliği sonrasında yapılan eklemelerle özgünlüğü zedelenen yapılar da olduğu düşünülmektedir.

2. TARİHİ YAPIDA YENİDEN İŞLEVLENDİRME KAVRAMI

Kentlerde sanayi ve iş olanaklarının gelişmesiyle artan nüfusa bağlı olarak tarihi kent merkezlerinde değişiklikler yaşanmıştır. Geçmişte konut bölgesi olarak kullanılan alanlar kentin genişlemesiyle birlikte kent merkezinde konumu değerli olan bölgelere dönüşmüş ve ortaya çıkan kentsel mekân ihtiyaçlarını karşılaması beklenmiştir. Bu durum tarihi alanlarda bulunan yapıların yeniden işlevlendirilerek kullanılmasına sebep olmuştur (Koçan, 2011). Yeniden işlevlendirme "fiziksel ömrü bitmemiş yapıların, kaybetmiş olduğu fonksiyonel özellikleri mevcut yeni ihtiyaçlar doğrultusunda onarmaktır. " şeklinde tanımlanmaktadır (Burden, 2004). Değişen kültürel ve fiziksel koşullar sebebiyle özgün işlevini koruyamayarak terk edilmeye bırakılan yapılar, işlev değişiklikleri sayesinde hayatta kalabilmektedirler. Ancak bu değişiklikler yapılırken dikkat edilmesi gereken önemli noktalar vardır. Bu bağlamda dünya çapında bazı yasal düzenlemeler yapılmıştır. Bunlardan bazıları şu şekildedir:

Venedik tüzüğünün beşinci maddesine göre;

"Anıtların korunması, her zaman onları herhangi bir yararlı toplumsal amaç için kullanmakla kolaylaştırılabilir. Bunun için bu tür bir kullanma arzu edilir, fakat bu nedenle yapının planı, ya da bezemeleri değiştirilmemelidir. Ancak bu sınırlar içinde yeni işlevin gerektirdiği değişiklikler tasarlanabilir ve buna izin verilebilir." (Venedik Tüzüğü, 1964)

Icomos Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü'ne göre;

"Geleneksel yapıların yeni işlevlere uyarlanması ve yeniden kullanımında, yapılar kabul edilebilir bir yaşam standardına yükseltilirken, bütünlüğü, karakteri ve biçimi saygı

görmelidir. Eğer geleneksel mimari biçimler hala kullanılıyorsa, müdahaleler toplumun kabul edeceği bir etik kurallar çerçevesinde yapılabilir" (Icomos Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü, 1999)

Tüzüklerde de görüldüğü üzere yapılan müdahaleler sonucu yapının planı, bezemeleri, bütünlüğü, karakteri, biçimi değiştirilmemelidir. Ancak yapılan uygulamalar her zaman bu yasal düzenlemelere uygun yürütülmemekte veya kültürel değerler işlev değişikliğine bağlı olarak yitirilebilmektedir.

Türkiye'de değişen koşullar sonucunda işlev değişikliği yapılan pek çok tarihi alan örneği bulunmaktadır. Bunlar arasında Alaçatı ve Beypazarı'nda yapılan farklı nitelikteki uygulamalar ve bunların olumlu-olumsuz sonuçları örnek gösterilebilir.

Alaçatı'da tarihi konut dokusunun bulunduğu bölgede yapıların işlev değiştirerek lokanta, mağaza, butik otel olarak kullanılması sonucu ekonomik düzeyi yüksek kişilerin ticarete dâhil olması ve yerli halkın ağırlıklı olarak kent dışına taşınmasından ötürü kültürel değişmeler yaşanmaktadır. Kültür turizmini geliştirmek adına girişimler yapılmazken, geleneksel dokuda izinsiz onarım ve müdahaleler de gerçekleşmektedir. Alaçatı, turistik açıdan popülerliğini koruyan bir alan olmasına rağmen yapılan onlarımlar nedeniyle somut kültürel mirasın zarar gördüğü ve kültürel değerleri dikkate almayan uygulamalar yapıldığı gözlenmiştir (Albayrak ve Özmen, 2018).

Beypazarı örneğinde ise, kültürel mirasın turizm ile tanıtıldığı görülmekte ve kültür turizmine önem verilmektedir.

Aklanoğlu'na göre (2010) ziyaretçiler gittiği yörenin kimliğini ve kültürünü sergileyen mekânları gezip görmek istemektedirler. Bu bağlamda Beypazarı tarihi kent dokusu, yapılandığı dönemin idari, coğrafi, ekonomik, teknolojik, sosyo-kültürel ve mülkiyet durumu hakkında bilgi verdiği için bir açık hava müzesi gibidir (Aklanoğlu, 2010). Hocaoğlu (2016), somut kültürel miras olarak ele alınan eski Beypazarı konaklarının ve somut olmayan kültürel miras olan yöresel yemeklerin, zanaatların ve eski deyişlerin Beypazarı'nın kültürel mirasını oluşturduğunu belirtmektedir. Bu anlamda Beypazarı, kültürel mirasını kültür turizmini desteklemek adına kullanarak eski konaklarını ve yöresel yemeklerini ön plana çıkartmaktadır (Hocaoğlu, 2016)

Teorik çerçeveye ek olarak bu çalışma kapsamında tarihi yapıların yeni işlev kazanarak günümüze uyarlanmasına örnek oluşturacak tarihi Antakya Konutları seçilmiştir. Çalışma sonunda, yeni işlev kazanan bu konutlarda yapılan restorasyonların niteliği ve kullanıcıların-işletmecilerin yeniden işlevlendirmeye olan bakışı hakkında bilgi sahibi olunması hedeflenmektedir.

3. YÖNTEM

Bu çalışmada tarihi yapıların yeniden işlev kazanmasının gözlem ve görüşme sonuçlarına göre değerlendirilmesi yapılmaktadır. Görüşmeler, yapıdaki işletmeciler (11 kişi) ve yapıyı kullananlar (17 kişi) ile röportaj şeklinde açık uçlu sorular sorularak yapılmıştır. Bunun dışında yapıların durumu yazarların gözlemleri tarafından analiz edilmiştir. Çalışma yeri olarak Antakya'da özgün kent kimliğinin ve tarihi yapıların bulunduğu Gazipaşa Sokağı seçilmiştir. Bu sokağın seçilme amacı hem tarihi sit alanında olması hem de Antakya'nın özgün mimarisine uyumlu tarihi yapıların yeniden işlev

kazanması ile çalışma için gözlenmesine elverişli olmasıdır. **Görüşme:** Gazipaşa Sokağında, yapıların yeniden işlev kazanmasının turizm-doku açısından etkisini anlamak için şu sorular sorulmuştur:

- Nerelisiniz ve kaç yıldır burada yaşıyor sunuz/bulunuyor sunuz?
- Yapıya yeniden işlev kazandırmanın turizme bir etkisi olduğunu düşünüyor musunuz? Nasıl?
- Yapıya yeniden işlev kazandırmanın tarihi dokuya bir etkisi olduğunu düşünüyor musunuz? Nasıl?
- Gece alanı güvenli buluyor musunuz? (Sadece işletmecilere soruldu)
- Alana ilk geldiğinizden bu yana çevre nasıl değişti?

3.1. Antakya'da Tarihi Yapıların ve Kentin Mimari Açıdan İncelenmesi

Antakya, Türkiye'nin güneyinde bulunan Akdeniz Bölgesindeki Hatay ilinin merkez ilçesidir. Antakya'nın denizden yüksekliği yaklaşık 80 metre, Akdeniz'e olan uzaklığı ise 22 metre mesafededir (Hatay Kültür Envanteri, 2014).

Kuzeyde Amanos dağları ile güneyde kel dağları arasında kalan aşağı asi vadisinin başlangıcında, 440 metre rakımlı Habibi Neccar Dağı'nın eteklerindedir. Antakya'nın içinden geçen Asi Nehrinin kanal haline gelmiş yatağı yaklaşık 2 km uzunlukta ve 30-35 metre genişliğindedir (Demir, 1996).

Antakya, Seleucus kralı I. Seleucus tarafından M.Ö. 300 tarihinde kurulmuştur. Yeni kurulan kente Seleucus'un babasının adı verilmiştir: Antiokheia (Tekin, 1993). Antakya'da daha sonra sırasıyla Roma, Bizans, Arap, Selçuklu, Haçlılar, Memlükler, Osmanlı, Fransız, Türk dönemleri yaşanmıştır. Kent dokusu da bu farklı kültürlerin etkisinde gelişmiştir.

Demir (1996), Helenistik dönemde ızgara kent planına sahip olan Antakya'nın zaman içerisinde monoton ve katı düzeninin bozularak, yerini sokakların birbiri içinde gelişmesi ile grift, organik bir kent dokusuna bıraktığını ifade etmektedir. Antakya'nın antikçağdaki planına bakılırsa, sokakların hâkim rüzgârı alması yönünden en elverişli şekilde, güneybatı-kuzeydoğu doğrultusunda yerleştiği görülmektedir (Demir, 1996).

Antakya hakkında çalışmalar yapmış olan Temiz'e göre, Antakya'da kentte mevcut olan en eski konut örnekleri XIX. yüzyıldan kalmadır (Temiz, 2012). Yani günümüzde Antakya kent dokusunu oluşturan XIX. evleridir. Günümüzdeki Antakya Konutları, dar ve dolambaçlı sokaklardan girilen, iklimin ve kültürün etkisiyle genellikle avlusu bulunan yapıdadır. Bu yapılar genelde sokak tarafında sağır bir cepheye sahiptir.

Şekil 1. Antakya sokak-ev ilişkisi (Diker Arşivi, 2018)

Bu yapıların avluları, yaşayanlar tarafından tüm hayatın geçtiği, ışık ve hava alınan mekânlardır. Demir'e göre (1996) içe dönük yaşayış, sokak ile minimuma indirilen ilişki, antikçağdan bu yana gelen mahremiyet duygusu evlerin mimari karakterlerinin

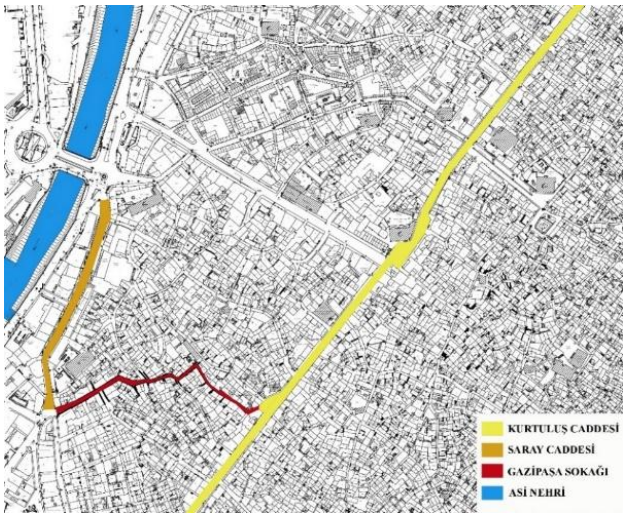
oluşmasında belirleyici olmuştur. Avluda havuz, seki, kuyu, dolap gibi yapılar bulunabilir. Evlerin avlu cephesinde yer alan en önemli bezeme öğesi fanus takaları[3] ve kuş takalarını[4] taçlandıran geometrik ya da bitkisel desenli taş oyma düzenlemelerdir (Temiz, 2012). Genellikle avlunun bir tarafında odalar, diğer tarafında mutfak-tuvalet-hamam gibi servis hacimleri yerleşmiştir (Demir, 1996).

Şekil 2. Antakya evi, aralık, kuyu, seki örnekleri (Diker Arşivi, 2018)

3.2. Çalışma alanı: Gazipaşa Sokağı

Antakya'da özgün yapıların bulunduğu ve bu araştırma yeri için iyi örnekler barındıran alanlardan biri Gazipaşa Sokağıdır. Gazipaşa sokağının bir tarafında Antakya için Helenistik dönemden itibaren önemli bir cadde olan Kurtuluş Caddesi, diğer tarafında ise Saray Caddesi yer almaktadır. Gazipaşa sokağının çevresinde tarihi Antakya konutları yer almaktadır.

Şekil 3. Antakya dokusu[5] ve çalışma alanı

[3] Demir (1996) genellikle avluyu aydınlatmak amacıyla içine fanus konan ve bu nedenle 'fanis takası' adı verilen, taş duvar bünyesi içindeki oyukları da tanımlar.

[3] Demir (1996), avluya bakan odaların ön cephesinde içeriye ışık girmesini sağlayan bölümlerin kuş takası olarak da tanımlandığını belirtir.

[5]2018 tarihinde Hatay Büyükşehir Belediyesinden alınan Antakya hâlihazır haritası üzerinde sokaklar tanımlanmıştır.

Rifaioğlu, 2003 yılındaki araştırmasında Gazipaşa sokağında Klasik-Osmanlı, Neo-Klasik üslupta yapılar tespit etmiştir. Sokağın genelinde terkedilmiş konutların kapı-pencere doğramaları harap olmuş, çatılarında çökme meydana gelmiştir. (Rifaioğlu, 2003).

Şekil 4. Antakya Gazipaşa sokağında tarihi yapılar (Nalça Arşivi, 2018)

Rifaioğlu'na göre, bu sokakta tek-iki ve üç katlı yapılar bulunmaktadır. Konutların büyük bir kısmı alaturka veya Marsilya kiremit kaplı, beşik veya kırma çatılıdır, bir kısmı ise teras çatılıdır. Konut cephelerinin sıvalı ve plastik boyalı olduğunu ifade eden Rifaioğlu (2003), dökülmüş cephe yüzeylerinin altında zemin katta taş duvarlar, üst katlarda ahşap strüktürün yer aldığını belirtir.

Evlerin giriş kapıları genellikle kemerli ve etrafı kesme taş kaplıdır. Sokakta ahşap, taş, ahşap-taş kombinasyonlu dökme demir, betonarme kiriş **konsollu çıkmalar** mevcuttur. Blok taşlar ile döşeli sokak zemini beton ile kaplanmıştır (Rifaioğlu, 2003).

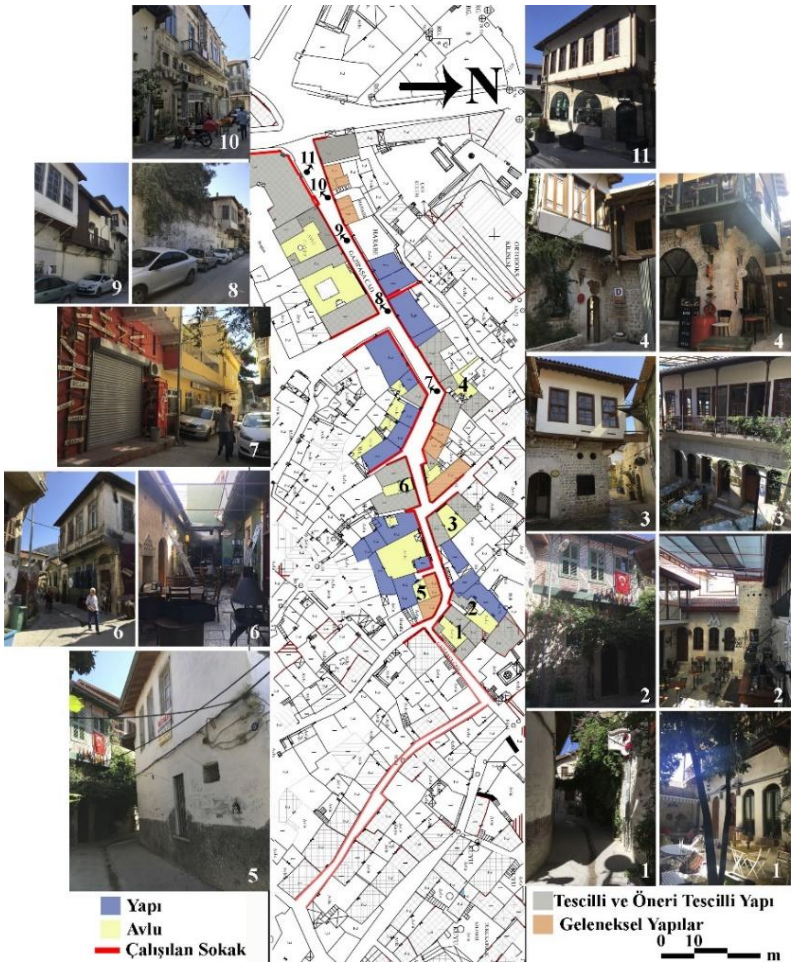
Şekil 5. Gazipaşa sokağında tarihi yapılarda çıkmalar, betonla kaplanan yol (Diker Arşivi, 2018)

Sokaktan aralık adı verilen mekândan sonra kesme taş döşeli avluya ulaşılmakta, avlunun bir kenarında tek, iki ya da üç kollu merdivene ulaşılmaktadır (Rifaioğlu, 2003). Avluda genellikle kuyu, bürke denilen havuz, seki, niş yapılarına rastlanılmaktadır.

Şekil 6. Gazipaşa sokağında tarihi yapı ve avlu ilişkisi (Diker Arşivi, 2018; Nalça Arşivi, 2018)

Gazipaşa sokağında doğu tarafındaki yapılar konut olarak kullanılmakta iken batı tarafına, Saray caddesine yaklaştıkça yapılar önceden konutken, kafe, restoran, butik otel, eğlence mekânı, bakkal, satış birimleri gibi yeni işlevler yüklenmiştir. **Şekil 7**'de görüldüğü gibi, Gazipaşa caddesinde çalışılan kısım için 12 adet özgün-tarihi mimari özelliklerinden dolayı tescilli, tescile öneri yapı bulunmaktadır. Bazı yapılar geleneksel özellikte iken bazı yapılarında hiçbir özelliği bulunmamaktadır.

Şekil 7. Çalışma alanı[6] ve yapılardan fotoğraflar.

[6] Hatay Büyükşehir Belediyesinden alınan hâlihazır harita üzerine, Hatay Koruma Uygulama ve Denetim Bürosundan alınan tescilli, tescile öneri, geleneksel yapıları gösteren harita çakıştırılmış ve üzerine yazarlar tarafından alan çalışması yapılmıştır.

3.3. Gözlemler

Araştırma kapsamında beş adet tescilli-tescile öneri yapının içine girilebilmiştir.

- Kafe olarak kullanılan **Şekil 7'de 6 numaralı yapı**, iki yapı ve ortasında bir avludan oluşan bir mekândır. Batı yönde bulunan iki katlı yapının üst katı kullanılmamaktadır. Bu yapının avluya bakan yöndeki geniş ve yüksek kapısının orijinal olmadığı ve dönem eki olabileceği düşünülmektedir. Yapının üst katı daha bakımsız durumdadır ve malzeme bozulmaları daha fazladır. Gözle görünür bir yapısal bozulmaya rastlanmamıştır. Hem zemin katta hem de üst katta kepenklerden bazıları kayıptır. Dış cepheye bakan demir parmaklıkların orijinal olmadığı düşülmektedir. Yapının iç mekânında zemin katta orijinal döşeme yer almaktadır. Doğu yönde bulunan tek katlı yapı, kemerli açıklıkları ve onların üzerindeki kuş ve fanus takalarıyla ile daha gösterişli bir yapıdır. Yapının kepenklerinden bazıları kayıptır. Avlu giriş kapısı, sövesi ve taş zemin kaplaması özgündür. Orijinal ahşap kapı üzerine metal strüktürlü şeffaf bir kapı takılmıştır. Giriş 'in üzerine duvarı yağmurdan korumak adına saç bir levha eklenmiştir. Avlunun üzerini kapatan bir açılır kapanır çatı ve taş duvarlara kaynaklanarak monte edilmiş metal çubuklar da yapıya eklenen ögeler arasındadır. Yapılan değişikliklere ve malzeme bozulmalarına rağmen bu iki yapı söve, silme, payanda, kapı, kepenk gibi mimari elemanların varlığı ile özgün değerler barındıran yapılardan biridir. Yapıya eklenen çatı, kapı, saç levha, kablo gibi elemanlar yapının özgünlüğüne zarar vermektedir.

Şekil 8. Şekil 7'de 6 no'lu yapıdan fotoğraflar (Nalça Arşivi, 2018).

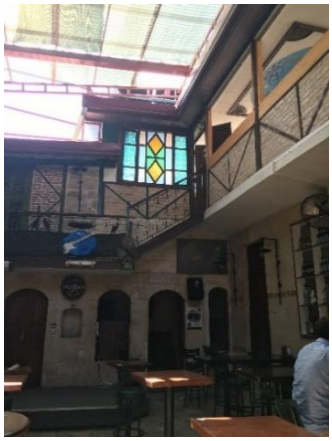
- Restoran olarak kullanılan yapılardan biri olan **Şekil 7'de 3 numaralı yapı**, karşılıklı iki katlı iki yapı ve arasında bulunan avludan oluşur. Zemin katta özgün duvarları taş olan yapının, üst kat duvarları daha incedir. Bölgedeki konutların genel özellikleri göz önünde bulundurulduğunda üst katın ahşap karkas olması muhtemeldir. Restore edilen yapının güney yönde bulunan kısmının dış cephe duvarları taş iken zemin katta avluya bakan cephenin duvar kalınlığı daha azdır. Mutfak ve lavaboları

birbirinden ayıran duvarın harman tuğlasıyla örüldüğü görülmüştür. Mutfağın zemin döşemesinin özgün olmadığı düşünülmektedir. Yapının avlu döşemesi, kemerli açıklıklar, pencereler, avluya bakan sofalar, ahşap dikmeler, silmeler, merdivenler, dış cephedeki çıkma ve payandalar, tepe pencereleri gibi mimari elemanlarının özgün olduğu düşünülmektedir. Isınma ve soğutma sorununa çözüm olarak elektrikli ısıtıcı, klima gibi makinalar duvarlara monte edilmiştir. Avlunun üzeri özgün halde olduğu gibi açıktır, herhangi bir elemanla kapatılmamıştır. Döşeme malzemelerinde yapılan değişikliklere rağmen, mimari elemanlarının özgünlüğü ile olumlu özellikler barındıran bir yapıdır.

Şekil 9. Şekil 7'de 3 numaralı yapıdan fotoğraflar (Nalça Arşivi, 2018).

- Kafe, otel olarak kullanılan **Şekil 7'de 2 numaralı işletme**, üç yapı ve arasında kalan avludan oluşur. Yapıda restorasyon sonrası inşa edilen tuğla duvar ve ahşap karkastan oluşan duvar sistemi dikkat çeker. Bu örüntü kuzeybatı yönünde bulunan kütlenin üst katlarında balkon korkulukları şeklinde devam eder. (Planda tek katlı ve tescilsiz olarak belirtilmesine bakılarak, üst katta yer alan bu sistemin özgün olmadığı ancak burada tescilli yapının dokusunun aynısının uygulandığı görülmüştür.) Yapıda özgün olmayan tavan göbekleri ve sonradan eklenen pencerelerde bulunan vitraylar bir karmaşa yaratmaktadır. Üst kata çıkış merdivenlerinin özgün olmadığı düşünülmektedir. Avlunun üzeri açılır kapanır bir çatı sistemi ile kapatılabilmektedir, bu sistemin çelik aksamları avlu üzerinden geçmektedir. Zemin katlarda bulunan kemerli kapı ve pencere açıklıkları, kesme taş duvarlar, taş avlu döşemesi, nişleri ile orijinal elemanlar barındırmasına rağmen restorasyon sonrası eklenen elemanların yapıya zarar verdiği düşünülmektedir.

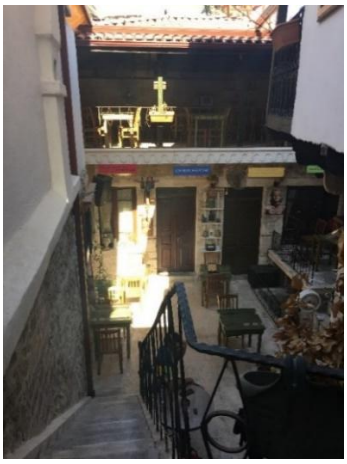

Şekil 10. Şekil 7'de 2 numaralı yapıdan fotoğraflar (Nalça Arşivi, 2018).

- Butik Otel olarak kullanılan **Şekil 7'de 1 numaralı yapıda**, iyi bir restorasyon yapıldığı, mimari elemanların özgün olduğu veya aslına uygun olarak yenilendiği ve yapısal bir değişiklik yapılmadığı düşünülmektedir. Yapı, iki katlı üç birimden oluşmaktadır. Zemin katı kesme taştan inşa edilen yapı bu kattaki kemerli kapı ve pencereleriyle dikkat çeker. Yapı üst katta bulunan sofaları, ahşap kirişli döşemesi ve çatısı, yöreye özgü taş üzerine oturan ahşaptan oluşan payandaları, taş merdiveni ve avlu döşemesi, ahşap pencere, kapı ve kepenkleri ile özgünlüğünü korumaktadır.

Şekil 11. Şekil 7'de 1 numaralı yapıdan fotoğraflar (Nalça Arşivi, 2018).

- Kafe olarak kullanılan **Şekil 7'de 4 numaralı yapı**, iki katlı ve tek katlı tescilli iki yapı ve arasında kalan avluda oluşur. Tek katlı tescilli yapının üzeri çatı ile kapatılarak terasa dönüştürülmüştür. Avludan çıkılan bir tuvalet birimi ve altına mutfak eklenmiştir. Avlunun üzeri açılır kapanır bir tente ile yapılara monte edilerek kapatılmıştır.

Şekil 12. Şekil 7'de 4 numaralı yapıdan fotoğraflar (Nalça Arşivi, 2018).

4. BULGULAR

Gözlem Sonuçlarına Göre:

Yapılan incelemeler sonrasında kafe ve otel olarak kullanılan yapılar arasında iyi restorasyonlar geçiren yapılar olmasına rağmen işlev değişikliği sonrasında yapılan eklemelerle özgünlüğü zedelenen yapılar da olduğu düşünülmektedir. Yapılan fiziksel değişiklikler genel olarak şöyledir;

- Tek katlı yapıların üst katları teras olarak kullanılmış ve bu mekânlara çıkış merdiveni, çatı gibi elemanlar eklenmiştir.
- Güneşten ve yağmurdan korunabilmek ve ziyaretçilere sürekli bir hizmet sağlayabilmek için avluların üzerleri açılır kapanır çatı ile kapatılmış, bunların metal aksamları avlu üzerinden geçerek yapıların duvarlarına monte edilmiştir.
- Mutfak, lavabo gibi hacimler tarihi yapıya bitişik şekilde, avlu içinde özgün yapıya uyumlu olmadan inşa edilmiştir.

Yapılan Görüşme Sonuçlarına Göre:

Gazipaşa sokağında yapılan çalışmada tarihi yapıların yeniden işlev kazanmasının kullanıcılar ve işletmeciler açısından olumlu-olumsuz yanları tespit edilmiştir. Bunun için 17 kullanıcı, 11 işletmeci ile görüşme yapılmıştır. Görüşme sonucu bu sokakta çalışan **işletme sahiplerinin** verdiği yanıtlar aşağıdaki gibidir:

Tarihi yapıya yeni işlev kazandırmanın tüm işletmeciler tarafından turizme olumlu bir etkisi olduğu ifade edilmektedir. Bu sokağın önceden çok kullanılmadığı, çekici olmadığı, bilinmediği, güvenli olmadığı söylenirken, yapıların; yeni işlev kazanması ile bakımsız-harabe olmaktan kurtulduğu, sokağın çekim merkezi haline geldiği ve nezih olduğu belirtilmektedir.

Yapıya yeni işlev kazandırmanın tarihi dokuya bir etkisi olup-olmadığı sorusuna verilen cevaplar çeşitlidir. Aslına uygun ve denetlenen iyi restorasyonların harabe olan, bakımsız konutları güzelleştirdiği, tarihi dokuyu ve sokağı olumlu etkilediğini düşünenler mevcuttur. Buradaki evlerin doğru restorasyonla değer kazandığı da söylenmektedir. Yeni işlev kazandırmanın tarihi dokuyu bozduğunu ifade eden iki kişi iyi restorasyon uygulamalarının olması gerektiğini ifade etmektedir.

Sokağın eskisine nazaran güvenli olup olmadığı sorusuna, genelde, sokağın eskiye göre daha güvenli olduğu fakat belli bir saatten sonra güvenliğin azaldığı söylenmiştir, üç kişi ise sokağın güvensiz olduğunu belirtmiştir.

Alanın eskiye göre nasıl değiştiği sorusuna, Sokaktaki yapıların eskiden tamamının konut olduğu (genellikle kiracılar), bakımsız olduğu, harabe olduğu, sokakta lambaların olmadığı ifade edilmektir. Yeni işlev kazanan yapılar ile konutların tadilat gördüğü, sokağın canlandığı, çekim merkezi olduğu, burada çok fazla işletme açıldığı, daha çok turistin geldiği ve güvenliğin sağlandığı yönünde görüşler belirtilmiştir. Bir şey değişmedi ya da çok fazla işletme olmamalı gibi verilen iki cevap da mevcuttur.

İşletmecilerin kaç yıldır eski Antakya evlerinde bulunduğu sorusuna verilen cevapların ortalaması 3 yıl olarak belirlenmiştir.

Görüşme sonucu sokağı kullananların, **ziyaretçilerin** verdiği cevaplar şu şekildedir:

Yeniden işlevlendirmelerin turizme olan etkisi hakkındaki görüşlerde, 17 ziyaretçiden 15'i yapıların kafe, otel, restoran gibi işlevlerle kullanılmasının turizme olumlu bir etkisi olduğunu belirtmiştir. İki kişi bu alanların daha çok yerli halk tarafından kullanıldığını ve turizme bir katkı sağlamadığını belirtmiştir. Olumlu yanıt veren ziyaretçilerden ikisi çalışma alanında yaşanan bu değişimin olumlu olduğunu ancak yine de yetersiz olduğunu ve savaş sonrasında turist sayısında düşüş yaşandığını belirtmiştir. Olumlu yönde cevap veren başka bir ziyaretçi ise gastoronomiyi yansıtan restoranlar açılması gerektiğini, yapılarda birbirinden farklı aktivitelerin, işlevlerin gerçekleştirilmesi sonucunda turizme olan katkının daha da artabileceğini belirtmiştir.

Çalışma alanında **yeniden işlevlendirmelerle birlikte gerçekleşen değişimin tarihi dokuya olan etkisinin** olumlu olduğunu belirten dokuz, olumsuz olduğunu belirten dört, çekimser kalan dört kişi vardır. Olumlu yanıt veren ziyaretçilerdeki genel görüş böyle bir değişim yaşanmaya başlamadan önce alanın harabe ve yıkılmak üzere olan binalarla dolu olduğu yönündedir. Günümüzde yeniden işlevlendirilerek restore edilen yapıların bu sokağı harabe görünümden kurtarıp yaşattığı ifade edilmiştir. Çekimser kalan kullanıcılar yapıların bazılarının özgünlüğünün korunarak restore edilmesiyle harabe olmaktan kurtulduğunu, bazılarının ise onarımlar sonucu zarar gördüğünü belirtmişlerdir. Olumsuz görüşler, sosyo-kültürel açıdan faydalı olacak, ihtiyaca yönelik yeni işlevler belirlenmesi ve daha az müdahale yapılması gerektiği yönündedir.

Ortalama olarak alana ilk defa 12 yıl önce gelen ziyaretçiler, **alanın yıllar içinde nasıl değiştiğini** anlatırken;

- Sosyal çevrenin değiştiğini, eskiden aileler yaşarken şimdi ailelerin azaldığını ve kalanların da bu değişimden hoşnut olmadıklarını
- Çok fazla kafe, eğlence mekânı açıldığının ve bu durumdan rahatsız olduklarını
- Döküntü, harabe halin ortadan kalktığını ve çevrenin daha bakımlı olduğunu
- Işıklandırma çalışmalarının artırıldığını
- Güvenliğin eskiye göre iyi olduğunu

belirtmişlerdir.

5. SONUÇ

Ziyaretçilerle ve işletmecilerle yapılan görüşmeler doğrultusunda alanda meydana gelen değişimin turizm ve koruma açısından olumlu olduğu yönünde verilen cevaplar daha yüksek orandadır. Bu değişimle birlikte yapıların harabe görünümünün ortadan kalktığı belirtilmiştir. Ancak olumlu cevaplara rağmen her yerin kafeye, otele ve eğlence mekânına dönüşmesinden rahatsız olan kullanıcılar da vardır. İşlevlerin kültürel anlamda çeşitlenmesi, hatta yöreye özgü işlevler belirlenerek deneysel mekânlar kurgulamanın gerekli olduğu dile getirilmiştir. Ulaşım-otopark sorunlarının turizme katkı sağlamak adına bir an önce çözülmesi gerektiği belirtilmiştir. Yapılan gözlemler sonucunda ise yapıların bazılarında iyi restorasyonlar yapıldığı ancak bazılarının işlev değişikliği sonucunda yapının özgünlüğünü zedeleyen eklemelere ve müdahalelere maruz kaldığı görülmüştür.

Fiziksel değişikliklerle birlikte sosyokültürel değişimleri de değerlendirmek gerekir. Yapılan görüşmeler sonucunda burada ticaret yapan işletmecilerin genelde Antakyalı olduğu ancak o bölgenin yerlisi olmadıkları tespit edilmiştir. Yerli halkın büyük çoğunluğu başka bir bölgede yaşamaya devam etmektedir. Kültürel kimliğin değişmesine sebep olan bu durum hakkında çözümler geliştirilmelidir.

Fiziksel anlamda bölgenin dönüşümünün gerekli olduğu ancak bu çalışmaların daha planlı ve alanın kimliği değişmeden, alanın yerlisini kalkındıracak (yöreye özgü işlevler) ve kültürel anlamda geliştirecek çözümlerle yapılması gerektiği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Aklanoğlu, F. (2010), "Geleneksel Yerleşmelerde Kültür Turizmi: Beypazarı Örneği", Kastamonu Üni. , Orman Fakültesi Dergisi sayı: 10(2) ss.125-136, Kastamonu

Albayrak, A., Özmen, Ö.N. (2018) "Turizm Gelişimi ile Kültürel Kimlik Olgusu Arasındaki ilişki: Alaçatı Örneği" Dokuz Eylül Üniversitesi, İşletme Fakültesi Dergisi, Cilt 19, sayı 1, ss. 129-150, İzmir.

Burden, E. (2004). Illustrated Dictionary of Architectural Preservation: Restoration, Renovation, Rehabilitation, Reuse. New York: Megraw- Hill Press.

Demir, A., (1996). Çağlar İçinde Antakya, Akbank Yayınları, İstanbul.

Hatay Kültür Envanteri, (2014), Cilt I, Antakya, Hatay Valiliği.

Hekimoğlu, D., Çırak, A.A. (2018) " Soylulaşan Geleneksel Dokularda Koruma: Alaçatı'da yaşanan dönüşümün mekâna ve koruma süreçlerine etkileri" TÜBA-KED sayı:17 ss.77-92.

Hocaoğlu, D. (2016), "Beypazarı'nın Kültürel Mirasa Dayalı Kentsel Markalaşmasında Tasarımın Rolü" Milli Folklor, sayı: 109, ss: 217-231

Icomos Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü, 1999, http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_0901543001353670596.pdf (Erişim Tarihi: 1.10.2018)

Koçan, N. (2011) "Tarihi Mekânlarda Kültürel Dönüşüm: Uşak Tarihi Tren Garı Örneği" Kastamonu Üni, Orman Fakültesi Dergisi sayı: 11(2) ss. 130-137, Kastamonu.

Rifaioğlu, M.N., (2003) "Eski Antakya Kent Dokusunda Gazipaşa Sokağının Mekânsal Analizi" Çukurova Üniversitesi, Yüksek lisans Tezi, Adana.

Tekin, M., (1993). Hatay Tarihi, Hatay Kültür Sanat ve Turizm Vakfı Kültür Ofset Basımevi, Hatay.

Temiz, M., 2012, Antakya (Hatay) Koruma Amaçlı Nazım ve Uygulama İmar Planı Revizyonu, Araştırma Değerlendirme Raporu, Antakya Belediyesi, İmar Müdürlüğü, Antakya.

Venedik Tüzüğü, 1964, http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_0612886001496825607.pdf (Erişim Tarihi:1.10.2018)

I. Uluslararası Turizm ve Mimarlık Konferansı
1st International Conference on Tourism and Architecture
24-27 Ekim/October 2018
ISBN: 978-605-9554-33-6

Rize İli Kırsal Turizm Potansiyeli: Güneysu İlçesi Handüzü Yaylası Örneği

Deryanur Dinçer

Dr. Öğr. Üyesi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, deryanur.dincer@erdogan.edu.tr

Banu Bekci

Doç. Dr. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, banu.bekci@erdogan.edu.tr

Çiğdem Bogenç

Dr. Öğr. Üyesi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, cigdem.bogenc@erdogan.edu.tr

Öz

Kırsal turizm, doğa ve kültürle bütünleşen çok yönlü bir aktivite eşitidir. Bu özelliği nedeniyle doğal ve kültürel mirasların korunmasında etkili olacağından kırsal turizm alanlarının dünyaya tanıtılmasında da önemli bir rol üstlenmektedir. Yaşamın günlük rutininden uzaklaşmak isteyen insanların modern hayat yorgunluğunu hafifletme isteği kırsal turizme olan talebi her geçen gün arttırmaktadır. Bu doğrultuda planlaması yapılan ve halkın kullanımına sunulan kırsal alanların turizm potansiyellerinin irdelenmesi gerekmektedir. Bu çalışmada kırsal turizm potansiyellerinin irdelenmesinde değerlendirmeye alınacak en önemli kriterler; (i) ulaşım, (ii) yakınlık, (iii) konaklama ve (iv) etkinlik çeşitliliğidir. Seçilen bu kriterler doğrultusunda Rize ili, Güneysu ilçesinde yer alan Handüzü yaylasının flora ve faunası, yaşam kültürü ve ulaşılabilirliği Swot analizi yöntemi ile irdelenerek kırsal turizm potansiyeli ortaya koyulmuş olup, kırsal alanlara yönelik bütüncül, koruma kullanım dengesini koruyan ve sürdürülebilir kırsal turizm önerileri geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Kırsal Turizm, Turizm Potansiyeli, Handüzü Yaylası, Kırsal Peyzaj*

Rize Provincial Rural Tourism Potential: 'The Case of Handüzü Plateau in Güneysu District'

Abstract

Rural tourism is a multifaceted activity equal to nature and culture. Because of this feature, it will be effective in the protection of natural and cultural heritage, and it will play an important role in introducing the rural tourism areas to the world. The desire to get away from the daily routine of life increases the demand for rural tourism to increase the demand for modern life. In this context, tourism potentials of the rural areas that are planned and made available to the public should be examined. In this study, the most important criteria to be evaluated in the evaluation of rural tourism potentials; (i) transportation, (ii) proximity, (iii) accommodation and (iv) diversity of activities. In line with these selected criteria, the flora and fauna of the plateau Handüzü in Ruzan province, the culture and accessibility of the culture of life and the accessibility of the rural tourism in this place have been examined.

Keywords: *Rural Tourism, tourism Potential, Handuzu Highland, rural Landscape*

1. KIRSAL TURİZM

Ülkemizde farklı turizm potansiyellerine sahip birçok il mevcuttur. Turizm potansiyeli gösteren alanların doğal ve tarihi zenginlikleri, iklimi, kırsal turizm potansiyeli oluşturmaktadır. Karadeniz bölgesinde bulunan Rize ili sahip olduğu doğal ve kültürel miras değerleri ile kırsal turizm için potansiyeli olan önemli illerden bir tanesidir. Mihailovic (2012)'e göre geleneksel tarımı doğal ve yerel kaynakları içerisine alan çok fonksiyonlu bir turizm çeşidi kırsal turizm olarak vurgulamıştır. Kırsal turizm pek çok çeşidiyle bölgenin ekonomisine, tarihine karmaşık kırsal çevresine yansıtmalıdır (Kiper ve Özdemir, 2012). Kısacası kırsal çevre olduğu gibi korunarak turizm aktivitelerine ev sahipliği yapmalıdır.

Lane' e göre (1994), kırsal turizm; kırsal alanlarda yapılmalı, doğal hayat ve geleneksel halkın kültürel mirası ile iç içe ve binalar ve yerleşkeler açısından kırsal ölçekte küçük çaplı olmalı, karakteristik açıdan geleneksel, yavaş ve yapısını bozmadan ilerlemeli ve yerli halk ile birlikte yürütülmeli, bölgenin uzun vadede yararı için geliştirilmeli ve yerel yönetimlerce sık sık kontrol edilerek, sürdürülebilir ve bölgenin kırsal yapısını değiştirmemelidir. Kırsal turizm doğal kaynakların korumacı bir yaklaşımla sürdürülebilirliği sağlanmalı iken Akbulak (2016) ise kırsal turizminin yerel halkın gelir düzeyinin dengelenmesi ve refah düzeylerinin arttırılmasına yardımcı olmasını vurgulamaktadır. Kırsal turizm iklimle doğrudan bağlantılı olmayan bir turizm türüdür. Bu nedenle yılın her mevsimi ziyaretçi potansiyeline sahiptir. Kış aylarında kayak merkezi, ilkbaharda kır yürüyüşleri, yaz ve sonbaharda ise tarımsal ürünlere yönelik etkinlikleri içerisinde barındırmaktadır (Soykan, 2003).

2. KIRSAL TURİZM POTANSİYELİNİ BELİRLEYEN KRİTERLER

Kırsal turizm potansiyeli yörenin sahip olduğu doğal ve kültürel özellikler doğrultusunda belirlenirken bu potansiyel dışsal faktörler ile de arttırılabilir. Bölgeye yapılacak yatırımlarda da bu faktörler oldukça fazla etkiye sahiptir. Burada önemli olan nokta var olan potansiyellerin iyi fizibilite edilerek başarılı bir şekilde turizm aktivitelerine entegre edilmesi ile mümkündür. Herhangi bir kırsal coğrafi ortamda kırsal turizmin geliştirilmesi düşünüldüğünde o yerin en az sıralanan bu özelliklerden birkaçına sahip olması gerekmektedir (Soykan, 1999); ulaşım kolaylığı, su kaynakları, konaklama kapasitesi, kırsal yapılar, doğal güzellikler, tarihi ve kültürel değerler, altyapı hizmetlerinin varlığı, kırsal turizm potansiyeli yer almaktadır. Kırsal turizm arz potansiyellerinin yüksek olduğu yörelerde hem turizm eğitim programlarında, hem de yöre halkına yönelik eğitim programlarında Türk kültürü ve tarihi, halkla ilişkiler, turizm, tanıtım ve yabancı dil gibi alanlara yeterli düzeyde yer verilmelidir (Karafakı, 2012).

3. GÜNEYSU İLÇESİ HANDÜZÜ YAYLASININ ÖRNEĞİNİN DOĞAL VE KÜLTÜREL KAYNAK DEĞERLERİ

Rize'ye bağlı Güneysu ilçesi Karadeniz kıyı şeridine 14km uzaklıkta olup 152 metrelik bir rakıma sahiptir. Rize il merkezinin güneydoğusunda Taşlıdere'nin Karadeniz'le birleştiği noktadan güneye doğru gidildikçe yolun 9. kilometresinde yer alan Güneysu ilçesine Handüzü yaylası 16km'lik bir uzaklıktadır. Geniş bir düzlüğe sahip olan Handüzü yaylası yaz aylarında yaylacılık ve dağ turizmiyle ilgilenen ziyaretçiler tarafından da sıklıkla tercih edilmekte olup 1999 yılında başlayan yayla şenlikleri her yıl düzenli bir şekilde gerçekleştirilmektedir.

4. GÜNEYSU İLÇESİ HANDÜZÜ YAYLASININ SWOT ANALİZİ YÖNTEMİ İLE DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu çalışmada ele alınan Güneysu'daki Handüzü yaylasına yönelik bulguların elde edilmesinde Swot analizi yöntemi kullanılmıştır. Bu alana yönelik Swot analizinin oluşturulmasında yerel yönetimle, alanı ziyaret eden kişiler ve yöre halkı ile görüşmeler yapılarak literatür taramasından yararlanılmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 1'de ele alınmıştır.

Tablo 1. Handüzü Yaylası Kırsal Turizm Potansiyelinin Swot Analizi Yöntemi İle İrdelenmesi

	Analiz sonuçları
Güçlü yönler	➢ Şehir merkezine yakınlığı, ➢ Stratejik konumu (yakın çevredeki turizm alanları), ➢ Rekreasyonel alanların planlanması, ➢ Flora ve Fauna zenginliği, ➢ Yürüyüş parkurlarının bulunması, ➢ Topografyanın yaya kullanımına elverişli olması, ➢ Kış sporlarına uygun olması
Zayıf yönler	➢ Aktif yaylacılığın azalması, ➢ Yaylacılık yapanların turizm altyapısı ve turizm hakkında yeterince bilgi sahibi olmaması, ➢ Yeni bir kırsal turizm rotası olması, ➢ Aktif yaylacılığın azalsa da devam ediyor olması
Fırsatlar	➢ Karadeniz bölgesinin turizm tercihleri arasına girmesi, ➢ Kayak merkezi olabilme potansiyelinin bulunması, ➢ Çeşitli Vista noktalarına sahip olması (yayla manzaraları, deniz manzarası, vb.), ➢ Yöre halkının ve yöneticilerinin bölgenin kalkınması için gösterdiği uğraşlar
Tehditler	➢ Yoğun ziyaretçi sebebiyle alanın özgün değerini kaybetmesi, ➢ Düzensiz ve yayla kültürünü yansıtmayan yapıların varlığı, ➢ Yaylacılık kültürünün azalmış olması, ➢ Kontrolsüz ve plansız alternatif turizm faaliyetleri

Handüzü yaylasına yönelik yapılan Swot analizi sonuçları dikkate alındığında alanın eşsiz doğal ve kültürel özellikleri, konumu, ulaşımı ve sahip olduğu flora ve fauna değerleri ile başarılı bir şekilde turizme kazandırılması hem bölge halkı hem de turizm sektörü için önemli bir gelişme olacaktır. Ancak sahip olunan doğal özellikler iyi etüt edilip farklı meslek disiplinindeki uzmanların bir araya gelerek planlama aşamasında mesleki duyarlılıkla planlamada yer almaları gerekmektedir. Aksi halde kontrolsüz ve plansız gelişen turizm aktiviteleri ile bölge hızlı bir yıpranma sürecine girerek kullanıcılar tarafından tercih sebebi olmaktan çıkarak bu durum hem doğal alanların yıpranması hem de ekonomik anlamda ciddi kayıplara neden olacaktır. İlerleyen süreçte böyle olumsuz koşullarla karşılaşılmaması için planlama safhasında yerel halkın sürece dâhil edilmesi ve deneyimlerinden faydalanılması önem teşkil etmektedir.

5. SONUÇLAR ve ÖNERİLER

Karadeniz bölgesi sahip olduğu coğrafi yapı itibariyle kentsel gelişim açısından sınırlanmış bir bölgedir. Bu durum kentsel yapı stokunun yoğun bir şekilde kıyı boyunca konumlanmasına neden olmuştur. Zamanla hızla artan kent nüfusu da bu doku içerisinde yaşamını sürdürürken doğaya duyulan ihtiyacı da arttırmıştır. Kentsel yaşam içerisinde bunalan insanoğlu kırsal alanlara kaçışı bir fırsat bilmiş vakit buldukça fizyolojik ve psikolojik olarak rahatlamak için bu alanları sıklıkla ziyaret etmeye başlamıştır. Bu süreç içerisinde bireylerin kırsal alanlardan beklentisi artmış, nitelikli kırsal planlama zorunluluk haline gelmiştir. Nitelikli kırsal planlama yaklaşımı ile hem doğal alanlar üzerinde olan baskı azalmış olacak hem de nitelikli kırsal peyzaj alanları turizm aktivitelerinde sıklıkla tercih

edilecektir. Nitelikli kırsal peyzaj planlama alanlarında hem ekonomik hem de sosyal ihtiyaçlara cevap verilirken bölge halkını ekonomik gelir seviyesine de katkı sağlanacaktır.

Kırsal turizm potansiyelinin belirlenmesinde kullanılan kriterler içerisinden bu çalışma alanı için seçilen ulaşım, yakınlık, konaklama ve etkinlik çeşitliliğinin sorgulanması sonucunda elde edilen bulgular literatürdeki diğer çalışmalarda da karşılaşılan eksikliklerle benzerlik göstermektedir. Kente yakınlığı nedeniyle insanlar tarafından dikkat çeken noktaların belirli bir süre sonra yerel yönetim tarafından ulaşımının kolaylaştırılması bu alanların sıklıkla, kullanılmasını da sağlayacaktır. Zaman içerisinde yakınlığı ve ulaşım kolaylığı sağlanan bu noktalarda etkinlik çeşitliliği ve konaklama ihtiyacı da artmaktadır. Ancak konaklama ve etkinlik çeşitliliği konusunda geliştirilen bu alanlar ziyaretçiler tarafından belirli bir süre sonra konaklamadaki bakım ve onarım eksikliği (yatak kapasitesi, temizlik, yenilenme, vb.) etkinlik çeşitliliğinin (yürüyüş parkuru, kuş gözlemciliği, doğal türlerin sergilenmesi, macera parkları, vb.) arttırılamaması nedeniyle ziyaretçilerin tercihleri arasında yer almamaktadır.

Kırsal planlama stratejilerinde;

- Ülke bazında kırsal planlama çalışmaları yapılırken her kırsalın kendi niteliklerine uygun planlama stratejileri geliştirilmelidir.
- Aynı bölge içerisinde yer alan kırsal alanların bünyesinde en az bir farklı etkinlik barındırmasına dikkat edilerek birbirleri ile entegrasyonları sağlanmalıdır.
- Kırsal planlama stratejilerinde geliştirilirken bölgesel ölçekte düşünülüp belirli standartlar oluşturulmalıdır.
- Kırsal alanların turizme açılması ile birlikte yöre halkı daha fazla ekonomik kazanç endişesi ile yöresel ürünleri de pazarlama yoluna gitmektedir. Bu durumdan hoşnut olmayan ziyaretçiler bir sonraki gezi rotası olarak bu alanları tercih etmemekte ilk ziyaretinde memnun kalmayan ziyaretçiler başka bir rotayı tercih etmektedirler.
- Doğa deneyimlerinin yanı sıra kültürel özellikleri de (bölgeye özgü yeme-içme, örf ve adetler, hikayeler, folklor, vb.) deneyimlemek isteyen ziyaretçilerin bu taleplerini karşılamak adına yöre halkı bahsedilen kültürel değerlerini de ziyaretçilerine sunabilmelidir.
- Kırsal turizm geleneksel kültürün temsilcisi olacağından tüm paydaşların (yerel halk, ziyaretçi, yerel yönetim) beklentileri dikkate alınmalıdır.

KAYNAKÇA

Akbulak, C. (2016). Ardahan İlinde Kırsal Turizm Potansiyelinin Sayısallaştırılmış Swot Analizi İle Değerlendirilmesi. *Humanitas: International Journal Of Social Sciences*,4(7), 1-30.

Karafakı, F. Ç., & Yazgan, M. E. (2012). Kırsal Turizme Kavramsal Yaklaşım, Kırsal Turizmin Önemi Ve Etkileri. *Uluslararası Sosyal Ve Ekonomik Bilimler Dergisi*, (2), 55-58.

Kiper, T., & Özdemir, G. (2012). Tourism Planning in Rural Areas and Organization Possibilities. In *Landscape Planning*. InTech.

Lane, B. (1994). Sustainable rural tourism strategies: A tool for development and conservation. *Journal of sustainable tourism*, *2*(1-2), 102-111).

Mihailović, B., & Moric, I. (2012). The role of marketing philosophy in rural tourism development. *Tourism and Hospitality Management*, *18*(2), 267-279.

Soykan, F. (1999). Doğal çevre ve kırsal kültürle bütünleşen bir turizm türü: kırsal turizm. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, Yıl*, *10*, 67-75.

Soykan, F. (2003). Kirsal turizm ve Türkiye turizmi için önemi. *Ege Coğrafya Dergisi*, *12*(1).

I. Uluslararası Turizm ve Mimarlık Konferansı
1st International Conference on Tourism and Architecture
24-27 Ekim/October 2018
ISBN: 978-605-9554-33-6

Kültürel Mirasın Korunmasında Bir Yöntem Olarak Ekomüzeler

Elmas Erdoğan

Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, eerdoğan@ankara.edu.tr

D. Merve Çetinkaya

Öğr. Gör., Adana Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, mcetinkaya@adanabtu.edu.tr

Öz

Kültürel miras bir toplumun bireylerinin tarih boyunca etkileşimleri ve eylemleri sonucunda belirli bölgeler ya da yörelerde ortaya çıkan evrensel değere sahip ve tüm insanlık için anlam taşıyan değerlerdir. ICOMOS ve UNESCO uluslararası sözleşmelerde kültürel miras kavramını, somut kültürel miras, somut olmayan kültürel miras, sualtı kültürel mirası ve doğal miras olarak sınıflandırmıştır. Kültürel miras alanları ise bulundukları bölgenin sosyal, fiziksel, mekânsal gelişimi için ekonomik gelir kaynağı olabilen alanlar olmakla birlikte bu kaynak olma değerinin hem gelecek kuşaklara aktarılmak üzere hem de koruma koşullarına engel olmayacak biçimde sürdürülebilirliğinin sağlanması gerekmektedir. Kültürel mirasın koruması için, öncelikle bu miras alanlarının tanımlanması, öneminin ve değerinin kavranması, toplumda koruma bilincinin etkin biçimde oluşturularak yerel halkın koruma süreçlerine katılımcı/paydaş olarak dâhil edilmesi gerekmektedir. Kültürel miras hem geleneksel bozulma nedenleri ile hem de değişen sosyal ekonomik koşullar ve buna bağlı olarak oluşan bozulma ve tahripler nedeni ile hızla yok olma tehdidi altındadır. Kültürel mirasın herhangi bir bölümünün bozulması ya da yok olması, bütün Dünya milletlerinin kültürel miras açısından yoksullaşması anlamına gelmektedir (UNESCO, 1972). Kültürel miras üzerinde tehdit oluşturan en temel unsurlar, doğal ve insan kaynaklı nedenlerdir. Doğal nedenler, değişen iklim koşulları, flora, fauna ve doğal afetler şeklinde iken; insan kaynaklı nedenler ise bakımsızlık, vandalizm, terör, savaşlar, hırsızlık, yağma şeklinde sınıflandırılmaktadır. Tüm bu nedenler ile yok olan kültürel mirasın yerine konması mümkün olmamaktadır. Kültürel miras alanlarının korunması kavramı özellikle kültür turizminin gelişmesi ile özel önlemler ve koruma stratejileri gerektiren bir olgu haline gelmiştir. Kültürel miras alanlarının bu etkilerden korunabilmesi için yeniden işlevlendirilerek bakım ve kullanım koşullarının sınırlandırılması gerekmektedir. Bu aşamada da bir koruma yöntemi olarak ekomüzeler gündeme gelmektedir. Ekomüzeler, 1970'li yıllarda yeni müzecilik yaklaşımlarından biri olarak ortaya çıkmıştır. Ekomüzeler sınırları belirli bir coğrafi bölgede yerel halkın katılımı ile tarihi, doğal, kültürel kaynakların yaşatılarak korunması temeline dayalı bir müzecilik anlayışıdır. Ekomüzelerde koruma, katılımcı yaklaşım ile bütünleştirilmiştir. Geleneksel müzelerden farklı olarak, yerleşimlerin, kültürel mirasın, mekânların, yapıtların ya da nesnelerin geleneksel değerlerin ziyaretçiler tarafından yorumlanmasına ve deneyimlenmesine olanak sağlayan yaşayan müzecilik anlayışıdır. Ekomüzeler, milli parklar ve açık hava müzelerinden yola çıkılarak geliştirilmiş ancak içinde güncel yaşam ve tarihin deneyimlendiği alan ve mekânlardır. Milli parklar, tarihi arkeolojik ve kültürel değerleri de kapsamakla birlikte doğal yaşama vurgu yaparken, açık hava müzeleri, yerel yaşamı öne çıkaran kurgusal bir yaklaşım olarak biçimlenmiştir. Açık hava müzelerinde doğrudan biçimsel müdahaleler bulunurken ekomüze kavramının temelini, milli parkların koruma yaklaşımı ile açık hava müzelerinin yerel kültür dokusunun doğal ve kültürel değerler ile olan etkileşimi oluşturmaktadır. Ekomüzelerin oluşumu ve uygulama alanlarından yola çıkılarak, kültürel miras alanlarının toplumdan soyutlanarak değil, toplum ile birlikte korunması ve bireylerde koruma bilincinin oluşturulması için ekomüze bir koruma yöntemi olarak uygulanmaktadır.Bu çalışmanın amacı, kültürel miras alanlarının koruma kullanma dengesinin sağlanabilmesi ile güncel evrensel yaklaşımlar çerçevesinde ekomüzelerin kültürel değerleri korunmasında bir yöntem olarak kullanımının irdelenmesidir. Bu kapsamda uluslararası ve ulusal ölçekte literatür taraması yapılarak, ekomüzelerin farklı nitelikteki kültürel miras alanlarında bir koruma yöntemi olarak uygulama olanakları tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Kültürel Miras, Koruma, Sürdürülebilirlik, Ekomüzeler*

Ecomuseums as a Tool for the Conservation of Cultural Heritage

Abstract

Cultural heritage is the combination of values that are peculiar for a region or a locality formed throughout history by the interaction of communities that are valuable and meaningful for the humanity. ICOMOS and UNESCO have classified the concept of cultural heritage in international conventions in 4 categories namely registered cultural heritage, intangible cultural heritage, underwater cultural heritage and natural heritage. Cultural heritage areas are economic sources of income for social, physical and spatial development of the region for their locality as well as their heritage value that has to be transformed to future generations. However, sustainability must be ensured in such an approach that has not to hamper to the conservation of cultural resources. For the preservation of cultural heritage, first of all, it is necessary to define and understand the importance and value of these heritage sites, create a comprehensive awareness for the conservation of such values in society and the participation of the local people process of cultural heritage. Cultural heritage sites deteriorating continuously by the rapid changes in the environment as well as the social and economic changes. Lack of awareness or destruction of any part of the cultural heritage of the whole world means the impoverishment of the cultural heritage of nations. The most fundamental elements that threaten cultural heritage are mainly originating from the natural and human causes. Natural causes, such as climatic changes, flora, fauna and natural disasters and human based causes like vandalism, terrorism, wars, theft and looting it is impossible to put into place of these cultural heritage values that are disappearing day by day due to these reasons. The conservation of cultural heritage sites as tourism resources has become a necessity, especially with the development of the concept of cultural tourism which brings into agenda for taking precautions for the preservation of cultural assets with special measures and protection strategies. In order to protect cultural heritage sites from these major effects, these areas should be used or refinctioned for their continuous maintenance. So, at this stage ecomuseums has to be taken into consideration as a method of conservation which is a model mainly directed by the local people. Ecomuseums emerged as one of the most new approaches of museology. Ecomuesum is a museum concept based on the participation of local people in a particular geographical area for the preservation of historical, natural and cultural resources. Ecomuesums are conservation integrated participatory approaches. Unlike traditional museums, ecomuseums are living museums allowing the visitors to interpret and experience the settlements, cultural heritage areas, places, spaces traditions and lifestyles of a peculiar area in their own identity. Ecomuseums can be established either for national parks, archeological sites or for traditional settlements as heritage areas. The main theme is the experienced life and space/area as an open air museum. While national parks include historical archaeological and cultural values emphasizing local life style; there is a direct formal intervention in open-air museums. The main theme of the concept of ecomuseums is the interaction between the conservation approach of national parks and the local cultural texture of open-air museums with its blended natural and cultural values. The aim of this study is the discussion of ecomuseums as a tool for the preservation of cultural heritages in the frame of actual universal approaches to supply the environmental balance in the areas. In this context first of all, a literature study was made then, the possibilities of establishing ecomuseums in attentive cultural heritage areas were evaluated

***Keywords**: Cultural Heritage, Cultural assets Conservation, Sustainability, Ecomuseums, Museology*

1. GİRİŞ

2000'li yıllar ile birlikte doğal ve kültürel mirasın korunması konusu ulusal ve uluslararası düzeyde bir gündem oluşturmuştur. Kültürel miras alanlarının korunması kavramı özellikle kültür turizmi kavramının da gelişmesi ile özel önlemler ve koruma stratejileri gerektiren bir konu haline gelmiştir.

Türkiye'de tarihi ve kültürel varlıkların korunması ve müzecilik anlayışı 1970'lerden sonra yeni müzecilik yaklaşımı kapsamında yeni bir sürece girmiştir. Ekomüzeler bu dönemin bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Kültürel çevrelerin yerel halk katılımı ile birlikte;

yaşatılarak korumasına odaklı bir alansal ve mekânsal koruma aracı olarak uzun vadeli ve sürdürülebilir bir müzecilik anlayışıdır.

Toplumlar kültürel bilinçlilik düzeylerinin artması ile birlikte sahip oldukları kültürel miras değerlerini korumak ve zenginleştirmek için özgün çalışmalar yapmaktadır. Ekomüzeler bir bölgedeki kültürel mirasın onu oluşturan sosyokültürel, sosyoekonomik değerler ve yerel halk katkısı ile birlikte, alanda yaşam devam ederken gelecek nesillere aktarılmasını hedefleyen bir koruma yaklaşımıdır.

Bu çalışmada kültürel miras alanlarının tanımlaması yapılarak özellikle son dönemlerde artan kültür turizmi ile birlikte değişen koruma bilincine ve turizm biçimlerine karşı bir mekânsal koruma aracı olarak ekomüzeler tartışılmaktadır.

2. KÜLTÜREL MİRAS

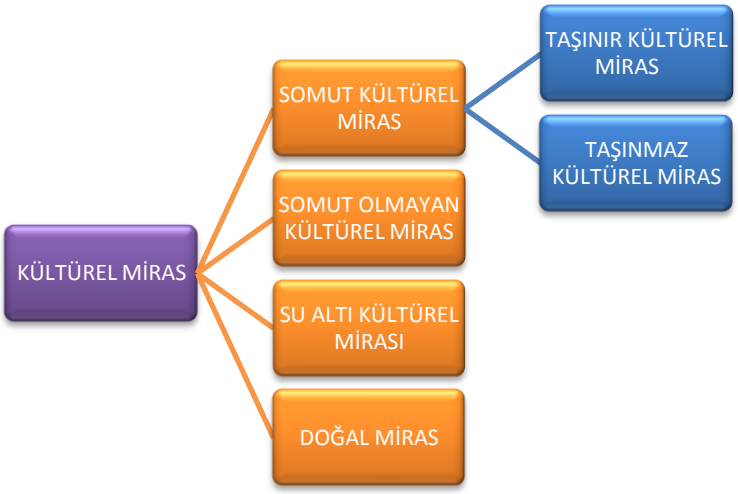
Kültür mirası, kültürel miras ya da kültürel değer olarak farklı biçimlerde de kullanılan bir kavram olup "Avrupa Kültürel Mirasının Envanteri (1990)" çalışmasına göre "doğal ya da kişi tarafından oluşturulan, bütünlüğü ve artistik, estetik, tarihsel, etnografik, bilimsel, edebi veya efsanevi özellikleri ile korunması ve değerlendirilmesi gereken bütünlerdir." (Tandoğan, 2011, s. 7). Kültürel miras; geçmişten miras olarak gelen ve değişik gerekçeler ile geleceğe aktarılması bir zorunluluk olan, fiziksel olarak varlığı olan ve insanlar tarafından yapılmış her türlü yapıt ile bir topluma ait değerler bütünüdür (Kültür ve Turizm Bakanlığı Çalışma Raporu, 2009).

Kültürel miras; kimlik, kültür, tarih ile ilgili somut ve somut olmayan değerlerin tümüdür. Tarihi kentler ve dokular, kültürel peyzajlar, anıtsal yapılar, arkeolojik alanların yanı sıra, diller ulusal ya da yerel gelenekler örf ve adetler müzikler, törenler ile yerleşmiş alışkanlıklar gibi yaşayan ama somut olmayan değerler de kültürel mirasın diğer bileşenleridir.

Kültürel miras toplumun ortak geçmişini bugüne taşıyan ve gelecek nesillere taşıması beklenen, ulusların ve toplumların tarihi süreç içinde biriktirdiği mimari, sanatsal, kültürel geleneklerin devamlılığını sağlayan değerler bütünüdür. Kültürel miras hem geçmiş ile bugün arasında bağlantı kuran hem de gelecekteki mekânsal sosyal ve kültürel etkileşimlere referans oluşturan değerlerdir. Kültürel miras toplum ve bireylerin biriktirdikleri geleneklerin somut olarak, toplumun bugünkü bireylerine ortak geçmişlerini anlatan ve aktaran geçmiş ve geleceği ilişkilendirerek geleceğin doğru kurgulanmasına yardımcı olan değerlerdir.

Kültürel miras toplumun kimliği, kültürü ve tarihi ile ilgili somut ve somut olmayan değerlerin bütünüdür. Tarihi kentler, çevreler ve dokular, kültürel peyzajlar, anıtsal yapılar, somut kültürel mirası oluştururken, bu yerlere ait olan dil, gelenek, dans, müzik el sanatları, törenler, yemek kültürü gibi yaşayan değerlerde somut olmayan kültürel mirası oluşturmaktadır. Somut ve somut olmayan bütün bu değerlerin bir arada korunması ve kültürel miras olarak gelecek nesillere aktarılabilmesi için bütünleşik bir koruma yaklaşımına gereksinim duyulmaktadır.

Uluslararası sözleşmeler incelendiğinde kültürel mirasın somut kültürel miras, somut olmayan kültürel miras, sualtı kültürel mirası, doğal miras olarak sınıflandırıldığı görülmektedir (Şekil1).

Şekil 1. Kültürel Mirasın Sınıflandırılması

Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunması Sözleşmesi'ne göre Kültürel Miras sayılan alanlar:

- *Anıtlar:* Tarihsel, sanatsal veya bilimsel açıdan sıra dışı bir değeri bulunan mimarlık eserleri, heykel ve resimler, arkeolojik nitelikte eleman ve yapılar, yazıtlar, mağara ve eleman gruplarıdır.
- *Yapı Toplulukları:* Mimarileri, birlikleri ya da manzara ile bütünleşmeleri nedeniyle tarihsel, sanatsal ya da bilimsel açıdan olağanüstü evrensel bir değeri bulunan ayrı ya da birleşik yapı topluluklarıdır.
- *Sitler:* Tarihsel, estetik, etnolojik ya da antropolojik açıdan sıra dışı evrensel bir değeri bulunan insan ürünü eserler veya insan ve doğanın ortak eserleri ve arkeolojik sitleri kapsayan alanlardır.

Somut kültürel miras; taşınabilir ve taşınamaz kültürel miras olarak iki kategoride değerlendirilmektedir. Taşınır kültür varlıkları; tablolar, heykeller, sikkeler, el yazmaları, arkeolojik eserler, taşınamaz kültür varlıkları; anıtlar, arkeolojik sitler, tarihi kent dokuları gibi yapı toplulukları, *Sualtı kültürel mirası*; batıklar, sualtı kalıntıları ve kentleri, *somut olmayan kültürel miras*; sözlü gelenekler, gösteri sanatları, ritüeller, *doğal miras*; kültürel boyutu olan doğal sitler, kültürel peyzajları, fiziki, biyolojik ve jeolojik formasyonlardan oluşmaktadır (Öksüz-Kuşçuoğlu, Taş, 2017, s. 60).

Somut Kültürel Miras; binaları, tarihi yerleri, anıtları ve insan eli ile yapılmış her türlü alan yapı ya da nesneyi kapsamakta ve gelecek nesiller için korunması, saklanması önemli görülen eserlerdir. Bunlar genellikle arkeoloji, mimari, teknolojik ve bilimsel eserlerdir (Kültür ve Turizm Bakanlığı Çalışma Raporu, 2009).

Somut Olmayan Kültürel Miras; toplulukların, grupların ve kimi durumlarda bireylerin, kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve kültürel mekânlar anlamına gelmektedir. Kuşaktan kuşağa aktarılan bu somut olmayan kültürel miras, toplulukların ve grupların çevreleriyle, doğayla ve tarihleriyle etkileşimlerine bağlı olarak, sürekli biçimde yeniden yaratılır ve bu onlara kimlik ve devamlılık duygusu verir; böylece

kültürel çeşitliliğe ve insan yaratıcılığına duyulan saygıya katkıda bulunulmaktadır (Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi 2003).

Su Altı Kültürel Mirası; sualtı ortamında bulunan veya oradan alınmış olan arkeolojik miras olarak anlaşılmaktadır. Su altında kalmış yerleşme ve yapılar, batık alanları, batıklar ve bunların arkeolojik içerikleri ile doğal çevreleri bu kapsama girmektedir (ICOMOS Sualtı Kültür Mirasının Korunması ve Yönetimi İle İlgili Tüzük, 1996).

Doğal Miras; Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunması Sözleşmesi'ne göre doğal miras sayılacak alanlar:

- Estetik veya bilimsel açıdan istisnaî evrensel değeri olan, fiziksel ve biyolojik oluşumlardan veya bu tür oluşum topluluklarından müteşekkil doğal anıtlar.
- Bilim veya muhafaza açısından istisnaî evrensel değeri olan jeolojik ve fizyografik oluşumlar ve tükenme tehdidi altındaki hayvan ve bitki türlerinin yetiştiği kesinlikle belirlenmiş alanlar,
- Bilim, muhafaza veya doğal güzellik açısından istisnaî evrensel değeri olan doğal sitler veya kesinlikle belirlenmiş doğal alanlar.

2.1. Kültürel Miras Koruma ve Gelişimi

II. Dünya Savaşı'na kadar, yer altı ve yerüstündeki taşınmaz kültür varlıklarının korunması konusunda her ulus kendi koruma yaklaşımını geliştirirken, savaşın neden olduğu büyük yıkım koruma konusunda, ülkeleri uluslararası kararlar alma sürecine sokmuştur. Bu kapsamda Birleşmiş Milletler, UNESCO ve Avrupa Konseyi gibi dünya ölçeğindeki kuruluşlar kültürel mirasın korunmasına ilişkin sosyal, kültürel ve siyasi alanda uluslararası işbirliği ve belli ilkeler ortaya koymaya çalışmışlardır. Kültür mirasının yalnızca bulunduğu ülke ya da ulusun değil, tüm insanlığın ortak mirası olduğu kabulü ile koruma düzeyinde uluslararası yaptırımlar gündeme gelmiştir.

Dünya'da kültürel miras tanımı ile ilgili olarak, "Avrupa Ortak Kültür Mirası" kavramı ilk kez Avrupa Kültürel Sözleşmesi (1954)'nde kullanılmış ve bu ortak kültür mirasının korunması ile ilgili ilk yasal düzenleme "Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi" (1969)'nde yer almıştır.

"Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme" (1972) UNESCO tarafından hazırlanmış ve 131 ülke tarafından imzalanmıştır. Bu sözleşme 20.yüzyıl mimarlığına kadar olan dönemlere ait evrensel değer taşıyan anıt ve sit alanlarını kapsayan Dünya Miras Listesi'ni oluşturmaya başlamıştır. Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme (1972) ile miras kavramına bir tanımlama getirilmiş, "kültürel miras" ve "doğal miras" kavramları kapsamlı olarak tanımlanarak, doğal ve kültürel değerlerin "seçkin evrensel değer (outstanding universal value) taşıması kapsamında ölçütler belirlenmiştir.

Avrupa Konseyi'ne (1975 a) göre; 1975 yılı Avrupa Mimari Miras Yılı ilan edilmiş ve korunması gerekli kültür varlıklarına, "mimarlık mirası" tanımı da eklenmiştir. Bu bağlamda Avrupa Konseyi, "Avrupa Mimarlık Mirası Sözleşmesi"nde mimarlık mirasının yalnızca önemli anıtları içermediği; aynı zamanda eski kentleri, karakteristik özellik taşıyan köyleri, doğal ya da insan yapısı ortamlarda bulunan daha az önemli yapı gruplarını da kapsayan, ayrıca ruhsal, kültürel, toplumsal ve ekonomik değeri olan ve kaynakları dikkatli kullanmak

için yararlanılabilecek bir mal varlığı olarak tanımlanmıştır. Avrupa Konseyi'ne (1975 b) göre; Sözleşmeyi takiben yayınlanan Amsterdam Bildirgesi'nde mimarlık mirasının yalnız üstün nitelikli yapıları ve çevrelerini değil, tarihsel ve kültürel özelliği olan tüm kentsel ve kırsal alanları da kapsadığı vurgulanmıştır (Tadmori, 2004).

Colombo'da 1993 yılında gerçekleştirilen 10. ICOMOS Genel Kurulu'nda kararlaştırılan "Anıtların, Külliyelerin ve Sitlerin Korunması Eğitim ve Öğretimi Temel İlkeleri'nde mimari miras kavramının; anıt, külliye ve sitleri kapsadığı açıklanmış, geleneksel mesleklerinde değeri çok yüksek bir kültürel miras olduğu önemle vurgulanmıştır (ICOMOS, 1993).

Steinberg'e (1996) göre; UNESCO "doğal ve kültürel mirasın korunmasını desteklemek amacıyla, şehircilik ve yerel gelişme süreçlerinde koruma stratejileri, yönetim ve tarihi kentsel alanların düzenlenmesinde bütüncül bir yaklaşımın gerektiğini; bu bağlamda çağdaş mimari, altyapı gelişimi ve peyzaj yaklaşımı üzerine kurulu bir uygulamanın" kentsel kimliği korumaya yardımcı olacağını belirtilmiştir (Gökgür, Kaya-Altay, 2017, s. 285).

Asar-ı Atika Nizamnamesi (1881) ile başlayan tek obje ölçeğinde koruma anlayışı 1972 yılında "Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunması Sözleşmesi" ile birlikte koruma anlayışının kültürel odaklı tek yapı ölçeğinden alan ölçeğine genişlemesi ile korunacak olan değerlerin "miras" olarak değerlendirilmesi ile sonuçlanmıştır. Bu sözleşme ile korunacak olan alanlar için miras değeri ve seçkin evrensel değer taşıması ölçütü getirilmiştir.

2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 3. maddesinde "Koruma ve Korunma" "taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarında muhafaza, bakım, onarım, restorasyon, fonksiyon değiştirme işlemleri; taşınır kültür varlıklarında ise muhafaza, bakım, onarım ve restorasyon işleri" olarak tanımlanmıştır.

Ahunbay (1994) ve Kuban,(1994)'a göre; kültürel mirasın neden korunması gerektiğinin açıklaması olarak belgesel, mimari ve estetik değerleri ile ekonomik ve kullanım değerleri kriter olarak belirlenmiştir. Kültürel miras, içerdiği ve topluma aktardığı veri ve bilgiler nedeni ile belgesel değere sahiptir. Kültürel miras incelendiğinde, mirası kullanan ve süreç içinde değiştiren toplumların niteliklerini öğrenmek mümkün olmaktadır. Toplumun sosyal, kültürel, politik ve ekonomik niteliklerinin yanı sıra, teknik düzeyleri, beğenileri, estetik yaklaşımları, yaşam biçimleri, ritüelleri, sosyal/toplumsal normları bu fiziksel çevre ve yapı kültürünü doğru yorumlamakla anlaşılıp, öğrenilebilmektedir (Öksüz-Kuşçuoğlu, Taş, 2017, s. 62).

Kültürel miras ait olduğu toplumun geçmişinin tarihi süreç içindeki gelişiminin belgesi aynı zamanda da tüm insanlığın ortak birikimdir. Kültürel miras; estetik ya da mimari bir değer taşıyor ise, bir teknolojinin özgün ürünü ise veya ait olduğu toplum kültürünün nitelikli fiziksel çevre yansımalarını içeriyor ise korunması gerekli değer ve kültür varlığı olma niteliğine ulaşmaktadır.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra tarihi ve kültürel çevrenin restorasyonu kapsamında edinilen deneyimler ve tanımlanan yeni sorunlar, yalnızca genel ilkeler doğrultusunda değil, somut mimari sorunlara yönelik olarak da uluslararası yeni kararların üretilmesini zorunlu kılmıştır. Böylece kültürel mirasın korunması ve restorasyonu konusunda uluslararası bir çerçeve oluşturulması zorunlu hale gelmiştir.

1960'lara kadar anıtlarda uygulanacak restorasyon yöntem ve teknikleri tartışılıp, ilkeler belirlenmeye çalışılırken, izleyen yıllarda, arkeolojik mirasın bir bütün olarak nasıl korunacağı gündeme gelmiştir. 1967 yılında, Quito'da toplanan "Organization of American States, Quito Normları" olarak bilinen "Artistik ve Tarihsel Değer olan Anıtların ve Sitlerin Korunması ve Yararlanılması Raporu"nu yayınlamıştır. Daha sonra arkeolojik mirasın yönetimi ilk olarak 1970'lerin başında ABD'de "kültürel kaynak yönetimi" (cultural resource management) olarak tanımlanmıştır. Ringbeck'e (2014) göre; 2005 yılında gerçekleştirilen UNESCO toplantısında "Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme Uygulamasına ilişkin Kriterler" belirlenmiş ve Dünya Miras Alanları için yönetim planlamaları oluşturmaları koşulu getirilmiştir (Kaderli, 2014, s. 34).

Kültürel miras alanları için bir yönetim planı olmadan koruma önlemlerinin geliştirilmesi, bu alanların korunmasını ve sürdürülebilirliği üzerinde tehlike oluşturmaktadır. 2005 yılındaki UNESCO toplantısında koruma için bir yönetim planı talep edilmiş ancak planların hazırlanması bir zorunluluk haline getirilmemiştir. Bu durum kültürel miras alanlarının sürdürülebilirliğini tehlikeye atmaktadır.

Thomas vd., 'ne (2003) göre; başarılı bir 'yönetim planı' ile planlama süreci sona erse bile, uygulama ve izleme süreci devam etmektedir. Öngörülen eylemlerin gelecekteki alternatif seçenekleri tanımlamakta ve güncel kararların neden olduğu ilişkili/bağlantılı uygulamalar ve etkileri göz önünde bulundurulmalıdır. Tehditler ve fırsatlar değerlendirilerek çözüm önerileri geliştirilmelidir. Yönetim planı, koruma alanının ve nasıl olması gerektiği ile değişen iç ve dış koşullarda istenilen durumlara nasıl ulaşılabileceğini tanımlayan bir süreç olmalıdır. Sürekli izlenmesi gereken yönetim planı, asla durağan olmadığı gibi değişen koşullara ve hedeflere göre de esnek olmalıdır (Öksüz-Kuşçuoğlu, Taş, 2017, s.64)

3. EKOMÜZELER VE KÜLTÜREL MİRAS

Ekomüzeler; doğal değerlerin, yerel kimliğin, kültürel ve sosyal çeşitliliğin sürdürülebilirliğini sağlamaya yönelik bir müzecilik anlayışıdır. Ekomüzeler, 1970'li yılların ortalarına doğru değişen müzecilik anlayışı ile birlikte, Fransız müze bilimcilerin öncülüğünde ortaya çıkan "yeni müzecilik" anlayışının uygulama biçimidir. "Ekomüze" kavramı, ilk kez "Uluslararası Müzeler Birliği'nin" 1971 yılındaki konferansı sırasında ortaya çıkmış ve kullanılmıştır. Bu yaklaşım ile insan ve doğa temelli ekoloji ile müze olgusu arasında bir bağ kurulması amaçlanmıştır.

Ekomüze kavramı; yerel kimliğin ve onu oluşturan doğal, toplumsal, kültürel ve ekonomik değerlerin belirlenmesi, korunması, geliştirilmesi ve geleceğe aktarılması süreçlerini içermektedir *(Doğan, 2015). Bu içerik bakımından değerlendirildiğinde kültürel miras alanlarının korunma amaçları ile örtüşen bir uygulama niteliğindedir.*

Madran (2001)'a göre; ekomüzelerin temel unsurları: sınırları tanımlanabilir özgün bir doğa, bu doğal çevrede yaşayan yerel halk ve onun kültürel-tarihi mirasıdır. Ekomüzeler, bu temel unsurların korunması, gelecek nesillere aktarılması ve bu olgu gerçekleştirilirken de sürdürülebilir gelişimin sağlanmasını amaçlamaktadır (Doğan, 2015, s. 8).

Ekomüze yaklaşımı milli parklar ve açık hava müzelerinden yola çıkılarak her ikisinin özelliklerini ortaya koyan bir uygulama biçimidir. Öyle ki, milli parklar, tarihi arkeolojik ve kültürel değerler içermekle birlikte doğal yaşamı vurgulamakta iken, açık hava

müzeleri, yerel yaşamı öne çıkaran kurgusal bir yaklaşım olarak ortaya çıkmıştır. Açık hava müzelerinde doğrudan şekillendirmeye yönelik müdahaleler bulunmaktadır. Oysa ekomüze kavramının temelini, milli parkların koruma yaklaşımı ile açık hava müzelerinin yerel kültür dokusunun doğal ve kültürel varlıklar ile olan etkileşimi oluşturmaktadır (Tuna ve Erdoğan, 2013, s. 26). Kültürel miras geçmişi yansıtan değerler bütünü olması nedeni ile dışarıdan herhangi bir müdahale ile değil mevcut durumu ile korunup gelecek nesillere aktarılmalıdır.

3.1. Ekomüzelerin Amaçları

Ekomüzeler ziyaretçilere, somut ya da somut olmayan kültürel miras değerlerini deneyimleyerek gözlemleme ve öğrenme fırsatı sunan alanlardır. Ekomüzeler ile etnik ve kültürel mirasın ortaya çıkartılması, envanterinin oluşturulması, belgelenmesi ve yerinde korunması (in-situ) amaçlanmaktadır. Yerel halkın katılımı, sivil toplum örgütleri, yerel ve ulusal yönetim birimlerinin işbirliği ile kurulmaktadır. Ekomüzeler sınırları belirlenmiş alanlardır ancak bu sınırlar belirlenirken idari ya da coğrafi kriterler değil ekonomik faaliyetler, geleneksel yapı, tarihi kültürel çevre dokusu belirleyici olmaktadır. Ekomüzeler somut varlıkların yanı sıra somut olmayan geleneksel yaşam kültürü, gelenek, görenek örf ve adetlerinde deneyimlenip yorumlanarak öğrenilebildiği alanlardır.

Ekomüze kavramı yerel halka ve bölge kalkınmasına katkı sağlayan toplumun geçmişi bugünü ve geleceği arasında köprü kuran kültürel mirasın korunması için bir uygulama aracıdır. Kültürel mirasın ekomüze kapsamında korunabilmesi için öncelikle miras değerlerinin sınıflandırılması gerekmektedir. Ekomüzeler tarihi kültürel sürekliliği sağlayarak yerel kalkınmayı destekleyen koruma temelli uygulamalarıdır. Uygulama alanlarında somut ve somut olmayan kültürel mirasların bütüncül olarak korunmasını desteklemektedir. Kültürel miras bölgenin kalkınmasında toplumsal ve ekonomik bir değer oluşturmaktadır ve bu değer doğru yönetildiği oranda etkin korunacak ve sürdürülebilirliği sağlanacaktır. Ekomüzeler kültürel mirasın tamamına odaklanarak kültürel çeşitlilik, sosyoekonomik yapı, yerel toplumsal değerlerin bütününün sürdürülebilirliğini sağlamayı amaçlamaktadır.

3.2. Kültürel Miras Alanları - Bütünleşik Koruma ve Ekomüzeler

Kültürel mirasın değeri toplum tarafından atfedilen/yüklenen değer ve anlamlar ile doğru orantılıdır. Bu nedenle kültürel miras o mirası oluşturan toplum ve yerel halk ile birlikte yerinde korunduğu sürece sürdürülebilir ve anlamlı bir bütün olarak gelecek nesillere aktarılabilecektir.

Ekomüzeler kültürel miras alanlarında, halkın katılımını sağlamak koruma kullanma dengesini oluşturmak ve sürdürülebilir yönetim planları oluşturmak için bir uygulama aracıdır.

Kültürel miras alanlarının yönetiminde yerel halkın sürece dâhil edilmesi, hem halkın sosyal ve ekonomik kalkınmasını arttıracak, kaynak ve zaman kazanımı sağlayacak, hem de alanın etkin korunması ve sahiplenilmesini destekleyecektir. Mekânsal korumanın hedeflerini yerel halkın katılımı ile desteklemek yönetim planının da sürdürülebilirliğini arttıracaktır.

1984 yılında Quebec'de "Uluslararası Ekomüzeler ve Yeni Müzecilik Çalıştayı" düzenlenmiş, bu çalıştayda, yeni müzecilik yaklaşımlarının eski geleneksel müzecilikten

farkları olan eğitsel rolü ve potansiyeli vurgulanarak, ekomüzelerin özellikleri ve temel ilkeleri bir deklarasyonla kabul edilmiştir. Ekomüzeler ile ilgili olarak, 1985 yılında Lizbon'da uluslararası atölye çalışması ve 1998 yılında İtalya'da bir toplantı yapılmış bu kapsamda ekomüzelerin tarihi gelişimi ortaya konarak tanımı ve işlevleri detaylandırılmıştır.

Kültürel mirasın tarihi ya da kültürel çevrelerde yerel halkın mutlak katılımı ile sürdürülebilirlik ve yerel kalkınmayı hedefleyerek ziyaretçilerin katılımı ile korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması ekomüzelerin temel hedefleri arasındadır. Söz konusu kültürel miras kavramı sözlü gelenekler, mutfak kültürü, geleneksel el sanatlarından geleneksel mimarı dokuyu yansıtan yapılar, bölge halkının etnik ve dini farklılıklarını yansıtan dini ve kültürel yapılara kadar yerleşim yerindeki ve yakın çevresindeki toplumsal özellikler ve kültürel değerleri yansıtan her türlü değeri kapsamaktadır.

Kültürel mirasın fiziksel çevresini oluşturan yerleşim alanları orada yaşayan toplumun yapısı ile karakterize olmaktadır. Bu yerleşim yerleri ortak sosyokültürel ve sosyoekonomik yapının ve yerel üretim biçimi ve geleneklerin yansıtıldığı coğrafyalardır. Toplumlar belli coğrafi alalarda kültürel yapılarını yansıtarak bir anlam yüklemekte ve fiziksel çevrenin oluşumunda belirleyici olmaktadırlar. Ekomüzelerde bu kültürel mirasın yerinde korunmasını (in-situ) hedefleyen uygulamalardır.

Ekomüzeleri tek bir konsept ya da içerikle sınırlandırmak mümkün değildir, çünkü bölgesel ve yöresel özelliklere bağlı olarak farklılaşan tarihi doğal ve kültürel değerler ekomüzelerin korunması gereken yerel kaynakları oluşturmaktadır. Ekomüzeler ile tarihi, kültürel ve doğal kaynaklar için ilgili koruma bilincinin oluşturulması amaçlanmaktadır. Bu kaynakların korunmasında ekomüzenin sistematik olarak geliştirilebilmesi için korunacak olan alanın sınırlarının belirli bir coğrafi bölge olması ve yerel halkın katılımının sağlanması gereklidir. Sadece korumaya ve sergilemeye yönelik uygulamalar ekomüze kavramı için sınırlı kalmaktadır. Ekomüzeler kültürel ve tarihi değerleri doğal çevrelerinde geçmiş ile gelecek arasında hafıza oluşturarak yerel halkın katılımı ve kalkınmasını sağlayarak doğal kültürel ve tarihi kaynakların bilinçli kullanımını ve ekosistem dengesini bozmayacak bir uygulama ve sürdürülebilir yaklaşımla ziyaretçilere deneyimleyerek öğrenme fırsatı sunmaktadır.

Ekomüzeler özgün uygulama ilkeleri gereği yerel halkın katılımı ile bölgedeki mirasın bireysel olarak deneyimlenerek ve yorumlanarak öğrenilmesi fırsatı sunan uygulamalardır.

4. SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Kültürel miras tüm dünyanın ortak değeri ve geleceği olması nedeni ile bugün bu mirasın korunması ve sürdürülebilirliği uluslararası düzeyde tartışılan ve önlemler geliştirilen bir konu niteliğindedir. Koruma konusunda uluslararası düzeyde hazırlanmış birçok tüzük, bildirge ya da hukuki düzenlemeler yetki ve sorumlulukların paylaşılması konusunda sınırları belirlemektedir.

Kültürel mirasın korunmasında amaç söz konusu mirasın "aslına uygun olarak" gelecek nesillere aktarılmasıdır. Ekomüzeler uygulama ilkeleri açısından somut ve somut olmayan kültürel mirasın korunmasına yönelik uygulamalardır. Bu kapsamda doğal miras

oluşum şekli, su altı kültürel mirası ise bulunduğu konum itibari ile ekomüze uygulamaları ile korumak için uygun alanlar değildir.

Türkiye'de kültürel mirasın korunması kavramı 1967 Venedik Tüzüğü ile yeni bir döneme girmiştir. Koruma kavramı tek yapı ölçeğinden fiziksel çevre ölçeğine genişletilmiştir. Kültür varlıklarının sadece yapı ölçeğinde korunmasının yetersiz olduğu içinde bulunduğu fiziksel çevre ile bir bütün olarak korunması ve gelecek nesillere aktarılması gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Bulunduğu yörenin özgün kimliğini ve değerlerini yansıtan kültürel mirasın korunmasında bir yöntem olarak ekomüzeler yerel halkın katılımını gerektirdiği, yerel kalkınmayı desteklediği ve yerinde korumayı (in-situ) amaçladığı için uygun bir yöntem olarak değerlendirilmiştir. Her ekomüze bulunduğu bölgedeki tarihi doğal kültürel değerleri korumayı hedefleyen birbirinden farklı konsept ve içeriğe sahip olması nedeni ile farklı planlama yaklaşımları ve tasarım girdileri içermektedir. Her ekomüzenin koruması gereken kaynaklar kendine özel yerel olup her ekomüze farklı bir uygulama deneyimi gerektirmektedir. Korunacak alanın özellikleri ve yerel kimliği doğrultusunda farklı uygulama yöntem ve teknikleri ile buna bağlı olarak yönetim yaklaşımı belirlenmelidir.

Ekomüzeler uygulama biçimleri gereği somut ve somut olmayan kültürel mirası birlikte koruyabilmek için uygun bir yaklaşımdır. Yöresel anlamda kentsel, kırsal, arkeolojik, geleneksel doğal kimliğine ve niteliğine göre içinde doğrudan yaşanarak deneyimlenmesi daha güçlü anıtsal değer oluşumunu sağlarken aynı zamanda koruma - kullanım ilkesi ile alan yer mekân etkin ölçeklerinde korunmayı da beraberinde getirmektedir. Ekomüzeler sürdürülebilirliği sağladığı, yerel halkın katılımını desteklediği, kültürel mirasın içinde yer aldığı fiziksel çevreyi oluşturan kentsel, kırsal, arkeolojik doğal ya da tarihi alanların çağdaş yaşam koşulları ile uyumlu olarak gelişimi ve değişimini desteklediği için kültürel mirasın korunmasında etkin ve doğru bir yöntem olarak uygun koşullarda değerlendirilmelidir.

KAYNAKÇA

Doğan, M. (2015). Ekomüze ve Türkiye'nin Ekomüzeleri. Eko-Gastronomi, Dergisi, ISSN:2148-404X. Sayı:2, 81-90. Erişim adresi: https://ecitydoc.com/download/sayi-2-eko-gastronomi-dergisi_pdf

Gökgür, P. ve Kaya-Altay, İ. (2017). Tarihi Kentsel Peyzaj Yaklaşımı Çerçevesinde "Vezirhan"ın Korunma Sorunsalı. Turkish Studies, 281-294. doi: http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.11881

Kaderli, L. (2014). Kültürel Miras Koruma Yaklaşımlarının Tarihsel Gelişimi. TÜBA-KED, 29-41. Erişim adresi: http://tubaked.tuba.gov.tr/index.php/tubaked/article/view/123

ICOMOS Sualtı Kültür Mirasının Korunması ve Yönetimi İle İlgili Tüzük. (1996). Erişim adresi: http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_0961013001353670439.pdf

Öksüz-Kuşçuoğlu, G. ve Taş, M. (2017). Sürdürülebilir Kültürel Miras Yönetimi. Süleyman Demirel Üniversitesi Yalvaç Akademi Dergisi, 58-67. Erişim adresi: https://www.researchgate.net/publication/321974558_Surdurulebilir_Kulturel_Miras_Yonetimi.

Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi. (2003). Erişim adresi: https://ich.unesco.org/doc/src/00009-TR-PDF.pdf

Tandoğan, E. (2011). Kütahya – Çavdarhisar Aizonoi Arkeolojik Sit Alanının Peyzaj Mimarlığı ve Turizm Açısından Değerlendirilmesi. (Yüksek Lisans Tezi) YÖKTEZ veri tabanından erişildi (299670).

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2009). 2009 Kültür ve Turizm Bakanlığı Çalışma Raporu. Erişim adresi: http://teftis.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/1279,muserrefcanpdf.pdf?0

Tuna, A. ve Erdoğan, E. (2013). Ekolojik Kültürel Turizm Aracı Eko Müzelerin Kültürel Peyzaj Açısından İrdelenmesi. Düzce Üniversitesi Ormancılık Dergisi, 9(2), 23-37. Erişim adresi: http://dergipark.gov.tr/download/article-file/271968.

I. Uluslararası Turizm ve Mimarlık Konferansı
1st International Conference on Tourism and Architecture
24-27 Ekim/October 2018
ISBN: 978-605-9554-33-6

Kentsel Arkeoloji ve Turizm

Elmas Erdoğan

Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, eerdoğan@ankara.edu.tr

Selin Temizel

Arş. Gör., Yozgat Bozok Üniversitesi, selin.temizel@bozok.edu.tr.

Öz

Kent arkeolojisi, mevcut koruma kavramı, yöntemler ve yasaların, farklı uygarlıklar tarafından bugüne kadar yerleşim görmüş, yer altında ve yer üstünde tüm bu uygarlıklara ait fiziksel kalıntılar barındıran çok katmanlı kentlerde karşılaşılan sorunlar karşısında yetersiz kalması sonucu bilimsel bir çalışma alanı olarak ortaya çıkmış ve gelişmiştir. Kent arkeolojisinde amaç, çok katmanlı kültürel değerlere sahip kentlerde, değişime uğrayan çevre ve yaşam koşullarına rağmen fiziksel ve kültürel birikimin sürekliliğinin zararlanmaya uğramadan sürdürülebilirliğinin sağlanmasıdır. Bu kapsamda kent arkeolojisine konu olan kentsel alanlarda planlama ve tasarım çalışmaları detaylı kültürel ve tarihi araştırmaların yanı sıra doğru restorasyon teknik ve yöntemlerinin uygulanmasını da içermektedir. Dünya Turizm Örgütü (WTO) tarafından turizm; "kişilerin ikamet ettiği yer dışındaki bir yere bir yılı aşmamak üzere, boş zaman değerlendirme, iş veya diğer benzeri amaçlarla yaptıkları seyahat ve konaklama aktiviteleri" olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye'de turizmin ekonomik, sosyal ve kültürel etkileri 1940'lardan sonra fark edilmiş, ancak 1960'lı yıllardan sonra gelişim göstermiştir. 1982 yılında yürürlüğe giren 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu'nun getirdiği düzenlemeler ise turizm sektörüne ivme kazandırmıştır. Bu süreçte Türkiye, yabancı turizm talebinde Dünya ortalamasının üstünde bir değere sahip ender ülkelerden biri olmuştur. Kentlerin sahip oldukları kültürel miras alanları ile farklı uygarlıklara ilişkin yerleşim katmanlarının korunarak turizm kapsamında değerlendirilmesi noktasında sadece ekonomik faktörlerin göz önünde bulundurularak hareket edilmesi, kent kültürü ve arkeolojisine zarar verebilmektedir. Bu bağlamda tarihsel ve kültürel sürekliliğin kentlerdeki mevcut yerleşim katmanları ile korunarak kentsel gelişimin sağlanması önem taşımaktadır. Kentsel arkeolojik alanların turizm kapsamında değerlendirilmesi kentsel ve toplumsal kimliği güçlendiren bir olgudur. Bu bildiride kavramsal olarak kent arkeolojisi tanımlanarak kent arkeolojisi-turizm ilişkisi irdelenecektir. Kültürel miras değeri olarak arkeolojik alanların gelecek kuşaklara aktarılabilmesinde koruma sorunsalı ele alınarak bir turizm kaynağı olarak kentsel arkeolojinin söz konusu olduğu yerleşmelerin sorun ve olanakları tartışılarak turizm kullanımları kapsamında önerilere yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: *Kentsel Arkeoloji, Arkeoloji, Çok Katmanlı Kentler, Turizm, Koruma*

Urban Archeology and Tourism

Abstract

Urban archeology has emerged and developed as a scientific field of study as a result of the inadequacy of existing conservation concepts as well as an answer to the problems, methods and legal aspects of multilayered settlements as physical remains of various civilizations existing either above or underground the urban environments. The main goal of the urban archeology is to ensure the sustainability and transformation of the physical and cultural values without giving harm to them, due to the changing environmental and living conditions in multilayered cities. In this context, planning and design studies in the urban areas subject to urban archeology compromises detailed cultural and historical researches as well as the application of true restoration techniques and methods. By the World Tourism Organization (WTO); tourism is defined as "the travel and accommodation activities for leisure, business or other similar purposes that they do not exceed one year out of the place where the people reside". In this context, economic, social and cultural effects of tourism in Turkey was noticed after the 1940's, and showed improvement after the 1960's. However, the tourism sector has been developed after the regulations introduced by the Tourism Incentive Law No. 2634, which came into force in 1982. In this process, Turkey has become one of the most favorite demanded country at international level as

far as World avarages are concerned. At the point of evaluating the urban environments with their cultural assets belonging to different cultures within the scope of tourism only in economic terms cause damages on the urban identity and archeology. In this context, urban development preserving the historical and cultural continuity with the existing settlement layers in the urban fabric gains importance. The evaluation of urban archaeological sites within tourism is a phenomenon strengtheninig the urban and social identity of nations. In this decleration, first of all urban archeology is going to be introduced conceptually and the relation between tourism and urban archeology will be set. Then, the problems of the conservation and transfer to future generations of urban archeological areas as cultural heritage areas will be discussed. At the final stage, the problems and potentials of the settlements that are subject to urban archeology will be identified and suggestions for tourism development will be offered.

Key Words: *Urban archeology, archeology, multilayered cities, tourism, conservation*

1. KENTSEL ARKEOLOJİ KAVRAMI VE KAPSAMI

Kent arkeolojisi, mevcut koruma kavramı, yöntemler ve yasaların, farklı uygarlıklar tarafından bugüne kadar yerleşim görmüş, yer altında ve yer üstünde tüm bu uygarlıklara ait fiziksel kalıntılar barındıran çok katmanlı kentlerde karşılaşılan sorunlar karşısında yetersiz kalması sonucu bilimsel bir çalışma alanı olarak ortaya çıkmış ve gelişmiştir.

Türkiye'de kentsel arkeoloji kavramı 1993 yılında 338 sayılı ilke kararı ile ilk kez tanımlanmıştır (Belge, 2017). Arkeolojik sit alanları ile birlikte korunması gerekli kentsel dokuları içeren ve bu özellikleri ile bütünlük taşıyan korumaya yönelik özel planlama gerektiren alanlar kentsel arkeolojik sit alanları olarak tanımlanmıştır (Belge, 2004).

Farklı uygarlık ve dönemlere ilişkin fiziksel yapı yerleşim kalıntılarının üst üste, iç içe ya da yan yana gelişim gösterdiği yerleşimler ''çok katmanlı kentler'' olarak tanımlanmaktadır. Bu tür kentsel dokularda farklı uygarlık ve kültürlere ait katmanların birlikteliği yerleşim alanın tarihi süreç içindeki fiziksel gelişimini, değişim ve dönüşümünü yansıtarak bu gün artık var olmayan yaşam biçimleri, mekân organizasyonu, yapım teknolojisinin ve mekân kurgusunun ortaya konmasında araç olmaktadır. Çok katmanlı kentler/yerleşmeler üst üste biriktirdiği bu kültürel değerler ile mekânsal ve dönemsel çeşitliliğe sahip özgün kent kimliğine sahip alanlardır. Ancak, kontrolsüz kentleşme ve çağdaş yapılanma adına kentsel alanlardaki hızlı değişim bu katmanlara zarar vermekte; kentsel dokuyu hızla aşındırmaktadır. Geleneksel koruma yöntem ve yaklaşımlarının çok katmanlı kentlerin farklı boyut ve bilimsel girdiler içeren koruma sorunları karşısında yetersiz kalması sonucu da ''kentsel arkeoloji'' kavramı ortaya çıkmıştır.

Kent arkeolojisi kapsamlı tarih araştırmaları ve bilimsel çalışmalar ile desteklenen kazı çalışmalarında ortaya çıkan verilerin, kentlerin koruma, planlama ve gelişim süreçlerine eklenmesinin gerekliliğini vurgulamaktadır. Çağdaş kentlerin değişen ve gelişen gereksinimlerini karşılarken, tarihsel ve arkeolojik birikimin de kent yaşamına entegre edilmesini sağlamaktadır (Taşcı, 2015).

Çok katmanlı kentlerde yerleşimin geçmiş ve geleceği ile bağlantı kurulması, dönemsel imgelerin ve tüm kültür katmanlarının bir arada korunması gerekmektedir (Şekil 1). Fiziksel çevre oluşumunda farklı uygarlıklara ilişkin katkı ve biçimlenmenin tarihsel bir süreklilik ve bütünsellik kapsamında değerlendirilmesi gerekmektedir.

Şekil 1. İstanbul-Tarihi Yarımada (Helbert)

Kent arkeolojisinde amaç, çok katmanlı kentlerde, değişime uğrayan yaşam koşullarına rağmen fiziksel ve kültürel birikimin sürekliliğinin mevcut katmanlara ve yerleşim dokusuna zarar verilmeden sürdürülebilirliğinin sağlanmasıdır. Bu disiplinde amaç sadece kent tarihini aydınlatmak ve kentsel strüktürü oluşturmak değil, aynı zamanda kentin sosyal ve kültürel gelişimine de katkıda bulunmaktır.

Bu kapsamda kent arkeolojisine konu olan kentsel alanlarda planlama ve tasarım çalışmaları detaylı kültürel ve tarihi araştırmalar olduğu kadar doğru restorasyon teknik ve yöntemlerin uygulanmasını da içermektedir. Bu durumda kentlerin çağdaş yaşamın gerektirdiği donatılara sahip olmasının yanında, tarihsel katmanlaşmanın belgelenebilmesi, koruma ve bakımının yapılarak kentsel kullanıma sunulması da sağlanmalıdır.

2005 yılında Kentsel Arkeolojik Sit Alanları Koruma ve Kullanma Koşulları 702 no'lu ilke kararında bu alanlarda, arkeolojik değerlerin bilimsel yöntemler ile çıkarılması, onarılması ve sergilenmesi için sağlıklı ve kapsamlı arkeolojik envanter temeline dayalı olarak gereken bütün ölçeklerde planlama çalışmalarının ivedilikle yapılması, bu planlar onanmadan parsel ölçeğinde uygulamaya geçilmemesine karar verilmiştir.

Planlama çalışmaları sırasında ise:

- Alana getirilecek kullanım ve işlevlerin uyumuna,
- Güncel koşulların gerektirdiği altyapı hizmetlerinin proje aşamasında kültür katmanlarına zarar vermeyecek ve toprak kullanımını en alt düzeyde tutacak biçimde ele alınmasına,
- Öneri yapı gabarileri ile yapı tekniği ve malzemesinin geleneksel doku ile uyumuna,
- Mevcut ve olası arkeolojik varlıkların korunmasını ve değerlendirilmesini sağlayacak çözümler getirilmesine karar verilmiştir.

Koruma anlayışı, tarihsel dokunun bir bütün olarak korunmasının ve koruma yaklaşımlarının fiziksel çevrenin sürekli değişmesi üzerine kurulu bir düzlemde geliştirilmesinin gerekliliğine dayandırılmaktadır (Sökmen, 1987). Çevre Sorunları, IV. Beş

Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu tarafından yapılan koruma tanımı; bozulabilecek ve yıkılabilecek bir eşyanın veya maddenin bakım ve emniyete alınması, tahribine ve zarar görmesine mani olma olarak belirlenmiştir (Yazgan ve Erdoğan, 1992). ICOMOS tarafından yapılan tanımda koruma; "tarihi bir kentin veya yörenin korunması ve uyumlu bir biçimde tanıtımının sağlanması için alınacak tüm önlemleri ifade eder" şeklinde yorumlanmaktadır. Bu önlemler, korunacak alanın belirlenmesini, korunmasını, restorasyonunu, sağlıklaştırılmasını, bakımını ve yenilenmesini içermektedir (Larkham, 1996; Kuter, 2007).

Çok katmanlı kentlerin gelişimini sürdürebilmesi ve gelecekteki gereksinimlerinin karşılanabilmesi için öncelikle geçmişlerinin tam olarak anlaşılması gerekmektedir. Çok katmanlı kentlerde sorunlara yönelik çözüm yöntemlerini içeren kent arkeolojisi ilk olarak Avrupa'da ortaya çıkmıştır. Türkiye'de kentsel arkeoloji uygulamalarının başlaması daha geç döneme tarihlenmektedir. Bu durum birçok kentin tarihsel gelişiminin izlerini kısmen kaybetmesine neden olmuştur. Bugün Anadolu'da yer altında ve yer üstünde hatta su altında farklı katmanlara ait yerleşim dokuları, yapılar ve izlere sahip çok sayıda yerleşim bulunmaktadır (Şekil 2).

Şekil 2. Side Antik Kenti (Anonim, 2016)

Türkiye, kültür varlığını insanlığın ortak mirası olarak gören ve korumacılık ilkeleri bakımından bağlayıcı hukuksal değere sahip olan uluslararası sözleşmelerden çoğunu onaylamış bulunmaktadır (Keleş, 2003; Aydoğdu, 2011). Bununla birlikte Türkiye'de kentsel ve arkeolojik koruma alanları ile ilgili temel sorunlar:

- Koruma mevzuat ve düzenlemelerinin ve kurumsal örgütlenmesinin koruma bilinci içinde tasarlanmaması,
- Kentsel arkeolojik alanlardaki koruma yapı ve alanlarının envanter dökümünün bulunmayışı,
- Kentsel arkeolojik koruma alanları için farklı derecelerde sit ve koruma tanımlarının olması,
- Müzeler tarafından yürütülen kazı ve sondaj çalışmalarının yetersiz olması,
- Disiplinler arası çalışma kültürünün yetersiz olması,
- Finansal ve yönetsel sorunlar,

- Arkeolojik alanların kültürel öğeler olarak algılanması yerine kentsel gelişmeyi kısıtlayan engeller olarak nitelenmesidir.

Sonuç olarak kentsel arkeolojik alanlar; kültürel birikimlerini yansıtmaktan uzak, çağdaş gereksinimlere cevap vermeyen ve kentsel olanaklardan yararlanamayan sorun alanları haline getirilmektedirler (Belge, 2004; Aydoğdu, 2011).

Kentsel arkeolojiye konu olan çok katmanlı kentsel alanların evrensel koruma felsefesi ve ruhuna uygun olarak korunabilmeleri için; kültür varlıklarının ve alanlarının korunmasının bir ülke politikası olarak ele alınması, yeni bir koruma yönetim yapısı oluşturulması ve gelişim politikalarının koruma esaslı belirlenmesi bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır.

2. TURİZM

Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) tarafından turizm; ”Kişilerin ikamet ettiği yer dışındaki bir yere bir yılı aşmamak üzere, boş zaman değerlendirme, iş veya diğer benzeri amaçlarla yaptıkları seyahat ve konaklama aktiviteleri” olarak tanımlanmaktadır. Türkiye’de turizmin ekonomik, sosyal ve kültürel etkileri 1940’lardan sonra fark edilmiş, 1960’lı yıllardan sonra ise gelişim göstermiştir. 1982 yılında yürürlüğe giren 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu’nun getirdiği düzenlemeler ise turizm sektörüne ivme kazandırmıştır. Bu süreçte Türkiye, yabancı turizm talebinde de Dünya ortalamasının üstünde bir ortalamaya sahip ender ülkelerden biri olmuştur.

Kentlerin kültürel mirasları ile farklı uygarlıklara ilişkin yerleşim katmanlarının korunarak turizm kapsamında değerlendirilmesi noktasında sadece ekonomik faktörlerin düşünülerek hareket edilmesi, kent ve kent kültürüne geri dönüşü olmayacak biçimde zarar vermektedir. Bu bağlamda tarihsel ve kültürel sürekliliğin kentlerdeki mevcut yerleşim katmanları ile korunarak kentsel gelişimin sağlanması önem taşımaktadır.

Arkeolojik sitler ve çok katmanlı arkeolojik ve kültürel değerlere sahip kentler, en önemli turizm kaynaklarındandır.

İstanbul-Tarihi Yarımada, Antalya-Side, Şanlıurfa kent bütünü, İzmir-Selçuk, Muğla-Beçin bu niteliğe sahip Anadolu yerleşmelerinden sadece birkaç tanesidir (Şekil 3). Bu kentsel alanlardaki yoğun turizm baskısı çok katmanlı yerleşim dokularına sahip bu alanlarda tarihsel sürekliliğin korunmasında ve gelişiminde sorunlar yaşanmasına neden olmakta; korumayı güçleştirmektedir. Oysa arkeolojik alanların turizm kapsamında değerlendirilmesi ise kentsel ve toplumsal kimliği güçlendiren bir olgudur. Bu bağlamda, kent kimliğinin tüm bu katmanlar ile birlikte; bütüncül olarak korunması ve bilinçli koruma yaklaşımları bu dönemsel yerleşimsel doku ilişkilerinin net olarak anlaşılması ve elde edilen verilerin ve bulguların kentsel gelişme stratejileri belirleme süreçlerine entegre edilmesi ile sağlanabilecektir.

Şekil 3. Muğla-Beçin Genel Görünüm (Anonim, 2018)

Turizm potansiyelini etkileyen önemli olgu turizm alanlarında yeteri kadar restorasyon, çevre düzenlemesi, bakım ve onarım hizmetlerinin gerçekleştirilememesi; altyapı eksikliği; kirlilik (çevre, görüntü vb.); konaklama tesislerinin istenilen nitelikte olmaması; güvenlik yetersizliği; aydınlatma yetersizliği; genel olarak kitle turizminin olması; eğitimli personel ve rehber eksikliğidir.

Arkeolojik mekânlara ait detaylı bir stratejik ve uygulama planlaması yapılmalı ve olumsuzlukların giderilerek gerekli önlemlerin alınması gerekli olup olumsuz faktörler turizm eylemlerine zarar vererek kentleri ve alanları kimliksiz kılmaktadır.

Kentte yaşayan halkın turizmin ekonomik, çevresel, sosyal ve kültürel boyutu ile ilgili algıları önemli bir konudur. Bu bağlamda yerel halk bilinçlendirilmelidir. Kentin turizm potansiyelinin istenilen düzeye ulaşması kalkınmada turizmin payının artmasına yol açarak ciddi bir ekonomik girdi sağlayacaktır. Böylece ülke ekonomisinde paya sahip faaliyetler kapsamında turizm önemli bir rol üstlenmiş olacaktır.

Turizmin gelişmesi, yörenin sosyo-kültürel ve ekonomik şartlarını olumlu yönde etkilemekle birlikte insanların turizme olan bakış açılarının değişmesine, arkeolojik alanların ve çok katmanlı yerleşim dokularının değerinin anlaşılarak özenle korunmasına ve katılımcı toplum bilincinin kazanılmasına da katkıda bulunacaktır. Bu gelişimin doğrudan veya dolaylı yollardan etkisi ise arkeolojik ve kültür turizmi ile bütünleşen doğal çekiciliklerinin ve alternatif turizm çeşitlerinin ön plana çıkmasına olanak sağlamasıdır.

3. SONUÇ ve ÖNERİLER

Anadolu, jeopolitik ve coğrafi konumu ve sahip olduğu zengin çevre kaynakları gereği tarih öncesi dönemlerden bugüne farklı uygarlıklar tarafından kesintisiz yerleşim görmüş bir yerleşmeler bütünüdür.

Bu kapsamda Anadolu'nun hemen hemen tüm bölgelerinde farklı dönemlere ait çok katmanlı yerleşmeler/kentler bulunmaktadır.

Bu izler ve kalıntılar geçmişten bugüne yerleşim, yapı kültürü, gelenek, sosyal yaşam, teknoloji, yapı gereci, mekânsal organizasyona ilişkin veri ve bilgi içermektedir.

Bu kapsamda değerlendirildiğinde Türkiye gerek yerleşmeler tarihi gerekse insanlık tarihi açısından evrensel ve ulusal öneme sahip birincil koruma statüsünde çok sayıda çok katmanlı yerleşim dokularına sahip bir ülkedir.

Bugüne kadar yüzey araştırmaları yapılan kentsel arkeolojik alanlarda kazı çalışmalarına başlanması, kentin geçmişini geleceğe aktarmak, kültür ve turizme kazandırmak açısından büyük önem taşımaktadır.

Özellikle doğal potansiyeli turizm faaliyetleri açısından sınırlı olan kentlerde turizme yönelik aktiviteler daha çok arkeolojik ve kültürel değerleri tanımaya ve keşfetmeye yönelik olmalıdır.

Kentsel arkeolojik alanların sahip olduğu potansiyeli Dünya'ya tanıtacak ve bu kentlere ekonomik yönden kalkınma kaynağı sunacak turizm potansiyelinin en etkin biçimde kullanılabilmesine yönelik eylemler hızla yaşama geçirilmelidir. Sürdürülebilir yerleşmeler ve istihdam imkânları yaratılarak turizm sektörü, kentsel arkeolojik alanlara sahip yerleşmelerde etkin bir sektör konumuna ulaştırılmalıdır. Bu anlayış ile turizme kazandırılacak alanlar, kamu kurum ve kuruluşları tarafından desteklenmelidir. Turizm çok işlevli ve boyutlu olarak geliştirilerek, turizmin tanıtımına yönelik kamu, özel ve sivil toplum kuruluşları bilinçlendirilmeli; yerel halk eğitilerek kaliteli işgücü sağlanmalıdır.

Turizm sektörüne ilişkin ulusal ve uluslararası işbirlikleri güçlendirilerek, etkin yurtiçi ve yurtdışı tanıtım sağlanarak turizmin geliştirilmesi için alana özel plan ve projeler hazırlanmalıdır.

Yerel yönetimler, özel sektör temsilcileri ve yerli halk arasında turizmin geliştirilmesine yönelik iş birliği yapılmalıdır. Yerel yönetim ve özel sektör katkıları ile altyapı ve çevre sorunları çözümlenmelidir.

Kentsel arkeolojik alanların yer aldığı kentlerde turizme zarar verici, sosyal huzuru bozabilecek durumlar için gerekli önlemler alınmalıdır.

Kentsel arkeolojik alanlarda detaylı arkeolojik turizm kullanım planlaması gerçekleştirilmeli ve yerleşim ölçeğinde arkeolojik turizm haritası çizilmelidir.

Kentsel arkeolojik alanlarda kitle turizminden daha çok düşük yoğunluklu turizm tercih edilmelidir.

Turizme kaynak olan arkeolojik katmanlar yerleşim genelinde tespit edilmeli ve fiziki ve sosyal altyapı iyileştirilerek düzenlenmelidir.

Turizm faaliyetleri kapsamında gelecek olan yerli ve yabancı ziyaretçiler için kentsel dokudan uzak; kent periferisinde geleneksel konaklama mekânları oluşturulmalıdır.

Kentsel arkeolojik alanlarda turizm aktivitelerine hizmet verecek uzman personel yetiştirilmesi sağlanmalıdır.

Kent genelinde turizme sorun oluşturacak imaj sorunları varsa değerlendirilerek kentin markalaşmasına katkı sağlayacak çalışmalar yapılmalıdır.

Kentsel arkeolojik alanlarda yürütülecek turizm faaliyetleri ile ilgili, yerel halka kapsamlı eğitimler verilmelidir.

Kentsel arkeolojik alanların tanıtımı için, bu alanları ziyaret eden turistlere yönelik hediyelik ürünler üretilmeli ve tanıtıma katkı sağlanmalıdır.

Turizm işletmecileri, sivil toplum kuruluşları, kentsel arkeolojik alanlar ve turizm konusunda uzman eğitici ve akademisyenler bir arada gerekli çalışmaları yaparak projeler oluşturmalı ve hayata geçirilmelidir.

Kentsel arkeolojiye konu olan çok katmanlı kentlerde öncelikle tarihsel katmanlaşma çözümlenerek ilişkiler belirlenmeli; kent kimliği ve tarihsel sürekliliğin korunması ve sürdürülebilirliğinde değerlendirilmelidir.

Farklı katmanlar bütüncül fakat, farklı kentsel arkeolojik karakter alanları ve mekanları olarak sunulmalıdır.

Çok katmanlı kentlerin farklı bir enerji/sinerji ve ruhu bulunmaktadır. Koruma stratejileri belirlenirken bu olgunun birincil girdi olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Özellikle yer altı ve su altında yer alan katmanların korunmasına ilişkin yasal yönetsel çerçeve yeniden yorumlanmalı ve yeni koruma pratikleri geliştirilmelidir.

KAYNAKÇA

Anonim, (2018). http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR-45342/becin-ortacag-kenti-mugla.html , (Erişim Tarihi: 08 Eylül 2018).

Anonim (2016). http://arkeofili.com/kacak-yapi-sahipleri-icin-side-antik-kentinin-derecesi-dusurulebilir/, (Erişim Tarihi: 08 Eylül 2018).

Aydoğdu, Y. (2011). Kentsel arkeolojik koruma alanlarının yönetimi İstanbul Yenikapı örneği. Yüksek lisans tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Belge, B. (2004). Çok katmanlı tarihi kent merkezlerinin yönetimi: Kentsel arkeoloji ve planlama, *TMMOB Şehir Plancıları Odası*, *Planlama Dergisi,* (4) 48-56.

Belge, B. (2017). Planlama sürecine kentsel arkeolojik değerlerin dâhil edilmesi sorunsalı: Tarsus tarihi kent merkezi. *34*(2), 59-91. doi: 10.4305/METU.JFA.2017.2.11.

Helbert, A. (2018). http://www.antoine-helbert.com/fr/portfolio/annexe-work/byzance-architecture.html , (Erişim Tarihi: 08 Eylül 2018).

Keleş, R., (2003). ‘‘Kültür Mirası İnsanlığın Ortak Malıdır’’, Mimarist Üç Aylık Mimarlık Kültürü Dergisi, 10: 96-100.

Kuter, N. (2007). Çankırı kenti açık ve yeşil alan varlığı içinde tarihi kent merkezinin kentsel peyzaj tasarımı açısından değerlendirilmesi. Doktora tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.

Larkham, P.J. (1996). Conservation and the city. London and New York: Routledge.

OECD, The European Commission, United Nations and World Tourism Organization (2001).

"Tourism Satellite Account: Recommended Methodological Framework", OECD Publishing, Paris.

Sökmen, P. (1987). Tarihsel çevre korumasının kent planlaması içindeki yeri. Tarihi kentlerde planlama/düzenleme sorunları. Türkiye 11. Dünya Şehircilik Kollokyumu, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Matbaası, Ankara.

Taşcı, B. (2015). Çok katmanlı yerleşimlerin koruma sorunlarının Foça örneği üzerinden irdelenmesi. Yüksek lisans tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Yazgan, M.E. ve Erdoğan, E. (1992). Tarihi çevrelerde peyzaj planlama. A.Ü.Z.F. Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Peyzaj Mimarisi Derneği Yayınları:2, 24, 46, 47 s., Ankara.

I. Uluslararası Turizm ve Mimarlık Konferansı
1st International Conference on Tourism and Architecture
24-27 Ekim/October 2018
ISBN: 978-605-9554-33-6

Turizm ve Dünya Mirası Kaynaklarının Entegrasyonunda Sürdürülebilir Peyzaj Planlamanın Önemi: Safranbolu Kenti Örneği

Cumhur Güngöroğlu

Dr. Öğr. Üyesi, Karabük Üniversitesi, cumhurgungoroglu@karabuk.edu.tr

Öz

Dünya Miras Kaynakları ulusal ve uluslararası düzeyde önemli bir destinasyon değeri taşımaktadır. Bu alanların sahip oldukları doğal ve/veya kültürel miras kaynak değerlerinin tüm insanlık için korunarak turizm faaliyetlerinin yürütülebilmesi koruma ve kullanma dengesinin sağlanmasını da beraberinde gerektirmektedir. Safranbolu eşsiz kültürel ekosistem özellikleri yanında bu kültürel özelliklerin oluşmasını sağlayan doğal özelliklere sahip hala yaşayan bir Dünya Miras Kentidir. Kentin Dünya mirası kaynak değeri üç ayrı peyzaj parçasından oluşmaktadır. Bu parçaların kendine özgü kültürel-doğal miras değerleri ve bu miras değerlerinin oluşmasını sağlayan kendine özgü peyzaj karakterleri ve fonksiyonları bulunmaktadır. Kanyon tipi doğal topografiden oluşan şehir silueti ile Çukur tarihi şehir merkezi, planlama açısından önemli bir kaynaktır. Diğer parçalar "Kıranköy" ve "Bağlar" çevre arazi kullanımlarıyla iç içe geçmiş bir şekilde bulunmaktadır. Bu üç parçaya ait dünya miras değerinin sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi için bunların çevresinde yer alan diğer doğal ve kültürel ekosistem parçalarını da entegre eden bütüncül bir peyzaj planlamaya ihtiyaç bulunmaktadır. Bu planlamanın temel prensibi, var olan kültürel değerin korunması ve geliştirilmesi öncelikli olmak üzere, ortaya çıkan turizm potansiyelinin kullanılmasına ait amaçların birbirine hiyerarşik biçimde entegre edilmesine dayanmaktadır. Bu entegrasyonun sağlanabilmesi için amaçların uygulanacağı mekânsal bir bölgeleme konsepti geliştirilmiştir. Bu bağlamda "Çukur", "Kıranköy" ve "Bağlar" planlama bölgeleri dışında kalan doğal ve arkeolojik sitleri içine alan sürdürülebilir koruma ve kullanma bölgesi kurulmuştur. Bunun çevresinde yer alan etkileşime geçiş bölgesi ise turizmi alt ve üst alt yapı ile destekleyen turizm gelişme bölgesi olarak öngörülmüştür.

Anahtar Kelimeler: *Sürdürülebilirlik, Peyzaj Planlama, Dünya Mirası, Turizm, Safranbolu*

The Importance of Sustainable Landscape Planning in the Integration of Tourism and World Heritage Resources: The Case of Safranbolu City

Abstract

World Heritage Resources have an important destination value at national and international level. The conservation of the natural and/or cultural heritage site values of these areas, which are protected for all mankind, requires the protection and utilization balance. Safranbolu is a World Heritage City which still has a unique cultural ecosystem characteristics and natural features that enable these cultural features to be formed. The source value of the city as a World Heritage Site consists of three different landscapes. They have their own cultural-natural heritage values and unique landscape characters and functions that enable these heritage values to be formed. Çukur historical city center with the city silhouette, which is consisted of canyon type natural topography, is an important resource in terms of planning. Kıranköy and Bağlar, which are the other parts of the world cultural heritage in the city, are in a way intertwined with the surrounding land uses. In order to ensure the sustainability of the world heritage value of these three parts, there is a need for a holistic landscape planning that integrates other natural and cultural ecosystem parts around them. The basic principle of this planning is based on the hierarchical integration of the objectives of the use of the emerging tourism potential with priority to the protection and development of the existing cultural value. In order to achieve this integration, a spatial regionalization concept was developed. In this context, in addition to the Çukur, Kıranköy and Bağlar planning regions, as a sustainable protection and utilization zone was established, including natural and archaeological sites. The interaction zone around it is considered as the tourism development zone which supports tourism with the infrastructure and supplies.

Keywords: *Sustainability, Landscape Planning, World Heritage, Tourism, Safranbolu*

1. GİRİŞ

Dünya miras alanları yüksek turizm potansiyeline sahip olmakla birlikte aynı zamanda yüksek koruma değerine sahiptir. Bu alanlarda kitle turizminin oluşması koruma değerine olumsuz etkiler oluşturmaktadır (Jansen-Verbeke, 1997). Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS, 2010) tarafından Dünya Kültür Mirası özelliklerinin üzerindeki etkiler hakkında bir kılavuz geliştirilmiştir. Bu kılavuz, kültürel mirası, her bir özelliği ile çevresel değerlendirmelerden ayrılması gereken özerk ve seçkin bir karakter olarak dikkate almaktadır. Bu açıdan sürdürülebilir peyzaj planlaması ve yönetimi için planlamada öncelikli olarak dikkate alınması gereken peyzaj karakteri şeklinde ortaya çıkmaktadır. Tarihi Kentsel Peyzajlara Yönelik Öneriler, tarihi kent peyzajını, "tarihi merkez" ya da "tarihi semt" kavramının daha ötesinde, kültürel ve doğal değerler ve onların niteliklerinin tarihsel katmanlaşmasının bir sonucu olarak anlaşılmasını sağlayacak biçimde, daha geniş kentsel bir bağlam ve coğrafik konum içeren kentsel bir alan olarak tanımlamaktadır (UNESCO, 2005). Bu tanım daha geniş anlamda, alanın topografyasını, jeomorfolojisi ve doğal özelliklerini, hem tarihi hem de çağdaş inşa edilmiş çevresini, açık alanları, arazi kullanım şekillerini ve bunların mekânsal deseni ile kentsel yapının sosyal ve kültürel değerleri, ekonomik süreçleri ve mirasın manevi boyutları ile ilişkili diğer tüm unsurlarını apaçık biçimde kapsamaktadır (Van Oers ve Roders, 2012). Bu kavramsal içerik sadece Dünya Mirası şehirleri için değil, aynı zamanda diğer tarihi mirasları da içerdiğini kabul edilerek, Dünya Miras Komitesi tarafından bu konu UNESCO'ya yöneltilmiştir. Böylece standart belirleyici kuruluş olarak UNESCO tarafından, miras değerinin sadece Dünya Mirası şehirlerinde değil tüm şehirlere uygun bir çözüm olması yönünde en geniş uluslararası desteği toplaması için "tarihi kentsel peyzajlara yönelik öneriler" 2011 yılında tavsiye niteliğinde yayınlanmıştır (UNESCO, 2011). Mevcut tarihi kentlerin karakterini oluşturan kimliğin korunması bulunduğu kentin "değişimi" ile arasında bir çatışma yaratmaktadır. Bu yüzden kentin miras kimliği koruma için merkezi bir argüman oluşturmaktadır. Bu argümanın oluşmasında en büyük sebep, miras kimliğinin, tüketicilerin, özellikle de turistlerin taleplerine göre bir ürün olarak pazarlanmasıyla ortaya çıkmaya başlamaktadır. Burada mirasın ticarileştirilerek onun koruma değerinin aşıldığı durumların ortaya çıktığı vurgulanmaktadır (Jansen-Verbeke, 1997). Tarihi kentleri ziyaret eden turistler tarafından, tarihi binaların mekânsal yoğunlaşması, görülmesi gereken yerler ve ziyaret müzeleri gibi kültürel aktiviteler için iyi bir fırsat olarak göze çarpmaktadır. Tarihi bir kentteki ilgi çekici yerlerin sayısı ve ilginç eserlerin mevcut dağılımı, turist faaliyetinin o kentte zaman ve mekân bağlamında gelişmesine bağlı olarak, aşırı kalabalıkları, trafik sıkışıklığını, park sıkıntısını, perakende ticaretin etkilenmesini, yükselen fiyatlar ve özel alanın ihlali gibi sorunları büyük ölçüde açıklamaktadır. Bu tip sorunlar miras şehirlerde korumayı destekleyici ayrı bir altlık olarak ortaya çıkmaktadır (Jansen-Verbeke, 1997). Buna karşılık bir kentteki turizm potansiyelinin daha iyi değerlendirilebilmesi, daha etkili sunulabilmesi ve rekabet üstünlüğü sağlayabilmesi için, tarihi, kültürel ve doğal güzelliklerin yanında, turistlerin beklentilerinin, istek ve ihtiyaçlarının karşılanması da büyük önem taşımaktadır (Boz ve Uğur, 2015).

UNESCO Dünya Mirası konsepti dışında uluslararası diğer önemli bir altlık Avrupa Komisyonunca oluşturulan Avrupa Peyzaj Sözleşmesi (APS)'dir. Ülkemizin de taraf olduğu APS'de alınan prensip kararlar ile Avrupa doğa ve kültür mirası bir Avrupa kimliği ve çeşitliliğinin yansıması olarak görülmekte ve bu amaçla korunması gerekliliği

vurgulanmaktadır. Diğer taraftan Avrupa doğa ve kültür mirasının korunması ile sürdürülebilir kalkınma endişesi karşısında, mirasın sürdürülebilir turizmle istihdam yaratabilen bir ekonomik kaynak olarak kullanılması arasında bir dengenin oluşturulmasında peyzaj önemli bir nokta haline getirilmiştir (Dejeant-pons, 2003). Bu yaklaşım kültürel ve doğal miras alanlarının sürdürülebilir peyzaj planlama ile ele alınması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Milenyum Ekosistem Değerlendirmesi (MEA- İngilizce kısaltma) göre ekosistemler, topluma gıda ve besin kaynakları, çevresel kalitenin düzenlenmesi ve ekolojik, sosyo-kültürel ve ekonomik, estetik değeri olan hizmetleri sağlamaktadır (MA, 2005). Kültürel ekosistem hizmetleri dört ana ekosistem hizmet kategorisinden biridir ve sürdürülebilir peyzaj planlama ve yönetiminin gerçekleştirilmesinde ekosistem hizmetleri önemli bir planlama aracını oluşturmaktadır (Plieninger vd., 2014). Kültürel hizmetler diğer ekosistem hizmetlerinden bağımsız olarak ele alınamaz ve aynı zamanda diğer tedarik edici, düzenleyici ve destekleyici ekosistem hizmetlerine bağlı olarak göz önüne alınmalı ve yönetilmelidir (MA, 2005). Bu nedenle, kültürel ekosistem hizmetlerinin daha iyi anlaşılmasını geliştirmek için kültürel, destekleyici, sağlayıcı ve düzenleyici ekosistem hizmetler arasındaki muhtemel sinerjileri ve değişimleri dikkate alan disiplinler arası yaklaşımlara ihtiyaç vardır (Tengberg vd. 2012). Bu yaklaşımın merkezinde insan refahının kültürel ekosistem hizmetlerine bağlı olması ve bu hizmetlerin değerlendirilmesi ve onaylanmasının daha sürdürülebilir ekosistem yönetiminin oluşturulması bulunmaktadır (Plieninger vd., 2015). Peyzaj planlamanın sürdürülebilirlik paradigması altındaki asıl amacıyla, sektörel planlamaların tek amacı yerine abiyotik, biyotik ve kültürel kaynak hedeflerinin bütünleşik sürekliliğini açıkça kabul eden çok amaçlı bir planlama öngörülmektedir (Ahern, 2006). Tarihsel Peyzaj Karakter Değerlendirmesi (TPKD), her bir peyzaj karakter tipinin tarihsel karakteri ve gelişimi hakkında bilgi vermektedir. TPKD, tarihsel önemi olan ve uzun vadede insan faaliyetleri ve uzun doğal süreçlerle şekillenen peyzaj türlerini içermektedir (Demir, 2016). TPKD, peyzaj karakter analiz tipi yaklaşımı kullandığı için Peyzaj Karakter Değerlendirmesi (PKD)'nin ayrılmaz bir parçasıdır. Bununla birlikte, genellikle farklı ölçek aralıkları ve örn. arkeoloji-tarih gibi farklı veri altlıklarına olan gereksinimine bağlı olarak uzun vadeli bir sürece sahiptir. TPKD ile PKD arasında sadece peyzaj planlama ve yönetimini ilgilendiren peyzaj ölçeği aralığında değil, TPKD'nin tarihi çevre yaklaşımıyla desteklenen geniş yelpazede kullanım alanları yüzünden farklılıklar ortaya çıkabilmektedir (Demir, 2016).

Türk kent tarihinin en iyi korunmuş örneklerinden biri olan Safranbolu geleneksel şehir dokusuyla korunarak günümüze kadar ayakta kalabilmiş, bütünü sit alanı olarak ilan edilmiş ülkemizin önemli tarihi yerleşimlerinden biridir (Özdemir, 2011). Bu çalışma ile UNESCO Dünya Miras Kenti unvanına sahip Safranbolu şehrinin miras değerlerinin turizm bağlamında korunması ve geliştirilmesine yönelik sürdürülebilir peyzaj planlama prensiplerinin tespit edilmesini amaçlanmıştır. Bu kapsamda doğal ve kültürel miras değerlerinin koruma ve geliştirme için gözden geçirilerek planlama altlıklarının oluşturulması hedeflenmiştir.

2. MATERYAL ve YÖNTEM

2.1. Araştırma Sahası

Safranbolu Türkiye'nin Kuzey Batı Anadolu Bölgesi'nde (Koordinatları 41° 16' kuzey enlemi, 32° 41' boylamı) yer alan Karabük iline bağlı bir ilçedir. Safranbolu Dünya Miras

Kenti bağlamında tescilli üç kentsel sit alanına sahiptir. Bunlar Çukur (Çarşı), Kıranköy ve Bağlar sit alanlarıdır. Bu üç alanın en alçak rakımı 400 metre ile Çukur'da en yüksek rakımı ise 655 metre ile Bağlar'da bulunmaktadır.

Şekil 1. Çalışma Alanının Coğrafik Konumu

Safranbolu 17.yy'dan kalma, ahşap, taş ve kerpiç malzeme ile inşa edilen konak görünümlü karkas evleri, camileri, çeşmeleri, han ve hamamları, yemeniciler arastası ile geleneksel şehir kimliğini hala korumaktadır. Bu özellikleri ile UNESCO tarafından tüm Dünya için önemli miras şehir kimliği olduğu tespit edilen Safranbolu, 1994'de Dünya Miras Listesine alınmıştır.

2.2. Yöntem

Araştırma sahasının planlama hedefleri, sahanın mevcut statüsü göz önüne alınarak belirlenmiştir. Bu hedeflerin belirlenmesinde uluslararası mevzuat ve yaklaşımlar göz önüne alınmıştır. Daha sonra sahanın Dünya Kültür Miras değeri bağlamında peyzaj karakteristikleri öncelikle tespit edilmiştir. Bu şekilde birbirlerini etkileyen doğal ve kültürel karakteristikler belirlenmiştir. Bu karakteristiklerin yapısal ve fonksiyonel özellikleri belirlenen hedefler doğrultusunda bir araya getirilerek sahanın sürdürülebilir koruma ve kullanmaya yönelik planlama ilkeleri ortaya konulmuştur. Karakteristiklerin tespiti ve planlama ilkelerinin ortaya konulmasında CBS'nin veri tabanı oluşturma, sorgulama, katmanlama ve haritalama teknikleri uygulanmıştır.

3. SONUÇLAR

3.1. Planlama Hedeflerinin Belirlenmesi

MEA ekosistem yaklaşımında sosyo-ekolojik bir sistem yaklaşımının önemi de tanımlamaktadır ve bu tür yaklaşımın kültürel peyzajın bir parçası olarak doğal kaynakların yönetiminde bunun güçlendirilmesi gerektiğini belirtmektedir. Millennium Ekosistem Değerlendirmesi tarafından tanınan aşağıdaki altı kültürel ekosistem hizmet kategorisi bulunmaktadır (MA, 2005):

- Miras değerleri,
- Kültürel kimlik,
- Manevi hizmetler (ekosistemlerden ortaya çıkan kutsal, dini veya diğer manevi ilham biçimleri),

- İlham (sanatta kullanılan motifler ya da sanat eserleri, folklor vb.),
- Doğal ve kültive edilmiş peyzajların estetik değeri ve
- Rekreasyon ve turizmdir.

Araştırma sahası yukarıda sayılan kategorilerin tamamını karşılamakla birlikte miras değeri, kültürel kimlik ve turizm diğerlerinden daha fazla öne çıkmaktadır. Araştırma sahası UNESCO Dünya Kültür Değerine ve 300 yıllık süreçte bir bütünlük içerisinde emsalsiz bulunan kültürel kimlik ve miras değerine sahiptir. Bu iki özelliğin sürdürülebilir korunması ve turizm ile kullanımının sağlanması planlama hedefinin kendiliğinden ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Buna karşılık turizm olgusu ana planlama hedefinin gerçekleşmesini etkileyecek kendi sektörel hedefi ve uygulamaları bulunmaktadır. Zira turizmin seçiciliği, miras kaynak değerlerinin korunması üzerine en büyük etkiye sahip olan kültürel ve ekonomik sorunlar yaratmaktadır. Turizm endüstrisi aracılığıyla uygulanan ticari baskılar, turizm ekonomisini korumak ve desteklemek için orantısız bir şekilde kamu yatırımlarına yol açabilmektedir (Jansen-Verbeke,1997). Ayrıca, turizm faaliyetleri mekânsal kullanım alanlarının seçiciliği ile sonuçlanmaktadır. Turist etkinlikleri ve buna bağlı turist sayısının artması, hızlı mekânsal dönüşüm süreçlerine neden olmaktadır. Bunun sonucunda mekânın morfolojisinde, fiziksel yapılarda, alanların fonksiyonel dokularında ve kamusal alanların kullanımında ortaya çıkan değişikliklerle bu dönüşüm sürecine hissedilir katkılar sağlanmaktadır. Nitekim, bazı araştırmacılar tarafından farklı turizm etkinliklerinin kentsel çevredeki yapılar üzerinde fiziksel bir etkiye sahip olduğu ortaya koyulmuştur (Jansen-Verbeke,1997).

Safranbolu turizminin gelişimini gösteren en temel parametrelerden bir ilçeye gelen turist sayısıdır (Tablo 1). 1995 yılında 30.000 civarında yerli ve yabancı turist Safranbolu'da konaklama yapmış iken bu sayı 2016 yılında 205.000'i geçmiştir (Aydın, 2018). Yerli turist sayısı belirli bir oranda sürekli artış gösterirken, yabancı turist sayısında yıllara göre oransal değişimler göze çarpmaktadır. Son 19 yılda yaklaşık 7 katlık bir ziyaretçi artışı dikkati çekmektedir. Bu, miras değerine sahip kentsel sit alanlarının koruma ve kullanım bakımından çok iyi planlanarak, günümüz ve gelecek için önemli plan kararlarının alınmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Tablo 1. Safranbolu'da Konaklama Yapan Ziyaretçilerin Belirli Yıllara Göre Toplam Durumu

Ziyaretçi türü	1995	1998	2001	2004	2007	2010	2015	2016
Yerli turist	27.644	40.488	55.215	78.485	112.655	138.121	190.111	173.075
Yabancı turist	2.629	9.932	8.988	13.610	21.655	22.619	53.996	32.069
Toplam	30.273	50.420	64.203	92.095	134.310	160.740	244.107	205.144

Kaynak: (Aydın, 2018)

Safranbolu'da dünya miras değerine sahip Çukur sit alanın sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi için bitişiğinde yer alan diğer doğal ve kültürel ekosistem parçalarını da entegre eden bütüncül anlamda hiyerarşik bir planlama yaklaşımına ihtiyaç bulunmaktadır. Bu yaklaşımda planlama hedefleri aşağıdaki şekilde önceliklendirilmiştir:

1. Hedef: Miras değeri ve kültürel kimliği oluşturan doğal ve kültürel karakteristik özelliklerin ve bunlara ait fonksiyonların olduğu gibi muhafaza edilerek devamlılığının sağlanması,
2. Hedef: Yukarıdaki durumun sağlanabilmesi için miras değeri ve kültürel kimliğe uygun olarak, tarihi ve kültürel öğelerin bakım, restorasyon, her türlü kullanımın olumsuz etkisinin kaldırılması, azaltılması ya da başka şekillerde uygulanmasını içeren koruma tedbirlerinin geliştirilmesi,
3. Yukarıdaki amaçların gerçekleştirilmesiyle çatışmayan, bunlara uyumlu turizm faaliyetlerinin çeşitlendirilmesi ve yönlendirilmesi, uyumlu olmayanların ayıklanması ve/veya uyumlu hale getirilmesidir.

1975 yılında Yüksek Anıtlar Kurulunun Safranbolu'yu "Kentsel Sit" ilan etmesiyle korumacılık fikri benimsenmiş ve şehirde yer alan yapılar aslına uygun restore edilmiş ve turizme sunulmuş ve sunulmaya devam edilmektedir (Özdemir, 2011). Safranbolu Belediye Meclisinin 05.02.2010 tarih 25 sayılı kararı ile Karabük Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'na önerilen Kentsel Sit Alanları ve Etkileme Geçiş Alanını kapsayan Koruma Amaçlı İmar Planı, 17.10.2010 tarih ve 2042 Sayılı Koruma Bölge Kurulu kararı ile son şeklini alarak onaylanmıştır. Bu imar planında koruma amaçlı ilan edilen alanlar şekil 4'de peyzajın planlanması ve düzenlenmesiyle ilgili şekilde gösterilmiştir.

3.2. Planlama Alanının Kültürel ve Doğal Peyzaj Karakteristikleri

Planlama alanının topografyası, jeomorfolojisi ve doğal özellikleri, açık alanları, diğer tarihi-arkeolojik özellikleri, arazi kullanım şekilleri ve bunların oluşturduğu mekânsal desenler peyzaj planlama için önemli karakteristik özellikler sunmaktadır. Bunlar miras değeri ve kültürel kimliği öne çıkaran doğal ve kültürel peyzaj öğeleri olarak düşünülmelidir. Safranbolu planlama alanı sahip olduğu Dünya Miras Kenti bağlamında üç alt parçaya sahiptir. Bu parçaların kendine özgü kültürel-doğal miras değerleri ve bu miras değerlerinin oluşmasını sağlayan kendine özgü peyzaj karakterleri ve fonksiyonları bulunmaktadır. Safranbolu kentinin tarihi mimari yapı karakteristiği esasen "Çukur ya da Çarşı" olarak adlandırılan kentin tarihi merkezidir. Bu tarihi kent parçası turizm bakımından asıl cazibe merkezini oluşturmaktadır. Bu tarihi kentin karakteristik yapı özelliklerinin kanyon tipi doğal topografya ile oluşturduğu kent siluetinin devamlılığı ise planlama açısından başlıca önemli bir karakteristik özelliği oluşturmaktadır. Diğer parçalar "Kıranköy" ve "Bağlar" günümüz kent çevresine ait geometrik yerleşimler ve buna ait mekânsal deseni temsil eden kentsel yapıyla kuşatılmış bir şekilde bulunmaktadır.

Safranbolu gibi geleneksel mimariyi yaşatan yerler, hızlı ve plansız şehirleşmenin açık tehdidi altındadır. Ancak, Safranbolu'da Çarşı ya da Çukur adı verilen tarihi yerleşmenin kurulduğu kesim, yeni yerleşim alanlarının gelişmesine müsait olmadığı için, nüfus baskısından korunabilmiştir. Söz konusu durum, başta tarihi evler olmak üzere diğer kültürel miras kaynaklarının zarar görmesini de engellemiştir (Aktüre ve Şenyapılı, 1976; Hacısalihoğlu, 1995). Çukur alanı çok dik kaya şevleri ile çevrili olup, zaman zaman bu şevleri oluşturan kaya kütlelerinde duraysızlıklar meydana gelmektedir. Farklı bakılara sahip yamaçların güneşlenme, donma-çözülme, yağış ve maruz kaldığı güneş ışığı gibi atmosferik ve iklim olaylarından etkilenme dereceleri sebebiyle serbestleşen kaya blokları, oldukça dik olan bu şevlerde kaya düşmelerine de sebep oluşturarak tarihi kentin yaşam

alanlarına zarar verebilmektedir (Keskin, 2017). Bu özellikteki alanlar imar planında jeolojik açıdan yapılaşmaya sakıncalı alanlar olarak gösterilmektedir.

Cumhuriyet dönemine kadar Rum azınlıkların yoğun bir şekilde yerleşik olduğu Kıranköy alanındaki evlerin bodrum katlarında bulunan büyük şaraphanelerden Safranbolu'nun yakın çevresinde özellikle Bağlar alanında bağcılığında çok gelişmiş olduğu anlaşılmaktadır. Çukur ve Kıranköy'de içe doğru yoğunluk kazanan büyümeyi niteleyen sık bir yerleşim dokusu görülürken Bağlar'da dışa doğru büyüme sürecinin gerçekleştiği görülmektedir. Çukurda bulunan Türk esnaflar kendi zanaatkarlıklarına göre çarşılar kurarak, ev-ticaret alanlarını ayırmışlar, Kıranköyde'ki Rum evlerinin altları ise aksine dükkan olarak kullanılmıştır (Aktüre ve Şenyapılı, 1976). Çukur alanı tarihi yerleşim bakımından topografyaya uygun kıvrımlarda gelişmiş, daha sıkışık ve dar sokaklar ile küçük bahçeli evler şeklinde bir yerleşim tipine sahip iken Bağlar alanı kendine özgü çok dağınık ve geniş bahçeli ev kullanımı ile öne çıkmaktadır (Hacısalihoğlu, 1995). Çukur'da vadi içinde sokak ve caddeler dar, dolambaçlı ve yer yer çıkmaz sokaklar şeklinde yer alır. Kuşkusuz bu durum birinci dereceden doğal topoğrafik özelliklere bağlı olması yanında İslam şehirlerinde mahremiyetin gizliliğine bağlı olarak ortak, kültürel bir özellik şeklinde görülebilir. Evler birbirinin manzarasını kesmeyen, güneşine engel olmayan bir düzen içinde yer almaktadır. Sokaklar genellikle dar, evlerde oldukça sık bir düzen içinde görülmesine rağmen, Safranbolu'nun tarihi evleri birbirinin güneş almasını engellememektedir (Hacısalihoğlu, 1995). Topografya ve kentsel dokuya bağlı bu özellikler buradaki peyzajın mekânsal desenin en önemli karakteristiğini oluşturmaktadır. Kullanım açısından belirgin farklılık gösteren Çukur, Kıranköy ve Bağlar planlama alanlarındaki evlerin ortak nitelikleri kullanılan inşaat malzemesi, yapı işçiliği, taşıma sistemi ve yapı elemanları (pencere, kapı, çatı örtüsü vb.) gibi mimarî özelliklerinde bulunmaktadır (Aktüre ve Şenyapılı, 1976). Safranbolu'da yaşayan etnik yapıya ait bu mimari karakteristikler 17. ve 18. yy'ın kültürel kimliğinin korunması bakımından oldukça önemlidir.

Eski Safranbolu olarak bilinen Çukur alanı Gümüş ve Akçasu dereleri ile her iki derenin birleşmesiyle oluşan Tabakhane deresinin meydana getirdiği yer yer çok derin ve dik yamaçlardan oluşan ve 400-490 m yükseltiler arasında yayılışı bulunan vadi içinde bulunmaktadır. Tarihi yerleşme, bu vadinin topografik şartlarına bağlı olarak gelişme göstermiştir. Kalker plato içindeki vadi yamaçlarında kurulmuş olan Çukur alanında, yerleşime müsait arazilerin olmaması, kendiliğinden bir bariyer sağlayarak alanın orijinalliğinin korunmasına katkı sağlamıştır (Hacısalihoğlu, 1995).

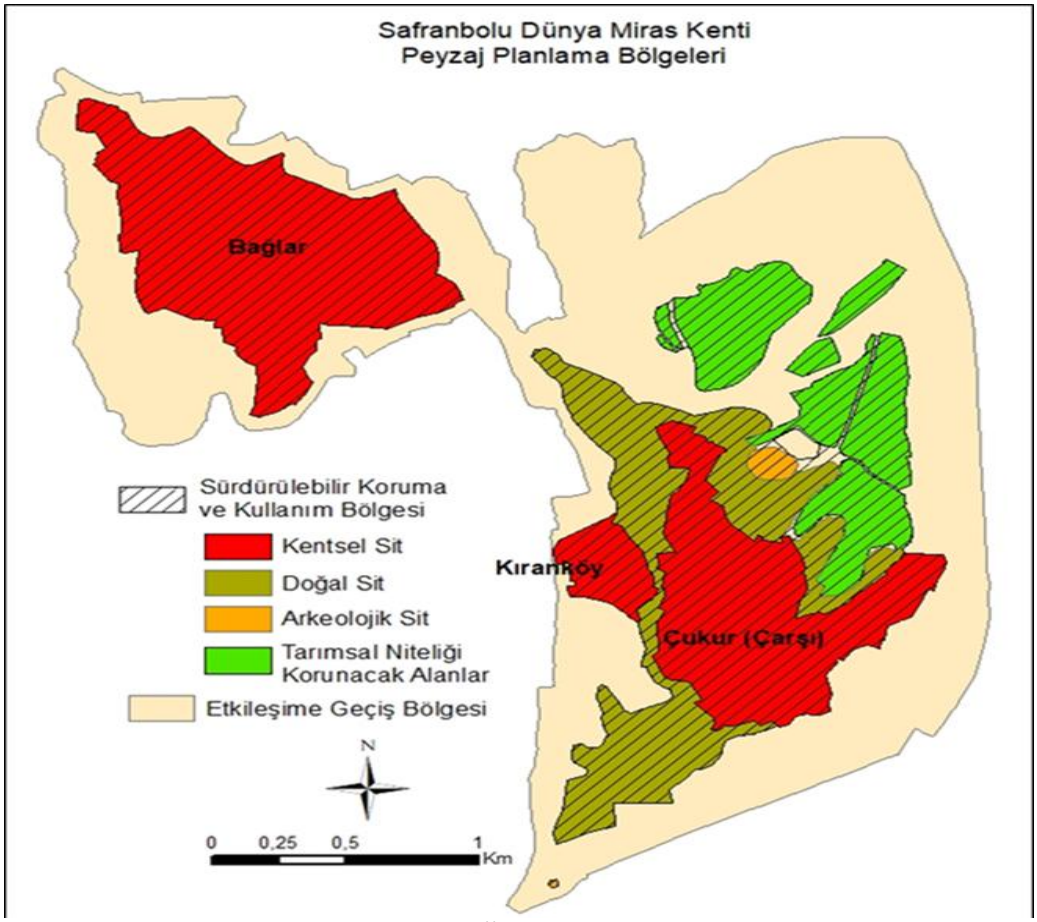
Safranbolu evlerinin bahçe ve bahçe duvarlarının yerleşme düzeni içinde ayrı bir önemi vardır. Bunlar Safranbolu evlerine ayrı bir estetik değer kazandırmaktadır. Yerleşme düzeninde bahçeler vadi içlerinde toprağın eğimine göre teraslandırılmıştır. Bu şekilde eğimin yaratacağı tehlikelerin azaltabilmek için adeta istinat duvarı işlemi görmektedirler. Böylece bir bakıma muhtemel heyelan tehlikesine karşı bir önlem olarak önem taşımaktadırlar. Çukur ve Kıranköy yerleşiminde herkese açık yeşil alanların veya parkların bulunmamasına rağmen, bu alanlardaki evlerin bahçeli olması, şehrin oldukça yeşil bir görünüme sahip olmasını sağlamıştır. Bu şehir siluetine ait çok önemli bir peyzaj karakteristiğidir.

Vadi içinde kalan evlerin bahçelerinde, toprağın yapısı, bahçenin eğimi ve büyüklüğü, güneşlenme ve rüzgar şartları ve her şeyden önemlisi sulanabilme imkanlarına

bağlı olarak meyve ve sebze yetiştirilmektedir. Bu bahçeler tarihi peyzaj özelliğini ve fonksiyonunu hala 200-300 yıldan beri devam ettirmektedirler. Bu süre içerisinde kendine ait bitki ve hayvan ekosistemi oluşturması çok doğaldır. Kuzey-Güney istikametinde akan derelerin vadi olukları boyunca uzanan yatakları, eğim şartlarına bağlı olarak gevşek veya sık bir doku özelliği göstermektedir (Hacısalihoğlu, 1995). Bu morfolojik yapı şehrin güneşlenme miktarı ve nem kurutucu rüzgarları alma yanında şehirdeki ulaşımı yönlendirmesi bakımından önemli bir role sahiptir. Safranbolu turizm bakımından iklimsel konforu yüksek derecededir. İnsan konforu için önemi bulunan sıcaklık özellikle Mayıs ve Eylül arasındaki ortalama 15-25 °C ile görülmektedir (Yılmaz, 2006). Safranbolu evlerinin mimari yapısı sürdürülebilir mimarlıkta "Yaşanabilir Tasarım" ilkesini yansıtmaktadır. Bu mimari yapının yer aldığı coğrafyayla uyumlu, bitki örtüsüne ve bölge hayvanlarına zarar vermeyen, ekolojik dengeyi bozmayan aynı zamanda, yapı biyolojisinin kurallarına uygun bir tasarım anlayışını kapsamaktadır. Bunun yanı sıra yapı kullanıcılarının, fiziksel ve psikolojik sağlığının, konforunun (ısıl, akustik ve görsel konfor vb.), güvenliğinin ve üretkenliğinin devamlılığını sağlayan yapılı bir çevre oluşturma amacını içermektedir (Gezer, 2013). Bütün planlama alanlarında bulunan bu özgün mimari yapılı binalar peyzajın hem doğal hem de kültürel ekosistemlerin devamlılığının sağlayan en önemli öğeleridir. Bu şekilde Safranbolu kentsel sit alanlarında sürdürülebilir bir peyzaj planlamanın sağlanmasında kendiliğinden oluşmuş önemli bir fonksiyonel özelliğe sahiptirler.

3.3. Planlama İlkeleri

Safranbolu bir dünya miras kenti olarak sahip olduğu kültürel karakteristikleri ve bunların turizm yoluyla kullanımı sebebiyle, sürdürülebilir koruma ve kullanımın beraber aynı planlama bölgesi içerisinde olmasını gerektirmektedir. Kentin miras kaynağını ve kültürel kimliğini yansıtan kentsel sit alanları planlama bölgesinin sürdürülebilir koruma ve kullanım alt bölgesi olarak adlandırılması önerilmektedir (Şekil 2). Bu bölgedeki koruma ve kullanımı destekleyecek turizme yönelik stratejik faaliyetlerin gelişme bölgesi adı verilen diğer bir planlama bölgesinde yer alması önemlidir. Çukur, Kıranköy ve Bağlar kentsel sit alanları yanında arkeolojik ve doğal sitlerinde aynı planlama bölgesinde kalması önerilmektedir. Bu doğal ve kültürel ekosistem hizmetlerinin bütünleşik desen sistemi içerisinde bir birbirlerini desteklemesi açısından önemlidir. Bu bölgede kentsel, doğal ve arkeolojik sitlerin özellikleri olduğu gibi muhafaza edilmeli, restorasyonu ve bakımı gerekli görülen alanlar ve yapılar öncelikli olarak ele alınmalıdır. Keza Çukur (Çarşı) kentsel sit alanın bitişiğinde doğal sitler yer almaktadır. Bunlar jeolojik-jeomorfolojik açıdan yapılaşmaya dayalı arazi kullanımlarına uygun olmamakla birlikte Çukur (Çarşı) sit alanın siluetinin korunması bakımından da ayrıca önemlidir. Çukur alanını çevreleyen ve yerleşime müsait olmayan üst yamaçlardaki dik alanların jeomorfolojik yapının gevşekliğine bağlı olarak ağaçlandırılması ve Kıranköy'den Çukur alanına doğru inen yamacın hafif tesislere imkân veren kısımları sadece yürüyüş ve manzara seyiri için düşünülmelidir (Şekil 3). Ağaçlandırmalarda yöreye özgü kalkerli alanlarda en iyi ekolojik gelişim sağlayan karaçam, kızılçam gibi ağaç türlerinin yanında ara ve alt tabakayı oluşturacak civardaki kanyonlarda bulunan yerel yetişen sandal, akçakesme, kermes meşesi gibi çalı ve ağaççıklarda düşünülmelidir.

Şekil 2. Araştırma Sahasında Önerilen Peyzaj Planlama Bölgeleri

Şekil 3. Doğal Sit Alanlarında Günübirlik Kullanıma ve Ağaçlandırmaya Müsait Alanlar

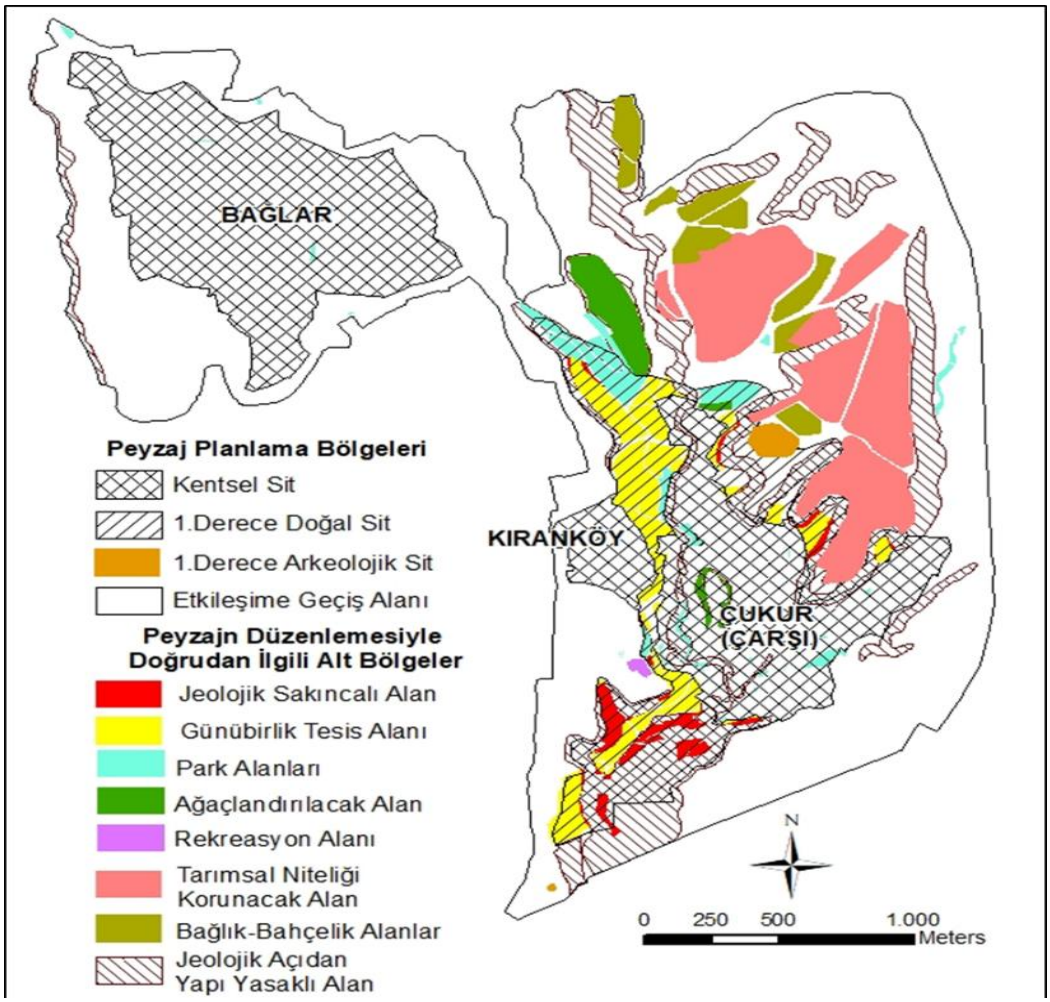
Çukur alanı içerisinde ana ulaşım yolları oldukça dar ve sınırlı sayıdadır. Taşıtların emisyon ve taşıma kapasitelerine göre sınıflandırılarak, bekleme ve park yapma süreleri

düzenlenmelidir. Egzoz gazı emisyonun rüzgârsız havalarda kirliliği arttırarak ziyaretçiler, yerleşik nüfus ve tarihi yapılar üzerinde olumsuz etkilerinin olacağı öngörülmelidir. Sınırlı olan yol ağında, araçların yol kenarlarında bekleme ve park etme yoluyla yayaların erişimini engellediği de göz önüne alınmalıdır. Yüksek kapasiteli otoparkların gelişme alt bölgesinde yer alması mutlak surette önerilmektedir. Bütün planlama alanlarında yer alan ev, meydan ve park bahçelerinin düzenlenmesi ve kullanımı, bitki materyalinin belirlenmesi gibi düzenlemeler için mevcut imar planına eşlik eden peyzaj düzenleme ve yönetim planı oluşturmalıdır. Çukur sit alanında sadece tarihi konak, çarşı, cami, han, hamam, eski tesis ve kamu yapılarının ziyareti, konaklama, gastronomi ve hediyelik eşya satışına yönelik turizm amaçlı sınırlandırılmalıdır. Çukur (Çarşı) kentsel sit alanında artan ziyaretçi sayısının bilgilendirme ve tanıtım çalışmalarıyla Kıranköy ve Bağlar'a yönlendirilmesi sağlanmalıdır. Bu iki kentsel sit alanı yeni yerleşim alanlarıyla çevrilidir. Ziyaretçilerin bu iki alanın çevresindeki ticari alanlara erişimi daha kolaydır. Özellikle yabancı ziyaretçiler için eski ve yeni yerleşim özelliklerinin karşılaştırılması için iyi bir fırsat sunmaktadır. Tarımsal niteliği korunacak alanlar sürdürülebilir koruma ve kullanım planlama bölgesinde kalması önerilmiştir. Bu tarım alanları geçmiş yüzyıllara ait tarım uygulamalarının yapıldığı alanlardır. Ve bu alanlar Çukur'u kapsayan vadinin kuzey doğusunda yer alarak, kuzeyli Karadeniz rüzgarlarının şehri etkileme bölgesinde yer almaktadır. Tarımsal niteliği korunacak bu alanların eğim ve toprak özellikleri bakımından uygun kısımlarında permakültür tekniğiyle kültürel kimlik öğesi olan safran bitkisi ve/veya doğal tohumlardan çeşitli tarımsal ürünler yetiştirilebilir. Bunun gerçekleştirilebilmesi ürün çeşidi, miktarı, mülkiyet ve üretim tekniklerinin açıklayan bir kılavuzun peyzajın düzenlenmesi ve yönetimine bağlı olarak oluşturulması gerekmektedir.

Gelişme alt bölgesinde önerilen alanlar, koruma amaçlı imar planında sınırları çizilen etkileme geçiş alanında kalmaktadır. Bu bölge otopark, turizm işletmelerine lojistik destek sağlayan tesisler, kamu tesisleri, spor ve kongre turizmi tesislerine öncelikli düşünülmelidir. Otoparkların bu bölgede düzenlenmesi ve yönetimi konusunda teknik ve mevcut mevzuata uyulmalıdır (Dönmez vd. 2016a). Bu bölgenin içinde kalan Barış, İnönü, İsmetpaşa, Akçasu mahallerinin Çukur alanını çevreleyen kısımlarında yüksek katlı yeni yapıların oluşmasına izin verilmemelidir. Bu tür bir yapılaşma Çukur'un siluetini ve manzarasını olumsuz etkilemekle birlikte gevşek şevlerin kaymasını hızlandırabilir. Ayrıca yaz aylarında zayıf rüzgarların Çukur alanına ulaşmasını da engelleyebilir.

Bu iki planlama alt bölgesi dışında Safranbolu ilçe sınırları içerisinde kalan potansiyel turizm alanları bulunmaktadır (Ayaz vd. 2018). Bunlardan başlıcaları ekoturizm potansiyeli ile Yörük köyü (Dönmez vd. 2016b; Kiper, 2006), jeoturizm kapsamında değerlendirilebilecek dört kanyon, bir nehir vadisi, karstik şekillere sahip bir Bulak-Mencilis mağarası (Diker vd. 2016), Konari gölü, Sarıçiçek yaylası, Cam Teras, İncekaya Su kemeri, safran bitkisi yetiştirme alanları yer almaktadır. Bu alanların Safranbolu Dünya Kent Mirası turizmine entegre edilmesi, sit alanlarındaki taşıma kapasitesinin düşürülmesi, hem turizmin çeşitlendirilmesi hem de kalitenin arttırılması bakımından önemlidir. Bu alanlara saatlik ya da günübirlik tur programlarının düzenlenmesi bu entegrasyonun oluşmasını kolaylaştıracaktır. Safranbolu Dünya Miras Değeri taşıyan kentsel alanlar ve civarındaki doğa turizmi kaynaklarının turizm rehberliğinin geliştirilmesi ile daha etkin kullanılabileceği ve bu sayede kalitenin arttırılmasına olumlu katkılarının olacağı ayrıca düşünülmelidir.

Safranbolu koruma amaçlı imar planı 2010 yılından beri uygulamadadır. Bu planda bahçelerin korunması ve kullanımına yönelik hususlar eksiktir. Ayrıca ağaçlandırma, rekreasyon, park alanlarının düzenlenmesine ait esaslarda yetersizdir. Sit alanlarında ve etkileşime geçiş alanlarında peyzajın düzenlenmesi ve yönetimi ile doğrudan ilgili alanlar bulunmaktadır (Şekil 4). Safranbolu'daki kültürel ve doğal ekosistemlerin özelliklerini dikkate alan ve koruma amaçlı imar planına eşlik eden peyzaj düzenleme ve yönetim planın oluşturulması turizm, özel ve kamusal yatırım faaliyetlerinden kaynaklanabilecek olumsuz etkileri ortadan kaldırma veya yönlendirmede etkili olacaktır.

Şekil 4. Peyzajın Planlanması ve Düzenlenmesiyle İle Doğrudan İlgili Alanlar

4. SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu çalışmada Safranbolu Dünya Kültürel Miras değerleri peyzaj karakter analizi yaklaşımında değerlendirilmiş, bunlardan öne çıkanlar peyzaj planlamaya altlık olarak sunulmuştur. Çukur (Çarşı) sit alanı bitişiğinde bulunan doğal ve arkeolojik sit alanları UNESCO'nun 2011 tarihli tarihi kentsel peyzaj kapsamına uygun olarak aynı planlama bölgesine dahil edilmişlerdir. Bu şekilde TPKD ile PKD arasındaki entegrasyonun daha bütüncül ve kapsamlı bir peyzaj planlama yaklaşımı oluşturabilmesi sağlanmıştır (Demir, 2016). Safranbolu tarihi kent alanını ve çevresini kapsayan koruma amaçlı imar planı 2010 yılında uygulamaya geçirilmiştir. Bu plana eşlik eden peyzajın yapı ve fonksiyonlarını dikkate alan peyzaj düzenleme ve yönetim planın oluşturulması buradaki kültürel ve doğal ekosistem hizmetlerinin alan kullanımlarından olumsuz etkilenme riskini düşürecektir.

Safranbolu kenti örneğinde yapılan bu çalışmada görüldüğü üzere tarihi kentlerde peyzaj karakteristiklerinin sürdürülebilir peyzaj planlamaya altlık olarak değerlendirilmesiyle turizmde kalitenin arttırılmasına yönelik önemli yaklaşımlar sağlanabilmektedir.

KAYNAKÇA

Ahern, J. (2006) Theories, methods and strategies for sustainable landscape planning. In: B. Tress, G. Tress, G. Fry ve P. Opdam (Ed.) From landscape research to landscape planning: aspects of integration, education and application (ss. 119-131). Dordrecht: Springer.

Aktüre, S. Şenyapılı, T. (1976). Safranbolu'da mekânsal yapının gösterdiği nitelikler ve koruma önerilerinin düşündürdükleri. *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi, 2* (1), 61-96.

Ayaz, N., Apak, Ö. C., Sünbül, K. (2018). Kültürel Miras Alanları Üzerine Bir Meta Analizi: Safranbolu İlçesi Örneği, *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi, 2* (1),1-14.

Aydın, F. (2018). Kültürel Turizmin Ekonomik, Sosyal ve Çevresel Etkilerine Yönelik Bir Araştırma: Safranbolu Örneği. *Journal of History Culture and Art Research 7* (2), 461-474. doi:http://dx.doi.org/10.7596/taksad.v7i2.1504

Boz, M., Uğur, İ. (2015). Tarihi Kentler ve Turizm: Konaklama İşletmeleri Yöneticilerinin Safranbolu'da Turizm Gelişimine İlişkin Algıları. 2nd International Congress of Tourism & Management Researches, 01 –03 Mayıs 2015, Kuşadası, Türkiye.

Ceylan, S., Somuncu, M. (2016). Kültür Turizmi Alanlarında Turizmin Çeşitlendirilmesine Eleştirel Bir Bakış: Safranbolu UNESCO Dünya Miras Alanı. *Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi, 1* (1), 53-64.

Demir, S. 2016. A New Approach of Landscape Planning for Turkey: Historical Landscape Character Assessment. R., Efe, İ. Cürebal, G. Abdalla ve B. Tóth (Ed.) Environmental Sustainability and Landscape Management, (ss. 425-438). St. Kliement Ohridski University Press, Sofia.

Dejeant-pons, M. (2003). The European Landscape Convention. Landscape Heritage, Spatial Planning and Sustainable Development (proceedings/actes). Lisbon (Portugal), 26-27 November 2001. Council of Europe Publishing.

Diker, O., Deniz, T., Çetinkaya, A. (2016). Jeoturizm Kapsamında Safranbolu'da Coğrafi Kaynakların Değerlendirilmesi ve Safranbolu Jeoturizm Potansiyelinin Belirlenmesi. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6* (2), 334-348.

Dönmez, Y., Çabuk, S., Öztürk, M., Gökyer, E. (2016a). Safranbolu Kentsel Sit Alanında Otopark Sorunu ve Çözüm Alternatifleri. *Bartın Orman Fakültesi Dergisi, 18* (2), 137-145.

Dönmez, Y. Gökyer, E., Aşkın, FK, (2016b). Safranbolu Yörük Köyü ve Yakın Çevresinin Ekoturizm Potansiyelinin R'WOT Analizi ile Değerlendirilmesi. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, özel sayı 1,* 70-83.

Gezer, H. (2103). Geleneksel Safranbolu Evlerinin Sürdürülebilirlik Açısından Değerlendirilmesi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi, 12* (23), 13-31.

Hacısalihoğlu, İ.Y. (1995). Geleneksel Türk Şehri: Safranbolu. *Türk Coğrafya Dergisi, 30*, 409-434.

ICOMOS. (2010) Guidance on heritage impact assessments for cultural world heritageproperties. https://www.icomos.org/world_heritage/HIA_20110201.pdf (Erişim Tarihi: 22.10.2018)

Jansen-Verbeke, M. (1997) Urban Tourism: Managing Resources and Visitors. S. Wahab ve J. Pigram (Ed.) Tourism, Development and Growth (ss. 237–256). London-New York, Routledge.

Keskin, İ. (2017). Tarihi Safranbolu'yu çevreleyen kaya şevlerindeki duraysızlık problemlerinin kinematik analizlerle değerlendirilmesi. *Sakarya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 21* (5), 769-781.

Kiper, T. (2006). Safranbolu Yörükköyü Peyzaj Potansiyelinin Kırsal Turizm Açısından Değerlendirilmesi (Yayımlanmamış doktora tezi), Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı.

MA (2005) Millennium Ecosystem Assessment: Ecosystems and Human Well-being. Island Press, Washington DC.

Özdemir, Ü. (2011). Safranbolu'nun Kültürel Miras Kaynakları ve Korunması. *Doğu Coğrafya Dergisi, 16* (26),129-142.

Plieninger T, Bieling C, Fagerholm N, Byg A, Hartel T, Hurley P, López-Santiago CA, Nagabhatla N, Oteros-Rozas E, Raymond CM, vd. (2015) The role of cultural ecosystem services in landscape management and planning. *Current Opinion in Environmental Sustainability, 14*, 28–33.

Tengberg, A., Fredholm, S., Eliasson, I., Knez, I., Saltzman, K. Wetterberg, O. (2012) Cultural ecosystem services provided by landscapes: Assessment of heritage values and identity. *Ecosystem Services, 2*, 14-26.

UNESCO, 2005 UNESCO. (2005) Convention on the protection and promotion of the diversity of cultural expressions. Paris, 20 October 2005. http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001429/142919e.pdf (Erişim Tarihi: 21.10.2018).

UNESCO (2011). Convention concerning the protection of the world cultural and natural heritag: In response to the World Heritage Committee decision WHC-11/35 COM/INF.9A, Paris: UNESCO Publications.

van Oers, R., Roders- Pereira, A. (2012) Historic cities as model of sustainability. *Journal of Cultural Heritage Management and Sustainable Development, 2* (1), 4-14

Yılmaz, B. (2006). Bartın İli ve yakın çevresi peyzaj özelliklerinin etkileyen iklim parametrelerinin analizi ve değerlendirilmesi. *ZKÜ Bartın Orman Fakültesi Dergisi, 8* (9), 33-41.

I. Uluslararası Turizm ve Mimarlık Konferansı
1st International Conference on Tourism and Architecture
24-27 Ekim/October 2018
ISBN: 978-605-9554-33-6

1960'lı Yıllardan Bir Konaklama Yapısı ve Burdur Kentine Etkileri: Çendik Motel ve Tesisleri

Ülkü Çelebi Gürkan

Dr. Öğr. Üyesi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, ulku.celebi@gmail.com

Öz

Mimari miras varlıkları toplumlara ait kültürel mirasın önemli bir bölümünü oluştururken, bir yerin tarihi ile bilgi edinmede birer kaynak teşkil etmektedir. 1960'lı yıllara ait turizm ve konaklama yapılarının azlığı göz önüne alındığında bu yapıların birer mimari ve kültürel miras varlığı olarak incelenmeleri gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda çalışmanın konusunu oluşturan Çendik motel ve tesisleri sahip olduğu nitelikleri ile bir yol kenarı konaklama yapısından daha fazlasıdır. Çendik motel sahip olduğu güçlü mimari dil ile uluslararası üslubun Türkiye'de günümüze gözden kaçırılmış nitelikli örneklerinden biridir. 1966 yılında inşa edilerek hizmete giren yapı kütle plastiği açısından değerlendirildiğinde rasyonel yapı kütleleri ve plan-cephe organizasyonu, gereksiz süslemeden arınmış detayları, konaklama biriminin kütle dilindeki yataylık vurgusu, düz çatıları, sade balkon korkulukları ile inşa edildiği dönemin modernist etkisini taşımaktadır. Çendik Motel mimari dili ve mekânsal örüntüsünün yanında Burdur kenti için sosyo-kültürel anlamda önemli bir dönüm noktası olmuş, kültürel ve sportif etkinliklere mekân sağlayarak kent halkına uzun yıllar hizmet vermiştir. Çalışma sonucunda Çendik motel ve tesislerinin sahip olduğu tüm bu nitelikleri ile birlikte bir modern mimari ve kültürel miras varlığı olarak belgelenmesi ve korunması gerektiği kanısına varılmıştır. Çalışma aynı zamanda turizm işlevli modern mimarlık yapılarının işlenmesi açısından kıyı bölgeleri üretimlerin dışında gerçekleştirilen uygulamalardan birini ele alması bakımından önem arz etmektedir.

Anahtar Sözcükler: *Turizm, Konaklama Yapısı, Motel, Burdur*

A Tourism Building from 1960's and its Effects on Burdur:

Çendik Motel and Facilities

Abstract

Architectural heritages form an important part of cultural heritage of people and also serve as a source for obtaining information about the history of that place. Considering the scarcity of accommodation and tourism buildings constructed in the 1960's, it has become necessary to analyse these buildings as architectural and cultural heritage. In this sense, Çendik Motel and facilities which is the subject of this study is more than a roadside accommodation building due to its features.Çendik Motel is one of the qualified examples of the international style in Turkey with its with its architectural characteristics. Motel was opened soon after it was built in 1966. When the construction is evaluated in the sense mass plastic, it reflects the modernist effect of the period it was built with its rational construction masses and plan-facade organization, emphasis of horizontality at accommodation unit, flat roofs, simple balcony parapets. Apart from it architectural language and spatial pattern, Çentik Motel has become a milestone for Burdur in social and cultural sense, served to the locals by providing a place for social, cultural and sports activities. The complex offered long years of service to the locals. As a result of the study it was concluded that Çendik Motel and facilities should be registered and protected as a modern architectural and cultural heritage with all these qualities. The study is also important in addressing one of the applications performed outside the coastal regions of production in terms of the processing of modern architectural structures with tourism function.

Keywords: *Tourism, Accommodation Buildings, Motel, Burdur*

1. GİRİŞ

Moteller, yerleşim merkezleri dışında, karayolları güzergahı veya yakın çevrelerinde inşa edilen, motorlu araçlarıyla yolculuk yapanların konaklama, yeme-içme ve araçlarının park ihtiyaçlarını karşılayan konaklama yapılarıdır (Turizm Tesislerinin Belgelendirilmesine

ve Niteliklerine İlişkin Yönetmelik, 2005; madde 20). Dünyanın pek çok yerinde konaklama endüstrisinin önemli bir parçasını oluşturan moteller tipoloji olarak günübirlik konaklayıcılara hizmet vermektedir. İlk motel 1925 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nin California eyaletinde açılmış, 1950'lerden sonra başka ülkelerde yayılmaya başlamıştır. 1960'lardan başlayarak 1990'lı yıllara kadar geçen süreçte ise tüm dünyada sayıları hızla artmıştır. Türkiye'de motellerin ortaya çıkışı ve gelişimi 1950'lerin ortasında olmuştur (Tuna Ultav ve Savaşır, 2015; 37). Karayolu ve araç temelli ulaşımın arttığı ve turizmin öneminin kavranmaya başladığı 1960'lı yıllarda ülkemizde motellerin önemi gittikçe artmış, yerli ve yabancı turistler için pek çok motel inşa edilmiştir. Çalışmaya konu olan Çendik motel 1960'lı yıllarda inşa edilen kayda değer konaklama yapılarından biridir. Motel tipolojisinin karakteristik özelliklerini taşıyan yapının, uluslararası üsluba atıf yapan mimari karakteriyle Cumhuriyet dönemi turizm yapıları arasında önemli bir yere sahip olduğu düşünülmektedir.

1966 yılında Bayındırlık ve İskân Bakanlığınca yaptırılan Çendik Motel Burdur'un ilk turizm işletmelerinden olup, yörenin önemli ve bilinen bir tesisidir. Günümüzde hala kullanılmakta olan motel kentteki turizm uygulamaları açısından bir dönüm noktası olmuştur. Bu çalışmanın amacı ulaşılabilen bilgi ve belgelerle yapının mimari, kentsel ve kültürel özelliklerinin dönemin ekonomik durumu, turizm politikaları ve mimari anlayışı ışığında irdelenmesidir. Çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın altyapısını oluşturan ilk bölümde ülkemizde turizm ve mimarlık ilişkisi alt kesitinde Çendik motelin inşa edildiği 1960'lı yıllar Burdur kenti özelinde irdelenerek motelin inşa süreci araştırılmıştır. İkinci bölümde yapının mekânsal özellikleri ve mimari nitelikleri ayrıntılı biçimde incelenmiştir. Üçüncü bölümde ise belgeler, fotoğraflar ve sözlü tarih çalışmalarıyla Çendik motelin dönemin kent yaşamına katkısı irdelenmiştir.

2. 1960'LI YILLARDA ÜLKEMİZDE TURİZM VE MİMARLIK İLİŞKİSİ VE BURDUR KENTİ

Turizmin bir endüstri olarak gelişimi politik, ekonomik, teknolojik, toplumsal ve sosyo-kültürel alanlarda yaşanan gelişmelerle paralellik göstermektedir. Türkiye'de yasal çerçevelerle belirlenmiş turizm politikalarının ilk ortaya çıkışı 1934 yılında Maliye Bakanlığı altında Ulusal Turizm İdaresi'nin kurulmasıyla başlamıştır. Ulusal Turizm İdaresi 1940 yılında İç İşleri Bakanlığına devredilmiş, 1949 yılında yeniden düzenlenerek Basın Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü haline getirilmiştir (Tuna Ultav ve Savaşır, 2015; 32). Planlı dönem öncesinde (1923-1963) ülkemizde turizme yönelik çalışmalar son derece kısıtlıdır. Bu dönemde ülkemizdeki turizm yatırımlarının büyük bölümü kamu desteği ile oluşturulmuştur. 1949 yılında kuruman TC Emekli Sandığı ve 1955 yılında kurulan Turizm Bankası (TURBAN) tarafından önemli turistik kentlerde yüksek standartlarda oteller kurulmuştur (Tuna Ultav ve Savaşır, 2015; 34-35).

1961 Anayasasının planlı kalkınmayı hazırlayan gelişmeleri beraberinde getirmesiyle birlikte Türkiye'de ekonomi politikalarının geniş bir perspektifle tartışılmaya başladığı 1960'lı yıllar turizmin öneminin kavranmaya başladığı yıllar olmuştur. İlk kez 1963 yılında hazırlanan beş yıllık kalkınma planları ile turizme yönelik çalışmalar hız kazanmıştır. Birinci beş yıllık kalkınma planında (1963-1967) turizmden daha fazla yararlanılması, zengin doğal ve tarihi kaynakların tanıtılması için gerekli yatırımların yapılması, konaklama tesisi yatırımlarının arttırılması benimsenen temel ilkeler arasında yer almaktadır. Bu dönemde turizmde yaşanan en önemli gelişme turizmin bir hizmet sektörü olarak kabul görmesidir

(Büyükşalvarcı vd., 2016). 1960'lı yılların başlarında turizm faaliyetleri büyük kentlerdeki tekil otellerle sınırlı iken 1963 yılında kalkınma planlarının hazırlanması ve Turizm ve Tanıtma Bakanlığı'nın kurulması ile birlikte kitle ve kıyı turizm kavramları gündeme gelmiştir. 1965 yılı sonrasında kıyı ve kitle turizmin yaygınlaşması ile Ege ve Akdeniz kıyı bölgeleri kamu ve özel sektör yatırımlarını yoğunlaştırmak için öncelikli turizm bölgeleri haline getirilmiştir (Tuna Ultav ve Savaşır, 2015; 46-47). Çalışma kapsamında incelenen Çendik Motel ve tesislerinin yer aldığı Burdur kenti bu kıyı bölgelere yakın konumda yer almaktadır.

Türkiye'nin 1960'lı yıllardan itibaren sahne olduğu politik, toplumsal ve ekonomik gelişmeler doğrultusunda sanayi ve ticaretin gelişmesi; buna bağlı olarak kentleşme olgusunun hızlanması; Batı ile kurulan ilişkilerin güçlenmesi; çoğulcu bir dünya görünüşü ve bu görüşün getirdiği yeni kavramların benimsenmesi gibi etmenler dönemin mimarlık pratiğinin şekillenmesinde etkili olmuştur (Elmalı Şen vd., 2014; 542). Türkiye mimarlığında 1960'lı yıllar modernizmin evrensel kabullerinin yerel malzemeler ve bölgesel etmenler ışığında gözden geçirildiği yıllar olmuştur. 1950'li yılların sonuna kadar estetik yönü ağır basan mimarlık pratiği artık yerel ve toplumsal boyutları ile tartışılmış; "bize" özgü bir mimarlığın biçimsel araştırmaları ortaya çıkmaya başlamıştır (Sözen, 1984). Bu dönemde inşa edilen yapılar rasyonalizmin katı kütleli biçimlerinden uzaklaşırken, daha parçalı ve hareketli formlar görülmektedir. Köksal (2016) ifade ettiği üzere bu dönemde Türkiye'de uluslararası üsluptan uzaklaşan ve daha öznel bir dil yeğleyen mimarlar ortaya çıkmıştır. Bu durum dönemin mimarlık ortamında göreceli bir çoğulculuk ortamının oluşmasına zemin hazırlamıştır. Rasyonalist-pürist anlayış, brütalizm, organik mimarlık, yeni bölgeselcilik ve yeni anıtsallık bu dönemdeki mimari arayışlar arasında yer almaktadır (Sözen, 1984; 276) (Şekil.1).

Şekil 1. Türkiye'de 1960'lı Yıllar Mimarlığından Örnekler[7]

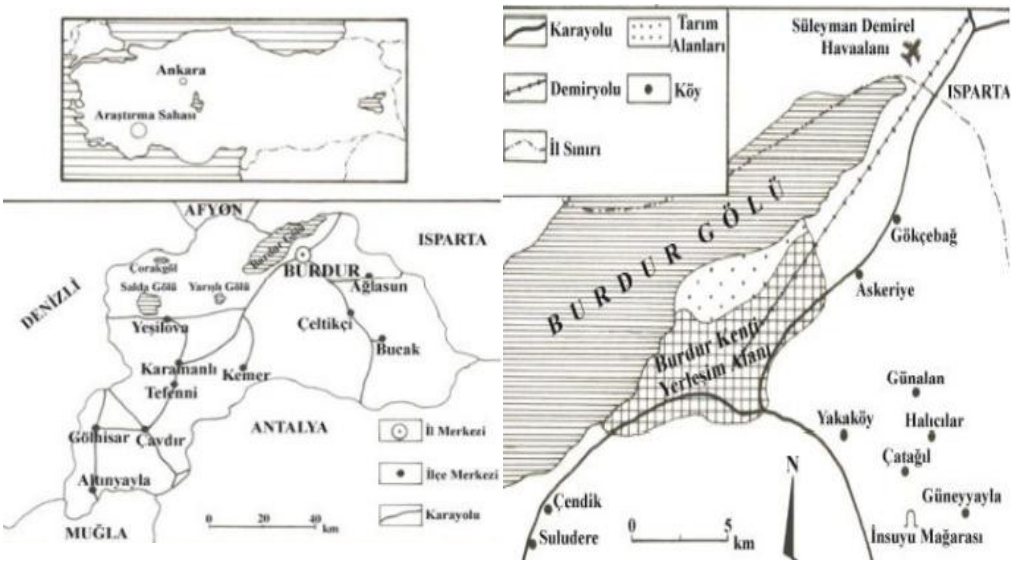
Kaynak: (http://www.arkiv.com.tr, http://www.mimarizm.com)

Aynı zamanda bu dönemde turizm sektöründe planlı ekonomik politikaların uygulamaya konmasıyla sayıları artmaya başlayan otel, motel ve tatil köyleri Türk mimarlar için yeni birer deneyim alanı haline gelmiştir. Bu yapılar sayıları az olmasına rağmen dönemin mimarlık pratiğinin uygulanmasına zengin fırsatlar sunmuştur.

2.1. 1960'lı yıllarda Burdur'da Turizm ve Mimarlık İlişkisi

Burdur kenti Güneybatı Anadolu'nun Göller Bölgesinde yer almakta olup Ege, Akdeniz ve İç Anadolu bölgeleri arasında bir geçit alanı oluşturmaktadır. Doğu ve güney yönünde Antalya, güneybatıda Muğla, batı yönünde Denizli, kuzey yönünde ise Afyon ve Isparta illeri ile çevrilidir (Şekil.2). Geçit alanı olması nedeniyle iklimi değişiklik gösterse de genel olarak kentte karasal iklim hakimdir. Kentin tarihi neolitik döneme kadar dayanmaktadır. 1957-1960 yılları arasında Prof. James Mellaart tarafından kente 25 km mesafedeki Hacılar köyünde yapılan kazılarda neolitik döneme ait kalıntılar bulunmuştur. Kent neolitik çağdan günümüze kadar yerleşim yeri olma özelliği göstermektedir. Eğimli bir arazi üzerine kurulan kent Burdur Gölü kıyı çizgisine uygun biçimde kuzeydoğu-güneybatı yönlerinde gelişmiştir (Şekil.2). Göller, yaylalar, mesire yerleri gibi doğal turizm değerleri yanında; Hacılar höyük, Sagalassos, Kbyra ve Kremma gibi antik kentler; Susuz Han ve İncir Han kervansarayları; Taş Oda, Baki Bey Konağı, Mısırlılar Evi gibi geleneksel Türk Evleri Burdur'un tarihi ve turistik değerleri arasında yer almaktadır (http://www.burdurkulturturizm.gov.tr, http://www.bagev.org.tr) (Şekil.3).

[7] ODTÜ Mimarlık Fakültesi (1961-63) (Brütalizm), Sosyal Sigortalar Kurumu Tesisleri-Zeyrek (1962-64) (Yeni Bölgeselcilik), Toprak Mahsüller Ofisi Genel Müdürlük Binası (1967) (Parçalı kütle anlayışı), İstanbul Ticaret Odası Binası (1963) (Yeni anıtsallık ve sembolizm)

Şekil 2. Burdur Kentinin Konumu ve Yerleşimi

Kaynak: (Çetin, 2007; 1)

Şekil 3. Burdur Kentinin Tarihi Ve Turistik Değerlerinden Örnekler[8]

Kaynak: (http://www.burdurkulturturizm.gov.tr)

Burdur'un 1960 yılındaki nüfus 25.271 kişi iken, 1965 nüfus sayımına göre 28.960'a yükselmiş; 1970 yılında ise bu sayı 32.722'ye ulaşmıştır (TUİK, 2018). 1960'lı yıllarda Burdur Akdeniz, Ege ve Orta Anadolu bölgeleri arasında önemli bir transit turizm merkezi konumundadır (Anonim, 1973; 238). Dönemin gazeteleri ile verilen turizm eklerinde Burdur "Türkiye'nin bir numaralı turistik bölgesi olan Antalya yolu üzerinde geçerken uğranabilecek bir durak" olarak tariflenmektedir (Milliyet Gazetesi, 08.06.1967). 1936 yılında demiryolu ile İç Anadolu'ya bağlanan kent Akdeniz'e en yakın demiryolu duraklarından biridir. Diğer bir deyişle Burdur kenti kıyı bölgeleri ile iç kesimleri birbirine bağlayan karayolu ve demiryolu bağlantı noktasındadır (Çetin, 2007; 5). 1960'lı yıllarda Burdur'dan Denizli, Aydın, İzmir, Eskişehir ve Ankara'ya günlük otobüs seferleri mevcutken; İzmir, Ankara, İstanbul ve Konya'ya günlük tren seferleri düzenlenmektedir (Anonim, 1967; 287; Anonim, 1973; 242). Bu durum kentte kısa süreli konaklayan turist sayısının artmasını sağlamıştır.

1962 yılında kentin tanıtımını yapmak amacıyla kentliler tarafından "Burdur Turizm Derneği" kurulmuş; 1966 yılı başlarında ise Turizm ve Tanıtma Bakanlığı Burdur Bürosu Şefliği açılmıştır. Turizm tanıtım faaliyetlerinin odak noktasını İnsuyu Mağarasının tanıtımı oluşturmaktadır (Anonim, 1967; 188-189). 1960'lı yıllarda Türkiye'de mağara turizminin

[8] Hacılar Höyük bitişik nizam konut alanları (Geç Neolitik Dönem), İncir Han Kervansaray (Anadolu Selçuklu Dönemi), Baki Bey Konağı (Osmanlı Dönemi)

keşfedilmesiyle birlikte 1964 yılında Türkiye Mağara Araştırma Cemiyeti kurulmuş, 30 kişilik bir heyet Türkiye'nin yeraltı güzelliklerini tespit etmek amacıyla mağaralara geziler düzenlemişledir (https://www.tumaf.org/tarihce/). 1965 yılında ziyarete açılarak ülkemizde turizme açılan ilk mağara olan İnsuyu Mağarası kentin 12 km güneydoğusunda yer almaktadır. Mağara içerisine inşa edilen ahşap platformlarla sarkıt dikit gibi doğal oluşumlar görülebilirken, mağara içerisinde bulunan göllerde botla geziler yapılmaktadır. İnsuyu Mağarasının suyunun şifalı olduğu gerekçesiyle şişelenerek satılması da kent turizmine ve ticari faaliyetlere katkı sağlamıştır.

Burdur kentinin Cumhuriyet Döneminden sonraki gelişimi 1948 yılında Doç. Kemal Ahmet Aru tarafından hazırlanan imar planı ile şekil almıştır. Planda kentin tarihi çekirdeği korunurken, yeni geliştirilen alanlar İstasyon Caddesi ve Gazi Caddesi olmak üzere iki ana gelişim aksı üzerine kurgulanmıştır (Aru, 1948; 116). Hükümet Binası ile başlayıp Gar Binası ile sonlanan İstasyon Caddesi üzerinde yer alan kamu yapılarıyla Cumhuriyetin dönüştürücü gücünü temsil ederken, ticari alanlar Gazi Caddesi çevresinde şekillenmiştir. 1960'lı yıllarda bu caddeler üzerine dönemin mimari karakterini yansıtan pek çok kamu yapısı ve konut inşa edilmiştir (Şekil.4).

Şekil 4. Burdur Kenti İmar Planı-1948 (Aru, 1948; 124) Ve Kentte Yer Alan 1960'lı Yıllara Ait Yapılar[9]

Kaynak: (Şimşek Tolacı, 2015)

1960'lı yıllar Burdur kentinin sosyal açıdan kabuk değiştirdiği yıllardır. Bu süreçte değişen toplumsal yapı nedeniyle ortaya çıkan yeni gereksinimlerin karşılanabilmesi için kent planı revize edilmeye başlanmıştır. 1955 yılında kurulan Burdur Şeker Fabrikası (Anonim, 1973; 369) kent ekonomisine katkı sağlaması yanında sosyo-kültürel yaşamı etkilemiş; barındırdığı lokanta, sinema, gazino gibi sosyal tesisler ile kent yaşamını canlandırmıştır (Burdur Belediyesi, 2015; 37). 1955 yılında Şeker Fabrikasının açılması ve yine aynı yıl 58. Topçu alayının Burdur'a konuşlandırılması; kentin ana ulaşım ve ticaret aksı olan Gazi Caddesi'nin genişletilmesine (Çetin, 2007; 89) ve cadde üzerinde çok sayıda lokanta, tatlıcı, otel gibi turistik tesisin açılmasına neden olmuştur (Şimşek Tolacı, 2015; 92). Bu dönemde kentte, pek çoğu kent merkezinde olmak üzere, turistik belgeli – belgesiz toplam 18 adet otel bulunmaktadır (Anonim, 1967; 189-190).

[9] Burdur Vakıf İşhanı (1963), Çocuk Kütüphanesi (1963), Özboyacı Apartmanı (1964)

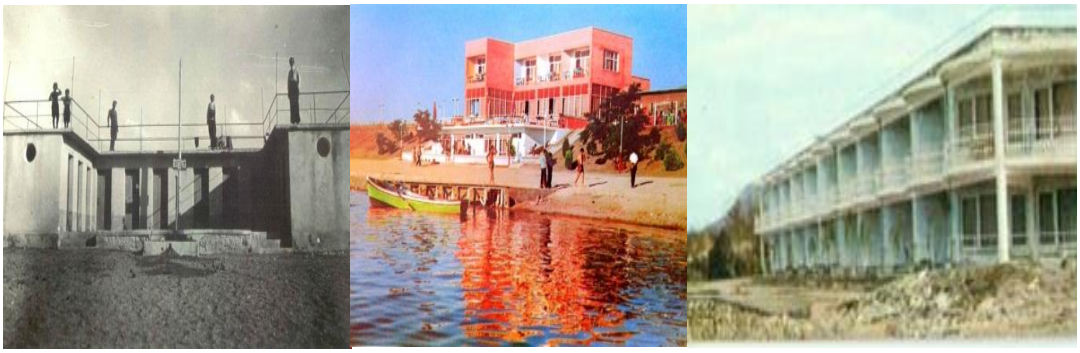
2.2. Çendik Motel ve Tesisleri

Kuruluşundan günümüze kadar kentin şekillenmesinde önemli bir etken olan Burdur Gölü, kentin yatay yönde gelişimi açısından doğal bir sınır oluşturmaktadır. Tektonik kökenli bir göl olması ve faylanma ile meydana gelmesi nedeniyle dar bir kıyı şeridine sahiptir (Çetin, 2007; 58-59). Burdur Göl kıyısını düzenleme çalışmalarının başlangıcı Cumhuriyetin ilanından hemen sonrasına dayanmaktadır (Anonim, 1938; 46). 1936 yılında "Göl Plajı" olarak düzenlenen mevkide halk göle girerken, Burdur Beden Terbiyesi Bölge Müdürlüğü tarafından 1947-48 yıllarında yüzme yarışları düzenlenmiştir (Burdur Gazetesi, 11 Haziran 1947 ve 3 Eylül 1948; akt; Koçıbay, 2017) (Şekil.5). Burdur Gölü kıyısının düzenleme çalışmaları kapsamında Plaj bölgesinin şekillendirilmesi için İller Bankası'nın 1954 yılı kararına göre iki aşamalı imar planı çalışmaları yürütülmüştür. Bu kapsamda 03.08.1955 tarihinde su deposu, gazinosu ve 30 adet soyunma kabiniyle birlikte Aktaş Plajı (Çendik plajı) açılmıştır. Plaj ile kent arasında ulaşımı sağlamak için belediye tarafından otobüs tesis edilmiştir (Burdur Belediyesi, 2015; 34-37). 1950 yılında kurulan Karayolları Genel Müdürlüğü'nün yurt çapında yol planlanma çalışmalarına başlanması ile birlikte 1960 sonrasında karayolunun gelişimine önem verilmiş ve karayolları yaygınlaşmıştır (http://www.kgm.gov.tr). 1963 yılında asfalt karayolunun göl kıyısındaki köylere ulaşması göl çevresi düzenleme çalışmalarına yeni bir boyut kazandırmıştır. Göl kıyısı ile kurulan bağlantılarla kumsallar değerlendirilmiş, gölün turistik cazibesi arttırılmıştır. 1950'li yıllarda Aktaş Plajı olarak anılan mevki 1960'lı yıllarda yeniden ele alınmış; bölgede özel sektör ve devlet eliyle oteller ve sosyal tesisler (Özel İdare Plaj Tesisleri 1964 / Çendik Motel 1966) inşa edilmeye başlanmıştır (Şekil.6). Bölgede yer alan tesisler Valilik, Özel İdare ve çevre köylerin katkısı ile tamamlanmıştır (Burdur Belediyesi, 2015; 34-37). Bu gelişmeler bağlamında 1960'lı yıllardan başlayarak gölün kent yaşamını doğrudan etkilediği söylenebilir.

Şekil 5. Göl Plajı (1936, 1939 Yılları) ve Burdur Gölünde Yüzme Yarışları Haberi-1948)

Kaynak: (Koçıbay, 2017)

Şekil 6. Aktaş Plaj Tesisleri -1955, Özel İdare Plaj Tesisleri-1964, Çendik Motel-1966)

Kaynak: (Anonim, 1938; Anonim, 1972)

1966 yılında inşasına başlanan Çentik Motel 353.451 lira sarf edilerek 1967 yılında tamamlanmış ve motel 2. sınıf turistik otel olarak 14 Ağustos 1967 tarihinde hizmete açılmıştır. Burdur İl Özel İdare tarafından yaptırılan motelin tefrişine ise 84.407 lira harcanmıştır. İnşası 1967'de başlayan gazino-restoran bölümü (Anonim, 1967; 298) ise 1969 yılında tamamlanmıştır. Motelin resmi açılışı 1969 yılında dönemin valisi Şevket Güres tarafından yapılmıştır.

2.2.1. Konumu

Çendik Motel Burdur kentin güneybatı yönünde Burdur Gölü kıyısında Plaj Bölgesi olarak adlandırılan mevkide yer almaktadır. Çendik köyü sınırları içerisinde yer alan yapı grubu Burdur-Fethiye Karayolu (İsmail Soyağacı Bulvarı) üzerinde konumlanmaktadır (Şekil.7). 28.000 m2 alan üzerine kurulan motele ulaşım Burdur-Fethiye karayolundan sağlanmaktadır. Yapının yakın çevresinde Özel İdare dinlenme tesisleri ve halk plajı olan Aktaş plajı yer almaktadır. Motel yapısı göl manzarasından olabildiğince yararlanacak biçimde, kıyıya paralel şekilde yerleştirilmiştir. Çendik Motelin proje müellifi bilinmemektedir. Topografya ve genel peyzajla uyumlu yapı kütlesi günümüzde yol kotunun altında kalmaktadır.

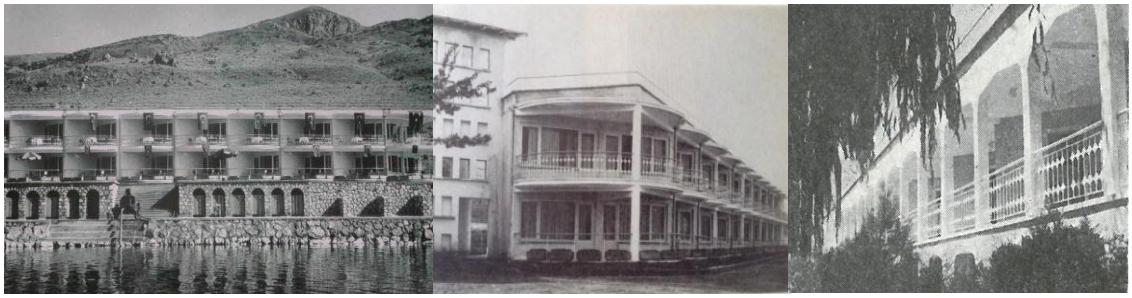
Şekil 7. Çendik Motel'in Konumu ve Genel Yerleşimi

Kaynak: (Google Earth-Burdur Belediyesi)

2.2.2. Mimari Nitelikleri

Yapı bünyesinde toplamda 22 odanın yer aldığı iki katlı konaklama birimi yanında Çendik gazinosu ve plaj tesisleri yer almaktadır. 52 m uzunluğunda, 9 m genişliğindeki prizmatik formlu konaklama birimi odaların yarı açık bir koridor üzerine tek taraflı olarak, göl manzarasından olabildiğince yararlanacak biçimde 45 derecelik açıyla yan yana dizilmesiyle meydana gelmiştir. Odaların tamamı göl manzaralıdır. Üst kattaki odaların

bulunduğu yarı açık koridora batı yönünde yer alan dairesel formlu dış merdiven ile de ulaşılabilmektedir. Konaklama yapılarında sıkılıkla görülen doğrusal plan şeması yapının cephesine yansımaktadır. Balkon düzeni kütle plastiğinin şekillenmesinde en belirgin özelliklerden biridir. Göle bakan kuzeybatı cephesinde yatay kütle çeyrek daire şeklindeki balkonlar ile hareketlendirilmiştir. Balkonlarda modernist etkiyi güçlendiren yalın demir korkuluklar göze çarpmaktadır. Yapı grubunun üzeri düz çatı ile örtülmüştür. Konaklama biriminin çatısı teras olarak kullanılmaktadır (Şekil.8).

Şekil 8. Konaklama Birimi Göl Cephesi ve Arka Cephe (Yarı Açık Koridorlar)

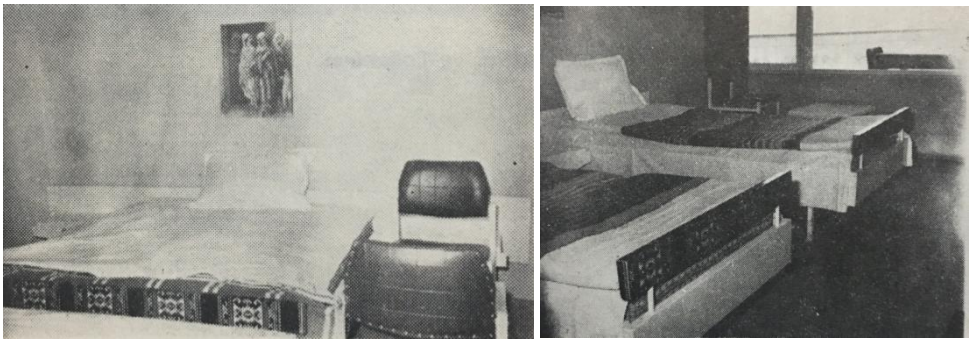
Kaynak: (Anonim, 1967)

Konaklama birimi ile gazino arasında yatay kütle kompozisyonun dengeleyecek biçimde, bu birimleri birbiri ile birleştiren bir giriş ve düşey sirkülasyon bölümü bulunmaktadır. Üç katlı birimden konaklama yapısının terasına çıkış mevcuttur. Motelde konaklayanlar dışında Burdur halkının kullanımına açık olan gazino birimi plaj üzerinde yer alan platformun üzerinin kapatılıp gazino haline getirilmesiyle inşa edilmiştir. Yapının modernist etkisini güçlendirecek biçimde dairesel formdaki gazino biriminin üzeri düz çatı ile örtülmüştür (Şekil.9). Motel yapısı ile göl arasında kalan eğimli alanda kumsal bulunmamakla birlikte; doğal taş malzeme kullanılarak yapılmış soyunma kabinleri, duş birimleri ve göle girmek için farklı kotlarda platformlar yer almaktadır (Şekil.8). Yapı kütle plastiği açısından değerlendirildiğinde rasyonel yapı kütleleri ve plan-cephe organizasyonu, gereksiz süslemeden arınmış detayları, konaklama biriminin kütle dilindeki yataylık vurgusu, düz çatıları, sade balkon korkulukları ile inşa edildiği dönemin modernist etkisini taşımaktadır.

Şekil 9. Çendik Motel 1967– Konaklama Birimi, Giriş-Sirkülasyon Birimi ve Gazino Birimi

Kaynak: (Anonim, 1967)

Şekil 10. Çendik Motel İç Görünüm (Tek ve Çift Yataklı Odalar)-1967

Kaynak: (Anonim 1967)

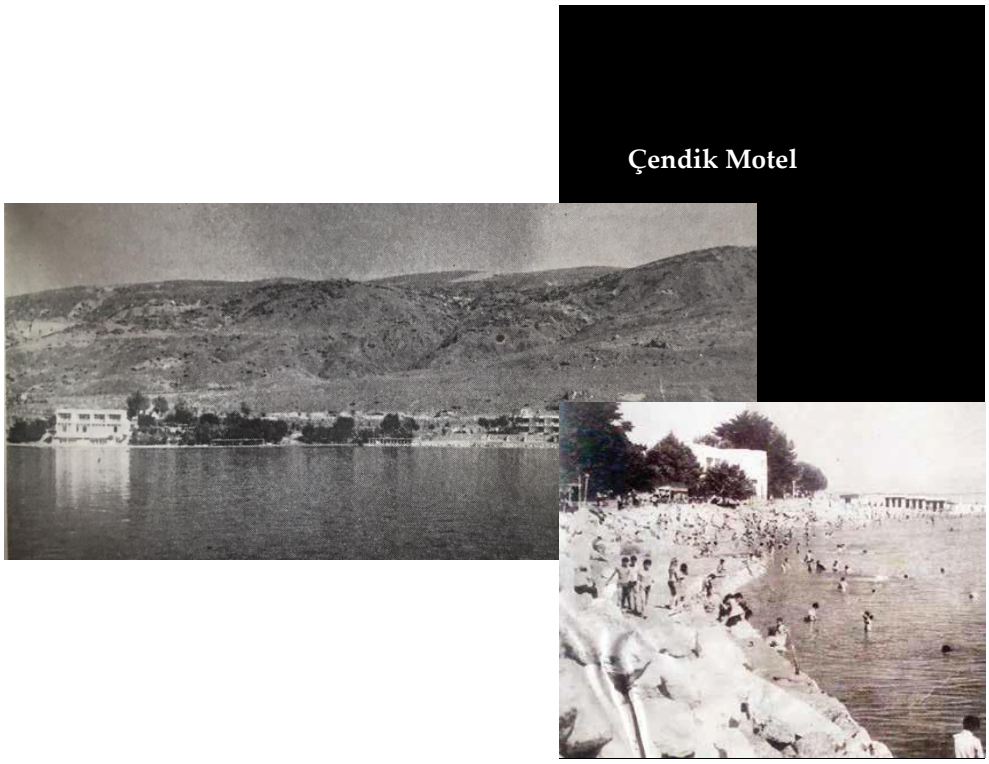
1980'li yıllarda revizyon görmeye başlayan yapının mimari dili yapılan müdahalelerle kısmen nitelik kaybına uğramıştır. Özgün projede kemerlerle süslenen yarı açık koridorlar günümüze kadar gelen süreçte iklimsel nedenlerden dolayı kapatılmıştır. Konaklama biriminin düz çatısı tek yönlü kırma çatı ile değiştirilmiştir. Yine konaklama biriminin zemin katındaki ilk iki odanın balkonları prefabrik malzeme ile kapatılarak bu odalar müştemilat olarak kullanılmaktadır. Gazino birimi restoran, idare birimi ve mutfak olarak yeniden inşa edilmiş ve üzeri kiremit kaplı kırma çatı ile örtülmüştür. Gölün geri çekilmesiyle birlikte soyunma birimleri ve göle girmek için kullanılan platformlar ortadan kalkmıştır. Motelin ilk inşa edildiği dönemdeki yalın mimari dil, özellikle gazino bölümünde, değişikliğe uğramasına rağmen konaklama biriminin çizgisel mekânsal organizasyonu, çeyrek daire şeklindeki balkonları, dairesel formlu dış merdiveni ve balkon korkulukları korunmuştur (Şekil.11).

Şekil 11. Motelin Zaman İçerisinde Geçirdiği Revizyonlar (2018)

2.2.3. Kentle İlişki

Burdur Gölü bu dönemde kentin en önemli yaz eğlence ve dinlenme yerlerinden biridir. Çendik Motel verdiği konaklama hizmetinin yanında gazinosu ve plaj tesisleri ile Burdur kentinin sosyal yaşamına önemli katkıda bulunmuştur. Kuzeydoğusu yönünde, hemen yanı başında bulunan İl Özel İdare tesisleri (1964) ve halk plajıyla birlikte motel yapısının da içinde yer aldığı "Çendik Plajı" yaz aylarında kentsel yaşamın çekim merkezini oluşturmaktadır. Dönem fotoğraflarında motel yakınında yer alan halk plajı ve piknik alanının kentliler tarafından yoğun biçimde kullanıldığı görülmektedir (Şekil.12). Çentik motel mimari dili ve mekânsal örüntüsünün yanında işletme olarak Burdur kenti için sosyal ve kültürel anlamda önemli bir dönüm noktası olmuş, sosyal ve kültürel etkinliklere mekân sağlayarak kent halkına hizmet vermiştir. Motelin yaz-kış açık olan gazinosu bölge halkının nişan, düğün, bayram, yılbaşı gibi kutlamalarına ev sahipliği yapmıştır.

Şekil 12. Çendik Plajı-1960lı Yılların Sonu

Kaynak: (Anonim, 1967)

Motel konaklama ve özel gün organizasyonları yanında su sporları ile ilgili etkinliklerin buluşma mekânı olarak da kullanılmıştır. Tunç Çavuş 1980'li yılların başında gölde yelken yarışlarının düzenlendiğini, küçük teknelerinin otel kenarına çekildiğini belirtmektedir (Kişisel görüşme: 27.09.2018). Akın Yücel çocukluğunun Çendik plajında geçtiğini anlatırken Burdur'un tüm gençlerinin yaz mevsimini bu plajda geçirdiğini aktarmaktadır. Otelin açıldığı dönemde göl kenarındaki kabinlerde bilet kesen Mehmet Durusan gölde karadan 50-60m ilerde dubaların bulunduğunu, göl kenarında ise dubalar üzerinde bir platform yapılarak insanların yüzmesi için bir iskele oluşturulduğunu belirtmiştir (Kişisel görüşme: 30.09.2018). Motel müşterisi olmayanların da motelin plaj tesislerinden yararlandığı belirtilmiştir. İsmail Akalın 1965'lerin Burdur'unda Çendik plajında yüzmenin, güneşlenmenin kendisini California'da hissettirdiğini ifade etmektedir (Kişisel görüşme: 27.09.2018).

Motel kentte gazinosu-restoranı ile ünlüdür. Nazmi Şen açıldığı dönemde motel gazinosunun içkili restoran olarak hizmet verdiğini belirtirken, gazinoyu aile ile gidilebilecek nezih bir yer olarak tariflemektedir (Şekil.13). Ancak kentten uzak olması nedeniyle her an ulaşılamadığını, bu nedenle kent merkezinde yer alan lokantalara göre daha az tercih edildiğini belirtmiştir (Kişisel görüşme: 28.09.2018). Otelin 1970 yılına ait fiyat broşüründe (Cızdaman, 1970; 14) kahvaltı, öğle ve akşam yemeği hizmetinin mevcut olduğu görülmektedir. Çendik motel yerli turist kadar yabancı turistte ağırlamıştır. 1972 yılında kentte geceleyen 1558 kişinin 1001'i Çendik motelde konaklamıştır. Motelde konaklayanların 668'i yerli, 343'ü ise yabancı turisttir. Aynı yıl kentte konaklayan yerli turistlerin tümü Çendik Motelde kalmıştır (Anonim, 1973; 241). Otelin 1970 yılın ait fiyat broşürünün Türkçe, İngilizce ve Fransızca olmak üzere üç dilde yazıldığı görülmektedir.

ÇENDİK MOTEL
BURDUR — TURKEY
Telefon : 521

	Oda ücretleri Room rates Prix de chambre Preis pro Zimmer
Tek yataklı oda Single room Chambre à un lit Einzelzimmer	30.- TL
İki yataklı oda Double room Chambre à 2 lits Doppelzimmer	30.- TL
Apartman Supplement for suite Supplement pour suite Zuschlag fur suite	60.- TL
Kahvaltı Breakfast Petit- dèjeuner Fruhstück	5.- TL
Öğle-akşam yemeği Luncheon or Dinner Dèpeuner ou Dîner Mittagessen oder Abendessen	10.- TL
Tam pansiyon With full board Avec pension complète Mit Vollpension	55.- TL

Şekil 13. Çendik Motel Gazino-Restoran Birimi ve 1970 Tarihli Fiyat Broşürü

Kaynak: (Anonim, 1973; Cızdaman, 1970; 14)

Tesisin inşa edilmesiyle birlikte Burdur gölü kent yaşamını doğrudan etkilemiş, bölgenin çekiminin artması sonucunda kentin güneybatı bölümünde yazlık olarak kullanılan sayfiye konutları [Göl Evleri] yapılmaya başlanmıştır. 1968 yılında plaj bölgesinde tüm bölgenin planlanması ve sayfiye konutları inşası için bir yapı kooperatifi kurulmuş, ancak faaliyete geçememiştir. Bunun üzerine konutlar bireysel çabalarla farklı plan tiplerinde tek ya da iki katlı olarak inşa edilmiştir (Şimşek Tolacı, 2015; 127-128). Göl evleri Burdur-Fethiye karayolu üzerinde, yola paralel bir ulaşım aksı oluşturularak çift taraflı biçimde sıralanmıştır (Şekil.14). Konutlar dönemin mimarlık anlayışına uygun biçimde modernist etki gösterecek şekilde inşa edilmiştir. Betonarme yapım sistemi ile inşa edilen konutlar düz çatıları; rasyonel kütle plastiği; geniş açıklıklı, süslemeden uzak cephe düzenleri; verandaları ve geniş ön-arka bahçeleri ile modern birer sayfiye konutları özelliği göstermektedir (Şekil.15). Yapı sahiplerinin benzer sosyo-ekonomik seviyeden oluşu, konutların yapım tarihinin eş zamanlı olması ve tasarım dilindeki ortak tavır dönemin modernist mimarlık söyleminin kullanıcılar tarafından benimsendiğini göstermektedir. Göl Evleri ile Burdur halkının göl ile

ilişkisi güçlenirken kentte "Avrupai bir sayfiye imajı" yaratılmıştır. Prestij bölgesi haline gelen bölge kentsel çevre ve yaşam tarzı olarak kentin geri kalanından ayrılmaktadır.

Şekil 14. Sayfiye Konutları (Göl Evleri) Yerleşiminden Bir Bölüm

Kaynak: (Google Earth, Burdur Belediyesi)

Şekil 15. Göl Evlerinden Örnekler

Çendik motel Burdur kenti için öncü ve dönüştürücü bir sosyo-kültürel kimliğe sahiptir. Yapı günümüzde "Çendik Motel Dinleme Tesisi" adıyla hizmet vermeye devam etmekte, daha çok düğün organizasyonları için kullanılmaktadır. Otel kentliler tarafından kurulan Burdur "İnsuyu ve Çendik Turistik Tesisler Birliği" tarafından işletilmektedir.

3. SONUÇ

Mimari miras varlıkları toplumlara ait kültürel mirasın önemli bir bölümünü oluştururken, bir yerin tarihi ile bilgi edinmede birer kaynak teşkil etmektedir. 1960'lı yıllara ait turizm ve konaklama yapılarının azlığı göz önüne alındığında bu yapıların birer mimari ve kültürel miras varlığı olarak incelenmeleri gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda çalışmanın konusunu oluşturan Çendik motel ve tesisleri sahip olduğu nitelikleri ile bir yol kenarı konaklama yapısından daha fazlasıdır. Çendik motel ve tesisleri kamu girişimi ve kentlilerin ortak çabası ile meydana getirilmiştir. Türkiye'de 1950'lerin ortalarında başlayan; turizm sektörü oluşturmak için devlet desteği ile otel inşası sürecini belgelemesi açısından önemli bir örnektir. Burdur kentinin ekonomik ve sosyo-kültürel gelişimine katkı sağlamıştır. Yapı Türkiye'de turizmin oldukça geri olduğu ve bir sektör olarak yeni değer kazanmaya başladığı 1960'lı yıllarda farklı ülkelerden yabancı turist ağırlayarak bulunduğu yörenin turizm gelişimine katkıda bulunmuştur.

Günümüzde havayolu ulaşımının gelişmesi ve turizm amaçlı karayolu seyahatlerinin azalması ve değişen rekabet ortamına ayak uyduramaması nedeniyle konaklama yapısının otel-düğün salonu olarak kullanıldığı görülmektedir. Zaman içinde yapılan müdahalelere rağmen özgün mimari dilini koruyan Çendik motel, yapım tarihi ve mimari özellikleri ile dönemin izlerini günümüze aktarmaktadır. Türkiye'de turizmin öneminin kavranmaya başladığı 1960'lı yıllarda inşa edilen turizm yapılarının ülkemizdeki kısıtlı örneklerinden biri olan Çendik Motel'in uluslararası üsluba atıf yapan mimari karakteriyle Cumhuriyet dönemi

turizm yapıları arasında önemli bir yere sahip olduğu düşünülmektedir. Çalışma sonucunda Çendik motel ve tesislerinin sahip olduğu tüm bu nitelikleri ile birlikte bir modern mimari ve kültürel miras varlığı olarak belgelenmesi ve korunması gerektiği kanısına varılmıştır. Çalışma aynı zamanda turizm işlevli modern mimarlık yapılarının işlenmesi açısından kıyı bölgeleri üretimlerin dışında gerçekleştirilen uygulamalardan birini ele alması bakımından önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

Anonim, (1938). 15 inci Cumhuriyet Yılında Burdur. Burdur: Doğan Basımevi.

Anonim (1967). Burdur 1967 İl Yıllığı. Burdur.

Anonim (1972). Burdur 1973 İl Yıllığı. Burdur.

Aru, K.A., (1948). Burdur Şehri İmar Plânı Kat'î Projesine Ait İzah Notu. *Arkitekt Dergisi*, Cilt: 1948 Sayı: 1948-05-06 (197-198) Sayfa: 116-126.

Burdur Belediyesi (2015). Burdur Belediye Başkanlığı Stratejik Planı 2015 – 2019. Burdur Belediyesi.

Büyükşalvarcı, A., Şapcılar, M.C., Bayrakcı, S., (2016). Kalkınma Planları Kapsamında Turizm Endüstrisinin Değerlendirilmesi. *Selçuk Üniversitesi, Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, Sayı: 11, ss: 186-201.

Cızdaman, D. (1970). Burdur Özel Sayısı. *Turizm ve Biz Dergisi*, Yıl: 2 Sayı: 7, Ankara.

Çetin, B. (2007). *Burdur Kent Coğrafyası.* Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Erzurum.

Elmalı Şen D., Midilli Sari R., Sağsöz A. , Al S. (2014). 1960-80 Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı. *Turkish Studies – International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Vol:9, pp:541-556.

Koçıbay, O. (2017). Burdur Gölü Tarihi. *Yenigün Gazetesi Köşe Yazısı*, 14-24 Şubat 2017.

Köksal, A. (2016). Bir Geleneğin Son Temsilcisi: Orhan Şahinler. http://www.mimarizm.com/kose-yazilari/bir-gelene-gin-son-temsilcisi-orhan-sahinler_127572 (Erişim Tarihi: 28 Kasım 2018)

Sözen, M. (1984). *Türk Mimarlığı.* Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları,

Şimşek Tolacı, S. (2015). *Burdur Kent Yapısının Kültürel ve Mekansal Dinamikleri: Tarihsel Süreçte Konut Yapılarının Mekânsal Değişim ve Dönüşümlerinin Saptanmasına Yönelik Tipolojik Bir Araştırma.* Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Isparta.

Tuna Ultav, Z., Savaşır, G. (2015). *50 Yılın Ardından Türkiye'nin İlk Otel-Motel Zinciri TUSAN.* İzmir: Yaşar Üniversitesi Yayınları.

Turizm Tesislerinin Belgelendirilmesine ve Niteliklerine İlişkin Yönetmelik. (2005). TC. Resmi Gazete. 25852, 21/6/2005.

http://www.bagev.org.tr/bati-akdeniz-bolgesi-detay_burdur-1822908522.html (Erişim Tarihi: 23 Eylül 2018)

I. Uluslararası Turizm ve Mimarlık Konferansı
1st International Conference on Tourism and Architecture
24-27 Ekim/October 2018
ISBN: 978-605-9554-33-6

Safranbolu Uluslararası Altın Safran Belgesel Film Festivalinde Yarışan Belgesel Filmler Üzerine Bir İçerik Analizi

Mustafa İnce

Dr. Öğr. Üyesi, Karabük Üniversitesi, mince7@hotmail.com

Öz

UNESCO dünya mirası listesinde bulunan Safranbolu önemli bir kültür turizmi destinasyonudur. Kültürü, mimarisi, doğal güzelliğiyle bir müze kent konumunda olan Safranbolu'nun bu zenginliğinin daha fazla insanla buluşması hem ülke hem de bölge turizminin gelişmesi için büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda turist ve turizm gelirlerini arttırılması ve yöredeki turizm aktivitelerinin çeşitlendirilmesi için çeşitli tanıtım faaliyetleri ve etkinlikler düzenlenmektedir. Bu etkinliklerden en önemlisi, bir yandan kültürel miras ve korumacılığa dikkat çekmek diğer yandan turizmin gelişmesine katkı sağlamak amacıyla 2000 yılından bu yana düzenlenen Safranbolu Uluslararası Altın Safran Belgesel Film Festivali'dir. Ana teması "kültürel miras ve korumacılık" olan Festival her yıl farklı bir yan temayla gerçekleştirilmektedir. Bu çalışmada, Safranbolu Uluslararası Altın Safran Belgesel Film Festivali'nde yarışan profesyonel filmlerin konuyla ilgili ana temaları içerik analizi ile incelenmiş ve incelenen; Hakikat Olan Rüya Konjic Köprüsü, Ben Mostar'ın Eski Köprüsü Stari Most ve Ben Mardin fillerinde ele alınan kültürel miras (ağırlıklı olarak arkeolojik sitler, mimari yapılar v.b.), korumacılık, sürdürülebilirlik, turizm konuları (çözümleme yapılmış) analiz edilmiştir. Bu filmlerde kültürel mirasın korunması, mimari eserlerin belgelenmesi, arşivlenmesi, sürdürülebilirliği gibi konulara önem verildiği görülmektedir. Çalışma kapsamında, kültürel çalışmaların, tanıtım faaliyetlerinin ve sosyal etkinliklerin turizm destinasyonlarının bilinirliliğine katkısı incelenmiş, bu konuda literatürden de faydalanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Safranbolu Uluslararası Altın Safran Belgesel Film Festivali, kültürel miras, korumacılık, turizm, mimari.*

A Content Analysis on the Documentary Films Competing in Safranbolu International Golden Safran Documentary Film Festival

Abstract

Safranbolu, a UNESCO world heritage site is an important cultural tourism destination. The natural beauties, culture, and architecture of Safranbolu are crucial for the development of tourism both regionally and nationally. In this context, various promotional activities and events are organized in order to increase tourist numbers, tourism revenues and diversification of tourism activities in the region. The most important event is the International Safranbolu Golden Saffron Documentary Film Festival, which has been held since 2000 in order to draw attention to cultural heritage and preservation and contribution to the development of tourism. The Festival which its main theme is "cultural heritage and preservation is held every year with a different subsidiary theme. In this study, the main themes of the professional films competing in the Festival; namely Hakikat Olan Rüya Konjic Köprüsü, Ben Mardin, Mostar'ın Eski Köprüsü Starı Most, were examined and the cultural heritage (mainly archaeological sites, architectural structures etc.), preservation, sustainability and tourism issues were analyzed using content analysis. In these films, it is seen that preservation of cultural heritage, documentation of architectural works, archiving and sustainability issues were emphasized. In this study, the contribution of cultural studies, promotional and social activities to the promotion of the tourism destination were examined and also related literature was used.

Keywords: *International Safranbolu Golden Saffron Documentary Film Festival, Cultural Heritage, Preservation, Tourism, Architecture.*

1. GİRİŞ

Turizmin ülkeler için önemli gelir kaynağı oluşturması bu alanda yapılan çalışmaların artmasına ve çeşitlenmesine sebep olmuştur. Bir başka ifadeyle turizmden daha fazla pay almak isteyen ülkeler yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde farklı tanıtım faaliyetleri yürütmektedirler. Birleşmiş Milletlerin hazırladığı (2017 yılı) rapora göre, küresel ticaretin %7'sini oluşturan, her 10 istihdamdan birisine olanak veren ve dünyadaki tüm gayri safi yurt içi hasılanın %10'una denk gelen turizm sektörü, (a. a. 09, 2018) ülkelerin iştahını kabartmaktadır. Bu nedenle ülkeler turizmden aldıkları paylarını artırmak için özellikle uluslararası düzeyde tanıtım faaliyetleri yürütmektedirler.

Turizm destinasyonları, bir bölgenin sadece doğal, tarihi, kültürel vb. özellikleriyle değerlen-dirilmemektedir. Aynı zamanda ulaşım, fiyat, ilgi, güvenlik, popülerlik gibi parametreler de turistik tercihlerde önem arz etmektedir. Destinasyonların turizm için cazip olduğunu göstermenin en etkili yolu elbette tanıtım faaliyetleridir. "Tanıtım çalışmaları diğer tüm sektörlerde olduğu gibi turizm sektöründe de yoğun bir şekilde gerçekleştirilmektedir. Özellikle küreselleşme hareketleri ile birlikte artan rekabetin şiddeti dolaylı olarak reklam ve tanıtım faaliyetleri aracılığıyla ürünlerin farklı ve üstün yönlerinin tüketicilere sunulmasında hayati bir görev üstlenmektedir" (Uzut ve Ulama 2017: 408) "Tanıtım faaliyetlerinde uygulanan teknikler genel olarak iletişim, halkla ilişkiler, enformasyon, propaganda, devlet reklamcılığı, ticari reklam, kollektif reklam, satış geliştirme ve lobicilik faaliyetleri olarak özetlenmektedir" (Doğanbay, 2006: 48). Ancak gerek kitlesel tanıtımın alt destinasyonlara vurgu yapamaması gerek uluslararası turizm sektöründe ortaya çıkan yeni eğilimler doğrultusunda, turizm rekabetinde üstün olan ülkelerin değişik ölçeklerdeki turizm çekim yerlerini uluslararası rakiplerinden ayırmak için daha detaylı ve etkin bilgilendirme olanağı sunan yöntemleri benimsemeye başladıkları gözlenmektedir. (Yavuz ve Karabağ, 2011: 115) Bu yöntemlerden biri de yöresel değerlerin ön plana çıkarılasında ve bölgenin tanıtımında büyük önem arz eden festivallerdir. Festivaller ülkemizde yaygın olarak gerçekleştirilen tanıtım etkinlikleridir.

Safranbolu Altın Safran Belgesel Film Festivali de uluslararası bir festival olarak hem bölgenin tarihi, kültürel ve turistik öğelerinin işlenmesi bakımından hem de uluslararası düzeyde bir etkinlik olması bakımından, bölge turizmi açısından önemli bir tanıtım aracı konumundadır. 2000 yılından beri düzenli olarak yapılan ve ana teması "kültürel miras ve korumacılık" olan Festival her yıl farklı bir yan temayla gerçekleştirilmektedir. Festivalin ana teması ve yan temaları Safranbolu'nun en önemli değeri olan tarihi yapıları (evleri), kültürel dokusu ve doğasının ülkemize ve tüm dünyaya tanıtılmasına katkı sağlamaktadır.

2. ÇALIŞMANIN AMACI, KAPSAMI ve SINIRLARI

İnsanoğlu geçmişten günümüze farklı yöntemlerle ve farklı şekillerde kendini ifade etmeye çalışmıştır. Zaman içerisinde gelişmelere bağlı olarak bu ifade şekillerinde de değişiklikler meydana gelmiş ve yeni 'ifade dilleri' türemiştir. Belirli toplumlara özgü olan bu diller zamanla kültürleri oluşturmuştur. Giderek değişen ifade şekilleri imgelere dönüşmüş, imgesel anlatın tarzları gelişmiştir. Günümüzde de çok farklı görsel objeler iletişim ve anlatım tekniği ve /veya materyali olarak kullanılmaya başlanmıştır. Göstergebilim bir yöntem olarak çok eskiden kullanılmış olmasına rağmen 1950'lerden sonra bir bilim dalı olarak kendini gösterebilmiştir. Göstergebilim kuramından ve yönteminden

elde edilen bulgulardan ve çözümlemeden özellikle sosyal bilimler alanındaki pek çok bilim dalı yararlanmıştır.

"Göstergebilim teknik bilgilerin ötesinde insanda anlamın nasıl doğduğunu ve insanın nesnelere nasıl anlam verdiğini açıklamaya çalışır (Klinkenberg, 1996: 22). Bu kuramın öncülerinden olan ve Eyleyenler Modelini ortaya koyan Greimas, anlamla ilgili her olgunun göstergebilimin inceleme ve araştırma alanına girdiğini savunur. Bu durumda göstergebilimin hem toplumsal hem de ruhbilimsel bir göstergebilim tasarısı olduğu da söylenebilir (Bertrand, 2000: 19)" (Aktaran: Güneş, 2012: 32).

Göstergebilim, iletişim maksadıyla kullanılan her şeyi inceleyen bir işaret bilimidir. İnsanların iletişim amaçlı kullandığı doğal diller, jestler, işitme engellilerin kullandığı alfabe, görüntüler, trafik işaretleri, bir kentin yerleşim planı, bir ülkedeki ulaşım yollarının yapısı, mimari herhangi bir düzenleme, bir müzik yapıtı, bir tiyatro gösterisi, reklam afişleri, paralar, yazınsal yapıtlar, moda, kısacası bildirişim amacı taşısın taşımasın her anlamlı bütün çeşitli işaret birimlerinden oluşan bir dizgedir ve göstergebilimin ananına girer (Çeken ve Arslan, 2016: 509). "Göstergebilim, birçok bilim dalının kesiştiği bir noktada bulunur: insanbilim, toplumbilim, toplumsal ruhbilim, algılama ruhbilimi ve daha kapsamlı olarak da bilişsel bilimler, felsefe, özellikle de bilgi kuramı, dilbilim ve iletişim bilimleri gibi alanlardır bunlar (Klinkenberg, 1996: 7). Böylesine çok ve çeşitli bilim dalını belli bir çerçevede ilişkilendiren göstergebilim disiplinler arası bir alan olan iletişim bilimlerine de önemli katkılar sağlar ve bu alanda yapılan araştırma ve çözümlemelerde göstergebilimden yararlanılır" (Güneş, 2012: 32).

"Göstergebilime adını veren ilk kişi ise İngiliz filozof John Locke (1632-1704) olmuştur. Locke, ilk kez "semeiotike" terimini kullanarak "göstergeler öğretisi" (doctrine of signs) olarak nitelediği semiyotiğin, bilimin üç temel branşından biri olması gerektiğini öne sürdü. Locke'den sonraki pek çok düşünür eserlerinde dilsel ve dil dışı göstergelerin incelenmesini ele almış, bu anlamda Locke'yi takip etmişlerdir. Çağdaş göstergebilimin kuruluşu 20. y.y'ın başlarına dayanmaktadır. Amerikalı filozof Charles Sanders Peirce (1839-1914) ve İsviçreli dilbilimci Ferdinand de Saussure (1857-1913) neredeyse eşzamanlı olarak, birbirlerinden habersiz şekilde çağdaş göstergebilimin temellerini atmışlardır" (Çeken ve Arslan, 2016: 509). "Göstergebilim değişik anlatım biçimleri arasındaki ilişkileri inceler. Soyutlama düzeyi çok yüksektir. Anlam nereden gelir, nasıl bir işlevi vardır; nasıl betimlenir gibi sorular sorar; anlam dizgeleri nasıl sınıflandırılır, nasıl değerlendirilir gibi soruları açıklamaya çalışır. Bu saptamalar ışığında böyle bir bilimin bir kesişim noktası olarak kabul edilmesi doğaldır. Gerçekten de dil felsefesi, bireysel ruhbilim, algılama ruhbilimi, toplumsal ruhbilim ve toplum bilimlerle ortak özellikler gösterir. Göstergebilimin işlevi de daha çok bu ayrı bilim dalları arasında iletişim kurmak, onlara ortak bir üstdil sunmaktır" (Güneş, 2012: 32).

Göstergebilimi özellikle iletişim bilimi açısından ele alındığında, anlatılması, açıklanması ve teşhir edilmesi istenen bir duyguyu, bir düşünceyi veya bir cismi yani gösterilen şeyi, bir iletişim aracı yazı, dil, simgesel anlam taşıyacak bir nesne, bir görüntü, bir fotoğraf karesi kullanarak yani göstereni, diğer kişi veya kişilere aktarma sürecini yorumlama ve anlamlandırma, yani gösterge süreci olarak açıklanabilir.

Bir kitle iletişim aracı olarak değerlendirilen sinema ve sinema ürünlerinin, başta insanlar olmak üzere tüm canlıların yaşamı ve hikayeleri, doğal güzellikler, kültürel

değerler, tarihi mekanlar vb. konuların anlatımındaki önemi bilinmektedir. Özellikle belgesel filmler, genellikle gerçekleri konu aldıkları için anlatıda özel öneme sahiptir. Bu bağlamda Safranbolu Uluslararası Altın Safran Belgesel Film Festivali de bu güzelliklerin anlatılması, tanıtılması, korunması ve turizme kazandırılması adına farkındalık oluşturmayı amaçlayan festivallerden biridir. Bu nedenle bu çalışma kapsamında, festivalde derece alan ve gösterimi yapılan konuyla ilgili bazı filmlerin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Hakikat Olan Rüya Konjic Köprüsü, Ben Mostar'ın Eski Köprüsü Starı Most ve Ben Mardin isimli filmlerin içerik analizi (çözümlemesi) yapılarak değerlendirilmiştir.

3. ULUSLARARASI ALTIN SAFRAN BELGESEL FİLM FESTİVALİNDE YARIŞAN BELGESEL FİLMLERDEN BAZILARI

Uluslararası Altın Safran Belgesel Film Festivalinde Yarışan ve dereceye giren, konumuzla ilgili bazı belgesellerin analizi yapılarak değerlendirilmiştir.

3.1. Ben Mostar'ın Eski Köprüsü Stari Most

Osmanlı İmparatorluğu'nun toprakları arasında olan Hersek Bölgesi'nde bulunan Mostar köprüsü 1566 yılında, Mimar Sinan'ın öğrencilerinden olan Mimar Hayreddin tarafından oldukça ustaca bir teknik kullanılarak inşa edilmiştir. Köprünün, her açıdan Mimar Sinan'ın eğitiminden geçen bir elin eseri olduğunu belli oluyordu. İslam mimarisinin en dikkat çekici yapılarından biri olan ve Boşnakça "Stari Most" olarak isimlendirilen Mostar Köprüsü, nehrin iki farklı yakasında yaşayan Hırvat ve Müslüman kesimleri birbirine bağlayarak yüz yıllarca Balkanlar'ın en önemli figürleri arasında yer almıştı. Ne var ki, Kasım 1993'te Bosna-Hersek Savaşı sırasında tanktan köprüye yapılan ateşlemeler sonucunda bu ihtişamlı yapı yıkılmıştı.

Bosna Savaşı'nda Hırvat topçusunun ateşiyle Neretva Irmağı'na gömülen tarihi Mostar Köprüsü'nün yapımından itibaren anlatıldığı belgeselde özetle; Mostar Köprüsü'nün restorasyon öncesi ve sonrası hali, Mostar Eski Tabakhane Çarşısı, Tarihi Kuyumcular Çarşısı ve Mostar Köprüsü ayağındaki kitabe bulunmaktadır. Ayrıca Dubrovnik şehrinden tarihi mekânlara ait görüntülere de yer verilmektedir.

Belgesel, çeşitli görüntü ve resimler eşliğinde duygusal bir müzikle başlıyor. Dar ve taş sokaklardan nehrin kenarına inen küçük bir çocuğu takip eden hareketli görüntünün hemen ardından restorasyonunun yapılmış ve üzerinde onlarca ziyaretçisi bulunan Mostar köprüsünün son halinin gösterilmesiyle başlayan film, bizzat köprünün ağzından seslendirilmiştir. Köprünün ilk cümlesi 'ne o Mostarlı beni mi seyrediyorsun? Seyret bakalım benim kim olduğumu bilmiyorsun tabi' dir. Daha ilk cümlede belgeselin, Mostar'ın gizemli ve acı hikâyesini anlatacağının ipucu verilmektedir. Cümlenin devamında her yerde onun (Mostar'ın) kabartmalarının bulunduğunu, çok yerde bahsinin geçtiğini ve ona ne oldu da yeniden yapıldığını anlatacağından bahsederek köprünün hikâyesinin sıradan olmadığını belirtmek istediği anlaşılmaktadır.

Görüntülerin devamında kamera, bir ucu köprüye ulaşan tarihi çarşıyı, taş sokakları, ahşap doğramalı tarihi evleri ve dükkânları göstererek mekânın özelliklerini ve güzelliklerini müzik eşliğinde seyirciyle buluşturmaktadır. Köprüde biten kısa turun ardından Mostar'ın eşsiz manzarası hikâyesiyle buluşmaktadır. Hikâyede köprü yüzyıllar önce bu topraklarda doğduğunu tasının (hem annesinin hem de babasının) Mimar Sinan olduğunu belirtmektedir. Kentin tarihi ve dini mekânlarının görüntülerinin eşliğinde devam eden

hikâyede, bugünkü köprünün yerinde önceden tahta bir köprü bulunduğundan Osmanlıların yüzyıl boyunca bu köprüyü kullandığından ancak seller yüzünden Kanuni Sultan Süleyman'ın bunu yerine bir taş köprü yapılmasını (Mimar Sinan'dan) istediğinden bahsedilmektedir. Yapımına 1557'de başlandığı ve 9 yılda bitirildiği belirtilen köprünün çok zor bir zemin üzerine inşa edildiği, üstelik bazı ülke ve kişilerin yapımının durdurulması için çok çaba sarf ettikleri anlatılmaktadır. Her şeye rağmen tamamlanan köprüye herkesin hayran kaldığı ve köprünün yapımındaki bazı manevi unsurlar dile da getirilmektedir.

Köprünün sakin bir ses tonu ile hikâyesi anlatılırken hem köprünün hem de kentteki diğer tarihi binaların restorasyonu izleyicilere gösterilerek kent dokusuna ve korumacılığa dikkat çekilmiştir.

Bazı kültürel, manevi, tarihi hikâyelerin anlatıldığı belgeselin on beşinci dakikasından sonra bu topraklarda yaşanan acılar, yine bu acıları hissettirecek müzik eşliğinde anlatılmaya başlanmıştır. Savaşın acı yüzünün Mostar'ı nasıl yıktığı ve çevresini kana buladığı dile getirilmiştir. Mostar sadece Mostarlıları değil, tüm dünyayı ağlatmıştı. Ancak Mostar yok olmamıştı, olamazdı diyen belgeselde kötülerin olduğu gibi iyilerin de bulunduğu belirtilmiş ve genç Mostar'ın (yeniden) doğuşu anlatılmıştır. Belgeselin sonunda, tıpkı bir köprü gibi, doğu ile batının birbirini anlamaya çalışması için çağrı yapılmıştır.

Çalışma genel olarak değerlendirildiğinde, temelde Mostar köprüsünün hikâyesinin anlatıldığı belgeselde aslında bir köprü hikâyesinden çok daha fazlasına yer verilmiştir. Belgeselin anlatımında yumuşak ve sakin bir ses tonunun kullanılmış olması, belgeselin sonunda vurgulanan, yıkmak yerine yapmak, iyilik, barış, anlayış ve hoşgörü gibi mesajlarla örtüşmektedir. Belgeselde yaklaşık 5 asırlık köprünün hikayesinin aktarılmasının yanı sıra şehirleşme, mimari yapılar, dini temalar, restorasyon, turizm gibi unsurlarla beraber (birleştirici) bazı mesajlara da yer verilerek köprünün/köprülerin farklı manalarına da vurgu yapılmak istenmiştir. Yine belgeselde yakın çekimlerle taş sokaklar, ahşap evler ve dükkânlar, eski taş yapılar, camiler gibi tarihi öğelerle birlikte çarşılarda, sokaklarda dolaşan (turistlerin) kalabalık görüntülerine ve çeşitlik etkinliklerin yapıldığına yer verilerek bölgenin tarihi, kültürel ve turistik öğelerine dikkat çekilmesi amaçlanmıştır.

Çalışmada yer alan tarihi evler, taş sokaklar, ahşap binalar gibi kente ait öğeler Safranbolu ile benzerlik göstermektedir. Ayrıca belgeselde, Mostar köprüsünün restore edilmesiyle başlayan yeniden diriliş hikayesinde, tarihe, tarihi değerlere sahip çıkılması gerektiği hususu dikkat çekici bir şekilde anlatılmıştır.

3.2. Ben Mardin

Dünyanın en eski yerleşim yerlerinden biri olan Mardin kültür, tarih ve medeniyet açısından son derece zengin bir kenttir. Özellikle taş işçiliği, mimarisi ve geleneksel el sanatları konusunda adeta açık hava müzesi durumundadır. Mardin'in medeniyetini özetleyen hammaddeler "taş ve kil" olup, eski çağlardan kalan sanat eserleri ve taş abidelerin sayılarına münhasıran Mardin, diğer hiçbir medeniyetin elinde bulunmayan "Kil Mührü" elinde tutmaktadır. Şu anda dünyada ve özellikle Mezopotamya'nın etki alanına giren bölgelerde kil, yazının başka bir deyişle öğrenmenin en önemli belirleyici faktörü olmuştur.

Medeniyet tarihi boyunca, her çağ yeni ve farklı bir çağı doğurmuştur. Kuzey Mezopotamya'nın önemli bir kenti olan ve Müsteriyen sürecinden (M.Ö. 50.000) beri

yerleşim yeri olarak kabul edilen Mardin, daha sonra hububat üretimi ekonomisinin başladığı dönemlerdeki sürekli yerleşim alanları içerisinde kendisine önemli bir yer oluşturmuştur. Hala Mezopotamya'nın dağlık sınırlarında, Jermo'nun Neolotik yerleşiminde sırayla 3.000 yıllık geçiş dönemlerini izlemek mümkündür.

En erken çömlekçilik, evcilleştirilmiş hayvanlar ve ekili topraklar buradaki sürekli yerleşim başlangıcının M.Ö. 6750 civarında tarihlenebileceğinin göstergesidir. Bu süreç Dicle'den Akdeniz'e kadar uzanan site devletlerinin egemen olduğu dönemlerdir. Tell Halaf olarak bilinen süreçte, Habur Nehri üzerindeki bir sitede bakır M.Ö. 4.500'de işlenmeye başlanmıştır. Burada daha büyük oranda hububat ve evcil hayvanlar görülmekte olup, teknik gelişmeleri tekerlekli araçlar, taş kaplamalı yollar, tonoz prensibinin ustalığı ve yüksek dereceli fırınlardan oluşmaktadır. M.Ö. yaklaşık 3000'de, Erech'teki merkezde muhtemelen Sümer'ler silindirik mühür ve yazının ortaya çıkışı dahil, binalarda da taş kullanmaya başladılar. Böylesine önemli bir tarihi merkezi konu alan 'Ben Mardin' belgeseli Safranbolu Altın Safran Belgesel Film Festivalinde, mimari ve korumacılığı işleyen içeriğiyle ödüle layık görülmüştür.

Duygusal bir müzik eşliğinde Mardin'in farklı açılardan genel görümüne yer verilerek başlayan film, daha başlarken şehrin ihtişamıyla izleyiciyi etkilemeyi amaçlamaktadır. Daha sonra yavaş yavaş yakınlaşarak ve tek tek tarihi mekânlar ekrana getirilerek adeta izleyenler tarihi bir ziyafete davet edilmektedir. Bu görüntüler devam ederken fondaki ses, Mardin'i ak saçlı, eli nasırlı, kara gözlü yaşlı ve yorgun bir kadına benzeterek şehrin binlerce yıllık tarihine ve medeniyetlere ev sahipliği yaptığına dikkat çekmek istemektedir. Belgeselde, görkemli tarihi taş evler, ihtişamlı minareler ve binlerce yıllık nakışlı binalar ekrana getirilerek dönemin mimarisine ve estetik anlayışına vurgu yapılmak istenmektedir. Ayrıca neredeyse tamamı taş olan, yazın serin ve kışın sıcak olan bu yapıların insan sağlığı açısından öneminden de bahsedilmektedir. Belgeselde ayrıca bu yapılara hayat veren ustalara, burada yaşayan medeniyetlere, kültürel özelliklere de yer verilmektedir. Belgeselde, Mardin'in bir tepe yamacına kurulması, konumu ve manzarası da anlatılarak şehirleşmenin başka yönlerine de dikkat çekilmek istenmiştir. Belgeselin sonunda farklı dil, din, ırk ve kültürlerin bir arada dostça yaşadığına yer verilmiştir.

3.3. Hakikat Olan Rüya Konjic Köprüsü

Osmanlı dönemi eserlerinden olan Konjic köprüsü, ismini aynı adlı şehirden almıştır. Konjic, Bosna Hersek Federasyonu bölgesinde bulunmaktadır ve tarihi açıdan da oldukça zengin bir şehirdir. Osmanlı döneminde de büyük önem taşıyan bu şehir, Bosna Hersek'in en eski yerleşim yerlerinden biridir ve tarihi 4 bin yıl kadar eskiye dayanmaktadır. Tarihsel, doğal ve kültürel açıdan önemli turizm destinasyonlarından olan bölgeyi ziyaret edenlerin ilgisini ilk çeken eserlerin başında 1682 yılında yapılan Konjic köprüsü gelmektedir. Köprü 1682 yılında yapılmış, ancak 3. Mart 1945 yılında, Konjic şehrinin kurtuluşunda, Alman Naziler tarafından mayınlar döşenmesi sonucu yıkılmıştır. Neretva nehrinde bulunan bu köprü Bosna ile Hersek bölgelerinin birleştiği nokta olarak da kabul edilir. Bosna Hersek'teki diğer güzel köprülerin olduğu gibi bu köprünün de kaderi benzerdir. Osmanlı döneminde yapılan Konjic köprüsü, Mostar köprüsü ve Višegrad şehrindeki Mehmed Paşa Sokoloviç köprüsünün yanında, Bosna'nın en güzel köprülerinden sayılır. Sultan IV. Mehmet saltanatı döneminde yapılan köprü, altı kemerden oluşmakta ve 82 metre uzunluğundadır. İkinci

Dünya Savaşı'nda gördüğü hasardan sonra, 2005-2009 yıllar arasında (TİKA'nın desteğiyle) tekrar yapılmış ve bugün şehrin en güzel varlıklarından biri konumundadır.

Tarihi Konjic köprüsünün hikayesinin ve restore edilmesinin konu alındığı belgesel, müzik eşliğinde kentin doğal güzelliklerini yansıtan çeşitli görsellerle ve restorasyon çalışmalarıyla başlıyor. Hemen başlangıçta köprünün altından akan berrak, temiz suya dikkat çekilmiş, daha en başta adeta bu suyun ne sebeple olursa olsun kirletilmemesi gerektiğine vurgu yapılmak istenmiştir. Dış anlatım sesinin tercih edildiği belgeselde ilk olarak köprünün tarihinden, Türklerin eseri olduğundan bahsedilmektedir. Türklerin bu topraklara saraylar, konaklar, kervansaraylar, hanlar, hamamlar, çarşılar, çeşmeler, tekkeler, camiler, köprüler ve daha pek çok eseri kazandırdığı hatırlatılarak Türklerin bu topraklardaki izlerine dikkat çekilmiştir. Köprünün yıkılmış vaziyetteki görselleri ve restorasyon çalışmaları eşliğinde, Türklerin fethettikleri yerlerdeki tutumlarından, inceliğinden, anlayışından, yakıp yıkmak yerine, yapıp yaşatmak gibi bir anlayışı benimsediği anlatılmıştır.

Bölgedeki eserlerin aynı zamanda tüm insanlığa ait olduğuna dikkat çekilen belgeselde bunların insanlık adına korunması gerektiğine vurgu yapılmıştır. Belgeselde aynı zamanda manevi değerlere, aile yaşantısına ve sosyal ilişkilere de dikkat çekilerek kültürel korumacılığın önemine değinilmiştir. Osmanlı şehirlerinde Müslümanların ve diğer inançlara mensup olan insanların rahatlıkla bir arada yaşayabilecekleri ortam oluşturulduğu açıklanmıştır.

Belgeselde Konjic köprüsüyle birlikte, insanlık mirası olan tarihi, doğal, kültürel vb. eserlerin kimin kullanımında bulunursa bulunsun korunması gerektiğine dikkat çekilmiştir.

Konjic köprüsü, güzelliğiyle ve konumuyla en çok ilgi gören anıt köprüdür olsa da Konjic'te Osmanlı tarihinin izlerini hala taşıyan birçok anıt eser vardır. Örneğin, şehrin merkezinden güneydoğu taraflarında yaklaşık 50 km uzaklıkta olan Şurkoviç kalesi, güneybatı taraflarında 30 km uzaklıkta ise kayıtlara göre 1880 yılında yapılmış olan eski Seonica (Seonitsa) camisi, 1622-1648 yıllar arasında yapıldığı iddia edilen Muhamed Mehmed Çauş camisi, şehirde en eski sayılan 1579'da yapılmış olan Yunuz Çauş camisi var. Bunların yanında da 1939 yılında yapılmış olan manastır, 1896 yılında yapılmış Ortodoks kilisesi de bulunmaktadır.

4. SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Bir kitle iletişim aracı olarak değerlendirilen sinema ve sinema ürünlerinin, başta insanlar olmak üzere tüm canlıların yaşamı ve hikayeleri ile doğal güzellikler, kültürel değerler, tarihi mekanlar vb. konuların anlatımındaki önemi bilinmektedir. Özellikle belgesel filmler, genellikle gerçekleri konu aldıkları için anlatıda özel öneme sahiptir.

Kültürel Miras ve Korumacılık ana temalı Uluslararası Altın Safran Belgesel Film Festivali'nde de bu tarzda filmlerin yer alması, tarihi, kültürel ve turistik değerlere dikkat çekmek, bu konuda bilinç ve farkındalık oluşturma noktasında büyük önem taşımaktadır. İncelemesini yaptığımız çalışmamızla ilgili filmlerin hem konu hem görsellik hem de (tarihi) bilgi sağlaması açısından bu amaca uygun çalışmalar oldukları anlaşılmaktadır.

Özellikle bölgesel turizmin gelişmesinde turistik destinasyonların ilgi çekici bir takım farklı yol ve yöntemlerle kendi yörelerinin tanıtımını yapması oldukça önemlidir. İnsanların

tercihlerinde pek çok parametrenin rol oynadığı günümüz koşullarında hem bir sanat hem de bir tanıtım faaliyeti olarak değerlendirilen festivalin bölge turizmine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu ve benzer etkinliklerin aynı zamanda tarihi, kültürel değerlerin, doğal güzelliklerin insanlığın ortak mirası olduğu ve dolayısıyla herkesin sahip çıkması gerektiği mesajı vermesi açısından da büyük değer taşımaktadır.

KAYNAKÇA

Alkan, A. (1991). "Şehir, Şehirleşme ve Aile", *Türk Aile Ansiklopedisi*, Ankara 1991, III.

Anadolu Ajansı, (AA), https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/turizm-dunya-ekonomisini-besliyor/1265273 Erişim Tar: 26.09.2018

Birleşmiş Milletler Turizm Raporu, 2017.

Çeken, B. ve Arslan, A. (2016). İmgelerin Göstergebilimsel Çözümlenmesi, "Film Afişi Örneği" *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi,* 11(2).

Doğanbay, B. (2006). Dış Tanıtımda Halkla İlişkiler, Politika ve Strateji: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Örneği. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,* Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiye

Gartner, C. W. (1993). *Image Formation Process.* Communication and Channel Systems in Tourism Marketing. 2(2/3), 191-215.

Guiraud, P., (1994). *Göstergebilim.* (Çev.: Mehmet Yalçın). Ankara: İmge.

Günay, V.D., (2004). *Dil ve iletişim.* İstanbul: Multilingual.

Güneş, A. (2012). Çağdaş Bir Çözümleme Yöntemi: Göstergebilim. *E-Journal of New World Sciences Academy NWSA-Humanities, 4C0132, 7(2),* 31-43.

Güngör, E. (1984). *Dünden Bugünden Tarih-Kültür-Milliyetçilik*, Ankara: Mayaş Yay.,

Kafesoğlu, İ. (2013). *Türk Milli Kültürü*, İstanbul: Ötüken Yayınları

Koca, S. (2002). "Eski Türklerde Sosyal ve Ekonomik Hayat", *Türkler Ansiklopedisi*, Ankara 2002, III.

Mardin İl Kültür Turizm Müdürlüğü-Erişim Tarihi: 18.10.2018 http://www.mardinkulturturizm.gov.tr/ TR-56486/tarihce.html

Nurbaki, H. (1985). *Anadolu Mucizesi*, İstanbul: Damla Yayınları

Togan, A. Zeki V. (1981). *Tarihte Usul*, İstanbul: Enderun Yayınları

Toğrol, B. (1991). "Kültür Taşıyıcısı Olarak Türk Ailesi: Doğudan ve Batıdan Örnekler", *Türk Aile Ansiklopedisi*, Ankara 1991, II.Özköse, Kadir, "Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşmasında Tasavvufî Zümre ve Akımların Rolü", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sivas, 7(1),249.

Uzut İ. ve Ulama, Ş. (2017). Ulusal Turizm Tanıtım Filmlerinin Karşılaştırmalı Analizi: Türkiye ve İspanya Örneği, *Journal of Recreation and Tourism Research,* 4 (Special Issue 1), 407-415

Yavuz, M., Karabağ, S. (2011). Ulusal Turizm Tanıtımı Ve Pazarlama Yönetimi Örgütlenmesi: Türkiye İçin Bir Model Önerisi. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi,* Istanbul University Faculty of Communication Journal, 1 (36), 113-130. Retrieved from http://dergipark.gov.tr/iuifd/issue/22853/ 244053

I. Uluslararası Turizm ve Mimarlık Konferansı
1st International Conference on Tourism and Architecture
24-27 Ekim/October 2018
ISBN: 978-605-9554-33-6

Kültürel Mirasın Korunmasında ve Turizm Bilincinin Geliştirilmesinde Yerel Basının Rolü: Safranbolu Ekspres Gazetesi Üzerine Bir İnceleme

Mustafa İnce

Dr. Öğr. Üyesi, Karabük Üniversitesi, mince7@hotmail.com

Öz

Basının toplumsal konular ve sorunlarla ilgili farkındalık yaratmadaki rolü ve önemi yadsınamaz. Bu bağlamda basın özellikle de yerel basın yöre halkının turizm bilincinin gelişmesine ve kültürel mirasın korunmasına kamuoyu yaratarak büyük katkı sağlamaktadır. Turizmin arz kaynaklarından biri olan kültürel miras, özellikle Safranbolu gibi UNESCO miras alanlarındaki anıtsal yapılar, tarihi evler, sokaklar, dini yapılar v.b. turizmin en önemli girdilerini oluşturmaktadır. Bu bağlamda turizmin sürdürülebilir olması bu kaynakların korunması ile mümkün olmaktadır. Kültür turizmi destinasyonlarından biri olan Safranbolu'nun temel çekicilikleri Osmanlı sivil mimarisinin en güzel örneklerini oluşturan Safranbolu evleri ve şehirde bulunan diğer anıtsal yapılardır. Şehirde korumacılık faaliyetleri ve turizm endüstrisinin gelişmesi şehrin gündemini meşgul eden konulardır. Safranbolu'nun kent dokusunun ve turizm değerlerinin korunmasında ve bu konuda toplumsal bilincin oluşmasında özellikle yerel ölçekte her kesime önemli görevler düşmektedir. Toplumsal bilgilenme ve bilinçlenmeye katkı sağlayan unsurların başında da medya gelmektedir. Özellikle yerel basının bölgesel konulardaki rolü ve etkinliği büyüktür. Bu bağlamda Safranbolu'da 16 Ağustos 2004 tarihinden beri yayınlanan ve Safranbolu'nun ilk ofset gazetesi olan Safranbolu Ekspres Gazetesi şehirdeki mimari eserlerin korunması, turizmin geliştirilmesi ve bu eserlerden koruma-kullanma dengesi gözetilerek yararlanılması konularına dikkati çekmekte ve toplumsal bilincin gelişmesi için farkındalık yaratmaktadır. Bu çalışmada, Safranbolu Ekspres gazetesinin 1 Ocak 2018 ve 30 Haziran 2018 tarihleri arasında yayımlanan sayıları incelenmiş ve bu sayılarda yer alan kültürel miras, korumacılık, turizmin gelişmesi ve turizm bilincinin geliştirilmesine yönelik haber ve yazılar analiz edilmiştir. Bu bağlamda anılan tarihler arasında gazetede, korumacılık, kültürel miras, turizm ve kültürel faaliyetler konularında toplam 38 köşe yazısına ve yine aynı konularda 103 adet habere yer verildiği görülmektedir. Bu durum gazetenin korumacılık, turizm ve kültür konularında kamuoyu oluşmasına önemli ölçüde katkı sağladığını ve yerel basının gücünü etkin bir şekilde kullandığını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: *Safranbolu, yerel basın, Safranbolu Ekspres Gazetesi, korumacılık, turizm bilinci.*

Role of the Local Press on Preserving Cultural Heritage and Developing Tourism Awareness: An Analysis on Safranbolu Ekspres Newspaper

Abstract

The role and importance of the media in creating awareness about social issues and problems cannot be denied. In this context, press, especially the local press contributes to the development of the tourism awareness and the protection of cultural heritage by forming a public opinion. Cultural heritage (one of the sources of tourism supply) and monumental constructions, historical houses, streets, religious structures etc. seen in UNESCO heritage areas such as Safranbolu, constitute the most important resources of tourism. In this context, the sustainability of tourism can be provided by the protection of these resources. Safranbolu, one of the cultural tourism destinations has main attractions such as historical houses, which are the most remarkable examples of Ottoman civil architecture, and other monumental structures in the city. Preservation activities and the development of the tourism industry are on the agenda of local authorities. Especially each stakeholder have important duties in preservation of Safranbolu's urban structure and tourism values, and in the formation of social awareness. Media is an important tool that contribute to gaining social knowledge and creating awareness. Especially, the role and effectiveness of local media in regional issues are considerable. In this context, Safranbolu Ekspres Newspaper, which is the first offset newspaper and has been regularly published since August 16th, 2004, draws attentions to the protection of historical buildings, development of tourism and

benefiting from these monuments considering the protection-use balance while contributing to development of social awareness. In this study, the issues of Safranbolu Ekspres newspaper between January 1st, 2018 and June 30th, 2018 were examined and news and articles about the development of cultural heritage, preservation, tourism development and awareness were analyzed. A total of 38 opinion columns and 103 news about preservation, cultural heritage, tourism and cultural activities were published in between these dates. This shows that the newspaper has made a significant contribution to the formation of public opinion on preservation, tourism, culture, and the effective use of local media's power.

Keywords: *Safranbolu, Local Press, Safranbolu Ekspres Newspaper, Preservation, Tourism Awareness*

1. GİRİŞ

İnsanların refah seviyesi yükseldikçe yeni yerler görme ve farklı kültürler tanıma noktasında dünyada özellikle yirminci yüzyılın ortalarından sonra önemli hareketlenmeler yaşanmaya başlanmıştır. Bununla beraber insanların günlük rutinlerinden bir süreliğine de olsa uzaklaşma, stres atma, merak giderme, tekdüzelikten kurtulma gibi birtakım nedenler turistik faaliyetleri ve turizmi bir ihtiyaç haline getirmiştir. İlk olarak (ekonomik anlamda) gelişmiş ülkelerden başlayan ve bugün dünya geneline yayılan bu hareketlilik giderek daha da büyüyen bir ekonomiye dönüşmüştür. Özellikle gelişmekte olan ülkeler için turizm önemli bir gelir kalemi olmaya başlamıştır. Turizm potansiyeli olan ülkeler ise bu pastadan daha fazla pay almanın yollarını aramaya devam etmektedirler.

Tarihi, doğal, kültürel özelliklerin yanı sıra, turizmin canlandırılması ve daha fazla talep görmesi bazı ekonomik, sosyal, siyasal faaliyetlere de bağlıdır. Bu bağlamda hem makro hem de mikro düzeyde merkezi ve yerel ölçekteki çalışmalar turizm potansiyelinin artırılmasında önem arz etmektedir.

"Uzun bir zamandan beri ülke, bölge, yöre ve kentler, turizm pastasından tatminkâr bir pay kapabilmek için, adeta bir yarış içerisine girmiştir" (Yavuz ve Karabağ, 2011:114). Bu çaba turizmde yeni ve farklı (tanıtım) fikirlerinin uygulamaya konmasını sağlamıştır.

"Daha çok, ülkelerin doğal çekiciliklerinin ve değerlerinin kitle iletişim mecralarında reklâmının yapılması şeklinde olan bu tür turizm tanıtımı ve pazarlaması çalışmaları, ülkeye ilgiyi çekme konusunda zaman zaman etkili olabilmekle beraber, ülkenin yöresel nitelikli turistik çekim merkezlerinin (alt destinasyonlarının) sunduğu turizm değerlerine ilişkin yeterli bilgiyi iletememesi nedeniyle, turizmde rekabet gücünün artırılması konusunda, çoğunlukla, etkili olamamaktadır" (Yavuz, 2007: 31).

"Turizm tanıtımları, tüm ülkeyi (üst destinasyonu) kapsayacak şeklide, kısıtlı içerikli, reklam çalışmaları şeklinde yapılmaya devam ederse, ülke turizminin etkin olarak pazarlanması açısından yeterli olmayabilir. Çünkü 'üst destinasyon'u (ülkeyi) ele alan turizm tanıtım çalışmalarında, teknik olarak, herhangi bir 'alt destinasyon'da bulunan çekiciliğe detaylı vurgu yapılamamaktadır. Söz konusu çekiciliklere ilişkin özellikler hedef turist kitlelerine etkin bir şekilde anlatılamayacağı/iletilemeyeceği için hem ilgili alt destinasyon hem de dolaylı olarak, üst destinasyon için istenilen nicelik ve nitelikte tanıtım yapmak mümkün olmayabilir" (Yavuz, 2007: 34). Öyle görülüyor ki turizm potansiyelinin artırılmasında yerel düzeydeki çabaların artırılması gerekmektedir. Bu çaba, büyük çerçevede gözden kaçabilecek ayrıntıları atlamamak adına oldukça önemlidir.

Kültür turizmi destinasyonlarından biri olan Safranbolu'nun da temel çekicilikleri Osmanlı sivil mimarisinin en güzel örneklerini oluşturan Safranbolu evleri ve şehirde

bulunan diğer anıtsal yapılardır. Safranbolu'nun kent dokusunun ve turizm değerlerinin korunmasında ve bu konuda toplumsal bilincin oluşmasında özellikle yerel ölçekte her kesime önemli görevler düşmektedir. Toplumsal bilgilenme ve bilinçlenmeye katkı sağlayan unsurların başında da medya gelmektedir. Özellikle yerel basının bölgenin turizminin tanıtımına ve bölge halkının bilinçlenmesi sağlamadaki ve turizmle ilgili öteki bölgesel konulardaki rolü ve etkinliği büyüktür. Bu bağlamda Safranbolu'da 16 Ağustos 2004 tarihinden beri yayınlanan ve Safranbolu'nun ilk ofset gazetesi olan Safranbolu Ekspres Gazetesi şehirdeki mimari eserlerin korunması, turizmin geliştirilmesi ve bu eserlerden koruma-kullanma dengesi gözetilerek yararlanılması konularına dikkati çekmekte ve toplumsal bilincin gelişmesi için farkındalık yarattığı anlaşılmaktadır. Bu bağlamda 1 Ocak 2018 - 30 Haziran 2018 tarihleri arasında, gazetede, korumacılık, kültürel miras, turizm ve kültürel faaliyetler konularında toplam 30 köşe yazısına ve yine aynı konularda 91 adet habere yer verildiği görülmektedir. Bu durum gazetenin korumacılık, turizm ve kültür konularında kamuoyu oluşmasına önemli ölçüde katkı sağladığını ve yerel basının gücünü etkin bir şekilde kullandığını göstermektedir.

2. BASININ TOPLUMSAL-SOSYAL YAŞAMA KATKISI

Demokratik toplumlarda medya önemli bir rol üstlenmektedir. Başta toplumu yönetenlerle ilgili olmak üzere, siyasal, ekonomik, sosyal, kültürel vb. konularda kamu yararını tehdit eden olay ve durumları gündeme taşıyarak (işleyerek) olumsuzlukların bertaraf edilmesine öncülük yapar. Başka bir deyişle olumsuzluklara, ihmallere, ihlallere, haksızlıklara karşı halkın gözü, kulağıdır. Bunun da ötesinde medya kamuoyu yararına hizmet eden bir güçtür. Basının yayınladığı haberler, sunduğu bilgiler ve paylaştığı içeriklerin yanı sıra dağıtım (kitlelere ulaşma) gücü sebebiyle toplum üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu ve böylece kitleleri yönlendirebildiği de bilinmektedir. Bu gücü ve etkisinden dolayı basın, tarihin hemen her döneminde iktidarı ve gücü elinde bulundurmak isteyenler için vazgeçilmez bir araç olmuştur. Basın, kimi zaman ideolojik bir aygıt, kimi zaman bir pazarlama aracı, kimi zaman da bir bilgilendirme mekanizması olarak kullanılmıştır. Ancak her ne amaçla kullanılırsa kullanılsın, basının, kitleleri etkileme ve yönlendirmede büyük rol oynadığı açıktır (Yaylagül, 2010: 15-19).

Toplumsal sorunların çözüme kavuşturulmasına aracılık etmesinin yanı sıra medya, toplumdaki farklı demografik ve kültürel özelliklere sahip olan bireylerin birbirleriyle uyum içerisinde yaşamasını sağlamaya yönelik bazı içerikler sunabilir. Toplumsallaşma olarak değerlendirilebilecek olan bu uyumluluğun oluşmasında medyanın katkısı büyüktür. "Toplumsallaşma, toplumdaki değerlerin, inançların, davranışların birey tarafından benimsenme sürecidir." (Alkan 1989: 5). Kitle iletişim araçları bu benimseme sürecini kolaylaştırabilir ve hızlandırabilir. "Toplumsallaşma süreci, bireyin yaşamdaki rol ve görevlerini, aile, okul, çalışma ortamını, medya ve benzeri kurumlardan öğrenerek yaşama uyum sağlaması ve geçmişte yaşanmış, şimdi yaşanmakta olan ve gelecekte yaşanacaklar için bir dünya görüşü kazanması olarak tanımlanabilir" (Güvenç 1996: 40-41). Günümüzün heterojen yapılı toplumlarında bireylerin bir arada yaşamalarının sağlanabilmesi için toplumsal değerlerin, yani kültürün, kitle iletişim araçları aracılığı ile alıcılara iletilmesi gerekmektedir. Toplumsallaştırma işlevine bağlı olarak kitle iletişim araçları toplumun amaçlarını belirterek bağımsızlık, özgürlük, insan hakları vb. çeşitli değerleri canlı tutar, yüceltir ve bir bakıma motivasyon işlevini gerçekleştirir.

Medyanın bu rol ve işlevleri hem ulusal hem de yerel ölçekte geçerlidir. Hatta kimi durumlarda yerel ölçekte basının rolü daha da etkindir. Yerel basın kuruluşları yaygın basın kuruluşlarına göre daha zayıf bir kurumsal yapıya sahip olmasına karşın, kentlilik bilincinin oluşmasında ve yaygınlaşmasında önemli bir etkiye sahiptir. (Yılmaz, 2012:138) Yerel ölçekte gerçekleştirilen basın faaliyetleri o bölgenin sorunlarının gündeme getirilmesi ve çözüme kavuşturtulması için oldukça önemlidir. Bu bağlamda basın halkın yaşadığı sorunları ilgililere/idarecilere iletme konusunda bir köprü konumundadır. "Yerel birimlerde basın olsun, yönetenler ve yönetilenler olsun daha dar bir çerçevede, deyim yerindeyse her gün yüz yüzedirler. Sorunlarla iç içedirler. Basın, Atatürk'ün deyişiyle "halkın müşterek sesini' yönetimlere yansıtmak için, sorunları yönetimlere iletmek için demokratik bir araçtır. Bu bağlamda, özgür ve bağımsız basının varlığı, yönetimler tarafından bir şans olarak karşılanmalıdır. Çünkü, halkın düşünce ve isteklerini, kendi çalışmalarının eleştirisini öğrenip daha iyi hizmet verme şansını kapsamlı bir şekilde basın aracılığıyla elde ederler" (Demirkent, 2007: 164).

Turizm konusunda da yaygın ve yerel basın bazı değerlerin oluşmasında ve birtakım koşulların sağlanmasında itici güç olabilir. Bu koşulların sağlanabilmesi ve ülkelerin genel imajının korunabilmesi için medya kanalı gerekli bir unsurdur. "Turizm sektöründe destinasyon tanıtımları, hizmet alımı sırasında ve sonrasında gerçekleşen geri bildirimler, hizmetin pazarlanması ve olumlu çizginin geleceğe yönelik korunması açısından da medyanın rolü tartışılmazdır. Ülke hakkında medyada çıkan olumlu/olumsuz haberlerin turistlerin destinasyon tercihlerinde önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Turizm sektöründe talep esnekliğinin yüksek olduğu da hesaba katıldığında işitsel ve görsel basında elde edilen bilgilerden hızlı ve kalıcı bir etkilenmenin olacağı açıktır. Buradan hareketle, bir ülkenin turizm alanında yaptığı çalışmalar medyanın desteğiyle sektörü ileriye taşırken; uluslararası medyada ev sahibi ülke hakkında çıkan haberlerin de sektör üzerinde olumlu/olumsuz etkiler yaratabileceği söylenebilir" (Atasever ve Bahar, 2017: 34).

3. SAFRANBOLU EKSPRES GAZETESİNİN (1 OCAK 2018-30 HAZİRAN 2018 TARİHLERİ ARASINDA) TURİZM, MİMARİ-KÜLTÜREL MİRAS-KORUMACILIK, KÜLTÜR-SANAT, ÇEVRE VE EĞİTİM İLE İLGİLİ HABER VE (KÖŞE) YAZILARIN İNCELENMESİ

Safranbolu'nun günlük olarak yayınlanan ve yayın hayatına 16 Ağustos 2004 tarihinden beri devam eden günlük ilk ofset gazetesi Safranbolu Ekspres gazetesidir. Gazetenin kurucusu Necati Karaoğlu'dur. Yazı İşleri Müdürlüğünü ise Serap Karaoğlu yapmaktadır. Safranbolu Ekspres Gazetesi Genel sorumlusu ve Yazı İşleri Müdürü Serap Karaoğlu, gazetenin yayın anlayışıyla ilgili "rutin haberlerinin yanında, çok sesliliğe de önem veren, farklı görüşlerdeki yazarların sayfalarında buluşmasına özen göstermeye çalışan bir habercilik anlayışımız var. Safranbolu'nun değerlerinin korunmasına, turizminin gelişmesine ve çevre bilincinin oluşmasına da katkı sağlamak istiyoruz. Yaptığımız gazeteciliğin farkını gören, o farkın Safranbolu'da ilçesinde hep var olmasını isteyen herkes bir Safranbolu Ekspres okuru oldu ise kendimizi başarılı kabul ederiz, bu anlamda tüm okurlarımıza şükranlarımızı sunuyoruz" ifadelerini kullanmaktadır.

Gazete 6 sayfa tek renkli (siyah-beyaz) olarak basılmaktadır. Çalışmamıza konu olan Safranbolu Ekspres gazetesi, Safranbolu'da meydana gelen rutin olayları /gelişmeleri yayınlamanın yanı sıra, kent ve çevresine yönelik sorunların gündeme taşınması, kentin

ekonomik, sosyal, kültürel, turizm vb. açıdan gelişmesi ile ilgili haber ve yazılara da yer vermiştir.

Bu bağlamda gazetede, 2018 yılının ilk altı aylık döneminde çalışmamıza ilişkin olarak Turizm, Mimari-Korumacılık-Kültürel miras, Kültür-Sanat, Çevre ve Eğitim konularında yayınladığı haberler nicelik olarak derlenmiştir. Buna göre Safranbolu Ekspres gazetesinde, Ocak, Şubat, Mart, Nisan, Mayıs ve Haziran (2018) aylarında yayınlana haberlerin miktarları aşağıda belirtilmiştir.

Tablo 1: İlk Üç Aylık (Ocak, Şubat, Mart-2018) Dönemde Konuya İlişkin Haber Ve Yazı Sayıları

Konu	Haber (Adet)	Köşe Yazısı (Adet)
Turizm	7	1
Mimari-Korumacılık-Kültürel miras	9	5
Kültür-Sanat	10	9
Çevre	7	1
Eğitim	5	1
Toplam	**38**	**17**

Tablo 2: İkinci Üç Aylık (Nisan, Mayıs, Haziran 2018) Dönemde Konuya İlişkin Haber Ve Yazı Sayıları

Konu	Haber (Adet)	Köşe Yazısı (Adet)
Turizm	16	8
Mimari-Korumacılık-Kültürel miras	8	6
Kültür -Sanat	27	5
Çevre	11	2
Eğitim	4	-
Toplam	**65**	**21**

3.1. Safranbolu Ekspres Gazetesinde Yayınlanan Çalışmamızın Konusu İle İlgili Bazı Örnekler Haber ve Yazılar

Örnek 1:

14 HAZİRAN 2018 PERŞEMBE "DÜNYA MİRAS KENTİ SAFRANBOLU" YIL:14 SAYI: 4021 FİYATI: 25 Krş

Sevinmek kadar sevindirmenin de büyük önem

Zamanda Yolculuğun Adresi: Safranbolu

UNESCO Dünya Miras Listesi'nde yer alan ve "En iyi korunan 20 kent" arasında bulunan Safranbolu, Osmanlı mimarisini yansıtan ev ve konakları, han ve çeşmelerinin oluşturduğu tarihi dokusuyla bayram tatilinde misafirlerini zamanda yolculuğa çıkaracak.

Osmanlı mimarisi, şehir hayatı ve kültürünü yansıtması dolayısıyla "Osmanlı'nın parmak izi" olarak adlandırılan, o dönemden kalma han, hamam, konak, çeşme, cami ve köprüleriyle açık hava müzesini andıran Safranbolu'da,

Şekil 1: Safranbolu Ekspres Gazetesi, 14 Haziran 2018

Safranbolu Ekspres gazetesi, yazın başlangıcında Safranbolu'nun turizminin gelişmesi ve turistlerin kenti tercih etmelerine yönelik ve 'Zamanda Yolculuğun Adresi: Safranbolu' başlığıyla yayınladığı bir haberde, UNESCO dünya mirası listesinde yer alan Safranbolu'nun mimarisi, kent yaşamı ve kültürü dolayısıyla Osmanlı dönemini yansıtan önemli merkezlerden biri olduğuna dikkat çekerek, Safranbolu'nun turistlerin

değerlendirebilecekleri önemli bir destinasyon olduğuna vurgu yapmıştır. Gazete, haberin devamında yöresel tatlar ve yemekler hususunda turistleri bilgilendiren içeriklere de yer vermiştir.

Örnek 2:

Akçasu Tanıtılmalı!...

Safranbolu Belediyesi tarafından hazırlanan ve Batı Karadeniz Kalkınma Ajansı (BAKKA) 2016 Yılı Küçük Ölçekli Alt Yapı Mali Destek Programı Kapsamında Desteklenen "Akçasu Kanyonu Turizme Kazandırılıyor" Projesi tamamlandı.

Safranbolu Belediyesi tarafından BAKKA'ya sunulan proje en yüksek puanla kabul edilmiş proje için 960 bin lira

Şekil 2: Safranbolu Ekspres Gazetesi, 19 Nisan 2018

Safranbolu Ekspres gazetesi, Safranbolu ve Karabük'ün turizm potansiyelinin açığa çıkarılmasına ve turist sayısının artırılmasına yönelik yayınladığı haberlerden birinde Akçasu Kanyonu'nun tanıtılması gerektiğini belirtmiştir. 'Akçasu tanıtılmalı' başlığıyla verilen haberde, BAKKA projesi çerçevesinde tamamlanan ve turizme kazandırılan Akçasu Kanyonu'nun daha fazla turist çekebilmesi için tanıtıma ihtiyacı olduğuna dikkat çekmiştir. Projenin maliyetiyle ilgili detayların da paylaşıldığı haberde Akçasu'nun bölgeye turizm anlamında önemli katkısı olacağı dile getirilmiştir.

Örnek 3:

"Turizmin Gelişmesinde KBÜ Öncü Roller Üstlendi"

Safranbolu MYO'nun 1992 yılında açılmasıyla Karabük Üniversitesinin temelinin atıldığını ifade eden Karabük Üniversitesi Safranbolu Turizm Fakültesi Dekan Yardımcısı Doç. Dr. Nuray Türker, "O dönemden başlayarak konuşursak, turizmin gelişmesinde üniversite ya da meslek yüksekokulu çok öncü roller üstlendi." dedi.

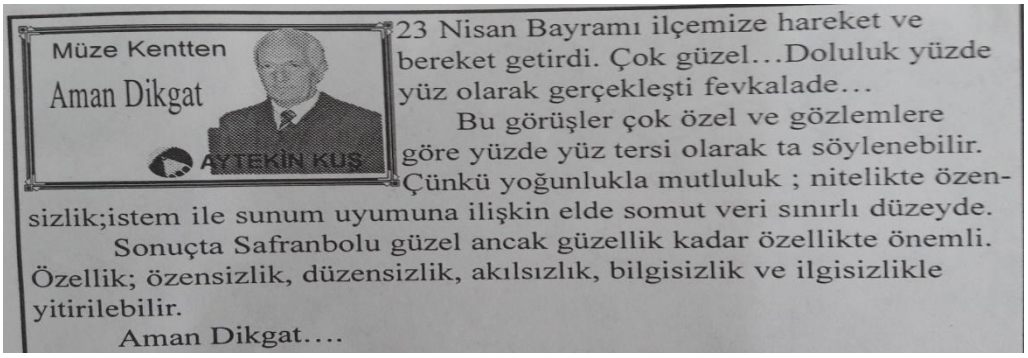
Karabük Üniversitesi Safranbolu Turizm Fakültesi Dekan Yardımcısı Doç. Dr. Nuray Türker, turizm haftasında Karabük Üniversitesinin Karabük ve Safranbolu turizmine sağladığı katkıları anlattı.

KARABÜK ÜNİVERSİTESİ

Şekil 3: Safranbolu Ekspres Gazetesi, 21 Nisan 2018

Gazete, zaman zaman Safranbolu'nun turizmine yönelik yapılan çalışmalar konusunda kanaat önderleri ve akademisyenlerin görüşlerini de haberleştirerek okuyucularına aktarıyordu. Turizm haftası çerçevesinde Karabük Üniversitesi Turizm Fakültesi Dekan Yardımcısı Doç. Dr. Nuray Türker ile bir görüşme gerçekleştiren gazete Türker'in konuya ilişkin görüşlerini okuyucularıyla paylaşmıştır. Gazetede Türker'in Safranbolu'da turizmin gelişmesine yönelik, ekoturizm envanterinin çıkarılmasından turizm master planının hazırlanmasına kadar pek çok konuda yapılan çalışmalar hakkında verdiği bilgiler yer almıştır. Yine gazetede Doç. Dr. Nuray Türker'in Safranbolu'da turistlerin çektiği sıkıntılar ve yaşadığı sorunları dile getirdiği açıklamalarında turizm adına yapılabilecek iyileştirmelere yönelik verdiği fikirler de yer almıştır.

Örnek 4:

Müze Kentten

Aman Dikgat

AYTEKİN KUŞ

23 Nisan Bayramı ilçemize hareket ve bereket getirdi. Çok güzel…Doluluk yüzde yüz olarak gerçekleşti fevkalade…

Bu görüşler çok özel ve gözlemlere göre yüzde yüz tersi olarak ta söylenebilir. Çünkü yoğunlukla mutluluk ; nitelikte özensizlik;istem ile sunum uyumuna ilişkin elde somut veri sınırlı düzeyde.

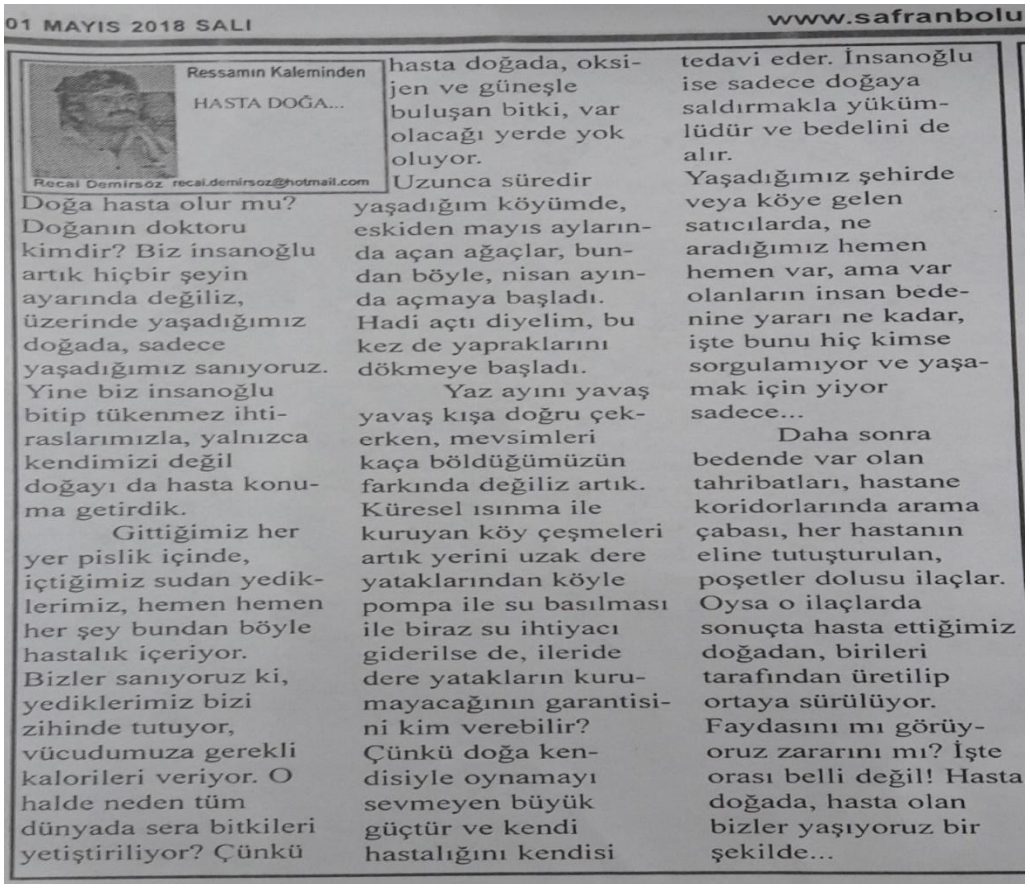
Sonuçta Safranbolu güzel ancak güzellik kadar özellikte önemli. Özellik; özensizlik, düzensizlik, akılsızlık, bilgisizlik ve ilgisizlikle yitirilebilir.

Aman Dikgat….

Şekil 4: Safranbolu Ekspres Gazetesi, 26 Nisan 2018

Halkın bilgilenmesinde, bazı olaylar ve durumlara karşı uyarılmasında yapılan haberler kadar köşe yazıları da büyük önem taşımaktadır. Aytekin Kuş Safranbolu Ekspres gazetesinde Müze Kentten adlı köşesinde esprili bir şekilde 'Aman Dikgat' başlığını attığı yazısında, Safranbolu'nun çok güzel bir yer olduğunu turizmde güzel gelişmeler yaşandığını ancak bu durumun bir o kadar da sorumluluk yüklediğini belirterek ilgilileri uyarmıştır. Kuş, yazısında özelliğin, düzensizlik, akılsızlık, bilgisizlik ve ilgisizlikle yitirilebileceğine dile getirmiştir.

Örnek 5:

01 MAYIS 2018 SALI www.safranbolu

Ressamın Kaleminden

HASTA DOĞA...

Recai Demirsöz recai.demirsoz@hotmail.com

Doğa hasta olur mu? Doğanın doktoru kimdir? Biz insanoğlu artık hiçbir şeyin ayarında değiliz, üzerinde yaşadığımız doğada, sadece yaşadığımız sanıyoruz. Yine biz insanoğlu bitip tükenmez ihtiraslarımızla, yalnızca kendimizi değil doğayı da hasta konuma getirdik.

Gittiğimiz her yer pislik içinde, içtiğimiz sudan yediklerimiz, hemen hemen her şey bundan böyle hastalık içeriyor. Bizler sanıyoruz ki, yediklerimiz bizi zihinde tutuyor, vücudumuza gerekli kalorileri veriyor. O halde neden tüm dünyada sera bitkileri yetiştiriliyor? Çünkü hasta doğada, oksijen ve güneşle buluşan bitki, var olacağı yerde yok oluyor.

Uzunca süredir yaşadığım köyümde, eskiden mayıs aylarında açan ağaçlar, bundan böyle, nisan ayında açmaya başladı. Hadi açtı diyelim, bu kez de yapraklarını dökmeye başladı.

Yaz ayını yavaş yavaş kışa doğru çekerken, mevsimleri kaça böldüğümüzün farkında değiliz artık. Küresel ısınma ile kuruyan köy çeşmeleri artık yerini uzak dere yataklarından köyle pompa ile su basılması ile biraz su ihtiyacı giderilse de, ileride dere yatakların kurumayacağının garantisini kim verebilir? Çünkü doğa kendisiyle oynamayı sevmeyen büyük güçtür ve kendi hastalığını kendisi tedavi eder. İnsanoğlu ise sadece doğaya saldırmakla yükümlüdür ve bedelini de alır.

Yaşadığımız şehirde veya köye gelen satıcılarda, ne aradığımız hemen hemen var, ama var olanların insan bedenine yararı ne kadar, işte bunu hiç kimse sorgulamıyor ve yaşamak için yiyor sadece…

Daha sonra bedende var olan tahribatları, hastane koridorlarında arama çabası, her hastanın eline tutuşturulan, poşetler dolusu ilaçlar. Oysa o ilaçlarda sonuçta hasta ettiğimiz doğadan, birileri tarafından üretilip ortaya sürülüyor. Faydasını mı görüyoruz zararını mı? İşte orası belli değil! Hasta doğada, hasta olan bizler yaşıyoruz bir şekilde…

Şekil 5: Safranbolu Ekspres Gazetesi, 1 Mayıs 2018

Yine Safranbolu Ekspres gazetesinde yaz aylarının yaklaşmasıyla birlikte hem Safranbolu ve çevresinde hem de ülkenin diğer bölgelerinde doğanın temiz tutulmasına

yönelik bir köşe yazısına yer verilmiştir. Recai Demirsöz'ün kaleme aldığı 'Hasta Doğa' başlıklı yazıda insanların gittikleri her yerde doğaya zarar veren eylemler içerisinde olduklarını belirterek, bu sorumsuzluğun doğayı hasta ettiğine hatta yok ettiğine dikkat çekmiştir. Bu yazısıyla Demiröz doğa çevre bilincine dikkat çekmiş, doğanın insan eliyle yok edildiği uyarısında bulunmuştur.

Örnek 6:

Leyla Gencer'in "Baba Ocağı" Turizme Kazandırılacak

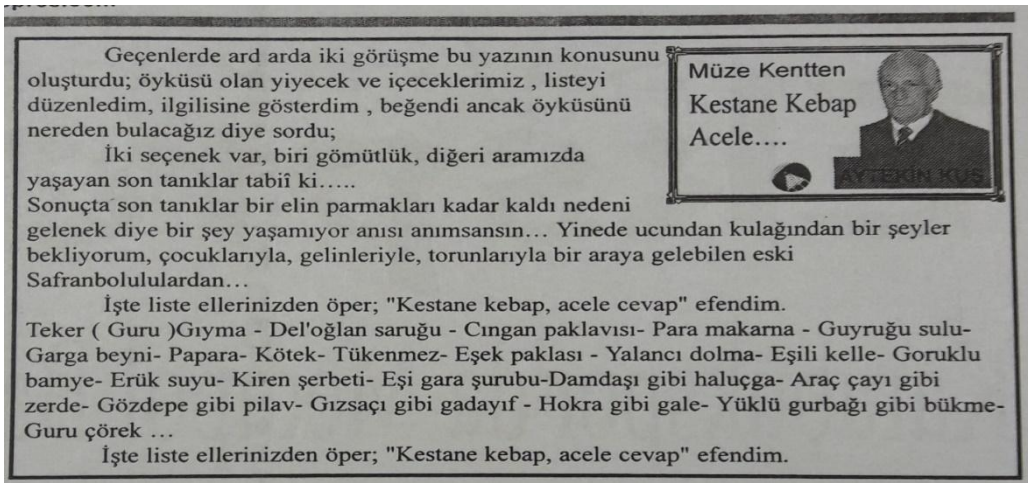
20. yüzyılın önemli sopranolarından biri olarak görülen, 10 yıl önce hayatını kaybeden Leyla Gencer'in baba ocağı Safranbolu Yörük köyünün, ayrı bir destinasyon çalışmasıyla turizmin önemli noktalarından biri haline getirilmesi hedefleniyor.

20. yüzyılın önemli sopranolarından biri olarak görülen, "La Diva Turca", "La Gencer", "La Regina" olarak ün kazanan ve 10 yıl önce hayatını kaybeden Leyla Gencer'in baba ocağı Safranbolu

Şekil 6: Safranbolu Ekspres Gazetesi, 21 Nisan 2018

Gazetede yayınlanan başka bir haber ise Leyla Gencer'in baba ocağı olan Safranbolu Yörük Köyü'ndeki evinin restore edilmesine yönelikti. 'Leyla Gencer'in Baba Ocağı Turizme Kazandırılacak' başlığıyla verilen haberde 10 yıl önce hayatını kaybeden Gencer'in baba evinin turizme kazandırılması için çalışmaların başladığına yönelikti.

Örnek 7:

Geçenlerde ard arda iki görüşme bu yazının konusunu oluşturdu; öyküsü olan yiyecek ve içeceklerimiz , listeyi düzenledim, ilgilisine gösterdim , beğendi ancak öyküsünü nereden bulacağız diye sordu;

İki seçenek var, biri gömütlük, diğeri aramızda yaşayan son tanıklar tabiî ki…..

Sonuçta son tanıklar bir elin parmakları kadar kaldı nedeni gelenek diye bir şey yaşamıyor anısı anımsansın… Yinede ucundan kulağından bir şeyler bekliyorum, çocuklarıyla, gelinleriyle, torunlarıyla bir araya gelebilen eski Safranbolululardan…

İşte liste ellerinizden öper; "Kestane kebap, acele cevap" efendim.

Teker (Guru)Gıyma - Del'oğlan saruğu - Cıngan paklavısı- Para makarna - Guyruğu sulu- Garga beyni- Papara- Kötek- Tükenmez- Eşek paklası - Yalancı dolma- Eşili kelle- Goruklu bamye- Erük suyu- Kiren şerbeti- Eşi gara şurubu-Damdaşı gibi haluçga- Araç çayı gibi zerde- Gözdepe gibi pilav- Gızsaçı gibi gadayıf - Hokra gibi gale- Yüklü gurbağı gibi bükme- Guru çörek …

İşte liste ellerinizden öper; "Kestane kebap, acele cevap" efendim.

Müze Kentten
Kestane Kebap
Acele….
AYTEKİN KUŞ

Şekil 7: Safranbolu Ekspres Gazetesi, 26 Ocak 2018

Aytekin Kuş'un Müze Kentten isimli köşesinde ele aldığı konulardan birsi de yöreye özgü yiyeceklerdi. Kuş, 26 Ocak tarihli köşesinde Safranbolululardan gelen yöresel yemek isimlerini köşesine taşımıştı.

Örnek 8:

Köprülü Camii Bir Türlü Açılamadı!...

UNESCO Dünya Miras Listesi'nde yer alan Safranbolu'da 1661 yılında yapılan Köprülü Mehmet Paşa Camisi'nin restorasyon çalışmaları devam ediyor. 2016 yılının son aylarında başlayan restorasyon çalışması nedeniyle caminin avlusunda bulunan güneş saati turizme kapalı tutuluyor.

Bir yılı aşkın bir süredir 355 yıllık Köprülü Mehmet Paşa Camisi restorasyonu devam ediyor. 3. Selim'in sadrazamı Köprülü Mehmet Paşa tarafından yaptırılan, külliyesinde muvakkithane ve güneş saatinin bulunduğu tarihi cami, Vakıflar Kastamonu Bölge Müdürlüğü ihalesi yapılarak restorasy-

Şekil 8: Safranbolu Ekspres Gazetesi, 20 Ocak 2018

Gazete, zaman zaman turizmle ilgili aksaklıkları dile getiren haberlere yer vererek ilgilileri uyarmıştır. Bu haberlerden biri de Köprülü Camii'nin uzun süren restorasyon çalışmaları hakkındaydı. Gazete 2016 yılında başlayan restorasyon çalışmalarının uzamasını haberleştirmiş, bu tarihi ve turistik değeri olan mekânın turistlere kapalı olmasını eleştirmişti.

Örnek 9:

Safranbolu Ekspres gazetesi, 11 yıldır Kent Tarihi Müzesi olarak hizmet veren eski kaymakamlık binasının, Safranbolu'nu tarihine ve kültürüne ışık tutan eserlerle dolu bir turistik ve tarihi bir mekân olduğuna yönelik yayınladığı başka bir haberde bu mekânın adeta Safranbolu'nun özeti olduğuna dikkat çekmiştir. Gazete, Safranbolu'ya gelen turistlerin bu mekânı mutlaka ziyaret etmeleri tavsiyesinde bulunmuştur.

Safranbolu'nun Özeti: Kent Tarihi Müzesi

Kültür varlıklarıyla açık hava müzesini andıran Safranbolu'da 11 yıldır hizmet veren Kent Tarihi Müzesi, kentin kültürel, tarihsel, sosyal zenginliğini tanıtmak amacıyla birçok belge, eşya, görsel malzeme, ses ve görüntü kayıtlarını ziyaretçilerinin ilgisine sunuyor.

UNESCO Dünya Miras Listesi'nde yer alan kentte, 1904-1906 yıllarında Hükümet Konağı olarak yaptırılan, 19 Ocak 1976'da çıkan yangın sonucu kullanılmaz hale gelen, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından restore edilerek 2007'de açılan tarihi bina, 11 yıldır Kent Tarihi Müzesi olarak hizmet veriyor.

Ziyaretçilerine adeta zamanda yolculuk yaptıracak şekilde dizayn edilen, 250 farklı modelde bilgisayarın yer aldığı bölümle dikkati çeken müzede, "elek-

Şekil 9: Safranbolu Ekspres Gazetesi, 26 Şubat 2018

Örnek 10:

Gazete, Safranbolu ile ilgili pek çok konuda birçok haber ve yazıya yer vermiş, özellikle korunması gereken tarihi, turistik ve kültürel değerler hususunda kamuoyunu uyarmıştır. Serap Karaoğlu'nun kaleme aldığı 'Kentin Kimlikleri Yok Ediliyor' başlıklı yazıda Safranbolu'yu değerli kılan özelliklerin yok edildiğine dikkat çekmiş ve özellikle Safranbolu'ya kimlik kazandıran evlerin korunması gerektiğini vurgulayarak, yakararak yıkarak bu değerleri yok etmememiz gerektiğine dikkat çemiştir. Kentin kimliğine zarar verecek uygulamalardan ve girişimlerden özellikle kaçınılması noktasında hassas davranılması gerektiğini belirtmiştir.

Serap Karaoğlu

Kentlerin Kimlikleri Yok Ediliyor!

Safranbolu Evleri yüzlerce yıllık bir süreçte oluşan Türk kent kültürünün günümüzde yaşamaya devam eden en önemli yapı taşlarıdır. Mimari özelliği ile de ilçemiz UNESCO tarafından dünya miras listesine alınmıştır. Bu kentin bir kimliği vardır. Safranbolu evleri bu kimliğin temelini oluşturur. Her kentin de Safranbolu gibi kimliği olmalıdır.

Yıkarak yok ederek bu kültürü ve kimliği kaybederiz.

Karabük'te cumhuriyetle birlikte var olmuş çok yeni bir kenttir. Demir çelik fabrikaları Karabük'ün var olma sebebidir. Ağır Sanayi kenti Karabük fabrikanın temellerinin atılışının akabinde kentleşmeye başlamış Yenişehir'de kurulan Lojmanlar, sosyal tesisler hükümet binaları, Ankara caddesi, istasyon gibi önemli merkezler oluşturulmuştur. Cumhuriyet kenti diye dediğimiz bu şehirde Atatürk Anıtı da kentin en önemli kimliğidir.

Son günlerde Atatürk Anıtı'nın bulunduğu alana Karabük Valilik binası yapılması yönünde bir düşünce olduğu Sayın Vali Kemal Çeber tarafından dile getirildi. Bu düşünce kentin sembolü olan bir alanda yapılmak istenmesi bana göre bir yanlıştır.

Yeşilmahalle de belediyeden alınan binaya taşınacak olan valilik binasının fiziki açıdan yetersiz olduğu ve devlet binası özelliği taşımadığı sayın vali tarafından belirtiliyor. Evet haklı da olabilir. Ancak sürekli şehrin içine sıkıştırılan hizmet binaları artık bizi boğuyor. Karabük zaten Şirinevler hastanesinin mevcut yerine yapılması sonucunda bugün sıkıntılar yaşıyor. Lütfen şehirlerin kimliklerini bozmayalım. Yeşilmahallede valililik binasının taşınacağı yerde belediyeye ait kullanabilir bir alan var. Bu alana Valilik binası yapılabilir. Belediyeden alınan bina da özel idarenin kullanıma bırakılır.

Yenişehir bölgesini boğacak bir bina kütlesi kentimizin en özellikli mahallesinin sülliyetini bozacak ve şehrin nefes alan bir bölgesini maalesef yok edecektir. Şu anda faal kullanımda olmayan Atatürk Anıtının olduğu bu yerle alakalı farklı projeler yapılmalı ve halkın etkin kullanımı için projeler üretilmelidir. Karabük Valilik binası için uygun olmadığını düşündüğüm bu bölge Karabük'ün kalbidir. Karabük belediyesinin demir yollarından devraldığı Cuma pazarına düşündüğü çok katlı binaların bulunduğu projede bu kenti boğacak başka bir konu maalesef..

Geriye dönüşü olmayacak hataların telafileri yoktur. Düşünüp, taşınıp kentimizin geleceğini düşünmeliyiz. Bizi yönetenler akılcı ve halkçı bir yaklaşım sergileyeceklerdir.

Saygılarımla …

Şekil 10: Safranbolu Ekspres Gazetesi, 5 Şubat 2018

4. SONUÇ

Basının hem ulusal hem de yerel ölçekte toplumun sosyal ve kültürel anlamda gelişmesine önemli katkılar sağladığı açıktır. Bilhassa yerel basının mikro düzeydeki gelişmelerle ilgili bölgeye katkısı büyüktür. Ulusal basının ülkenin tüm illerini, ilçelerini, bölgelerini gündeme taşımasının pek mümkün olmadığı düşünüldüğünde, yerel basının rolünün önemi daha iyi anlaşılabilmektedir. Mesafe yakınlığının ilişki yakınlığına dönüşmesi, bölgesel sorunların ilgililere ulaştırılmasında, aksaklıkların gündeme getirilmesinde basının daha etkin bir rol oynamasına imkân tanımaktadır. Diğer yandan toplumun fertlerinin, bölgenin her yönden gelişmesi için bilgilendirme ve bilinçlendirilmesi noktasında da yerel basının fonksiyonu büyüktür.

Bu bağlamda, Türkiye'nin önemli turizm merkezlerinden biri olan Safranbolu'da, Safranbolu Ekspres Gazetesi şehirdeki mimari eserlerin korunması, turizmin geliştirilmesi ve bu eserlerden koruma-kullanma dengesi gözetilerek yararlanılması konularına yaptığı haberler ve yayınladığı yazılarla dikkati çekmeye çalıştığı ve toplumsal bilincin gelişmesi

için farkındalık yarattığı anlaşılmaktadır. Ayrıca gazete, toplumsal gelişme ve kent yaşamı için büyük önem arz eden eğitim, kültür, sanat vb. faaliyetleri gündeme taşıyarak bu konuda toplumu bilgilendirdiği anlaşılmaktadır. Yine gazete, doğal güzellikleriyle de dikkat çeken bölgenin korunmasına ilişkin haber ve yazılarla kamuoyunun dikkatini çekmeye çalışmıştır.

Sonuç olarak, Safranbolu Ekspres Gazetesinin korumacılık, kültürel miras, turizm ve kültürel faaliyetler vb. konularında 6 ayda toplam 38 köşe yazısına ve yine aynı konularda 103 adet habere yer verdiği, yerel ölçekte Safranbolu'nun özellikle doğal, tarihi, turistik değerlerinin korunmasına yönelik haber, köşe yazısı ve içerikler yayınlayarak bu konunda toplumsal bilincin oluşmasına katkı sağladığı anlaşılmaktadır. Bu durum bize, başta ekonomik sorunlar olmak üzere çok zor şartlarda yayın hayatına devam eden yerel gazetelerin desteklenmesi ve yayınlarına devam edebilmeleri için gerekli adımların atılmasının büyük önem taşıdığını göstermektedir.

KAYNAKÇA

Alkan, T. (1989). *Siyasal Bilinç ve Toplumsal Değişim,* Ankara: Gündoğan Yayınları.

Atasever, G, Bahar, O. (2017). Medya Bağlamında Politik İstikrarsızlık-Turizm İlişkisi. *Güvenlik Bilimleri Dergisi,* 6 (1), 33-56. Doı: 10.28956/Gbd.319988

Demirkent, N. (2007). *Türkiye'de Yerel Basın,* (Ed: Suat Gezgin), İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, İstanbul, ss. 167-175

Gezgin, S. (2007). *Türkiye'de Yerel Basın,* (Ed: Suat Gezgin), İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, İstanbul, ss.177-196

Pechlaner, H. (2000), Cultural Heritage and Destination Management in the Mediteranean, *Thunderbird International Business Review,* 42 (4), 409-426.

Safranbolu Ekspres Gazetesi

Yavuz, M., Karabağ, S. (2011). Ulusal Turizm Tanıtımı Ve Pazarlama Yönetimi Örgütlenmesi: Türkiye İçin Bir Model Önerisi. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi,* Istanbul University Faculty of Communication Journal, 1 (36), 113-130. Retrieved from http://dergipark.gov.tr/iuifd/issue/22853/ 244053

Yavuz, M.C. (2007), Uluslararası Destinasyon Markası Oluşturulmasında Kimlik Geliştirme Süreci: Adana Örneği, *Yayınlanmamış Doktora Tezi,* Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Yaylagül, L., (2010). *Kitle İletişim Kuramları, Eleştirel ve Egemen Yaklaşımlar,* Ankara, Dipnot Yayınları

Yılmaz, S. (2012). Antalya'da Yerel Basın Örnek Akdeniz Atılım Gazetesi. İstanbul Üniversitesi, *İletişim Fakültesi Dergisi, Istanbul University Faculty of Communication Journal,* 0 (23), Retrieved from http://dergipark.gov.tr/iuifd/issue/22866/244184

I. Uluslararası Turizm ve Mimarlık Konferansı
1st International Conference on Tourism and Architecture
24-27 Ekim/October 2018
ISBN: 978-605-9554-33-6

Alternatif Turizme Yönelik Güncel Yapıların Kente Katkısı: Konya Örneği

Yelda Korkmaz

Arş. Gör., Konya Teknik Üniversitesi, yelda.korkmaz.93@gmail.com

Ahmet Alkan

Prof. Dr. Konya Teknik Üniversitesi, alkan@selcuk.edu.tr

Öz

Teknolojik ve bilimsel gelişmelerin paralelinde büyüyen ve sosyokültürel bakımdan zenginleşen kent, taşıdığı potansiyellerle turizm alanında da her geçen gün yeni alternatifler sunmaktadır. Bu yeni potansiyeller ile turistlerin farklı beklentilerine de cevap verebilmek için birçok alternatif turizm çeşidi geliştirilmiştir. Alternatif turizme yönelik alanlar ve yapıların, kentin tarihi veya güncel potansiyelini açığa çıkaran, çağdaş malzeme ve tekniklerin kullanımıyla inşa edilecek orijinal tasarımlar olarak planlanması, kentin turizm potansiyeline de önemli katkılar sağlamaktadır. Eski bir Selçuklu başkenti ve Mevlânâ şehri Konya'nın şehir merkezinde turizm potansiyeli, daha çok kültür ve inanç turizmi üzerine yoğunlaşmış durumdadır. Bununla birlikte, Konya'da yakın dönemde gerçekleştirilen büyük çaplı projeler ile şehirdeki mevcut turizm çeşitlerine alternatif olacak yeni dinamikler kazandırılmıştır. Bu yapılar gerek taşıdıkları fonksiyonları gerek tasarım anlayışlarıyla Konya turizmine yalnızca şehrin köklü geçmişinden gelen kültürel birikimini değil, geleceğe dönük yüzünü de yansıtmayı amaçlayarak kentin imajının değişmesine de katkıda bulunacaktır. Bu bağlamda, bu araştırma dâhilinde Konya'da inşa edilen büyük ölçekli güncel projelerden üç tanesi olan Konya Tropikal Kelebek Bahçesi, Konya Bilim Merkezi ve Konya Büyükşehir Stadyumu yapıları ele alınmıştır. Birbirinden farklı alternatif turizm çeşitlerine hizmet eden, yapımında modern yapı malzemeleri ve strüktür sistemlerinin kullanıldığı bu yapılar mimari özellikleriyle tanıtılmış, ziyaretçi sayıları ve istatistikleri incelenerek Konya'nın mevcut turizm kapasitesine sağlamaları beklenen katkılar araştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Konya, Turizm, Alternatif Turizm, Çelik Yapılar.*

Contribution of the Recent Alternative Tourism Buildings to the City: A Case Study in Konya

Abstract

The city, growing in parallel with technological and scientific developments and enriched by sociocultural aspects, presents new alternatives every day in the field of tourism with its potentials. With these new potentials, many alternative tourism types have been developed to respond to tourists' different expectations. The planning of these alternative tourism areas and structures as original designs to be built with the use of contemporary materials and techniques that open up the historical or today's potential of the city provide important contributions to the city's tourism potential. As an ancient Seljuk capital and "the city of Mevlana", Konya's tourism potential generally more focused on culture and faith tourism at the city center. Nevertheless, recent large-scale projects in Konya have given new dynamics to the city that will be an alternative to the existing tourism types. These structures, with its functions and design concepts, will contribute to changing the image of Konya by aiming to reflect to Konya tourism not only the cultural accumulation of the city from city's deep-rooted past, but also its face towards the future. In this context, Tropical Butterfly Garden, Science Center and Konya City Stadium were discussed in this research, as three of the recent years' large-scale projects built in Konya. These selected buildings , which serve different types of alternative tourism and used modern materials and structural systems in their construction, were introduced with their architectural features, their visitor numbers and statistics were examined and the expected contributions to Konya's existing tourism capacity were searched.

Keywords: *Konya, Tourism, Alternative Tourism, Steel Structures.*

1. GİRİŞ

Bilinen inanç, doğa, kültür turizminin yanında kentlerin yeni mekân üretim süreçleri, turizm potansiyeline de yansımaktadır. Bu yeni potansiyellerinin farkına varmak ve amaç doğrultusunda verimli kullanabilmek, kent ve kentli için daha da önemli olmaktadır. Yerel yönetimler, kültür turizmine yönelik restorasyon uygulamalarının yanında, alternatif turizm faaliyetlerine uygun fonksiyonlar yüklenmiş projelere yatırımlar yaparak, bulundukları kentin turizm kaynaklı gelirlerini artırmayı hedeflemektedirler.

Konya ilinde turizm faaliyetleri inanç ve kültür turizmi odaklı olarak sürmektedir. Birçok farklı turizm türüne hitap eden potansiyelleri ve kent merkezi dışında kalan alanları ise yeterince değerlendirilmemektedir. Gelen turistlerin kentte daha çok vakit geçirerek, diğer potansiyelleri de deneyimleyebilmesi adına, yeni turistik alanlar üretilmiştir. Bu yapıların tasarımları ve çağdaş malzeme ve yapım tekniklerinin kullanımıyla, Konya kentinin imajına yeni perspektifler kazandırılması mümkündür.

Çalışma kapsamında, Konya'nın mevcut turizm değerleri ve faaliyetleri üzerine kısa bir değerlendirme yapılarak, alternatif turizme hizmet etmesi amaçlanan güncel yapılar arasından seçilen Konya Tropikal Kelebek Bahçesi, Konya Bilim Müzesi ve Konya Büyükşehir Stadyumu incelenmiştir. Çelik sistemlerle inşa edilen bu yapılardan Kelebek Bahçesi ve Bilim Merkezi Türkiye'nin LEED sertifikalı önemli yeşil binalarından olmasıyla da özelliklidirler. Fonksiyon, strüktür ve malzemelerindeki çağdaş anlayışları ile Konya turizmine katkı sağlaması beklenen bu yapıların mimari özellikleri aktarılacak ve ziyaretçi verileri incelenerek değerlendirmeler yapılacaktır.

2. ALTERNATİF TURİZM KAVRAMI

Alternatif turizm kavramı, asıl olarak 1980'lerde kitle turizminin turizmin gelişiminde neden olduğu sorunlara çözüm bulmak için ortaya çıkmıştır, fakat genel ve kapsayıcı bir tanım olması nedeniyle terminolojisi tartışmalıdır (Baytok, Pelit ve Soybalı, 2017). İlk olarak turizm kaynaklı gelir akışını daha geniş zaman ve kesimlere yayan, yerele ulaşan, turistik ürün ve hizmetler içeren ve sınırlı ölçekli, toplum temelli bir turizm çeşidi olarak tanımlanmıştır. Kavramsal olarak tek bir turizm çeşidi gibi algılansa da, gerçekte bir yönelim olarak kapsamlı olan ekoturizm, sürdürülebilirlik, fuar turizmi, yerli özgün turizm, eğitim turizmi gibi farklı turizm formlarını ifade etmektedir (Baytok, Pelit ve Soybalı, 2017).

Alternatif turizm insanların her geçen gün farklılaşan seyahat beklentilerine daha iyi cevap vermek ve ülkelerin turizme kaynaklık edecek potansiyellerini daha iyi kullanmalarını sağlayarak ekonomik, sosyal ve kültürel kazanımını arttırmayı temel amaç olarak taşır (Albayrak, 2013). Mevsimselliğin ortadan kaldırılarak turizm faaliyetlerinin tüm yıla yayılmasının istenmesi ve kısa tatiller ve hafta sonlarının değerlendirilmesi kapsamında seçenekler sunulması gibi amaçlar, alternatif turizm formlarının geliştirilmesini sağlayan etkenlerdir (Baytok, Pelit ve Soybalı, 2017). Ülkeler özellikle pazarlama faaliyetlerinde ürün farklılaştırma stratejilerini sıkça kullanmaktadırlar. Alternatif turizm ve yeni turistik ürünler, bu nedenle önemlerini arttırmışlardır (Ulusan ve Batman, 2010).

3. KONYA'NIN TURİZM DEĞERLERİ

Köklü tarihi, mimarisi ve doğal yapısının yarattığı imkânlarla birlikte, konum itibarı ile karayolu ve hızlı tren bağlantı noktalarının üzerinde bulunan Konya ili, hem ilçelerinde

hem de kent merkezinde turizme dair birçok potansiyeli barındırmaktadır. Selçukluların başkentliğini ve Mevlâna'nın ev sahipliğini yapmış Konya'da, Mevlâna Türbesi ve dergâhı ve günümüze kadar ulaşmış camii, medrese, kervansaray gibi birçok Selçuklu mimarisi örneğinin yanında ayrıca dünyanın en eski yerleşim yerlerinden biri olan Çatalhöyük de bulunmaktadır. Konya ili, ilçeleri dâhilinde birçok farklı turizm tipine hizmet edecek değerler taşır.

Tablo 1. Konya İlinde Turizm Değerleri (MEVKA, 2010 raporundan uyarlanmıştır)

İnanç Turizmi	Mevlana Türbesi (Karatay) Şeb-i Aruz Törenleri (Konya) Şems-i Tebrizi Camii ve Türbesi (Karatay) Şeyh Sadrettin Konevi Camii ve Türbesi (Meram) Kilistra Antik Kenti (Meram) Sille Köyü Aya Eleni, Kaya ve Panaghia Çifte (Panaya) Kiliseleri (Selçuklu) Tepearası Köyü Kilisesi, Eşrefoğlu Süleyman Bey Camii (Beyşehir) Lâdik Kilisesi (Ladik) Seyyid Harun-u Veli Camii Ve Türbesi (Seydişehir)
Kültür Turizmi	Çatalhöyük Yerleşkesi (Çumra) Uluslararası Mistik Müzik Festivali (Konya) Alaaddin Camii, Sırçalı Medrese, İnce Minare, Karatay Medresesi, İplikçi Camii, Şerafettin Camii, Aziziye Camii, Sultan Selim Camii (Merkez) İvriz Kaya Anıtı (Ereğli) Nasreddin Hoca Türbesi ve Şenlikleri (Akşehir) Sultan II. Selim Hamam, Han ve İmareti (Karapınar) Zengibar Kalesi (Bozkır) Boncukluhöyük Yerleşkesi (Karatay) Kubad-Abad Sarayı ve Kız Kulesi (Beyşehir) Bağrıkurt Hanı, Dokuzun Hanı, Horozlu Han, Zazadin Han (Selçuklu)
Sağlık Turizmi ve Termal Turizm	Ilgın Termal Şehri (Ilgın) İsmil Kaplıcaları (Ereğli, Karapınar) Termal Su Rezervleri (Çeltik, Derbent, Seydişehir, Tuzlukçu, Beyşehir) Tuz Gölü (Cihanbeyli)
Mağara Turizmi	Tınaztepe Mağarası (Seydişehir) Balatini, Körükini, Suluin, Göynem ve Düden Deliği-Bıçakçı Mağaraları (Derebucak)
Kongre ve Fuar Turizmi	Selçuklu Kongre Merkezi (Selçuklu) Spor ve Kongre Merkezi (Karatay) TÜYAP Fuar Merkezi (Selçuklu)
İpek Yolu Turizmi	Obruk Hanı (Karatay) Zulmanda ve Zıvarık Hanları (Altınekin) Raziye Hatun Kervansarayı (Kadınhanı) Lala Mustafa Paşa Kervansarayı (Ilgın) Zazadin Han, Horozlu Han ve Altınapa (Argıt) Hanı (Selçuklu) Hocacihan (Akyokuş) Hanı ve Kızılören Hanı (Meram) Kuru Çeşme Hanı (Beyşehir)
Eko-turizm ve Yayla Turizmi	Yerköprü Şelalesi (Hadim) Beyşehir Gölü Milli Parkı ve Titrek Kavak Tabiat Anıtı (Beyşehir) Bolay, Söbuçimen ve Çetmi Yaylaları (Taşkent) Barçın Yaylası (Sarıveliler) Kuzukulağı Yaylası (Seydişehir) Gölcük, Mutlu ve Muhallez Yaylaları (Yalıhüyük) Bademli, Bartlı ve Sülek Yaylaları (Ahırlı)

	Kestel Yaylası ve Orman Tabiat Parkı (Kadınhanı) Tersakan, Kırkpınar, Kızılkaya, Yüğlük Dağı ve Belpınar Yaylaları (Halkapınar) Akkışla Yaylası (Güneysınır) Kaya Sığınağı, Davras ve Ketenlik Yaylaları (Doğanhisar) Dağsarnıcı Yaylası (Akören) Gelincik Ana Tepesi, Cankurtaran ve Çimendere Yaylaları (Akşehir) Belkaya Sulukuyu, Çatmataş ve Eğrikuyu Yaylaları (Ereğli)
Av Turizmi	Bozdağ Anadolu Yaban Koyunu Avı (Konya) Süt Gölü (Cihanbeyli) Bulamaç Kazanı-Elmasut, Keçili Köyü, Mortaş, Susuzşahap, Alacabel, Çataloluk, Karakışla ve Elmalı Yaylaları (Yaban hayvan ve yaban hayatı koruma alanlarında kontrollü avcılık / Seydişehir)
Hava Sporları	Yamaç Paraşütü (Akşehir)
Dağcılık	Toroslar (Ereğli, Seydişehir)
Kuş Gözlemciliği	Beyşehir Gölü (Beyşehir) Suğla Gölü (Yalıhüyük) Meke ve Acıgöl (Karapınar) Kuşça, Süt ve Acı Göller (Cihanbeyli) Kulu Gölü (Kulu) Akşehir Gölü (Akşehir) Akgöl Tabiatı Koruma Alanı ve Ereğli Sazlıkları (Ereğli)
Akarsu ve Rafting Turizmi	Göksu Vadisi (Hadim)

Bütün bu potansiyele rağmen Konya turizmi öteden beri Mevlâna markası etrafında şekillenmiş, sahip olduğu birçok turizm türü ve alt faaliyetlerine dair kimi potansiyeller yeterince değerlendirilememiştir. Örneğin Mevlâna Türbesi'ne gelen ziyaretçi sayısı yıllık 2 milyon kişiyi bulurken, şehir merkezine 40 km. mesafede yer alan dünyaca ünlü tarihi Çatalhöyük yerleşkesi kazı alanına gelen ziyaretçi sayısı 10 bin kişiye ulaşmamaktadır (MEVKA, 2010).

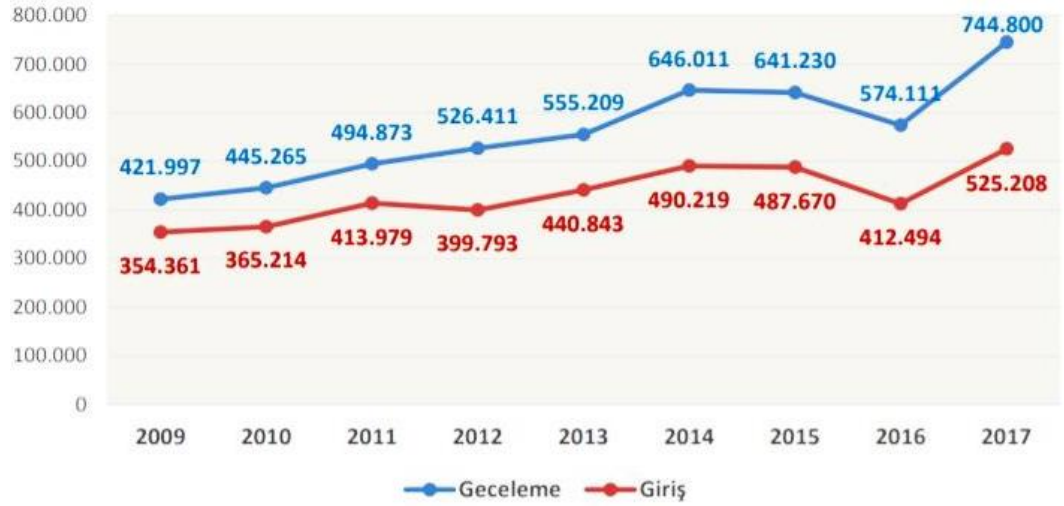
Ziyaretler ağırlıklı olarak, Mevlâna Türbesi'nin ziyareti şeklinde gerçekleşmekte ve turizm potansiyeli diğer alanlara kaydırılamamaktadır. Bu ziyaretçilerin de önemli bir bölümü Konya'ya yurt içinden günübirlik gelen turistlerdir. Bu durum, katma değerin Konya'da kalmasını engellemektedir. Konaklama başta olmak üzere restoran, şehir içi ulaşım, hediyelik eşya ve aracılık hizmetlerinden yeterli gelir elde edilememektedir. Gelen turistlerin az bir gece konaklamalarını sağlayabilecek, mevcut turizmi destekleyici alternatif turistik alanların geliştirilmesi önem kazanmaktadır (MEVKA, 2010).

Tablo 2. Konya'da Bulunan Müzelerin Ziyaretçi Sayıları (Konya İl Kültür Ve Turizm Müdürlüğü)

	2013	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**
Mevlâna Müzesi ve Türbesi	2.047.666	2.109.487	2.581.005	2.098.936	2.480.433
Karatay Medresesi	112.869	69.879	11.960	39.575	44.387
İnce Minareli Medrese	84.989	46.022	42.850	38.563	32.301
Atatürk Müzesi	10.360	11.708	11.297	16.709	13.573
Konya Arkeoloji Müzesi	10.144	8.419	9.296	8.773	7.977
Konya Etnografya Müzesi	4.770	6.540	6.410	6.352	5.626
Çatalhöyük	14.690	20.542	20.058	14.597	4.595

Tablo 3. Konya'ya Gelen Turist Sayısı ve Konaklama İstatistikleri (Konya İl Kültür Ve Turizm Müdürlüğü)

	Giriş			Geceleme		
Yıl	**Yerli**	**Yabancı**	**Toplam**	**Yerli**	**Yabancı**	**Toplam**
2013	298.652	142.191	440.843	376.566	178.643	555.209
2014	340.199	150.020	490.219	461.754	184.257	646.011
2015	368.764	118.906	487.670	476.900	164.330	641.230
2016	369.078	43.416	412.494	492.179	81.932	574.111
2017	469.186	56.022	525.208	655.282	89.518	744.800

Şekil 1. Konya'ya Gelen Turist Sayısı ve Konaklama İstatistikleri (Konya İl Kültür Ve Turizm Müdürlüğü)

Konya'da 2015 yılında Mevlâna Müzesi ve Türbesi ziyaretlerinin hükümet tarafından ücretsiz hâle getirilmesi, müze gelirlerini 2014 ile 2015 yılları arasında %94,3 oranında düşürse de (KTO, 2018), ziyaretçi sayılarına bakıldığında Mevlâna ziyaretlerinde bir artış sağlamıştır. Buna karşılık, Karatay Medresesi ve İnce Minareli Medrese gibi önemli Selçuklu eserlerinin ziyaretçi sayıları düşmektedir. Çatalhöyük yerleşkesinin ziyaretçi sayısı da oldukça azalmış durumdadır. Konya'ya ait turizm verilerine bakıldığında ise, 2016 yılında ülkemiz genelinde yaşanan turizm krizi dönemi haricinde, hem giriş yapan hem de konaklayan turist sayısında artış yaşandığı gözlemlenmektedir.

4. KONYA'DAKİ ALTERNATİF TURİZME YÖNELİK YAPILARIN İNCELENMESİ

Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından 2007'de hazırlanan ve 2007-2013 arası gerçekleştirilecek faaliyetleri öngören Turizm Stratejisi Raporunda Konya, kültür temalı marka kent ve alternatif turizm türlerinden öncelikli olarak seçilen türlerden kongre ve fuar turizminin geliştirilmesi için belirlenen kent merkezlerindendir (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2007). Böylece Konya'nın mevcut fakat kullanılmayan ziyaretçi potansiyeli değerlendirilerek, alternatif turistik alanların geliştirilmesi ve ağırlıklı olarak günübirlik şekilde kenti ziyaret eden turistlerin kentte konaklamasının sağlanması istenmiştir. Bunu sağlamak adına Konya'da son 6 yılda Selçuklu Kongre Merkezi, Spor ve Kongre Merkezi, Büyükşehir Stadyumu, Bilim Merkezi, Tropikal Kelebek Bahçesi gibi büyük ölçekli birçok projenin yapımı gerçekleştirilmiştir. Bu çalışma için, bu projeler arasından yıl boyu ziyarete

uygun olan Konya Tropikal Kelebek Bahçesi ve Konya Bilim Merkezi ile uluslararası standartlarda inşası gerçekleştirilerek milli maçlar ile şehir dışından ve yurt dışından seyircilerin kente gelmesini sağlayan Konya Büyükşehir Belediyesi Stadyumu seçilmiştir.

3.a. Konya Tropikal Kelebek Bahçesi

Tablo 4. Yapının Künyesi

Proje Tipi:	Müze/Kültür
Proje Ofisi:	Arup, Entopia Consulting (konsept tasarım)
Proje Süreci:	2012-2014
İnşaat Süreci:	2014-2015
Toplam İnşaat Alanı:	7.600 m²

Resim 1. Konya Tropikal Kelebek Bahçesi

Türkiye'deki ilk kelebek müzesi olan proje, 2.100 m² alanlı kelebek bahçesi, kelebek ve böceklerin yaşam evrelerini anlatan sergiler ve belgesel gösterimi yapan mini bir sinemadan oluşan 550 m² alanlı müze ile 800 m² alanlı ofisler, kafe, hediyelik eşya birimi gibi karma kullanımlı bir birimden oluşmaktadır (Arup, 2018).

Kelebek formu ile anoloji kullanılan yapıda zemin seviyesinde güçlendirilmiş perde beton duvarla destekli çift kavisli kafes çelik iskeleti bulunmaktadır. Bu çift kavisli yapı, düzlem dışı bükülmeye karşı yüksek direnç temin ederek ince boru şeklindeki kısımların kullanımını sağlamaktadır. Kelebek bahçesi, 130 türe ait 22 bin adet tropikal bitki bulundurmakta ve 15 türde 6 bin kelebeğe doğal yaşam alanı sunmaktadır. Bu kapalı mekânda, tropikal bitkiler ve kelebeklerin yaşam koşullarını sağlayabilmek için Konya'nın doğal iklim koşullarından oldukça farklı olarak, tüm sezonlarda sıcaklığın sabit tutulduğu (26 ± 2°C), yüksek nemli (85% ± 5, bağıl) bir ortam oluşturulmuştur (Arup, 2018).

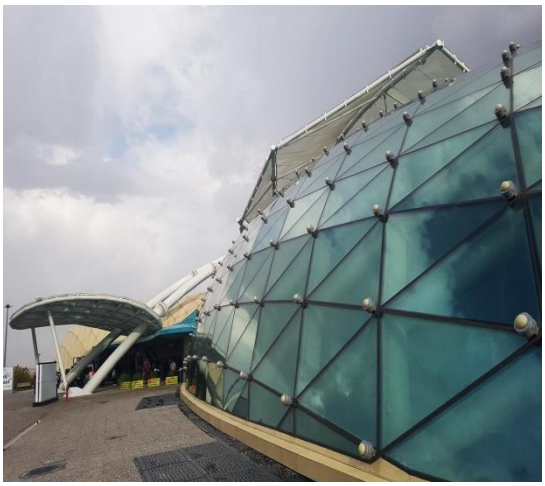
Resim 2 ve 3. Yapım sürecinden görüntüler

Yapı LEED - Gümüş sertifikalıdır ve Türkiye'nin LEED sertifikalı ilk müzesidir. %47 su verimli ve %12 enerji verimli olan yapıda enerji verimli ekipmanlar, güneş kırıcılar, verimli camlar kullanmaktadır ve yüksek enerji tasarruflu olarak tasarlanmıştır. Oldukça

hassas canlı türlerini yaşatabilecek yükseklikte bir iç çevre kalitesine sahip olan yapıda VOC içermeyen boya, kaplama ve yalıtım malzemeleri kullanılmıştır (Ecobuild, 2018).

Tablo 5. LEED Puanı

Toplam Puan*	55
Sürdürülebilir Araziler	22
Su Verimliliği	10
Enerji & Atmosfer	4
Malzeme & Kaynaklar	6
İç Mekan Yaşam Kalitesi	5
Tasarımda Yenilikçilik	6
Bölgesel Öncelik	2

Resim 4. Konya Tropikal Kelebek Bahçesi

Resim 5 ve 6. Kelebek Uçuş Alanından Görüntüler

Resim 7 ve 8. Sergi Mekânları ve Böcek Müzesinden Görüntüler

Açılışı 2015 yılının Haziran ayında gerçekleştirilen Kelebek Bahçesi'nin ülke genelinde de tanıtımı yapılmıştır. İstanbul, Ankara gibi büyük şehirlerde reklam panolarında Kelebek Bahçesi'ne rastlamak mümkündür. Tropikal Kelebek Bahçesi'nin, açıldığı yıldan

itibaren İl Kültür Turizm Müdürlüğü'ne bağlı Mevlâna Müzesi dışındaki tüm müzelerden daha çok ziyaretçi çektiği görülmektedir.

Tablo 6. Konya Tropikal Kelebek Bahçesi Ziyaretçi Verileri (Selçuklu Belediyesi)

Yıl	Yetişkin	Öğrenci	Toplam
2015	44.986	31.672	76.658
2016	115.526	104.506	220.032
2017	148.964	129.520	278.504

3.b. Konya Bilim Merkezi

Tablo 7. Yapının Künyesi

Proje Tipi:	Eğitim/Kültür
Proje Ofisi:	A Proje
Proje Süreci:	2009-2010
İnşaat Süreci:	2010-2016
Toplam İnşaat Alanı:	26.248 m^2

Resim 9. Konya Bilim Merkezi

Türkiye'nin TÜBİTAK tarafından desteklenen ilk bilim merkezi olan proje, birbirine çelik köprüler ile bağlı olan ana bina, gözlem ve seyir kulesi ile planetaryumdan oluşan bir yapı kompleksidir. Ana bina tematik sergi mekânları, konferans salonları, laboratuvarlar, eğitim atölyeleri, kütüphane, kafeterya ve hediyelik eşya birimi gibi fonksiyonları bünyesinde barındırmaktadır. Sergi mekânları, buradaki interaktif sergi elemanlarının 5-7 yıl arasında cazibesini yitirerek değiştirilmesi gerekliliği doğacağı öngörülerek, esnek ve bölünebilir şekilde tasarlanmıştır (Erdoğan, 2015). Eğitim birimleri, içerisindeki laboratuvarlar arasında organik bir şekilde biçimlenen mekânlarla deneyimlemeye dayalı, klasik sınıf-koridor ilişkisinden farklı bir kurgu ile tasarlanmıştır (Arkiv, 2018).

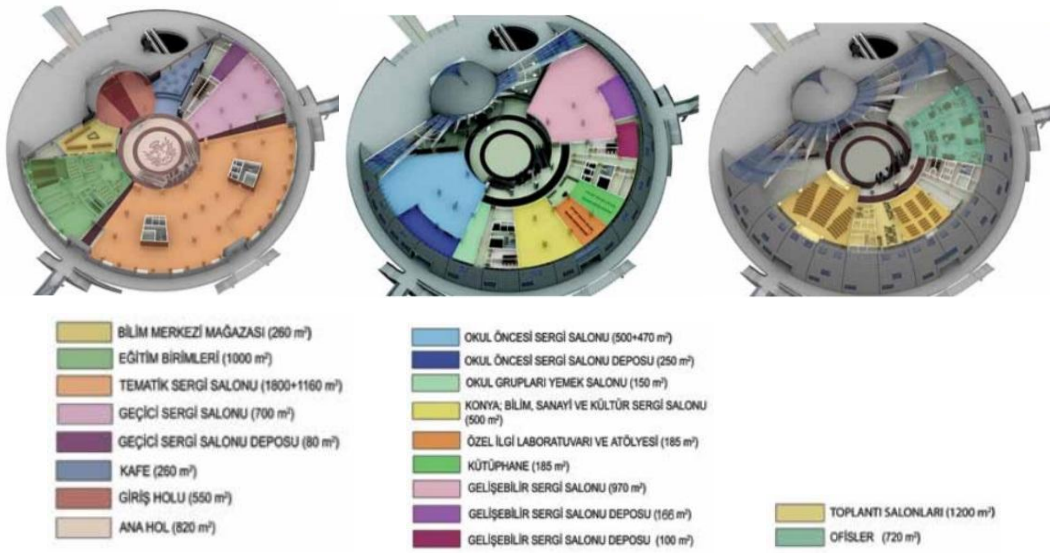

Resim 10 ve 11. Konya Bilim Merkezi Giriş Mekânı

Resim 12 ve 13. Tematik Sergi Mekânlarından Görüntüler

Şekil 2, 3 ve 4. Bilim Merkezi Zemin Kat, 1. Kat ve 2. Kat planları (Erdoğan, 2015)

Ana bina 110 m çaplı ve 30 m yüksekliğinde bir çatıya sahiptir. Bu çelik örgü kabuk, içerideki kaset döşemeli betonarme strüktürden tamamen bağımsız olarak tasarlanmıştır. 21 m çaplı planetaryum, çelik jeodezik kubbe yöntemi ile inşa edilmiştir. Yapının kaplama detayları özel olarak geliştirilmiştir (Icosa Systems, 2018). Cam cephe doğramasının bir kısmında güneş pilleri bulunmaktadır (Erdoğan, 2015).

Resim 14 ve 15. Yapım sürecinden görüntüler

Yapı LEED – Altın sertifikalıdır ve Türkiye'de inşa edilmiş önemli bir yeşil bina örneğidir. Rüzgâr enerji santrali ve güneş panellerini içinde barındıran tesisin ısıtma, soğutma ve havalandırma sistemleri yeşil bina özelliğini sağlayacak teknolojilerle donatılmıştır. %53 su verimli ve %39 enerji verimli yapı, tamamen yerel üretilen, %45'i geri dönüşümlü, kanserojen içermeyen yapı malzemeleriyle inşa edilmiştir (cevredostu, 2018).

Tablo 8. LEED puanı

Toplam Puan*	66
Sürdürülebilir Araziler	22
Su Verimliliği	10
Enerji & Atmosfer	18
Malzeme & Kaynaklar	5
İç Mekan Yaşam Kalitesi	4
Tasarımda Yenilikçilik	5
Bölgesel Öncelik	2

Resim 16. Konya Bilim Merkezi Ana Binası

Bilim Merkezi'nin, planlanan tüm sergi elemanları tamamlanmadan gerçekleştirilen ön açılışı Nisan 2014'te gerçekleşmiştir. 2015 yılından itibaren randevu sistemi ile öğrenci grupları Bilim Merkezi'ni deneyimlemeye başlamıştır. 2016 yılında, Konya genelinde yaşanan turist sayısındaki düşüş, Bilim Merkezi'nin ziyaretçi sayısında da görülmektedir.

Tablo 9. Konya Bilim Merkezi Ziyaretçi Sayıları (Konya Büyükşehir Belediyesi)

Yıl	Randevulu Ziyaretçi Sayısı	Serbest Ziyaretçi Sayısı	Toplam
2014	-	72.881	72.881
2015	73.145	209.387	282.532
2016	56.341	198.802	255.143
2017	73.603	231.397	305.000
2018 (10 ay)	58.741	211.129	269.870

3.c. Konya Büyükşehir Stadyumu

Tablo 10. Yapının Künyesi

Proje Tipi:	Stadyum/Spor Yapıları
Proje Ofisi:	Bahadır Kul Architects
Proje Süreci:	2013
İnşaat Süreci:	2014
Toplam İnşaat Alanı:	90.000 m²

Resim 17. Konya Büyükşehir Stadyumu

Planlamasında UEFA Kriterleri esas alınan yapıda, futbol müsabakalarına hizmet edecek soyunma odaları, ısınma alanları, hakem ve gözlemci odaları, medya mensupları için planlanan odalar gibi mekânların yanı sıra kapalı spor salonu, restoran, kulüp yönetim birimleri, mağaza, çok amaçlı salonlar gibi fonksiyonlar da yer almaktadır. Toplam oturma

kapasitesi 42.000 kişi olan stadyumda bir Konya'nın bisiklet şehri imajını tamamlayacak bir velodrom inşası da öngörülüyor (Arkitera, 2018)

Tribünlerinin ana taşıyıcı konstrüksiyonu betonarme olan yapının kabuğunda taşıyıcı malzeme olarak çelik, kaplama malzemesi olarak ise cephe yüzeyinde istenilen etkiye bağlı olarak delikli, şeffaf ve opak membranlar tercih edilmiştir. Futbol sahası FIFA ve UEFA kriterlerine uygun özelliklerde, alttan ısıtmalı, yüksek standartlı çim ile kaplıdır. İç mekânlarındaki malzeme seçimlerinde de güncel ve modern ürünler tercih edilmiştir (Arkitera, 2018).

Resim 18 ve 19. Yapım Sürecinden ve Dış Cepheden Görüntüler

Resim 20 ve 21. Tribünlerden Görüntüler

Nisan 2014'te açılışı gerçekleşen yapı, Türkiye'nin en büyük ve modern stadyumlarından biridir. 2014-2015 sezonundan itibaren Konyaspor'un lig maçları burada oynanmıştır. Stadyum, UEFA kriterlerine uygun oluşu sayesinde milli takım müsabakalarına da ev sahipliği yaparak, Türkiye'den ve dünyadan birçok seyircinin kenti ziyaret etmesini sağlamıştır. Milli müsabakalarda yüksek bir doluluk oranı görülmektedir.

Tablo 11. Konya Büyükşehir Stadyumu seyirci sayıları (Transfermarkt, 2018)

Lig Sezonu	Seyirci Sayısı	Milli Maçlar	Seyirci Sayısı
14/15	316.748	Türkiye-Letonya (03.09.2015)	35.900
15/16	265.299	Türkiye-Hollanda (06.09.2015)	42.320
16/17	220.117	Türkiye-İzlanda (13.10.2025)	41.000
17/18	48.933	Türkiye-Ukrayna (06.10.2016)	36.714

5. SONUÇ ve DEĞERLENDİRMELER

Konya bölgesi alternatif turizm potansiyeli bakımından ulusal ve uluslararası turizm hareketliliğini sağlayacak yeterli turizm arzına sahip bir bölge konumundadır ve var olan turizm potansiyelin değerlendirilebilmesi için turizm yatırımlarının çeşitlendirilmesi, inanç turizminin yanında diğer alanlara da kaydırılarak, turizm faaliyetlerinin tüm yıla yayılması yönünde çalışmaların yapılması gerekliliği doğmuştur (Ulusan ve Batman, 2010). Bu gerekliliğe yönelik olarak, son yıllarda bu mevcut potansiyeli kent genelinde yaygın bir biçimde kullanmaya yönelik yatırımlar, yerel yönetimin katkılarıyla gerçekleştirilmiştir.

Tropikal Kelebek Bahçesi ve Bilim Merkezi'nin tanıtımları etkin bir biçimde yapılmakta olup, bu yapılara Konya turizmine yönelik bilgilendirme materyallerinde ve turizm haritalarında yer verilerek ziyaretçilerin gezi programlarına dâhil etmeleri amaçlanmaktadır. Konya Büyükşehir Stadyumu'nun uluslararası standartlarda inşa edilmiş olması ile de statta yapılan milli müsabakalar ve ulusal ve uluslararası kupa maçları sayesinde şehre çok sayıda ziyaretçi çekmiştir. Tropikal Kelebek Bahçesi, Bilim Merkezi ve Büyükşehir Stadyumu, hem kendi ziyaretçi kitlesini yaratmış, hem de kentin sayısı artan ziyaretçilerine yeni deneyim imkânları sunmuşlardır. Modern yapı malzemeleri ve yapım teknikleriyle inşa edilen bu yapılarda turizm faaliyetlerinin sürdürülerek, Konya kentine katkı sağlamasının yanında, diğer kentlerimiz için çağdaş yeşil bina anlayışı ve alternatif turizm mekânları oluşturma açısından örnek projeler olarak anılması beklenmektedir.

KAYNAKÇA

Albayrak, A. (2013). *Alternatif Turizm*, Ankara: Detay Yayıncılık

Baytok, A., Pelit, E. ve Soybalı, H.H. (2017). Alternatif Turizm mi Turizmde Çeşitlilik mi? Kavramsal Bir Değerlendirme, *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, ÖS-IV, 1-14.

Erdoğan S. (2015). Konya Bilim Merkezi, *mimaran*, 9(12), 52-61.

KTO (2018). Konya Ekonomi Raporu 2015, Konya Ticaret Odası, Konya.

MEVKA (2010). TR52 Düzey 2 Bölgesi (Konya-Karaman) 2023 Vizyon Raporu (taslak), Mevlana Kalkınma Ajansı, Konya.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (2007). Türkiye Turizm Stratejisi 2023 Eylem Planı 2007-2013, Ankara.

Ulusan, Y. ve Batman, O. (2010). Alternatif Turizm Çeşitlerinin Konya Turizmine Etkisi Üzerine Bir Araştırma, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23, 243-260.

Arkitera (2018). http://www.arkitera.com/proje/2990/konya-sehir-stadyumu (Erişim Tarihi: 20 Ekim 2018)

Arkiv (2018). http://arkiv.com.tr/proje/konya-bilim-merkezi-egitim-birimleri/7355 (Erişim Tarihi: 2 Aralık 2018)

Arup (2018). https://www.arup.com/tr-tr/projects/butterfly-garden-project (Erişim tarihi: 2 Aralık 2018)

cevredostu (2018). http://www.cevredostu.com/yesilbina/konya-science-center/

Ecobuild (2018). https://www.ecobuild.com.tr/fullscreen-page/comp-iw2583if/8d968f9d-7bc7-4b44-aac4-e1b8c330b1b1/27/%3Fi%3D27%26p%3D%26s%3D (Erişim tarihi: 2 Aralık 2018)

Icosa Systems (2018). http://www.icosasystems.com.tr/proje-2-konya-bilim-merkezi---110-metre-capli-ana-bina-yapisi.html (Erişim Tarihi: 2 Aralık 2018)

Transfermarkt (2018). https://www.transfermarkt.com.tr/2293/stadion/verein/2293 (Erişim Tarihi: 24 Ekim 2018)

Tablo 5. http://www.cevredostu.com/yesilbina/kelebek-bahcesi-ve-bocek-muzesikonya/ (Erişim Tarihi: 24 Ekim 2018)

Tablo 8. http://www.cevredostu.com/yesilbina/konya-science-center/ (Erişim Tarihi: 24 Ekim 2018)

Resim 1. https://inspire.guardian-possibilities.com/en/get-inspired/konya-tropical-butterfly-garden (Erişim Tarihi: 07 Aralık 2018)

Resim 2. http://konya.com.tr/portfolio-item/kelebek-vadisi/ (Erişim Tarihi: 7 Aralık 2018)

Resim 3. https://www.yigitalp.com.tr/ReferansDty.asp?Rid=20 (Erişim Tarihi: 7 Aralık 2018)

Resim 4, 5, 6, 7, 8. Yelda Korkmaz kişisel arşiv (20 Ekim 2018)

Resim 9. http://konya.com.tr/portfolio-item/bilim-merkezi/ (Erişim Tarihi: 7 Aralık 2018)

Resim 10, 11, 12, 13. Yelda Korkmaz kişisel arşiv (07.10.2018)

Resim 14 ve 15. http://www.modulcelik.com.tr/tr/konyapi.aspx (Erişim Tarihi: 2 Aralık 2018)

Resim 16. Yelda Korkmaz kişisel arşiv (07 Ekim 2018)

Resim 17. http://www.yenimeram.com.tr/konya-buyuksehir-belediye-stadyumu-euro-2024e-aday-289848.htm (Erişim Tarihi: 7 Aralık 2018)

Resim 18. http://www.tensaform.com/tr/projeler/tamamlanmis-projelerimiz/konya-buyuksehir-stadyumu/ (Erişim Tarihi: 7 Aralık 2018)

Resim 19, 20, 21. Yelda Korkmaz kişisel arşiv (17 Ekim 2018)

I. Uluslararası Turizm ve Mimarlık Konferansı
1st International Conference on Tourism and Architecture
24-27 Ekim/October 2018
ISBN: 978-605-9554-33-6

The (Lost) Majapahit Heritage: Brick Industry versus Trowulan Cultural Heritage

Nia Nur Malasari

History of Airlangga University of Surabaya, nia.nufi@gmail.com

Lukiyati Ningsih

History of Airlangga University of Surabaya, lukiyatiningsih@gmail.com

Fitra Riyanto

History of Airlangga University of Surabaya, fitrariyanto18@gmail.com

Abstract

Preservation of Indonesian cultural heritage is a huge task in maintaining the country's diverse cultural heritage. One of the cultural heritages which marks the golden age of the classic era of the kingdoms in Indonesia is Majapahit Kingdom. Majapahit had a more advance-level state administration and urban planning system, and technology at that time. Ongoing research in Indonesia revealed that the capital city of the Kingdom existed in the area of Trowulan, Mojokerto, East Java. Trowulan was declared as national heritage in 2013. Although it was declared as national heritage area, most of the local people in Trowulan are still mining clay for brick industries. In mining activities, the people often find ancient artifacts from Majapahit Kingdom. But unfortunately the archaeological items found by the people are being sold illegally to collectors rather than delivering to local archaeological authorities. Mining clay and selling archaeological excavations illegally indicate that there has been an emergency case resulting the loss of rich cultural heritage. A qualitative descriptive method is used in this research. The primary data used in this research is obtained from books, journals, the internet, as well as in-depth interviews with informants. The theory used in this research is Todaro and Smith. The theory defining development is defined as a process of continuous improvement in society or the social system as a whole towards a better or more human life . The results of this research show that the clay miners and brick craftsmen are not well educated. The policies of the central and local government have yet to set explicit rules on environmentally friendly mining. The declaration of Trowulan as an heritage site hasn't provided a significant impact on the socio-economic life of the communities as they consider the historical resources as if they were not important. The remains of Majapahit Kingdom are the wealth of Indonesia and listed on the world's cultural heritages that must be preserved at all times. In addition, it is important for the development of cultural heritage tourism.

Keywords: *Majapahit Kingdom, Preservation, Cultural Heritage, Brick Industry, Cultural Heritage Tourism*

1. INTRODUCTION

Majapahit Kingdom was founded by Nararya Sanggramawijaya in 1293 AD. When Majapahit reached its golden age, its capital on the banks of the Brantas river became a rich and prosperous city. Many migrants from outside the region come here especially for trade and diplomatic matters. The migrants, for example, from other regions of Java, several islands in the archipelago such as Bali, Dompo, Suwarnadwipa, and also people from other more distant regions such as Campa, Siam, Khmer, Burma and of course China. This condition was recorded by Prapanca well in his Desawarnnana or more commonly known as Nagarakretagama (I Ketut Riana, 2009). Based on the results of the research that has been carried out, many scholars believe that the capital of the kingdom described by Prapanca is in the Trowulan area today. Based on the results of the research that has been carried out, many scholars believe that the capital of the kingdom described by Prapanca is in the Trowulan area today.

The current city of Trowulan can prove that the position of Trowulan itself is very strategic that can be accessed either by land or waterway, and the location of Trowulan which is in a relatively flat area and close to the previous kingdom centers such as Kediri, Singhasari, Jenggala, and Panjalu. So that it is very possible for contact between these areas, both for trade, socio-cultural and political interests. The city is located not too far from port cities such as Surabaya, Gresik, Tuban, and Pasuruan. The kingdom that had been established from about 1293 to 1528 AD, reached its peak of glory to become a grand empire that controlled a large area of the archipelago during the reign of Hayam Wuruk, who ruled from 1350 to 1389(Purwadi, 2010).

European rule over Java brought changes to the meaning and the use of the Majapahit heritage in Trowulan. This is evident in what was done by an Englishman, Lieutenant Governor Thomas Stamford Raffles in 1815. When Raffles toured the island of Java, he paid much attention to the relics of Hindu and Buddhist monuments, such as reliefs in temples, ruins and others as stated in his book, History of Java. Ruins and remnants of the monument were important because Raffles understood that the Javanese had a memory of past glory, especially in the Majapahit era. Raffles believed that the memory of the past glory could be achieved again by the Bumiputera community through assistance from the British colonial government. But unfortunately, he could not realize his belief because in 1819, the Dutch again took over the island of Java and several other areas in the archipelago in accordance with the agreement between the Dutch and British kingdoms (Mary Catherine, 1998). Nonetheless, Raffles still carved his name in history as the first person to carry out heritage conservation efforts in Trowulan. He also ordered Captain Engineer J. W. B. Wardenaar, a Dutchman with Javanese, to make a mapping of the area. This map created by Wardenaar is the first map documenting sites in Trowulan and its surroundings.

The discourse of preserving the heritage of Majapahit in Trowulan from the past to the present still faces the same challenges both from natural destruction and human actions. Naturally, since the death of this king's city, the Trowulan region turned into a forest. As encountered by Raffles when visiting this area in 1815, only brick ruins and dense teak forests were found. Damage that occurs due to human activity is even more powerful for ancient relics. The most severe damage occurred due to the existence of traditional brick industries which numbered thousands. This brick industry doesn't just appear. The trigger occurred since the rise of sugar factories and sugar cane plantations which were established until the peak with the implementation of Agrarische Wet or Agrarian Laws in 1870. The implementation's implication of this regulation was the rampant private industrialization in various regions in the Dutch East Indies. Including in Mojokerto and its surroundings, there are many sugar factories and sugar cane plantations to supply their production.

The discourse of preserving the heritage of Majapahit in Trowulan from the past to the present still faces the same challenges both from natural destruction and human actions. Naturally, since the death of this king's city, the Trowulan region turned into a forest. As encountered by Raffles when visiting this area in 1815, only brick ruins and dense teak forests were found. Damage that occurs due to human activity is even more powerful for ancient relics. The most severe damage occurred due to the existence of traditional brick industries which numbered thousands. This brick industry doesn't just appear. The trigger occurred since the rise of sugar factories and sugar cane plantations which were established until the peak with the implementation of Agrarische Wet or Agrarian Laws in 1870. The

implication of the implementation of this regulation was the rampant private industrialization in various regions in the Dutch East Indies. Including in Mojokerto and its surroundings, there are many sugar factories and sugar cane plantations to supply their production.

Industrialization that occurred in East Java, of course, requires a lot of material in the process of building factories and supporters. The abandoned archaeological remains in the Trowulan teak forest in the eyes of the capital owners at that time were just piles of bricks that were no longer meaningful so that they could be used as materials for development. Especially in terms of quality, ancient relics are bigger and stronger than modern bricks. Starting from this, the ancient brick exploitation began. Some ancient relic brick structures that cannot be fully utilized are destroyed and then used as raw material for making new bricks. Linggan or this traditional brick factory attracts many workers from various regions to open land from teak forests to residential and brick industries. It seems that there are changes in the meaning and utilization of the Majapahit heritage.

The exploitation of ancient relics continues to run even though the Dutch East Indies Archaeological Office was established. Until the 1920s, most of the foundation structure of the royal palace wall could still be seen. But after that period, the structure disappeared completely. Preservation efforts carried out by the Antiquities Department at that time were hampered by the strong influence and lobbying of factory owners and plantations, especially sugar in the colonial government. The traditional brick making industry activity continues until now. Even more and expand its operational area. The use of land in the Trowulan area is not only for the brick industry but also for the sand and gravel mining industry, the excavation of land for irrigation purposes, the construction of infrastructure such as roads and paving, and of course the most obvious is the denser population living in the area that.

From the perspective of the ruler, the role of the community in the Trowulan region in interpreting and utilizing the legacy of Majapahit is often ignored. This is evident from the narratives that existed since the Majapahit era still existed until the founding of the Indonesian state only highlighted the role of the ruler. In the meaning and use of ancient sites in Trowulan, residents are only regarded as mere spectators by the authorities over time. Even if acting actively, then what emerges is utilization that is considered to damage the site for economic purposes as explained in the previous paragraphs.

This kind of narration is challenged in several historical records that occurred in the post-reform era in Indonesia. As in the case of the Troloyo grave site soaring as a religious tourism object in the Trowulan area. In previous eras, this site never received the most attention from the dominant discourse, especially in the utilization of economic aspects in the tourism sector. However, since the range of 2000s, this site has become the most popular tourism object compared to other Majapahit heritage sites in the Trowulan area. This small example shows again about the meaning and the use of the legacy of Majapahit which has undergone a change.

2. METHODOLOGY

The method used in this research is descriptive qualitative method where data obtained through literature study and will be cross-checked to be used as the basis in this research.

2.1. Data Source

Data used in this research were qualitative data obtained from secondary and primary data derived from books, newspapers, internet and interviews, and other data that support this research.

2.2. The Nature and Form of The Report

The nature and form of the report to be presented is descriptive, analytical, and informative.

3. INTEGRATED TOURISM THEORY

Tourism can be interpreted as a tourist action for recreation and business purposes, as well as service provision for these actions (UNWTO, 1993 in Williams and Lew, 2014). In the case of tourism in Trowulan, a tourism area should be well integrated. Integration of the case is between one tourist place and another that continuous. According to Todaro and Smith (1985: 21) defining development is defined as a process of continuous improvement in society or the social system as a whole towards a better or more human life. While Peet and Hartwick (2009: 1) define development as something that makes life better for everyone. The development in question is development that leads to improvements in both economic, social and cultural aspects. In the case of the Cultural Heritage in Trowulan, the tourism sector has not brought improvements in both economic, social and political aspects. For example, in the economic sector, the surrounding communities are still depends on the non-tourism.

4. THE CONDITION OF THE BRICK INDUSTRY IN TROWULAN

Industrial activity actually has existed since humans were on the earth (thousands of years ago) in a simple level. The industrial development strategy launched by the government in developing countries such as Indonesia is rural industrialization. The main objective of this rural industry is to develop small industries and crafts (Pujo Wahyu Sejati, 2017). Rural industrialization can be alternative strategic as an effort to get out of the narrower average of ownership and control of land in rural areas as well as limited elasticity of labor.

Rural industrialization is closely related to small and medium scale businesses as the biggest players. One example is the brick industry in Trowulan, Mojokerto, East Java. The introduction of Trowulan as a brick-producing area is well known for a long time. Starting from one craftsman and then reaching hundreds. Because of the need for a brick that continues to increase with limited availability of raw materials makes craftsmen have to look for alternatives. The opening of new lands that lacked supervision from the government is a new problem. The brickmakers began to lead to the Cultural Heritage area in Trowulan.

Table 1. Small Industries and Crafts Households by Type in Trowulan District

Type Of Industry	Business Unit	Labor
Red Brick	302	410
Blacksmith	1	2
Wood Carving	2	6
Stone Carving / Sculpture	15	80
Rattan Craftsmen	1	12
Bamboo Craftsmen	1	4
Cast Metal	9	31
Convection	1	3
Embroidery Craft	1	2
Shoe / Sandal Industry	6	15
Printing	1	2
Weld	4	13
Paving / Brick Making Industry	2	5
Food And Drink	12	41

The brick industry in Trowulan does not only number one or two, but consists of hundreds. They did it together because they thought the brick industry was very promising. The PT Manunggal Sentral Baja Industry which is owned by Sundoro businessman, also builds buildings in areas that are included in protected areas (Maria Yasinra Chrisna Novrisa, 2014). The building has gone through the process of the foundation stage which was later forced to be stopped due to various protests from many parties.

In order to maintain the existence of the brick industry in Trowulan there are several things that must be considered by craftsmen. One of them is to keep the industry going, brick craftsmen must buy raw materials in the form of clay from outside the region. Apart from that, they also had to rent agricultural land to be used as land excavation areas. The habit of the population to take land that is carried out periodically, automatically makes the land and objects inside it disturbed. Excavation to search for ancient bricks is still ongoing until now because market demand is quite high. Another factor is due to the lack of skills possessed by the Trowulan community so that livelihoods that can be done are only making these bricks.

5. THE ROLE OF THE GOVERNMENT IN THE PROTECTION OF CULTURAL HERITAGE IN TROWULAN

The view of tourism as an activity that has a multidimensionality of a series of development. One of the cultural heritage that marked the heyday of the classical kingdom in Indonesia was the Majapahit Kingdom. Majapahit has a system of state administration, urban planning, and technology that is more advanced in its time. Sustainable research in Indonesia found that the capital of the kingdom was in the area of Trowulan, Mojokerto Regency, East Java. The Trowulan area was declared as a national cultural reserve in 2013. Although it has been designated as a cultural heritage area, most of the Trowulan people are still active in the field of clay mining for the brick industry. In these mining activities, people often find ancient objects left over from the Majapahit Kingdom. However, many ancient items were sold illegally to collectors rather than being handed over to the local Antiquities Office. Mining and selling of ancient excavated goods illegally is an indication that there has been an emergency inheritance of cultural property.

The brick industry scattered in the Trowulan Subdistrict is a scourge for archaeological remains that are still buried. The craftsmen who are looking for the need for raw material for brick and at the same time find a "bonus" of artifacts from the Majapahit Kingdom. Then what the brick craftsmen did to the artifacts they had found was by selling them starting from the price of hundreds of thousands of rupiah. As a result, indirectly caused the artifact to move quickly in the hand.

Based on the Decree of the Minister of Education and Culture of the Republic of Indonesia Number 260 / M / 2013 concerning the Determination of the Geographical Space Unit, Trowulan was declared to have been designated as a National National Cultural Heritage Area, which was established at the end of December 2013. Based on the above decree, of course this area was not may be "touched" especially for industrial areas. Then in articles 66 and 67 no. 11 of 2010 also regulates the prohibition of companies in cultural heritage. However, the brick industry in Trowulan did not want to know about this because of they felt they had owned the area's land from their ancestors and had been doing brick making activities from a long time ago. In addition, there is no Regional Regulation in the Mojokerto Regional Government regarding issues related to cultural heritage.

So far, according to the ancient book of Nagarakretagama (1365) there are hundreds of temples built during the Majapahit Kingdom, the remnants are no longer found. Most of it has disappeared eroded by the red brick industry. Trowulan cultural preservation efforts will certainly have many parties involved. Not only the government but the community also has a share in it such as the Cultural Heritage Conservation Center (BPCB) Trowulan, the Youth, Sports, Culture and Tourism Office of the Mojokerto Regency, the Regional Development Board (BAPPEDA), the DPRD, the Districts, the village community as industry players brick.

BPCB Trowulan has an important role in the preservation of cultural heritage which in this case has problems with the brick industry which is increasingly mushrooming around the location. In this case, the Trowulan BPCB is the party that has duties in the fields of maintenance, protection, restoration, documentation, counseling and security against immortal relics that move or not, who are in the room or not.

Various parties strive to maintain the preservation of Trowulan Heritage, both from the BPCB and from the community. In addition to maintaining cultural heritage buildings, this can also give a distinctive color to tourism in Mojokerto Regency as a cultural heritage tour, which indirectly also serves as a venue to introduce the surrounding community to the culture of Majapahit in the past. Please also note that the Majapahit Kingdom was an empire in the XIII century. This kingdom is capable of uniting parts of Southeast Asia. As a first step greeting revived the history of the Majapahit kingdom and also revived from the industrial abuse that was being experienced in Trowulan Subdistrict, finally the government has set a Decree (Decree) which contains that Trowulan is a National Level Cultural Heritage Area.

6. THE STONE INDUSTRY IMPACT IN TROWULAN

The brick industry in the tourist area is a serious problem in saving cultural heritage. The problem located not only about strategies that must be done but also about the awareness of the people in the environment. A large number of brick industries and a community livelihood such as a *double-edged knife*. If the industry is closed in a frontal manner because it is considered to endanger the existing soil layer, it will result in the loss of

people's livelihoods and the decline of the people's economy. Yet, if left unchecked then slowly but surely the threat to the damage to the soil layer along with the findings of archaeological items cannot be stopped. However, it does not mean that the existing of the brick industry is not have a positive impact. The positive impact in this case is the Government as the highest power holder changes strategy in handling industrialization cases. Some steps are optimized by focusing on increasing the Trowulan tourism area. The construction of the Majapahit House is one of the concrete steps has been taken. This program is a central government program that is under the auspices of the Ministry of Education and Culture which aims to make the Trowulan area "back" nuanced Majapahit. Majapahit Village Program targets three villages, namely, Bejijong, Sentonorejo and Jatipasar.

In its implementation, each village has its own division. Bejijong Village is centered as a major tourist area. Facilities and infrastructure such as parking lots, information centers are here. While outlet facilities and souvenir centers are directed to Majapahit Village in Jatipasar. While museum facilities and art performances stage are centered in Sentonorejo Village. So that each village has a more directed role. The construction of Majapahit Village, which targets three villages, has resulted in a change in the housing structure of residents. The house that used to be an ordinary architecture has been transformed into the typical architecture of the Majapahit era. In total there were 296 houses built, 200 houses in Bejijong Village, 46 in Sentonorejo Village, and 50 other houses in Jatipasar Village. The construction of the 296 houses was carried out in stages. In the first phase, the budget was sourced from the East Java provincial APBD in 2014 amounting to Rp. 5.92 billion, and Rp. 1.48 billion from the Mojokerto Regency Regional Budget. Then in the second phase, the budget disbursed from the provincial APBD was Rp. 7.4 billion, while from the Mojokerto Regency Regional Budget Rp. 2.5 billion. So that overall, the Majapahit house in the three villages spent a total budget of Rp. 16.3 billion.

There is a discourse about adding Majapahit houses to 300 units. The construction of the Majapahit House will be built in different villages, namely the Trowulan, Temon and Watesumpak villages. So, the Majapahit house in Trowulan numbered 596 units spread across six villages. The addition made is an effort in the development of an advanced Majapahit House. Majapahit houses which can be used as homestays, handicraft souvenir shops, and various entertainment such as arts. The government hopes that efforts to reduce industrialization that occur in Trowulan can be reduced. The livelihoods of the people who used to be in the industrial sector are expected to change become the tourism sector. If that is achieved then it is not impossible that these tourist villages can become 'living museums', where people can witness the nuances of historical relics of one of the biggest kingdoms in Java. Not only by watching stored artifacts and temples that stand firm.

7. CONCLUSION

Tourism and industry are two different things. Both must be separated. This was done in order to maintain the inheritance of cultural heritage so as not disappear. The government as the highest power holder must have a special stategy in handling the industry amid the torist area. Protection of cultural heritage involves many parties. Public awareness is the key to the succes of the program planned if there is no support from the community, it will be in vain.

REFERENCES

https://www.brilio.net/jalan-jalan/melihat-kampung-majapahit-di-trowulan-jelajahi-permukiman-abad-ke-14--160513c.html# (Accesed Oct. 22, 2018)

Maria Yasinra Chrisna Novrisa (2014). Konflik Kepentingan Pihak BPCB (Balai Pelestarian Cagar Budaya) dan Pihak Industri (Batu Bata) dalam Kebijakan Pelestarian Cagar Budaya Trowulan Kabupaten Mojokerto). Jurnal Muda. pp.383.

Pujo Wahyu Sejati (2017). Pemetaan Industri Batu Bata Merah di Kawasan Cagar Budaya Trowulan Kecamatan Trowulan Kabupaten Mojokerto . Swara Bhumi, Vol. 4, No. 3, 2017, pp. 7

Purwadi. (2010). *The History Of Javanese Kings Sejarah Raja–Raja Jawa*, pp.107 Ragam Media, Yogyakarta.

Quilty, Mary Catherine (1998), *Textual Empires A Reading of Early British Histories of Southeast Asia.* pp.60-69, Monash Asia Insti, Clayton.

Riana, I Ketut. (2009). *Kakawin Desawarnnana uthawi Nagarakretagama.* pp.13. Penerbit Buku Kompas, Jakarta.

I. Uluslararası Turizm ve Mimarlık Konferansı
1st International Conference on Tourism and Architecture
24-27 Ekim/October 2018
ISBN: 978-605-9554-33-6

Yeniden İşlevlendirilen Geleneksel Bir Konutun Turistler Üzerinde Mekânsal Algı Etkisi

Edibe Begüm Özeren

Arş. Gör., Karabük Üniversitesi, edibebegum@karabuk.edu.tr

Mine Ulusoy

Prof. Dr., Konya Teknik Üniversitesi, mulusoy@selcuk.edu.tr

Ömer Özeren

Yüksek Mimar, Konya Teknik Üniversitesi, omerozeren@outlook.com

Öz

Günümüzde hızlı kentleşme ve nüfus artışının etkisi, tarihi çevrelerin giderek yok olmasına neden olmaktadır. Tarihi yapılara, yeni yaşam alanları ve biçimleriyle bütünleştirerek yeni işlev vermek onların yaşatılmasına katkı sağlamaktadır. Tarihi çevredeki geleneksel konutlar zamanla kullanıcıların isteklerine cevap veremediği için konut işlevi dışına çıkmıştır. Geleneksel konutlara yeni işlev verilerek yeniden kullanımı sağlanmaktadır. Geleneksel konutlar yeni işlevleri ile ticari ve sosyal mekânlara dönüşmüştür. Konya kenti Mevlana Müzesi olması sebebiyle tüm dünyadan gelen turistlere ev sahipliği yapmaktadır. Kültür ve Turizm Bakanlığı verilerine göre, Mevlana müzesi 2017 yılındaki ziyaretçi sayısı 20 milyon 509 bin 746 kişi ile en çok ziyaret edilen müzedir. Konya merkez ilçelerinden olan Karatay ilçesi Mevlana Müzesi yakınında yer alan tarihi Mengüç Caddesi'nde geleneksel konutlar yoğun olarak yer almaktadır. Mengüç Caddesi üzerinde bulunan 9 adet konuttan 7 tanesine sokak sağlıklaştırma çalışması ile yeni işlev verilmiştir. Bu çalışma, tarihi sokağın yeniden hayat bulmasını sağlamıştır. Tarihi Mengüç Caddesi sokak yenileme çalışmaları ile turizm destinasyon merkezi haline gelmiştir. Mengüç Caddesi üzerinde bulunan tarihi bir konutun yeniden kullanılması amacıyla restoran işlevi verilmiştir. Bu tarihi konut turistlerin geleneksel Konya yemeklerini tatmak için geldikleri Lokmahane restorandır. Bu çalışma için seçilen Lokmahane restorana gelen 28 kişilik 11 farklı ülkeden bir turist kafilesine anket uygulaması yapılmıştır. Anket uygulaması ile mekânsal algı, değişen mekândaki duygusal etkileri ölçmek hedeflenmiştir. Bu anket soruları ile ilgili yeni işlev verilen mekândaki kullanıcı memnuniyetleri değerlendirilmiştir. Anket sonuçları sayısal ortamda hesaplanmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Geleneksel Konut, Konya Kenti, Mekânsal Algı, Mengüç Caddesi, Tarihi Binalara Turizm Amaçlı Yeni İşlev Kazandırma*

Spatial Perception Impact of the Refunctioned Traditional Housing on Tourists

Abstract

Today, historical environments are gradually disappearing due to the effects of rapid urbanization and population growth. Historical structures provide new functions by integrating them with new living spaces and forms, contributing to their survival. Historical housing in the historic area have been out of residence since they have not been able to respond to the requests of users over time. Traditional housings are provided with new functions for reuse. Traditional housings have become commercial and social spaces with new functions. Konya city hosts the tourists from all over the world because of the having Mevlana Museum. According to the Ministry of Culture and Tourism, Mevlana museum is the most visited museum with 20 million 509 thousand 746 visitors in 2017. Historical Menguc Street which is located near the Mevlana Museum of the Karatay county where is one of the central county of Konya, has a lot of traditional houses. Seven of the 9 housings on Menguc Street have been given a new function with street health work. This street health project has helped to revive the historic streets. On this occasion, Historical Menguc Street has become a tourism destination center with street renovation works. Restaurant function has been given for the reuse of a historic residence on Menguc

Street. This historic residence is Lokmahane restaurant which tourists come to taste the traditional Konya cuisine. Survey applition were sent to a tourist group of 11 different countries from 28 people who came to the selected Lokmahane restaurant for this study. It was aimed to measure spatial perception and emotional effects in changing places with the questions. User satisfaction have been evaluated in the space where the new function related, with these questionnaires is given. The survey results have been calculated in the digital environment.

Key Words: *Historical buildings to gain new functions for tourism purposes, Konya City, Menguc Street, Spatial Perception, Traditional Housing*

1. GİRİŞ

Eski eserlerimizin içerisinde aile yapısını ve yaşayışını mimari değeri olan geleneksel konutlar kadar detaylı yansıtacak başka bir mimari yapı çeşidi bulunmamaktadır. Konutlar insanın ve ailenin koruyucu kültürel çevresini oluşturmakta, dünyadaki yapıların %80-85'i konutlardan meydana gelmektedir. Buna göre bilginin öncelikle konut alanında ortaya konulmuş olması gerekmektedir (Cansever, 1994: 192).

1970'li yıllardan itibaren Batıdaki gelişmelerin etkisiyle başlayan kültür varlıklarının korunması ve sonraki kuşaklara aktarılması düşüncesi çerçevesinde ilgi görmeye başlayan eski konutlar ile ilgili çalışmaların sayısı gün geçtikçe artmakta; yayınlar çoğalmaktadır. Artan bu ilgiye karşılık, kent dokusunun önemli bir unsuru olan konutlar zamanın ve doğanın olumsuz etkileri, yapı malzemesinin dayanıksızlığı, hızlı ve yanlış kentleşme, tarihi koruma bilincinin oluşturulamaması gibi sebeplerden dolayı hızlı bir şekilde de yok olmaya başlamıştır (Demirci, 2011).

2. ÇALIŞMANIN KAPSAMI

Konya şehir merkez Karatay ilçesinde yer alan tarihi Mengüç Caddesi'nde geleneksel konutlar yer almaktadır. Mengüç Caddesi üzerinde bulunan 9 adet konuttan 7 tanesine sokak sağlıklaştırma çalışması ile yeni işlev verilmiştir (Şekil 1). Bu sokak sağlıklaştırma çalışması ile tarihi sokağın yeniden hayat bulması sağlanmıştır. Bu sayede Tarihi Mengüç Caddesi sokak yenileme çalışmaları ile turizm destinasyon merkezi haline gelmiştir. Mengüç Caddesi üzerinde bulunan tarihi bir konutun yeniden kullanılması amacıyla restoran işlevi verilmiştir. Turistlerin geleneksel Konya yemeklerini tatmak için geldikleri Lokmahane restoran bu çalışmayı kapsamaktadır.

Şekil 1. Mengüç Caddesindeki İşlevi Değişen Geleneksel Konutlar (Edibe Begüm Özeren-2017)

3. ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ

Bu çalışma için seçilen Lokmahane restorana gelen 28 kişilik 11 farklı ülkeden bir turist kafilesine anket çalışması yapılmıştır. Çalışma ile mekânsal algı, değişen mekândaki duygusal etkileri ölçmek hedeflenmiştir. Sosyo-demografik sorular ve yapının fiziksel değerlendirme soruları, günışığı yeterliliği, yapay aydınlatma ve renk uyumu değerlendirmeleri çoktan seçmeli olarak sorulmuştur. Yapının bugünkü kullanımıyla ilgili sorular; katılımcılara bugünkü kullanımındaki hoşnutluk, mekânsal motive, başka hangi fonksiyondaki kullanım tercihleri sorulmuştur. Katılımcılara yapının fonksiyonelliği, mekânsal büyüklüklerin yeterliliği, yapının bugünkü kullanımıyla ilgili olumsuzluklar sorulmuştur. Mekânsal algı, değişen mekândaki duygusal etkileri ölçmek için, Simonds 1961'de psikolojik davranış hallerinden belirlenen 10 adet sıfat; Rahatlık, Gerilim, Korku, Neşe, Dinginlik, Özgün, Kullanışlı-Fonksiyonel, Dinamik Hareket, Yakın-Sıcak-Samimi Duygu, Geçmişe Özlem gibi duygular 5'li Likert ölçekte katılımcılara uygulanmıştır.

4. BULGULAR

4.1. Lokmahane Restoran

Şekil 2. Konya Mevlana ve Çevresi Kentsel Sit Alanı (Google Earth)

Yapının Yeri: Karatay İlçesi Aziziye Mahallesi, Mengüç Caddesi No: 49 'te, 42 Ada, 76 Parsel üzerinde bulunur. Konya kentsel sit alanı içerisinde 3. bölgede yer almaktadır (Şekil 2).

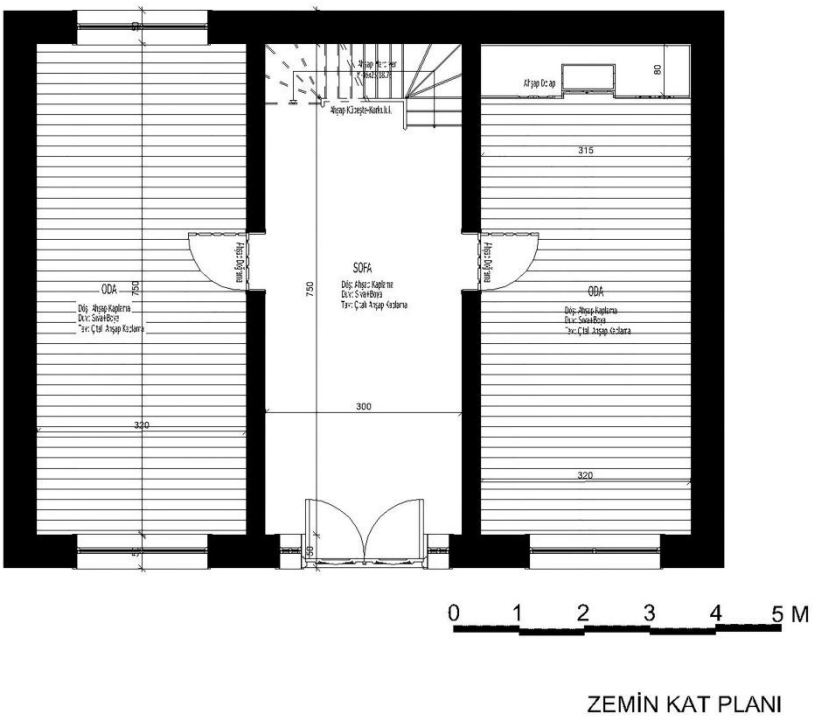
Yapım Tarihi: 20. yüzyıl başları

Yapı Sistemi: Yapı taş malzeme ile yığma olarak inşa edilmiştir. Kırma çatı, Alaturka kiremitle kaplanmıştır.

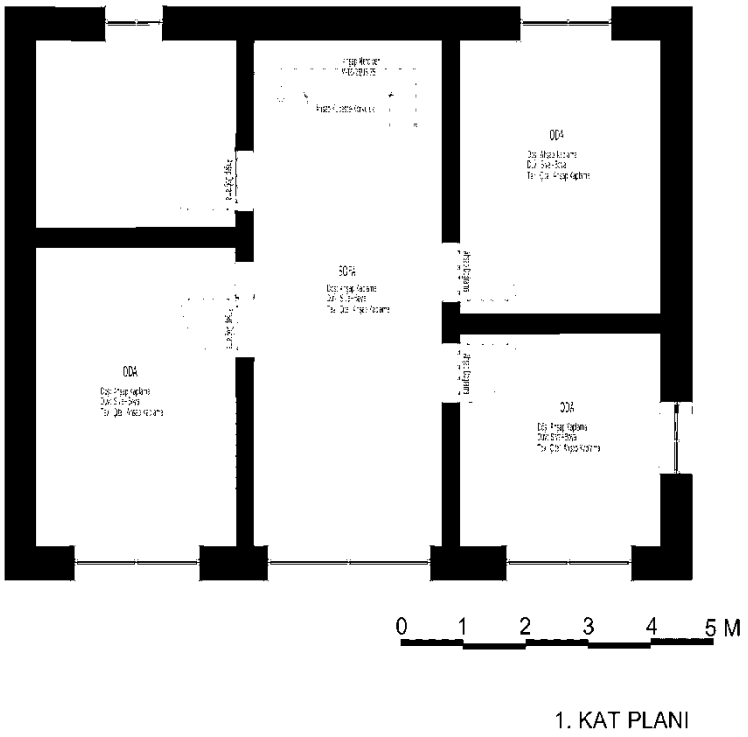
Plan Şeması: Yapıya giriş güney cepheden verilmiştir. Yapının kuzey yönünde bahçesi bulunmaktadır. Yapı zemin ve 1. kattan oluşmaktadır (Çizim 1, Çizim 2). Konut planı iç sofalı Türk evi plan tipindedir. Zemin katta sofaya açılan 2 oda vardır. 1.kattta ise 4 oda bulunmaktadır. Yapının yola bakan güney ve kuzey cepheleri izlenir (Çizim 3). Diğer iki cephe yapılaşmadan dolayı sağır kalmıştır. Yapıda özgün haliyle zemin kat batı cephesindeki odada bir adet çiçeklik bulunmaktadır.

Cephe Değişikliği: Yapı 2012 yılında iç mekân ve dış cephe restorasyonu geçirmiştir.

Yapı Sistemi: Yapı taş malzeme ile yığma olarak inşa edilmiştir. Kırma çatı, Alaturka kiremitle kaplanmıştır (Çizim 3).

Çizim 1. Zemin Kat Rölöve Planı (Edibe Begüm Özeren-2017)

Çizim 2. 1. Kat Rölöve Planı (Edibe Begüm Özeren-2017)

Çizim 3. Güney Cephesi (KUDEB)

4.2. Mekânsal Algı

Bir mimari nesnenin insanoğlu tarafından duyular yoluyla fark edilip, bir imaj olarak kabul edilmesi ve bu olayın bir sonuca ulaşana kadar geçirdiği sürece algılama süreci denir (Aydınlı, 1986). Her mekân ölçeği, akustiği, boyutları, ışığı, yüzeylerindeki malzemelerin renk ve dokusuyla çok sayıda iç içe geçmiş özellikleriyle bütündür. (Altan, 1983). Mekânsal Algılama; Oran, Ölçek, Renk, Doku, Desen, Işık, Dolu-Boş dengesiyle etkilemektedir.

4.3. Anket Çalışması Değerlendirmeleri

Araştırmanın amaçları doğrultusunda bu araştırma için, benzer araştırmalarda kullanılmış soru formları (Utku,2015; Yazıcı,2010) dikkate alınarak yapılandırılmamış bir soru formu hazırlanmıştır. 30 kişiye dağıtılan anket formlarından 2 tanesi geçersiz sayılmış, 28 kişiyle yüz yüze anket yöntemiyle çalışma yapılmıştır. Anket çalışması için tasarlanan 16 soruluk ankette, ilk 11 soru içinde 2. 3. 4. ve 5. sorular açık uçlu, diğer sorular çoktan seçmeli olarak hazırlanmıştır. Kalan 5 soru ise 5'li Likert ölçekten oluşmaktadır. 5:kesinlikle katılıyorum, 4:katılıyorum, 3:kısmen, 2:katılmıyorum ve 1:kesinlikle katılmıyorum şeklinde puanlama sistemi oluşturulmuştur. Çalışma sonuçları aşağıda sunulmaktadır;

Tablo 1. Katılımcıların Cinsiyet Dağılımı

Katılımcıların Cinsiyet Dağılımı	**Kişi Sayısı**	**Yüzde**
Kadın	14	**% 50**
Erkek	14	**% 50**
Toplam	**28**	**100,0**

Toplam 28 kişiye yapılan ankette 14 kişi kadın, 14 kişi erkektir (Tablo 1).

Tablo 2. Katılımcıların Eğitim Dağılımı

Katılımcıların Eğitim Düzeyi	Kişi Sayısı	Yüzde
Lise ve Dengi	2	%7,14
Lisans	14	%50
Lisans Üstü	12	%42,86
Toplam	**28**	**100,0**

Katılımcıların %7'si lise, %50'si lisans mezunu, %42'si lisansüstü eğitim düzeyine sahiptir (Tablo 2).

Tablo 3. Katılımcıların Yaş Dağılımı

Yaş Dağılımı	Kişi Sayısı	Yüzde
18-25 yaş arası	4	%14,3
26-35 yaş arası	14	%50
36-45 yaş arası	2	%7,14
46-55 yaş arası	6	%21,42
56 yaş ve üzeri	2	%7,14
Toplam	**28**	**100,0**

Katılımcıların 18-25 yaş arası %14, 26-35 yaş arası %50, 36-45 yaş arası %7, 46-55 yaş arası %21,56 yaş ve üzeri %7 orana sahiptir (Tablo 3).

Tablo4. Katılımcıların Meslek Dağılımı

Katılımcıların Meslek Dağılımı	Kişi Sayısı	Yüzde
Memur	6	%21,42
Öğrenci	4	%14,29
Serbest Meslek	18	%64,29
Toplam	**28**	**100**

Katılımcıların %21,42'si memur, %14'ü öğrenci, %64 'ü serbest meslekte çalışmaktadır (Tablo 4).

Tablo 5. Katılımcıların Ülke Dağılımı

Katılımcıların Ülke Dağılımı	Kişi Sayısı	Yüzde
Almanya	4	% 14,28
Filipinler	2	%7,145
Amerika	2	% 7,145
Kanada	2	% 7,145
Irak	4	% 14,28
İngiltere	4	% 14,28
Avusturya	2	% 7,145
Tayvan	2	% 7,145
Japonya	2	% 7,145
Kore	2	% 7,145
Mısır	2	% 7,145
Toplam	**28**	**100,0**

Anket çalışması Almanya, Filipinler, Amerika, Kanada, Irak, İngiltere, Avusturya, Tayvan, Japonya, Kore, Mısır olmak üzere 11 farklı ülkeden katılımcıya uygulanmıştır (Tablo 5).

Tablo 6. Katılımcıların Doğal Aydınlatma Dağılımı

Doğal Aydınlatma Yeterliliği	Kişi Sayısı	Yüzde
Evet	18	%64,29
Hayır	10	%35,71
Toplam	**28**	**100,0**

Katılımcıların %78 yapay aydınlatmayı yeterli bulurken,%21'i yetersiz bulmaktadır (Tablo 6).

Tablo 7. Katılımcıların Yapay Aydınlatma Dağılımı

Yapay Aydınlatma Yeterliliği	Kişi Sayısı	Yüzde
Evet	22	%78,58
Hayır	6	%21,42
Toplam	**28**	**100,0**

Katılımcıların %78 yapay aydınlatmayı yeterli bulurken,%21'i yetersiz bulmaktadır (Tablo 7).

Tablo 8. Katılımcıların Renk Uyumundan Hoşnutluğu

Renk Uyumundan Hoşnutluk	Kişi Sayısı	Yüzde
Evet	26	%92,86
Hayır	2	%7,14
Toplam	**28**	**100,0**

Katılımcıların %92 'si mekândaki renk uyumundan hoşnut iken,%7'si hoşnut değildir(Tablo 8).

Tablo 9. Katılımcıların Bugünkü Kullanımından Hoşnutluğu

Bugünkü Kullanımından Hoşnutluk	Kişi Sayısı	Yüzde
Evet	26	%92,86
Hayır	2	%7,14
Toplam	**28**	**100,0**

Katılımcılara geleneksel bir konuta restoran işlevi verilmesinden hoşnut olup olmamaları sorulduğunda ise %92'si hoşnut, %7'si hoşnut olmadığını belirtmiştir (Tablo 9).

Tablo 10. Katılımcıların İşlev Tercihi

Başka Hangi İşlevde Kullanılmasını İsterdiniz?	Kişi Sayısı	Yüzde
Kafe-Restoran	10	%35,72
Sanat Atölyesi	8	%28,58
Ofis	2	%7,14
Eski kullanımı-Geleneksel Türk Evi	6	%21,42
Diğer	2	%7,14
Toplam	**28**	**100,0**

Katılımcılara başka hangi işlevde kullanılmasını isterdiniz sorusu sorulduğunda ise; %35 kafe-restoran,%28 sanat atölyesi,%7 ofis,%21 eski kullanımı-geleneksel Türk evi,%7 diğer işlev tercih etmişlerdir (Tablo 10).

Tablo 11. Katılımcıların Mekânsal Motive Etkisi

Mekânsal Motivenin Olumlu Etkilemesi	Kişi Sayısı	Yüzde
Evet	24	%85,71
Hayır	4	%14,29
Toplam	**28**	**100,0**

Katılımcılara mekânsal motivenin olumlu etkileyip etkilemediği sorulduğunda %85 olumlu,%14 olumsuz etkilediği ortaya çıkmıştır (Tablo 11).

Tablo 12. Katılımcıların Fonksiyonellik Değerlendirmesi

Yapının Fonksiyonelliği	Kişi Sayısı	Yüzde
Çok iyi	12	%42,85
İyi	12	%42,85
Orta	4	%14,3
Kötü	0	%0
Çok kötü	0	%0
Toplam	**28**	**100**

Yapının fonksiyonelliği sorulduğunda %42 çok iyi, %42 iyi,%14 orta, kötü ve çok kötü oranları ise %0'dır (Tablo 12).

Tablo 13. Katılımcıların Güven Değerlendirmesi

Güvenli Hissetme	Kişi Sayısı	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	18	%64,30
Katılıyorum	6	%21,42
Kısmen	2	%7,14
Katılmıyorum	2	%7,14
Hiç Katılmıyorum	0	% 0
Toplam	**28**	**100**

Katılımcılara yapıdaki güvenli hissetme sorusu yöneltildiğinde, %64 kesinlikle katılıyorum,%21 katılıyorum, %7 kısmen, %7 katılmıyorum,%0 hiç katılmıyorum cevapları verilmiştir (Tablo 13).

Tablo 14. Katılımcıların Mekânsal Oran Değerlendirmesi

Mekân Oranı	Kesinlikle Katılıyorum		Katılıyorum		Kısmen		Katılmıyorum		Hiç Katılmıyorum	
Geniş	6	%21,42	4	%14,295	4	%14,295	0	0	2	7,14
Normal	12	%42,85	0	%0	0	%0	0	0	0	0
Dar	0	%0	0	%0	0	%0	0	0	0	0
Toplam	**28 kişi-%100**									

Katılımcılara yapının mekan büyüklükleri sorulduğunda toplamda %56 oranıyla geniş, %42 oranıyla normal cevapları verilmiştir (Tablo 14).

Tablo 15. Katılımcıların Mekânsal Duygu Değerlendirmesi

Mekânsal Duygu	Kesinlikle Katılıyorum		Katılıyorum		Kısmen		Katılmıyorum		Hiç Katılmıyorum	
Rahatlık	16	%57,15	10	%35,71	0	%0	0	%0	2	%7,14
Gerilim	4	%14,28	2	%7,14	2	%7,14	8	%28,58	12	%42,86
Korku	4	%14,28	0	%0	4	%14,2	6	% 21,44	14	% 50
Neşe	14	%50	6	%21,43	6	% 21,43	0	%0	2	%7,14
Dinginlik	14	%50	12	%42,86	2	%7,14	0	%0	0	%0
Özgün	16	%57,15	10	%35,71	0	%0	2	%7,14	0	%0
Kullanışlı Fonksiyonel	14	%50	4	%14,29	14	%35,71	0	%0	0	%0
Dinamik Hareket	12	%42,86	8	%28,58	6	%21,42	2	%7,14	0	%0
Yakın-Sıcak-Samimi Duygu	10	%35,72	14	%50	2	%7,14	2	%7,14	0	%0
Geçmişe Özlem	14	%50	10	%35,72	2	%7,14	2	%7,14	0	%0
Toplam	**28 kişi-%100**									

Katılımcılara yapının mekânsal duygu durumları sorulduğunda; Rahatlık %92,Gerilim %21, Korku %14, Neşe %71, Dinginlik %92, Özgün %92, Kullanışlı

Fonksiyonellik %64, Dinamik Hareket %71, Yakın-Sıcak-Samimim duygu %85, Geçmişe özlem ise %85 oranı ortaya çıkmıştır (Tablo 15).

Tablo 16. Katılımcıların Mekânsal Olumsuzlukları Değerlendirmesi

İşlev Değişikliğinin Olumsuzluklar	Kesinlikle Katılıyorum		Katılıyorum		Kısmen		Katılmıyorum		Hiç Katılmıyorum	
Tesisat Sistemi	6	%21,42	4	%14,29	12	%42,86	4	%14,29	2	%7,14
Isıtma Sistemi	8	%28,58	6	%21,42	4	%14,28	8	%28,58	2	%7,14
Havalandırma Sistemi	8	%28,58	2	%7,14	10	%35,72	6	%21,42	2	%7,14
Mekânsal Büyüklüklerin Yetersizliği	2	%7,14	4	%14,29	12	%42,86	6	%21,42	4	%14,29
Taşıyıcı Sistem	4	%14,29	6	%21,42	4	%14,28	8	%28,59	6	%21,42
Hijyenik Olmaması	4	%14,29	4	%14,29	6	%21,42	8	%28,58	6	%21,42
Toplam	**28 kişi-%100**									

Katılımcılara yapının işlev değişikliği ile oluşan olumsuzluklar sorusu yöneltildiğinde; tesisat sistemi %35,ısıtma sistemi %50, havalandırma sistemi %35, mekansal büyüklüklerin yetersizliği %21, taşıyıcı sistemi %35 ve mekanın hijyenik olmaması ise %28 oranı ortaya çıkmıştır (Tablo 16).

Katılımcıların mekânsal algısı;

- Yapıdaki doğal aydınlatmayı % 64'ü yeterli bulmuştur.
- Yapıdaki yapay aydınlatmayı % 78'i yeterli bulmuştur.
- Mekanlardaki renk uyumundan %92 'si hoşnut olduğunu belirtmiştir.
- Geleneksel Türk evinin restoran olarak yeni işlev verilmesi %92'si memnun olduğunu belirtmiştir.
- Geleneksel Türk evini başka hangi işlevde kullanılmasını isterdiniz sorusu sorulduğunda %35'le en fazla oranı şu anki işlevi olan kafe-restoran işlevi almıştır.
- Mekânsal motivenin olumlu etkilediği sorulduğunda %85'i olumlu etkilediğini belirtmiştir.
- Yapının restoran olarak fonksiyonelliği sorulduğunda %42'si çok iyi olduğu cevabını vermiştir.
- Yapıdaki güven duygu durumu sorulduğunda %64'ü güvenli hissettiğini belirtmiştir.
- Mekan büyüklükleri sorulduğunda %56'sı geniş olduğunu belirtmiştir.
- Yapıdaki mekânsal algıyı belirlemek için sorulan olumlu sıfatlar rahatlık, neşe, dinginlik, özgün, kullanışlı fonksiyonellik, yakın-sıcak-samimi duygu, dinamik-hareket, geçmişe özlem yüksek oranlar alırken, olumsuz sıfatlar olan korku, gerilim düşük oranları almıştır.

- Yapıdaki işlev değişikliğinden oluşan olumsuzluklar sorulduğunda; en fazla oranı ısıtma sistemi cevabı almıştır.

5. SONUÇ

Yeni işleve adaptasyonda mekânsal kalitenin artması için yüklenilen işlevle yaşaması kullanıcı memnuniyeti ve mekânsal performans değeri ile ilişkili olmaktadır. Bu çalışma kullanıcılar üzerinde yeni işlev verilen geleneksel konutun yabancı turistler üzerindeki mekânsal algısını ölçmek için yapılmıştır.Kullanıcıların geleneksel konuta yenileme çalışmalarıyla yeni işlev verilmesinden memnun olduğunu ortaya çıkarmıştır. Kullanıcılar üzerinde mekânsal motivenin olumlu etkilediği ortaya çıkmıştır. Geleneksel konuta yüklenen yeni işlevlerin, turizm ve koruma açısından olumlu sonuçlandığını göstermektedir. Çalışmanın tarihi ve kültürel değerleri ön plana çıkararak kente turizmi canlandırmak için yol gösterici olduğu düşünülmektedir. Konya'nın inanç turizmi her türlü inanışa sahip olan insanlar tarafından ilgi duyulan, Mevlâna Celâlettin Rumi'nin türbesinin Konya'da yer almasıyla ünlüdür. Bu sebeple Konya, yerli ve yabancı binlerce turiste ev sahipliği yapmaktadır. Çalışma alanını kapsayan Mengüç Caddesi, Mevlana Türbesine açılan aksta olması sebebiyle turistlere yönelik, Konya kültürünü en iyi şekilde tanıta bilecek sosyal alanlara yer verilmelidir. Geleneksel yapılara Konya kentinin destinasyon çekiciliğini ön plana çıkaracak yapı-sokak-kent boyutunda farklı fonksiyonlara yer verilmelidir.

KAYNAKÇA

Altan, İ., 1983, Mimaride Işık Gölge İlişkilerinin Psikolojik Etkileri Üzerine Bir Araştırma, Doktora Tezi, YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü

Aydınlı, S., 1986, Mekansal değerlendirmede algısal yargılara dayalı bir model, Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Cansever, T., 1994, Ev ve Şehir, s. 192, İnsan Yayınları, İstanbul

Demirci, D., 2011, Isparta Evleri, s.9, Isparta Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Isparta

Özeren E. B., 2017, Geleneksel Türk Evinin Yeni Fonksiyonu İle İnsan Pkolojisi Üzerine Etkisi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya

Simonds, J.O., 1961, Landscape Architecture, McGraw-Hill Book Company, NewYork

Utku, T., 2015, Kafeye Dönüşmüş Apartmanlarda Kullanıcı Memnuniyeti: Konya Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara

Yazıcı, B., 2010, 19.Yy. Geleneksel Konya Konutlarında İşlev Dönüşümü Ve Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya

Kısaltmalar

KUDEB: Koruma Uygulama ve Denetim Büroları

I. Uluslararası Turizm ve Mimarlık Konferansı
1st International Conference on Tourism and Architecture
24-27 Ekim/October 2018
ISBN: 978-605-9554-33-6

Kültür Turizmi Bağlamında Kültürel Mirasın İncelenmesi: Sille Örneği

Merve Özkaynak

Arş. Gör., Amasya Üniversitesi, merve.ozkaynak@hotmail.com

Mine Ulusoy

Prof. Dr., Konya Teknik Üniversitesi, mulusoy@selcuk.edu.tr

Öz

İnsanoğlu var olduğu günden bugüne ticari, yeme-içme, farklı yerler görme ve keşfetme amaçlı seyahat etmiştir. Turizm olarak adlandırılan bu kavram; insanlarının sürekli ikamet ettikleri yerler dışında yapılan seyahatler olarak ifade edilebilir. İlk turizm hareketleri insanoğlunun doğasında var olan merak ihtiyacı ile gündeme gelmiştir. Günümüzde ise turizm seyahatlerine kongre, inanç, kültür, sağlık, spor gibi yeni nedenler eklenmiştir. Kentlerin sahip oldukları coğrafi, kültürel, tarihi özellikler ile mimari yapıları keşfetmek isteyen insanlar, kültür turizmini alternatif bir turizm anlayışı olarak benimsemişlerdir. Kültür turizminin gelişmesinin temel nedenlerinden birisi, farklı yörelerdeki insanların zaman içerisinde oluşturdukları fiziki, sosyal, kültürel ve mimari kimliklerini daha iyi tanımak istemelerinden kaynaklanmaktadır. Turizmden sosyal, ekonomik ve kültürel kazanımlar sağlamak amacıyla kentlerin potansiyelleri en etkin şekilde kullanılmalıdır. Konya İli'ne bağlı bir mahalle olan Sille yaklaşık 5700 yıllık tarihi geçmişe sahiptir. Sille tarihinde Hristiyan ve Müslüman nüfusun bir arada yaşadıkları bilinmektedir. Erken Hristiyanlık dönemine ait kaya oyma kiliselerinin de bulunduğu Sille, arkeolojik sit alanı olarak koruma altına alınmıştır. Geleneksel mimari dokuya sahip olan Sille'nin kültürel miras yapıları, günümüzde pek çok yerli ve yabancı turistin ilgisini çekmektedir. Bu çalışmada Konya kültür turizminde önemli çekim noktalarından biri olan Sille'de dini yapılar, geleneksel evleri, hamamlar, çeşme ve köprüler incelenerek turizm değeri ortaya konmuştur. Sille'ye ait yerel kimlik unsurları kültür turizmi ögeleri göz önünde bulundurularak, bir turizm güzergahı olan Sille'nin tanıtımı hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Turizm, Konya, Kültürel Miras, Kültür Turizmi, Sille.*

Evaluation of Cultural Heritage in the Context of Cultural Tourism: The Case of Sille

Abstract

Humankind has traveled from day to day to trade, eat and drink, see different places and explore. This concept, which is called tourism, can be defined as travels made outside the places where people are permanently resident. The first tourism movements began with the need for curiosity in the nature of human beings. Today, new reasons such as congress, belief, culture, health and sports have been added to tourism trips. People who want to explore the geographical, cultural, historical features and architectural structures that cities have are adopting cultural tourism as an alternative tourism concept. One of the main reasons for the development of cultural tourism is that people in different regions want to get to know their physical, social, cultural and architectural identities over time. The potentials of cities should be used most effectively in order to provide social, economic and cultural benefits from tourism. Sille, which is the neighborhood of Konya, has a history of about 5700 years. It is known that in the history of Sille, both the Christian and the Muslim population lived together. Sille, where rock-cut churches belonging to the early Christian period were found, is now protected as an archaeological site. Sille's cultural heritage, which has a traditional architectural texture, attracts many local and foreign tourists today. In this study, Sille, one of the important attraction points of Konya cultural tourism, reveals the value of tourism by examining religious buildings, traditional houses, baths, fountains and bridges. Sille's local identity elements are aimed at introducing a tourism route Sille, taking into consideration the elements of cultural tourism.

Keywods: *Tourism, Konya, Cultural Heritage, Cultural Tourism, Sille.*

1. GİRİŞ

Turizm insanların sürekli yaşadıkları yerin dışında merak, inanç, spor, sağlık, eğlence, kültür, kongre, iş veya deneyim kazanma amacıyla 24 saatten fazla süreli yapıkları seyahatler olarak adlandırılmaktadır. Turizm sektörü ise bu seyahatler sırasında yararlandıkları yeme-içme, konaklama, alışveriş faaliyetleri bütünüdür. Turizm sektörü, dünyanın en önemli ve gelir getirici sektörlerinden biri olmasından dolayı, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ülke politikalarında önemli yer tutmaya başlamıştır (Gülbahar, 2009). Son yıllarda insanların davranış ve yaşam biçimlerinde yaşanan değişiklikler, deniz-kum-güneş konseptindeki tatillerin yerine alternatif turizm türlerine olan ilginin artmasına neden olmuştur (Şarkaya İçellioğlu, 2014). Bireyler deniz-kum-güneş turizminin yanı sıra kendilerini motive etme, farklı kültürleri öğrenme, dini yapıları ziyaret etme ve yeni deneyimler yaşama gibi pek çok nedenler ile seyahat etmeye başlamışlardır. Emekli (2006); turizmi tüm yıla yaymak, turizme bir dinamizm kazandırmak, ülke kültürünü yerli ve yabancılara tanıtmak, korumak, geçmişe ve geleceğe sahip çıkmanın kültürel turizmin geliştirilmesi önemli bir avantaj sağladığını ifade etmektedir. Turizmde faaliyetlerini çeşitlendirme; tarihi, kültürel ve doğal kaynakların bir bütün olarak değerlendirilmesi bakımından ülkeye katkı sağlayacak aynı zamanda rekabet üstünlüğünü koruma ve kaybetmeme açısından ülkenin turizm pazarına yeni ürünlerle açılmasına olanak tanıyacaktır (Ulusan ve Batman, 2010).

Farklı kültürlere ait geleneksel mimari, yerleşim düzeni, dinsel motifler, gelenek-görenekler, el sanatları, yöresel yemekler, güzel sanatları görme arzusu kültür turizminin çıkış noktası olmuştur. Kültür turizminden en etkin şekilde yararlanmak amacıyla kentlerin veya kırsal alanların mimari, tarihi ve kültürel potansiyelleri öne çıkarılmaktadır. Tarihi geçmişe sahip olan ve kültürel miras ögelerine sahip yerleşimler yerel kimliklerini tanıtımlarında kullanılarak, diğer yerleşimlerden daha çok tercih edilebilir hale gelebilmektedirler. Günümüze kadar pek çok uygarlığa ev sahipliği yapmış olan Türkiye'nin turizm potansiyelini avantaja dönüştürebilmek amacıyla sit alanları, dini yapılar, özgünlüğü korunan geleneksel yerleşimler, yöresel yemekler, el sanatları ve farklı coğrafyada bulunan kültürler öne çıkarılarak turistleri alternatif turizme yönlendirmek gerekmektedir. Bu çalışmada ise; kültür turizmi bağlamında çok sayıda kilise, cami, hamam, çeşme, köprü ve geleneksel Sille evlerinin bulunduğu tarihi Sille yerleşimi ele alınmıştır. Sonuç olarak Konya'ya bağlı bir mahalle olan yaklaşık 5700 yıllık tarihi geçmişi ve geleneksel dokusu ile öne çıkan Sille yerleşimi bir kültür turizmi destinasyonu olarak değerlendirilmiştir.

2. BİR ALTERNATİF TURİZM FAALİYETİ OLARAK KÜLTÜR TURİZMİ

2.1. Alternatif Turizm Kavramı ve Faaliyetleri

Turizm sektörü II. Dünya Savaşı ile birlikte yaşanan birtakım ilerlemelerin etkisiyle kitlesel bir faaliyet olarak gelişme göstermiştir. Kitle turizmi gerek ulaşım gerek konaklama ve gerekse diğer turistik hizmetlerin organizasyonunun nispeten kolaylığı sebebiyle zamanın şartlarına en uygun turizm çeşidiydi. Temelini doğal, tarihi, kültürel vb. varlıkların oluşturduğu kitle turizminin, zamanla bu değerlere zarar vermeye başladığının fark edilmesiyle ekoturizm, kültür turizmi gibi alternatif turizm türleri, doğal ve kültürel değerlere saygılı ve bilinçli tüketicilerin sayısının artmasıyla birlikte hızla gelişmiştir (Gülbahar, 2009). Alternatif turizmin ortaya çıkış nedenlerini Hacıoğlu ve Avcıkurt (2008:9) şu şekilde sıralamıştır (Ulusan, 2009):

- Kaynakların azalması ve niteliklerinin bozulması,
- Sürdürülebilir turizm anlayışının ortaya çıkması,
- Turizmin bütün yıla yayılması anlayışının gelişmesi,
- Tüketicilerin klasik kitle turizminden (deniz, güneş, kum) sıkılması,
- Tüketicilere yönelik değişik zevklere hitap eden tatil olanaklarının oluşturulması,
- İnsanların tatil ve turizm anlayışına ilişkin beklentilerinin değişmesidir.

Yeni tüketicinin değişen değerleri ve yeni ürünlere talebin artması ile yeni turizm türleri geliştirilmesine olanak sağlamıştır. Günümüzde yaygın olan geleneksel kitle turizmi yerini genellikle alternatif, yeşil veya sürdürülebilir turizm olarak adlandırılan yeni bir turizme bırakmaktadır (Reisinger, 2009). Turistler, seyahatlerinde esneklik ve çeşitlik sunan, birkaç gün kalmalı, sporsal, kültürel ve sosyal aktivitelerin, etkinliklerin, alışverişin içerisinde yer aldığı seyahatleri tercih etmektedirler (Şarkaya İçellioğlu, 2014). Geleneksel turizme alternatif olarak oluşan turizm türleri; kongre turizmi, kültür turizmi, inanç turizmi, spor turizmi, fuar turizmi, sağlık ve termal turizmi, yayla turizmi, mağara turizmi, gastronomi turizmi, dağcılık turizmi, avcılık turizmi ve doğa turizmi sayılabilir.

2.2. Kültür Turizmi

1980'li yılların başlarında, Dünya Turizm Örgütü, rekreasyonel turizmin aksine, kültür turizmi yeni ve farklı deneyimler için yolcuların ihtiyaç duyduğu motivasyonu sağladığı öne sürülen kültür turizmi kavramı ile ilgilenmeye başlamıştır (Lord, 1993). Kültür turizmi; ev sahibi toplum dışındaki insanların bir toplum, bölge, grup veya kuruluşun tarihi geçmişini, yaşam tarzını ve kültürel mirasını öğrenmek amacıyla ziyaret etmeleridir (Silberberg, 1995). Kültür turizmi, seyahat pazarının belirli bölümlerini tanımlamak için sıklıkla kullanılır. Tarihsel, sanatsal ve bilimsel ya da kültürel mirasa yapılan ziyaretler ile ilişkilendirilebilir. Dünya Turizm Örgütü'nün tanımına göre kültür turizmi; kültürel seviyesini artırmak ve yeni deneyimler yaşamak isteyen bireyin iş gezileri, sahne sanatları, kültür turları, festival ve diğer kültürel etkinliklere katılımları, tarihi yapıları ziyaretleri gibi kültürel motivasyon amacıyla yaptıkları hareketlerdir (Pedersen, 2002).

Bonink (1992) tarafından yapılan araştırmada kültürel turizme iki temel yaklaşım belirlenmiştir. Birincisi; kültür turizmi sırasında turistlerin ziyaret ettiği veya ilgi çekici faaliyetlerin üzerinde yoğunlaşan anıtlar ve mekanlar yaklaşımıdır. Kültürel turistleri çekmek için turistik mekanlar ECTARC (1989) tarafından arkeolojik alanlar, müzeler, tarihi yapılar, sanat, heykel, müzik, tiyatro, edebiyat ve yerel kültürler olarak sıralanmıştır (Richards, 1996). İkincisi ise; kültürel turizmin kavramsal tanımları, faaliyetlerine bağlı nedenleri ve anlamları açıklamaya çalışmaktadır (Richards, 1996). Bu yaklaşım kültür turizmini, diğer yer ve kültürlerle temas halindeki kültür turistinin uygulamalarını, deneyimlerini ve anlamlarını analiz ederek tanımlamaya çalışmaktadır (Mousavi, Doratli, Mousavi ve Moradiahari, 2016).

Kültür turizmi destinasyon bölgesi için sadece turistik talep oluşturmakla kalmayıp, aynı zamanda bölgenin ekonomik, sosyal ve çevresel kalkınmasına da olanak sağlamaktadır. Ayrıca kültürel değerlerin korunması, geliştirilmesi ve canlanmasını da katkıda bulunmaktadır (Kaya, 2014). Kültürel turistler yerel kaliteli mallara ve yüksek değere sahip kültürel etkinliklere daha fazla ilgi duymaktadır. Ayrıca bu turistler temel olarak bağımsız tatilcilerdir, dolayısıyla dış tur operatörleri ve seyahat acentelerinin politikasına daha az

bağımlıdırlar (Figini ve Vici, 2012). Richards (1996: 75); kültür turizminin temel özelliklerini şu şekilde sıralamaktadır (Abi, 2012):

- Her ülkenin kültürel değerleri kendine özgü olduğundan, dezavantajı bulunmamaktadır,
- Ülkelerin ortak miraslarını öğrenmede toplumlara fırsat sağlar,
- Maddi-manevi kültürel değerler turizm yoluyla maddi değer kazanır,
- Kültür turizminin mevsimlik olma özelliği yoktur,
- Turizmin zamana ve mekâna yayılmasında etkili bir araçtır,
- Kültür turizmi iyi bir planlama, tanıtım ve organizasyon gerektirmektedir,
- Kültür turizmi korumaya olanak sağlar ancak iyi yönetilemediği takdirde kültür varlıklarının yıpranmasına, bozulmasına ve değer kaybetmesine de yol açabilmektedir.

Dünyadaki kültür mirası ürünlerinin, insanlar tarafından görülmesine yönelik talep artışı ile kültürel miras zenginliği olan mekanlar, kültür turizminin gelişme yerleri olarak görülmüştür. Kültür turizmi, daha çok özgünlüğünü koruyan ve nispeten daha az bozulmuş kültürlerin bulunduğu sahalarda daha iyi bir gelişme trendi yakalamaktadır (Sezer, 2017). Bir şehrin ya da yerleşimin kendine özgü yapısı, sosyal-ekonomik özellikleri, yaşam tarzı turistlerin ilgisini çekmektedir. Kültür turizmi kapsamında olan çekicilikler; doğal ve yapay çevre bileşenleri olarak ikiye ayrılabilir. Doğal bileşenler coğrafi konumu, jeolojik yapısı gibi insana bağlı olmayan doğal çekicilikler iken; yapay çevre bileşenleri insanın katkısı olan ya da insan eliyle yapılmış çekiciliklerdir. İnsanın katkısı olan kültürel çekicilikler; dönem özellikleri yansıtan tarihi yapılar, uygarlıklara ait tarih öncesi ve sonrası yerleşimler, geçmiş dönemlere ait eserler, kalıntılar, müzeler, sit alanları, dini yapılar, sivil mimari, yöresel lezzetler, el sanatları, gelenekler, dil yapısı, spor aktiviteleri, festivaller, sergiler, fuarlar olarak sayılabilir. Doğal çekiciliklere ise; travertenler, peri bacaları, bitki örtüsü, dağlar, ovalar, kanyonlar, volkanlar, sahiller, deniz, göl ve nehirler örnek olarak verilebilir.

3. SİLLE'NİN KÜLTÜR TURİZMİ BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

3.1. Sille'nin Konum ve Tarihçesi

Sille, Konya kent merkezine yaklaşık olarak 8 km uzaklıkta, Selçuklu İlçesi'ne bağlı, Sille deresinin açmış olduğu vadide kurulmuş tarihi bir yerleşim yeridir. Geçmişte Hristiyan ve Müslümanların bir arada yaşadığı Sille'de vadinin güney yamaçlarında oyularak yapılan kaya oyma kiliseleri ilk yerleşim alanları olarak bilinmektedir. Koyuncu (2013); Sille'nin Hitit, Frig, Roma, Bizans, Selçuklu, Osmanlı gibi büyük medeniyetlerine ev sahipliği yaptığını ifade etmektedir. Sille, geçmişte Ortodoks Türk ve Türk asıllı Rumların bir arada yaşadığı bir yerleşmedir (Aklanoğlu & Erdoğan, 2011). Hz. İsa'nın vefatından sonra on iki Havari'den ikisi Aziz Barnabas ve Aziz Pavlus, Yahudilerin yoğun ve şiddetli baskısından kurtulmak amacıyla kendilerine inanan ilk Hristiyanları da yanlarına alıp, Konya'ya gelmişler ve burada bulunan yabancılara ve puta tapanlara Hristiyanlığı anlatmışlardır (Konyalı, 2007). Ancak kentteki Yahudi cemaatin baskıları nedeniyle, bir süre sonra Hıristiyanlar Konya'yı terke edip kuzeybatıda yer alan dağlık kesime çekilmişlerdir. Bu dönemde kaya kiliseleri inşa edilmiştir (Küçük, 2001). Süreç içerisinde Sille, Hristiyanlık döneminde Roma-Kudüs güzargahında yer alan ve kutsal hac yolu üzerinde bulunan önemli bir yerleşim birimi haline gelmiştir (Özönder, 1998). Sille'nin en büyük kilisesi olan Aya Eleni Kilisesi 327'de bu kutsal hac yolculukları sırasında inşa edilmeye başlanmıştır.

Hristiyanlığın Sille'ye gelişi ile yeni bir din, yeni bir yaşam tarzı, yeni bir kültür, yeni mekânları da beraberinde getirmiş, Sille'nin hac durağı haline gelmesi ile ciddi bir toplumsal dönüşüm gerçekleşmiştir (Koyuncu, 2013).

Konya ve yakın çevresi Selçuklu döneminde Müslüman Türklerin hâkimiyetine geçmiştir. Selçuklu Dönemi'nde Konya'da bulunan Rumlar, kale yerleşiminden dışarıya çıkarılarak Sille'ye yerleştirilmişlerdir (Aklanoğlu, 2009). Cumhuriyet öncesinde sosyal, kültürel, ekonomik ve kentsel yönden gelişmiş bir kent niteliğinde olup (Sille'ye bağlı köylerle birlikte) 18.000 nüfusa sahip bir yerleşimdir. Nüfusun büyük bir kısmını Rumların oluşturduğu Sille'de Cumhuriyet Dönemi'nde alınan kararlar doğrultusunda gayrimüslim halk Yunanistan'a gönderilmiştir (Ertaş, 2014). Yuca (2009) mübadele döneminde gönderilen yaklaşık 3500 gayrimüslimin yerine Yunanistan'dan yaklaşık 400 Müslüman Türk'ün Sille'ye yerleştirildiğini ifade etmiştir. Bu aileler, geldikleri yörelerde tarım ve hayvancılık ile geçimlerini temin etmelerine karşın Sille coğrafyası tarım ve hayvancılığa elverişli olmamasından dolayı kısa süre içinde Konya'nın farklı bölgelerine yerleştirilmişlerdir (Koyuncu, 2013). Günümüzde ise Sille Konya'nın merkez ilçelerinden biri olan Selçuklu İlçesi'ne bağlı bir mahalle durumundadır. Sille'nin eski tarihine rağmen bölgede imkanların kısıtlı olmasından dolayı Sille halkının çoğunluğu Konya'nın merkezine göç etmişlerdir.

3.2. Sille'nin Dini ve Sivil Mimari Yapıları

M.Ö. Hititler ve Frigyalılar, M.S. ise Romalılar, Bizanslar, Selçuklular, Karaman oğulları ve Osmanlılar döneminde önemli yerleşim merkezi olan Sille, farklı kültür, inanç, gelenek ve coğrafi yapısıyla dikkat çeken en az 5700 yıllık tarihi bir geçmişe sahiptir (Konyalı, 1964).

Tablo 1. Sille'nin Dini ve Sivil Mimari Yapıları

Kiliseler	Camiler	Çeşmeler ve Köprüler	Sivil Mimari
Aya Eleni Kilisesi Ak Manastır Tepe Şapeli Mağara Kiliseleri	Ak Camii Karataş Camii Çay Camii Mezaryaka Camii Kurtuluş Camii Su Başı Camii Orta Mahalle Camii	Karataş Çeşmesi Hacı İsmail Ağa Çeşmesi Hassioğlu Çeşmesi Hacı Mustafa Ağa Çeşmesi Kavaklı Çeşme Acı Pınar Çeşmesi Şeytan Köprüsü	Geleneksel Sille Evleri Hamamlar Hacı Ali Ağa Hamamı Su Başı Hamamı Mezarlıklar Gayrimüslim Mezarlığı Müslüman Mezarlığı

Sille'de bulunan tarihi yapılar; Konya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunca, 19.06. 1995 tarihi ve 2292 sayılı kararı ile birinci dereceden arkeolojik sit alanı olarak tescil edilmiştir. 19.11.2001 tarihi ve 4328 sayılı Koruma Kurulu kararı ile de Koruma Amaçlı İmar Planı onaylanmıştır (Kuyrukçu & Kuyrukçu, 2015). Sille'de Hristiyan ve Müslümanların birlikte yaşamalarından dolayı her iki dine ait ibadethane yapıları bulunmaktadır. Bölgede geçmişte Hristiyanların ibadetlerini yerine getirmeleri amacıyla Aya Eleni Kilisesi, Ak Manastır, Banaya Kilisesi (Kaya Oyma Kiliseleri) ve Tepe Şapeli yapılmıştır. Müslüman nüfusunda bölgede yaşamaya başlaması ile Karataş Camii, Mormi Camii, Mezaryaka Camii, Hacı Ali Ağa Hamamı, Subaşı Hamamı başta olmak üzere çok sayıda cami, hamam, çeşme ve köprüler inşa edilmiştir. Sille'de toplu yerleşim Sille Deresi'nin kuzeyinde yer alan dağ yamacında yoğunlaşmaktadır. Eğimli bir topografyada konumlanan Sille'de yapılaşma kuzeydoğu-güneybatı yönünde gelişme göstermiştir (Şekil 1).

Şekil 2. Sille'nin Dini ve Sivil Mimari Yapılarının Harita Üzerinde Gösterimi

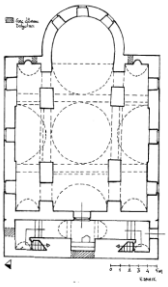
3.2.1. Kiliseler

Sille'de yaşayan Hıristiyanların yapmış oldukları ve ibadetlerini yerine getirdikleri çok sayıda dini mabet ve kilise bulunmaktadır. Bu mabetler Hıristiyanlık döneminden sonra Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde de faaliyet göstermiştir. Sille'de yaşayan Hıristiyan halk bu kiliselerde dinlerini özgür bir şekilde yaşamışlardır. Sille çevresinde çok fazla sayıda kilise bulunmaktadır (Kurak Açıcı, 2014). Aya Eleni Kilisesi, Ak Manastır, Tepe Şapeli'nin yanı sıra çok sayıda kaya oyma mağara kiliseleri bulunmaktadır.

Aya Eleni Kilisesi

Aya Eleni (Başmelek Mikhael) Kilisesi, Sille'nin güneyinde Tatköy yol ayrımının solunda yer almaktadır. Kilise Sille'nin Hıristiyanlık döneminde yapılmıştır. Horvath (1996); 1903 yılında Anadolu'ya seyahati sırasında Sille'ye de uğramış, burada pek çok kilise ve manastırın yer aldığından ve bunların en eskisinin Büyük Konstantin tarafından yapılan Aya Eleni Kilisesi olduğundan bahsetmiştir. 327 yılında Bizans İmparatoru Konstantin'in annesi Helena hac için Kudüs'e giderken Konya'ya uğradığında Sille'de bulunan ilk Hıristiyanlık çağlarına ait oyma mabetleri görmüş ve Aya Eleni Kilisesini Hıristiyanlara bir mabed olarak yaptırmıştır. Hz. İsa, Hz. Meryem ve havarilerin resimlerinin bulunduğu kilise Anadolu'daki ilk Hıristiyan kiliselerindendir (Çavuşoğlu, 1998).

Kilise kesme ve moloz taşlardan inşa edilmiştir. Dıştan oldukça sade bir görünümde olan kilisenin içi ahşap yaldızlı süslemeler ile kaplıdır. Yapı dörtgen yapıda olup kilise yunan haçı planına sahiptir. Kiliseye güneydeki kapıdan girilmektedir. Ana mekan orta kısımda naos ve iki yanında yer alan birer neften oluşmaktadır. Ana mekanda orta nefin üzerini örten kubbe, dört fil ayağı üzerinde kule biçiminde yükseltilmiştir. Naostan yükseltilmiş bema kilisenin kuzey tarafındadır. Naos kubbede açılmış olan dört pencere ile aydınlatılmaktadır. Ahşap yaldızlı süslemelere sahip olan vaaz kürsüsüne merdiven ile çıkılmaktadır. Kilise, 2009 yılında Selçuklu Belediyesi tarafından restore edilmiş ve günümüzde müze olarak kullanılmaktadır (Şekil 2).

a) Planı (Danık, 1997)

b) Genel Görünüşü

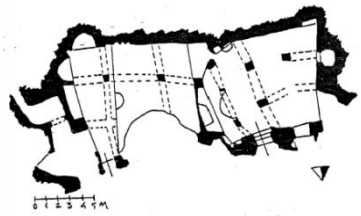

c) Kilisenin Kubbesi

Şekil 3. Aya Eleni Kilisesi

Kaya Oyma Mağara Kiliseleri/Banaya Kilisesi

Mağara kiliseler Sille'nin güney yamacında volkan tüflerinden meydana gelen kayaların oyulmaya elverişli yapısı sebebiyle dağ yamacına oyularak yapılmıştır. Bu özelliği ile Kapadokya bölgesinde ve Ihlara Vadisi'nde yer alan oyma kiliselere benzemektedir. Kurak Açıcı (2014) erken Hristiyanlık döneminde oyulan kiliselerin tavan, taban ve duvarlarında birçok resim bulunduğunu ifade etmektedir. Bu kiliseler içinde Banaya (Komesis Tes Panagias Kilisesi) Kilisesi, kaya ve toprağın oyulmasıyla oluşturulmuş en çok bilinen kilisedir. Birçoğu gerek dış etkenler gerekse bakımsızlıktan dolayı tahrip olmuştur (Tapur, 2009).

a) Planı (Eyice, 1966)

b) Genel Görünüşü

c) Kilisenin İç Mekanı (URL-1)

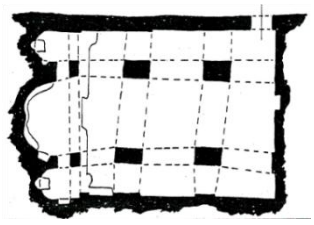
Şekil 4. Banaya Kilisesi

Banaya Kilisesi üç nefli bazilikal plan şemasına sahiptir. Kuzeyde yer alan iki kapı ile yapıya girilmektedir. Naos düzgün olmayan dikdörtgen planlı altı paye ile üç nefe ayrılmıştır. Bu payelerden kuzeybatıda yer alanı günümüzde kırık durumdadır. Düzgün bir şekilde yerleştirilmemiş olan payeler, kayaya oyulmış yuvarlak kemerler ile birbirine bağlanmıştır. Duvar işçiliğinden kilisenin en az iki dönemi olduğu anlaşılmaktadır. Başlangıçta nefli olan kilise güney ve doğu yönünde genişletilerek bugünkü halini almıştır. Nefler beşik tonoz ile örtülüdür (Mimiroğlu, 2006) (Şekil 3).

Ak Manastır

Deyr-i Eflatun (Eflatun Manastırı), Hagios Chariton Manastırı ve Aziz Haritanos Manastırı olarak da bilinen Ak Manastır, Konya ile Sille arasında Sille Mahallesi yakınlarında Takkeli Dağ eteğinde yer almaktadır. Manastır kayalara oyulmuş iki kilise, ayazma, keşiş hücreleri, çeşitli mekanlar ile bir podyumdan meydana gelmektedir. Aziz Chariton tarafından 4. yüzyılda kurulduğu düşünülen manastır, iki kitabeden anlaşıldığı kadarı ile 1067 ve 1289 yıllarında onarım geçirmiştir (URL-1). Ramsay (1906)'ın Chariton Manastırı olarak nitelendirdiği Ak Manastır'ın, Takkeli Dağ'ın hemen dibinde kayalık dar bir vadi içinde olduğunu, ortasında bulunan mescidin Mevleviler tarafından ziyaret

edildiğinden bahsetmiştir. Kyrillos (1812); kurucusunun Hagios Khariton olduğu ve kayaya oyulmuş bir manastırdan bahsetmektedir. Manastırın tamamı, 6 veya 7 şapel ve keşiş hücreleri kayadan oyularak yapılmıştır. Kaya yüzünde açılan bir kapıdan ve yandan olmak üzere içine girilmektedir. Tam muntazam olmamakla beraber, kilise, Bizans mimarisinde çok yaygın olan dört sütunlu yunan haçı tipine göre meydana getirilmiş ve bütün aksamı kayadan yontulmuştur. Boyu 20 m, genişliği ise 13 m. olan bu kilisenin ortasında dikdörtgen şekilli dört paye, kemerleri taşımaktadır. Örtü sistemi tamamen tonoz şeklinde yontulmuş kayalardan meydana gelmiştir. Kilisenin içi yan duvarında açılan iki pencereden ışık almaktadır (Eyice, 1966) (Şekil 4).

a) Planı (Danık, 1997)

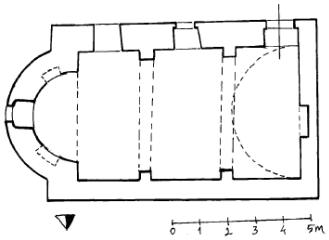

b) Genel Görünüşü (URL-1)

c) Kilisenin İç Mekanı (URL-2)

Şekil 5. Ak Manastır

Tepe Şapeli (Süt Şapeli)

Küçük bir kilise olan ve Aya Eleni Kilisesi'ne yakın olarak inşa edilen şapel, Sille'nin güneybatısında, baraj yolunun sol kısmındaki tepe üzerine inşa edilmiştir. Sütü erken çekilen annelerin bu kiliseyi ziyaret etmelerinden dolayı halk arasında Süt Kilisesi olarak bilinmektedir (URL-1).

a) Planı (Danık, 1997)

b) Genel Görünüşü (URL-1)

c) Kilisenin İç Mekanı

Şekil 6. Tepe Şapeli

Kilisenin etrafında müslim ve gayrimüslimlerin mezarlıkları yer almaktadır. Tek nefli dikdörtgen plan şemasına sahip şapelin giriş kapısı güney cephenin en solunda yer almaktadır. Yapım malzemesi olarak moloz taş kullanılan şapelin duvarları çoğunlukla sağırdır. Şapelin iç aydınlatması güney cephede bulunan iki küçük pencere ve apsisin ortasında yer alan pencere ile aydınlatılmaktadır. Tek bir mekandan oluşan şapelin üzeri beşik tonozla örtülüdür. Şapelin restorasyonu 2012 yılında Selçuklu Belediyesi tarafından yapılmıştır. Günümüzde ise Zaman Müzesi olarak kullanılmaktadır (Şekil 5).

3.2.2. Camiler

Sille'de Rumların yanı sıra Müslümanlarında yaşamalarından dolayı ibadetlerini yerine getirebilmek amacıyla camiler yapılmıştır. Bugün ayakta kalabilmiş Sille cami ve mescitlerinden hemen hemen tamamı 19. yy.'da büyük onarım görmüşler veya yeniden yapılmışlardır. Yapılar üzerinde ilk yapım tarihlerini belirten bir yazıt veya vakfiye

bulunmamaktadır. Genel çizgileriyle 19.yy geç dönem Osmanlı camilerinin özelliklerini yansıtırlar (Erdem et al., 2010). Sille'de günümüzde Ak Camii, Karataş Camii, Çay Camii, Mezaryaka Camii, Kurtuluş Camii, Su Başı Camii, Orta Mahalle Camii olmak üzere yedi cami bulunmaktadır. Silledeki camiler moloz taş ve ahşap malzeme kullanılarak inşa edilmiştir. Camiler ile camilerin son cemaat mahallinin üst örtüleri ve taşıyıcı sütunları ahşap malzemeden yapılmıştır.

Ak Camii: Sille'nin Ak Mahallesi'nde bulunan yapının avlusuna doğudaki avlu kapısı ile ulaşılmaktadır. Caminin avlusundan merdivenler ile son cemaat mahalline çıkılmaktadır. Caminin tek şerefeli minaresi kuzeybatı köşesindedir. Caminin harimi ahşap sütunların böldüğü dört sahndan oluşur. Caminin üst örtüsü ahşap kirişlemelerle örtülmüştür. Caminin mihrabı, minberi ve vaaz kürsüsü ahşaptan yapılmıştır. Caminin duvarları moloz taş ile inşa edilmiştir. Sille'nin en büyük camisi olan Ak Camii hala faaliyet göstermektedir (Şekil 6a).

Karataş Camii: Sille'nin Müslüman mahallelerinden biri olan Karataş Mahallesi'nde günümüzde sadece cami kalmış, diğer yapılar yok olmuştur. Tepenin eteğinde yer aldığı için ön tarafı kalın ve sağlam duvarla kayalık arazideki duvarlara oturtulmak suretiyle inşa edilmiştir (Sarıköse, 2008). Caminin giriş kapısının hemen üstünde ahşap minare yer almaktadır. Avludan son cemaat mahalline geçilmektedir. Son cemaat mahallinin üzeri ahşap sütunların taşıdığı ahşap malzeme ile örtülüdür. Caminin duvarlarında yapı malzemesi olarak Sille taşı kullanılmıştır. Üst örtüsü düz dam şeklindedir (Şekil 6b). ,

Çay Camii: Camii Sille Deresi'nin kıyısında yer almaktadır. Camiye geçiş için dere üzerine köprü inşa edilmiştir. Caminin tuğla malzemeden yapılmış tek şerefeli minaresi doğu kısımda yer almaktadır. Caminin kuzeyinde iki tarafta yer alan sekiz basamak ile çıkılarak son cemaat mahalline ulaşılmaktadır. Son cemaat mahallinin ahşap olan üst örtüsü ahşap sütunlar tarafından taşınmaktadır. Son cemaat mahallinden caminin üç sahnlı iç bölümüne geçilmektedir. Caminin üst örtüsü ahşap kirişlemeler ile geçilmiş ve ahşap yastıklara oturtulmuş ahşap sütunlar ile taşınmaktadır. Caminin mihrabı ve minberi ahşaptan yapılmıştır (Şekil 6c).

Kurtuluş (Mormi) Camii: Sille'nin kuzeybatı tarafında yer alan cami yüksek istinat duvarlarının üzerinde yer almaktadır. Sille vadisinden merdivenler ile ulaşılan caminin giriş kapısı doğu cephesinde bulunmaktadır. Giriş kapısından oldukça dar olan son cemaat mahalline ulaşılmaktadır. Yapı moloz taş malzeme kullanılarak inşa edilmiştir. Ahşap sütunların taşıdığı ahşap kirişlerden oluşan üst örtüsünün üzeri dışta kırma çatı olarak inşa edilmiş ve çinko ile kaplanmıştır. 3 sahndan oluşan caminin mihrap, minber ve vaaz kürsüsü ahşap malzemeden yapılmıştır (Şekil 6d).

a) Ak Camii-1863	b) Karataş Camii-1878	c) Çay Camii-19. Yy
		
d) Kurtuluş (Mormi) Camii-1842	e) Mezaryaka Camii-1868-1869	f) Subaşı Camii-1878
		

Şekil 7. Sille'de Bulunan Camiler

Mezaryaka Camii: Kayabaşı Camii adıyla anılan ve Sille'nin kuzey tarafında yüksek bir konumda yer alan camiye çok sayıda merdiven ile ulaşılmaktadır. Caminin girişi doğudan olup, teras kısmından geçildikten sonra dikdörtgen şeklinde son cemaat mahalline ulaşılmaktadır. Ahşap kirişlerden oluşan üst örtüyü ahşap sütunlar taşımaktadır. Cami moloz taş ile inşa edilmiştir. Caminin alt katında kullanılan müştemilat vardır (Şekil 6e).

Subaşı Camii: Sille Deresi'nin güney tarafında bulunan cami Subaşı semtinde yer almaktadır. Basamaklarla ulaşılan caminin kuzey tarafında oldukça dar son cemaat mahalli bulunmaktadır. Üzeri ahşap ile örtülü olan ve moloz taş malzeme kullanılarak yapılan cami, ahşap sütunlar ile taşınmaktadır. Üç sahnı olan caminin tavanı ahşap malzeme kullanılarak ortası kare oluşturacak şekilde tavan göbeği oluşturulmuştur (Şekil 6f).

Orta Mahalle Camii: Mescit olarak yapılan yapı sonraki dönemlerde cami haline getirilmiştir. Günümüze kadar birçok tamir görmüştür. Sarıköse (2008); batıda bulunan iki kanatlı ahşap kapısından, önceleri son cemaat yeri olarak düşünülen alanın günümüzde kapatılarak harime dahil edildiğini ifade etmektedir. Üç sahndan oluşan camide ahşap merdivenle yukarıda yer alan mahfile çıkılmaktadır. Üst örtüsü ahşap olan cami ahşap sütunlar ile taşınmaktadır.

3.2.3. Geleneksel Sille Evleri

Sille Konya'ya 8 km. uzaklıkta ve Selçuklu İlçesi'ne bağlı bir mahalle konumunda olmasına rağmen yerleşme özelliği açısından birbirinden çok farklılık göstermektedir. Toplu yerleşme özelliğine sahip Sille'de yerleşim vadinin kuzey yamacında toplanmıştır. Arazi yapısı dağlık olan Sille'de konutlar coğrafi yapısına uygun olarak eğime paralel şekilde ve doğu-batı yönünde gelişme göstermiştir. Sille deresinin kuzeyinde Hükümet Caddesi'nde genellikle ticarethaneler bulunurken, konutlar iç sokaklarda yer almaktadır (Şekil 7).

a) Sille Deresi ve Hükümet Caddesi

b) Sille Kültür Evi

Şekil 8. Sille Geleneksel Yerleşimi

Sille'nin eski dönemlerinde sahip olduğu yüksek nüfusun yamaçlardaki yöreye özgü kübik mimari tarzlı, düz damlı ve eğimle bütünleşen bir dokuda yaşamış oldukları tahmin edilmektedir (Erdem et al., 2010). Engebeli bir arazi üzerine kurulmuş Sille'de arazinin yapısı yerleşmeyi en çok etkileyen unsur olmuştur. Sille'nin arazileri az ve eğimli, sokakları ise hem eğimli hem de dardır. Yerleşim dere yatağının kuzeyine doğru teraslanarak doğu ve batı yönünde uzanmıştır. Konutlar dere yatağından başlayarak yukarı doğru kademeli olarak yükselmektedir. Bu uygulama ile konutlar birbirinin manzarasını ve güneşini kesmeyecek şekilde konumlanmıştır (Şekil 8).

a) Sille Konağı

b) Sille Sokak Dokusu

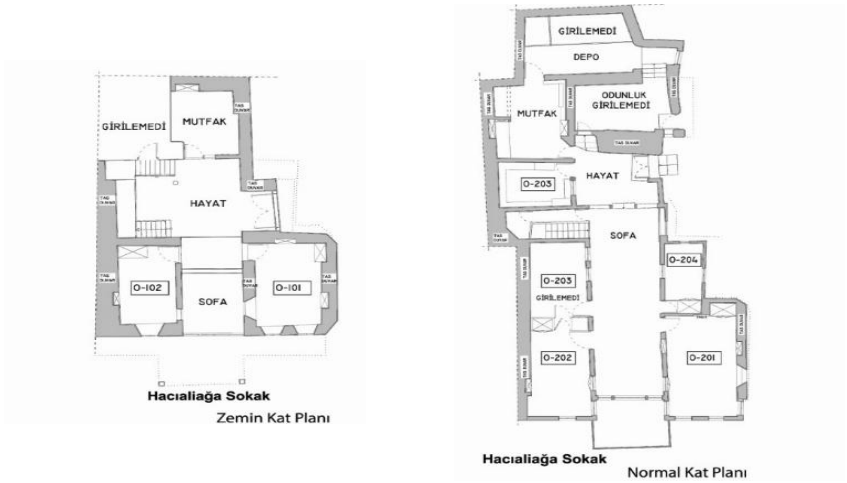

c) Sille Konutları

Şekil 9. Geleneksel Sille Konutları

Sille evleri genellikle iki katlıdır. Cephe görünümleri kübik biçimli ve düz damlıdır. Temelleri ve duvarları oldukça kalındır. Konutlar Sille yöresine ait bir malzeme olan geleneksel Sille Taşı ve ahşap malzeme kullanılarak yapılmıştır. Konutların zemin katı Sille Taşı ile arasında harç kullanılarak inşa edilmiştir. Üst katları ise bağdadi teknik ile yapıldığından sıva ile sıvanmıştır. Konutların pencerelerinde, kapılarında, cumba altlarında, balkon korkuluklarında ahşap malzeme kullanılmıştır. Kapı ve pencere üstlerinde belirli yüksekliklerde lento olarak uzun ahşap malzeme ile inşa edilmiştir. Cumba altlarında bulunan ahşap kirişlemeler ahşap eli böğründeler kullanılarak taşıtılmıştır. Kalın duvarların yanı sıra ahşap dikmeler taşıyıcı olarak kullanılmıştır (Şekil 9).

Sille evlerinin esas kullanım mekanları ikinci kattadır. Ortada yer alan geniş ve uzun sofanın iki yanında oturma, misafir ve yatak odaları mevcuttur. Aşağı kata iniş-çıkışı sağlayan ahşap merdivenin çıkışında üst katın tuvalet, banyo ve mutfağı bulunmaktadır. Sofa ve odalar ferah, sessiz sakin olduğu gibi aydınlık ve geniştir. Sille meskenlerinin üzeri eski Konya evleri gibi genellikle düz toprak damdır (Tapur, 2009). Karpuz and Aygör (2013); sille evlerinde ana mekanları; sofa, odalar, yüklük, çiçeklik olarak yardımcı mekanları; bodrum katta ahır ve samanlık, zemin katta ise hanay ve mabeyn olarak belirlemişlerdir.

Şekil 10. Sille'de Bulunan Hasan Çankaya Evi Planları (Tazefidan, 2018)

3.2.4. Hamamlar

Ali Ağa Hamamı: Çarşı Hamamı olarak da bilinen yapı, Sille deresinin kıyısında çifte hamam olarak inşa edilmiştir. Çifte hamam kuzey, güney istikametinde şekillenen plan şemasına sahiptir. Yapı bütünlüğü içinde doğu da erkekler bölümü, batıda ise kadınlara ait yıkanma bölümleri oluşturulmuştur. Erkekler kısmının giriş kapısındaki kitabede yapının 1309 tarihinde yapıldığı belirtilmektedir (Çaycı, 1996). Restorasyonu yapılan hamam günümüzde, Sille yöresine ait testi, çömlek, ibrik gibi topraktan yapılmış hediyelik eşyaların satıldığı mekan olarak kullanılmaktadır (Şekil 10a).

Su Başı Hamamı: Hamam, Subaşı semtinde 1888'de inşa edilmiştir. Birkaç defa tadilat geçiren hamamda erkek ve kadın bölümü bulunmaktadır (Tapur, 2009). Günümüzde harap halde bulunmaktadır (Şekil 10b).

a) Hacı Ali Ağa Hamamı b) Subaşı Hamamı

Şekil 11. Sille'deki Hamamlar

3.2.5. Çeşmeler ve Köprüler:

Sille'nin yakın çevresinde yapılan araştırmalar, yerleşimin su ihtiyacının Bizanslılar döneminden beri çeşitli pınarlardan giderilmeye çalışıldığını göstermektedir. Bunun en ilginç örneği baraj yolunun kuzeyinde Kurtuluş (Mormi) semtindeki su kemeridir. Bu kemer halk arasında Şeytan Köprüsü adıyla anılmaktadır. Bu kemerin yakın çevresinde eski suyolları ve künklere rastlanmaktadır (Erdem et al., 2010). Sille Deresi'nin iki tarafında yerleşmiş olan Sille'de ulaşımı sağlamak amacıyla dere üzerinde çok sayıda köprü yapılmıştır. Sille'de bulunan köprüler taş ve kemerli köprülerin yanı sıra ahşap köprülerde bulunmaktadır. Bu köprülerin başında taş köprü gelmektedir.

Sille çeşmeleri ise dar cepheli, sivri kemerli ve yalaklı olup tipik Osmanlı çeşmeleri şeklindedir. Sille'nin konumundan dolayı hepsinin su hazneleri vardır. Cephelerinden Grek ve Arap alfabelerinden yazılmış kitabeleri bulunmaktadır (Karpuz, 2000) (Şekil 11).

Şekil 12. Sille'de Bulunan Köprüler ve Çeşmeler

4. SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Ülkelerin sosyal, kültürel ve ekonomik yönden kalkınmasını sağlayan turizm sektörü dünyanın en önemli ve en fazla gelir getiren sektörlerin başında gelmektedir. Özellikle iletişim teknolojilerinin gelişmesi ve ulaşım olanaklarının artması ile turizm ülkelerin politikalarında önemli yer tutmaya başlamıştır. Kaynakların tükenmeye başlaması, mevsimlik olması ve tüketilebilir özelliğe sahip olması gibi sebepler ile deniz-kum-güneş konseptindeki tatillerin oluşturduğu kitle turizmine yeni alternatif turizm anlayışları benimsenmeye başlamıştır. İnsanların kendilerini motive etme, yeni yerler görme, farklı kültürleri öğrenme, yeni deneyimler yaşama gibi nedenler ile kitle turizmine alternatif turizm türleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Alternatif turizm türleri olarak kültür, inanç, spor, sağlık, gastronomi turizmi gibi sürdürülebilir turizm faaliyetleri gelişmiştir. Yeni turizm faaliyetlerinin başında gelen kültür turizmi farklı kültürleri, tarihi yapıları, arkeolojik alanları ziyaret etmek veya sanatsal faaliyetlere katılmak amacıyla yapılan ziyaretler olarak tanımlanmaktadır.

Şehrin kendine özgü kültürel, doğal, beşeri özellikleri ve tarihi yapıları ile diğer şehirlerden veya yerleşim yerlerinden farklı yönleri kültür turizmi çalışmalarında sıklıkla kullanılmaktadır. Bu çalışmada; Konya İli'ne bağlı bir mahalle olan ve 5700 yıllık tarihi geçmişe sahip olan Sille yerleşimi kültür turizmi bağlamında incelenmiştir. Yerel kimliğini ve tarihi geçmişinin özelliklerini yansıtan kültürel mirası ile Sille kültür turizmi bağlamında önemli bir potansiyele sahiptir. Ancak bu potansiyelin değerlendirilmesi, tanıtımlar ile Sille'nin yerli ve yabancı turistler için turistik destinasyon haline getirilmesi gerekmektedir. Sille'de Hristiyanlık dönemine ait Hz. İsa'nın iki havarisi ile birlikte olan ilk Hristiyanlar tarafından yapılan kaya oyma mağara kiliseler, Bizans İmparatoru Konstantin'in annesi Helena tarafından yaptırılan Aya Eleni Kilisesi ve Müslümanlık dönemine ait camiler, hamamlar, çeşmeler, köprüler bulunmaktadır. İki dinin birlikte yaşadığı Sille geleneksel dokusunun bu özelliği tanıtımlarda öne çıkarılmalıdır.

KAYNAKÇA

Abi, S. (2012). *Türk Tur Operatörlerinin Kültür Turizmi Pazarında Sundukları Ürünler Açısından Yabancı Turist Talebinin İncelenmesi Kuzey ABD ve Kanada Ülkelerine Yönelik İstanbul'da Bir Araştırma.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Aklanoğlu, F. (2009). *Geleneksel Yerleşmelerin Sürdürülebilirliği Ve Ekolojik Tasarım: Konya-Sille Örneği.* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, Ankara.

Aklanoğlu, F., & Erdoğan, E. (2011). Sille (Konya) Yerleşiminin Sürdürülebilirliği için Ekolojik Tasarım Önerileri. *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi, 8*(2), 119-132.

Çavuşoğlu, E. (1998). Konya'da Bir Rum Köyü; Sille. *Mimarlık*(281), 28-33.

Çaycı, A. (1996). Türk-İslam Mimarisinde Sille Çarşı Hamamı. *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*(6), 309-319.

Danık, E. (1997). Konya, Sille'deki Aya Elena Kilisesi. *Türk Etnografya Dergisi*(20), 177-192.

Emekli, G. (2006). Coğrafya, Kültür ve Turizm: Kültürel Turizm. *Ege Coğrafya Dergisi*(15), 51-59.

Erdem, R., Yıldırım, H., Çiftçi, Ç., Dülgerler, O. N., Çıbıkdiken, A. O., Levend, S., & Erdoğan, A. (2010). Sille, Bir Koruma Geliştirme Planı ve Sonrası. *S.Ü. Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi, 25*(2), 25-46.

Ertaş, Ş. (2014). Sürdürülebilir Kültür Turizmi Bağlamında; Sille Yerleşkesi. In E. Erdoğan (Ed.), *Sille Düşleri* (pp. 37-46). Konya: Selçuklu Belediyesi.

Eyice, S. (1966). Konya ile Sille Arasonda Ak Manastır. *Şarkiyat Mecmuası*(6), 135-160.

Figini, P., & Vici, L. (2012). Off-season Tourists and The Cultural Offer of a Mass-Tourism Destination: The Case of Rimini. *Tourism Management*(33), 825-839.

Gülbahar, O. (2009). 1990'lardan Günümüze Türkiye'de Kitle Turizminin Gelişimi ve Alternatif Yönelimler. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 14*(1), 151-177.

Horvath, B. (1996). *Anadolu 1913* (Tarık Demirkan ed.). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Karpuz, H. (2000). Bir Osmanlı Yerleşmesi Sille'de Mimarlık. *Türk Yurdu, 148-149*(Aralık 1999-Ocak 2000), 267-276.

Karpuz, H., & Aygör, E. (2013). *Sille Evleri*. 1. Ulusal Sille Sempozyumu, Konya.

Kaya, F. (2014). *Destinasyon Markalaşması Sürecinde Doğu Karadeniz Bölgesi'nin Doğal ve Kültürel Kaynaklar Açısından Değerlendirilmesi.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Konyalı, İ. H. (1964). *Konya Tarihi*. Konya: Yeni Kitap Basımevi.

Koyuncu, A. (2013). *Sille'deki Değişimin Sosyolojik Analizi*. 1. Ulusal Sille Sempozyumu, Konya.

Kurak Açıcı, F. (2014). Mimarlık Tarihi ve Dokusu ile Sille. E. Erdoğan (Çev.), *Sille Düşleri* (47-62). Konya: Selçuklu Belediyesi.

Kuyrukçu, E. Y., & Kuyrukçu, Z. (2015). Rumların Yaşam Tarzı ve Bunun Mekana Yanzıması: Sille Örneği. *Tasarım ve Mimarlık Dergisi*(6), 30-56. doi:10.17365

Küçük, M. (2001). Mevlana Sille'ye Uğradı. *Popüler Tarih*(15), 82-86.

Lord, B. (1993). Cultural Tourism in Ontario. https://www.icomos.org/publications/93sy_tou15.pdf

Mimiroğlu, İ. M. (2006). Konya'da Bizans Mimarisi. *İpek Yolu Dergisi*(Aralık), 139-171.

Mousavi, S. S., Doratli, N., Mousavi, S. N., & Moradiahari, F. (2016). *Defining Cultural Tourism*. International Conference on Civil, Architecture and Sustainable Development, London.

Özönder, H. (1998). *Sille (Tarihi, Kültür, Sanat)*. Konya: Merhaba Basımevi.

Pedersen, A. (2002). *Managing Tourism at World Heritage Sites: A Pratical Manual for World Heritage Site Managers*: UNESCO World Heritage Centre.

Ramsay, W. M. (1906). *Pauline and Other Studies in Early Christian History*. Londra.

Reisinger, Y. (2009). *International Tourism Culturel and Behavior*. Macaristan: Elsevier.

Richards, G. (1996). *Cultural Tourism in Europe*. Wallingford: CABI.

Sarıköse, B. (2008). *Osmanlı Döneminde Sille.* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi, Konya.

Sezer, İ. (2017). Kültürel Mirasın Turizm Açısından Değerlendirilmesi: Taşköprü İlçesi Örneği. *Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi, 2*(2), 175-198.

Silberberg, T. (1995). Cultural Tourism and Business Opportunities for Museums and Heritage Sites. *Tourism Management, 16*(5), 361-365.

Şarkaya İçellioğlu, C. (2014). Kent Turizmi ve Marka Kentler: Turizm Potansiyeli Açısından İstanbul'un Swot Analizi. *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(1), 37-55.

Tapur, T. (2009). Konya'da Tarihi Bir Yerleşim Merkezi: Sille. *Türk Coğrafya Dergisi*(53), 15-30.

Tazefidan, C. (2018). *Sille Evlerinin Mekansal Dizim Yöntemi Üzerinden Değerlendirilmesi.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Konya.

Ulusan, Y. (2009). *Alternatif Turizm Çeşitlerinin Turizm Potansiyeline Etkisi: Konya Örneği.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

Ulusan, Y., & Batman, O. (2010). Alternatif Turizm Çeşitlerinin Konya Turizmine Etkisi Üzerine Bir Araştırma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(23), 243-260.

URL-1. www.selcuklusille.com Erişim Tarihi: 12 Eylül 2018

URL-2. https://www.kentbilgisi.com.tr/index.php/listings/ak-manastir-eflatun-manastir Erişim Tarihi: 13 Eylül 2018.

I. Uluslararası Turizm ve Mimarlık Konferansı
1st International Conference on Tourism and Architecture
24-27 Ekim/October 2018
ISBN: 978-605-9554-33-6

Spatio-temporal Variation of Forest Trees Surrounding the Bartın-Kirazlıköprü Dam Reservoir: Landscape Evaluation around the Concept of Tourism and Recreation

Melih Öztürk

Associate Prof. Dr., Bartın University, melihozturk@bartin.edu.tr

Ercan Gökyer

Associate Prof. Dr., Bartın University, egokyer@bartin.edu.tr

Abstract

Bartin-Kirazlıköprü dam, which the construction has been initiated in 1999, is about to be finished nowadays. The reservoir of the dam covers approximately 4.64 km² surface area. This relatively huge reservoir is surrounded especially by the forest stands composed dominantly of the European hornbeams (Carpinus betulus L.), silver lindens (Tilia tomentosa), oaks (Quercus sp.), oriental beeches (Fagus orientalis Lipsky) and oriental planes (Platanus orientalis L.). Abdipaşa town settlement is located at the eastern edge of the reservoir. New highway construction campaign, which includes tunnels and viaducts, has already been completed along the southern side of the reservoir. Besides, the old road with one-lane road stands along the other, northern side of the reservoir. Therefore, the travelers have the recreation opportunity along their way throughout the reservoir. In order to sustain their recreation potential, the forests in harmony with the water surface constitute the reservoir landscape. Hence, spatio-temporal variation of the forest stand trees influences the recreation potential of the travelers along their reservoir journey. The reservoir landscape also offers scenery for the parked travelers who seek to enjoy their environment. In this study, the altitudinal and horizontal variation and seasonal configuration of these forest stand trees, are analyzed and discussed from the point of the travelers' perception and associated recreation potential. For this purpose, the spatial distribution of these stand trees together with their spring, summer, autumn and winter physiological alteration are displayed and evaluated in terms of their phenological stages in particular.

Keywords: *Dam Reservoir, Seasonal Variation, Tree Phenology, Tourism and Recreation, Traveler Perception, Forest Landscape.*

Bartın-Kirazlıköprü Baraj Gölü Haznesini Çevreleyen Orman Ağaçlarının Mekânsal ve Zamansal Değişimi: Turizm ve Rekreasyon Kapsamında Peyzaj Değerlendirmesi

Özet

İnşaatına 1999 yılında başlanılan Bartın-Kirazlıköprü barajı bugünlerde tamamlanmak üzeredir. Baraj gölü haznesi yaklaşık 4.64 km² yüzölçümünü kaplamaktadır. Bu nispeten büyük sayılabilecek hazne, özellikle Avrupa gürgenleri (Carpinus betulus L.), gümüşi ıhlamurlar (Tilia tomentosa), meşeler (Quercus sp.), doğu kayınları (Fagus orientalis Lipsky) ve doğu çınarlarından (Platanus orientalis L.) oluşan orman meşcereleri ile çevrilidir. Abdipaşa kasaba yerleşimi haznenin doğu kıyısında yer almaktadır. Tünelleri ve viyadükleri içeren yeni otoyol inşaat faaliyeti hâlihazırda tamamlanmış durumda olup, haznenin güney tarafı boyunca uzanmaktadır. Ayrıca, tek şeritli olan eski yol, haznenin kuzey tarafı boyunca yer almaktadır. Bu nedenle, yolcular için hazne boyunca devam eden yol güzergâhında rekreasyon imkânı söz konusudur. Rekreasyon potansiyelinin devamlılığı adına, su yüzeyi ile uyumlu olan ormanlar haznenin peyzajını oluşturmaktadır. Dolayısıyla, orman meşcere ağaçlarının mekânsal ve zamansal değişimi, hazne güzergâhındaki seyahat boyunca yolcuların rekreasyon potansiyelini etkilemektedir. Hazne peyzajı, çevrelerinden keyif almak isteyen park etmiş yolcular için de manzara imkânı sunmaktadır. Bu çalışmada, orman ağaçlarının yükseltiye bağlı ve yatay değişimleri ile mevsimsel düzen ve dizilişleri, yolcuların algısı ve ilgili rekreasyon potansiyelleri açısından

incelenmekte ve tartışılmaktadır. Bu amaçla, meşcere ağaçlarının ilkbahar, yaz, sonbahar ve kış fizyolojik değişimleri ile birlikte mekânsal dağılımı, özellikle fenolojik süreçleri çerçevesinde sergilenmekte ve değerlendirilmektedir. Bu çalışmanın sonuçları sadece turizm ve rekreasyon açılarından değil, aynı zamanda doğal ve çevresel kaygılar açısından da önemlidir. Nitekim, hazne ve orman peyzajının sürdürülebilirliği adına, bozulmayı önlemek için, gerekli koruma önlemleri alınmalıdır. Aksi takdirde, tüm peyzajın doğası, gereğinden fazla bayındırlık uğruna, sosyal ve ekonomik müdahalelere ve baskılara maruz kalacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Baraj Gölü Haznesi, Mevsimlik Değişim, Ağaç Fenolojisi, Turizm Ve Rekreasyon, Yolcu Algısı, Orman Peyzajı.*

1. INTRODUCTION

The dam reservoirs are ponds and lakes from another point of view. Their landscape particularly carry the rural characteristics, because of the urbanization is prohibited to some extent in order to conserve the dam water. The landscape of the Bartın-Kirazlıköprü dam reservoir also carries the rural characteristics together with primarily the forest and agricultural vegetation around (Öztürk et al., 2016a). The phenology and ecophysiology of the forest trees are significant especially for the tourism and recreation potential of the reservoir landscape. Hence, these forest trees display seasonal color patterns, which emphasizes and features the rural characteristics of the landscape. However, the town settlement; Abdipaşa with about 2700 human population, is located at the eastern edge of the reservoir landscape. On the other hand, the literature is scarce for the analyses of the forest vegetation within the reservoir landscape.

Before and during the construction of the dam, an old road had been serving for the transportation between Bartın and Safranbolu. This old road has later on become closer to the stream surface after the introduction of the recent dam. Afterwards, a new road construction campaign has been initiated in order to replace the old road that is currently under the threat of the submerge in the reservoir. The campaign involves the construction of a highway together with the tunnels and viaducts that pass on the mountain slopes throughout the course of the reservoir. Therefore, the new highway not only serves for the transportation between the two cities but also provides tourism and recreation opportunities for the visitors and travelers. Indeed, along the journey on the highway, there are many viewpoints that allow those visitors and travelers enjoy the sceneries. These sceneries particularly involve the reservoir surface in harmonious composition with the forest trees. As mentioned above, the forest trees; especially the deciduous species, display distinct and various color patterns both spatially and temporally.

The tourism and recreation opportunities supplied by the landscape forest trees associated with the reservoir, are not restricted with the highway journey. The villages that particularly surround the reservoir within the landscape can also supply accommodation for the recreationists. Hence, these villages may later on serve as lakeside resorts for the touristic facilities. The visitors and travelers may enjoy the reservoir landscape from the different altitudinal gradients at the settlement areas.

Considering all those tourism and recreation potentials of the reservoir landscape, the spring-summer, autumn and winter physiological alternations of the forest stand trees are evaluated within the scope of this study. Furthermore, these physiological alternations are also spatially displayed regarding the altitudinal gradients; which constitutes another major purpose of this study. The phenological stages of the forest trees are primarily referred

dependent upon the associated literature knowledge. Nevertheless, this study implicitly intends to determine the tourism and recreation potential of the overall reservoir landscape and seeks for the possible landscape recreation opportunities for the region and primarily for the Abdipaşa town settlement.

2. MATERIALS and METHODS

2.1. Site Characteristics

The reservoir landscape, which is the study area, is located within vicinity of the Bartın Province at the Western Black Sea Region of Turkey (Figure 1). The landscape extends between northern latitudes of 41°28' and 41°33', and between eastern longitudes of 32°27' and 32°38'. The reservoir of the Kirazlıköprü dam, which has been constructed on the Gökırmak River since 1999, has 25.14 km periphery and covers approximately 4.64 km^2 surface area (Figure 1). The dam is approximately 17 km away from the city center of Bartın Province and, the far extent of the reservoir landscape is approximately 15 km away from the dam. The delineated periphery of the reservoir landscape is 41.32 km, overspreading 92.08 km^2 area. The landscape of the dam reservoir involves particularly the forest stands composed of coniferous and deciduous tree species together with the highway inside the surrounding hills. The river drainage network that includes Ulus and Ova tributaries and their branches, is also situated within the reservoir landscape (Figure 1). The transportation constructions including the highway with tunnel and viaducts, and linkage roads cover approximately 2.82 km^2 (Figure 2). On the other hand, semi-urban and rural settlement areas, which are relatively open surfaces with sparse vegetation, sprawl about 3.28 km^2 surface area within the entire landscape (Figure 2). The agricultural areas are the second largest land use with 30.48 km^2 surface area; constituting almost 1/3 of the reservoir landscape (Figure 2).

Excluding all those constructed and partial impervious surfaces together with the surface of the reservoir itself and the agricultural areas, the forest composed of coniferous, deciduous and mixed stands spread over 51.16 km^2, which corresponds nearly to 56% of the entire landscape (TGDF, 2011) (Figure 2). The coniferous trees consist of merely the pine species involving the black pines (*Pinus nigra*), Scots pines (*Pinus sylvestris* L.) and maritime pines (*Pinus pinaster*) (TGDF, 2011) (Figure 2). Besides, the deciduous trees are relatively variable including the oriental beeches (*Fagus orientalis* Lipsky), European hornbeams (*Carpinus betulus* L.), pedunculate oaks *(Quercus robur L.),* sessile oaks *(Quercus petraea)*, Turkey oaks *(Quercus cerris)*, silver lindens (*Tilia tomentosa*) and oriental planes (*Platanus orentalis* L.) (TGDF, 2011) (Figure 2). On the other hand, the mixed forest stands comprise particularly the companionships of pines with hornbeams and oaks, of beeches with hornbeams, oaks and lindens, and of hornbeams with oaks (TGDF, 2011) (Figure 2).

General topography of the internal zones of Western Black Sea Region is relatively steep and mountainous (Atalay, 1982). The dam and part of the reservoir are located at the lowest altitude (60 m asl.) of the landscape. Yet the topography of the reservoir landscape is relatively steep with alternating hillside altitudes between 60 m asl. and 900 m asl. along the reservoir (Figure 1). The altitude of the surrounding hills ranges between 220 m asl. (Türbeyanı Hill) and 900 m asl. (Uzunçoraklar Hill). According to the exposure analysis of the topographical map of the reservoir landscape, the aspect is almost towards all eight directions. However, north-facing (north, northwest and northeast) hillslopes; being relatively dominant aspect, constitute about 42% of all the directions. On the other hand, flat surfaces are scarce at the landscape being only 1.6%. In addition, based on the gradient

analysis, the mean slope of the reservoir landscape is approximately 18°, being relatively steep; almost half (48%) of the landscape has 20° slope. However, only 10% of the landscape has relatively plane surface or gentle slope (0-5°). Conversely, only 6% of the landscape can be referred as rather steep (>30°) having sheer slope surfaces.

The region, where the reservoir landscape is located, drops into the mesothermal humid climate regime (Atalay, 2011). Based on the meteorological 31 years data (between 1982 and 2012) of Bartın Central Station at about 25 m asl., the mean annual temperature is 12.6°C whereas the average annual total precipitation is 1046 mm (TSMS, 2014). Besides, the seasonal averages of the air temperature are 11.1°C, 21.3°C, 13.4°C, 4.7°C, whilst the seasonal averages of the precipitation are 60 mm, 75 mm, 110 mm, 104 mm, respectively for the spring (March, April, May), summer (June, July, August), autumn (September, October, November) and winter (December, January, February) months (TSMS, 2014). However, dependent upon the variety of the altitudinal gradients of the landscape, the local climate also differs. Approximately, 900 m altitudinal difference accounts for the 4.5°C descent in the mean air temperature; assuming the lapse rate of 0.5°C/100 m for the humid regions (Barry, 2008). On the other hand, mentioned altitudinal difference corresponds to the 486 mm annual precipitation gain; supposing the precipitation increment rate of 54 mm/100 m (Barry, 2008).

The geology of the reservoir landscape is dominated by the sandstone-mudstone formation, which covers almost 90% of the landscape (TGDMRE, 2007). On the other hand, the alluvium constitutes the other 10% of the landscape; therefore, moderate deep (50-90 cm) and deep (90+ cm) the alluvial and colluvial soils have formed on that alluvium (TMFAL, 2005). Relatively shallow (20-50 cm) grey-brown podsolic soils (almost half of the landscape) have generated (TMFAL, 2005) on these sandstone-mudstone formation particularly at the eastern side of the landscape (TGDMRE, 2007) where Abdipaşa town have settled. Relatively very shallow (0-20 cm) limeless brown forest soils (38%) have formed (TMFAL, 2005) on the sandstones and mudstones at the western side of the landscape where the dam and reservoir surrounded with forest, exist (TGDMRE, 2007).

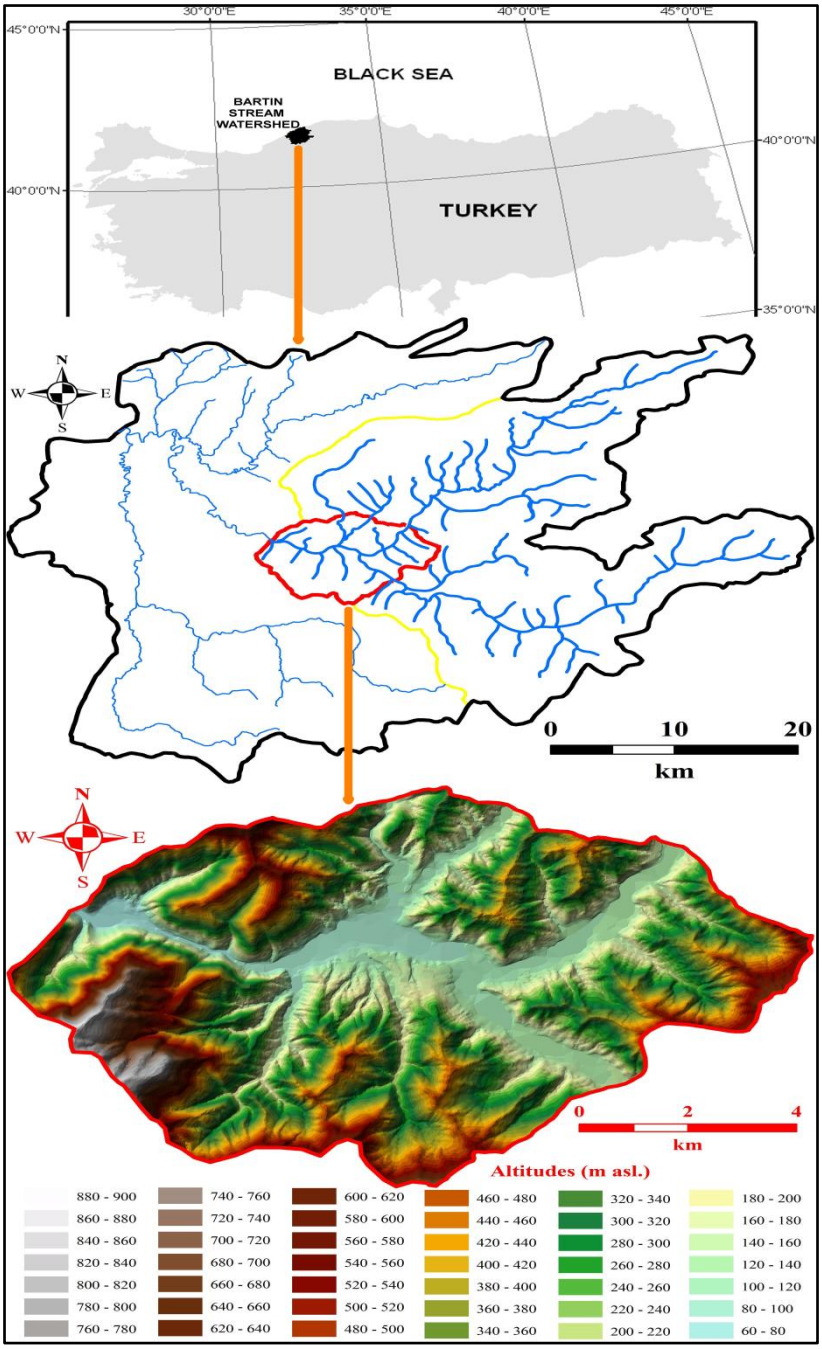

Figure 1. Location and topography of the Kirazlıköprü dam and reservoir landscape within the reservoir watershed, Bartın stream watershed and Turkey

Not: *For the mid frame of Bartın stream watershed*: *Black line denotes overall border of Bartın stream watershed with thinner blue lines of overall stream network inside; Yellow line denotes border of dam reservoir watershed with thicker blue lines of river network inside; Red line denotes border of dam reservoir landscape.*

2.2. Methodology

Geographical Information System (GIS) was used to digitize the maps associated with the study area. After locating the reservoir on the digital map, spatial extent of the landscape was designated and delineated based upon the hills of the mountains that are able to see the

entire or part of this reservoir. Then, the tributaries of the reservoir and the constructions including the roads, dam and highway together with the tunnel and viaducts were all processed and integrated into that digital map. The topography of the landscape including the altitudinal gradients, slope and aspect was produced based on the previously digitized contour map. The previously digitized forest management maps were referred to obtain ultimate land use map by dissolving the distinct forest stands. Consequently, distinct attributes of these land uses were associated with those of the altitudinal gradients through the "union" and "dissolve" tools of the GIS software. The integrated altitudinal gradient-land use map was then analyzed in order to acquire the related graphic of the areal land use distribution according to the altitudinal gradients. The seasonal color patterns of the land uses were based on the literature survey. The reservoir landscape was delineated by the GIS. Relatively exact summer color pattern of the forest trees were intended to be displayed for the actual land use map (Figure 2). Besides, the digital photographs of the study area were taken at different seasons in order to reflect the instant sceneries from the field.

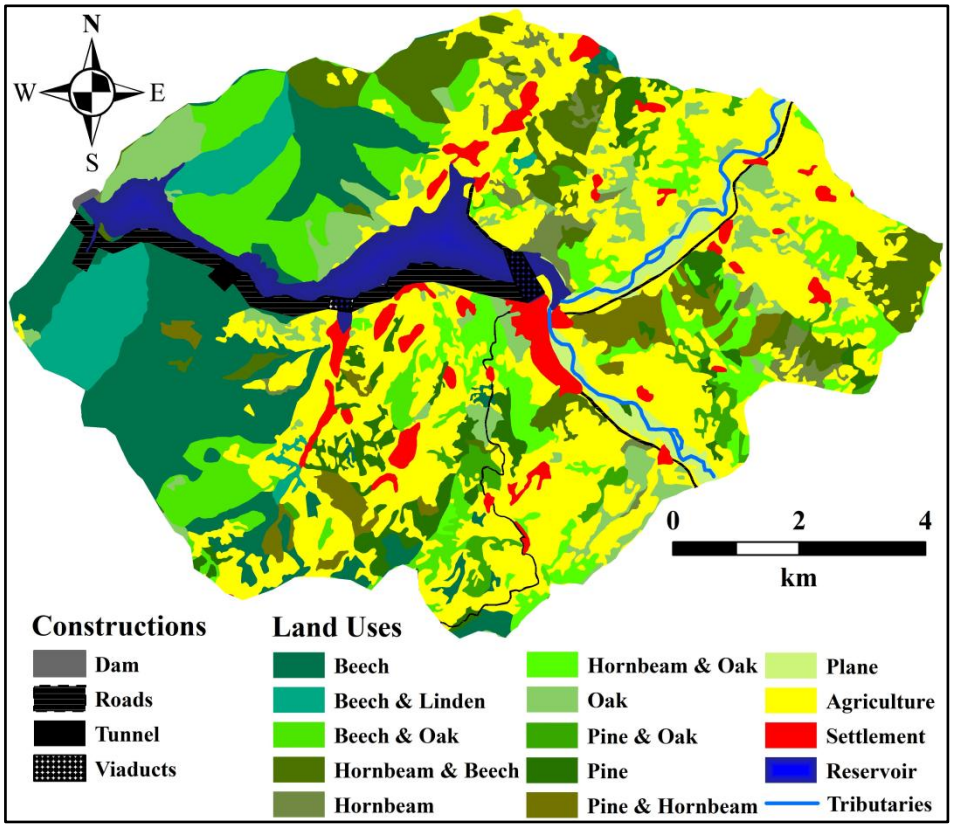

Figure 2. Land Uses and Constructions Within the Entire Landscape.

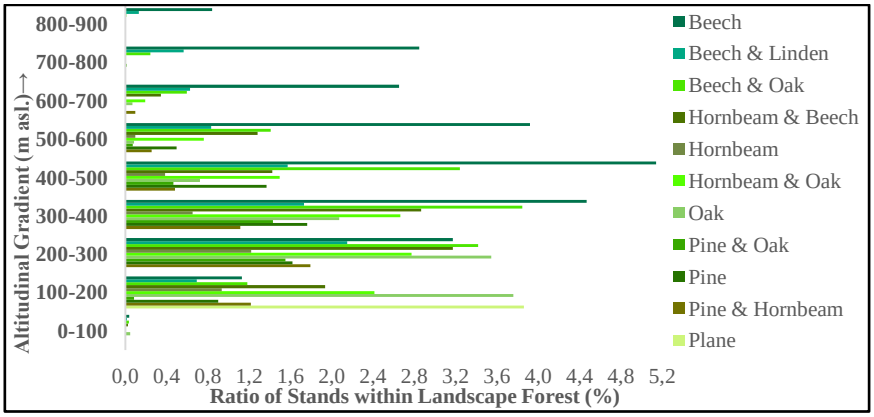

Figure 3. Distribution of the Landscape Forest Stands According to the Altitudinal Gradients

3. Results and Discussion

The pure and mixed stands of the oriental beeches constitute almost 58% of the forest. The pure and mixed stands of the pines cover approximately 15% of the forest (Figure 3). The pure stands of the oaks form about 10% of the forest. However, the pure stands of the European hornbeams and oriental planes respectively comprise only around 3% and 4% of the landscape forest. Lastly, the rest of the forest (about 10%) is covered with the mixed stands of the European hornbeams and oaks (Figure 3).

Spatial distributions of the forest stand trees differ according to the altitudinal gradients throughout the reservoir landscape. The pure and mixed stands of the oriental beeches and oaks dominate the first 100 m asl., whereas almost only 0.2% of these forest stands occur within this first altitudinal gradient (Figure 3). On the other hand, around 18% of the forest stands exist within the second altitudinal gradient (100-200 m asl.), which is mainly dominated by the pure and mixed stands of oaks and pure stands of oriental planes (Figure 3). The third altitudinal gradient covers about 24% of the forest (200-300 m asl.), where again the pure and mixed stands of oriental beeches and oaks appear more frequently (Figure 3). Nevertheless, the pure and mixed stands of pines also occur within this third altitudinal gradient. Similar situation is valid for the fourth altitudinal gradient (300-400 m asl.), that constitutes approximately 23% of the forest stands. However, the pure and mixed stands of European hornbeams also gain prominence such as the mentioned other species (Figure 3).

The percentage of the pure and mixed stands of oriental beeches transcends the stands of the other species within the fifth altitudinal gradient (400-500 m asl.), which covers around 16% of the landscape forest (Figure 3). The ratios of the remaining altitudinal gradients diminishes after the sixth altitudinal gradient (500-600 m asl.) that is only about 9% of the forest. This sixth altitudinal gradient is again dominated by the pure and mixed stands of the oriental beeches (Figure 3). Yet, the pines lose their prevalence within this sixth gradient. The remaining three altitudinal gradients (600-700 m asl, 700-800 m asl., 800-900 m asl.) spread approximately 5%, 4% and 1% of the forest respectively (Figure 3). Similar with the sixth altitudinal gradient, they are also predominated by the pure and mixed stands of the oriental beeches.

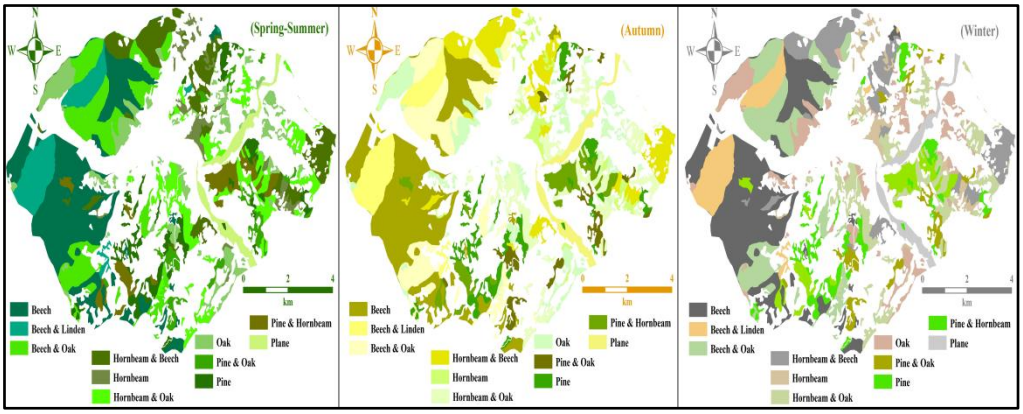

Figure 4. Seasonal (Spring-Summer, Autumn and Winter) Color Patterns Of Landscape Forest Stand Trees

At the western side, the landscape is introduced to the visitors and travelers after the first highway tunnel (580 m) is passed. Beginning from this western side of the landscape, where the dam is constructed, the reservoir surrounded with two mountains, meet the visitors (Figure 4). These relatively high mountains are covered particularly by the forest stands of oriental beeches, silver lindens, European hornbeams, oaks and their mixtures (Figure 4). In the spring and summer, the leaves of the beeches are dark green, which then turn into yellowish and reddish during the autumn. After they shed their leaves in winter, dark and reddish brown buds and shoots of the oriental beeches occur (Yaltırık, 1993). On the other hand, green leaves of the hornbeams become golden and orange yellow in autumn whereas their fluted trunks and smooth greenish-gray barks together with their pale brown buds and shoots emerge in winter (Figure 4). Meanwhile the glossy green leaves of the oaks fade into orange, yellowish and reddish brown in autumn. After shedding their leaves, their twisted trunks with gray-brown fissured barks appear in winter (Figure 4).

The reservoir is then narrowed between the mountain ranges where the second tunnel with 340 m length, occurs (Figure 4). Together with the hornbeams and oaks, pines and planes also particularly exist around the second stage of the reservoir landscape. While glossy green leaves of the planes turn into yellowish gold in autumn, and manifesting flaking gray, brown and cream bark in winter (Boyd et al., 1996), the pines only display hues of the green along the spring-summer, autumn and winter (Anşin and Özkan, 1997).

Similar researches that particularly deal with the tourism and recreational potential, were conducted for the landscapes of the Bartın city center and vicinity (e.g. Gökyer et al., 2015; Öztürk and Gökyer, 2016; Öztürk et al. 2016b). Either along their trip between Bartın and Abdipaşa or during their intentional destination to the study landscape, people have gained the opportunity to visit the seasonal vegetation displays throughout the landscape. However, touristic establishments and facilities that will be constructed along the roadside of the reservoir landscape will supply recreation opportunities within the landscape. Furthermore, urban and semi-urban forests such as in Abdipaşa will provide not only the passive recreation with scenery but also the active recreation with playgrounds and sports equipment. Nonetheless, the architectural structure of the dam itself is also the attractive for the visitors and tourists (Figure 5).

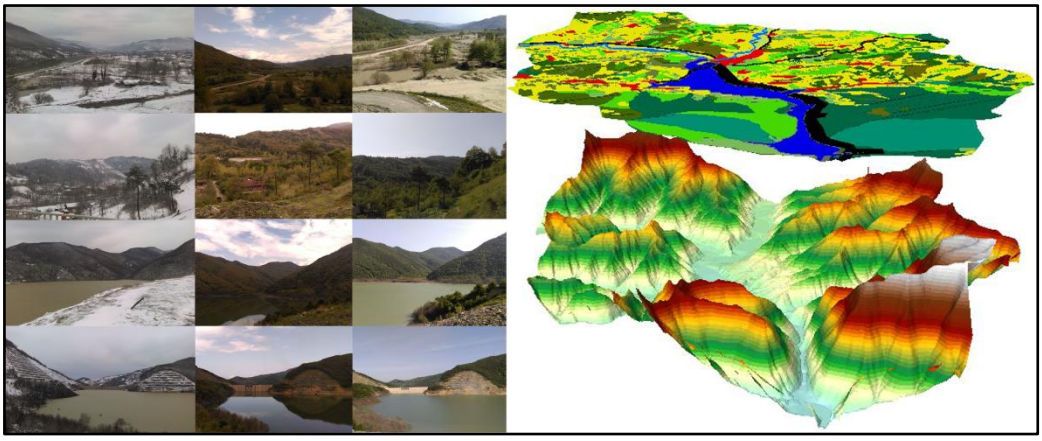

Figure 5. Seasonal Photographs, Land Use Map and Three-Dimensional Terrain Map of The Reservoir Landscape

4. CONCLUSION

The consequences of this study are not only significant from the tourism and recreational points, but also from the natural and environmental concerns. In fact, conservation measures should be taken to avoid degradation for the sustainability of the reservoir and forest landscape. Otherwise, the nature of the whole landscape will be exposed to the social and economic interferences and pressures for sake of the excessive built-up environment. The results of this study may support the sustainable rural tourism and recreation potential of the region. Sustainable landscape planning and design practices will allow sustainable settlement and architecture as indicated in a study by for the region (Öztürk et al., 2017).

REFERENCES

Anşin, R., Özkan, Z.C. (1997). *Seed Plants (Spermatophyte), Woody Plants (in Turkish).* Trabzon, Turkey: Karadeniz Technical University, Faculty of Forestry Publications.

Atalay, İ. (1982). *Introduction to the Geomorphology of Turkey (in Turkish).* İzmir, Turkey: Ege University, Faculty of Social Sciences Publications.

Atalay, İ. (2011). *Climate Atlas of Turkey (in Turkish).* İstanbul, Turkey: İnkılâp Bookstore.

Barry, R.G. (2008). *Mountain Weather and Climate,* Third Edition, New York, USA: Cambridge University Press.

Boyd, P., Byles, M., Cheifetz, A., Chisholm, J., Copland, A., Double, C., et al. (1996). *The A-Z plant directory.* London, UK: Dorling Kindersley.

Gökyer, E., Öztürk, M., Dönmez, Y., Çabuk, S. (2015). Evaluation of ecotourism activities using geographic information systems in mountain areas of Bartın City. *İnönü University Journal of Art and Design*. 5(12): 25-35.

Öztürk, M., Gökyer, E. (2016). Spatio-temporal Characteristics of Roadside Landscape Components Along the Coastal Zone Between Amasra and Kurucaşile Cities of Bartın Province, Turkey. *5th Fábos Conference on Landscape and Greenway Planning*, June 30-July 3, 2016, Budapest, Hungary.

Öztürk, M., Gökyer, E., Aydın, A., Eker, R. (2016a). Bartın-Kirazlıköprü baraj havzasında bitki örtüsü fenolojik ve ekofizyolojik özelliklerinin yükseltiye bağlı değişiminin meşcere altından ve uzaktan algılama ile izlenmesi. *VI. Uzaktan Algılama-CBS Sempozyumu (UZAL-CBS 2016).* 05-07 Ekim 2016. Adana, Türkiye.

Öztürk, M., Gökyer, E., Çabuk, S. (2017). Sprawl Potential of Abdipaşa Town Due to Kirazlıköprü Dam Reservoir Introduction: Planning Proposals for Sustainable Urbanization and Architecture. *Ecology Symposium,* May 11-13, 2017, Kayseri, Turkey.

Öztürk, M., Gökyer, E., Dönmez, Y., Sezgin, M. (2016b). Bartın Kenti ve Yakın Çevresindeki Orman Peyzajının Sonbahar-Kış Ekofizyolojik Değişiminin Kent Estetiği Açısından İrdelenmesi. *International Winter Cities Symposium*, February 10-12, 2016, Erzurum, Turkey.

TGDF (Turkish General Directorate of Forestry), (2011). *Forest Management Plans of Bartın Forest Administration.* Ankara, Turkey.

TGDMRE (Turkish General Directorate of Mineral Research and Exploration), (2007). *Digital Geological Maps of Zonguldak F-29 Section.* Ankara, Turkey.

TMFAL (Turkish Ministry of Food, Agriculture and Livestock), (2005). *Digital Soil Maps of Bartın Stream Watershed.* Ankara, Turkey.

TSMS (Turkish State Meteorological Service), (2014). *Daily Meteorological Data.* Ankara, Turkey.

Yaltırık, F. (1993). *Dendrology, Angiospermae (in Turkish),* Volume: 2. İstanbul, Turkey: İstanbul University, Faculty of Forestry Publications.

I. Uluslararası Turizm ve Mimarlık Konferansı
1st International Conference on Tourism and Architecture
24-27 Ekim/October 2018
ISBN: 978-605-9554-33-6

Kastamonu İli Çiftlik Turizmi Potansiyelinin Belirlenmesi

Sevgi Öztürk

Doç. Dr., Kastamonu Üniversitesi, sevgiozturk37@gmail.com

Öznur Işınkaralar

Arş. Gör., Kastamonu Üniversitesi, obulan@kastamonu.edu.tr

Öz

Ülkemizde genellikle kırsal turizm kapsamında ele alınan çiftlik turizmi, kitle turizmine alternatif bir yaklaşım olarak gelişmiştir. Çiftlik turizmini, ekoturizm, agro turizm ve kırsal turizmden ayrı düşünmek mümkün değildir. Ancak diğer turizm çeşitleri ile karşılaştırıldığında belirleyici özelliği, çiftlik evlerinde konaklama imkanı sunması ve çiftlik düzeninin ortaya koyduğu deneyimlere imkan sağlamasıdır. Bu bağlamda çalışma, kırsal turizm aktiviteleri açısından zengin olan Kastamonu İli Merkez İlçe ve Daday İlçesi kapsamında ele alınmıştır. Çalışmada, bölgede bulunan çiftlik turizm işletmelerinin güçlü yönlerinin ve potansiyellerinin ön plana çıkartılması, zayıf yönlerinin ve sorunlarının ortaya konularak öneriler getirilmesi amacıyla SWOT analizi yapılmıştır. Yapılan analize göre, bölgenin coğrafi özellikleri, bozulmamış doğal çevresi, alanda yer alan mevcut işletmeler ve yörenin zengin yerel mutfağı temel güçlü yönlerini oluşturmaktadır. Öte yandan, çiftlik turizmi bağlamında tanıtım ve pazarlama eksikliği, yeterli nitelikli işgücünün bölgede yer almaması ve ulaşım altyapısının zayıf olması başlıca zayıf yönleri olarak tespit edilmiştir. Şehrin çiftlikler açısından zengin bir yapıya sahip olması, üniversitenin ve turizm fakültesinin varlığı çiftlik turizmi açısından en önemli fırsatlardır. Bununla birlikte, yöre halkının bilinçsiz olması ve mevcut faaliyetler göz önüne alındığında sezonun kısa olması çiftlik turizmine karşı ana tehdit unsurlarıdır.

***Anahtar Kelimeler**: Çiftlik Turizmi, Turizm Potansiyeli, SWOT, Kastamonu, Daday*

Determination of Farm Tourism Potential of Kastamonu Province

Abstract

Farm tourism, which is generally considered as rural tourism in Turkey, has developed as an alternative approach to mass tourism. Farm tourism is intertwined with ecotourism, agro tourism and rural tourism. The decisive feature from agro and rural tourism, however, is that it provides accommodation in farmhouses and enables the experience of the farm order. In this context, this study was carried out within the scope of Kastamonu Central District and Daday District, which are rich in terms of rural tourism activities. In the study, SWOT analysis was carried out to highlight the strengths and potentials of the farm tourism enterprises in the region and to present suggestions by showing weaknesses and problems. According to the analysis, the geographical features of the area, undisturbed natural environment, existing enterprises and rich local cuisine are the main strengths. On the other hand, lack of adequate promotion and marketing, lack of qualified labor force and weak transportation infrastructure constitute the main weaknesses. The entity of the existing farms and the university in the city and the presence of the tourism faculty are the most important opportunities. Nevertheless, unconscious of locals and the short season with current activities considered threat to farm tourism.

***Key Words**: Farm Tourism, Tourism Potential, SWOT, Kastamonu, Daday*

1. GİRİŞ

Sanayileşme sürecinde kentsel alanlar, insanlara sunduğu imkanlar neticesinde çekim merkezi konumuna gelmiştir. Ancak günümüzde artan popülasyona bağlı olarak ortaya çıkan problemler, yaşam kalitesinin düşmesine ve insan- doğa ilişkisi ekseninde kırsal alanlara dönüş sorunsalının gündeme taşınmasına sebep olmuştur. Bu bağlamda, insanların turizm faaliyeti talepleri de insanın tüketim odaklı yaşam sürdüğü kentin ulaşım, su, hayat

pahalılığı, işsizlik, güvenlik, stres vb. sorunlarından uzakta, temiz ve sağlıklı nitelikteki hava, su ve gıdaya erişebileceği turizm çeşitleri yönünde değişim göstermektedir.

Kaynakları etkin kullanmak, turizmi dört mevsime yaymak ve bütün yıl turizm gelirlerinden yararlanmak hedefiyle gelişen kitle turizmine alternatif olarak yaygınlaşan turizm modelleri (Aslaner ve Erol, 2017) ile köye geri dönüş tartışmalarının kesişiminde "çiftlik turizmi" olgusu karşımıza çıkmaktadır.

Çiftlik turizmi, ekoturizm, agro turizm ve kırsal turizm kavramları ile oldukça ilişkilidir. Ancak diğer turizm çeşitleri ile karşılaştırıldığında belirleyici özelliği, çiftlik evlerinde konaklama olanağı sunması ve çiftlik düzeninin ortaya koyduğu deneyimlere imkan sağlamasıdır. Çiftlik turizmine katılan turistin amacı, yaşadığı ortamdan farklı olan çiftlik ortamında belirli bir süre çiftlik hayatını sürdürür. Turist, belirli bir süre çiftçi gibi doğal ortamı yaşar (Özgüç,1998; Uygur ve Akdu, 2009).

Araştırma, sınırlarında pek çok çiftlik işletmesinin bulunduğu Kastamonu örneğinde gerçekleştirilmiştir. Doğal ve kültürel zenginliklere sahip olan Kastamonu, ormanlık alanları, yaylaları, sarımsağı ve mesire yerleri ile turizm potansiyeli bakımından Karadeniz Bölgesi'nde önemli bir yere sahiptir (Keleş ve Akbaş, 2017) . Kastamonu turizm çeşitliliğinin oldukça fazla olduğu bir ildir. Çalışmada çiftlik turizmi kapsamında değerlendirilmiştir.

İlde çiftlik turizm potansiyelinin belirlenmesi amacıyla SWOT analizi yapılmıştır. Swot; İngilizce sözcüklerden *Strengths* (Üstünlükler), *Weaknesses* (Zayıflıklar), *Opportunities* (Fırsatlar) ve *Threats* (Tehditler) kelimelerinin baş harflerinden üretilmiş bir kısaltmadır (Ülgen ve Mirze; Karadeniz vd., 2007). Özellikle sektörel bazda yapılacak planlamalarda durum analizi yapmak için kullanılan bir yöntemdir.

2. MATERYAL ve YÖNTEM

Kastamonu İli turizm çeşitliliğinin fazla olduğu, zengin doğal ve kültürel öğeleri barındıran bir şehirdir. Çiftlik turizmi bağlamında ele alındığında, büyük şehirlerin gürültüsünden kaçmak isteyenlerin ziyaret edebileceği, panoramik dağlarıyla, yemyeşil ovalarıyla, zümrüt sahilleriyle, zengin kültürel varlıklarıyla birçok alternatifler sunan bir tatil beldesidir (Kastamonu İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2018). Bununla birlikte il sınırlarında pek çok çiftlik işletmesi yer almaktadır. Çalışmada Kastamonu kent merkezine yakın olan 6 işletme seçilmiştir.

Çalışmada değerlendirilen çiftliklerin sahip oldukları özellikler incelendiğinde ele alınan çiftliklerden 4'ü (Gölköy Yaşam Resort, Şadıbey Çiftliği, İksir Resort Town ve Barış Atlı Turizm Merkezi,) turizm işletme belgeli, diğer 2'si ise (Çömlekçiler Atlı Turizm ve Emirbey Atlı turizm) yerel yönetim belgelidir. İncelenen çiftliklerde yerel malzeme seçiminin olduğu, ahşap odaklı yapı malzemesinin yaygın olarak kullanıldığı görülmüştür. 60 odada 120 yatak ile en fazla kapasiteye sahip tesis İksir Resort Town, 6 odası ile 15 kişilik kapasiteye sahip olan tesis ise Şadıbey Çiftliğidir.

Çalışmada kent merkezine yakın konumda yer alan ve Daday aksı üzerinde konumlanan 6 çiflik ele alınmıştır. Seçilen çiftliklerden 4'ü (İksir Resort Town, Barış Atlı Turizm Merkezi, Çömlekçiler Atlı Turizm ve Emirbey Atlı Turizm) Daday İlçesi sınırlarında, diğer 2'si ise (Gölköy Yaşam Resort ve Şadıbey Çiftliği) Merkez İlçededir.

Araştırılan çiftlik işletmelerinin aktiviteler açısından farklı kapsamları olduğu tespit edilmiştir. Çitlik turizminde tesisisin sahip olması gereken olanaklara ilişkin farklı yaklaşımlar bulunmaktadır.

Çalışmaya konu olan işletmelerden Barış Atlı Turizm Merkezi, Çömlekçiler Atlı Turizm ve Emirbey Atlı Turizm tesisleri başta binicilik olmak üzere konaklama, yeme içme ve doğa yürüyüşü aktiviteleriyle öne çıkmaktadır. Şadibey Çiftliği hamam ve tenis aktivitesi ile bunlardan farklılaşmaktadır. Gölköy Yaşam Resort, bunlara ek olarak voleybol, basketbol, yüzme, mini futbol gibi spor aktivelerini sunmaktadır.

Araştırılan tüm işletmeler çiftlik konseptine sahiptir. Ancak İksir Resort Town tarlada ürün ekim ve toplama, süt sağımı ile elde edilen ürünlerden yoğurt, reçel, aromatik yağ, şurup, peynir, ekmek gibi ürünlerin hazırlanması süreçlerinin her aşamasına aktif olarak katılım imkanı sağlamaktadır. Böylece ziyaretçileri çiftlik yaşantısına dahil etmektedir.

3. BULGULAR

Çalışmada Kastamonu İlinde seçilen alanların çiftlik turizm potansiyelinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, Merkez İlçe ve Daday İlçesi çiftlik turizminin "SWOT" (güçlü, zayıf, fırsat ve tehditler) analizi yapılmıştır. Yapılan analiz çalışması, konu ile ilgili kaynakların taranması yöntemi ve teorik saha araştırmalarına dayanmaktadır. Yapılan SWOT analizi sonucunda alanın güçlü ve zayıf yönleri ile fırsatları ve tehdit unsurları tespit edilmiştir.

Tablo 1. SWOT Analizi

Güçlü Yönler (*Strenghts*)	**Zayıf Yönler (*Weaknesses*)**
•İlçede mevcut çiftlik işletmelerinin varlığı •İlçede turizm fakültesinin ve üniversitenin varlığı •Coğrafi özellikleri açısından sahip olduğu çekim merkezleri •Tamamlanmış ve yürütülen güney ulaşım bağlantısı projeleri •Halkın misafirperver yapısı •Yörenin zengin yerel mutfağı	•Çiftlik yaşamının getirdiği deneyimlerden yararlanmadaki eksiklik •Nitelikli işgücü eksikliği •Sivil toplum kuruluşlarının süreçte aktif olmaması •Turizm sezonunun kısa olması •Tanıtım ve teşviklerin yetersizliği •Mevcut tur güzergahlarına çiftlik turizmine entegre edilememesi
Fırsatlar (*Opportunities*)	**Tehditler (*Threats*)**
•Zengin bitki örtüsüne, orman alanlarına ve doğal güzelliklere sahip olması •Çiftliklerin il ve ilçe merkezlerine göre konumu •İlde havalimanı bulunması •Devam eden ulaşım bağlantısı projeleri •Ülke genelinde alternatif turizm arayışları •İstiklal yolunun bölge yakınından geçmesi	•Yöre halkının turizm konusunda bilgi ve algısının yeterince gelişmemiş olması •Daday İlçesinin çarpık kent gelişimi •Kentin turistik imajının zayıflığı •Mevcut aktiviteler ile alanın turizm sezonunun kısa olması

4. SONUÇ

Araştırmada, Kastamonu İlinde seçilen alanların çiftlik turizm potansiyelinin belirlenmesi amacıyla SWOT analizi yapılmıştır. Analiz sonuçlarına göre; ilçede tarihi nitelikte mevcut çiftlik işletmelerinin bulunması turizm açısından en güçlü yön olup tanıtım, nitelikli iş gücü vb. zayıf yönlerin güçlendirilmesi gerekmektedir. Zengin bitki örtüsüne,

orman alanlarına ve doğal güzelliklere sahip olması, ilde havalimanının olması ve karayolu bağlantı projeleri ile ulaşımın güçlenmekte olması, bunun yanında Kastamonu'ya gelen ziyaretçilerin çalışmada ele alınan çiftliklere yakın konumda olması alanları daha erişilebilir konuma getirmektedir. Bu durum başlıca fırsatlardandır. Ancak bazı tehditleri de fırsata çevirebilmek için özellikle teşvikler yardımıyla turizm bilincinin sağlanması ve altyapının güçlendirilmesi gerekmektedir. Kastamonu Doğa Turizmi Master Planı'nda da yer verildiği gibi; turizm faaliyetlerinin uzun vadede sürdürülebilir olması için sürecin geniş kapsamlı, dikkatli, katılımcı ve paylaşımcı olarak planlanması, etkin yönetimi ve izlenmesi gereklidir (Keleş ve Akbaş, 2017).

Çiftlik turizminin en temel çıkış noktası olan turistin çiftlik yaşantısında ürünlerin hazırlanması süreçlerinin her aşamasına aktif olarak katılımı ve deneyimleme olanağı, araştırmaya dahil edilen Kastamonu'nun başlıca çiftlik işletmelerinden yalnızca birinde bulunmaktadır. Çiftlikte turistin, belirli bir süre boyunca tıpkı bir çiftçi gibi doğal ortamda zaman geçirebilmesi çiftlik turizminin canlandırılmasında önemli bir yere sahiptir.

KAYNAKÇA

Karadeniz E., Kandır S. Y., Önal Y. B., 2007. Seçilmiş Paydaşların SWOT Yöntemiyle Türk Turizm Yatırımlarını Değerlendirmesine Yönelik Bir Pilot Çalışma, Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, c.18, s.2.

Keleş ve Akbaş, 2017. Taşköprü'nün Swot Analizi ve Turizme Yönelik Öneriler, Uluslararası Taşköprü Pompeipolis Bilim Kültür Sanat Araştırmaları Sempozyumu, s.1138-1146.

Özgüç, N., (1998). "Turizm Coğrafyası, Özellikler, Bölgeler", Çantay Kitabevi, İstanbul.

Kastamonu İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2018:

http://www.kastamonukultur.gov.tr/TR,91025/genel-bilgiler.html (Erişim: Nisan 2018).

Ülgen, H. ve Mirze, S. K., (2013). İşletmelerde Stratejik Yönetim, Beta Yayın, İstanbul.

I. Uluslararası Turizm ve Mimarlık Konferansı
1st International Conference on Tourism and Architecture
24-27 Ekim/October 2018
ISBN: 978-605-9554-33-6

Tarihsel Çevre Yenileme Uygulamalarının Kullanıcılar Tarafından Değerlendirilmesi: Şehreküstü-Gaziantep Örneği

Sevgi Öztürk

Doç. Dr., Kastamonu Üniversitesi, sevgiozturk37@gmail.com

Öznur Işınkaralar

Arş. Gör., Kastamonu Üniversitesi, obulan@kastamonu.edu.tr

Özge Vural

Yüksek Lisans Öğrencisi, Kastamonu Üniversitesi, zgevrl@gmail.com

Öz

Tarihi dokunun yoğun olduğu yerleşim alanları, hızlı kentleşme, büyüyen ekonomik gereksinimler, arazi bedellerinin yükselmesi, artan nüfus gibi sebeplerden dolayı bozulmaya uğramaktadır. Bu süreçte tarihi yapıların ve tarihi değerlerin korunması için çeşitli meslek disiplinlerinin bir arada bulunduğu koruma çalışmalarına verilen önem de artmıştır.

Bu çalışmada, Gaziantep İli Şahinbey İlçesi Şehreküstü Bölgesi olarak bilinen Şeyh Fettullah Sokağı ve bu sokakta bulunan tescilli yapılar ile Şeyh Fettullah Parkı'nın tarihi dokusu, tarihi çevre koruma ve yenileme çalışmaları kapsamında irdelenmiştir. Ayrıca alan kullanıcıları ile tarihi doku hakkında anket çalışması yürütülmüştür. Anket sonuçlarına göre, korunması gereken tarihi bileşenler sırasıyla cami (%40), kale (%32), tarihi evler (%28), yerel gıda (%24) ve geleneksel kıyafetler (%20) çıkmıştır. Alanı korumak için proje çalışmalarının önemli olduğu, alanda yer alan tarihi bileşenlerin özel sektör yatırımları ile koruma-kullanma dengesi göz önünde bulundurularak kente kazandırılması gerekliliği çalışmanın önemli bulgularındandır. Katılımcılar alanda kullanılan bitkilerin, zemin malzemesinin ve kent mobilyalarının yöreye uygun olmadığını düşünmektedir. Yapılan çalışma yenileme çalışmalarının tarihi doku ile daha uyumlu olarak düzenlenmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Tarihi Çevre, Yenileme, Koruma, Gaziantep, Şehreküstü*

Evaluation of Historical Environment Renewal Processes by Users: The Case of Şehreküstü-Gaziantep

Abstract

The residential areas in the historical texture is being damaged because of rapid urbanization, growing economic needs, rising land prices and increasing population. In this process, the importance attached to the conservation practices to turn over historical structures and historical values that various occupational disciplines coexist has also increased.

In this study, Şeyh Fettullah Street in Şehreküstü Area of Şahinbey District in Gaziantep, and the registered structures in Şeyh Fettullah Street and Şeyh Fettullah Park were examined within the scope of historical environmental conservation and renewal processes. A survey on historical textures with area users was also conducted. According to the survey results, the historic components to be preserved were mosque (40%), castle (32%), historical houses (28%), local food (24%) and traditional costumes (20%). Important findings of study are; projects are important to protect an area and there is the necessity of acquiring historic components in these areas to city using the private sector investments and considering the conservation-use balance. Another consequence of this study is that plants, ground

materials and urban furniture are not suitable for the local area. The study suggests that the renewal studies should be organized more in harmony with the historical texture.

Key Words: *Historical Environment, Renewal, Conservation, Gaziantep, Şehreküstü*

1. GİRİŞ

Teknolojinin çok hızlı bir şekilde gelişmesiyle doğal kaynakların da aynı hızla tüketilmeye başlaması ve kentlerin giderek özgün kimliğini kaybetmesiyle tarihi değerlerini de kaybetmesi sonucunda tarihi çevre koruma bilinci giderek önem kazanmıştır. Kentlerin kimliği geçmişten gelen birikimleri ile bugünkü değişimlerini yansıtmakta olup, fiziksel çevre ile sosyal çevresinin birleşmesiyle oluşmaktadır (Çelik,2004). Fakat günümüzde hızla artan kentleşme ve beraberinde gelen yoğun yapılaşma, günümüz kentlerinin kültürel ve doğal yapısının bozulmasına, bununla birlikte tarihi çevrenin tahrip olmasına neden olmaktadır.

Tarihi çevre, tarihsel, mimari, arkeolojik ve anıtsal değerleri ile bütünlük gösteren bir veya birkaç sokaktan oluşan dokulardır (Özyaba, 1999). Tarihi çevre koruma ve yenileme çalışmaları, kentlerin tarihi dokusunun korunması ve toplumun bu tarihi kültür anlayışını gelecek nesillere aktarmasını sağlamak amacıyla yapılmaktadır (Çelik, 2004). Tarihi çevre korumada hedef, tarihsel değer olarak bir araya geldiklerinde ait oldukları devrin özelliklerini ortaya koyan yapılar ve bunların birbirleriyle mekansal ilişkilerinden doğan açık alanların oluşturduğu dokuyu bütünüyle korumaktır. Bu bağlamda, kentsel tarihi doku dönemin aile yapısına, günlük yaşantısına, mekan kullanımına, insan-doğa ilişkilerine, çevresel değerler gibi birçok konuya ışık tutmaktadır (Ulusoy, 1994).

2. MATERYAL ve YÖNTEM

Araştırmanın ana materyalini, Gaziantep İli Şahinbey İlçesi Kentsel Sit Sınırı içerisinde bulunan Şeyh Fettullah Sokak'ın tarihi kent dokusu oluşturmaktadır. İlçe, M.Ö. 4000'li yıllara dayanan bir tarihe sahip olup, kurulduğu alan ilk uygarlıkların bulunduğu Mezopotamya ve Akdeniz arasındadır. İlin iklimi ve doğal özellikleri, yaşam tarzını ve yerleşimini şekillendirerek, geleneksel mimarisini oluşturmuştur.

Çalışmada; tarihi çevre koruma kapsamında Şeyh Fettullah Sokak ve çevresinin sahip olduğu sosyo-kültürel değerler tespit edilmiş ve değerlendirilmiştir. Bu kapsamda kentsel peyzaj tasarım sürecinin aşamaları olan literatür taraması ve anket çalışması yapılmıştır. Çalışmada Şeyh Fettullah Sokak kullanıcılarının, fiziki mekana ilişkin soruları içeren anket çalışması yapılmıştır.

3. BULGULAR

Kentin kimliğini yansıtan tarihi yapılar, kamuya açık şekilde farklı amaçlarla birbirinden bağımsız olarak kullanılmaktadır. Sokak, Şahinbey Belediyesi tarafından tarihi çevre koruma ve yenileme projesi hazırlanarak yenilenmiş ve 2012 yılında taşıt trafiğine kapatılmıştır.

Şeyh Fettullah Sokak içerisindeki yapılar Antep Evlerinin özelliği olan yüksek duvarlar arkasında, dış mekandan mümkün olduğunca soyutlanmış avluya dönük yapılardır. Avlunun tabanında işlemeli taşlar, kenarlarında çiçeklikler ve ortasında

"Gane" adında havuz bulunur. Genelde iki katlı evler yaygındır (Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2017).

Alanda yürütülen çalışmada, araştırma alanı kullanıcılarının demografik özellikleri Tablo 1'deki gibi bulunmuştur. Buna göre; %56'lık oran ile büyük kısmı erkeklerden oluşmaktadır. Anket katılımcılarının %68'ini yerel halk, %16'sını ziyaretçiler ve %16'sını kamu görevlileri oluşturmaktadır. Katılımcılar arasında %35-44 yaş aralığı en büyük paya (%36) sahip olup, lise (%48) ve üniversite (%40)eğitim düzeyi hâkimdir.

Tablo 1. Ankete Katılımcılarının Demografik Özellikleri

ÖZELLİK		**N**	**%**
CİNSİYET	Kadın	33	44
	Erkek	42	56
	Toplam	75	100
KATILIMCI	Yerel halk	51	68
	Ziyaretçi	12	16
	Kamu görevlisi	12	16
	Toplam	75	100
YAŞ	18-24	6	8
	25-34	12	16
	35-44	27	36
	45-54	15	20
	55-64	12	16
	65+	3	4
	Toplam	75	100
EĞİTİM DURUMU	İlköğretim-ortaöğretim	9	12
	Lise	36	48
	Üniversite	30	40
	Toplam	75	100

Alanda yürütülen anket çalışmasında fiziki mekâna dair kullanıcıların görüşleri Tablo 2'deki gibidir. Anket uygulanırken birden fazla seçenek işaretlenebilmiştir. Alanda en çok korunması gereken unsurlar %40 ile cami, daha sonrasında sırasıyla; kale, tarihi evler, yerel gıda ve geleneksel kıyafetler olmuştur. Alanı korumak için izlenecek stratejiler %27,6 ile alana sosyal aktivitelerin kazandırılması, %26 ile eski yapıların onarımı, devletin ve özel sektörün yatırım yapabileceği ise %22 oranında olurken yerel halk bu konuda kendi imkânlarını kullanmak istememektedir.

Tablo 2. Fiziki Mekâna Dair Kullanıcıların Görüşleri

Yanıtlar		n	%
Alanda Korunması Gereken Unsurlar	Cami	30	40
	Kale	24	32
	Tarihi evler	21	28
	Yerel Gıda	18	24
	Geleneksel Kıyafet	15	20
	Toplam	75	100
Alanı Korumak için İzlenecek Stratejiler	Eski Yapıların Onarımı	32	26
	Sosyal Aktiviteler	34	27,6
	Devlet Yatırımları	27	22
	Özel Sektör Yatırımları	27	22
	Yerel Halkın Koruması	3	2,4
	Toplam	75	100
Peyzaj Projesinin Alana uygunluğu	Kesinlikle Katılmıyorum	21	28
	Katılmıyorum	30	40
	Kararsızım	3	4
	Katılıyorum	18	24
	Kesinlikle Katılıyorum	3	4
	Toplam	75	100
Bitki Seçimlerinin Alana uygunluğu	Kesinlikle Katılmıyorum	39	52
	Katılmıyorum	15	20
	Kararsızım	15	20
	Katılıyorum	3	4
	Kesinlikle Katılıyorum	3	4
	Toplam	75	100
Kent Mobilyalarının Alana uygunluğu	Kesinlikle Katılmıyorum	24	32
	Katılmıyorum	39	52
	Kararsızım	6	8
	Katılıyorum	6	8
	Kesinlikle Katılıyorum	0	0
	Toplam	75	100
Zemin Malzemesinin Alana uygunluğu	Kesinlikle Katılmıyorum	39	52
	Katılmıyorum	18	24
	Kararsızım	12	16
	Katılıyorum	6	8
	Kesinlikle Katılıyorum	0	0
	Toplam	75	100

Alana uygulanan peyzaj projesinin alana uygunluğu sorgulandığında %68 uygun olmadığını, %4 konu hakkında beyan edemediğini ve %28 uygun olduğunu düşünmektedir. Bitki seçimlerinin alana uygunluğu sorgulandığında %72 uygun olmadığını, buna karşın 8'lik bir kısım uygun olduğunu düşünmektedir. Kent mobilyalarının alana uygunluğu sorgulandığında %82 uygun olmadığını, %8'lik bir kısım uygun olduğunu düşünmektedir. Zemin malzemelerinin alana uygunluğu

sorgulandığında %76sı uygun olmadığını ve %16 konu hakkında kesin bir yargıda bulunamazken %8 uygun olduğunu düşünmektedir.

4. SONUÇ ve ÖNERİLER

Yapılan anket çalışmasının sonucunda, alanda korunması gereken unsurlar, bunun için izlenebilecek stratejiler ile bitki mobilya seçimlerinin ve peyzaj projesinin alana uygunluğu araştırılmıştır. Ortaya konan kullanıcı düşünceleri doğrultusunda araştırma alanının fiziki mekâna dair görüşleri ve yapay-doğal tüm peyzaj unsurlarına dair öneriler geliştirilmiştir.

Kullanıcılar tarihi kentlerde korunması gerek unsurların başında camilerin, sonrasında kentin arkeolojik sit alanını oluşturan kalenin, sonrasında ise sırasıyla tarihi yapılar, yerel gıda ve geleneksel kıyafetlerin gelmesi gerektiği kanaatindedirler. Bu kullanıcı görüşleri dikkate alındığında, çalışma alanı sınırları içerisinde yer alan Şeyh Fetullah Camii'nin inanç turizmi kapsamında kullanımının arttırılması için gerekli ulaşım ve tanıtımların yerel yönetimler tarafından sağlanması gerekmektedir. Bununla ilgili yerel yönetimin oluşturmuş olduğu Tarihi Çevre Koruma Birimi ile görüşüldüğünde olumlu yanıtlar olarak, alanda Ramazan ayı etkinlikleri düzenleyerek bu alanı dini toplanma merkezi haline getirmek istediklerini beyan etmişlerdir. Fakat bu yalnızca yılın belirli bir zamanına sınırlı kalan bir etkinliktir. Alanın sürekli kullanılabilir ve sosyal açıdan gelişebilmesi için alanda bulunan tescilli yapılara yeni etkinliklerle turizm potansiyeli kazandırılarak sosyal gelişimi sağlanabilir.

Alanın korunabilmesi için uygulanacak stratejilerde kullanıcı görüşlerine göre sosyal aktivitelerin arttırılması gerektiği ortaya çıkmıştır. Bunun yanı sıra, alanın korunmasında yerel yönetimin finansal desteği sağlaması ve özel sektör yatırımcılarının alanda bulunan tescilli yapıları turizm aktiviteleri gerçekleştirmek amacı ile teşvik edilmesi sonucuna ulaşılmaktadır. Tüm bunların yanı sıra alanın koruma-kullanma dengesi gözetilerek onarım çalışmaları sürekli takip edilmelidir.

Uygulanan peyzaj projesinin alana uygunluğuna ilişkin anket sonuçları ile elde edilen kullanıcı verileri ve araştırmanın sonucunda oluşturulan fikirler doğrultusunda Şeyh Fettullah Parkı'na ve tescilli yapıların çevresine uygulanmış olan peyzaj tasarımı projesi başarılı bir projedir ancak tarihi bir alan için fazla modernize edilmiş tasarım çizgilileri ve elemanları içermektedir. Parktaki su öğesi tasarımı modern tasarım anlayışına göre tasarlanmış ve fıskiyeli süs havuzu kullanılmıştır. Bunun yerine eski Türk bahçelerindeki durgun su kanalları olgusu anlayışına göre düzenlemeler yapılması tartışılabilir.

Bitki seçimlerinin alana uygunluğu açısından, alanda bulunan açık yeşil alan sistemlerin de kaliteli ve güzel bitkisel tasarımların yapılmış olmasına rağmen alanın tarihi dokusunun yeterince göz önünde bulundurulmadığı ve pek çok ithal türün kullanıldığı görülmektedir. Bu ithal türler yerine yörenin tarihinde bulunan bitki türleri tercih edilerek bir bitkisel tasarım kazandırılmalıdır. Peyzaj tasarım projesine ilişkin, Camellia sp., Cupressus sempervirens, Hydrangea macrophylla, Juniperus sp., Laurus nobilies, Ligustrum sp., Morus alba, Nerium oleander , Platanus orientalis vb.. tercih edilebilir. Konut bahçelerinde, Castanea sativa, Ficus carica, Hibiscus syriacus,

Hydrangea macrophylla, Pinus pinea, Pistacia vera, Prunus avium vb. kullanılabilir. Tarihi dini yapı bahçelerinde Cedrus libani, Cupressus sempervirens, Hibiscus syriacus vb. türler uygun bulunmuştur. Bununla birlikte, kullanılan kent mobilyaları alışılagelmiş klasik bank, çöp kovası, aydınlatma birimi ve kamelyalardır. Bunların yerine alana özgü tarihi dokuyu yansıtan alanın atmosferiyle uyumlu kent mobilyaları tasarlanmalıdır. Özetle projenin, kullanıcılar tarafından alanın yerel kimliğine uygun bulunmadığı görüşünün hakim olduğu söylenebilir.

KAYNAKÇA

Çelik, D. (2004). Kentsel Peyzaj Tasarımı Kapsamında Tarihi Çevre Yenileme Çalışmalarının Peyzaj Mimarlığı Açısından Araştırılması: Beypazarı Örneği. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı. Doktora Tezi, Ankara.

Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2017: www.gaziantepkulturturizm.gov.tr (Erişim: Nisan 2017)

Özyaba, M. vd. (1999). Kentsel Alanların Planlanması ve Tasarımı. Karadeniz Teknik Üniversitesi Mühendislik- Mimarlık Fakültesi, ders notları, no:54, s.424-467, Trabzon.

Ulusoy, Z. (1994). Kentsel Korumanın Fiziksel ve Toplumsal Boyutları. 2. Kentsel Koruma Yenileme ve Uygulamalar Kolokyumu, Mimar Sinan Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Kentsel Koruma ve Yenileme Disiplin Grubu, sy.96-98, İstanbul.

I. Uluslararası Turizm ve Mimarlık Konferansı
1st International Conference on Tourism and Architecture
24-27 Ekim/October 2018
ISBN: 978-605-9554-33-6

Safranbolu'nun Kültürel Çekiciliklerine Yönelik Ziyaretçi E-Yorumlarının Değerlendirilmesi: TripAdvisor Örneği

Nuray Türker

Doç. Dr., Karabük Üniversitesi, nturker@karabuk.edu.tr

Zuhal Yaşar

Doktora Öğrencisi, Anadolu Üniversitesi, zuhalyasar@anadolu.edu.tr

Öz

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte turizm sektöründe internet önemli bir bilgi kaynağı haline gelmiştir. İnternet vasıtasıyla tüketiciler seyahat edecekleri destinasyonun kültürel zenginlikleri, konaklama, yeme-içme ve eğlence gibi hizmetleri hakkında bilgiye ulaşabilmekte ve destinasyon deneyimleri hakkında yorumlar paylaşabilmektedir. Seyahati daha önceden gerçekleştirmiş bireylerin destinasyon hakkında yaptıkları olumlu ve olumsuz yorumlar tüketicinin seyahat etme tercihlerini etkilemektedir. Bu çalışmanın temel amacı, Safranbolu'yu ziyaret eden ve TripAdvisor web sitesine ziyaretleriyle ilgili yorum bırakan ziyaretçilerin e-yorumlarını içerik analizi yöntemiyle inceleyerek, şehrin kültürel çekicilikleriyle ilgili olumlu ve olumsuz hususları tespit etmektir. Araştırmada 187 yorum incelenmiştir. 187 yorumun içeriği analiz edildiğinde 681 adet olumlu 71 adet olumsuz olmak üzere toplamda 752 tema saptanmıştır. Toplam tema sayısı içerisinde olumlu temaların oranı %90,56 iken olumsuz temaların oranı ise %9,44'tür. Olumlu tema oranının yüksek olması ziyaretçilerin Safranbolu'daki kültürel çekiciliklerden memnun olduklarını göstermektedir. Olumlu yorumlarda genellikle şehrin sahip olduğu 18.ve 19.yy Osmanlı sivil mimarisi ile kentin tarihi geçmişine vurgu yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Safranbolu, eWOM, Kültürel Çekim Unsurları, TripAdvisor.

Evaluation of Visitor E-Reviews on the Cultural Attractions of Safranbolu: A Case on TripAdvisor

Abstarct

Due to the development of the technology, internet has become an important source of information in the tourism industry. Consumers can reach the data about the cultural attractiveness, accommomodation, food and beverage, and entertainment facilities of the travel destinations easily and also they can share their experiences via the internet. The positive and the negative comments of the visitors affect the people's travel chioces. The main aim of this study is to examine the positive and the negative aspects of Safranbolu's cultural attractions by analyzing the e-comments of visitors on the TripAdvisor using content analysis. 187 comments were analysed in the study. When the context of the 187 comments were analysed 752 theme were found in total, 681 of them were positive while 71 of them were negative. Among the total number of themes, the ratio of positive themes was 90.56% while the negative themes was 9.44%. The high positive theme rate indicated that visitors were satisfied with cultural attractions of Safranbolu. In the positive comments, the Ottoman civil architecture that belongs to the 18th and 19th century and history of the city were generally emphasized.

Keywords: Safranbolu, eWOM, cultural attcations, architectural works, TripAdvisor.

1. GİRİŞ

Turizm, yeni teknolojiler, yeni destinasyonlar, yeni pazarlar, yeni aktiviteler ve hızlı değişimlere sahne olan dinamik bir sektördür (Goeldner ve Ritchie, 2012:4). Turizm sektöründe meydana gelen gelişmeler destinasyonları pazarlama konusunda yeni arayışlara ve faaliyetlere yöneltmektedir. Pazarlama alanında alışılagelmiş yöntemler yerine destinasyon ya da şehir tanıtımına yönelik bir pazarlama anlayışı ortaya çıkmıştır. Destinasyon pazarlamasında, destinasyonunun çekiciliklerini oluşturan tarihi, dini ve kültürel değerleri ön plana çıkaran bölgesel ve şehirsel tanıtıma yönelik pazarlama anlayışı gün geçtikçe artmaktadır. (Kavacık vd., 2102; Kutvan ve Kutvan, 2013; Kim vd., 2007; Yeşilyurt ve Arıca, 2018).

Bilgisayar ve internet teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte bu teknolojilerin turizm ve seyahat alanında kullanılması da yaygınlaşmıştır. Örneğin; 20 Aralık 2014 itibari ile tüm dünyada internet kullanıcısı sayısı 2.952.233.701 'dir (aynı yıl dünya toplam nüfusu yaklaşık 6.9 milyar kişidir). Bu rakamlar dünyanın yaklaşık % 42'sinin internet kullandığını göstermektedir (Atılgan ve Karapınar, 2015). Türkiye İstatistik Kurumu (TUİK) 2017 verilerine göre ülkemizde 52 milyon internet kullanıcısı bulunmaktadır (TUİK, 2017). Keza 6,8 milyon konaklama tesisi, restoran ve gezilecek yeri kapsayan TripAdvisor, aylık 390 milyona yaklaşan ziyaretçi sayısı ile dünyanın en büyük seyahat sitesidir. Bir diğer online seyahat sitesi olan Trivago 35'ten fazla ülkede, 55 dilde her ay 120 milyondan fazla kullanıcıya hizmet vermektedir. 227 ayrı ülke ve bölgede faaliyet gösteren Booking, 1.064.092 tesiste rezervasyon hizmeti sunmaktadır. TripAdvisor yıllık 435 milyon, Trivago 150 milyon ve Booking 50 milyon yorum ile en popüler ve en çok satış yapan seyahat siteleridir (Uğur, 2018). Bu rakamlar internet kullanımının ve online yorum sitelerinin ne kadar yaygın olduğunu göstermektedir.

Tüketicilerin bir destinasyon veya işletmenin potansiyel, mevcut ve önceki müşterileri tarafından internet üzerinde yapılan olumlu veya olumsuz yorumlardan yararlanarak ürün veya hizmetler hakkında bilgi edinmesi elektronik ağızdan ağza iletişim (e-WOM) olarak tanımlanmaktadır (Cheung ve Thadani, 2010:330). Özellikle turizm sektöründe seyahat acenteleri tarafından sağlanan bilgilerden daha güncel ve güvenilir olduğu için turistler ağızdan ağıza iletişimin yaygın olduğu web sitelerini tercih etmektedir (Prayogo ve Kusumawardhani, 2016:86).

Tüketiciler seyahate çıkmadan önce genellikle bilgi araştırmak ya da çevrim içi rezervasyon yapmak amacıyla interneti kullanmaktadır. Nitekim; Yüksel ve Kılıç'ın (2016) Türk, Rus ve İngiliz 460 katılımcı üzerinde Marmaris'te yaptığı araştırmada katılımcıların "otel hakkında bilgi almak" , "tatil satın almak" ve "destinasyonla ilgili araştırma yapmak" amacıyla interneti kullandıkları ortaya çıkmıştır.

Dünya çapında 400 milyonun üzerinde seyahat yorumu ve turist görüşünün yer aldığı popüler bir seyahat sitesi olan TripAdvisor gibi web siteleri, seyahate çıkmadan önce turistler tarafından ziyaret edilen siteler haline gelmiştir. Turistler bu web sitelerinde seyahatleriyle ilgili düşüncelerini ve tecrübelerini ifade ederek diğer kişilerle seyahat deneyimlerini paylaşmaktadır (Yan vd., 2018; Fili ve Križaj, 2016). (Amaral vd., 2014:141).

Seyahati daha önceden gerçekleştirmiş ziyaretçilerin destinasyon hakkında yaptıkları olumlu ya da olumsuz yorumlar turistlerin seyahat etme kararlarını etkilemektedir (Filieri ve Mcleay, 2015:45). Dolayısıyla destinasyonların rekabet avantajı elde etmeleri, turizmin ekonomik etkisinden daha çok faydalanmaları ve destinasyonun başarısı için gelişen ve değişen pazar trendlerine ayak uydurmaları ve tüketici taleplerini yakından takip etmeleri gerekmektedir. Bu bağlamda destinasyon yöneticileri çeşitli online platformlarda destinasyonla ilgili olarak yapılan online yorumları dikkate almalıdırlar. Zira bu yorumlar bir yandan tüketicilerin seçimlerini ve satın alma kararlarını etkilerken diğer yandan destinasyonların sundukları hizmetlerle ilgili geribildirim de sağlamakta ve bu yorumlar destinasyonların tüketici istek ve tercihlerini anlamalarında ve analiz etmelerinde ayrıca potansiyel turistler ile iletişim kurmalarında yarar sağlamaktadır. Dolayısı ile güçlü bir rekabetin olduğu turizm sektöründe talebin sürdürülebilir olması ve talep artışının yaratılması, destinasyonların turistlerin beklenti ve isteklerini karşılama ve memnuniyet yaratma düzeyine bağlıdır.

Turizm alan yazınında e-WOM ile ilgili olarak yapılan birçok araştırma bulunmaktadır; ancak yapılan literatür çalışmasında Safranbolu destinasyonuna ve Safranbolu'nun kültürel çekiciliklerine yönelik bir çalışmaya rastlanmamıştır. Safranbolu önemli bir kültür turizmi destinasyonu olup yılda ortalama 800 bin kişinin ziyaret ettiği bir UNESCO Dünya Miras Alanıdır. Bu çalışmanın amacı, ziyaretçilerin Safranbolu'nun kültürel çekim unsurlarıyla ilgili TripAdvisor web sitesine bırakmış oldukları olumlu ve olumsuz e-yorumları incelemek ve analiz etmektir. Böylece ziyaretçilerin online yorumları dikkate alınarak, Safranbolu destinasyonunun sahip olduğu olumlu ve olumsuz nitelikler, turistlerin destinasyonla ilgili olarak memnun olduğu ya da olmadığı hususlar belirlenmiştir.

2. LİTERATÜR

İnternet kullanımının artmasıyla birlikte elektronik ağızdan ağıza iletişim (e-WOM) turizm gibi çok disiplinli bir sektörde tüketicinin ürün değerlendirmesine etki eden önemli bir güç haline gelmiştir (Lončaric vd., 2016:188). Turistik ürünlerin deneyimsel doğası gereği tüketim öncesinde tecrübe edilememesinden ve niteliğinin belirlenememesinden dolayı elektronik ağızdan ağıza iletişim potansiyel turistler tarafından daha çok güvenilen ve tercih edilen bir kaynaktır (Alcázar vd., 2014: 159). Öyle ki; bu e-yorumlar turistlerin destinasyonu ziyaret kararlarında oldukça etkilidir. Örneğin; turistlerin seyahat kararı vermeden önce yaklaşık %87'sinin interneti kullandıkları; bunların %43'ünün ise online tüketici yorumlarından yararlandıkları tespit edilmiştir (Liu ve Park, 2015). Nitekim, Ladhari ve Michoud (2015) de 800 üniversite öğrencisi üzerinde yaptıkları araştırmada, tüketicilerin kalacağı otele karar verme sürecinde sosyal medya ve e-WOM'dan önemli ölçüde faydalandıklarını ortaya koymuştur.

Yüksel ve Kılıç (2016) Marmaris'te yaptığı araştırmada; e-WoM'un turistlerin destinasyon seçimleri, seyahat niyetleri ve kararları üzerinde etkili olduğunu belirlemiştir. Benzer şekilde, Jalilvand vd., (2012) de İran'ın İsfahan kentinde 189 turist

üzerinde elektronik ağızdan ağıza iletişimin İslami destinasyonlara seyahat etme niyeti üzerindeki etkilerini belirlemek amacıyla yaptıkları araştırmada; elektronik ağızdan ağıza iletişimin İslami destinasyonlara seyahat etme niyetine yönelik turist davranışlarını olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşmışlardır.

İlgili alanyazında online tüketici yorumlarını inceleyen pek çok çalışma bulunmaktadır. Örneğin; Belli ve Çolak (2017) Şanlıurfa'nın turistik çekiciliklerine yönelik ziyaretçi e-yorumlarının değerlendirilmesi amacıyla yaptıkları çalışmada Şanlıurfa'yı ziyaret eden turistlerin şehrin turistik çekim unsurlarına verdikleri puanların yüksek olduğunu ve turistik çekim unsurlarının daha çok olumlu yönlerini vurguladıklarını ortaya koymuştur. Çalışma sonucunda genel memnuniyet ortalama puanının 4,59 olması (değerlendirme 5 üzerinden yapılmıştır), Şanlıurfa'yı ziyaret eden turistlerin turistik çekim unsurlarından memnun olduklarını göstermektedir. Köroğlu vd., (2012) TripAdvisor web sitesinde yer alan Türkiye'de en çok ziyaret edilen arkeolojik sit alanlarına yönelik yorumları, içerik analizi yöntemiyle değerlendirmişler ve araştırma sonucunda; olumlu temaların; "harika/muhteşem/inanılmaz bir kent", "mutlaka gidilmeli/tavsiye ediyorum" ve "tarihi/efsanevi bir kent" olduğunu ve olumsuz temaların ise; "kalabalık", "sıcak" ve "pahalı" olduğunu saptamışlardır.

Miguéns ve arkadaşları (2008) TripAdvisor sitesini ziyaret eden tüketicilerin Lizbon destinasyonu ile ilgili olarak en çok Lizbon otelleri konusunda arama yaptıklarını, sonrasında ise sırasıyla restoran ve barlar ve günlük turlarla ilgili bilgi aradıklarını ve bu konularla ilgili online yorumları dikkate aldıklarını saptamışlardır.

Yeşilyurt ve Arıca'nın (2018) Türkiye'nin ilk mutfak müzesi olan Emine Göğüş Mutfak Müzesi'ne yönelik TripAdvisor web sitesinde yapılan ziyaretçi yorumlarını içerik analizi yöntemiyle değerlendirdikleri araştırmada; mutfak müzesi ziyaretçilerinin deneyimlerinin eğitim, kaçış, tarihsel hatırlatıcılık ve çalışanlarla yaşanılan deneyim olmak üzere beş temaya ayrıldığı saptanmıştır. Ayrıca, ziyaretçilerin mutfak müzesi ziyaretleri sırasında yöreye ait bilmedikleri farklı yemeklerin olduğunu öğrenmelerinden dolayı yaşadıkları eğitici deneyimden daha çok etkilendikleri tespit edilmiştir.

İspanya kıyılarındaki otellere yönelik müşteri derecelendirmelerini (değerlendirmelerini) dikkate alan araştırmalarında Molinillo ve arkadaşları (2016), TripAdvisor'da yer alan 2211 otelle ilgili yorumları incelemişler ve Barselona kıyı bölgesinde yer alan otellerin en yüksek puanlara (5 üzerinden 3.82) sahip oteller olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Çalışmada ayrıca Almería kıyı bölgesinde yer alan oteller en az puana (3.18) sahip otellerdir.

Lewis ve Zervas'ın (2016) Arizona, California, Nevada, Oregon ve Washington otellerine yönelik olarak 2005-2014 yılları arasında TripAdvisor, Expedia and Hotels.com'da yapılan toplam 3.036.085 online yorumu inceledikleri araştırmada otele yönelik talep ve otel fiyatları ile otelin değerlendirme puanı arasında pozitif bir korelasyon tespit etmişlerdir. Bu durum, otellerin değerlendirme puanları arttıkça otele yönelik talebin ve satışların da arttığını göstermektedir.

Tuominen'in (2011) kırsal turizm üzerine 6 farklı şehirde faaliyet gösteren 77 otel performansını değerlendirdiği araştırmada; TripAdvisor web sitesinde yer alan yorumlarla otel doluluğu, günlük ortalama oda fiyatı ve oda geliri arasında pozitif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, yazar TripAdvisor gibi kapsamlı seyahat web sitelerinin gittikçe popüler hale geldiğini ve seyahat kararını etkileyen birincil kaynaklara dönüştüğünü belirtmiştir.

Uğur (2018) Ankara'da faaliyet gösteren dört ve beş yıldızlı otellerde konaklayan yerli turistlerin hizmet kalitesi algıları üzerine yapmış olduğu araştırmada TripAdvisor sitesinde yer alan 9186 yorumu analiz etmiş ve turistlerin bu otellerdeki hizmet kalitesini olumlu (%75,8'i iyi ve çok iyi olarak değerlendirmiştir) değerlendirdikleri sonucuna ulaşmıştır.

Bayram'ın (2017) İstanbul'da faaliyet gösteren birinci sınıf restoranlara yönelik TripAdvisor web sitesinde bulunan çevrim içi tüketici yorumlarını içerik analiziyle değerlendirdiği araştırmasında; tüketicilerin genel olarak işletmelerin yemeklerini, hizmeti, atmosferi ve değeri olumlu algıladıkları saptanmıştır. Bununla birlikte; sırasıyla en çok atmosferi, yemekleri ve hizmeti beğenirken ödedikleri ücret karşılığında aldıkları hizmeti beğenmedikleri tespit edilmiştir.

3. SAFRANBOLU VE SAFRANBOLU'NUN KÜLTÜREL ÇEKİM UNSURLARI

Batı Karadeniz Bölümünde yer alan Safranbolu kültür turizmi açısından önemli bir yere sahiptir. Safranbolu, Kültür Bakanlığı tarafından 1976 yılında "Kentsel Sit" olarak koruma altına alınmış, sonraki süreçte sahip olduğu eşsiz kültürel mirası korumadaki başarısı nedeniyle 1994 yılında UNESCO Dünya Miras Listesi'ne dahil edilmiştir.

Safranbolu; birbirinden güzel ahşap evleri ve çevresindeki cami, han, hamam, çeşme, türbe, lonca çarşıları gibi tarihi eserleri, günümüze değin "kent ölçeğinde korumasıyla" ünlenmiştir. Sahip olduğu zengin kültürel mirası kent ölçeğinde korumadaki başarısı Safranbolu'ya ''Korumanın Başkenti'' unvanını kazandırmıştır. Şehirde koruma altında bulunan (tescil edilen) eser sayısı yaklaşık 1500'dür. Safranbolu 18. ve 19. yy dan kalma Osmanlı evleri, Cinci Hanı ve Hamamı, Köprülü Mehmet Paşa, İzzet Mehmet Paşa, Dağdelen, Hidayetullah ve Kaçak (Lütfiye) Camiileri, İncekaya Su Kemeri, Eski Hükümet Konağı ve Saat Kulesi, Kaymakamlar Müze Evi, tarihi çeşmeleri ve Arastası gibi çok sayıda tarihi ve kültürel yapıya ev sahipliği yapan bir kültür turizmi destinasyondur (Türker ve Uçar, 2013:161). Kentte 2017 yılında 57.917'si yabancı (Bunların 48.680'i Çinli ve Tayvanlı turistlerdir) olmak üzere toplam 275.759 kişi konaklamıştır. Günübirlikçilerle birlikte kenti yılda ortalama 800 bin kişi ziyaret etmektedir (Safranbolu Turizm Danışma Müdürlüğü, 2018a).

Safranbolu destinasyonunun turistler tarafından ziyaret edilmesinin altında yatan temel motivasyon kentin sahip olduğu kültürel değerlerdir. Kentin tarihi geçmişinin çok eskiye uzanması, Osmanlı sivil mimarisi örneklerinin en iyi izlenebildiği kent olması, çok sayıda camii, çeşme, arasta v.b yapıya ev sahipliği

yapması şehrin değerini arttırmaktadır. Kentte bulunan en önemli kültürel varlıklardan bazıları aşağıda verilmektedir.

3.1. Eski Çarşı

Eski Safranbolu'da yazlık ve kışlık olmak üzere iki yerleşim yeri bulunmaktadır Çarşı adı verilen vadiler içindeki yerleşim alanında kışın oturulurken, yazın şehrin kuzeybatısında güneye bakan yamaç üzerindeki Bağlar'a çıkılmaktadır (Ulukavak (2017). Safranbolu Çarşısı, Osmanlı ekonomik yapısının ve Lonca denilen esnaf kuruluşlarının oluşturduğu "Arasta''dan oluşmaktaydı. Örneğin; Köprülü Mehmet Paşa Camii avlusuna bitişik olan Yemeniciler Arastası Lonca teşkilatının en önemli örneklerinden biridir. Çarşı'nın farklı yerlerinde yemenicilik, kunduracılık, bakırcılık, kalaycılık, demircilik, debbağlık, saraçlık, semercilik, terzilik, nalbantlık gibi zanaatkarların üretim yaptıkları işyerleri, lonca düzeninde bir arada veya aynı sokakta yan yana faaliyet göstermekteydi. Günümüzde halen üretimin devam ettiği Demirciler, Bakırcılar, Kalaycılar ve Semerciler Çarşıları kentteki el sanatlarının sürdürülebilirliğini sağlamaktadır. Geleneksel el sanatlarının satıldığı bir merkez olan Yemeniciler Arastası ve çevresindeki dükkânlar, ziyaretçilerin Safranbolu'ya özgü hediyelik eşyalar satın alabileceği, kahve içip dinlenebileceği yerler arasındadır (Safranbolu Turizm Danışma Müdürlüğü, 2018b).

Güneyinde yer alan Hıdırlık Tepesinden Çarşı kesimine bakıldığında Eski Hükümet Binası, Saat Kulesi, Cephane Binası, Eski Hapishane görülebilirken, kuzeyinde bulunan Kale kısmından bakıldığında ise Köprülü Mehmet Paşa Camii, İzzet Mehmet Paşa Camii, Kazdağlıoğlu Camii, Dağdelen Camii, Kaçak Camii, Mescit Camii ile Cinci Hanı ve Cinci Hamamı Ulu Camii (Ayestefenos Kilisesi) gibi anıtsal değerleri bir arada görmek mümkündür. Çarşı kısmında yer alan eserler turistlerin yoğun olarak ilgi gösterdiği çekiciliklerdir. Çarşı kesiminde Safranbolu'yu uluslararası üne kavuşturan 18. ve 19. yy. Osmanlı mimarisi özelliklerine göre inşa edilmiş geleneksel Türk evlerini bir arada görmek mümkündür. Kaymakamlar, Kileciler, Mümtazlar, Kara üzümler, Kavsalar müze evleri Safranbolu Evi'nin ve Safranbolu aile yaşantısının tüm özelliklerini yansıtmaktadır (Safranbolu Belediyesi, 2018).

3.2. Kaymakamlar Müze Evi

Kaymakamlar müze evi, Safranbolu evleri arasında 18. ve 19. yy Türk toplumunun geleneksel aile yaşantısını, kültürünü ve mimarisini yansıtan en iyi örneklerden biridir. Üç katlı olan yapıya iki ayrı sokaktan iki ayrı girişle girilmektedir. Zemin katında yer alan hayat denilen zemini toprak ya da taşlı kısım, iç mekânlara ışık ve hava sirkülasyonunu sağlamaktadır. Birinci kattaki iki oda selamlık, karşıdaki bölüm ile üst kat ise Harem'dir. Her iki kattaki odalar aynı çatı altında yaşayan kalabalık Türk ailesinin tüm gereksinimlerini karşılayacak şekilde donatılmıştır. Her odada sedirler, yemek yemek için yer sofrası, yer yatağı bulunmakta; yatakların konulduğu yüklük içerisindeki gusülhanede ise yıkanılabilmektedir. Odaların tavanlarını süsleyen ceviz ve çam kerestesinden yapılmış süslemeler zevk ve estetik anlayışının zengin örnekleridir. 1981 yılında Müze Ev olarak hizmete açılan

Kaymakamlar Evi etnografik eserlerin sergilendiği bir mekandır (Safranbolu Turizm Danışma Bürosu, 2018b).

3.3. Cinci Han

Cinci hanı, çarşı kesiminin en eski ve en görkemli yapısıdır. Aslen Safranbolulu olan Hüseyin Efendi tarafından 1645 yılında yaptırılan han bu dönemde kervansaray olarak kullanılmıştır. Safranbolu'nun İpek Yolu üzerinde yer alması nedeniyle Cinci Hanı döneminin önemli konaklama yerlerinden biriydi (Özdemir, 2011: 134). Zamanla kervansaray özelliğini yitiren han restore edilmiş olup günümüzde otel olarak hizmet vermektedir (Safranbolu Turizm Danışma Bürosu, 2018b).

3.4. Tarihi Saat Kulesi

Kale denilen bir tepe üzerinde bulunan yapı Padişah III. Selim'in sadrazamı Safranbolulu İzzet Mehmet Paşa tarafından 1797 yılında yaptırılmıştır. 1900'lü yıllarda restore edilen saat kare planlı olup zembereksizdir. Safranbolu Saat Kulesi'nin çevresinde bulunan alanda hayata geçirilen açık hava müzesinde 2. Abdülhamit'in tahta çıkışının 25. Yıl dönümü şerefiyle Anadolu'nun dört bir yanında yapılması talimatı verilen saat kulelerinin minyatürleri bulunmaktadır. Bu alanda Balıkesir'den Bosna Hersek'e kadar 15 adet minyatür saat kulesi sergilenmektedir (Safranbolu Belediyesi, 2018b).

4. METODOLOJİ

Araştırmada, Safranbolu'yu ziyaret eden ve Safranbolu'nun kültürel çekim unsurlarıyla ilgili TripAdvisor web sitesine yorum bırakan ziyaretçilerin yapmış oldukları e-yorumlar analiz edilerek Safranbolu'nun kültürel çekim unsurlarıyla ilgili olumlu ve olumsuz özelliklerin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Araştırma verileri, ziyaretçilere görüş, yorum ve fotoğraflarını paylaşma imkânı sağlayan TripAdvisor web sitesinden elde edilmiştir. Araştırma, Mayıs-Haziran 2018 tarihleri arasında gerçekleştirilmiş ve ziyaretçilerin Safranbolu'nun kültürel çekim unsurlarıyla ilgili olarak TripAdvisor'a bıraktıkları olumlu ve olumsuz e-yorumlar içerik analizine tabi tutularak analiz edilmiştir.

İçerik analizi; veri anlayışını geliştirmek amacıyla teorik konuları test etmeyi sağlayan toplantı kayıtları, mektuplar, günlükler, konuşmalar, gazete ve dergi makaleleri gibi veri kaynaklarının taranarak metinlerin düzenlenmesi, sınıflandırılması, karşılaştırılması ve metinlerden teorik sonuçlar çıkarılmasından oluşan bir araştırma tekniğidir (Göktaş vd., 2012: 445). İçerik analizinde, dokümanlardan elde edilen nitel araştırma verilerinin işlenmesi, verilerin kodlanması, temaların bulunması, kodların ve temaların düzenlenmesi, bulguların tanımlanması ve yorumlanması şeklinde dört aşama bulunmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

Çalışmada toplam 187 e-yorum incelenmiştir. Analiz yapılırken en çok yorum alan kültürel varlıklar dikkate alınmış; 10'un altında yorum alan kültürel çekicilikler değerlendirmeye alınmamıştır. Böylece bu çalışma kapsamında TripAdvisor web sitesinde en çok yorum yapılan Eski Çarşı, Kaymakamlar Müze Evi, Saat Kulesi, Cinci Hanı dikkate alınmış ve yapılan yorumlar analiz edilmiştir.

5. BULGULAR

Safranbolu'yu ziyaret eden ve TripAdvisor'a yorum bırakan ziyaretçilerin değerlendirmelerine ilişkin içerik analizi sonuçları aşağıda verilmektedir.

Tablo 1'de Safranbolu'nun kültürel çekiciliklerine yönelik yapılan yorumlardan çıkarılan olumlu ve olumsuz tema sayıları yer almaktadır. Safranbolu'ya yönelik toplamda 187 yorum incelenmiştir. 187 yorumun içeriği analiz edildiğinde; 681 adet olumlu ve 71 adet olumsuz olmak üzere toplamda 752 tema saptanmıştır. Toplam tema sayısı içerisinde olumlu temaların oranı %90,56, olumsuz temaların oranı ise %9,44'tür.

Tablo 1. Safranbolu'nun Kültürel Çekim Unsurlarına Yönelik Bulgular

	İncelenen yorum sayısı	Olumlu tema sayısı	Olumsuz tema sayısı
Eski Çarşı	95	360	41
Kaymakamlar Müze Evi	60	239	10
Tarihi Saat Kulesi	17	46	-
Cinci Han	15	36	20
Toplam	**187**	**681**	**71**

Eski Çarşı kesimine yönelik olumlu temalar Tablo 2'de, olumsuz temalar ise Tablo 3'te sunulmaktadır.

Tablo 2: Eski Çarşı'ya Yönelik Olumlu Temalar

Olumlu Temalar	Sayı	%
Mutlaka gidilmeli/tavsiye ediyorum	49	13,61
Yöresel ürünleri (lokum, safran, simit, bağlar gazozu, safran kolonyası) bulmak mümkün	47	13,06
Hediyelik eşyalar ilgi çekici	40	11,11
Tarihe ışık tutan bir yer	27	7,50
Huzur verici ve sakin bir yer	20	5,56
Mimari muhteşem	19	5,28
Kendinizi farklı bir zamanda ve mekânda bulabileceğiniz bir yer	17	4,72
Nostaljik/otantik/romantik	15	4,17
Tarihi doku iyi korunmuş	12	3,33
Gezmek eğlenceli ve keyifli	12	3,33
Esnaf misafirperver ve ilgili	10	2,78
Közde kahve içmek keyifli	10	2,78
İnsanlar samimi	10	2,78
Osmanlı geleneksel yaşantısını görmek zevkli	10	2,78
Esnafın yöresel ürünleri (lokum, safran kolonyası) ikram etmesi güzel	9	2,50
El işi ve ahşap işleri ilgi çekici	8	2,22
Fotoğraf çekmek için ideal	8	2,22
Fiyatlar uygun	8	2,22
Dünya kültür mirası	5	1,39

Tablo 2: Eski Çarşı'ya Yönelik Olumlu Temalar (Devamı)

Olumlu Temalar	Sayı	%
Her köşesinde Anadolu'dan bir iz bulmak mümkün	5	1,39
Yöresel yemekler harika	5	1,39
Yürüyerek gezmek mümkün	4	1,11
Ulaşım kolay	4	1,11
Her mevsim gidilebilir	3	0,83
Doğa ile tarih iç içe	3	0,83
Toplam	**360**	**100**

Ziyaretçilerin Eski Çarşı'ya yönelik yapmış oldukları 95 adet yorum analiz edildiğinde 360 adet olumlu 41 adet olumsuz tema tespit edilmiştir. Olumlu temalar şunlardır; "mutlaka gidilmeli/tavsiye ediyorum (%13,61)", "yöresel ürünleri bulmak mümkün (%13,06)", "hediyelik eşyalar ilgi çekici (%11,11)", "tarihe ışık tutan bir yer (%7,50)", "huzur verici ve sakin (%5,56)", "mimari muhteşem (%5,28)", "kendinizi farklı bir zamanda ve mekanda bulabileceğiniz bir yer (%4,72)", "nostaljik/otantik/romantik (%4,17)", "tarihi doku iyi korunmuş (%3,33)", "gezmek eğlenceli ve keyifli (%3,33)", "esnaf misafirperver ve ilgili (%2,78)", Osmanlı geleneksel yaşantısını görmek zevkli (%2,78)", "esnafın yöresel ürünleri (lokum, safran kolonyası) ikram etmesi güzel (%2,50)", "el işi ve ahşap işi ürünler ilgi çekici (%2,22)", "fotoğraf çekmek için ideal (%2,22)", "dünya kültür mirası (%1,39)", "her köşesinde Anadolu'dan bir iz bulmak mümkün (%1,39)", "yöresel yemekler harika (%1,39)". Yorumlar incelendiğinde genellikle eski çarşının tarihsel geçmişine, kültürel değerlerine, mimari özelliklerine, geleneksel kültürün korunmuş olduğuna vurgu yapıldığı görülmektedir.

Eski Çarşı ile ilgili olarak TripAdvisor sitesinde yapılan yorumların genel puanlarının %57,90 "mükemmel'', %33,68 "çok iyi'' ve %8,42 "ortalama'' olduğu görülmektedir. Bu durum bir kültürel miras olarak eski çarşının ziyaretçilerin çoğunluğu tarafından beğenildiğini göstermektedir.

Tablo 3'te Eski Çarşı'ya yönelik olumsuz temalar yer almaktadır.

Tablo 3: Eski Çarşıya Yönelik Olumsuz Temalar

Olumsuz Temalar	Sayı	%
Ürünler doğal değil	8	19,51
Esnaf satış konusunda çok ısrarcı	5	12,19
Hediyelik eşyalar Çin malı	5	12,19
Yemek fiyatları yüksek	5	12,19
Pahalı	4	9,76
Sokaklarında yürümek zor/çocuk ve engelliler için gezilmesi zor	4	9,76
Kalabalıkken gezmek zor	3	7,32
Tarihi ve doğal doku bozulmaya başlamış	3	7,32
Umduğumu bulamadım	2	4,88
Araçların içeriye girmesi yürümeyi zorlaştırıyor	1	2,44
Daha çok ticarete dönmüş bir yer	1	2,44
Toplam	**41**	**100**

Olumsuz temalar şunlardır; "ürünler doğal değil (%19,51)", "esnaf satış konusunda çok ısrarcı (%12,19)", "hediyelik eşyalar Çin malı (%12,19)", "yemek fiyatları yüksek (%12,19)", "pahalı (%9,76)", "sokaklarında yürümek zor/çocuk ve engelliler için yürümek zor (%9,76)", "kalabalıkken gezmek zor (%7,32)", "tarihi ve doğal doku bozulmaya başlamış (%7,32)", "umduğumu bulamadım (%4,88)", "araçların içeriye girmesi yürümeyi zorlaştırıyor (%2,44)", "daha çok ticarete dönmüş bir yer (%2,44)". Olumsuz yorumların ağırlıklı olarak ürünlerin doğal olmaması, Çin malı ürünlerin satılması ve ürünlerin pahalı olması gibi daha çok hediyelik eşyalarla ilgili olduğu görülmektedir.

Tablo 4'te Kaymakamlar Müze Eviyle ilgili e-yorumların analizinden elde edilen olumlu temalar yer almaktadır.

Tablo 4: Kaymakamlar Müze Evi'ne Yönelik Olumlu Temalar

Olumlu Temalar	Sayı	%
Mutlaka görülmeli	32	13,39
Tarihe ışık tutan bir müze	30	12,55
18.yy Osmanlı geleneksel yaşantısını görmek için ideal	27	11,30
Kendinizi farklı bir mekânda ve zamanda bulabileceğiniz bir müze	26	10,88
Eserlerin sergilenme biçimi etkileyici	25	10,46
Odalarda bulunan canlandırmalar etkileyici	20	8,37
Her odasında ayrı bir yaşantı görmek mümkün	15	6,28
Nostaljik/otantik bir müze	13	5,44
Gezmek eğlenceli ve keyifli	12	5,02
İyi korunmuş ve restore edilmiş	10	4,18
Bahçesinde çay/kahve içmek keyifli	9	3,77
Dönme dolap ilgi çekici	6	2,51
Çocuklar için ilginç ve öğretici	4	1,67
Bilgilendirme yeterli	3	1,25
Mimarisi muhteşem	3	1,25
Ahşap işçiliği ve süslemeler harika	2	0,84
Huzur verici	2	0,84
Toplam	**239**	**100**

Kaymakamlar Müze Evi'ne yönelik 60 yorum analiz edildiğinde; 239 adet olumlu 10 adet de olumsuz tema ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkan olumlu temalar; "mutlaka görülmeli (%13,39)", "tarihe ışık tutan bir müze (%12,55)", "18.yy Osmanlı geleneksel yaşantısını görmek için ideal (%11,30)", "kendinizi farklı bir mekânda ve zamanda bulabileceğiniz bir müze (%10,88)", "eserlerin sergilenme biçimi etkileyici (%10,46)", "odalarda bulunan canlandırmalar etkileyici (%8,37)", "her odasında ayrı bir yaşantı görmek mümkün (%6,28)", "nostaljik/otantik bir müze (%5,44)", "gezmek eğlenceli ve keyifli (%5,02)", "iyi korunmuş ve restore edilmiş (%4,18)", "bahçesinde çay/kahve içmek keyifli (%3,77)", "dönme dolap ilgi çekici (%2,51)", "çocuklar için ilginç ve öğretici (%1,67)", "bilgilendirme yeterli (%1,25)", "mimarisi muhteşem (%1,25)", "ahşap işçiliği ve süslemeler harika (%0,84)", "huzur verici (%0,84)"dır. Yapılan yorumlar incelendiğinde Kaymakamlar Müze Evi'nin mimari özellikleri,

geleneksel Türk yaşam biçimini yansıtması, eskiyi hatırlatması gibi daha çok kültürel özelliklerinin ön plana çıktığı ve ziyaretçilerin bu özelliklerinden memnun oldukları görülmektedir. Kaymakamlar Müze Evi'ne yönelik TripAdvisor sitesinde yapılan yorumların genel ortalaması; %50'si "mükemmel'', %31,6'sı "çok iyi'', %16,66'sı"ortalama'' ve %1,66'sı "kötü'' olarak belirlenmiştir.

Tablo 5'te Kaymakamlar Müze Evi'ne yönelik olumsuz temalar yer almaktadır.

Tablo 5: Kaymakamlar Müze Evi'ne Yönelik Olumsuz Temalar

Olumsuz temalar	Sayı	%
Sıradan bir müze	4	40
Müzenin temizliği kötü	2	20
Kalabalıkken gezmek zor	2	20
Aydınlatma yetersiz	1	10
Yaşlıların gezmesi zor	1	10
Toplam	**10**	**100**

Kaymakamlar Müze Evi ile ilgili 60 adet yorum analiz edildiğinde 10 adet olumsuz tema saptanmıştır. Olumsuz temalar; "sıradan bir müze (%40)", "müzenin temizliği kötü (%20)", "kalabalıkken gezmek zor (%20)", "aydınlatma yetersiz (%20)", "yaşlıların gezmesi zor (%10)" olarak sıralanmaktadır.

Tablo 6'da Tarihi Saat Kulesi'ne yönelik olumlu temalar yer almaktadır.

Tablo 6: Tarihi Saat Kulesi'ne Yönelik Olumlu Temalar

Olumlu Temalar	Sayı	%
Görülemeye değer/tavsiye ediyorum	14	30,43
Kulenin görevlisiyle sohbet etmek keyifli ve bilgilendirici	11	23,91
Saat başlarında kulenin çan sesini duymak etkileyici	8	17,39
Tarihle iç içe	5	10,87
Kuleye çıkıp mekanizmasını görmek ilginç	2	4,35
Harika bir manzaraya sahip	2	4,35
Bahçesinde yer alan minyatür saatleri görmek etkileyici	2	4,35
Gezilmesi zevkli ve eğlenceli	2	4,35
Toplam	**46**	**100**

Tarihi Saat Kulesine yönelik 17 adet yorum analiz edildiğinde, 46 adet olumlu tema saptanmıştır. Olumlu temalar; "görülmeye değer/tavsiye ediyorum (%30,43)'', "kulenin görevlisiyle sohbet etmek keyifli ve bilgilendirici (%23,91)'', "saat başlarında kulenin çan sesini duymak etkileyici (%17,39)'', "tarihle iç içe (%10,87)'', "kuleye çıkıp mekanizmasını görmek ilginç (%4,35)'', "harika bir manzaraya sahip (%4,35)'', "bahçesinde yer alan minyatür saatleri görmek etkileyici (%4,35), "gezilmesi zevkli ve eğlenceli (%4,35)'' olarak sıralanmaktadır. Ziyaretçiler saat kulesinin tarihi geçmişine, saatin mekanizmasına / işleyişine vurgu yapmışlardır. Saat Kulesi'ne yönelik TripAdvisor sitesinde yapılan yorumların genel puanlaması; %50'si "mükemmel'' ve %50'si "çok iyi'' şeklindedir. Bu durum saat kulesinin turistler tarafından beğenildiğini

ve ilgi gördüğünü göstermektedir. Yapılan analizde Tarihi Saat Kulesi'ne ilişkin olumsuz bir tema saptanmamıştır.

Tablo 7'de Cinci Hanı'na yönelik yapılan e-yorumlarda ortaya çıkan olumlu temalar yer almaktadır.

Tablo 7: Cinci Hanı'na İlişkin Olumlu Temalar

Olumlu Temalar	Sayı	%
Görülmeye değer/Tavsiye ediyorum	10	27,78
Güzel bir mekân/atmosferi güzel	6	16,67
Gözetleme kulesinden Safranbolu evlerinin manzarası harika	5	13,89
Otantik/Tarihi bir yer	5	13,89
Gözetleme kulesine çıkıp fotoğraf çekilmek eğlenceli	4	11,11
Kahve içip sohbet etmek için hoş bir mekân	4	11,11
Otel ve cafe olarak işletmesi güzel	2	5,55
Toplam	**36**	**100**

Cinci Hanı'na yönelik 15 adet yorumun içerik analizi sonucunda 36 adet olumlu 18 adet olumsuz tema ortaya çıkmıştır. Olumlu temalar; "görülmeye değer/tavsiye ediyorum (%27,78)", "güzel bir mekân/atmosferi güzel (%16,67)", "gözetleme kulesinden Safranbolu evlerinin manzarası harika (%13,89)", "otantik/tarihi bir yer (%13,89)", "gözetleme kulesine çıkıp fotoğraf çekmek eğlenceli (%11,11)", "kahve içip sohbet etmek için hoş bir mekân (%11,11)" ve "otel ve cafe olarak işletilmesi güzel (%5,55)" olarak ifade edilmiştir. Temalar dikkate alındığında Cinci Hanı'nın tarihi bir mekan olarak ilgi çektiği görülmektedir.

Tablo 8'de Cinci Hanı'na yönelik 20 adet olumsuz tema yer almaktadır.

Tablo 8: Cinci Hanı'na İlişkin Olumsuz Temalar

Olumsuz Temalar	Sayı	%
Girişin ücretli olması	6	30
Sıradan	4	20
Bakımsız	4	20
Gereken önem verilmemiş	3	15
Hayal kırıklığı	2	10
Pahalı	1	5
Toplam	**20**	**100**

15 adet yorum analiz edildiğinde ortaya çıkan olumsuz temalar ; "girişin ücretli olması (%30)", "sıradan (%20)", "bakımsız (%20)", "gereken önem verilmemiş (%15)", "hayal kırıklığı (%10)" ve "pahalı (%5)" dır.

Cinci Hanı'na yönelik TripAdvisor sitesinde yapılan yorumların genel puanlaması; %26,66'sı "mükemmel'', %6,66'sı "çok iyi'' , %40'ı "orta'', %20'si "kötü", %6,66'sı "berbat'' olarak tespit edilmiştir. Bu durum Cinci Hanı'nın mimari açıdan tarihi ve otantik bir mekan olmasına karşın otel olarak işletilmesinden kaynaklanan bazı sorunların da olduğunu göstermektedir. Hanın bakımsız olması ve gereken

önemin verilmemesi tarihi mekanın zaman içerisinde mimari dokusunu kaybetme tehlikesi ile karşı karşıya kalabileceğini göstermektedir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmanın amacı Safranbolu'nun kültürel çekiciliklerine yönelik sanal ortamda yapılan yorumların değerlendirilmesidir. Bu amaçla TripAdvisor sitesinden elde edilen veriler içerik çözümlemesine tabi tutularak analiz edilmiş ve Safranbolu'nun kültürel değerlerine yönelik olumlu ve olumsuz temalar saptanmıştır. Safranbolu'nun kültürel çekiciliklerine yönelik elde edilen temalar incelendiğinde temaların büyük çoğunluğunun olumlu olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar Belli ve Çolak'ın (2017) bulguları ile tutarlıdır.

Olumlu temaların oranının yüksek olması ziyaretçilerin Safranbolu'daki kültürel çekiciliklerden ve destinasyonda elde ettikleri deneyimlerden memnun olduklarını göstermektedir. Örneğin; Eski Çarşı'ya yönelik olumlu ifadeler incelendiğinde; yorumların %13,06'sında Safranbolu'nun mutlaka görülmesi gereken bir yer olduğu ifade edilmektedir. Benzer biçimde yöresel ürünlerin (lokum, safran, simit, bağlar gazozu, safran kolonyası), ilgi çekici hediyelik eşyaların bulunması, tarihe ışık tutan, huzur verici ve sakin bir yer olması turistlerin Safranbolu'da sunulan hizmetlerin nitelikli olduğunu ve turistlerin seyahatlerinden memnun kaldıklarını göstermektedir. Ziyaretçilerin yorumları bu memnuniyeti desteklemektedir.

Yorum 24:" *Hafta sonu tatili için gerçekten muhteşem bir yer. Tarihi sokaklarında adım atarken, insanlarıyla konuşurken, havasını solurken adeta huzura erdiğiniz bir yer. "*

Yorum 50: *"Kendimizi sanki geçmişte gibi hissettik. Her şey eski, Safranbolu'nun eski yüzü, eski evleri. Küçük dar sokaklar, arastalar, konaklar, yerlerdeki eski taşlar size geçmişe yolculuk yaptırabilir."*

Olumlu nitelikleri yanısıra Safranbolu destinasyonunda bazı olumsuz durumlar da mevcuttur. Örneğin; Eski Çarşı'da satılan ürünlerin doğal olmaması, dükkânlarda satılan hediyelik eşyaların Çin malı olması, yöresel yemek fiyatlarının yüksek olması, çarşıda satılan ürünlerin ve hizmetlerin pahalı olması Eski Çarşı'nın en olumsuz yönleri olarak belirtilmektedir. Bu olumsuzluklar dikkate alındığında Çin malı ürünlerin satışından vazgeçilmeli ve yerel kültürü, yerel zanaatları, yerel motifleri içeren, otantik hediyelik eşya üretimine ağırlık verilmelidir. Yerel yönetimler ve esnaf, esnaf odası işbirliği ile projeler geliştirilmelidir. Örneğin; Eski Çarşı'da ahşap tasarım atölyeleri kurulabilir, workshoplar düzenlenebilir. Ahşap ustası ahşap işleme sanatını ziyaretçilere göstererek ziyaretçilerin el yapımı ürünleri satın almaları teşvik edilebilir.

Benzer biçimde ziyaretçiler esnafın lokum ikram etmesinden memnun olduklarını ancak lokum satın almayınca esnafın tavrının hoş olmadığını belirtmektedirler. Bu bağlamda yerel halk, esnaf - turist etkileşiminin olumlu yönde gelişmesi için esnafa turizm eğitimi verilmeli ve esnaf davranışlarını değiştirmesi, turistlere karşı olumlu tutum geliştirmesi yönünde teşvik edilmelidir.

Safranbolu ile ilgili en önemli memnuniyetsizliklerden birisi de Eski Çarşıda yöresel yemek sunan yerlerin az olması, kafe ve restoranlarda sunulan yemeklerin yöresel olmamasıdır. Aşağıdaki yorum bu durumu özetlemektedir;

Yorum 81: *"Güzel mi güzel bir yer ama acil işletme anlayışlarına bir çeki düzen vermeli doğal hiç bir şey yok hep cola fanta. Lokum için hemen her sokakta tadım yapılan dükkânlar var. Bakırcılar çarsısı çok güzel, evler güzel ama artık daha dikkatli bakım yapılmalı, doğal doku bozulmamalı. Safranlı dondurma fikri güzel üzerine gidilmeli. Maraş dondurması yemek istesem Maraş'a giderim her yer Maraş dondurması."*

Restoranlarda Safranbolu'ya özgü tatlara (peruhi, cevizli keşli yayım, tarhana, kiren şerbeti, tereyağlı uzun pakla, cevizli ev baklavası, zerde, Safranbolu bükmesi vb.) ağırlık verilerek Safranbolu'da kültür turizmiyle birlikte gastronomi turizminin de geliştirilmesi sağlanmalıdır.

Ziyaretçiler, ayrıca Eski Çarşı'nın sokaklarına araba park edilmesinden memnun değildirler. Bu durumun sokaklarda yürümeyi zorlaştırdığını ifade etmektedirler. Bu nedenle Safranbolu Belediyesi'nin önlem alması ve Eski Çarşı'ya araç girişini yasaklaması gerekmektedir. Ayrıca Eski Çarşı'ya yakın yerlerde otopark hizmeti sağlanmalıdır.

Eski Çarşı'da yaşlı, engelli ve çocukların yürümesi oldukça zordur. Nitekim, Diker ve Çetinkaya (2016) erişilebilir turizm açısından Safranbolu turizm destinasyonunun uygunluğunu değerlendirmiş ve Dünya Miras Kentlerinden yalnızca Safranbolu'nun erişilebilir olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Safranbolu'da yollar fiziksel engellilerin, yaşlıların, çocukların, bebek arabası taşıyan kadınların kullanabilmelerini kolaylaştıracak şekilde düzenlenmelidir.

Kaymakamlar Müze Evi de mutlaka görülmesi gereken yerler arasında yer almaktadır. Ziyaretçiler Müzeyi 18.yy Osmanlı geleneksel yaşantısını görmek için ideal bir mekan olarak tanımlamaktadırlar. Yorumlarda "*adeta tarihi bir yolculuğa çıktık, Osmanlı geleneksel yaşam tarzı çok iyi anlatılmış, odalarda yer alan mankenlerin hareket etmesi oldukça ilgi çekici, girişte konak hakkında bilgi verilmesi çok iyi*" ifadeleri sıklıkla kullanılmıştır.

Ancak müzenin sıradan olarak değerlendirilmesi, temizliğin zayıf, kalabalıkken ve yaşlılar için gezmenin zor olduğunun ifade edilmesi Müzede bazı olumsuzlukların olduğunu göstermektedir. Bu nedenle Müzeyi daha ilginç hale getirmek için modern müzecilik teknikleri uygulanmalı; yeni eserler, objeler sergiye çıkarılmalıdır. Ziyaret esnasında müze içinde kalabalığın fazla olmaması için gelen ziyaretçiler gruplar halinde içeri alınmalıdır.

Ziyaretçiler Anadolu'da yapılan ilk saat kulelerinden birini görme deneyiminden ve saatin bakımını yapan usta ile yapılan sohbetlerden memnundurlar. Bu bağlamda kentin simgelerinin sürdürülebilirliğinin sağlanması yerel kültürün devamlılığı açısından önem taşımaktadır.

Kentin en önemli simgelerinden biri olan Cinci Hanı ise otantikliği, tarihi bir mekan olması sebebiyle ziyaretçilerin görülmesini tavsiye ettiği eserlerden biridir.

Ancak Cinci Hanı'na girişte ücret alınması, sıradan bir han olarak değerlendirilmesi, bakımsız olması ziyaretçilerde memnuniyetsizliğe neden olmakta ve ziyaretçi deneyimlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu bağlamda giriş ücreti kaldırılmalı, temizliği ve bakımı düzenli olarak yapılmalıdır.

Safranbolu'da turizmin sürdürülebilir gelişimi için yerel yönetimlerin online tüketici yorumlarını dikkate almaları, ziyaretçilerin olumlu buldukları hizmetleri sürdürmeleri ve online yorumlarda belirtilen olumsuzlukları ortadan kaldırma yönünde gerekli çabaları göstermeleri gerekmektedir. Bu olumsuzlukların düzeltilmesi ziyaretçi memnuniyetini arttıracak ve ziyaretçilerin deneyimlerini zenginleştirecektir. Ayrıca Safranbolu destinasyonu ile ilgili olumlu imaj geliştirmeye de katkıda bulunacaktır.

KAYNAKÇA

Alcázar M.C. H., Piñero M.S., ve Maya R. S. (2014). The Effect of User-Generated Content on Tourist Behavior: The Mediating Role of Destination Image, *Tourism & Management Studies,* 10 (Special Issue), 158-164.

Amaral, F., Tiago, T. ve Tiago F. (2014). User-generated Content: Tourists' Profiles on TripAdvisor, *International Journal on Strategic Innovative Marketing,* 1, 137-147.

Atılgan, S.S. ve Karapınar, M. (2015). Turizm Destinasyon Pazarlama ve Tanıtımda Web Siteleri: Bir Web Portalı İncelemesi, *Atatürk İletişim Dergisi* ,9, 113-124

Bayram, M. (2017). Tüketicilerin İstanbul Restoranlarına Yönelik Algıları: Memnuniyetlerini Etkileyen Unsurların Değerlendirilmesi, *Journal of Tourism and Gastronomy Studies,* 5(4), 142-154.

Belli, S. ve Çolak, O. (2017). Şanlıurfa'nın Turistik Çekim Unsurlarına Yönelik Ziyaretçi E-Yorumlarının Analizi: TripAdvisor Örneği, *International Journal of Academic Value Studies*, 3(15), 444-457.

Cheung, C. M. K. ve Thadani, R. D., (2010). The Effectiveness of Electronic Word-of Mouth Communication: A Literature Analysis, 23rd Bled e-Conference eTrust: Implications for the Individual, Enterprises and Society, June 20 - 23, 2010; Bled, Slovenia.

Diker, O. ve Çetinkaya, A., (2016). Erişilebilir Turizm Açısından Safranbolu Turizm Destinasyonunun Uygunluğunun Değerlendirilmesi, *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Özel Sayı 2, 112-125.

Fili, M. ve Križaj, D. (2016). Electronic Word of Mouth and Its Credibility in Tourism: The Case of TripAdvisor, Academica Turistica, 9 (2), 107-111.

Filieri, R., & McLeay, F. (2014). E-WOM and Accommodation: an Analysis of the Factors that Influence Travelers' Adoption of Information from Online Reviews. *Journal of Travel Research*, 53(1), 44-57.

Goeldner, R. C. ve Ritchie , J. R. B. (2012). *Tourism Principles, Practices, Philosophies,* 11th Edition, John Wiley & Sons, INC.

Göktaş, Y., Küçük, S., Aydemir, M., Telli, E., Arpacık, Ö., Yıldırım, G. ve Reisoğlu, İ. (2012). Türkiye'de Eğitim Teknolojileri Araştırmalarındaki Eğilimler: 2000-2009 Dönemi Makalelerinin İçerik Analizi, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri,* 12 (1): 177-199.

Jalilvand, M. R., Ebrahimi, A. ve Samiei, N. (2013). Electronic Word of Mouth Effects on Tourists' Attitudes Toward Islamic Destinations and Travel Intention: An Empirical Study in Iran, Procedia - Social and Behavioral Sciences, 81, 484–489.

Kavacık, M., Zafer, S. ve İnal, E. M. (2012). Turizmde Destinasyon Markalaması: Alanya Örneği, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* 39, 169-192.

Kim, H., Cheng, Chia-Kuen ve O'leary, J., (2007). Understanding Participation Patterns And Trends In Tourism Cultural Attractions, *Tourism Management*, 28, 1366-1371.

Köroğlu, Ö., Cevizkaya, G., Kazoğlu, İ. H., Ar, H., Eraslan, O., Aydoğmuş, F. ve Açıksözlü, Ö. (2012). Arkeolojik SİT Alanlarına Yönelik E-Yorumların İçerik Analizi, VII. Lisansüstü Turizm Öğrencileri Araştırma Kongresi (04-05 Nisan 2014) Bildiriler Kitabı, 377-393, Kuşadası/Aydın.

Kutvan, A. B. ve Kutvan, S. A., (2013). Turizm Planlamasında Destinasyon Çekiciliklerinin Ölçümü: Bir Yöntem Yaklaşımı, *International Journal of Economic and Administrative Studies*, 11, 159-184.

Ladhari, R. ve Michaud, M. (2015). E-wom Effects on Hotel Booking Intentions, Attitudes, Trust, and Website Perceptions. *International Journal of Hospitality Management*, *46*, 36-45.

Lewis, G. ve Zervas, G. (2016). The Welfare Impact of Consumer Reviews: A Case Study of the Hotel Industry, http://faculty.chicagobooth.edu/workshops/marketing/pdf/tawelfare.pdf (Erişim Tarihi: 25.09.2018).

Liu, Z. and Park, S. (2015). What Makes a Useful Online Review? Implication for Travel Product Websites. *Tourism Management*, 47, 140-151.

Lončarić, D. Ribarić, I. ve Farkaš, V. (2016). The Role of Electronic Word-of-Mouth in the Tourism Market, Tourism & Hospitality Industry, Congress Proceedings, 188-203.

Miguéns, J., Baggio, R., ve Costa, C. (2008). Social media and Tourism Destinations: TripAdvisor Case Study, Proceedings of the IASK International Conference on Advances in Tourism Research, Aveiro, Portugal, 26-28 May 2018, pp. 1-6

Molinillo, S., Ximénez-de-Sandoval, J. L., Fernández-Morales, A., Coca-Stefaniak, A. (2016). Hotel Assessment through Social Media: The case of TripAdvisor , *Tourism & Management Studies*, 12(1), 15-24 DOI: 10.18089/tms.2016.12102

Özdemir, Ü. (2011). Safranbolu'nun Kültürel Miras Kaynakları ve Korunması, *Doğu Coğrafya Dergisi*, 26, 129-146.

Prayogo, R. R. ve Kusumawardhani, A. (2016). Examining Relationships of Destination Image, Service Quality, e-WOM, and Revisit Intention to Sabang Island, Indonesia, *Asia-Pacific Management and Business Application*, 5 (2) 85 – 96.

Safranbolu Belediyesi (2018). http://www.safranbolu.bel.tr/?/safranbolu/safranbolu-tarihi-274, (Erişim Tarihi: 25.03.2018).

Safranbolu Turizm Danışma Müdürlüğü (2018a) http://www.safranboluturizmdanismaburosu.gov.tr/TR-156223/turist-istatistikleri.html (Erişim Tarihi: 25.03.2018).

Safranbolu Turizm Danışma Müdürlüğü (2018b) http://www.safranboluturizmdanismaburosu.gov.tr/TR,155855/turistik-ilgi-noktalari.html: (Erişim Tarihi: 25.03.2018).

Tuominen, P. (2011). The Influence of TripAdvisor Consumer-Generated Travel Reviews on Hotel Performance. University of Hertfordshire Business School Working Paper, 19th Annual Frontiers in Service Conference.

Türker, N ve Uçar, M. (2013). Konaklama İşletmelerinin Sosyal Sorumlulukları, *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 5(3), 161-162.

Türkiye İstatistik Kurumu - TUIK (2018). http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24862. > (Erişim Tarihi: 25 Eylül 2018).

Uğur, İ. (2018). Netnografi Tekniği İle Şehir Otellerinde Hizmet Kalitesi Algısı Ölçeği Geliştirilmesi: Ankara İlinde 4 Ve 5 Yıldızlı Otel İşletmeleri Üzerine Bir Uygulama, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Karabük.

Ulukavak, K. (2017). *Bir Safranbolulu'nun Penceresinden Safranbolu*, Karabük Üniversitesi Yayınları, Karabük.

Yan, Q., Zhou, S. ve Wu, S. (2018) The Influences of Tourists' Emotions on the Selection of Electronic Word of Mouth Platforms, *Tourism Management*, 66, 348-363.

Yeşilyurt, H. ve Arıca, R. (2018). Mutfak Müzesi Ziyaretçilerinin Deneyimlerinin İncelenmesi: Emine Göğüş Mutfak Müzesi Örneği, *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 60-70.

Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.

Yüksel, F. ve Kılıç, B. (2016) Elektronik Ağızdan Kulağa İletişimin (E-Wom) Turist İk Destinasyon Seçimi Üzerine Etkisi, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9 (46), 893-903.

I. Uluslararası Turizm ve Mimarlık Konferansı
1st International Conference on Tourism and Architecture
24-27 Ekim/October 2018
ISBN: 978-605-9554-33-6

İnanç Turizmi Bağlamında Konya Kenti

Semiha Sultan Tekkanat

Dr. Öğr. Üyesi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, semihaeryilmaz@gmail.com

Bilge Gazel

Yüksek Lisans Öğrencisi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, bilgegazel@gmail.com

Öz

Tüm dünyada ve Türkiye'de önemli bir yere sahip olan turizm sektörü; gelişmeye devam eden ve farklı alternatiflere sahip olan bir sektördür. Toplumların değişen ekonomik, kültürel ve sosyal yapısı aynı zamanda insanların farklı istek ve talepleri doğrultusunda, kıyı, kültür, miras, inanç turizmi vb. turizm alternatiflerini yaygınlaştırmaktadır. İnanç turizmi bakımından Türkiye'de çok çeşitli destinasyonlar bulunmaktadır. İlkçağlardan bu yana farklı uygarlıklara ev sahipliği yapan Konya, Selçuklu devletine başkentlik yapmış ve Osmanlı döneminde de ülke için önemli bir şehir olmuştur. Konya, bünyesinde bulundurduğu cami, türbe, mescit, han, saray, kilise, manastır höyük vb. farklı dönemlere ait yapılar ile ülke ve dünya genelinde önem taşımaktadır. Konya'nın inanç turizmi adı altındaki en önemli gerçeği, her türlü inanışa sahip olan insanlar tarafından ilgi duyulan, Mevlâna Celâlettin Rumi'nin türbesinin Konya'da yer almasıdır. Konya, Hz. Mevlâna'yı ve felsefesini anmak amacıyla her yıl aralık ayında düzenlenen Şeb-i Arus törenlerinde yerli ve yabancı binlerce turiste ev sahipliği yapmaktadır. Bununla birlikte Konya sahip olduğu inanç turizmi potansiyellerine rağmen, ulusal ve uluslararası ölçekte hak ettiği değere ulaşamamıştır. Betimleyici bir analiz niteliği taşıyan bu çalışmada; kültür ve inanç turizmi bağlamında kent ve ülke için önemli bir değer olan Mevlâna ve inanç turizmi irdelenmektedir. Çalışmada Konya'nın turizm potansiyelleri "Türkiye Turizm Stratejisi-2023" ve Turizm Eylem Planlarındaki yeri değerlendirilmektedir. Konya'nın özellikle bir marka değeri taşıdığı inanç turizmi kapsamında SWOT analizi yapılarak kent için bir çıkarsama yapılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Turizm, İnanç turizmi, Kültür turizmi, Konya, Mevlâna*

Konya City in the Context of Belief Tourism

Abstract

All sector and tourism industry, which has a big place in Turkey; is a sector that continues to develop and has different alternatives. The hidden economy of societies, cultural and social environments, desire, publication, culture, heritage, faith tourism and so on. There are alternatives to the very rich tourism destinations in Turkey. Konya, which has been hosting different civilizations since ancient times, was the capital of the Seljuk State and an important city for the Ottoman Empire. Konya, the mosque, tomb, mosque, inn, palace, church, monastery mound and so on. is important for the world and the world with the brands belonging to different periods. Konya's faith tourism name is the most important fact, people with all kinds of beliefs, sense, Mevlâna Celâlettin Rumi's tomb is located in Konya. Konya, Hz. Şeb-i Arus is home to thousands of local and foreign tourists in order to commemorate Mevlana and its philosophy. However, Konya has not reached the value it deserves at national and international level despite the belief tourism potentials it has. In this study, which is a descriptive analysis; Mevlâna and faith tourism, which is an important value for the city and the country in the context of culture and faith tourism, are examined. Konya tourism potentials in the study "Turkey Tourism Strategy-2023" and place in the Tourism Action Plan is evaluated. SWOT analysis is carried out in the context of faith tourism, which Konya has a brand value in particular.

Key words: *Tourism, Faith tourism, Culture tourism, Konya, Mevlana*

1. GİRİŞ

"Turizm, insanların sürekli ikamet ettikleri, çalıştıkları ve her zamanki olağan ihtiyaçlarını karşıladıkları yerlerin dışında, yerleşmemek ve ekonomik anlamda gelir elde etmemek şartıyla, dinlenme, eğlenme, merak, spor, sağlık, kültür, deneyim kazanma, akraba ziyaret etme, kongre ve seminerlere katılma, dini ibadetlerini yerine getirme gibi kişisel nedenlerle, kişisel yada toplu olarak yaptıkları seyahatlerdir. Bu seyahatlerin turizm faaliyeti sayılabilmesi için, turistlerin gittikleri yerlerde en az bir gece konaklaması ve turizm işletmelerinin ürettiği mal ve hizmetleri talep etmeleri gerekmektedir" (Özgüç, 2003, s.15).

Tüm dünyada ve Türkiye'de önemli bir yere sahip olan turizm sektörü; gelişmeye devam eden ve farklı alternatiflere sahip olan bir sektördür.Bireylerin farklı istek ve talepleri ile birlikte toplumların değişen ekonomik, kültürel ve sosyal yapısı doğrultusunda; kıyı, kültürel, miras, inanç, kır, sağlık vb. şeklinde turizm alternatifleri çeşitlilik göstermektedir. Bu çalışma betimleyici bir çalışma niteliğinde olup;çalışma kapsamında inanç turizmi tanımlanmakta, Türkiye'deki inanç turizmi varlığına ve Konya'daki inanç turizmi potansiyeline yer verilmekte, inanç turizmi bağlamında kentin mevcut durumu irdelenerek; güçlü ve zayıf yönlerine değinilmektedir.

Çalışmanın sonuç bölümünde Konya ilinin var olan inanç turizmi potansiyelinin en iyi ve etkin şekilde kullanılabilmesine yönelik öneriler sunulmaktadır.

2. İNANÇ TURİZMİ KAVRAMI

İnanç turizmi kavramı; "insanların inançlarını sergileme amacıyla kutsal olarak nitelendirdikleri yerleri ziyaret etmeleriyle başlamıştır" (Karaman ve Usta, 2005, s.4). İnanç turizmi, literatürdeki tanımlarına bakıldığında; Tunç ve Saç'a (1998) göre;"Kutsal yerlerin çeşitli dinlere mensup turistler tarafından ziyaret edilmesinin yanı sıra, dini inançları tatmin amacıyla yapılan seyahatler" olarak tanımlanmıştır (s.24). Sargın'a (2006) göre; "Kutsal yerlerin bu dinlere mensup turistlerce ziyaret edilmesinin, turizm olgusu içerisinde değerlendirilmesi olarak tanımlanmaktadır"(s.3). Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın (2018) tanımına göre; "İnsanların devamlı ikamet ettikleri, çalıştıkları ve her zamanki olağan ihtiyaçlarını karşıladıkları yerlerin dışında, dini inançlarını gerçekleştirmek, inanç çekim merkezlerini görmek amacıyla yaptıkları turistik amaçlı gezilerin turizm olgusu içerisinde değerlendirilmesi"olarak tanımlanmaktadır.

İnanç turizmi talebini ortaya çıkaran faktörler; insanların; inandıkları dine ait ve farklı dinlere ait yerleri görmek istemeleri, inanç merkezlerini görerek kültürel ve manevi değerlerini artırma istekleri, insanların dini görevlerini yerine getirme zorunluluğu, çeşitli dini günlerin, ritüellerin ve bayramların olması gibi nedenlerden oluşamaktadır (Şahiner, 2012). Henderson'a (2002) göre; dini binalar, ritüeller, festivaller, dini törenlerle ilgili olaylar önemli turist çekiciliklerindedir. Timothy ve Olsen'e (2006) göre; camiler, kiliseler, katedraller, hac yolları turizm tanıtım literatüründe kullanılmaktadır. Bu eserler; inanç merkezlerinin kutsal olmasının yanında, sanatsal, tarihi, mimari ve kültürel özellikler barndırmasıyla çekiciliği artırmaktadır (Kervankıran ve Eryılmaz 2017).

2.1. Dünyada İnanç Turizmi

"Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (DTÖ) tahminlerine göre dünya genelinde her yıl 300 milyon turist inanç merkezli olarak seyahat etmektedir" (Kılıç ve Aldemir,2015,s.29). Ayrıca; Dünya Turizm Örgütü, inanç turizmini de kapsayan turistik hareketlerin, 2020 yılına kadar % 20 artacağını öngörmektedir (Mc. Kelvie, 2005).

Yapılan bu araştırmalar, dünya genelinde inanç turizmine olan ilginin çoğaldığını ve gelecekte buna yönelik olarak yapılacak seyahatlerin artacağını göstermektedir. Bu durumun sebepleri; günümüz şartlarının bu seyahatleri kolaylaştırması, ulaşım ve haberleşme teknolojilerinin gelişmesi, Batı Avrupa ülkelerinde ve Amerika'da kişi başına düşen milli gelirin artması olarak sıralanabilir (Sargın, 2006).

Toplumda en çok bilinen ve ilgi gören inanç turizmi çeşidi olan; Hac yolculuğu, Budizm, Hinduizm, İslam, Yahudilik ve Hristiyanlık gibi dünyanın en büyük dinlerinin önemli bir özelliğidir (Collins, 2010). Bu dinlerin ritüellerinin gerçekletirildiği başlıca şehirler; İslam dini için Mekke ve Medine; Hristiyanlık dini için Kudüs, Efes ve Roma; Musevilik dini için Kudüs olarak sıralanabilir (Kılıç ve Aldemir 2015).

TÜRSAB (2014) İnanç Turizmi Raporuna göre; dünyada en çok ziyaret edilen kutsal mekânlar sıralamasında ilk sırada her yıl 30 milyon kişiyi ağırlayan Tokyo'daki Meiji Shrine ve Sensoji Tapınağı yer almaktadır. Bunu 21.9 milyon ziyaretçiyle Hindistan'daki Kashi Vishwanath Tapınağı ve 20 milyon ziyaretçiyle Meksika'daki Our Lady of Guadalupe Bazilikası takip etmektedir. 20'nci sırada ise İstanbul'daki Sultanahmet Camii bulunmaktadır. Sultanahmet Camii'nin yıllık ziyaretçi sayısı yaklaşık 5 milyondur. 29'uncu sırada ise 2.9 milyon yıllık ziyaretçiyle Ayasofya yer almaktadır. Tablo 1'de dünyada en çok ziyaret edilen on kutsal mekânın sıralaması yer almaktadır.

Tablo 1.Dünyada En Çok Ziyaret Edilen Kutsal Mekanlar

Sıra	Kutsal Mekan	Ülke	Yıllık Ziyaretçi Sayısı
1	Meji Shrine ve Sensoji Tapınağı	Japonya	30 milyon+30 milyon
2	Kashi Vishwanath Tapınağı	Hindistan	21.9 milyon
3	Our Lady of Guadalupe Bazilikası	Meksika	20 milyon
4	Tirupati Tirumala Devasthanams Tapınağı	Hindistan	18.2 milyon
5	Notre Dame Katedrali	Fransa	13.6 milyon
6	Sacre Coeur Bazilikası	Fransa	10.5 milyon
7	Naritasan Shinshoji Tapınağı	Japonya	10 milyon
8	Tsurugaoka Hachimangu Shrine	Japonya	10 milyon
9	Kiyomizu-dera ve Kinkaku-ji Tapınağı	Japonya	10 milyon+6 milyon
10	Ise Jingu	Japonya	8.5 milyon

Kaynak: TÜRSAB (2014)

2.2. Türkiye'de İnanç Turizmi

Türkiye'de inanç turizmine yönelik ilk çalışmalar 1965'te başlamış ve Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından Türkiye'de dini amaçlı turizmin sayısal verilerine ulaşmak amacıyla yapılmıştır (Aksoy, 2002).

1993 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından öncelikle üç büyük dinin günümüze kadar ulaşan eserlerin ve ibadet yerlerinin envanteri hazırlanmıştır."Türkiye genelinde Valilikler, Kültür Bakanlığı, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Diyanet İşleri Başkanlığı ve çeşitli üniversitelerin de görüşleri alınarak yapılan envanter çalışmasında, ülkemizde yer alan ve sayıları çok fazla olan eserler içerisinden; dini yönden önemi bulunan ve büyük oranda ziyaret edilen, sanat tarihi açısından önemli olan, mimari özelliği nedeniyle türünün ilk ve ilginç örneği olan, ulaşımı kolay bir noktada bulunan ve seyahat acentaları tarafından tur programlarına dâhil edilen belirli ve önemli merkezlerin tespiti yapılmıştır"(Kültür ve Turim Bakanlığı, 2018).

Bu proje neticesinde; Hristiyanlık dini açısından önem taşıyan dokuz tane merkez belirlenmiştir. Hristiyanlık dini dışında farklı şehirlerde bulunan ve İslam dini açısından önem taşıyan kutsal mekanların tespitleri yapılmış olup,çeşitli fonlarla çevre düzenlemesi,ulaşım vb. maddi ihtiyaçlara yönelik destekler sağlanmaktadır.Bu sayede inanç turizmine yönelik mekanların, iyileştirilmesi ve tanıtımının yapılarak ziyaretçi sayısının artırılması hedeflenmektedir (Kültür ve Turim Bakanlığı,2018).

Türkiye'de İnanç Turizmi'ne yönelik daha kapsamlı çalışmalar;"1995 yılında başlamış ve 1995-1998 yılları arasında çok sayıda tur operatörü, basın mensubu ve konu ile ilgili uzmanların katılımı ile "İnanç Turizmi" turları düzenlenmiştir" (Sargın, 2006, s.5).

Anadolu'da farklı dinlere ait pek çok eser bulunmaktadır. Bunlardan, 316 eserden 167'si İslam, 129'u Hıristiyan ve 20 tanesi Musevi dinine aittir (Güzel, 2010).

Ülkemizde yer alan, üç semavi din açısından önemli ve kutsal kabul edilen yerlere örnek olarak;Musevilik dini için, Dicle ve Fırat nehirleri arasında bulunan bölge ve Harran bölgesi (Karaman ve Usta,2005), Hristiyanlık dini için, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın (2018) belirlediği merkezler; "Hatay-Merkez:St.Pierre Anıt Müzesi, İçel-Tarsus:St.Paul Anıt Müzesi, İzmir-Selçuk:Meryem Ana Evi, Antalya-Demre:St. Nicola Kilisesi, Bursa-İznik:Ayasofya Cami, Manisa-Sard:Sard Sinagogu, Manisa-Alaşehir:Alaşehir Kilisesi, Manisa-Akhisar:Akhisar Kilisesi, Isparta-Yalvaç :Pisidia Antik Kenti, Nevşehir-Derinkuyu:Ortodoks Kilisesi, Denizli-Pamukkale:Laodikya Antik Kenti" olarak sıralanabilir. İslam dinine yönelik eserlere örnek olarak; İstanbul Topkapı Sarayı Müzesi, İstanbul Ayasofya Müzesi, Konya Mevlana Müzesi verilebilir.

3. KONYA İLİ İNANÇ TURİZMİ VE MEVLANA MÜZESİ

Konya, 38.873 km²'lik yüz ölçümüyle Türkiye'nin en büyük yüzölçümüne sahip kentidir. İç Anadolu Bölgesi'nin güneyinde yer alır ve nüfusu 2017 yılı ADNKS verilerine göre 2.180.149 kişidir (Konya Valiliği,2018).

Kentin çevresinde; Ankara, Eskişehir, Afyon, Isparta, Antalya, Karaman, Mersin, Niğde ve Aksaray illeri yer almaktadır (Adalet Bakanlığı,2018).

Konya'nın ilk yerleşimi Prehistorik (tarih öncesi) çağdan başlamaktadır. Bu çağ içinde Neolitik Çağ (M.Ö. 8000-5500), Kalkolitik Çağ (M.Ö. 5500-3500) ve İlk Tunç Çağı (M.Ö. 3500-2000) kültürleri görülmektedir (Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü,2015)."Ayrıca Karahöyük ve Ereğli'de yapılan araştırmalar Hitit döneminde de yörede yerleşim olduğunu göstermektedir. Neolitik Çağa ait yerleşimlerin Canhasan, Çataklhöyük ve Erbaa'da; Kalkolitik Çağa ait yerleşimlerin Canhasan, Çatalhöyük; İlk Tunç Çağına ait yerleşimlerin Alaaddin Tepesi ve Karahöyük'te olduğu yapılan kazılarda ortaya çıkmıştır. Bu bakımdan Konya Anadolu'nun en eski yerleşim merkezlerinin bulunduğu bir ildir"(Konya İl Halk Kütüphanesi, 2018).

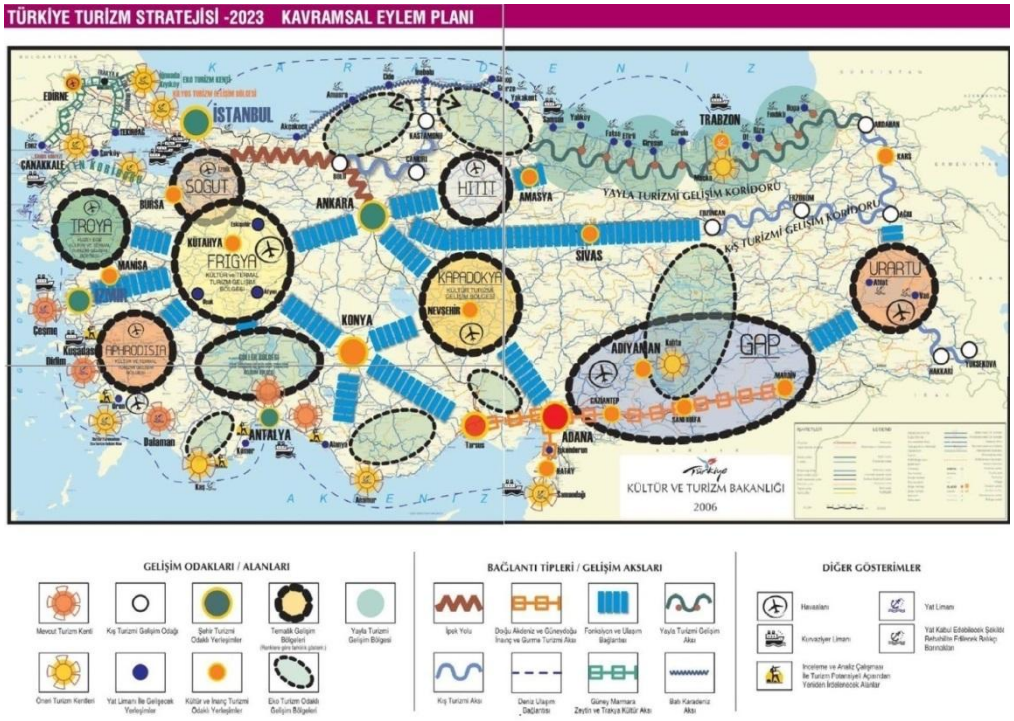
Türklerin Aanadolu'ya yerleşmesinin ardından Konya, Türk kültür ve medeniyetinin beşiği olmuştur (Kıngır ve Eşitti 2015).Farklı medeniyetlere ev sahipliği yapan Konya için en önemli dönem 12.-13. yüzyıllar arasında Selçuklu Devleti'ne başkentlik yaptığı dönem olmuştur. Bu dönemde kültürel, politik ve dini açıdan önemli kültür merkezlerinden birisi haline gelen kentte; tarihi, kültürel ve dini içerikli bir çok yapı inşa edilmiştir.Bu yapılara; Karatay Medresesi,İnce Minare Medresesi,Sırçalı Medrese,Alâeddin Câmi,Selçuklu Sarayı,Sahip Ata Külliyesi örnek verilebilir.

1465 yılından itibaren Konya, Osmanlı Devleti'nin önemli kentlerinden biri olmuştur. Kentte bu döneme ait bir çok eser bulunmaktadır.Bu eserlere;Aziziye Cami,Sultan Selim Cami, Sultan Selim Cami ve Külliyesi örnek verilebilir.

Konya alternatif turizm potansiyellerine sahip bir kenttir. İnanç ve kültür turizmi başta olmak üzere; doğa turizmi, mağara turizmi, sağlık turizmi, av turizmi,

kongre turizmi gibi farklı turizm çeşitlerine sahiptir (Maç,2006). Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nün (2012) verilerine göre Konya'da en çok konaklama yapan turistler; Japonya,Amerika ve Güney Kore ülkelerinden gelmektedir (Sezgin ve Gümüş, 2014).

Kültür ve Turizm Bakanlığı (2007-2013) tarafından hazırlanan Türkiye Turizm Stratejisi 2023 Eylem Planında Konya'nın inanç turizmiyle ön planda yer aldığı görülmektedir (s.82). Bu plan kapsamında Konya, kültür ve inanç turizmi odaklı yerleşmeler içerisinde yer almaktadır.Turizimde gelişim odağı bu doğrultuda olmaktadır.

Şekil 1. Türkiye Turizm Stratejisi - 2023 Kavramsal Eylem Planı

Konya'da farklı dönemlere, farklı dinlere ve farklı medeniyetlere ait birçok; cami, kilise,türbe ve mescit bulunmakta olup Tablo 2'de kent bütünü için en çok öneme sahip olan cami ve kiliseler yer almaktadır. Mevlana Türbesi'ni de bünyesinde barındıran Mevlana Müzesi ziyaretçi açısından öne çıkan bir inanç merkezidir (Maç,2006).

Tablo 2. Konya'da Bulunan Cami ve Kiliseler

CAMİLER	**Alâeddin Cami, İplikçi Cami, Şerafettin Cami, Sahip Ata Cami, Konevi Cami, Sultan Selim Cami, Aziziye Cami, Kapı Cami, Nakipoğlu Cami, Şemsi Tebrizi Cami, Hacı Fettah Cami, Piri Mehmet Paşa Cami,Tavusbaba Cami, Ereğli Ulu Cami, Beyşehir Eşrefoğlu Süleyman Bey Cami, Akşehir Ulu Cami, Karapınar II.Selim Cami, Hacıveyiszade Cami, Sille Çay Cami**
KİLİSELER	Sille Aya Eleni Kilisesi, Sille Tepe Şapeli Süt Kilisesi, "Kilistra Antik Kenti-Sandıkkaya(Haç planlı şapel), Paulönü Kilisesi(Sümbül İni Kilisesi")(Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü,2016,s.16-17), Aziz Pavlus Kilisesi

Kaynak: (Tapur,2009)

Alaeddin Keykubat'ın davet etmesi üzerine 1228 yılında Konya'ya gelmiş olan Mevlâna Celaleddin-i Rumi, yazdığı eserlerle farklı inanışlara sahip olan insanlar tarafından benimsenmiş, sevgi ve hoşgörü felsefesiyle tüm dünyanın bildiği bir alim olmuştur (Görkemli vd, 2013).

''17 Aralık 1273 yılında vefat eden Hz. Mevlâna'nın kabri üzerine 1274 yılında bir türbe, 1396 yılında da çini kaplı külâh ve kubbe yaptırılmıştır. III. Murad zamanında külliye hâline getirilmiştir. 1954 yılında yapılan yeni düzenleme ile Mevlâna Müzesi adını almıştır''(Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2015, s.6).

Mevlana Müzesi; 10-17 Aralık tarihleri arasındaki Mevlana Haftası'nda gerçekleştirilen Vuslat Törenlerinde büyük ilgi görmektedir ve en çok ziyaretçi sayısına bu dönemde ulaşmaktadır (Maç, 2006).

Tablo 3'te 2017 yılında Türkiye'de en çok ziyaret edilen on müze içerisinde Mevlana Müzesi'nin İstanbul Topkapı Sarayı Müzesi ile İstanbul Ayasofya Müzesi'ni geride bırakarak birinci sırada olduğu görülmektedir.

Tablo 3. 2017 Yılında En Çok Ziyaret Edilen 10 Müze

1	Konya Mevlana Müzesi	2.480.433
2	İstanbul Topkapı Sarayı Müzesi	1.932.726
3	İstanbul Ayasofya Müzesi	1.892.250
4	Nevşehir Hacıbektaş Müzesi	498.880
5	Ankara Cumhuriyet Müzesi	360.879
6	İstanbul Topkapı Sarayı - Harem Dairesi	353.285
7	İstanbul Arkeoloji Müzeleri	299.616
8	Antalya Aziz (St.) Nikolaos Müzesi	287.581
9	Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi	189.246
10	Gaziantep Zeugma Mozaik Müzesi	167.958

Kaynak: Konya Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü(2018)

4. YÖNTEM

Çalışma literatür çalışmasına dayanmakta ve betimleyici bir analiz niteliği taşımaktadır. Bu bağlamda; dünya ve Türkiye genelinde yer alan inanç turizmine ve

Konya'nın inanç turizmi potansiyellerine yönelik olarak hazırlanan çalışma ve raporlara ayrıca; Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın,Konya Valiliği'nin,Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nün,Konya Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün hazırlamış olduğu yayınlar, çalışmalar ve verilere yer verilmiştir.

5. BULGULAR

Elde edilen veriler ve yapılan literatür çalışmaları doğrultusunda, Konya ilinde var olan inanç turizmi potansiyelleri ele alınmış ve inanç turizmine yönelik Swot analizi yapılarak tüm yönleriyle değerlendirilmiştir.

Güçlü Yönler

- Hoşgörünün simgesi Mevlana'nın Konya'da yaşamış olması ve türbesinin Konya'da bulunması (Tapur,2009),
- Şehrin konumu nedeniyle farklı ulaşım türlerine elverişli olması (Sezgin ve Gümüş,2014),
- İnanç turizminin yanı sıra alternatif turizm çeşitlerinin bulunması (Sezgin ve Gümüş,2014),
- Selçuklu dönemi, Anadolu beylik dönemi ve Osmanlı dönemlerine ait çok sayıda inanç turizmi varlığının olması,
- Mevlana Kültür Vadisi Projesi ile kentte,özellikle Mevlana Müzesi'nin çevresinde bulunan tarihi yapıların restore edilmesiyle köhne görünümünün kaybolması,
- Her yıl Şeb-i Arus törenlerinin Konya'da yapılması,
- UNESCO insanlığın sözlü ve somut olmayan kültürel mirası başyapıtları programı çerçevesinde 2005 yılında başyapıt olarak ilan edilen mevlevî semâ törenlerinin, 2008 yılında UNESCO insanlığın somut olmayan kültürel mirasının temsili listesine ülkemiz adına kaydedilmesi (Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2018),
- Cumartesi günleri ücretsiz düzenlenen sema programları ve mesnevi derslerinin olması (Konya Büyükşehir Belediyesi,2009),
- Şemsi Tebrizi'nin ve Sadrettin Konevi gibi din alimlerinin Konya il merkezinde yaşamış olması ve türbelerinin bulunması (Konya-Karaman 2023 Vizyon Raporu).

Zayıf Yönler

- Var olan inanç turizmi potansiyellerinin yeterince tanıtılamaması,
- Çevresinde yer alan turizm odaklı kentlerle ilişkili tur güzergahlarının olmaması,
- Her yıl düzenli olarak yapılan etkinliklerin aynı olması ve Mevlâna olgusuna yönelik yapılan etkinliklerin sadece türbe ziyaretleri ve sema gösterileri ile sınırlı kalması (Konya-Karaman 2023 Vizyon Raporu),
- Şehre gelen turistlerin kısa süreli kalması (Konya Ticaret Odası,2008),
- Konya havaalanının kent merkezine uzak olması ve çevresinde konaklama alanının bulunmaması,

- Konya havayolu seferlerinin yetersiz olması (Konya-Karaman 2023 Vizyon Raporu),
- Şems-i Tebrizi'nin ve Sadrettin Konevi gibi din alimlerinin yeterince tanıtılamaması (Konya-Karaman 2023 Vizyon Raporu),
- İnanç turizmi konusunda yerel halkın yeterli bilgiye ve yabancı dile sahip olmamasından dolayı şehri ziyarete gelen turistlerin yeterince bilgilendirilememesidir.

Fırsatlar

- Kentsel ölçekte markalaşma stratejileri programı'nda Konya'nın, "marka kültür kentleri projesi"ne dâhil edilerek, dünya turizmine sunulacak olması (Konya Ticaret Odası,2008)
- Mevlana Kalkınma Ajansının (MEVKA,2018) desteğiyle başlatılan proje ile "Hz. Mevlana'yı Anlama", Tarih ve Kültür Merkezi Konya gibi farklı isim ve konseptlerle turlar düzenlenmesinin öngörülmesi,
- Antalya, Nevşehir (Kapadokya) gibi turizm odaklı kentlere yakın mesafede bulunması (Konya Ticaret Odası, 2008),
- Türkiye Turizm Stratejisinde (2023) Konya'nın "Kapadokya Kültür Turizmi ve Göller Bölgesi Kültür Turizmi Gelişim Bölgesi içerisinde yer alması (Sezgin ve Gümüş,2014),
- Ulaşımda karayolu ve demiryolu imkânlarının ve ulaşımda konforun artması (Sezgin ve Gümüş, 2014),
- Konya-Ankara arasındaki hızlı tren ulaşım ağının olması (Sezgin ve Gümüş, 2014),
- Kayseri-Nevşehir (Merkez, Avanos,Ürgüp)-Aksaray-Konya-Antalya hızlı tren demiryolu projesinin yapım aşamasında olması,
- Beyşehir-Gembos yolu, Hadim-Taşkent-Alanya yolu ile ulaşım altyapısının genişletilecek ve mesafelerin kısalacak olması (Sezgin ve Gümüş, 2014),
- Şeb-i arus törenlerinin aralık ayında gerçekleşmesinden dolayı olumsuz iklim koşullarının yaşanması (Sezgin ve Gümüş, 2014).

Tehtidler

- İmar planlarında turizm odaklı planların olmaması (Tapur,2009),
- Sema gösterilerinin farklı şehirlerde yapılmasının giderek yaygınlaşması,
- İnanç turizminde yerel ve ulusal aktörler arasında etkili bir iletişimin olmaması (Konya-Karaman 2023 Vizyon Raporu).

6. SONUÇ

Dünyadaki ve Türkiye'deki örnekleriyle önemli bir turizm alternatifi olarak karşımıza çıkan inanç turizmi, farklı destisanyonlara sahip olmasıyla ülkemizde ve Konya ilinde var olan bir turizm çeşididir. Ülkemizde kıyı turizmi başta olmak üzere diğer turizm çeşitlerine verilen önem ve katkılar gibi inanç turizmine de yeterli özen gösterilmelidir.

Yapılan araştırmalar ve değerlendirmeler doğrultusunda Konya ilinde var olan inanç turizminin şehirdeki en güçlü turizm çeşidi olduğu ve kentin dünya çapında destinasyonlara sahip olduğu görülmektedir. Çalışmada yer alan swot analizinde görüldüğü gibi Konya inanç turizmi konusunda güçlü yönlere sahip olduğu gibi çeşitli tehditlere ve zayıf yönlere de sahiptir. Konya'nın var olan potansiyellerini değerlendirememesindeki en büyük etken, inanç turizmi konusunda yeterli bilgilendirme, tanıtım ve markalaşmanın sağlanamamasıdır. Bu sorunların çözülebilmesi için öncelikle;

1. İnanç turizmine yönelik olarak başarılı tanıtımlar sağlanmalıdır. Bu bağlamda; kente gelen tursitlere, şehirden beklentilerini ve inanç turizmi varlıklarına yönelik gözlemlerini tespit etmek amacıyla anketler yapılmalıdır.
2. Bu bilgiler doğrultusunda markalaşmaya yönelik reklam ve yatırımlar yapılmalıdır.
3. İnanç turizmine yönelik yapılacak olan yatırımlar imar planlarında bütüncül bir planlama yaklaşımı ile ele alınmalı ve yeni turizm politikaları oluşturulmalıdır.
4. Yıl içerisinde yapılan etkinlikler farklılaştırılmalı ve çeşitlilik göstermelidir. Böylece tanıtım ve reklam anlamında şehir kendini yenilemeli ve inanç turizmi adına daha fazla kişiye ulaşılmalıdır.
5. Çevresinde bulunan ve turizm olanaklarına sahip kentlerle entegre olabilmesi için, turizm şirketleriyle anlaşmalar yapılmalı ve yeni tur güzergâhları oluşturulmalıdır.
6. Konya'ya inanç turizmi adına gelen turistler şehirdeki diğer turizm alternatiflerinden başarılı tanıtımlar ve bilgilendirmeler sayesinde haberdar olmalı ve bu alanlara kolaylıkla erişebilmelidir.
7. Bu amaç doğrultusunda şehirde; kent merkezine ve ilçelere yönelik turizm güzergâhları oluşturulmalıdır. Bu güzergahlar, tanıtım broşürlerinde yer almalı ve kentte oluşturulan turizm amaçlı bilgilendirme bürolarında dağıtılmalıdır.
8. Yurt içi ve yurt dışı ziyaretçilerin artmasına yönelik olarak havayolu ulaşımında yurtiçi ve yurtdışı seferler artırılmalıdır.

Sonuç olarak Konya inanç turizmi için yeterli imkânlara sahip olmakla birlikte bu imkânları en iyi şekilde kullanamamaktadır. Bu çalışma Konya kentinin var olan inanç turizmi potansiyelini açıklamaya ve bu potansiyeli en iyi şekilde değerlendirebilmesini sağlamaya yönelik hazırlanmış bir çalışmadır.

KAYNAKÇA

Adalet Bakanlığı Konya Adliyesi (2018) <http://www.konya.adalet.gov.tr/konya/konya-hakkinda.asp>(Erişim Tarihi:12 Temmuz 2018)

Aksoy, M. (2002). Türkiye"de İnanç Turizmine Genel Bir Bakış ve Hıristiyanlığın Seyahate Verdiği Önem, Dinler Tarihi Araştırmaları III: 2000. Yılında Hıristiyanlık (Dünü,Bugünü ve Geleceği) Sempozyumu, Dinler Tarihi Derneği Yayınları: Ankara.

Collins, N. (2010),Researching Pilgrimage Continuity and Transformations,Annals of Tourism Research, Vol. 37, No. 2, pp. 440–456.

Görkemli, N., Tekin, G. ve Baypınar, Y.E. (2013). Kültürel Etkinlikler Ve Kent İmajı - Mevlana Törenlerinin Konya Kent İmajına Etkilerine İlişkin Hedef Kitlelerin Görüşleri, Gümüşhane Üniversitesi, İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi, Cilt:2, Sayı:1, ss: 150-171.

Güzel, Ö.(2010). Turistik Ürün Çeşitlendirmesi Kapsamında Yeni Bir Dinamik: İnanç Turizmi Süleyman Demirel Üniversitesi,Isparta.

Henderson, J.C. (2002). Managing Tourism and Islam in Peninsular Malaysia. Tourism Management 24, pp. 447–456.

Karaman, S. ve Usta, K.(2005). *İnanç Turizmi Potansiyeli Açısından İznik'in Değerlendirilmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi,Balıkesir.

Kervankıran,İ. ve Eryılmaz,A. (2017) İnanç Turizmine Yönelik Ziyaretçi Algılarının Demografik Farklılıklar Açısından İncelenmesi: Konya Mevlânâ Müzesi Örneği, Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi.

Kılıç, G. ve Aldemir, E. (2015) Konya Şehri İnanç Turizmi Potansiyeli.Lisans tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi,Afyon.

Kıngır, S. ve Eşitti, B.(2015). Konya İli Örneğinde Kalkınma ve İnanç Turizmi, Bartın Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, 6(12) s.175-190.

Konya Büyükşehir Belediyesi(2009).<http://www.konya.bel.tr/haberayrinti.php?haberID=2327>(Erişim Tarihi:10 Mayıs 2018)

Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2018) <http://www.konyakultur.gov.tr/index.php?route=pages/pages&page_id=28>(Erişim Tarihi:12 Mayıs 2018)

Konya Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü (2018) http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR-43336/muze-istatistikleri.html (Erişim Tarihi:10 Mayıs 2018)

Konya Ticaret Odası Turizm Sektör Raporu (2008)

Konya Valiliği (2018). <http://www.konya.gov.tr/nufus-ve-dagilimi>(Erişim Tarihi:10 Mayıs 2018)

Kültür ve Turizm Bakanlığı (2018). <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR-9952/inanc-turizmi.html> (Erişim Tarihi:10 Mayıs 2018)

Kültür ve Turizm Bakanlığı (2018).<http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR-10173/inanc-turizmi.html>(Erişim Tarihi:10 Mayıs 2018)

Maç, N. (2006). Alternatif Turizm Potansiyeli ve Konya, Konya Ticaret Odası EtüdAraştırma Servisi, Bilgi Raporu.

McKelvie, J. (2005). Religious Tourism Travel and Tourism Analyst

Mevlana Kalkınma Ajansı MEVKA (2018). < http://www.mevka.org.tr/>(Erişim Tarihi:10 Mayıs 2018)

Özgüç, N. (2003). Turizm Coğrafyası Özellikler Bölgeler, Çantay Kitabevi, İstanbul.

Sargın, S. (2006), Yalvaç'ta İnanç Turizmi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Cilt: 16, Sayı: 2 Sayfa: 1-18, Elazığ.

Sezgin, M. ve Gümüş,M. (2014)"Konya Kültür ve Turzm Koruma ve Gelişim Bölgeleri ile Turizm Merkezlerinin Belrlenmesi Araştırması" Projesi,Selçuk üniversitesi,Konya

Şahiner, T. (2012). *İnanç Turizmi Potansiyeli Ve Halkın İnanç Turizmine Bakışı Açısından Karaman*. Yüksek Lisans Tezi, Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,Karaman.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Konya İl Halk Kütüphanesi, 2018 <konyakutup.gov.tr/TR-144006/tarihi.html/>(Erişim Tarihi:11 Haziran 2018)

T.C. Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları (2015),Medeniyetler Şehri Konya,Yayın No: 231,Konya.

T.C. Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları (2016),Kilistra, Yayın No: 267,Konya.

TAPUR, T. (2009), Konya İlinde Kültür ve İnanç Turizmi, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2 (9), s. 473-492.

Timothy, D.J.ve Olsen, D.H. (2006). Tourism, Religion and Spiritual Journeys. ROUTLEDGE.

TR52 DÜZEY 2 BÖLGESİ (Konya-Karaman) 2023 Vizyon Raporu (Turizm Sektörü)

Tunç, A. , Saç, F. (1998). Genel Turizm Gelişimi- Geleceği, Detay Yayıncılık, Ankara.

Türkiye Turizm Stratejisi - 2023 Kavramsal Eylem Planı, T.C. Kültür ve turizm Bakanlığı,2007,Ankara.

TÜRSAB (2014). Türkiye Turizm Sezonu Raporu <https://www.tursab.org.tr/tr/tursabdan-haberler/genel-duyurular/tursab-2014-turkiye-turizm-sezonu-raporu_10983.html>(Erişim Tarihi:10 Mayıs 2018).

I. Uluslararası Turizm ve Mimarlık Konferansı
1st International Conference on Tourism and Architecture
24-27 Ekim/October 2018
ISBN: 978-605-9554-33-6

Endüstriyel Miras ve Turizm İlişkisinin Türkiye Turizm Planlaması Kapsamında Değerlendirilmesi

Mehmet Uysal

Kültür ve Turizm Bakanlığı, uysalmehmet70@gmail.com

Öz

Endüstriyel miras kavramı insanlık tarihinin kanıtı niteliğindeki değerlerin korunmasını ve sürdürülebilirliğini sağlama çabaları doğrultusunda 1960'lı yıllar ile birlikte ortaya çıkmış ve 1990'larla birlikte turizme konu olmaya başlamıştır. Bu çalışmada endüstriyel miras kavramı, kavramın ortaya çıkışı ve gelişimi incelenmekle beraber endüstriyel miras ve turizm ilişkisi tartışılacaktır. Bu tartışmalar ışığında Türkiye turizm planlamasında endüstriyel miras değerlerinin yeri saptanmaya çalışılacaktır. Ayrıca, Türkiye'de yok olma tehdidi altındaki endüstriyel miras değerlerinin koruma politikaları kapsamında nasıl değerlendirildiği sorgulanacak ve bu değerlere farkındalık oluşturulması/arttırılmasına katkı sağlanacaktır. Amaca varmada; endüstriyel miras değerlerinin turizme etkisi nedir? Dünya'da endüstriyel miras değerleri turizmde nasıl değerlendirilmektedir? Türkiye turizm planlamasında endüstriyel miras değerleri önemsenmekte midir? Kısacası, Türkiye odağında endüstriyel miras ve turizm ilişkisinin ne durumda olduğu sorusuna yanıt aranacaktır. Araştırma nitel araştırma modeli kapsamında durum araştırmasına (örnek olay tarama) dayanmaktadır. Alanyazın ve arşiv taraması ve örnek olay araştırması ile toplanacak veriler karşılaştırmalar yapılarak yorumlanacak, anlamlandırılacak ve bu doğrultuda Türkiye'de endüstriyel miras turizm ilişkisine yönelik öneriler sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Turizm, Kültürel Turizm, Endüstriyel Miras, Endüstriyel Miras Rotaları, Endüstriyel Miras Turizmi*

Evaluation of Industrial Heritage and Tourism Relationship on Turkey Tourism Planning

Abstract

The concept of industrial heritage emerged in the 1960s in line with the efforts of ensure the preservation and sustainability of the values which are evidence of human history. In the 1990s, it started to be the subject of tourism. In this study, the concept of industrial heritage, it's emergence and development will be examined and the relationship between industrial heritage and tourism will be discussed. In the light of these discussions the location of industrial heritage values will be determined in Turkey's tourism planning. In addition, industrial heritage values which are under the threat of extinction in Turkey will be questioned how it is evaluated in conservaiton policies. Thus, awareness raising to these values will be supported. In reaching the goal; What is the effect of industrial heritage values on tourism? How are the values of industrial heritage in the world evaluated in tourism? Are the values of industrial heritage considered in Turkey's tourism planning? In shortly, it will answer how is the industrial heritage and tourism relations in Turkey. The datas collected through literature and archive scanning and case study will be interpreted by making comparisons. In this direction it will be presented recommendations for the industrial heritage tourism relations in Turkey.

Keywords: *Tourism, Cultural Tourism, Industrial Heritage, Industrial Heritage Routes, Industrial Heritage Tourism*

1. GİRİŞ

Endüstriyel miras, endüstri ile ilgili alanlar, fabrikalar, depolar, atölyeler, makineler, konutlar, dini veya eğitim amaçlı yapılar, ulaşım altyapıları, iş ve işçi örgütlenmeleri gibi somut veya soyut sanayi kültürü kalıntılarını içermektedir. Mimari eserler endüstriyel mirasın temelini oluşturmaktadır. Endüstriyel miras değerleri 1990'lı yıllardan sonra turizm sektörünün giderek büyümesinin etkisiyle turizm sektöründen elde edilen gelirin arttırılması, turizmin çeşitlendirilmesi ve bütün yıla yayılması gibi hedefler doğrultusunda önemli bir turizm ürününe dönüşmüştür. Günümüzde, Avrupa ülkelerindeki endüstriyel miras turizm rotaları turizmin sürdürülebilir kalkınmasına olanak tanımakta, endüstriyel miras değerlerinden mimari yapı ve alanlar farklı tematik kullanımlarıyla turistlerin ilgisini çekmektedir. Türkiye, Avrupa ülkeleri ile karşılaştırıldığında daha geç dönemlerde sanayileşme adımlarını atmasına rağmen, önemli endüstriyel miras değerlerine sahiptir. Endüstriyel miras değerleri ve turizm ilişkisinin sorgulanmasını amaç edinen bu çalışmanın temelini turizm sektörünün ülke ekonomilerinde önemli bir etken haline gelmesi, bu yönde ülkelerin turizmi çeşitlendirmeye yönelik yeni arayışlara girmesi, Türkiye'de endüstriyel miras değerlerinin özgün nitelikleri ile korunamaması, bilimsel araştırmalara yeterince konu edilmemesi ve turizm planlamasında önemsenmemesi oluşturmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümde endüstriyel miras kavramının ortaya çıkması, tanımı ve kapsamı ortaya konduktan sonra alanyazın taramasından hareketle Türkiye'deki endüstriyel miras değerleri örnekleri üzerinden bu değerlerin korunmasına ve önemine yönelik değerlendirmeler ve eleştiriler yapılmıştır. Sonraki bölümde endüstriyel miras değerlerinin turizm ürünü haline dönüşüm süreci ve Dünya'da bu değerlerin turizm ürünü olarak pazarlanan örnekleri incelenmiş ve Türkiye turizm planlamasında endüstriyel miras değerlerinin yeri sorgulanmıştır. Sonuç-öneriler bölümünde çalışma bütününde elde edilen verilerin yorumlanması ve anlamlandırılmasından hareketle endüstriyel miras değerlerinin Türkiye turizm planlamasında değerlendirilmesine yönelik öneriler sunulmuştur.

Çalışmada endüstriyel miras değerlerinin sürdürülebilirliğinde önemli bileşenlerden olan turizm ile ilişkinin değerlendirilmesi bu çalışmanın önemini ve değerini ortaya koymaktadır. Ayrıca, bu yaklaşımla endüstriyel miras değerlerine -korumada başarının önkoşulu olarak gündemde olan- bilinç ve farkındalık oluşturulması/arttırılması da önemsenmiştir.

2. ENDÜSTRİYEL MİRAS KAVRAMI ve GELİŞİM SÜRECİ

Paleolitik Çağdaki[10] taş kesme bölgelerinden, büyük demir çelik üretim tesislerine ve günümüzün teknolojik üretim bölgelerine kadar bu sahalar insanların endüstriyel anlamda üretim gerçekleştirdikleri alanlardır. Üretiminin gelişerek sanayileşmenin ileri boyutlara taşınması ülkelere göre farklılaşmakla birlikte 18. yy. a

[10] Günümüzden yaklaşık 2,5 milyon yıl önce insanın ilk aleti üretmesiyle başlayan, avcı toplayıcı yaşam biçimine dayanan Eski Taş Devridir.

dayanmaktadır. Sanayi kalıntılarını kültürel miras değerleri kapsamına dâhil etme çabaları ise nispeten yeni olup, 1960'lardan itibaren insan yaşamını değiştirip dönüştüren teknik yeniliklerin etkisiyle gerçekleşmiştir. Teknik yenilikler dünyanın yeni bir döneme girmesine neden olmuş; tutumlarımız, alışkanlıklarımız ve toplumumuz değişerek sanayi kalıntıları tarihsel süreçte yok olmaya başlamıştır (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi-International Council on Monuments and Sites [ICOMOS], 2016). Böylelikle, dönemin iş dünyasının ve insan yaşamının kanıtı niteliğindeki sanayi kalıntılarının önemi artmış, endüstriyel miras kavramı ortaya çıkmıştır.

2.1. Endüstriyel Miras Kavramı

Endüstriyel mirasın tanınması topluma ve ülkeye göre değişmektedir. Endüstriyel miras kavramı ile ilgili tanımlar değerlendirildiğinde, endüstriyel miras:

- Geçmişte veya devam eden endüstriyel üretim süreçlerinin kırsal ve kentsel alanlardaki tarihi, teknolojik, sosyal, mimari veya bilimsel kalıntılarından oluşmakta,
- Mühendislik, mimarlık ve şehir planlama ile ilgili somut ve işçi ve toplumların anıları, becerileri, örgütlenmeleri, teknik bilgileri ve yaşam biçimleri ve küresel etki gibi soyut değerleri içermekte,
- Binalar, makineler, atölyeler, değirmenler, fabrikalar, maden işleme ve rafine alanları, depolar ve mağazalar, enerjinin üretildiği, iletildiği ve kullanıldığı yerler, ulaşım altyapısı, sosyal aktiviteler için kullanılan mekânlar (konut, dini ibadet veya eğitim vb.) gibi kullanımları kapsamakta,
- Kültürel ve doğal çevre arasındaki bağlantıyı yansıtmaktadır (Endüstriyel Mirasın Korunması Uluslararası Komitesi-The International Committee for he Conservaiton of Industrial Heritage [TICCIH], 2003, 2011).

Bu bağlamda, endüstriyel miras toplumsal ve estetik değere sahiptir. Bir bölgenin veya ülkenin sanayi ve ticari yapısının, mimarisinin, sosyoekonomik özelliklerinin ve dünyanın diğer bölgeleri ile ilişkilerinin vb. ortaya koyulmasında bilgi kaynağıdır. Endüstriyel miras değerleri kentleşme, rant baskısı, teknolojik gelişmeler, çevresel sorunlar, ekonomik eğilimler ve korunmasındaki eksiklikler (belgeleme tanımlama, tanıtma, farkındalık vb.) gibi faktörlerin etkisiyle kaybolma riski altındadır. Bu doğrultuda, endüstriyel miras kavramı ilk olarak koruma politikaları kapsamında ortaya çıkmıştır. Daha sonra sürdürülebilirlik hedefleri çerçevesinde endüstriyel miras değerleri turizm ürününe dönüşmüştür.

2.2. Dünyada Endüstriyel Miras Kavramının Ortaya Çıkması ve Gelişimi

İnsanlık tarihinin kanıtı niteliğindeki kültürel miras değerlerini koruma çabaları çok eski dönemlere dayanmaktadır. Kültürel mirasın önemli bir bileşeni olan sanayi kalıntılarına ilgi ise İngiltere'de, 1960'larla birlikte artmaya başlamış, bu doğrultuda endüstriyel miras kavramı ortaya çıkmıştır. Endüstriyel miras kavramının ortaya çıkmasından sonra, endüstriyel miras değerlerinin korunmasına yönelik çalışmalar gerçekleştirilmiştir. 1973 yılında, Uluslararası Endüstriyel Miras Kongresinin birincisi

düzenlenmiştir. Kongreden sonra endüstriyel mirasın araştırılması, belgelenmesi ve korunmasında öncü kuruluşlardan olan TICCIH[11] kurulmuştur (ICOMOS, 2006; TICCIH, 2018).

1978 yılında, Polonya'daki Wieliczka ve Bochnia Tuz Madenleri UNESCO tarafından dünya miras listesine alınmıştır. Böylelikle, endüstriyel mirasa farkındalığın artmasına ve bu değerlerin bütüncül ve sürdürülebilir şekilde korunmasına olanak tanınmıştır. Endüstriyel miras değerleri 1990'lardan sonra turizme konu edilmeye başlanmış, 2000 yıllarda endüstriyel mirasa atfedilen değer giderek artmıştır. Bu yıllardan sonra endüstriyel miras ile ilgili olarak:

- 2003 yılında, Rusya'da düzenlenen TICCIH'in 12. Uluslararası Endüstriyel Miras Kongresinden sonra Nizhny Tagil Tüzüğü yayımlanmış,
- 2006 yılı, ICOMOS ve TICCIH tarafından endüstriyel miras yılı olarak ilan edilmiş,
- 2011 yılında ICOMOS tarafından Dublin İlkeleri kabul edilmiş,
- 2012 yılında TICCIH'ın Asya'da (Tayvan) düzenlenen ilk faaliyeti olan 15. Uluslararası Kongresinden sonra Tapei Bildirimi yayımlanmış,
- 2015 yılı, Avrupa Konseyi tarafından Avrupa endüstriyel ve teknik miras yılı olarak ilan edilmiştir (Avrupa Konseyi-Council of Europe, 2015; TICCIH, 2018)

Endüstriyel mirasın korunmasına yönelik çabalar günümüzde de devam etmektedir. Dünya miras listesinde birçok endüstri mirası (56 adet-listenin yaklaşık % 6'sı) bulunmaktadır. 1973 yılında birincisi düzenlenen TICCIH kongrelerinin 17. si 2018 yılında düzenlenmiştir. Bu gelişmelere rağmen, bazı ülkelerde endüstrileşmenin geç dönemlerde gerçekleşmesinin de etkisiyle sanayi kalıntıları halen endüstri mirası olarak değerlendirilmemekte, anıtsal yapı, tarihi anıt vb. olarak görülmektedir. Bu tür bir değerlendirme, endüstriyel mirasın etkin korunmasını ve mirasa farkındalık oluşmasını/arttırılmasını sağlayamamaktadır.

2.3. Türkiye'de Endüstriyel Miras Kavramı

Türkiye'de endüstrileşme süreci 19. yy. sonlarında başlamıştır. Bu yıllardan sonra her ne kadar Avrupa'daki endüstrileşme ile eşdeğer gelişmişlikte olmasa da, Osmanlı Devleti döneminde İstanbul'da, Cumhuriyetin ilk dönemlerinde de Türkiye'nin birçok farklı bölgesinde endüstri yapıları inşa edilmiştir. Endüstrileşmenin giderek artmasıyla Türkiye'de, 1927'den önce 130 olan fabrika sayısı 1932'de 2200'e yükselmiştir. Bu dönemde havacılık, demiryolu, şeker, çelik, tekstil fabrikaları, tuğla ve kiremit gibi farklı sektörlerde birçok sanayi yapısı inşa edilmiştir. Bu anlamda, Türkiye önemli endüstri miras değerlerine sahiptir. Ancak, Türkiye'de koruma ve turizm politikalarında endüstriyel yapılar yeterince önemsenmediğinden bu değerlerin

[11] Uluslararası Endüstriyel Mirasın Korunması Komitesi-International Committee for the Conservation of Industrial Heritage (TICCIH) kurulmuştur. Komite, günümüzde Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesinin (Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage) uygulanmasından sorumlu olan Dünya Miras Komitesinin (The World Heritage Committee) kültürel değerler açısından danışma kurulu olan Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi'nin-International Council on Monuments and Sites (ICOMOS) ortak kuruluşudur.

birçoğu günümüze ulaşamamıştır. Örneğin, İstanbul'da 19. yy. sonları ile 20. yy. başlarındaki 256 adet sanayi tesisinden sadece 43 adedi günümüzde varlığını sürdürmektedir (Köksal, 2005; Peri, 2006).

Türkiye'de, endüstriyel mirasın uluslararası koruma anlayışı çerçevesinde korunması 2004 yılında, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda yapılan değişiklerle sağlanmaya çalışılmıştır. Kanunda endüstri mirasının mimari nitelikleri dikkate alınarak tek yapı şeklinde tescillenmesine ve korunmasına olanak tanınmıştır. Bu şekilde birçok sanayi kalıntısının tescillenerek işlevlendirilebilmesi sağlanabilmiştir. Ancak, Kanunda sanayi kalıntılarından ve endüstriyel miras kavramından bahsedilmemesi birçoğunun yok olmasına veya soyut ve somut değerlerinin oluşturduğu tarihi, kültürel ve çevresel bütünlüğünün kaybedilmesine sebep olmuştur. Çünkü, endüstriyel alanlar arazi büyüklüğü etkisiyle ranta karşı koyamayacak nitelikli kentin mimari, planlama ve yaşam hafızasından en kolay çözülecek mekânlardır (Turgut Gültekin, 2017). Türkiye'de korunması sağlanabilen ve bu doğrultuda işlevlendirilen ve korunması sağlanamayan endüstriyel miras değerlerinden bazı örnekler aşağıda verilmektedir.

İstanbul Un Fabrikası

Fabrika, 1842 yılında İstanbul'un batısında, kuzeyde Edirne yolu, güneyde Marmara denizi ile çevrelenmiş, doğuda Yedikule, batıda Küçükçekmece'ye kadar uzanan endüstri bölgesinde kurulmuştur. Fabrikanın tamamı prefabrik demir yapıdan üretilmiş ve fabrikada buhar makinesi kullanılmıştır. Bu anlamda fabrika Osmanlı Devleti endüstrisinin ender örneklerindendir. Ancak fabrika korunamamış, fabrikanın sadece mimari özelliklerine yönelik teknik detaylar ve birkaç çizim geriye kalmıştır (Enginsoy Ekinci, 2006).

İzmit Yünlü Dokuma Fabrikası

Fabrika 1843 yılında İzmit'te kurulmuş, fabrikada demir çarkı gücünden faydalanılarak üretim gerçekleşmiştir. Osmanlı Devleti endüstrisinin hem teknolojik, hem de mimari özelliklerine tanıklık etmesine rağmen, fabrikadan geriye sadece teknik detay ve çizimler kalmış ve fabrikanın korunması sağlanamamıştır (Enginsoy Ekinci, 2006).

Bomonti Bira Fabrikası

Bomonti bira fabrikası 1890 yılında, Osmanlı Devleti döneminde Galata Semtine eklemlenen yeni yerleşim ve sanayi bölgesi olan Feriköy'de kurulmuştur. Fabrika alanı ilk kurulduğu yıllardan itibaren yapısal eklemlenmelerle 17.900 m2'lik alanı kapsamıştır. Fabrika alanındaki yapılar 1990'larda atıl duruma düşmüş ve fabrika 1994 yılında üretime son vermiştir. Fabrika alanındaki bazı yapılar (idari tesis, lojman, fabrika ilgili yapıları (değirmen, kaynatma fırını, kule, fermantasyon, dinlenme fırını ve laboratuvar binaları vb.) 1996 yılında tescil edilmiştir. Ancak, tescil tarihine kadar özgün nitelikli bazı yapılar yok olmuş ve donanımlarını kaybetmiştir. Fabrika, ülkede bira sanayinin gelişiminde öncü kuruluş olması ile önemli olup, çevresinde oluşturduğu sosyo-ekonomik değişim ile bulunduğu semte adını vermiştir (Tanyeli,

İkiz, 2009). Günümüzde fabrikanın bulunduğu arazi turizm tesis alanı olarak planlanmıştır. Arazi üzerinde otelle birlikte, tescilli yapılar bulunmaktadır. Tescilli yapılar 2015 yılında eğlence ve kültür merkezi olarak işlevlendirilmiştir (Resim 1). Böyle bir işlevlendirme endüstriyel miras değerinin korunmasına olanak tanımıştır. Ancak, endüstriyel mirasın alan düzeyinde korunamaması tarihi, kültürel ve çevresel bütünlüğünün kaybedilmesine sebep olmuştur.

Resim 1. Bomonti Bira Fabrikası

Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası

Fabrika, İstanbul'un Fatih İlçesinde 10.385 m2'lik taşınmaz üzerinde 1884 yılında inşa edilmiştir. Fabrikada tütün işlenerek sigara üretimi gerçekleştirilmiştir. Fabrika 1995 yılına kadar kısmen kullanılmış, sonrasında ise tamamen terk edilmiştir. 1997 yılında korunması gerekli kültür varlığı olarak tescillenmiştir. Aynı yıl Kadir Has Üniversitesine tahsis edilerek, 2000'li yıllarda restorasyon çalışmaları yapılmış ve üniversite olarak hizmete girmiştir. Restorasyon tamamlandıktan sonra yapının altında Bizans dönemine ait su sarnıcı çıkmasıyla üniversite içerisinde bir bölüm müze olarak hizmete açılmıştır (Köksal, 2005; Rezan Has Müzesi) Fabrikanın üniversite kapsamında bir bölümü müze olarak değerlendirilse de endüstri mirasının kültürel ve tarihi bütünlüğü korunamamıştır (Resim 2).

Resim 2. Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası (Kadir Has Üniversitesi Ve Müze Bölümü)

Paşalimanı Un Fabrikası

Fabrika, Üsküdar'da Paşalimanı olarak adlandırılan bölgede, 1863 yılında, 1.100 m2'lik alan üzerinde kurulmuştur. Tarihsel süreçte önemini yitirerek 1940 yılında kapatılmıştır. 1977 yılında kültür varlığı olarak tescillenmiştir. Tescilli olmasına ve İstanbul'daki un fabrikalarının nadir örneklerinden olmasına rağmen fabrika restore

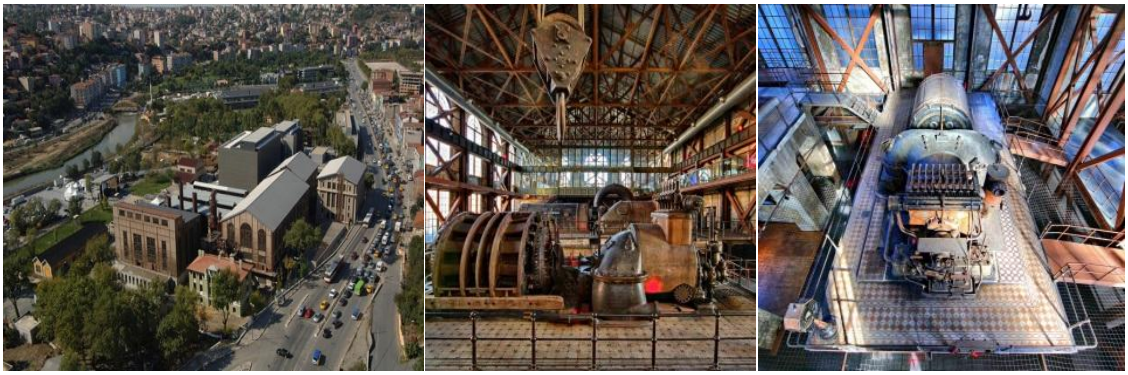
edilerek işlevlendirilmemiştir. Fabrikada 2011 yılında, endüstri mirasını görünür ve anlaşılır kılma çalışmaları kapsamında geçici olarak ışıklandırma çalışması yapılmıştır. 2013 yılında ise fabrikanın bulunduğu arazinin satıldığına ve holding binasına dönüştürüleceğine yönelik haberler gündeme gelmiştir (Köksal, 2006; Sabah Gazetesi, 2013). Fabrika günümüzde atıl vaziyette olup, sadece 4 cephe duvarı ayaktadır (Resim 3).

Resim 3. Paşalimanı Un Fabrikası

Silahtarağa Elektrik Santrali

Santral 1914 yılında, Haliç'in kuzeyinde Silahtarağa Semtinde modernleşme arayışları doğrultusunda elektrik üretme amacıyla kurulan ilk termik santraldir. 118.000 m2'lik alana yayılan bir yerleşkedir. Döneminde yerleşke içinde rıhtım, kömür deposu, yönetim yapısı, lojmanlar gibi birçok endüstriyel miras değeri yer almıştır. Fabrika 2000'li yıllarda kaderine terk edilmiş, daha sonrasında fabrikanın bulunduğu alan vakıf üniversitesine tahsis edilmiştir. 2007 yılında Türkiye'nin ilk endüstri müzesi olan Santral İstanbul açılmıştır (Cengizkan, 2006; Santral İstanbul Enerji Müzesi-Santral Istanbul Energy Museum), (Resim 4). Her ne kadar alan bütüncül şekilde tüm özgünlüğü ile endüstriyel miras alanı olarak değerlendirilemese de Üniversite öncülüğünde alanın endüstriyel değerlerinin korunması sağlanabilmiştir.

Resim 4. Silahtarağa Elektirk Santrali (Santral İstanbul Enerji Müzesi)

Ankara Elektrik ve Havagazı Fabrikası

Fabrika havagazı ve kok kömürü ile elektrik üretmek amacıyla 1928 yılında kurulmuş olup, Ankara'nın ilk elektrik üretim tesisidir (Resim 5). Cumhuriyet döneminin önemli endüstriyel miras değerlerindendir. Fabrikanın bulunduğu alan endüstriyel miras alanı olarak değerlendirilmediğinden, alanda bulunan soğutma

kulesinin, havagazı deposunun, pompa istasyonu ve elektrik santralinin tescilleri kaldırılarak 2006 yılında yıkılmış ve korunamamıştır (Mimarlar Odası, 2006).

Resim 5. Ankara Elektrik ve Havagazı Fabrikası

Ankara Şeker Fabrikası

Ankara Şeker Fabrikası, 1962 yılında Türkiye'nin ilk bütünleşik fabrikası olarak faaliyete geçmiştir. Fabrika eşdeğerlerine göre sonraki dönemlerde kurulan bir fabrikadır. Bu döneme kadar Türkiye'de ilki 1926 yılında üretime geçen (Alpullu) 15 adet şeker fabrikasından birisidir. Ankara Şeker Fabrikası konstrüksiyonunun %70 yerli olması (Karabük Demir Çelik Fabrikası), Türkler tarafından inşa edilmesi ve sosyal bir proje olmasıyla önemlidir. Fabrika alanında şeker, makine, tohum işleme tesisleri, ambar, garaj, depo, eğitim ve sosyal tesisler (sinema salonu, lokanta, lojman vb.) gibi endüstriyel miras değerleri yer almaktadır. Fabrika alanı günümüzde varlığını sürdürmektedir (Turgut Gültekin, 2017), (Resim 6). Ancak, alandaki belirli yapıların tescil edilerek korunmaya çalışılması dönüşüm ve rant baskısı altında bulunan alanın parçalanmasına ve ruhunun yol edilmesine yol açacaktır. Bunun en somut örneği alanda Yüksek Hızlı Tren Garı ve alışveriş merkezinin kurulmuş olmasıdır.

Resim 6. Ankara Şeker Fabrikası

İzmir Havagazı Fabrikası

İzmir'de endüstrileşme 19. yy. ikinci yarısından sonra gerçekleşmiştir. Bu dönemden sonra kentte liman, demiryolu bağlantılı ve çeşitli endüstri yapılarının yoğunlaştığı bölgede farklı faaliyet alanlarında (tekstil, kağıt, şarap, elektirik üretim un, tütün, havagazı vb.) birçok tesis işletmeye geçmiştir. Havagazı fabrikası, bu bölgede 1862 yılında inşa edilmeye başlanmıştır. Fabrika çeşitli işlev değişiklikleri ile birlikte 1994 yılına kadar faal kalmıştır. 1995 yılında fabrikanın bazı donanımları

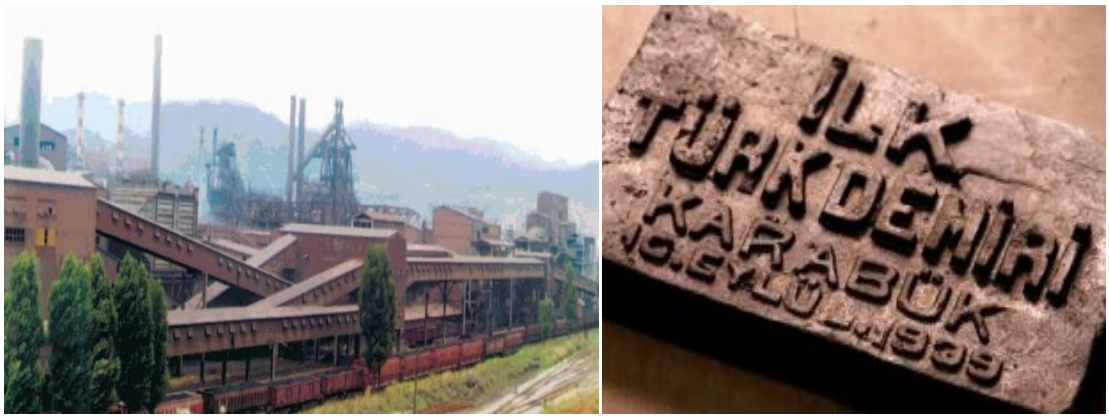
İstanbul'daki Rahmi Koç Sanayi Müzesine gönderilmiştir. 1998 yılında tesisdeki 53 yapı koruma altına alınmıştır. Buna rağmen fabrikanın bulunduğu alan 2000'li yıllarda atıl duruma düşmüştür. Bu yıllardan sonra yapılan plan çalışmaları kapsamında fabrika alanı (23.250 m2) eğlence ve kültür merkezi olarak planlanmış, alandaki tescilli yapılar restore edilmiş ve 2008 yılında kültür merkezi olarak faaliyete geçmiştir (Resim 7). Çalışmalar kapsamında fabrika sahasında dökümhane binası kafeterya olarak, depo binaları sergi salonu ve sanat atölyeleri şeklinde düzenlenmiştir. Diğer tescilli yapılar ise okuma salonu, satış birimi ve idari bina olarak kullanılmak üzere restore edilmiştir. Fabrikanın yan parselinde bulunan elektrik üretim tesisi ise böyle bir değerlendirmeye tabi tutulmamış ve yıkıma terkedilmiştir (İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2018; Kayın, Şimşek, 2009; Milliyet Gazetesi, 2018).

Resim 7. İzmir Havagazı Fabrikası

Karabük Demir Çelik Fabrikası

Cumhuriyetin ilanından sonra hemen sonra Anadolu'da birçok sanayi tesisi kurulmaya başlanmıştır. Ağır sanayiye geçiş hedefi doğrultusunda 1937 yılında medeniyet ve kültür müessesi olacağı belirtilen Karabük Demir Çelik Fabrikasının temeli atılmıştır. Fabrika 1939 yılında işletmeye alınmıştır (Resim 8). Fabrika günümüzde işletmededir. Fabrika yerleşimi içinde fabrikanın kurulumuna başlanmasıyla eşdeğerli olarak ilerleyen işçi ve mühendisler için yerleşim alanları, sosyal tesis alanları (hastane, sinema, okul, spor tesisleri) yer almaktadır. Karabük Demir Çelik Fabrikasının kurulmaya başlandığı dönemde Zonguldak Kömür İşletmesi devletleştirilmiş ve bölgeye Cumhuriyet döneminin ilk taşıyıcısı demiryolu getirilmiştir. Bu faaliyetler Ankara'dan Anadolu'ya yayılması planlanan modern toplumu oluşturmanın ilk adımlarıdır (Karabük Demir Çelik Fabrikası; Öktem, 2006). Bu bağlamda Karabük Demiz Çelik Fabrikası ve yerleşimi Cumhuriyet'in ilk dönemlerinin özgünlüğünü yansıtan, modern bir yaşam standartını sunan ve mühendislik faaliyetlerine hammadde sağlayan Anadolu'nun nadir endüstri mirası örneklerindendir. Tesisin devamlılığını sürdürmesi endüstri mirası olarak değerlendirilmesine olanak tanımaktadır.

Resim 8. Karabük Demir Çelik Fabrikası

Yukarıda örnekleri verilen endüstri miras değerlerinin bazıları korunmuş, restore edilmiş ve işlevlendirilmiş, bazıları yok olmuştur. Gerçekleştirilen koruma çalışmaları ile geçmiş dönemlerin kanıtı ve kent belleğinin önemli kaynaklarından endüstri miras değerlerinin yok olmasının önüne geçilmiştir. Ancak, bu çalışmalarda genel anlamda endüstri mirasının üretim şemasının sergilenmesini içeren bir planlama yapılmamış, endüstri faaliyetinin hikâyesinin aktarılması dikkate alınmamış, endüstriyel peyzaj elemanları gereğince kullanılmamış ve yapılar salt bina şeklinde restore edilmiştir. Bu uygulamalar ile alanın çevresi, kültürü, tarihi ve özgünlüğü ile bütünleşilememesine, kültürel ve/veya miras değerinin yozlaşmasına yol açılmıştır. Dolaylı olarak da endüstriyel miras ve turizm ilişkisinin sağlam temelde kurulmasına engel olunmuştur.

3. TURİZM ÜRÜNÜ OLARAK ENDÜSTRİYEL MİRAS

Endüstriyel miras değerleri kültürel ve estetik havası, işlevlendirilmiş yapıları (konaklama, müze, sergi alanı vb.), çevresel bütünlüğü ve bu alanlarda düzenlenen etkinliklerle turizm faaliyetlerinde değerlendirilmektedir. Endüstriyel mirasın turizm ürününe dönüşmesi 1990'lı yıllar itibariyle turizm sektöründen elde edilen gelirin arttırılması, turizmin çeşitlendirilmesi ve bütün yıla yayılması gibi hedefler doğrultusunda gerçekleşmiştir. Bu yıllardan sonra turistler sanayi alanlarını ziyarete teşvik edilmeye başlanmıştır.

Endüstriyel miras değerlerinin turizm sektöründe ürün olarak sunulması müşteri sayısının arttırılmasına, endüstriyel miras turizminin diğer turizm türleri ile entegrasyonuna ve destinasyonların etkin tanınırlığının yükseltilmesine olanak tanınmaktadır. Bu etkilerle Dünya Turizm Örgütü-World Tourism Organization (UNWTO) tarafından endüstri mirasının turizmin gelişimindeki önemi, 2000 yıllar ile birlikte kabul edilmiş, ICOMOS ve TICCIH birlikteliğinde sürdürülebilir turizm ve endüstri mirasını konu alan kongreler düzenlenmiştir. 2011 yılında da, Avrupa Birliğince, dünya turizm günü kapsamında endüstriyel miras ana tema olarak belirlenmiştir (Avrupa Komisyonu-European Commission, 2011).

3.1. Dünyada Endüstriyel Miras ve Turizm İlişkisi

Endüstriyel miras değerlerinin turizm ürünü olarak değerlendirilmesinde genel anlamda somut değerler önemsenmektedir. Soyut değerler ise ikinci planda kalmaktadır. Dünyada, en çok ziyaret edilen endüstriyel miras alanları arasında:

1. Cevhere dayalı üretim alanları (kömür, altın vb.
2. Bütünleşik (kompleks) endüstri alanları (metal, demir çelik vb.),
3. İmalat endüstri alanları (tekstil, makine, tarımsal vb.),
4. Ulaşım altyapıları (demiryolu, kanal, köprü vb.) bulunmaktadır (Avrupa Parlementosu-European Parliament, 2013).

Belirtilen alanlara turizm kapsamında rehberli turlar düzenlenmekte, alanın tarihi yaratıcı yorum ve sergilerle aktarılmakta ve bu alanlarda birçok farklı etkinlik gerçekleştirilmektedir. Endüstri mirası ve turizm ilişkisi Avrupa'da yoğunlaşmakta ve endüstriyel mirasın turizm ürünü olarak pazarlanması amacıyla çeşitli çalışmalar yürütülmektedir. Bu çalışmaların en önemlisi endüstriyel mirasın tanıtılmasını ve bu alanların turizm sektöründe pazarlanmasını amaçlayan Avrupa Endüstriyel Miras Rotaları-European Routes of Industrial Heritage (ERIH) ağıdır. Ağ aracılığıyla bilinmeyen endüstriyel miras alanlarının diğer endüstri destinasyonları ile bütünleşmesi ve turizmin sürdürülebilirliği sağlanmaktadır. Ağda Avrupa ülkelerinden 1700 adet endüstriyel miras alanı (üretim tesisleri, endüstriyel peyzaj alanları, teknoloji müzeleri) bulunmaktadır. Bu alanlardan bazıları endüstriyel miras rotaları kapsamında turizm amaçlı tanıtılmaktadır. Endüstriyel miras turizmi kapsamında rota ve düzenlenen etkinlik örnekleri aşağıda verilmektedir.

Styrian Demir Rotası

Styrian Demir Rotası Avusturya'nın Eisenerz kentinde bulunan Avrupa'nın en büyük açık demir cevheri olan Erzberg madeni ve çevresindeki 100 km uzunluğundaki Styrian dağı bölgesini kapsamaktadır. Rota, 1986 yılından günümüze turizm amaçlı olarak geliştirilmektedir. Rota kapsamında bölgenin madencilik ve sanayi faaliyetlerine tanıklık eden birçok tarihi mekân ve çeşitli müzeler (su temini, demir eritme, bakır madeni vb.) bulunmakta ve turlar (Erzberg Macerası) düzenlenmektedir (Avrupa Endüstriyel Miras Rotaları-Strain Iron Trail). Styrian dağları endüstriyel özelliklerinin yanı sıra doğasıyla da turistleri cezbetmektedir (Resim 9).

Resim 9. Styrian Demir Rotası

Silesia Turizm Rotası

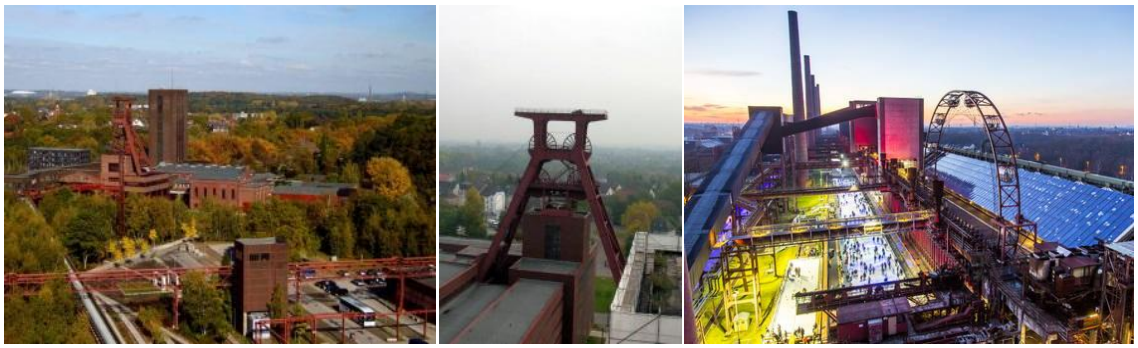
Polonya'nın Silesian Bölgesinde, iki tanesi dünya miras listesinde olmak üzere toplam 48 tesisi içeren alan endüstriyel miras rotası (400 km) olarak belirlenmiştir. Rota, Polonya'da önemli bir turizm destinasyonudur. Her yıl 700.000 kişi tarafından ziyaret edilmektedir. Rota güzergâhında endüstri festivalleri düzenlenmekte, güzergahta yer alan müze, kültür merkezi vb. olarak işlevlendirilmiş tesislerde veya ulaşım altyapısı alanlarında farklı etkinlikler (kömür madeni ziyareti, madencilik faaliyetleri, cam işçiliği, trene binme, konser, lazer gösterileri, işçi mahallelerini gezme vb.) gerçekleştirilmektedir (Resim 10). Rotada, 2010 yılındaki festivalde 1 günlük katılımcı sayısı 29.000 olarak hesaplanmıştır (Avrupa Endüstriyel Miras Rotaları-Silesia).

Resim 10. Silesia Turizm Rotası

Zollverein Kömür Madeni Kompleksi

Kompleks, Avrupa kıtasının en büyük kömür madeni olan Zollverein Essen'de (Almanya) yer almaktadır. Alanda 1851'den 1986 yılına kadar madencilik faaliyetleri kesintisiz devam etmiştir. Zollverein Kömür Madeni Kompleksi 2001 yılında Dünya Mirası Listesine, 2006 yılında da Avrupa Endüstriyel Miras Rotası ağına (Ruhrgebeit Bölgesel Rotası) kayıt edilmiştir. DML'ye kayıt edilmesinden sonra 2002 yılından sonra alanın kültür ve iş merkezi olmasına dönük planlama çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Günümüzde Zollverein Kömür Madeni Kompleksi önemli bir turizm destinasyonudur (Avrupa Endüstriyel Miras Rotaları-Zollverein; Ruhr Müzesi-Zollverein), (Resim 11).

Resim 11. Zollverein Kömür Madeni Kompleksi

Kompleskte müzeler, sanat, kültür, gastronomi, eğlence ve rekreasyon merkezleri bulunmakta ve çeşitli etkinlikler (festival, konser, sinema vb.) düzenlenmektedir. Destinasyon yılda ortalama 1.5 milyon turist tarafından ziyaret edilmekte ve alanda turistlere yönelik farklı 30 tur sunulmaktadır (Avrupa Endüstriyel Miras Rotaları-Zollverein), (Resim 12).

Resim 12. Zollverein Kömür Madeni Kompleksi

Güney Yorkshire Turizm Rotası

Rota, Birleşik Krallığın Güney Yorkshire bölgesindeki Huddersfield, Sheffield ve Barnsley kentlerindedir. Bölgede, Ortaçağdan 1960'lı yıllara kadar ağır sanayi faaliyetleri (kömür ve demir) gerçekleştirilmiştir. Bu anlamda bölge endüstriye dayanan miras değerleri açısından zengindir. Rota kapsamında geçmiş dönemde döküm ve çelik atölyesi, kömür ocağı, tren istasyonu vb. olarak kullanılan yapı grupları müze kompleksi ve çeşitli etkinlikler gerçekleştirildiği (sergi, zanaat işletmesi, antika merkezi vb.) alanlar olarak işlevlendirilmiş ve turizm ürününe dönüştürülmüştür (Avrupa Endüstriyel Miras Rotaları-Southwest Yorkshire).

Resim 13. Güney Yorkshire

3.2. Türkiye'de Endüstriyel Miras ve Turizm İlişkisi

Türkiye'de, korunması sağlanabilen bazı endüstriyel miras değerleri Bölüm 1.3. içeriğinde örneklendiği gibi müze veya eğlence ve kültür merkezi kullanımlarına işlevlendirilmiş ve turizm ürünü olarak sunulmuştur. Ancak, genel çerçevede Türkiye turizm politikalarına ve planlamasına bakıldığında endüstriyel miras değerlerinin turizm ürünü olarak değerlendirilmediği görülmektedir. 2007 yılında yürürlüğe giren ve Türkiye'de turizmin yol haritası olarak adlandırılan "Türkiye Turizm Stratejisi 2023" belgesi eylem planında turizmin çeşitlendirilmesi kapsamında endüstriyel miras turizmi yer edinmemektedir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2007).

Türkiye'de, korunması sağlanabilen endüstriyel miras değerleri eğlence ve kültür merkezi veya müze işlevlerinde turizm ürünü olarak sunulsa da, miras değerlerinin çevresi, kültürü, tarihi ile bütünleşmesinin sağlanamadığı ve müzecilikte istenilen seviyeye ulaşılamadığı düşünüldüğünde [12] Türkiye'de bu değerlerin

[12] Türkiye'de 2017 yılında müze sayısı 438'dir. Bunların 199 tanesi Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde, 239 tanesi de özel müze statüsündedir. Buna rağmen Amsterdam' da 144, Berlin'de 158, Londra'da 215, Los Angeles'ta 213 (Amerika Birleşik Devletleri genelinde 17.500), Moskovada 365, Paris'te 313 müze bulunmaktadır (TUİK, 2017; World Cities Culture Form, 2017). Türkiye'nin neolitik dönemlerden bugüne birçok farklı medeniyete ev sahipliği yapması düşünüldüğünde Türkiye'deki müze sayısı yetersizdir.

tanıtımına ve pazarlanmasına yönelik projeler üretilememekte ve bu doğrultuda farklı turizm türleri ile entegrasyon sağlanamamaktadır. Bu bağlamda endüstriyel miras değerleri ve turizm ilişkisinin kurulması için bütüncül politikalar üretilmesi gerekmektedir.

4. SONUÇ ve ÖNERİLER

Günümüzde turizm sektöründe insan amaçları farklılaşmış, sektör eğitici ve sosyo-kültürel bir aktivite haline gelerek etki hareketine dönüşmüştür. Sektörde etki hareketi oluşturabilmek için turizm ürünlerinin korunması, yaşatılması ve tanıtılması büyük önem arz etmektedir. Bu ürünler arasında endüstri miras değerleri de bulunmaktadır. Endüstriyel miras ve turizm ilişkisi endüstriyel miras değerlerinin mekânı, kültürü, tarihi ve mimari özelliklerinden faydalanılarak bu alanlarda müzeciliğe ve çeşitli etkinliklerin düzenlenmesine dayanmaktadır. Bu anlamda endüstriyel miras turizminde müzecilik faaliyetleri ve endüstriyel miras değerlerinin korunması, yaşatılması ve bu değerlere farkındalık oluşturulması en büyük etkendir.

Türkiye'nin Avrupa'ya göre geç sanayileşmiş bir ülke olması, Türkiye'de müzecilik faaliyetlerinin Avrupa ülkelerine göre çok geride kalması ve Türkiye koruma politikalarında endüstri mirasının göz ardı edilmesi ve bu doğrultuda miras değerlerine farkındalık oluşturulamaması dikkate alındığında Türkiye'deki endüstriyel miras değerlerinin turizmde değerlendirilebilmesi ve Avrupa'da olduğu gibi doğrudan uluslararası turizm ürünü olarak pazarlanabilmesi olanağı düşüktür. Türkiye'de endüstriyel miras değerleri, turizm sektörü içinde farklı turizm türlerine eklemlenerek destinasyonları güçlendirici, müzecilik faaliyetlerini arttırıcı ve iç turizmi canlandırıcı nitelik taşımaktadır. Bunun yanında, bu değerlerin turizm ürünü olarak değerlendirilmesi, rant baskısı altındaki endüstriyel miras değerlerine farkındalığın attırılmasına ve Türkiye endüstrisinin gelişim sürecinin anlaşılmasına olanak tanıyacaktır. Türkiye'de endüstriyel miras değerlerinin turizm planlamasında değerlendirilebilmesine yönelik öneriler aşağıda sunulmaktadır.

- Endüstriyel miras değerleri turizm politikalarında yer edinmelidir.
- Turizm ürünü olabilmesi için endüstriyel miras değerlerinin tarihi çevreleri ile birlikte tescillenmesi ve bu değerlere farkındalık arttırılarak etkin korunması sağlanmalıdır.
- Endüstri mirasına yönelik envanter hazırlanmalıdır.
- Endüstriyel miras değerlerinin salt bina olarak restorasyonu yanında çevrelerindeki peyzaj öğeleri ile bütünleştirilmelidir.
- Endüstriyel miras değerleri kültürünü, tarihini ve özgünlüğünü yansıtmasına yönelik kullanımlarla işlevlendirilmeli, mirasın hikâyesi turizm ürününe dönüştürülmeli, bu doğrultuda projeler geliştirilmelidir.
- Endüstriyel miras alanlarında öğretici ve eğlendirici etkinlikler düzenlenmeli ve bu alanlar turizm pazarlamasında farklı turizm türlerine eklemlenmelidir.
- Endüstriyel miras değerlerinin yoğun olduğu illerde (İstanbul başta olmak üzere) endüstri mirası rotaları belirlenmeli ve bu rotalarda rehberli turlar ve etkinlikler düzenlenmelidir.

KAYNAKÇA

Avrupa Endüstriyel Miras Rotaları-Silesia. https://www.erih.net/i-want-to-go-there/list/Sites/silesia.

Avrupa Endüstriyel Miras Rotaları-Southwest Yorkshire. https://www.erih.net/i-want-to-go-there/list/Sites/silesia.

Avrupa Endüstriyel Miras Rotaları-Strain Iron Trail. https://www.erih.net/about-erih/route-system/regional-routes/.

Avrupa Endüstriyel Miras Rotaları-Zollverein. https://www.erih.net/fileadmin/Mediendatenbank/Downloads/Konferenzen_Referate/European_Parliament_Event_2016/06_The_example_of_UNESCO_World_Heritage_Site_Zollverein_-_Jolanta_Noelle.pdf.

Avrupa Komisyonu-European Commission. (2011). *European Tourism Day-Industrial Heritage.* http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-11-632_en.htm.

Avrupa Konseyi-Council of Europe. (2015). European Industrial Heritage Year. http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=19512&lang=EN.

Avrupa Parlementosu-European Parliament. (2013). Industrial Heritage and Agri/Rural Tourism İn Europe. http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2013/495840/IPOL-TRAN_ET(2013)495840_EN.pdf.

Cengizkan, A. (2006). *İstanbul Silahtarağa Elektrik Santrali*. TMMOB Mimarlar Odası Dergisi, 45:14-18..

Enginsoy Ekinci, S. (2006). *Fairbairn İstanbul'da: 19. Yüzyıl Osmanlı Endüstri Yapılarından İki Örnek Üzerine Notlar.* TMMOB Mimarlar Odası Dergisi, 45:24-27.

ICOMOS. (2016). *The Industrial Heritage, A New Heritage.* https://www.icomos.org/18thapril/2006/18april2006-4.htm.

İzmir Büyükşehir Belediyesi. (2018). Tarihi Havagazı Fabrikası Kültür Merkezi. https://www.izmir.bel.tr/tr/Projeler/tarihi-havagazi-fabrikasi-kultur-merkezi/1382/4.

Karabük Demir Çelik Fabrikası. https://www.kardemir.com/Yonetim.aspx?Sec=Sirket&b=7&Ani=&Lng=tr-TR&W=12.

Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2007). *Türkiye Turizm Stratejisi 2023 Eylem Planı.* http://www.kultur.gov.tr/Eklenti/906,ttstratejisi2023pdf.pdf?0.

Kayın, E., Şimşek, E. (2009). *İzmir Havagazı Fabrikası Endüstri Kompleksi Üzerine Yeniden Düşünmek.* Ege Mimarlık,14-19.

Köksal, G. (2005). *İstanbul'daki Endüstri Mirası İçin Koruma ve Yeniden Kullanım Önerileri*, Doktora Tezi, T.C. İstanbul Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Milliyet Gazetesi. (2018). *Başkan Kocaoğlu'ndan 'Elektrik Fabrikası' Çıkışı.* http://www.milliyet.com.tr/baskan-kocaoglu-ndan-elektrik-fabrikasi-izmir-yerelhaber-2612583/.

Öktem, S. (2006). *Karabük Demir Çelik Fabrikaları ve Yerleşkesi.* TMMOB Mimarlar Odası Dergisi, 45:6-8.

Peri, B. (2006). *Cumhuriyet Dönemi Endüstri Yapıları ve Yerleşkeleri Kayseri ve Nazilli Sümerbank Fabrikaları.* TMMOB Mimarlar Odası Dergisi, 45:6-8.

Rezan Has Müzesi. http://www.rhm.org.tr/.

Ruhr Museum-Zollverein. https://www.zollverein.de/zollverein-unesco-world-heritage-site/.

Sabah Gazetesi. (2013). *Paşalimanı Un Fabrikası Sinpaş'ın.* https://www.sabah.com.tr/ekonomi/2013/01/19/pasalimani-un-fabrikasi-sinpasin

Santral İstanbul Enerji Müzesi. https://www.erih.net/i-want-to-go-there/site/show/Sites/santralistanbul-energy-museum.

Tanyeli, G., İkiz, D. (2009). *İstanbul'da Bir Endüstriyel Miras Örneği:Bomonti Bira Fabrikası. TÜBA-KED*, 7:109-121.

TICCIH. (2018). *TICCIH Congresses and Regional Meetings.* http://ticcih.org/activities/congresses/

TICCIH. (2003). *The Nizhy Tagil Charter for the Industrial Heritage.* https://www.icomos.org/18thapril/2006/nizhny-tagil-charter-e.pdf.

TICCIH. (2011). *Dublin Principles*. http://ticcih.org/about/about-ticcih/dublin-principles/.

TMMOB Mimarlar Odası. (2006). *Maltepe Havagazı Fabrikası.* http://www.mimarlarodasiankara.org/index.php?Did=2434.

TUİK. (2017). *Kültürel Miras*. http://tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27607.

Turgut Gültekin, N. (2016). *Kültürel ve Endüstriyel Miras Olarak Ankara Şeker Fabrikası,* İdeal Kent Dergisi, 20 (7):906-935.

World Cities Culture Form. *Total Number of Museums.* http://www.worldcitiesculturefor um.com/data/total-number-of-museums.

I. Uluslararası Turizm ve Mimarlık Konferansı
1st International Conference on Tourism and Architecture
24-27 Ekim/October 2018
ISBN: 978-605-9554-33-6

A Study on the Evaluation of Contemporary Art Museums in the Context of Tourism for All - Case Studies from Central Europe

Selin Yıldız

Asist. Prof. Dr., Yıldız Teknik University, selinydz@gmail.com

Abstract

The issues for the societies where all people live and receive service equally without discrimination, are growing rapidly nowadays in the world and also studies in the context of Tourism for All are carried out on this principle, too. According to World Health Organization 15% of the world's population is disabled. Disability is now accepted as an "umbrella term", covering impairments, activity limitations, and participation restrictions. New definition of disability including temporary obstacles (new age diseases, pregnancy ,aging, etc) has changed the size of target audience. In addition, the integrity of the tourism chain, which consists of accessible information, accessible transportation, accessible infrastructure and accessible service, has removed Tourism for All from niche market. As an innovative and human-centered design, which serves tourism and cities, Contemporary Art Museum topic has become novelty for working and well educated people with disabilities. It is especially important that these museums have to be accessible and inclusive to serve the public on equal terms. Because the dialogue of contemporary art museums with today's society, distinguishes them from other museums via awareness, interpretation, feedback and interactive education (public programs) and takes the programme beyond the building and collection. The aim of this study is; to generate ideas about building and urban programming for national museums in the light of comprehensive analysis of the museology practices in Europe considering Tourism for all. Within the scope of the study, tourism practices for all in Vienna, Budapest and Prague were examined, and case studies were applied on contemporary / modern art museums selected in those cities. Physical accessibility of the museums were evaluated according to the Access-audit forms and supported by visual records. After the synthesis of the obtained data, comparative analyzes were done based on accessible tourism principles. This study will provide a comprehensive overview about Museum for All via integrating single building with the urban scale in the light of the Universal Design Principles beyond listing limited current accessibility information about selected museums.

***Keywords**: Tourism for All, Museum, Accessibility, Design for All, Contemporary Art Museums.*

Çağdaş Sanat Müzelerinin Herkes için Turizm Kapsamında Değerlendirilmesine Yönelik bir Araştırma - Orta Avrupa'dan Örnek İncelemeleri

Öz

Dünyada ayrım gözetmeksizin tüm insanların eşit şartlarda yaşayabildiği ve hizmet aldığı toplumlar için çalışmalar hız kazanmakta ve turizm alanında da "herkes için turizm" kapsamında bu ilkeye yönelik gelişmeler yaşanmaktadır. Dünya Sağlık Örgütünün verilerine göre dünya nüfusunun % 15'i engellidir. Günümüzde engelli tanımının genişlemesi ile geçici engeller, yeni çağ hastalıkları, hamilelik ve yaşlılık kapsama alınarak hedef kitlenin boyutu değişmiştir. Bunun yanında erişilebilir bilgi, erişilebilir ulaşım, erişilebilir altyapı ve erişilebilir hizmet içeriğinden oluşan turizm zincirin bütünlüğü Herkes İçin Turizmi niş pazar olmaktan çıkarmıştır. Turizme hizmet eden ve kentleri ön plana çıkaran, yenilikçi, insan odaklı oluşumlardan biri olarak çağdaş sanat müzeleri dünyada çalışan ve eğitimli engelli bireyler için de ilgi çekici hale gelmiştir. Kamuya eşit şartlarda hizmet için bu müzelerin erişilebilir ve kapsayıcı olması ayrıcalıklı önem taşımaktadır. Çünkü çağdaş sanat müzelerini diğer müzelerden

ayrıştıran, günümüz toplumu ile farkındalık, yorumlama, geri bildirme ve interaktif eğitim (kamusal programları) gibi yollarla diyalogu onları bina ve koleksiyonun ötesine taşımaktadır. Bu çalışmanın amacı; Avrupa'daki müzecilik uygulamalarının "herkes için turizm" bağlamında kapsamlı analizi ile ülkemizde yeni yapılacak olan müzeler için bina ve kentsel programlama alanında bilgi üretmektir. Çalışma kapsamında Viyana, Budapeşte ve Prag'daki Herkes İçin Turizm uygulamaları incelenmiş, söz konusu kentlerde seçilen 3 adet çağdaş /modern sanat müzesinde saha çalışması yapılmıştır. Saha çalışması için müzelerin fiziksel erişilebilirlikleri ölçmek amacıyla access-audit formları oluşturulmuş, görsel kayıtlar ile desteklenmiştir. Elde edilen verilerin sentezinin ardından, erişilebilir turizm ilkelerine temellendirilerek karşılaştırmalı analizleri yapılmıştır. Bu çalışma, incelenen müzelerin erişilebilirlik durumu hakkında sınırlı güncel bilgi vermenin ötesinde Herkes İçin Müze alanında, Evrensel Tasarım İlkeleri ışığında kentsel ve tekil bina ölçeğinde kapsamlı bakış sunacaktır.

***Anahtar kelimeler**: herkes için turizm, müze, erişilebilirlik, herkes için tasarım, çağdaş sanat müzeleri.*

1. INTRODUCTİON

More than a billion people in the world today experience disability according to World Health Organization report on disability (2011). Disability which is now accepted as an "umbrella term", covering impairments, activity limitations, and participation restrictions, is defined to be complex, dynamic, multidimensional, and contested. Plus it is now accepted as not only a public health issue, but also a human rights and development issue. The transition from an individual, medical perspective to a structural, social perspective has been described as the shift from a "medical model" to a "social model" in which people are viewed as being disabled by society rather than by their bodies (World Health Organization 2011). In this context, universal design is presented as a solution to survive against any obstacle. Ron Mace defines Universal Design to be the design of products and environments to be usable by all people from all ages to the greatest extent possible, without the need for adaptation or specialized design. Universal Design is examined under seven principles: Equitable use, flexibility in use, simple and intuitive use, perceptible information, tolerance for error, low physical effort, size and space for approach and use. The products and spaces is expected to be designed through related principles.

As an innovative and human-centered design, which serves tourism and cities, Contemporary Art Museum topic has become novelty for working and well educated people with disabilities. It is especially important that these museums have to be accessible and inclusive to serve the public on equal terms. Because the dialogue of contemporary art museums with today's society, distinguishes them from other museums via awareness, interpretation, feedback and interactive education (public programs) and takes the programme beyond the building and collection.

This study aims to generate ideas about building and urban programming for national museums in the light of comprehensive analysis of the museology practices in Europe, considering Tourism for all via superposing Universal Design with Accessible Tourism theory. Within the scope of the study, inclusive tourism practices in Vienna, Budapest and Prague were examined, and case studies were applied on contemporary / modern art museums selected in those cities. Physical accessibility of the museums were evaluated according to the Access-audit forms and supported by visual records.

After the synthesis of the obtained data, comparative analyzes were done based on accesible tourism principles. This study will provide a comprehensive overview about Museum for all via integrating single building with the urban scale in the light of the universal design principles beyond listing limited current accessibility information about selected museums.

2. LITERATURE REVIEW

From the tourism perspective, the universal design is addressed to Tourism for All (also known as "Accessible Tourism", "Universal Tourism", "Inclusive Tourism" and in some countries such as in Japan "Barrier-free Tourism"). These terms of tourism mean to be accessible to all people, with disabilities or not, including those with mobility, hearing, sight, cognitive, or intellectual and psychosocial disabilities, older persons and those with temporary disabilities" (UNESCAP, 2009). It is mostly about making it easy for everyone to enjoy tourism experiences (European Commission definition). Tourism authorities have reconstructed disability definitions again and added the term of "tourism for all" to the tourism literature. The European Union conducts co-funding projects related to the design, implementation and marketing of accessible tourism itineraries. The main aims are: to increase the travel opportunities available for people with special access needs, to promote social inclusion and to improve the skills of staff in the industry. Also World Tourism Organisation working in cooperation with ONCE (Organización Nacional de Ciegos Españoles) and ENAT (European Network for Accessible Tourism) to develop knowledge and expertise on accessibility issues in the European tourism field. ENAT addresses Accessible Tourism under four headings: Accessible information, Accessible transportation, Accessible infrastructure and Accessible service.

Accessible information: Disabled tourists need precise and reliable information on accessibility conditions in destinations, accessibility conditions for transportation and accommodation. Although the accessibility levels of the destinations are at the highest level, the inaccessibility of this information may cause the disabled tourists to go and limit their activities.

Accessible transportation: It means all kind of transportation such as land, sea and air, which is one of the basic elements of participation in tourism activities used for all.

Accessible infrastructure: It can limit the movement of the environmental conditions in the outdoor activities by individuals with movement, vision and other sensory and perceptual disabilities. Therefore, infrastructures of destinations should facilitate the access of disabled people to services or activities.

Accessible service: Tourism activities in touristic destinations should be provided with satisfactory level of services provided by trained personnel by taking into consideration the support that will be needed by children and learning-impaired adults as well as mobility-disabled, fully or partially visually impaired and hearing-impaired persons.

Parallel to headings determined by ENAT, European Commission also arranges The Access City Award is the European prize for making cities more accessible to people with disabilities and older people. Lyon from France has been rewarded for its inclusive and universal accessibility this year according to the statement: "Lyon's public **buses are 100% accessible**, and access to culture for all is also ensured, thanks to the **inclusion of accessible equipment in libraries**, such as reading machines, audiobook readers and magnifying screens. The city has also developed **digital tools for people with disabilities**, and in terms of **work integration**, 7.8% of civil servants are people with a disability. This is significantly higher than the legal minimum quota of 6% required by the French legislation."(Access City Award, 2018). These values for the cities provide great convenience not only for the people living in the city but also for the visitors of the city and contribute to the tourism for all.

Undoubtedly, web sites and social media are of great importance in European tourism. An example of individual entrepreneurship in which travel researchers share their experiences in a systematic order, Sage traveling serves realistic information about the obstacles before the visiting a city. They don't only give clues about obstacles, they also offer comprehensive, detailed, and organized disabled travel information on accessible European tourist attractions, ports, hotels, and transportation (Sage traveling - The European Disable Travel Experts). Barcelonaturisme serves as a corporate site that provides information on public and private transportation, various tourism services and accommodation for the unhindered tourism with its Accessible Barcelona Guide and its infrastructure; visual, auditory, operational and cognitive are classified under 4 categories (Visit Barcelona). Paris has designed a guide for wide range of disabilities that includes accessible keys from planning a trip (transportation info) to accomodation, eating out, museums and monuments, outings, entertainment and leisure (Paris guide). The difference of Britain from other European countries is both economic and social efforts for accessibility in historical buildings (Accessible Britain).

2.1. Contemporary Art Museums and Accessibility

Art museums are recognized as essential to the marketing of destinations, and are at the core of urban tourism (Horner & Swarbrooke, 2004; Li & Wall, 2004).

Due to the increase in the number of educated and disabled people, disabled individuals are actively involved in tourism activities in the context of leisure activities (ITB, 2012/2013). The obligation of museums to be accessible extends to the decision of the UNESCO dated 1960s "Recommendation concerning the Most Effective Means of Rendering Museums Accessible to Everyone".

> *"II. General principles* **:** *2. Member States should take all appropriate steps to ensure that the museums on their territory are accessible to all without regard to economic or social status."*

Nowadays the act of using museums is a social event, and that the atmosphere- as a setting for differentiated learning opportunities plays a decisive role in citizens' use of museums. Therefore museums also can be considered as a social learning space

for knowledge producing processes. For contemporary society, the participation of people with disabilities in all aspects of life is an important indicator. (Lundgaard, I., B., 2014) The European understanding of museums is not only object-oriented, it is visitor-oriented and is shaped not only by protection, but also by cultural policy, which envisages sharing and participation (Enlil, Z., et al. 2011). In his book, in which he depicts the change in the concept of a contemporary art museum from a historical and geographical perspective, Lorente (2011) examines the Museum of Modern Art in New York as a pioneering institution that model the others (Lorente, P., 2011). People of all ages in contempoarary society learn more effectively through participation. The museum can be a matter of course evaluate the success of a particular activity in a written report or case study via this participation (Ambrose T. & Paine C., 1993). MOMA as a striking example, not only in terms of contemporary art culture, but also as a decisive mission for the culture of contemporary society, takes care in developing its events and programs up to people for all ages with different abilities. They offer variety of free programs and services to make itself accessible to visitors (MOMA, 2018). MOMA is still developing programs for individuals with developmental or learning disabilities, with dementia, who are blind or partially sighted, deaf or hard of hearing and for wheelchair access.

The accessibility mechanism for its museums should be handled with an inclusive perspective. Not only physical accessibility, but also the requirements of services and infrastructure should be questioned. In the framework of 4 main titles of accessible tourism as mentioned before; access to museums, web services, advertising and communication systems, location, architectural conditions, services to individuals from different ages and skills and security infrastructure should be programmed with a holistic approach.

3. METHODOLOGY

The museums and art centers that are exemplified within the scope of the case study are examined within the framework of the holistic understanding required by "tourism for all". For this purpose, contemporary examples were selected from Vienna, Budapest and Prague that are leading cities of central European tourism. The author visited the buildings using an umbrella stroller for her kid and she implemented checklists (physical accessibility) on-site. The checklist questions architectural conditions of a building under the titles of: entrance, info desk, restrooms, multipurpose hall, cafeterias, restaurants, gift shops, stairs, elevators, ramps and coridors. Accessibility observations have been complemented by an exploration of other services of facilities.

4. DISCUSSION of FINDINGS

Case 1: Accessible Budapest and LUDWIG MUSEUM

The European Award for Accessible Cities was launched in May 2010 by the European Commission and has run on an annual basis since then. As such, the competition covers accessibility in the everyday lives of city residents and, to some extent, the accessibility of tourist offers. However, *accessible tourism products, services*

and marketing are not specifically included in the award criteria (ENAT accessible cities list). In 2015 Budapest received a special mention for its work in the field of transportation. In Budapest, tours, festivals and awareness activities are organized, museums and various centers serve for families with children and people with disabilities in the context of accessible tourism.

Ludwig Museum opened in 2005 dates back to 1982. Its core activities are museum activity and protection of the cultural heritage. Scope of collection is post-1960s general and Hungarian art, particularly in the new media (film, video, computer art, photography) (Ludwig Museum- History) Museum is located near city center and around other museums. It is possible to provide transportation in different ways such as by public transport (railway / boat), bike and car. There is also carpark information. Web page includes "accessibility" title which gives information about programs for disabled persons and physical conditions. The entire museum is mentioned to be accessible for wheelchair user (Ludwig Museum-Location). The entrance of the building has an accessible route for everyone and the information desk is easily noticeable by its color. The lobby has an adequate space for seating and resting areas and includes locker boxes. Vertical connections such as ramps, elevators and stairs are accessible and well-maintained. Accessible restrooms are located on every floor level of the building.

Case 2: Accessible Vienna and mumok Museum

"More information, less frustration." This is the motto for these guidelines for Vienna's visitors with special needs. Vienna provides well organized web page and tourist guide giving info about accessible services such as hotels, sights, opera, theatre, concerts, cinemas, cafes, restaurants, public restrooms, specialized tours etc. (Accessible Vienna) Vienna has more than 100 museums. These include important collections of world renown as well as small establishments that impress with original exhibits. Vienna's museums have found a number of ingenious ways to make their exhibitions more accessible to visually impaired and deaf visitors. In the exhibited elements only the status of being a visual element has been overcome and transformed into tactile works. Information about the works are described in sign language with videos.

The mumok, opened in 2001, is mentioned to be the largest museum in Central Europe for art since modernism. It makes the various aspects of the international and Austrian avant-garde accessible to everyone interested in the arts. It is located in MuseumsQuartier which is packed full of historical culture and public transportation, lifts and access at the heart of the city. The mumok gives art education to people from all ages and organizes familiy activities. Accessibility status, including main entrance doors, elevators, accessible restrooms and restaurant information, is provided on the website (mumok).

A very simple and clear schematic map for the MuseumsQuartier allows easy access to the building. Also the building can be easily distinguished from its surroundings by its facede's texture and color. When the details of the building are

examined, it is concluded that the technology used is obsolete. Although the building has an accessible route to the entrance door, the use of the revolving door with alternative doors at the entrance is not inclusive. Toilet doors require great effort to open. Vertical and horizontal circulation elements have sufficient width and equipment but don't have sufficient lighting.

Case 3: Accessible Prague and DOX Contemporary Art Center

A website for travellers for whom with special needs thinking of coming to Prague , is available in French, English, German, Czech, and discusses Prague's accessible services (Accessible Prague). In this web site, accessible Monuments, museums, galleries, music and theaters, public transport, restaurants are listed, physical and economic accessibility information of museums are given. Also, there a brochure was prepaired intended primarily for people using manual or mechanical wheelchairs, it can also be a source of inspiration for parents with strollers or anyone with physical limititaions. Accessible routes in the city was drawn diagramatical way in the brochure (Accessibility Brochure for Prague).

First of all, DOX provides visitors a detailed digital and hardcopy map which includes diagrammatic informations about floor plans and significant points in the building. The vertical access of the building is provided with a ramp which makes DOX easy to host everyone, can also be used for exhibition area. Entrance (automatic sliding) door is accessible and inclusive. The information desk with different heights appeal to different types of users. Wide elevators includes seatings for mobility impaired people. The exhibition units are made of suitable size, especially for wheelchair users. In the cafeteria, a play unit was set up to make the children's times fun while the parents were relaxing.

5. CONCLUSION and SUGGESTIONS

The ways in which tourism can be made enjoyable by everyone are being investigated and the arrangements of the museums on this issue are progressing day by day. As contemporary learning places, organizing contemporary art museums to host all kinds of individuals, whether or not they have a disability, is very important for the sustainability of today's society. This study examines the practices of the museums in Central Europe that will contribute to tourism for all and tries to catch common principles in a holistic sense. Tourism cannot be considered independent of city policies and legislation. In this context, the studies that practical knowledge relates to politics will shed light on tourism research. After the synthesis of on-site examination and the findings obtained from the internet, a model (Table 1) have emerged addressing the concept of "museum" from urban scale to building scale, superposing the concept of transportation, services, infrastructure and access to information with universal design principles. This model gives clues about planning and the actors involved in the planning of accessible museums. The model that requires an interdisciplinary work gives clues about collaboration environment of many professions such as; design, tourism, politics, economics, medicine, sociology, psychology, technology, advertising, business, education and engineering. At the same

time, this model produces information that will provide an infrastructure for monitoring accessible museums. With the assumption that the model can be further developed, the application, which corresponds to each principle, is the title for further studies.

Table 1. Suporposing Model Suggestion for "Museum For All" Based on Universal Design Principles

MUSEUM FOR ALL Superposing model	equitable use	tolerance for error	flexibility in use	size and space for approach and use	low physical effort	perceptible information	simple and intuitive use
Accessible information • **Web page** • **Printed Guide** • **Web guide** • **Advertisement** • **Links to tourism offices**	Visual-written-voice-in all languages etc, Braille alphabet	-----	different media sources such as web sites, printed guides, advertising, media	Convenient to hand size, light, printed guide etc.	Access to information platforms - web environment	Simple interface, simple language	Intuitive-web site and guide designs
Accessible transportation • **Land (car-taxi-bus-railway, subway etc)** • **Sea** • **Air**	Public and custom, group or individual	-----	Flexibility of transportation or transferring, suitable for variable weather conditions	Means of transport according to the standards of disability	easy access, central location	Sketches, routes, reference points around	Easy to understand maps, schemes
Accessible infrastructure • **location** • **entrance & info desk** • **restrooms multipurpose hall** • **cafeterias- restaurants** • **gift shops** • **stairs-elevators-ramps** • **coridors** • **exits**	Material, equipment, auxiliary technology suitable for all types of obstacles	Precaution against dangerous points	Approaches to different uses	Suitable dimensional requirements for use	Designs that do not need much power in the use of space and reinforcement	Location and equipment to be compatible with the user's perceptual capabilities	Simple but qulified design
Accessible service • **services to individuals and groups from different ages and skills.**	Equal service to everyone, Employment of Disabled Persons	Parallelism with customer satisfaction Staff education	Flexibility in time, budget and other systems	-----	Easy accessible service	service transparency and ease of use	-----

REFERENCES

Access City Award (2018) https://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=1141&eventsId=1208&furtherEvents=yes (Erişim Tarihi: 5 Aralık 2018)

Accessibility Brochure for Prague https://www.prague.eu/file/edee/universal/download/brozury/prochazky-bez-barier/4ppbezbarier_en.pdf (Erişim Tarihi: 5 Aralık 2018)

Accessible Britain

https://www.visitbritain.com/us/en/plan-your-trip/getting-around-britain/accessible-britain (Erişim Tarihi: 5 Aralık 2018)

Accessible Prague web site http://www.accessibleprague.com/index.html (Erişim Tarihi: 5 Aralık 2018)

Accessible tourism definition , European Commission http://ec.europa.eu/growth/sectors/tourism/offer/accessible_en (Erişim Tarihi: 5 Aralık 2018)

Accessible Vienna https://www.wien.info/en/travel-info/accessible-vienna (Erişim Tarihi: 5 Aralık 2018)

Ambrose T. & Paine C. (1993). *Museum Basics*, ICOM, Routledge, Great Britain.

ENAT Accessible cities list http://www.accessibletourism.org/?i=enat.en.accessible-cities (Erişim Tarihi: 5 Aralık 2018)

Enlil, Z., Dinçer, İ., Evren, Y., Seçkin E. (2011). "*Innovative Strategies for Cultural Tourism in Istanbul*". Istanbul Bilgi University Press.

Horner, S., & Swarbrooke, J. (2004). *International cases in tourism management*. Amsterdam: Elsevier ITB (2012/2013). ITB world travel trends report. [URL: http://www.itbberlin.de/media/itbk/itbk_media/itbk_pdf/WTTR_Report_2013_web.pdf] (Erişim Tarihi: 5 Aralık 2018)

Lorente, P. (2011). *Çağdaş Sanat Müzeleri*, Çev. Şeyda Öztürk, Koç Üniversitesi, İstanbul.

Ludwig Museum Official site – History https://www.ludwigmuseum.hu/en/history-0 (Erişim Tarihi: 5 Aralık 2018)

Ludwig Museum Official site – Location- getting here- https://www.ludwigmuseum.hu/en/location-getting-here (Erişim Tarihi: 5 Aralık 2018)

Lundgaard, I., B. (2014). *Museums Social Learning spaces And Knowledge Producing Processes*, Slos-og Kulturstyrelsen.

MOMA (2018). official web site, visit accessibility : https://www.moma.org/visit/accessibility/

Mumok official web site https://www.mumok.at/en(Erişim Tarihi: 5 Aralık 2018)

Paris guide , Official website of the Convention and Visitors Bureau https://en.parisinfo.com/practical-paris/visiting-paris-with-a-disability/accessible-paris-guide (Erişim Tarihi: 5 Aralık 2018)

Recommendation concerning the Most Effective Means of Rendering Museums (1960)Accessible to Everyone http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13063&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html (Erişim Tarihi: 5 Aralık 2018)

Sage traveling - The European Disable Travel Experts https://www.sagetraveling.com/about (Erişim Tarihi: 5 Aralık 2018)

UNESCAP (2009).Takayama Declaration – Appendix (http://www.accessibletourism.org/?i=enat.en.faq.744 (Erişim Tarihi: 5 Aralık 2018)

Universal Design definition: Ron Mace, The Center for Universal Design NC State University College of Design https://projects.ncsu.edu/design/cud/about_ud/about_ud.htm) (Erişim Tarihi: 5 Aralık 2018)

Visit Barcelona https://www.barcelonaturisme.com/wv3/en/ (Erişim Tarihi: 5 Aralık 2018)

World Report On Dısabılıty: World Health Organization (2011) http://www.who.int/disabilities/world_report/2011/en/ (Erişim Tarihi: 5 Aralık 2018).

I. Uluslararası Turizm ve Mimarlık Konferansı
1st International Conference on Tourism and Architecture
24-27 Ekim/October 2018
ISBN: 978-605-9554-33-6

Kültür ve Turizm Coğrafyası Açısından Türük Korgan Projesi

Güzin Kantürk Yiğit

Doç. Dr., Karabük Üniversitesi, gkanturkyigit@karabuk.edu.tr

Ünal Özdemir

Prof. Dr., Karabük Üniversitesi, uozdemir@karabuk.edu.tr

Öz

Türük Korgan bir tarih, kültür, turizm ve spor boyutlarını içeren, geniş kapsamlı bir projedir. "Türük Korgan", sözcüğü projede Türklerin müstahkem yeri, kalesi anlamında kullanılmıştır. Türük Korgan günümüzden 1500 yıl öncesi, "Türük-Bil" devletinin 5. hanedanlığının ikinci kağanı Kül-Tigin döneminin görselleştiği, o dönemin mimari yapılarıyla tasarlanmış bir projedir. Safranbolu'da yapımına başlanmıştır. Safranbolu, Türkiye'den UNESCO Dünya Miras Listesine alınmış 18 alandan biridir. 17. ve 18. yy Osmanlı sivil mimarisini yaşatması ile önemli bir kültürel turizm alanlarındandır. Safranbolu, günümüz döneminde, özgün tarihsel ve kültürel çevresiyle Türk sosyal yaşamının bütün geleneksel karakteristiğini sunmaktadır. Türük Korgan, otağ şeklinde mimarisi ve içeriğiyle o dönemin atmosferini yansıtacak zamanda yolculuk yapma olanağını sağlayacaktır. Türük Korgan'da "Ötüken-Yış" ve "Urkun-Bolık" adlı iki hizmet alanı bulunmaktadır. Ötüken-Yış" merkezi, idari yönetim anlamına gelmektedir. Urkun-Bolık bölümünde 100 yataklı 50 otağ, Kül-Tigin müzesi, lokanta, kafeterya, temsili Issık göl ve 40 yataklı Saka-Yakut-Tuva köyü yer alması planlanmaktadır. Proje alanında Sayokan, Türk Kılıç Sanatı-Yesüken, Binicilik, Okçuluk, atlı okçuluk ve atlı savaş oyunları yapılacaktır. Bu dalların eğitimleri yanında, atlı akrobasi eğitimleri de verilecektir. Türük Korgan, Türk Savaş Sanatı-Sayokan ve Türk Kılıç Sanatı-Yesüken'in dünya merkezi durumunda olacaktır. Bu çalışma Safranbolu'da yapımına başlanan kültür ve turizm bakımından katkı sağlayacak Türük Korgan Projesi hakkında bilgi verme ve projenin sahanın kültür ve turizmine sağlayabileceği katkılara ilişkin bir farkındalık oluşturmak amacıyla yapılmıştır. Çalışmada bir durum hakkında bilgi vermek için kullanılan nitel araştırma yöntemlerinden açıklayıcı durum çalışması kullanılmıştır. Yapılan çalışma sonucunda yapımına başlanan ancak henüz bitmeyen bu projenin Safranbolu ve Türkiye'ye önemli katkılar sunacağı belirtilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Türük Korgan, Turizm, Coğrafya, Kültür, Spor, Safranbolu*

Türük Korgan Project in Terms of Culture and Tourism Geography

Abstract

Türük Korgan a comprehensive project that includes history, culture, tourism and sports fields. Türük Korgan words were used as the castle that fortified place of Turks. It started to be built in Safranbolu district. Safranbolu where is taken in UNESCO World Heritage List form 18 field in Turkiye. It is one of the important tourism areas with its 17th and 18th century Ottoman civil architecture. The city, based on very ancient history and rich culture, became a center of economic wealth during the most powerful period of Ottoman Empire. Safranbolu presents all the traditional characteristics of Turkish social life with its orginal historical and cultural environment. Türük Korgan, give you the possibility to travel time by reflecting the air of that period with its otag/tent architectural style and its contents. Türük Korgan has two services areas called "Ötüken-Yış" and "Urkun-Bolık". The Otuken-Yıs means administrative administration. In the Urkın-Bolık section, there are 50 otag/tent that have 100 beds, Kültigin Museum, restaurant, cafeteria, representative ISsık Lake, Saka Yakut Tuva village that 40 beds are planned. In this Project area, Sayokan, Turkish Sword Art-Yesüken, Riding horse, Epuestrian, Archery, horse archery, horse war games will be held. This study was conducted with the aim of giving information and creating an awareness about the Türük Korgan Project that contribute culture and

tourism fields. For this purpose, explanatory case study has been used which is one of the qualitative research methods used to give information about a situation. This Project that was started but not yet finished will provide an important contribution to Safranbolu and Turkey.

Key Words: *Türük Korgan, Tourism, Geography, Culture, Sport, Safranbolu*

1. GİRİŞ

Safranbolu, Karadeniz Bölgesinin, Batı Karadeniz Bölümü'nde yer alan Karabük ilindeki önemli bir tarih, kültür ve turizm şehridir. Safranbolu, daha çok 18. ve 19. yüzyıl geleneksel Türk toplum yaşantısını günümüze aktarmaktadır. Kent, Türk kültürünün ve mimarisinin zirvesini oluşturduğu için, mimaride yeni tarz aranmamış ve 1940'lara kadar fazla değişikliğe uğramadan bakım ve onarımlarla günümüze kadar koruna gelmiştir (Somuncu vd., 2009).

Safranbolu sınırları içerisinde yapımına başlanan bir Türük Korgan projesi bulunmaktadır. Projenin sahibi Türk Savaş Sanatları Sayokan ve Yesüken'in kurucusu Nihat Yiğit'tir. Bu proje hem kültür hem de turizm açısından önemli özelliklere sahiptir. Projenin kültür turizmi başlığı çevresinin korunmasına katkı sağlayacaktır. Çünkü kültür turizmi, sürdürülebilirlik ilke ve politikaları ile geliştirilirse, yerel kültürel değerlerin küreselleşme karşısında yok olması önlenerek kültürel mirasın korunmasında bir araç haline gelebilecektir. Kültürel mirasın konu olduğu kültür turizmi faaliyetinin yerel halkın yaşam düzeyinin yükselmesi ve kültürel değerlerin korunması için toplumda bilincin artması gibi sosyal etkileri bulunmaktadır (Ceylan ve Somuncu, 2016: 54,55). Proje yansıtmak istediği Kültigin dönemi ile Türk tarihinin belli bir dönemini görselleştirmesi kültürel anlamda zenginlik katacaktır.

UNESCO Dünya Mirası ilan edilmesinden sonra yerli ve yabancı ziyaretçi sayısı artan Safranbolu'da 2016 yılında 32 bini yabancı olmak üzere yılda toplam 205 bin kişi konaklamıştır (Aydın, 2018: 463). Ağırlıklı olarak hafta sonlarında yoğunluk yaşanmakta ve şehirde artan turist sayısına paralel olarak bu da halkın yaşam kalitesini etkilemektedir (Türker vd., 2016).

Safranbolu'ya gelen turistlerin yaklaşık % 80'lik kısmını yerli ziyaretçiler oluşturmaktadır. Özellikle yaz aylarında ve dini ve milli bayramlarda alanda yoğun bir ziyaretçi baskısı yaşanmaktadır. Gelen ziyaretçilerin yıl içerisinde dengeli dağılmaması, genelde yaz mevsiminde birden artması alanın taşıma kapasitesini zorlamaktadır. Tatil dönemlerinde konaklama (yatak) sıkıntısının yaşanması ve yoğun araç trafiği nedeniyle alanda görülen park sorunu fiziksel taşıma kapasitesinin zaman zaman aşıldığını göstermektedir. Konaklama yapma imkânı bulan ziyaretçilerin ortalama geceleme konaklama süreleri 1-3 gün kadar olmaktadır (Ceylan ve Somuncu, 2016: 58).

Kültür, turizm ve spor alanlarını içeren çok boyutlu geniş kapsamlı bir proje olan Türük Korgan'ın yapımına 2014 yılında Safranbolu'da başlanmıştır. Proje henüz yapım aşamasındadır. Tamamlandığında Safranbolu turizm, kültür ve spor alanında adını bir kez daha duyurma imkânı bulacaktır. Safranbolu'ya gelen turistlerin konaklama sürelerini de uzatabilecek potansiyele sahiptir.

Çalışma, Safranbolu'da yapımına başlanan Türük Korgan Projesi hakkında bilgi vermek ve söz konusu projenin sahanın kültür ve turizmine sağlayabileceği katkılara ilişkin bir farkındalık oluşturmak amacıyla yapılmıştır.

Çalışmada bir durum hakkında bilgi vermek için kullanılan nitel araştırma yöntemlerinden açıklayıcı durum çalışması kullanılmıştır.

2. BULGULAR

Çalışmanın bulgularını Türük Korgan projesinin alt boyutları oluşturmaktadır. Bu kısımda projenin kültür ve turizm boyutları ele alınmıştır.

2.1. Türük Korgan Projesinin Kültürel Boyutu

Türük Korgan, günümüzden 1500 yıl öncesi, "Türük-Bil" devletinin 5. hanedanlığının 2. kağanı Kül-Tigin (Bigi Mugan Tigin) dönemini görselleştiren, dönemin mimarisi otağ görünümünde tasarlanmış bir projedir. Türük Korgan, dönemin kültürel özelliklerine uygun şekilde canlandırarak ziyaret edenlere zamanda yolculuk yapma olanağını verecektir. Safranbolu 17. ve 18. Yüzyılları yansıtan özellikleriyle zaten bilinmektedir.

Türük Korgan Projesi'ni anlatırken öncelikle adından başlamak yerinde olacaktır; Türük adı Türk tarihinin başlangıcı olarak kabul edilen bir kelimedir. Sayın Mirşan "Türk Tarihinin başlangıcı" deyince ben "Türük" sözünün kullanılmaya başlandığı tarihi anlıyorum" demektedir. Hoytı Tamır günlüklerine göre Türük sözünün kullanılmaya başlandığı belirtilmiştir (Sümer, 2014: 282). Kozmostan geldikleri inancını taşıyan Ön-Türklerin de kendilerini Türük diye adlandırdıkları ifade edilmektedir. Türük yani Tür/Ök'dür, cins=Tür Ök=Gök, Gök Tür'ü Gökten Gelen Tür, Gökten gelen cins, Rabbani Cins anlamındadır (Tarcan, 2004: 201). Türük, başta dil yapısı olmak üzere, kültür ve oğuş (uygarlık) alanlarında ortak değerler sergileyen bir ulusa verilen addır. Deyim, türlü Türk kabilelerinin ortak adı olmak üzere Urqun yazıtlarında "T-Ü-R-ÜK" şeklinde, runik harflerle yazılarak kullanılmıştır. Türük adının etimolojisi "Tür-Ök" şeklinde yorumlanabilir, bu da "Rab Türü" anlamını vermektedir (Mirşan, 1999: 7). Türk sözcüğü kökenbilime göre "Türük/Türkök" sözcüklerinden meydana gelmektedir. Günümüzde iddia edildiği gibi etnik-ırki temelli bir sözcük değil; inanç temelli bir sözcüktür (Türük Korgan, 2018, www.turukkorgan.org).

Korgan kelimesinin kökenin ise Qurgan (kurgan) kelimesinden gelir. Qurgan sözcüğü Oq ve Uruqun'ın sıkışmasından oluşmuştur. OQ bir bölüm Ön Türk halkının kendine verdiği addır. Öteki bölüm kendilerini ON (Hun) olarak adlandırır. Oq-Uruqun yani Qurgan, Oq (kişisi) mezarı anlamını vermektedir (Tarcan, 2006: 30-331). Yine Mirşan'a göre Qurğan; mamure, kent ve muhteşem mezarlık ve müstahkem, korunan mevkii, yer anlamına gelmektedir (Mirşan, 1999: 76). "Kurganlar genellikle toplum tarafından kutsal sayılan yerlere yapılıyordu. Bu tür yerler, dağ tepeleri ve etekleri, yaylalar, ormanlık alanlar, ırmak yatakları ve göl kenarları olabilmektedir" (Belli, 2000: 13). Eski Türklerde, mezar yeri olarak ulaşılması zor yerlerin tercih ediliyor olmasında, atalar kültüne olan bağlılık yanında, bu bölgelere yapılan kurganların, ata mezarlarını her türlü saldırıdan veya tahribattan uzak tutacağına olan inanç da

etkilidir. Elbette, bu bölgelerin tercih edilmesinde, dağ, ağaç ve su gibi yer – su varlıklarının koruyucu bir ruha sahip olduklarına yönelik inanç da göz önünde bulundurulmaktadır (Sümbüllü, 2004: 66). Bu sözcük asırlar sonra "kale" anlamında kullanılmaya başlanmıştır.

Tüm bu bilgilere göre Türük Korgan= Türklerin/Gökten-Tanrıdan geldiğine inanan halkın kenti/kalesi, Türklerin müstahkem yeri, kalesi anlamında kullanılmıştır. Türük Korgan'ın ambleminin kaynağı da Eski Türklerdeki Kün (Güneş) ve Eki (Ay) sembolleridir (Şekil 1). Projenin planlanan giriş kapısında Türk Kültüründen ögeler taşımaktadır (Şekil 2).

Şekil 1. Türük Korgan'ın Eski Türklerdeki Kün (Güneş) ve Eki (Ay) Simgeleyen Amblemi

Şekil 2. Türük Korgan Projesi'nde Planlanan Giriş Kapısı

Proje kapsamında: "Ötüken-Yış" ve "Urkun Bolık" olmak üzere iki hizmet alanı yer almaktadır. Ötüken-Yış" merkezi, idari yönetim anlamına gelmektedir. Alan içinde yönetim otağları, savaş sanatları eğitim otağları, güvenlik müdürü otağı, anaokulu, yabgu konak otağı ve mescit bulunmaktadır (Şekil 3).

Şekil 3. Türük Korgan'ın Ötüken-Yış Yönetim Alanı

Şekil 4. Türük Korgan'ın Urkun Bolık Alanı

Urkun-Bolık Türük-Bil devletinin tarihteki başkentinin adıdır. Orhun olarak da geçer. İçerisinde 100 yataklı 50 otağ, Kül Tiğin Müzesi, lokanta, kafeterya, temsili Issık Gölü ve 40 yataklı Saka-Yakut-Tuva köyü yer alacaktır (Şekil 4). Konaklama alanları 1500 yıl öncesinin mimarisinde ama günümüz konforunda olacaktır. Bu bölümde İstemi Kağan'dan Kül Tigin'e kadar tüm kağanların taşlara vurduğu önemli bilgiler yine taşlara vurdurulacak ve dönemin atmosferi yansıtılmaya çalışılacaktır. Türük Korgan tarihi organizasyonlara da hizmet verebilecek bir tesis olma özelliğindedir (www.turukkorgan.org).

Günümüzde insanlar eski medeniyetlerin ya da kültürlerin izlerini görmenin yanı sıra kendi kültürleri dışındaki yerel kültürlere de ilgi duymaya başlamışlardır. Doğa koşullarına bağlı kalmadan turizmi tüm yıla yaymak, turizme bir dinamizm kazandırmak, ülke kültürünü yerli ve yabancılara tanıtmak, korumak, geçmişe ve

geleceğe sahip çıkmak için kültürel turizmin geliştirilmesi önemli bir avantaj sağlamaktadır (Emekli, 2006: 54).

Kültür turizmi; insan emeğiyle şekillenmiş ve diğer insanların merakını çekebilecek tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, din ve güzel sanatlarla ilgili olaylar, yerler, objeler, dil, mimari tarz, spor ve eğlence aktiviteleri, yöresel mutfak, modern popüler kültür, el sanatları, endüstri alanları, ticari yerler, fabrikalar, folklor, gelenek, bilim-teknik, zanaatlar, mutfak, ünlüler, festivaller, sergiler, kutlamalar, ses ve ışık gösterileri, fuar, yarışma, maç gibi pek çok kültürel çekiciliği de kapsayabilir (Ayaz vd., 2016: 86,87). Kültür turizmi destinasyonlardaki ürün ve ziyaretçi çeşitliliğini arttırabilir, daha nitelikli ziyaretçilerin artmasını sağlayabilir, yerel halkın kültürüne saygılı bir gelişmeye yardımcı olabilir (Öter ve Özdoğan, 2005: 128).

Safranbolu'da kültürel turizm daha çok evlere dayalı yapılmaktadır. İlçe merkezinde yapımı 18. ve 19.yy. ile 20.yy. başlarına dayanan yaklaşık 2000 geleneksel Türk evi bulunmaktadır. Bu tarihi evlerin şu an için 1200 kadarı yasal koruma altındadır (Özdemir, 2011). Proje Türk kültüründe eksik bir dönemi de tamamlamaya yardımcı olacaktır; tamamlayıcı bir proje olarak da algılanabilir.

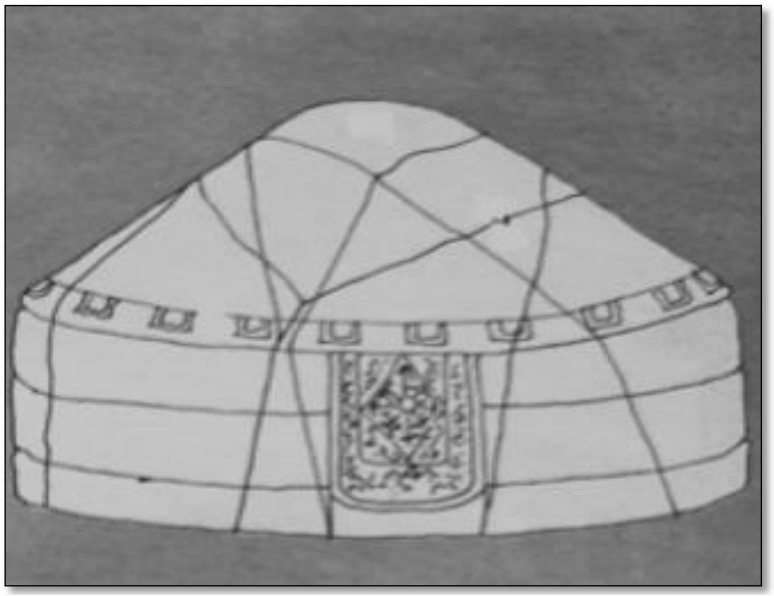
Türük Korgan Projesinde yer alan tüm binaların yapısı otağ şeklindedir (Şekil 5). Bu da Eski Türklerden gelen bir geleneğin temsilidir. Eski Türklerde ve Anadolu'da konar göçer yaşayışlarında pratik bir barınak olarak kullandıkları çadırlar uzun süre kullanılmıştır.

Şekil 5. Türük Korgan'da Yapılması Planlanan Otağ Şeklindeki Yapılar

Çadırlar pratik olmaları yanında Türk düşünce dünyasını ve kültürünü yansıtmaları açısından da önemlidir; çadırların ortasında ateş vardır. Ateş dumanı çadırın tepesindeki delikten çıkmaktadır. Bu delikten ay ve güneş de görülmektedir

(Şekil 6). Böylece Türkler kendilerini yaşadığı mekânda gökyüzüyle bütünleşmiş olarak hissedebilmişlerdir. Çadırların kapıları hep doğuya bakmaktadır. Çünkü güneş geceden kalan nemi kurutur. Çadır Türk'ün düşünce tarzını, hayat felsefesini yansıtır. Otağ çadır, ev anlamındadır ancak genelde büyük ve süslü olanlara bu ad verilmiştir (Duman, 1999:2). Otağ; "dostların toplanıp, sohbet ettiği ve karar verdikleri bir çadırdır" (Ögel, 1978, s. 24-25 akt. Özmenli, 2017: 347). Otağların, Orta Asya'da genelde Ötüken ve çevresinde kurulduğu bilinmektedir. Ötüken bundan dolayı Türk devletlerinin merkezi kabul edilmiştir. Gezici hayat tarzından, toprağa bağlı yaşam alanlarına geçişte çadır gibi tek odalı ev yapılmıştır. Bu evler toprak zemin üzerine topraktan yapılmıştır. Otağın kubbesi, gök kubbedir, gök kubbenin ısı ve ışık kaynağı güneş ise, ocakta otağın ısı ve ışık kaynağıdır. Aileyi temsil eden ocak aynı zamanda devleti de temsil eder. Ocağın varlığı hem ailenin hem de devletin varlık sebebidir. Kadınların dokudukları halıyı yaydıkları otağ (çadır), yer ile gökyüzünü birleştiren mekândır. Türkler, otağlardan obalar, şehirler kurmuşlardır ve bu şehirleri merkez yaparak Hakan ile Beğleri vasıtasıyla yönetim biçimleri meydana getirmişlerdir (Özmenli, 2017: 347).

Şekil 6. Göçebe Toplumda Yaşam Çevresi

Kaynak: (Küçükerman'dan akt. Göker 2009: 165)

Çadırlar, kurganlar ve yavaş yavaş ortaya çıkan mimari ögeler, sonraki Türk mimarisinin kaynaklarıdır. Kalkolitik devirde (M.Ö. 2000-1500) Türk topluluklarının Gök-Yer-Su inançları ve kozmolojisinin temelleri atılmış olmalıdır. Özellikle kurganlar, dikilitaşlar, çadır-kaya resimleri, madeni eserler, dokumalar ve Türk hayvan üslubu kaynakları oluşmaya başlamıştır. Çadırlar, kurganlar ve yavaş yavaş ortaya çıkan mimari ögeler, sonraki Türk mimarisinin kaynaklarıdır. Çadır (öy), bütün Türk topluluklarının kullandığı barınaktır. Özellikle bozkır bölgesinde hayvancılıkla geçinen, yaylak ve kışlak mevsimleri olan, göçebe veya yarı yerleşik Türklerde günümüzde de kullanılmaktadır. Kazılar sonucu ortaya çıkarılmış çadır kalıntıları

veya kaya resimlerinde tasvir edilmiş kubbe çatılı çadır resimleri vardır. Bu formlar, İslam sonrası Türk Mimarisinde yaşamaya devam etmiştir (Demirbulak, 2012: 5-6).

Bu projede de özellikle otağ mimarisinin kullanılması hem Eski Türk kültürünü yansıtması hem de günümüzde pek rastlanılmayan, unutulmaya yüz tutmuş bu kültürü tekrar canlandırmaya yöneliktir.

Türük Korgan projesi de 1500 yıl öncesi dönemin yerleşim alanı şeklinde olacağından, o döneme özgü görüntü ve yaşayış tarzı ile yansıtılacağından kültürel değerleri kazanma açısından bir laboratuvar görünümünde olacaktır. Safranbolu'da ve Türkiye'de böyle bir kültürel turizm alanı olmadığından da büyük ilgi çekeceği düşünülmektedir.

Konaklama yaratmayan, destekleyici turistik çekicilik ve ürünlerle birleştirilemeyen, müze ve ören yeri ziyaretleri ile sınırlanan, yerlerde hem halkın hem de araştırmacıların ilgisi turizme çekilememektedir. Kültürel turizm, ülkelerin ortak miraslarını öğrenmede toplumlara fırsat sağlar, maddi-manevi kültürel değerler turizm yoluyla maddi değer kazanır. Kültürel turizmin mevsimlik olma özelliği yoktur. Turizmin zamana-mekâna yayılmasında etkili bir araçtır. Turistik ürün çeşitlendirmesinde, dünya markası yaratmada en etkili rolü kültürel kaynaklar oynar. Kültürel turizm, turizmde arz-talep dengesinin sağlanmasında etkin bir güce sahiptir (Emekli, 2006: 55). Türük Korgan'a gelen insanlar ve geleceğin sahibi çocuklar geçmişleriyle ilgili görselleri yakından görmüş ve öğrenmiş olacaklardır.

2.2. Türük Korgan Projesinin Turizm Boyutu

Türük Korgan Projesi içinde turistik konaklama tesisleri de yer almaktadır. Projede 3 yıldızlı otel standardında 50 otağ olup 100 kişi kapasitelidir (Şekil 7). Görünümü otağ mimarisinde olsa da donanımı otel konforunda planlanmıştır. Proje ayrıca Turizm Teşvik Belgesi'ne de sahiptir.

Şekil 7. Türük Korgan Projesinde Otağ Şeklinde Konaklamalar

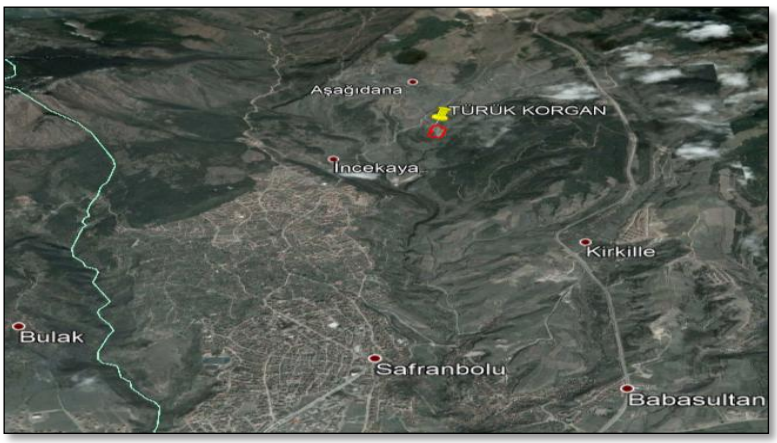
Proje sahasında yapılması planlanan bir diğer alan olan Tuva-Yakut-Saka köyünde yer alan 20 adet iki kişilik çadırlar eski bir köy atmosferinde olup, alanın

bireysel turistlere, sporcu kamplarına, doğaseverlere hizmet vermesi planlanmaktadır (Şekil 8). Böylece bu projede yaklaşık 140 kişilik konaklama mümkün olacaktır.

Şekil 8. Türük Korgan Projesinde Yapımı Planlanan Saka-Tuva- Yakut köyü

Yine proje kapsamında yer alacak at biniciliği ve atlı turizmin de büyük ilgi toplayacağı beklenmektedir. Sahip olduğu bu özellik ile yerel halkın ve çevre illerden gelecek turistlerin taleplerini arttıracağı düşünülmektedir. Sahip olduğu konum, yeşil doğası, tarihi atmosferi ve sunduğu hizmetler ile turistlerin verimli ve eğlenceli vakit geçirebilecekleri bir tesis olacaktır.

Şekil 9. Türük Korgan Projesinin Konumu

Safranbolu Dünya Miras Kenti olması nedeniyle zaten bilinen ve turistlerin ziyaret ettiği bir yerdir. 2012 yılında Türkiye'nin ilk cam terası Safranbolu Kristal

Teras'ın yapılması ile turizmine yeni bir öğe kazandırmıştır. 2007 yılında kurulan Karabük Üniversitesi ve binlerce öğrencisini de potansiyel anlamında unutmamak gerekir. Söz konusu bu proje Tokatlı Kanyonu, İncekaya Köprüsü, Kristal Teras, Eski Çarşı ve Bartın yolu arasındaki konumuyla sahaya ulaşım sıkıntısı yoktur; bilakis bu güzergahların tam ortasında yer alması nedeniyle de önemli bir çekim merkezi olacaktır.

Spor turizmi de Turizm başlığının altında anlatılmaktadır. Kişilerin eğlenmek amacıyla sürekli yaşadıkları yerden ayrılarak spor aktivitelerini seyretmek veya bunlara katılmak için seyahat etmeleridir (Gibson, 1998: 46). Spor turizmine yönelik faaliyetler de üç şekilde gerçekleştirilmektedir. Birincisi aktif olarak faaliyetlere katılacak olanlara yönelik turizm faaliyetleri, ikincisi doğrudan faaliyetlere katılmayıp seyirci olarak katılacak olanlara yönelik turizm faaliyetleri, üçüncüsü ise aktif sporcu olmayıp, spor faaliyetlerinde bulunmak isteyenlere yönelik turizm faaliyetleridir. Spor turizmi bir alternatif turizm modeli olarak hızla gelişmektedir. Günümüzde spor organizasyonları milyonlarca insanı bir araya toplayabilmektedir. Bu nedenle turizm faaliyetlerinden daha fazla pay almak isteyen, gelişmekte olan ülkeler için önemli bir turizm potansiyelini oluşturmaktadır (Öztürk ve Yazıcıoğlu, 2002: 5,6).

Türük Korgan aynı zamanda bir spor projesidir. Çünkü bu proje alanında Sayokan, Türk Kılıç Sanatı-Yesüken, Binicilik, Okçuluk, atlı okçuluk ve atlı savaş oyunları yapılacaktır. Bu dalların eğitimleri yanında, atlı akrobasi eğitimleri de verilecektir. Türk savaş sanatlarıyla ilgili eğitim, seminer, kamp faaliyetlerinin düzenlendiği alanlar bulunacaktır. Türük Korgan, Türk Savaş Sanatı-Sayokan ve Türk Kılıç Sanatı-Yesüken'in dünya merkezi olacaktır.

Savaş sanatları milletlerin güçlü bir devlet olmalarında aslında önemli bir role sahiptir. Çünkü dünyada güç olabilmek için ekonomik varlığın kabulü kadar tarihi ve kültürel varlığın da kabulü gerekir. Milletlerin tarihi, geçmişi, milli karakterlerinin de tanınmasını sağlar. Milli karakterler tarihten beslendiği kadar kültürlerden de beslenir. Tarih ne kadar eskiye gidiyorsa, milli kültür de o kadar eskidir. Çünkü kültür demek, dil demektir, destan demektir, efsaneler demektir, oyunlar demektir, kısacası bir milletin aynası demektir (www.nihatyigit.com)

Bu alanda ilk çıkışı yapan ülke Çin'dir. Çin adını ve kendine göre milli karakterini savaş sanatları alanında Kung-fu dalıyla tanıtmıştır. Çin bugün dünyada 200 ülkede Kung-Fu okullarıyla dilini, kültürünü, tarihini canlı tutmaktadır. Bu alanı sinema sektörüne de taşıyarak, bu dalın malzeme, araç ve gereçlerini yurt dışına ihraç ederek, 200 ülkeden milyonlarca sporcunun bu dalı öğrenmek için Çin'e ziyaretiyle spor turizmine katkısıyla ekonomik anlamda da çok ciddi gelir elde etmektedir. Çin devleti, Çin savaş sanatlarını neslinin eğitimi için öyle temellendirmiştir ki, Çin savaş sanatlarının tarihi ve kültürel dünya merkezi olan Sholin Temple (Shaolin kung-fu) ile yetinmemiş, bir diğer Çin savaş sanatı Wushu adıyla bir şehir kurmuştur. Çinli bir gencin Wushu şehrinde yıllarca eğitim görüp elde ettiği diploma, üniversiteye, askeri ve polis okullarına, devlet memuru olmasına öncelik sağlayan bir özelliğe sahip olmasını sağlamaktadır. Japonya ve daha sonra Kore aynı yolu izlemişlerdir. Japonya,

Nippon Budokan (Japon savaşçısının yolu birliği) dünya merkezini kurmuş, Kore Seul'de Kukkiwon Savaş Sanatları Dünya Merkezi'ni adında kurmuştur. Böylelikle savaş sanatı kurucularını bu birlik altında toplayarak, onlara birçok olanaklar sunulmaktadır (http://www.nihatyigit.com/sayokan_1.pdf).

Türk Savaş Sanatları Sayokan'ın ve Yesüken'in kurucusu, bu projenin sahibi Yabgu Nihat YİĞİT Türük Korgan'da Türk Savaş Sanatlarının Dünya merkezini inşa ederek bir bakıma onlarla rekabet edecek hale gelecek; bu merkez ile Türk Savaş Sanatlarını Dünyaya daha çok duyuracaktır. Sayokan Dünya Federasyonu bünyesinde halihazırda on dört ülkede temsilciliği bulunmaktadır. Her yıl çeşitli ülkelerden Sayokan-Yesüken seminerleri için pek çok talep almaktadır. Ancak bir dünya merkezinin inşaa edilmesi gelmek isteyen daha pek çok sporcu için olumlu katkı sağlayacaktır. Gelecek sporcuların kendi ülkelerinde bu Savaş Sanatını tanıtacağı ve yayacağı da düşünülürse; bu projenin görünenden çok daha büyük katkıları olacağı bir gerçektir.

3. SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu proje çok kapsamlı ve çeşitli hizmet alanlarıyla hem konaklamalı hem de tarihi ve kültürel turizm için açık hava müzesi konumundadır. Bu hizmetlerinin yanında, ulusal- uluslararası alanda Türk savaş sanatlarının (SAYOKAN ve YESÜKEN) eğitim hizmetlerini, seminerlerini, kamplarını, oyunlarını ve yarışmalarını düzenleme faaliyetleri de bu sahada yapılacaktır. Türük Korgan, otağ şeklinde mimarisiyle ve o dönemin içeriğiyle o dönemin atmosferini yansıtarak zamanda yolculuk yapma olanağını verecektir.

Safranbolu'da uzun süre kalacak bir aktivitenin olmaması kısa süreli konaklamaya neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Türker, 2005: 9, Gürbüz, 2009: 13). Turizm çeşitlendirilse turistin destinasyondaki kalış süresi birkaç gün daha uzatılabilir (Ceylan ve Somuncu, 2016: 58). Gelen ziyaretçilerin Safranbolu'da daha uzun süre konaklaması için turizm alanda çeşitlendirilmeye ihtiyaç vardır.

Safranbolu'daki turizm alt yapısının yetersiz olduğu, konaklama işletmelerinin düşük kapasite ile çalıştıkları görülmektedir. Boz ve Uğur (2015) da çalışmalarında, Safranbolu'nun daha etkin pazarlanabilmesi için yerel öncü bir kuruluşa ihtiyaç bulunduğu, kentin turizminin gelişmesi için ürünlerin kalite düzeylerinin arttırılması gerektiği sonucuna ulaşmışlardır.

Safranbolu'daki turizm alt yapısı yetersiz bulunmaktadır. Turistik işletmeler düşük kapasite ile çalışmaktadır. Sunulan turistik ürünlerin kalite düzeylerinin arttırılması gerektiği düşünülmektedir (Aydın, 2018: 472).

Türük Korgan Projesi, yukarıda belirtilen sorunlardan bir kısmına kısmen çözüm sağlayacaktır:

- Turizmi çeşitlendirdiği için, konaklama ve kalış süresinin de artmasını sağlayacak bir projedir. 140 yatak kapasitesi ve sunacağı farklı hizmetler (Sayokan, atçılık, okçuluk, seminerler, rekreasyon faaliyetleri vb.) turistlerin ilgisini çekip, geçirecekleri gün sayısını etkileyebilecektir.

- Trafik problemi oluşturmayacak bir projedir. Proje alanının şehir merkezi dışında konumlanması ve otoparkı sayesinde trafik sorunu da oluşturmayacaktır. Ayrıca yapımına başlanan Eski Çarşı-Aşağı Dana Köyü arasındaki yoldan kolayca ulaşımı sağlanacaktır.
- Osmanlı döneminin 17. ve 18. yy kültürünü yansıtan Safranbolu'ya, İslam Öncesi Türk kültürünü de yansıtma olanağı verecektir. Böylece sahada kültürel açıdan tamamlayıcı bir proje olacaktır.
- Türk sporunun dünya çapında duyulmasını sağlayacak ve pek çok turistin ilgisini çekebilecek; diğer savaş sanatlarıyla rekabet edebilecek bir merkez olma potansiyeline sahip olacaktır. Safranbolu ve Türkiye'nin adı bir kez daha uluslararası ortamlarda duyulacaktır.

Yerel turizme ve Türkiye turizmine, kültürüne ve sporuna çok önemli katkılar yapması beklenen bu projenin desteklenerek bir an önce hayata geçmesi umuduyla.

KAYNAKÇA

Ayaz, N., Apak, C. Ö., Batı, T. (2016). Yöneticilerin Kültür Turizm Algısı: Safranbolu Destinasyonu Örneği, Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi, 1(2), 84-96.

Aydın, F. (2018). Kültürel Turizmin Ekonomik, Sosyal ve Çevresel Etkilerine Yönelik Bir Araştırma: Safranbolu Örneği, Journal of History Culture and Art Research (ISSN: 2147-0626), 7(2), 461-474).

Boz, M., Uğur, İ. (2015). Tarihi Kentler ve Turizm: Konaklama İşletmeleri Yöneticilerinin Safranbolu'da Turizm Gelişimine İlişkin Algıları, 2nd International Congress of Tourism&Management Researches, 1-3 Mayıs Kuşadası,

Ceylan, S., Somuncu, M. (2016). Kültür Turizmi Alanlarında Turizmin Çeşitlendirilmesine Eleştirel Bir Bakış: Safranbolu UNESCO Dünya Miras Alanı, Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, 1(1), 53-64.

Demirbulak, A. (2012). Erken Devir Türk Sanatının Kaynakları, Marmara Sosyal Araştırmalar Dergisi, Sayı: 3, İstanbul, s. 1-11.

Duman, A. (1999). Türk Kültüründe Barınaklar, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi, Sayı: 10.

Emekli, G. (2006). Coğrafya, Kültür ve Turizm: Kültürel Turizm, Ege Coğrafya Dergisi, 15, s. 51-59.

Gibson, H. (1998). Sport Tourism: A critical analysis of research, Sport Management Review, 1: 45-76.

Göker, M. (2009). Türklerde Oturma Elemanlarının Tarihsel Gelişim Süreci, Journal of World Of Turks, 1, s. 163-169.

Gürbüz, A. (2009). Karabük 2023 Turizm Vizyonu.

Mahmut, Kaşgarlı (2005), Divanü Lugati't Türk. Çev: Seçki Erden/Serap Tuğba Yurtsever, Kabalcı, İstanbul.

Mirşan, K. (1999). Erken Türk Devletleri ve Türük Bil, MMB.

Yiğit, N. (2018). Nihat Yiğit Resmi Web Sitesi. http://www.nihatyigit.com/sayokan_1.pdf (Erişim Tarihi: 9 Eylül, 2018)

Öter, Z., Özdoğan, O. N. (2005). Kültür Amaçlı Seyahat Eden Turistlerde Destinasyon İmajı: Selçuk-Efes Örneği, Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi, 16(2), 127-138.

Özdemir, Ü. (2011). Safranbolu'nun Kültürel Miras Kaynakları ve Korunması, Doğu Coğrafya Dergisi, 16 (26), 129-142.

Özmenli, M. (2017). Ortaçağ Türk Dünyasında Halı, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9(20), 338-351.

Öztürk, Y., Yazıcıoğlu, İ. (2002). Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Alternatif Turizm Faaliyetleri Üzerine Teorik Bir Çalışma, Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi, 2, s. 1-14.

Somuncu, M., Yiğit, T. (2010). World Heritage Site in Turkey: Current Status and Problems of Conservation and Management, Coğrafi Bilimler Dergisi, CBD 8 (1), 1-26.

Sümbüllü, Z. (2004). Eski Türklerde Defin Şekilleri Üzerine Bir İnceleme, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 4(2), 61-72.

Sümer, N. (2014). Atatürk'ün Özlediği Bilgin Kazım Mirşan'ı Okurken, Erken Türklerin İnsan, Doğa, Evren ve Uygarlık Anlayışları, Detay Yayıncılık, Ankara.

Tarcan, H. (2004). Tarihin Başladığı Ön-Türk Uygarlığı Resmi Tarihin Çöküşü, Töre Yayın Grubu& Ön-Türk Uygarlığı Araştırma Merkezi, İstanbul.

Türker, N. (2005). Safranbolu'da Turizm: Turizmin Gelişmesi, Turistik Talebin Yapısı, Sorunlar, Çözüm Önerileri ve gelecekten Beklentiler Üzerine Bir Çalışma, ZKÜ Safranbolu Meslek Yüksekokulu, s.1-39.

Türker, N., Selçuk, Ş., Özyıldırım, A. (2016). Turizmin Yerel Halkın Yaşam Kalitesi Üzerine Etkisi: Safranbolu Örneği, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 6(1), 1-13.

Türük Korgan, (2018). Türük Korgan web sitesi, www.turukkorgan.org ,(Erişim Tarihi: 9 Eylül, 2018)

Uslu, H. Ş. (2008). Köktürk ve Ötüken-Uygur Yazıtlarında "İmar Etmek", "Yapı Kurmak", "İnşa Etmek" Kavramları, Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, Cilt. XIV, Sayı: 1 s. 1891-1909.

I. Uluslararası Turizm ve Mimarlık Konferansı
1st International Conference on Tourism and Architecture
24-27 Ekim/October 2018
ISBN: 978-605-9554-33-6

Adaptive Reuse of Architectural Heritage for Tourism: The Importance of Intangible Values

Hülya Yüceer

Doç. Dr., Adana Science and Technology University, hyuceer@adanabtu.edu.tr

Hacer Başarır

Doç. Dr., Eastern Mediterranean University, hacerb@gmail.com

Abstract

In countries where the tourism income is an important source in local economies, most property owners tend to change the function of their historic buildings or assign new uses if they are obsolete. Taking the case of Kyrenia Bandabuliya (fruit and vegetable bazaar), this research aims to underpin the importance of considering intangible values of architectural heritage in adaptive reuse projects through the assessment of general response of both locals and tourists by using data obtained from questionnaires, semi-structured interviews and observations.

Keywords: *adaptive reuse, architectural conservation, cultural tourism, historic buildings, tourism.*

Mimari Mirasın Turizm için Yeniden Kullanımı: Somut Olmayan Değerlerin Önemi

Öz

Turizm gelirinin yerel ekonomilerde önemli bir kaynak olduğu ülkelerde, mülk sahipleri çoğu tarihi binalarının işlevlerini değiştirmeye veya atıl olmaları durumunda yeni kullanımlara hizmet etmek üzere koruma projeleri geliştirmeye yönelmektedir. Girne Bandabuliya (kapalı meyve ve sebze pazarı) örneğini ele alarak bu araştırma, yerel halkın ve turistlerin anketlerden elde edilen verilerden yararlanarak, genel olarak yeniden işlevlendirme projelerinde mimari mirasın somut olmayan değerlerini göz önünde bulundurmanın önemini vurgulamayı amaçlamaktadır,

Anahtar Kelimeler: *yeniden kullanım, yeniden işlevlendirme, mimari koruma, kültürel turizm, tarihi binalar, turizm.*

1. INTRODUCTION

The adaptive reuse of historic buildings provides an on-going debate in heritage conservation as much of the obsolete building stock fails to meet the needs of contemporary society. In places where tourism forms an important source of local economies, assigning new uses to historic buildings for tourism purposes is becoming increasingly popular. It is now common to see houses converted to pensions or hotels, factories to museums and art galleries, and baths to cultural centres. Although such conversions can be considered as successful by maintaining the life of building, they may not always work as portrayed.

It is now generally accepted by conservation bodies internationally that the adaptive reuse of historic buildings should pay regard to the sustainability of the original function. If obsolescence is inevitable, a compatible function should be assigned which prevents harming the integrity and values associated with the building. In other words, the decision-making process for the new use should consider both tangible and intangible aspects. Considering that historic buildings were designed and constructed to meet functional necessities, architectural understanding and technical advances of their own time; their adaptation to new functions may require physical interventions, which will be subject to legal regulations.

Yet, the intangible aspects are more open to interpretation and thus require diligent work on understanding what makes the building culturally significant within the dynamics of its own cultural context. In the decision making process for the new use, the stakeholders may tend to focus on the economic aspects and disregard the cultural values of historic buildings. Similarly, when the adaptive reuse relates to tourism, decisions may be made without a detailed knowledge of the needs and desires of visitors.

Emphasising the importance of understanding the cultural significance of historic buildings when assigning a new use, the study suggests that resident's appreciation of new uses has a fostering influence on visitor satisfaction. Rather than providing guidelines for successful adaptive reuse projects, the study assesses the success of these projects from the perspective of both resident's and visitor's satisfaction as applied to the Kyrenia Bandabuliya -closed municipal market building- in Northern Cyprus. The research method of the study is based on a similar study carried out for the Famagusta Bandabulya (Yüceer, 2010).

The article comprises of six parts. Following the introduction in the first part, the second part reviews the literature on the adaptive reuse of historic buildings, tourism for cultural purposes and the relation in between the two. In the third part, the methodology is set up both for assessing the satisfaction of users and the state of buildings after adaptive reuse processes. The fourth part introduces the case study area and buildings. The buildings' physical conditions prior to and following their reuses are evaluated in terms of contemporary approaches in conservation. Surveys are prepared to measure the expectations of local residents and visitors, and their level of satisfaction. These surveys were conducted with eighty people – forty local people and forty visitors. Later, the responses are analysed, first for each group separately, and then by comparing the responses of the local people and visitors. In the fifth section conclusions obtained from the surveys are discussed together with the reasons why Bandabuliya cannot be considered as a successful adaptive re-use implementation after its restoration. Conclusion in the sixth part underlines the importance of the public's participation in the process when a building is being given a new function.

2. LITERATURE REVIEW

There are provisions for the re-use of the architectural heritage in many international charters or guidelines that shape practice in the area of conservation. In the fifth article of the Venice Charter there is a provision on the preservation of monuments that recommends they be given new functions for public purposes (ICOMOS, 1964). In the explanatory notes section of the Burra Charter, an "adaptable function" of a building is described as a function that respects cultural values and is made use of appropriately (ICOMOS, 1999a). However, in its article 7, it is stated that when the function has cultural importance it should definitely be preserved, and that in such cases clear policies need to be established to preserve the cultural value of a place while defining and setting limits on its area(s) of use (ICOMOS, 1999a). The proposed new function should take into consideration the integrity of the building and its values and therefore require the most minimal change, respect their meaning; and when appropriate, interventions should be made that contribute to the sustainability of the structure and its cultural importance.

While deciding on the effective criteria in determining appropriate functions, the values of a historical building should be considered, both in terms of its characteristics as an architectural product, and also as cultural heritage that should be preserved (Orbaşlı, 2008,

194). While the building's tangible, physical characteristics and values may not have changed very much over time if they have not been interfered with, it is inevitable that its intangible values have and will continue to change in time. At this point, it must be noted that a building cannot be perceived as independent from its context, and even from the changes taking place in the country and leverage of the region. Rapid developments in such areas as methods of communication, transportation and information technologies help to spread globalization and cultivate homogeneity among societies (Nasser, 2003, 467). In this context, we can say that as cultural differences begin to diminish or even die out and so increase in importance and become matters of concern; countries begin to take serious precautions to protect those things that reflect their culture. The best indicator of this is the growth of the tourism industry along with globalization, and the large share of this industry that cultural tourism acquires (Chang, 1999, 91).

Historical buildings as tangible elements of cultural heritage play an important role within the framework of cultural tourism. If historical buildings are also seen, like other products of cultural heritage, as a resource for cultural tourism, then tourism policies and the expectations of tourists also have to be considered as a part of the criteria used to identify functions that are appropriate and applicable to them. Here we need to elaborate on the relationship between the concept of "cultural heritage" and the way it relates to the concept of cultural tourism, in order to understand the values that make historical buildings culturally significant and to correctly evaluate their re-use for tourism purposes.

Visitors, who come to a historic city, do not just want to see cultural assets; they want to get the feeling of them. Furthermore, the majority of visitors are more interested in having the experience of historical sites or buildings than their actual history (Kerstetter, Confer & Brider, 1998, 93). Underlines that majority of tourists are looking after the traditional feel of spaces and are not interested in the actual authenticity of buildings itself. In other words, tourists go and visit a space first and foremost for its intangible qualities, for what it makes them feel. In particular, it is important for the acceleration of work done on preservation and sustainability, that the people who are today hosting a built environment that has been handed down from different cultures embrace the existing heritage. In this context, preservation should provide some possibilities for the present owners of these assets produced in the past to make them a part of their daily lives. In this way, the direction of tourism development will not only take into account global needs; it will also shape the local people's cultural understanding so they can take the responsibility of the spaces in which they live (Chang, 1999, 92). Established place attachment to historic areas also leads to the construction of a network of social relations in these places which will make them special and add a spirit to them (Espelt and Benito, 2006, 448). In time, different social and psychological connections can be established between the individuals who make up the community and built environments (Casal, 2003). Individuals tend to have close connections to places which have hosted important events or memories in their lives (Boğaç, 2009, 268). These kinds of connections lead the way for the individuals to embrace their environments, and beyond this, they appreciate their intangible values. These values, which can be identified as the "spirit of place" or 'genius loci' make buildings living parts of the environment where they exist. In conservation studies, the proper evaluation of these values plays an important role in achieving goals. The dynamics of social relations in historical areas where tourism is seen as an economic resource, together with values that work against

it, should be identified correctly so that sustainable preservation projects can be prepared for future generations.

3. RESEARCH METHODOLOGY

In order to assess local and tourist response to the adaptive reuse of the Kyrenia Bandabulya, a set of questionnaires, interviews and observation have been utilized to obtain the results per se. A survey was conducted with 215 local people and 215 tourists in the 16-70 age groups, with the aim of finding answers to certain questions concerning the usage of the Bandabuliya, which has been providing services through new functions for the last ten years. In addition, the use of the space was closely observed on different days of the week and at different times. The survey, which was conducted with randomly selected local people and tourists who were passing through the historic city square, was composed of three main sections: the first section covered personal information about the participants, and the second was designed as multiple-choice questions to let the users evaluate their level of satisfaction. The third section used open-ended questions which enable them to express their opinions.

The first section includes information on gender, age, nationality, occupation, and educational level that aims to understand the views on how the use of the historic building has changed, considering different components in general and without going into the details here. Differences in the gender of the participants are recorded in the event that the perception of the space and its relations varied according to gender. Age differences were thought to be a factor affecting memories associated with the building and habits of using it. Questions are asked about the participants' educational level and occupation since it would affect their knowledge of historical buildings and protection of the environment. The second section comprises of multiple-choice questions identifying the participants' views on the Bandabuliya's history, original use, and their opinions regarding the state of the building before and after the restoration.

4. ADAPTIVE REUSE OF HISTORIC BUILDING IN RELATION TO CULTURAL TOURISM: A CASE STUDY

Bandabulya building in Kyrenia is selected as a case study to illustrate and evaluate the locals' and tourists' interpretation on the adaptive re-use of this historic structure. Bandabuliyas, also known as Municipal Bazaars/Markets, are covered marketplaces selling products like vegetables, fruit, meat and cheese, and are found in the historic city centres of Famagusta, Nicosia, Kyrenia and Iskele. Bandabuliyas were built in central locations near to public and commercial buildings, and became a part of people's everyday lives. Among the Bandabuliyas in North Cyprus, the Kyrenia, Famagusta and Nicosia Bandabuliyas have been restored. Whilst Kyrenia and Famagusta Bandabuliyas were given new functions, Nicosia Bandabuliya has maintained its original function, and restoration work is still continuing on the Iskele Bandabuliya.

Today the Bandabuliyas in Famagusta and Kyrenia which have been given new functions in various forms to provide services to tourism, such as cafes, bars, restaurants and gift shops, are not being used effectively either by the local people or by tourists. The Nicosia Bandabuliya has retained its original function and special characteristics and is still regularly used by both locals and visitors. In discussions held with those who were using the Nicosia

Bandabuliya, the locals said that they used it because they could access on foot safely to the building, because fresh produce was found there, and because the prices were reasonable; while tourists said they visited there because they could witness the daily lives of local people, and because the physical space of the structure and the way it functioned gave a feeling of "authentic". In such cases, it should be questioned if it is necessary to alter functions of the historic buildings; and also to what extent the proposed new function will respond to the expectations of local people and tourists.

Before proceeding to the Kyrenia case study that provides some insight to these questions, it would be appropriate to discuss the values which make a historic building significant for preservation. A historic building acquires meaning through the environment in which it is found, and participates at different levels in all the political, economic, social and cultural factors that affect and transform its life cycle. Thus, the significance of Kyrenia Bandabuliya should be seen within the context of the history of the island of Cyprus and the city of Kyrenia.

4.1. Tourism and the Historic Development of Cyprus

Cyprus is the third largest island in the Mediterranean Sea, after Sicily and Sardinia. Due to its location on the sea trade routes between Europe, Asia and Africa, many powerful states have wanted to control it, and as a result it has been home to a variety of different cultures. In 1960, Cyprus became an independent republic, and in 1974 it was divided between two separate political administrations. The Greek Cypriot community continued to live in the south of the island as the "Republic of Cyprus," while the Turkish community settled in the northern part of the island, where the "Turkish Republic of Northern Cyprus" was established in 1983. Today the Turkish and Greek communities of the island still live in these two separate areas. Since 2004 the Republic of Cyprus, located in the south has been a member of the European Union; while the Turkish Republic of Northern Cyprus is recognized only by Turkey.

The evolution of tourism may be seen as having started in the early 20th century, with visitors mainly from neighbouring countries. The development of tourism on a large scale gained impetus in 1960, after the island became independent from Britain (Sharpley, 2002, 235). In the 1940's the colonial government of the region had set up a committee to prepare a tourism development program, but the program had been unable to achieve its goals as a result of the political circumstances that developed: during 1955-1959. The increasing hostility of local people to the British and the taking up of arms by the Greek Cypriots, resulted in the suspension of this program.

The five-year development plan that was prepared in 2008 with the support of various international organizations and the United Nations' technical assistance program emphasized that tourism had the potential to generate both foreign currency profits and economic diversity. Thus, decisions were taken to improve the standards of hotel and airport facilities and to promote the island to northern European countries (Loannides and Apostolopoulos, 1999, 52). With the start of planning work, annual and long-term programs came into force, and under the government's liberal economic policies, the trade, tourism, and education sectors became prioritized (Günce, 2003, 183). Because, as in other small country economies, the North Cyprus economy had limited resources and limited production facilities, the service sector was brought to the fore. For many years the tourism

sector played the most powerful role in balancing foreign trade deficits (Katırcıoğlu and Öztürk, 2009).

4.2. Historical Background of Kyrenia

Kyrenia is regarded as the most significant seaports of Northern Cyprus of whose origin dates back to the Hellenistic period. Throughout history, various cultures such as the Roman, Byzantine, Lusignian, Venetian, Ottoman and British have occupied the town. It has become a popular touristic city, just 16miles from Nicosia and perched in-between the Besparmak Mountains and the Mediterranean Sea. The harbour is bordered by what used to be carob warehouses that are now cafes, restaurants, houses and narrow streets (Günce, 2003). Reusing of historic buildings is not scarce in Cyprus. Each civilization has taken what was before and changed it to adapt into their cultures, religion and way of life. Churches to mosques, The Hammam (ottoman bath) located in Namik Kemal square in Famagusta, are now running as a Bar, Buyuk Han in Lefkosa once a Medieval Travellers' Inn, now restored and also re-functioned as a touristic attraction. The historic quarters of the city have a delicate fabric, such that preservation is of vital importance not only for tourists but also for the inhabitants. Thus, tourism is the driving force behind the successful future of Kyrenia as a city and therefore could also be what provides the motivation for restoration and rehabilitation of historic buildings and monuments, and leads to the re-use of unused buildings (Günce, 2003).

4.3. The Bandabuliya-Kyrenia

There is no definitive information available about the date of construction of the Bandabuliya which, from an architectural perspective, bears the traces of a range of different periods. Some sources suggest connections between the Bandabuliya and Lusignian "foundoucs" in the area made up of shops, warehouses and lodgings; as well as with the Ottoman Khan structures (Yıldız, 2005, 85). Since Kyrenia Harbour was major goods importing point in Cyprus and the Bandabuliya would have used as a means to sell the goods entering the Island. The community thrived on such an establishment, not only from the Lusignian period, but up until the end of the 20th century. In 1891, during the British period, the authorities decided to construct a Municipal Market Building. Since its foundation, many modern supermarkets have opened and the Bandabuliya lost most of its customers. In 2004, the Municipality of Kyrenia decided to convert the building into a touristic place fin which many cafes, bars, restaurants, souvenir, handicraft and jewellery shops would be located (Figure 1).

Figure 1. Girne Bandabulya giriş cephesi

4.3.1. The Bandabuliya Prior to Its Restoration

The original Municipal market plans show a distinctive separation between the old administration part located to the left of the building sitting on two floors, and the main market floor to the right. The market floor was an open plan layout (with the exception of two separate rooms at each corner) where several dozen of stalls, run by Cypriot locals whose livelihood had been based on this work from generation to generation, is where fruit, vegetables, flowers, meat, fish, fabrics, hand crafts would all merge together and create a vibrant, colourful market and social meeting place. The administration area, based on two floors separated by a linear wall with three openings to the market place is visible to have had three offices on both lower and upper floor with one staircase connecting the two. This was used for administrative purposes with regards to the on goings of the Bandabuliya market trade. Structurally the whole building is stone masonry with both facades clad in Cypriot yellow stone. The roof a timber structure pitched on the left and flat on the right, created a feature to the Bandabuliya's interior space.

4.3.2. The Bandabuliya After to Its Restoration

Structurally, the original building has had no additions, with only one structural element, the central wall separating the admin with market place, having been removed in order to create an axis between the two entrances (Figure 2).

Figure 2. Interior of Kyrenia Bnadabuliya

Externally the Bandabuliya has been restored to its former glory with the exception of the yellow sand stone on the facades, which due to not having the relevant qualified craftsmen in Cyprus for such restoration work, they painted over it in yellow. Internally the functional re-arrangement is some-what confusing. Referring to the old administrative structure, the upper floor has been turned into an Italian Restaurant has not been used and closed for some time. The remaining two offices next to the entrance now hold a Jewellery shop to the right, and a fast food place to the left, directly facing the street. Both independently owned. The main market floor now holds five covered handicraft shops, two cafes, a juice bar, an ice-cream parlour and as a central area a small scale model of the sunken Kyrenia ship has been placed as a touristic attraction and focal point. However through all these functional reuses within the Bandabuliya the vivid active life that once stood within these walls has not re-emerged. Regardless of the time of day, the same faces emerge, those of the past, the men that once worked within the walls, selling their goods, now sit and drink their Turkish coffee outside the Bandabuliya on the chairs and tables provided.

4.4. The Views of the Local People and Tourists Regarding the Re-Use of the Bandabuliya

According to the criteria described in the third section-methodology-, questionnaires were utilized to understand locals' and tourists' response to the adaptive reuse of Bandabuliya. The data obtained from local people is summarised as follows:

- The majority of the participants in the survey were in the 35-45 age group, male, TRNC citizens, with an educational level of high school or higher.

- With the exception of 7 people, the participants were aware of the existence of the Bandabuliya, and more than two-thirds had knowledge of its use prior to restoration.
- As to the date of the building, most participants answered that it was from the Ottoman period, and in explaining why, asserted that the architectural characteristics of the facades looking onto the square resembled those of buildings from that period.
- Of the participants in the survey, 68% had used the Bandabuliya, and most of these had visited it for social reasons. 82% of the users were living outside the walls, and of these a small number were working within the walls.
- More than two-thirds of the participants indicated that they were not pleased with the new use of the building.
- Among the reasons given for this, was that the areas designated for eating and drinking exceeded the demand, and that in any case people preferred external surroundings for these activities.
- Approximately three-quarters of the participants said that the new use had damaged the identity of the building.

The data obtained from visitors is summarised as follows:

- The majority of the participants were in the 55-65 age group (there was very little difference between the numbers of men and women), living in European countries, and with an educational level of high school or higher.
- Almost all the participants indicated that they had looked at the building from the outside; less than half had entered the building's interior, and of these most had not made any use of the interior space.
- Of the survey's participants about one-tenth had made some use of the building and the majority had benefited from the cafes opening to the outside.
- A little over half of the tourists had some knowledge of the building's history and original function; most had acquired this knowledge from tour guides or tourist guidebooks.
- While almost all visitors thought that the building's restoration had been technically successful, they felt the restoration had failed with regard to the authentic use of the space in relation to the building's original function, and in creating the feeling that it was a functioning space. The reason given – similar views applying not only to the Bandabuliya but also to the other buildings in the square – based on the fact that the people living within the walls made little use of these places, was that there was no perception that the city was a living whole.

5. DISCUSSION

The process of converting the Bandabuliya to a tourist attraction forms part of the Kyrenia Municipality's larger renewal project that was begun in the city's historic harbour area. However, the process of restoring the Bandabuliya and adapting it to a new use has not achieved its goals. From the point of view of spatial organization, in order to preserve the architectural value of this building the internal space must retain its vitality. In the preservation work, new functions should be provided which are in keeping with the spatial configuration; and if the original usage can still be conserved today, it should be continued, or certain functions that recall the original ones should have a place within the framework of the new functions.

The most striking result that this study brings out is the correlation between its use by the local people and by the tourists. According to the tourists, even if the building is physically well preserved, they do not tend to use it since it is underused by locals which emphases the importance of maintaining the use of locals following an adaptive reuse project. Thus, the changes in the city's social structure should be examined thoroughly and contemporary residents of the city should be consulted together with other stakeholder groups. A special inference from this case is that people who used the building in its original function are still alive, and so a section of the population of the city still has emotional ties with it. The people who participated in the survey and used the building in its original function noted that the present state of the refurbished Bandabuliya was at odds with their earlier image of it in their memories.

As in the case of the Bandabuliya, when the adaptive reuse of historic buildings is driven primarily by the 'percieved' needs and desires of tourists, there is a high degree of risk of an underused product, thus as to whether the adaptive re-use process achieves its goals. The research has been designed to determine actual needs and desires of both tourists and the local people by understanding how they engage in activities such as resting, having fun, eating, drinking, and shopping. Yet, the question of why historical buildings which have been given new functions are not being used, it is observed that tourists have other expectations beyond simply visiting historical buildings as tangible examples of cultural heritage – such as getting the feel of these places, and experiencing other aspects of the culture in living spaces.

6. CONCLUSIONS and SUGGESTIONS

Adaptive re-use of layered historic structures is a complex issue and urban experience or the sense of place plays an important role beyond the 'authentic look' even for the tourists. Because there are so many striking examples of historical buildings being re-used today, discussions of technical dimensions have given way to discussions about the protection of intangible assets in the process of bringing new functions to these structures, and also the effectiveness of their new uses. The acceptance of functional usage as one of the unique values of historical building raises the question, "is enough effort being put into making the functional usage sustainable?" Of course, it is futile to try and struggle to sustain a function which no longer exists, but it is just as futile to start giving it functions without bringing out all the values of a historical building and its place within its environment, and without imagining its relationship to its users. Today we often witness, particularly in city centres, the transformation of historical buildings used by the public into museums, exhibition halls, or coffee houses, without a trace being left of their original functions.

Among the many different reasons that can be adduced today for altering the function of historic buildings in the process of conserving them, those that come to the fore are effective usage and increase in economic value. In countries where tourism plays an important role as one of the sources of revenue, we often see historical buildings being reused for tourist purposes. In these countries, within the context of cultural assets, projects to preserve historical buildings see attracting tourists as their priority, and these projects are implemented according to tourists' expectations. Yet, the studies on the diversity of tourism and tourists' behaviour, especially in the last ten years, show that the understanding of "cultural tourism" has become distinct from that of general tourism. Tourists also show

discrepancies amongst themselves. Those who travel for the purposes of cultural tourism differ from the others in the way they expect to experience both the past and the present values of a culture.

If we were to consider that even today's cultures continually go through changes, or that cultures assign different priorities over time, then it is not only past existence but also the present that is felt when a place is visited. For this reason, when new functions are proposed for historical buildings, whether geared towards cultural tourism or not, they should always be evaluated within the context of both today's conditions and also possible future changes. The relevance of these functions and their sustainability is directly related to the balance provided between preservation and contemporary usage, and this is also directly associated with the local communities, who are the present-day owners. The balance within these projects for the reuse of historical buildings will be provided when appropriate evaluation of the historical building is done, and when educational and awareness programs on cultural heritage resolve the networks of social relationships between tourists, local communities and the historical building.

REFERENCES

Bogac, C. (2009). "Place Attachment in a Foreign Settlement", Journal of Environmental Psychology, 29, 267-278.

Casal, S. M. 2003. "The adaptive re-use of buildings memorisation or oblivion?", Icomos 14th General Assembly and Scientific Symposium: Place, memory, meaning: preserving intangible values in monuments and sites [http://www.international.icomos.org/victoriafalls2003/papers.htm] (23/08/2009)

Chang, T. C.(1999). "Local uniqueness in the global village: Heritage Tourism in Singapore", The Professional Geographer, 51: 1, 91-103.

Espelt, G. N. & Benito, J. A. D. (2006). "Visitors' Behavior in Heritage Cities: The Case of Girona", Journal of Travel Research, 44; 442-448.

Gunce, E. (2003). "Tourism and Local Attitudes in Girne, Northern Cyprus", Cities, 20:3, 181-195.

ICOMOS (1964) International Charter for the Conservation and Restoration of Monuments and Sites. http://www.icomos.org/venice_charter.html (16/04/2010)

ICOMOS (1999) a The Australia ICOMOS Charter for the Conservation of Places of Cultural Significance. http://australia.icomos.org/wp-content/uploads/BURRA_CHARTER.pdf (15/08/2018)

Katırcıoğlu, S. and Öztürk, İ. (2009). Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Turizm Sektörünün Yeri ve Ekonomik Büyümeye Olan Etkisi.[www.econturk.org/Turkiyeekonomisi/turizmsektoru.doc] (14/05/2010)

Kerstetter, D., Confer, J. and Bricker, K. (1998). "Industrial Heritage Attractions: Types and Tourists", Journal of Travel & Tourism Marketing, 7: 2, 91-104.

Loannides, D. & Apostolopoulos, Y. 1999. "Political Instability, War, and Tourism in Cyprus: Effects

Nasser, N. (2003). Planning for Urban Heritage Places: Reconciling Conservation, Tourism, and Sustainable Development, Journal of Planning Literature, 17:4, 467-479.

Orbaşlı, A. (2008). Architectural Conservation. Oxford, Blackwell Publishing.

Sharpley, R. (2002). "Rural Tourism and the Challenge of Tourism Diversification: The Case of Cyprus", Tourism Management, 23, 233-244.

Yıldız, N. (2005). "Search for the Traces of the Bank of St. George of Genoa in Famagusta: The Genoese in Famagusta during the Middle Ages", Proceedings of the 5th International Congress on Cyprus Studies. Gazimağusa, Eastern Mediterranean University Press, Vol. II, 67-105.

Yüceer, H. (2010). "Tarihi Yapıların Yeniden Kullanımı ve Kültür Turizmi", *Mimari Korumada Güncel Konular*, editörler: Nuray Özaslan, Deniz Özkut. T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları; no. 2049. Mühendislik Mimarlık Fakültesi yayınları; no.11, sayfa 193-211.